

diosorum iudicio subijcere non minimum iuverit. Nactenus scilicet duarum tantum collectionum Dionysii et Isidororum lectiones vulgo sunt cognitæ. Hac autem nostra diligentia tot vetustiorum et ignotarum diversæ originis collectionum lectiones patebunt, quæ cum fere convenient invicem, et cum lectionibus nostri codicis, hæc sinceriores et vulgari præferendas quisque perspiciet. Editores Romani Epistolarum Romanorum pontificum Sirmundus, atque Constantius, alique eadem diligentia in aliquot mss. collectionibus usi, eas epistolas ac nonnulla documenta similiter edidero. Nos vero omnes memoratas collectiones recolentes, omnia nostræ collectionis documenta ad eandem exegimus, earumque lectiones accurate notavimus. Cum autem pleraque eorundem collectionum monumenta, alio licet ordine, in nostro codice inveniantur descripta, hæc nostræ collectionis editio aliæ quoque antiquiores et ineditas collectiones in partem maximam quodammodo editas non immerito intelliges.

APPENDIX

AD S. LEONIS MAGNI OPERA,

SEU

CODEX CANONUM ECCLESIASTICORUM ET CONSTITUTORUM SANCTÆ SEDIS APOSTOLICÆ,

Omnium qui huc usque prodierunt vetustissimus.

A *Quesnello primum vulgatus ex mss. codicibus Thuanæ et Oxoniensi, nunc autem recognitus cum præstantissimo exemplari Casareo Vindebonensi 39, et pluribus in locis emendatus, additis variantibus lectionibus ex aliis altarum etiam ineditarum collectionum mss. exemplaribus.*

* Continet Codex iste CANONES ECCLESIASTICOS ET CONSTITUTA SEDIS APOSTOLICÆ.

I. *Canones Nicæni concilii, cum præfatione et A*

expeditione fidei.

II. *Canones Carthagenensis concilii.*

III. *Canones Anquiriani concilii.*

IV. *Canones Casariensis concilii.*

V. *Canones Gangrensis concilii.*

VI. *Epistola concilii Carthagenensis ad Innocentium papam super errore Pelagii et Celestii de libero arbitrio.*

VII. *Rescriptum ejusdem papæ ad idem 15 concilium, in quo dogma Pelagii et Celestii damnant.*

VIII. *Epistola concilii Miletiani ad Innocentium papam de Pelagii et Celestii pravitate, qui Dei adjutorio hominem asserunt non egere, et infantes sine baptismo posse consequi vitam æternam.*

IX. *Rescriptum Innocentii papæ ad idem concilium, quo error pariter cum errantibus damnatus est.*

* Titulus hic eruitur ex duobus mss. Quesnelli, tribus allegatis a Petro Pitheo, et quatuor aliis laudatis a P. Constantio in præfatione ad tom. I Epist. Rom. pontif. n. 79, nec non ex Casareo Vindebonensi 42; omnes quippe hæc inscriptionem præferunt: *Continet codex iste canones ecclesiasticos et constituta a sedis apostolicæ.*

† *Vetustissimus, quia (ut in præfatione monimus) desinit in Gelasio, cum Dionysius Exiguus quædam proferat ex Anastasio II, qui Gelasio successit. Addidit pro quo Quesnellus in titulo: et amplissimus, qui quidem in usu fuit in Ecclesia Romana, Innocentio I, Zosimo, etc., ac Leone I, pontifici-*

X. *Epistola Aurelii Carthagenensis episcopi et aliorum quatuor familiaris, directæ ad Innocentium papam contra sectam Pelagii.*

XI. *Rescriptum Innocentii ad eodem 15 quinque episcopos supra damnatione Pelagii.*

XII. *Epistola Innocentii papæ ad Aurelium episcopum Carthagenensem familiaris.*

XIII. *Concilium plenarium habitum apud Carthaginem contra Pelagium et Celestium.*

XIV. *Sacrum rescriptum Honorii et Theodosii ad Palladium P. P. post accepta gesta synodi supra scriptæ.*

XV. *Edictum Palladii P. P. de expulsiõne Pelagii et Celestii.*

XVI. *Epistola Honorii et Theodosii ad Aurelium Carthagenensem episcopum super Pelagii et Celestii sacrilega doctrina et damnatione.*

bus. Hæc delevisimus, quia inter vulgatas amplior est Isidori collectio, quæ totam Hispanicam collectionem hæc multo locupletiore receptæ; Romanæ autem Ecclesiæ codicem, ut ille existimat, huic non fuisse, in Observationibus ad dissert. 12 luculentissime demonstrabimus.

* Hunc titulum exhibet, ut not. I monimus, uterque codex Quesnelli, quatuor inspecti a P. Constantio, et unus noster Vindebonensis 42. Alius autem pariter Vindebonensis, vetustior et purior, signatus num. 39, sicut capitulum tabula et præfatione caret, ita et titulo, qui tabula præfigitur.

† *Codex Thuan. acceptis gestis.*

XVII. Epistola Anrelli episcopi ad episcopos provinciarum Byzacenae et Araugitanæ de Pelagii Cælestique errore damnato.

XVIII. Capitula excerpta de gestis in Palæstina provincia actis ubi Pelagius errori suo finem imposuit.

XIX. Sacrum rescriptum Constantii ^a imperatoris ad Volustanum præpositum, de damnatione Cælestii.

XX. Edictum Volustani præpositi de Cælestii expulsionem.

XXI. Epistola Innocentii papæ ad Euzuperium Tolosanum episcopum, per quam ei in sex titulis interrogationis ejus causas et suæ responsionis decreta exposuit: ubi subdit ^b divinorum librorum veteris et novi Testamenti summarium.

XXII. Rescriptum Innocentii papæ ad Macedonenses episcopos super interrogatione trium titulorum.

1. Ut qui viduam accepit uxorem non admittatur ad clerum.

2. Ut qui ante baptismum uxorem habuerit, si illa defuncta post baptismum aliam duxerit, digamus habeatur, nec admiendus ad clerum.

3. Ut hi qui de catholica recedentes ab hæreticis ordinatioem sacerdotii accipiunt, non recipiantur in ordine, usque dum reverti voluerint.

XXIII. Rescriptum Innocentii papæ ad Decentium Eugubinum episcopum de titulis infra scriptis, id est:

1. Ut pacem in Ecclesia peractis jam mysteriis communicari sibi invicem tradant.

2. Ut nomina offerentium non prius, sed intra mysteria recitentur.

3. De ^c consignandis infantibus, solis de consecrato oleo ^d ere dare episcopis.

4. De sermone in die sanctæ Paschæ, his tantum sacerdotibus qui intra Urbem sunt trahi debere.

5. De jejuniis sabbati.

16 6. De his qui post baptismum a demonio capiuntur.

7. De penitentibus, qui modus circa diem sanctum Paschæ teneri debeat.

8. Ut oleo sancto non solum sacerdotibus, sed et omnibus Christianis in sua suorumque necessitate ungere liceat.

9. Ut penitentibus oleum sanctum, sicut et alia sacramenta, penitentiam tempore non concedatur.

XXIV. Epistola Innocentii papæ ad Victricium Rothomagensem episcopum de titulis infra scriptis.

1. Ut extra conscientiam metropolitani episcopi nullus episcoporum audeat ^d ordinare.

2. Ut post remissionem peccatorum non admittatur ad clerum qui cingulum militis habere elegerit.

^a Deest imperatoris in ms., Oxon.

^b Idem Oxon. ms. divinorum librorum summam. Post nonnulla, pro Macedonenses idem Oxon. Macedonas. Ita etiam in corpore omnes codd. Mox expositione idem codex habet pro interrogatione.

^c Ita cod. Thuan., postea Colbertin. 933, uti testatur P. Constantinus t. I Epist. Rom. pontif., col. 856; non vero, uti apud Quænellum, consecrandis.

3. Ut omnes contentiones vel causas inter clericos cujusalibet ordinis exortæ, coram provincialibus, id est suis episcopis terminentur.

4. Ut majores causas ad sedem apostolicam post episcopale judicium referantur.

5. Ut clericus virginem uxorem accipiat.

6. Ut laicus sive ante baptismum, sive post baptismum, si viduam uxorem acceperit, non admittatur ad clerum.

7. Ut qui secundam auxerit uxorem clericus ordini non debeat, etsi ante baptismum talis fuerit sortitus connubium.

8. Ut de aliena Ecclesia clericum ordinare nullus usurpet.

9. Ut venientes a Novitiis vel Montensibus baptizati, per manus tantum impositionem recipiantur.

10. Ut sacerdotes et levitæ cum uxoribus suis non coeant.

11. Ut monachus, si ad clericatus ordinem niti voluerit, a priori proposito quod monachus gessit non debeat deviare.

12. Ut qui corruptus ad clericatum venire voluerit, spondent se secundum veterum regulam uxorem non ducere.

13. Ut curiales, vel quibuslibet publicis functionibus occupati, clerici ^e non fiant.

14. Ut ancillæ Dei velatæ si publice nubendo, vel occulte se corruptioni tradiderint, non admittantur ad penitentiam, nisi is cui se junxerant de sæculo recesserit.

C 15. Ut ancillæ Dei nec dum sacratæ, si post nubere voluerint ad penitentiam recipiantur.

XXV. Canones synodi Chalcedonensis, prælate gestorum ordine.

XXVI. Constitutio Marciani imperatoris synodi supradictæ statuta confirmans.

XXVII. Ejusdem Augusti constitutio ad **17** Palæadium præf. præf., ejusdem synodi præcipiens custodiri ^f definita, Eutychie erroris damnato.

XXVIII. Item ejusdem principis constitutio de obtinenda fide catholica; et de Eutychiæ et Apollinariæ, eorumque panis.

XXIX. Epistola Siricii papæ ad Himertum episcopum Tarracunensem, ad consulta super quindocim capitulis respondentis.

XXX. Epistola Siricii papæ ad diversos episcopos missa, de damnatione Joviniani et aliorum contra virginitatem beatæ Mariæ Intranium.

XXXI. Rescriptum Ambrosii aliorumque episcoporum ad Siricium papam de causa eadem.

XXXII. Epistola Zosimi papæ ad Eucium Salon.

Equidem etiam in corpore ipsius epistolæ, c. 3, De consignandis legitur.

^d Sic idem cod. Thuan. apud Constant. Quænellus, ordinari.

^e Ita apud eundem Constant. Quænell. minime ordinantur, et n. 15, consecratæ.

^f Ms. Oxon, definitionem Eutychie erroris.

tanum episcoporum, de monachis et laicis ad gradus A ecclesiasticos accedere cupientibus.

XXXIII. *Comonitorium* Zosimi papæ ad presbyteros et diaconos suos Ravennæ constitutos.

XXXIV. *Bonifacii papæ ad Hilarium Narbonensem de Patroclo et a episcopo Lutubensi.*

XXXV. *Cælestini papæ ad episcopos Viennenses et Narbonenses constitutio titularum undecim.*

XXXVI. *Cælestini papæ ad episcopos Apuliæ et Calabriae: ut nullus laicorum ad ordinem sacerdotii admittatur.*

XXXVII. *Expositio fidei catholicæ contra hæresim Arianam.*

XXXVIII. *Faustini presbyteri fides transmissa Theodosio imperatori.*

XXXIX. *Alter libellus fidei.*

XL. *Libellus fidei Augustini.*

XLI. *Exempla testimoniorum Hilarii, Ambrosii, Athanasii, Augustini, et aliorum sanctorum catholicorum virorum, de duabus naturis in una persona Jesu Christi Domini nostri indiscrete distincteque manentibus.*

XLII. *Gesta damnationis b Eutychie.*

XLIII. *Narrationis ordo: qualiter Dioscorus Alexandrinus episcopus Eutychie consentiens, in ea cui præerat ipse Ecclesia, vel Constantinopolitana, errorem induxerit, usque ad tempus quo Acacius damnatus est.*

XLIV. *Simplicii papæ ad Acacium, ut de Alexandria Ecclesiæ vexatione curam gerens, 18 sedi apostolicæ non differat nuntiare a.*

XLV. *Rescriptum Acacii ad Simplicium papam, ubi ei significat Perum Alexandrinum episcopum esse damnatum, et Timotheum restitutum.*

XLVI. *Felicis papæ in damnatione Acacii.*

XLVII. *Gelasii papæ de damnatione Acacii mirabilis disputatio atque definitio.*

XLVIII. *Item ejusdem ad Faustum in legatione ad Orientem directam instructio super damnatione Acacii.*

XLIX. *Ejusdem de eodem ad Anastasium imperatorem: ut imperator non se extollat super sacerdotes, nec super sedem apostolicam.*

I. *Ejusdem expositio causæ ad Dardanos: Acacium a sede apostolica jure fuisse damnatum.*

II. *Ejusdem episcopi ad episcopos Orientis de eadem causa reddita ratio.*

LII. *Athanasii episcopi ad Epictetum episcopum contra eos qui de Domini Incarnatione spiritum blasphemiam diversa senserunt.*

LIII. *Cyrilli ad Joannem Antiochenum episcopum contra eos qui prava de eo in fide finxerunt, et quod exemplar litterarum Athanasii ad Epictetum ipse direxerit; et formula fidei subrogata.*

LIV. *Definitio sanctæ synodi Chalcedonensis; et leges ex Codice Theodosiano.*

LV. *Damasi papæ ad Paulinum Antiochenum episcopum de fide et formula libelli, cujusmodi fidem qui ab hæresi revertuntur debeant profiteri d.*

LVI. *Eusebii episcopi Mediolanensis epistola ad Leonem papam, per quam fidei ejus, quam ad Orientem direxerat, asserendo cum aliis episcopis consensit B atque subscripsit.*

LVII. *Ravennii aliorumque episcoporum Gallorum ad Leonem papam fidei ejus quam ad Orientem direxit, laudem dicentium.*

LVIII. *Gelasii papæ constitutio in 23 titulis, canonum distractionem temperans, in his duntaxat provinciis quæ certis ex causis ut ministri Ecclesiarum desunt, hominum raritate laborant.*

LIX. *e Canones Antiocheni concilii.*

LX. *f Regulæ secundum Laodicium Phrygiæ Pacatiana.*

LXI. *g Canones Constantinopolitani concilii.*

19 LXII. *h Constituta i Theleptensis concilii, id est in Africa, juxta decretalem Siricii papæ.*

LXIII. *Regula formatarum secundum Græca litterarum elementa.*

LXIV. *Clementis ad Jacobum.*

LXV. *Cereti, Saloni et Verani episcoporum Gallorum ad Leonem papam gratias super fidei doctrina agentium.*

LXVI. *i Cyrilli ad Nestorium: ut unum et verum fidei dogma sequatur.*

LXVII. *Leonis papæ ad Leonem Augustum, de una Domini nostri Jesu Christi persona, et duabus Dei hominisque naturis, cum subjectis testimoniis Patrum.*

LXVIII. *Leonis papæ ad Juvenalem Jerosolymitanum episcopum de eodem ipso.*

LXIX. *Ejusdem ad Flavianum episcopum CP. de damnatione hæresis Eutychie.*

LXX. *Constitutio ad Theodorum episcopum Feriuliensis super penitentia statu.*

a Quænullus particulam copulativam et, quæ in mss. codd. deerat, recte adjecit.

b Oxon., *Eutychie*, et ita deinceps.

c Thuan., *indicare*.

d Hucusque eadem capitula cum eadem serie inveniuntur tum in Quænulli mss. Thuan. et Oxon., tum in duobus nostris Vindebonensibus. Quæ subjiciuntur, eide omnino sunt in codd. Thuan. et Vindebon. 42. In alio Vindebon. 39 eadem quoque sunt, sed in duobus capitulis ordo discrepat; nam post can. 39, seu post canones Antiochenos, inseruntur concilium Teleptense et regula formatarum, quæ in duobus aliis mss. exhibentur post canones Constantinopolitanos cap. 62 et 63. In Oxon. quinque sola capitula superioribus adiciuntur, quæ in hac tabula

sunt cap. 66, 59, 60, 61, et 62. P. Constantius in præfat. ad tom. I Epist. Rom. pontif. pag. LXXXI. alium codicem Iluberinum laudat, qui minus integritate videtur. Concilii usque ad cap. 59. Postea subdit tantum capitula 56, 58, 59, 60, 61, 63, et omnes Leonis epistolæ, quæ in hac tabula incipiunt a cap. 67.

e Oxon. LVII.

f Oxon. LVIII.

g Oxon. LIX.

h Ita codex Thuan. At Oxon. et alii passim, *Theleptensis*.

i Oxon. LX.

j Oxon. LVI.

LXXI. Constituitur ad Turbium episcopum Asturensium super XVI capitulorum consulta, Priscillianistarum blasphemis in XVIII respondens capitulis; id est:

1. Quod Patris et Filii et Spiritus sancti unam asserunt esse personam.

2. De processionibus quarundam virtutum ex Deo, quas habere coeperit, et quas essentia sui ipsa præcesserit.

3. Ideo unigenitum dici Filium Dei, quia solus sit natus ex virgine.

4. Quod Natale Christi honorare se simulent.

5. Quod animam hominis divinam asserant esse substantiam.

6. Quod diabolus nunquam fuerit bonus, nec natura ejus opificium Dei sit

7. Quod nuptias damnant, et procreationem nascentium perhorrescant.

8. Quod humana corpora in mulierum utero in conceptione seminum demonum opere figurentur.

9. Quod promissionum filii ex mulieribus quidem nati, sed ex Spiritu sancto concepti sint.

10. Animas hominum antequam insererentur humanis corporibus fuisse in corpore, et in caelesti habitatione peccasse.

11. Quod fatalibus stellis et animas hominum et corpora astringant.

12. Quod sub aliis potestatibus partes animæ, sub aliis corporis sint membra.

13. Quod omne corpus Scripturarum canonicarum sub patriarcharum nominibus accipiendum sit.

14. Statum corporis sub potestate siderum atque signorum pro terrena qualitate teneri.

15. Quod multos codices detestandæ perfidiæ præsumptione diabolica canonicos esse simulata titulaverint veritate; quodque ea quæ extra canonicas Scripturas reperta fuerint, igne debeant concremari.

16. De tractatibus Dicitinii abjiciendis.

17. De his sacerdotibus qui errantibus non resistunt.

18. Si descendente ad inferna Christo, caro ejus requiescat in sepulcro.

LXXII. Item Leonis papæ ad Rusticum Narbonensem episcopum cum subjectis XIX consultationum capitulis, responsionibusque subnezis.

LXXIII. Ad Anastasium episcopum Thessalonicensem, super iniquitatis arrogantia vicis apostolicæ sedis redargutio cum subjectis sex titulis decretorum.

LXXIV. Ad Nicetam Aquileiensem episcopum super IV titulorum interrogatione responsis; id est:

1. De mulieribus quæ hostilitatis tempore, maritis in captivitatem abductis, aliis conjunctæ sunt viris.

2. De his Christianis qui captivitatis necessitate immolentis escis pollutis sunt.

3. De his qui baptismum vel metu hostium, vel errore traducti, visi sunt iterasse.

4. De his qui ab hæreticis primum baptismum acceperunt, cum ante non fuerint baptizati.

LXXV. Ad Januarium episcopum Aquilanoem de clericis, qui in hæresim vel quodlibet schisma prolapsi sunt, minime promovendis.

LXXVI. Ad universos episcopos Campaniæ, Piceni, et Tusciæ: ut serri vel originarii aut cujuslibet conditionis obnoxii ab ecclesiasticis officiis repellantur; et de his clericis qui ob hoc fenerant, ut usuras accipiant.

LXXVII. Epistola generalis de Manichæis.

LXXVIII. Ad episcopos Siciliæ: ut in Epiphaniæ die baptismum non tradant.

LXXIX. Ad Pulcheriam, de damnatione hæresis Nestorianæ et Eutylianæ.

LXXX. Ad Constantinopolitanos, super stabilitate fidei ipsorum cohortatio.

LXXXI. Ad Palæstinos, super mobilitate fidei ipsorum in Eutylianam hæresim devolutos correptio.

LXXXII. Ad Aquileiensem episcopum, de incauta receptione Pelagianistarum, et ut de Ecclesia ad Ecclesiam nullus ecclesiastici ordinis transferatur.

LXXXIII. Ad Septimum episcopum, de suprascriptis titulis.

LXXXIV. Ad Mauros episcopos, de illicitis ordinationibus, et de ancillis Dei quæ virginitatem vi barbarica amiserunt.

LXXXV. Ad synodum Ephesianam, de damnandæ hæresi Eutychiana.

LXXXVI. Ad Theodosium imperatorem, ut rescissa synodo Ephesiana, in Italia concilium ejus consensu debeat celebrari.

LXXXVII. Ad Pulcheriam Augustam, de eodem ipso.

LXXXVIII. Ad Julianum episcopum, de damnatione hæresis Eutylianæ.

LXXXIX. Ad Theodosium imperatorem, de synodo Ephesi celebranda.

XC. Ad Marcianum Augustum, de ambitu Anatolii episcopi Constantinopolitani.

XCI. Ad Anatolium episcopum CP. De ejus ambitu objurgatio, et de Alexandrinæ et Antiochenæ sedis antiquitus honore prælato.

XCII. Ad synodum Chalcedonensem, ut ea tantum valeant quæ de fide contra Eutychem decreta sunt, cætera effelanda.

XCIII. Ad Anatolium episcopum, de adhortatione expugnandæ hæresis Eutylianæ, et quod expulsos quosdam de Ægypto pro fide catholica ipse susceperit.

XCIV. Ad Leonem Augustum, de adhortatione obsidendæ hæresis Eutylianæ, et de confirmatione concilii.

XCV. Ad Anatolium episcopum, de Attico presbytero, ut susceptionem Eutychiani erroris a se presbyter compellatur excludere.

XCVI. Ad Anatolium episcopum, de receptione Andromæ archidiaconi et Euphratæ, et de appetiti honoris Constantinopolitanæ sedis abjectione rescriptum.

XCVII. Ad synodum Chalcedonensem, de restitutione episcopis in propriis sedibus qui dudum fuerant pro-

inde catholica puiti, et Ephesianæ prioris synodi firmitate.

* Huic tabulæ hanc notationem appendit Quesnellus: « Superiorem indicem talem habes, erudite lector, qualem exhibent usque ad cap. LVI codices Thuaneus et Oxoniensis, qui hucusque omnino concinunt. Ab isto vero capitulo triplex inter utrumque discrimen occurrit. Primum enim Oxoniensis quinque tantum capitula superioribus adjicit, quæ sexagesimum complent numerum; Thuaneus vero, ut vides, longe plura. Deinde quinque illa Oxoniensis capitula diverso ordine habentur in Thuaneo. Hujus ordinem intueris in indice: Oxoniensis hujusmodi est. Cap. LVI. *Cyrilli ad Nestorium*. LVII. *Canones Antiocheni*. LVIII. *Regulæ secundum Laodicam*. LIX. *Canones Thelensis concilii in Africa, juxta decretalem Siricii PP. epistolam*. Denique nonnulla habet Thuaneus quæ non sunt in Oxoniensi; nempe constitutionem Gelasii PP. et regulam

formatarum, cap. LVIII et LXIII. Utramque inseremus codici; Leonis epistolæ prætermisissæ quæ jam superius editæ sunt, et Clementis ad Jacobum, quæ codici recensenda non videtur: cum in ipsa codice Thuaneo post regulam formatarum hæc clausulam legamus: In nomina homini expliciunt canones. Integrum tamen indicem Thuaneum repetere enarrantur putavimus; ne quid codici vel forte postea insertum, vel ex antiquo appensum, lectori antiquitatis ecclesiasticæ studioso subtrahamus. » Hucusque Quesnellus. Cur autem in hac collectione prætermittenda non sit epistola Clementis ad Jacobum, videsis not. 1 in cap. 61. Quo vero refertur formula a Quesnello perperam explirata, quæ subjicitur regulæ formatarum cap. 63, *In nomine Domini expliciunt canones*, ostendimus in annotationibus ad ipsam formulam seu clausulam not. 8 in c. 63.

PRÆFATIO.

Beatissimo Sylvestro in urbe Roma apostolice sedis antistite; Constantino Augusto, et Licinio Cesare; consulatu Paulini et Juliani virorum clarissimorum; anno ab Alexandro millesimo trigesimo sexto, mense Junio, decimo tertio kalendas Julii: propter insurgentes hæreses fides catholica exposita est apud Nicæam Bithyniæ, quam sancta et reverentissima Romana complectitur et veneratur Ecclesia; quippe quam trecenti decem et octo Patres, mediantibus Victore atque Vincentio religiosissimis Romanæ ecclesie presbyteris, inspirante Deo, propter destruenda Arii venena protulerunt. Nam et nonnullæ regulæ subnexæ sunt, quas memorata suscipiens confirmavit Ecclesia. Sciendum est sane omnibus catho-

licis, quoniam sanctæ Ecclesie Romana nullis synodicalis decretis prælata est, sed evangelica voce Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi primatum obtinuit, ubi dixit beato apostolo Petro: *Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalentur adversus eam; et tibi dabo claves regni cælorum: et quæcumque ligaveris super terram, erunt ligatæ et in cælis; et quæcumque solveris super terram, erunt solutæ et in cælis* (Matth. xvi, 18, 19). Adhibita est etiam societas in eadem urbe Romana beatissimi Pauli apostoli, vasis electionis; qui uno die unoque tempore, gloriosa morte cum Petro sub principe Nerone agonizans coronatus est. Ambo ergo pariter sanctam Ecclesiam Romanam

Hanc præfationem ex hac nostra collectione Isidorus Mercator sumpsit, eodemque hic titulus præfigitur in ms. Vat. 650, qui puram Isidori collectionem exhibet: *Incipit epistola, vel præfatio Nicæni concilii*. Non exiguum hujus partem recitat etiam Aeneas Parisiensis in libro adversus Græcos c. 187, tom. I Spicilegii Acheriani, ubi eam a Silvestri nomine incipientem perperam tribuit eidem pontifici. Aucor nostræ collectionis hanc composuit, ac Nicæno concilio præfixit. Initium, quo synodi Nicæne tempus designatur, compactum fuit ex quibusdam annotationibus quæ in mss. ipsi synodo præmittuntur. Cætera vero collector excerptis partim ex Gelasii decreto de libris recipiendis vel non recipiendis, partim ex libro decimo Historiæ Rullini iisdem fere verbis, ut ex notis patebit.

Cod. Thuan., millesimo trigesimo quarto. Addit porro Quesnellus in postilla: *Isid. ab Alexandro cccxxvi*. Sed noster codex Vat. 650 purus Isidorianus habet ut in textu, et similiter etiam Harduinus edidit ex Isidoro Merlini et ex Colbertino exemplo, quod idem est ac Thuaneum hujus collectionis. Id ipsum quoque legitur in ms. Cæreo Vindobonensi 42. Error in hac chronica nota inest: legendum est enim sexcentesimo xxxvi, ut patet ex art. 2 concilii Chalcedonenis, tum in Græco tum in Latino textu tom. IV Concil. Ven. ed. t. pag. 1208, 1210; ex prisca versione canonum concilii Nicæni; ex Socrate, et ex Gelasio Cyziceno in Historia ejusdem concilii lib. II, c. 26. In ms. etiam 53 capituli Veronensis Nicæno symbolo hanc consulas cum anno Alexandri sexcentesimo xxxvi præfigitur. In hunc quædam annum ab

Alexandro 656 incidisse consulatum Paulini et Juliani anno æræ vulgaris 325, quo Nicæna synodus habita fuit, videsis apud cardinalem Norisium de Epochis Syromacedonum dissert. 2, c. 1, tom. II, pag. 74. Error tamen nostræ collectionis ac veteris interpretis ex Græco aliquo mendoso exemplo dimanat; similiter enim legitur in alia vetustissima interpretatione Latina canonum Nicænorum, quam ex ms. Veronensi 53 hoc tomo exhibebimus. Ipsam collectionem, ut in mss. existat, edituri, textum mutare non debuimus, nec ipsos errores aliunde corrigere, cum eam alligando et ipsi errores utilitatem afferre possint.

Quesnellus cum eodem Oxon., pro destruendo Arii veneno. Melior Thuanei, nunc Colbertini regii mss. lectio, cum qua concinit etiam cod. Vat. Isid. 650, obstruenda Arii venena; Isidor. vero Merlini, ad obstruenda Aeneas Parisiensis, qui hujus præfationis fragmentum exscripsit, lectonem textus confirmat. Vide tom. VII Spicilegii Acheriani, pag. 98. Mox ex mss. Vindobon. et Vat. cum Merlino correximus, quas memorata. Vulg., quæ.

Ab ista voce hæc leguntur initio decreti Gelasii PP. de apocryphis Scripturis, nonnullis interpolationibus auctiora.

Gelasius addit cæteris Ecclesiis. Quesn.

Idem Gelas., Cui data est. Quesn.

Gelas., qui non diverso, sicut hæretici garrunt, sed uno tempore, uno eodemque die gloriosa morte cum Petro in urbe Roma sub Cesare Nerone agonizans coronatus est; et pariter. Quesn. Cod. Vind. 42, qui nota die unaque gloriosa morte. Mox Vat. Isid. cum Merlino, et ambo pariter.

Christo Domino consecrarunt, aliisque omnibus urbibus in universo mundo sua presentia atque venerando triumpho pretulerunt. ^a Et licet ^b pro omnibus assidue apud Dominum omnium sanctorum fundatur oratio, his tamen verbis Paulus beatissimus apostolus Romanis proprio chirographo pollicetur, dicens: *Testis enim mihi est Deus, cui servio in spiritu meo, in Evangelio Filii ejus, quod sine intermissione memoriam vestri facio semper in orationibus meis (Rom. 1, 9).*

^c Prima ^d ergo sedes est celesti beneficio Romana Ecclesia, quam beatissimi apostoli Petrus atque Paulus suo martyrio dedicarunt. Secunda autem sedes apud Alexandriam beati Petri nomine a Marco ejus **24** discipulo atque evangelista consecrata est ^e quia ipse et in *Ægypto* primum verbum veritatis a Petro directas predicavit, et gloriosum suscepit martyrium, cui venerabilis successit Abilius. Tertia vero ^f sedes apud Antiochiam, ejusdem beati Petri apostoli nomine habetur honorabilis; quia illic, priusquam Romanam veniret, habitavit, et Ignatium episcopum constituit; et illic primum nomen Christianorum novelle gentis exortum est ^g.

Nam et Jerosolymitanus episcopus, pro tanti loci reverentia, ab omnibus habetur honorabilis; maxime quoniam illic primus beatissimus Jacobus, qui dicebatur Justus, qui etiam secundum carnem frater Domini nuncupatus est, a Petro, Jacobo et Joanne apostolis episcopus est ordinatus. Itaque secundum antiquorum Patrum delinitionem, sedes prima Jerosolymis ^h minime dicitur: ne forte ab infidelibus aut idiotis sedes Domini nostri Jesu Christi, quæ in caelis **C** est, in terra esse putaretur. Est enim sedes ejus caelum, terra autem scabellum pedum ejus. Quoniam ipse est per quem omnia facta sunt, et sine quo factum est nihil: *Quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia; ipsi gloria in saecula saeculorum (Rom. 11, 36).*

Apud Ephesum vero beatissimus Joannes apostolus et evangelista multo tempore ⁱ post resurrectionem

et ascensionem in caelis Domini nostri Jesu Christi commoratus est; ibique etiam Evangelium quod secundum Joannem dicitur, divina inspiratione conscripsit, atque requievit; et ob hoc episcopus Ephesius pro tanta apostoli et evangelistæ memoria præ cæteris episcopis metropolitanis in synodis honorabiliorem obtinet sortem.

^j Sed quoniam de concilio Nicæno disserendum **25** est: quæ hoc fecit causa ut post illam apostolorum gloriosissimam prædicationem, quæ in omnem terram mirabiliter diffusa est, sub Constantino ^k Augusto tanti congregarentur episcopi? Rufini nobis decimus liber, qui conjunctus est novem libris Ecclesiasticæ Historiæ, quos vir eruditissimus Eusebius Cæsariensis edidit, necessarie profertur ad medium, ut parva **B** ejus quæ inter initia de Ario perversitate conscripta sunt, memorentur: quia dubium non est idcirco trecentos decem et octo sanctissimos Patres ex universo Orientali, ^l atque Occidentali orbe in Nicæa Bithyniæ congregatos, ut et Ario impium dogma, Christi auxilio, funditus damnetur, et salubri providentia constituerent quid in Ecclesia sancta catholica debeat observari. ^m *Item ad locum ex libro decimo Rufini.* Exter eum apud Alexandriam post ⁿ Achilam, qui Petro martyri successerat, Alexander sacerdotum su cepisset; quia pax nostris et requies a persecutionibus erat, atque Ecclesiarum gloria confessorum meritis gaudebat, prosperitas rerum nostrarum domestica contentione turbatur. Etenim presbyter quidam apud Alexandriam Arius nomine, vir specie et **C** forma magis quam virute religiosus, sed gloriæ laudisque et novitatis improbe cupidus, prava quædam de fide Christi proferre, et quæ ^o ante ad inquisitionem nunquam venerant, cepit: abscidere ac separare ab illa æterna et ineffabili Dei Patris substantia vel natura Filium conabatur. Quæ res in Ecclesia plurimos conturbabat. Sed cum Alexander episcopus natura lenis et quietus assiduis commonitionibus

^a Sequentia usque ad ^o desunt apud Gelas.

^b Quæsn. cum cod. Oxon., pro omnibus Ecclesiis. Præteritum lectionem mss. Thuan. Colbert., Vindeb. 42 et Isidori.

^c Sequitur Gelas.

^d Aritul Gelasium sic, *Est ergo prima Petri apostoli sedes Romana Ecclesia non habens maculam, neque rugam, neque aliquid hujusmodi. Secunda autem sedes, etc.* Quæsn. collectioni auctor cum periodum interseruit Gelasius, hæc verba aliter exposuit.

^e Gelas., ipseque a Petro apostolo in *Ægyptum* directus verbum veritatis predicavit et gloriosum consummavit martyrium. Tertia vero, etc. Quæsn. Cod. Vat. Isid. et Merlinus, quia et ipse in *Ægypto*, etc.

^f In mss. Thuan. cum Isid. et Gelas. Solum Isid. mittit nomine. Ms. Vindebon., *Tertia sedes est apud Antiochiam item B. Petri nomine honorabilis.* Quæsnellus vero retinuit lectionem inferioris codicis Oxon., *Sedes est apud Antiochiam, item beati Petri habitatione venerabilis, quia, etc.* Mox item Oxon. pro constituit habet instituit. Verba autem et Ignatium episcopum constituit, sicut et antecedentia, cui venerabilis successit Abilius, ab auctore collectionis addita, in Gelasio non inveniuntur.

^g Hucusque Gelas.

^h Isid. addit esse.

ⁱ Vat. Isid., post Domini resurrectionem et ascensionem in caelos, divina inspiratione Evangelium conscripsit, atque requievit. Quæsnellus notat in cod. Oxon. haberi *Evangelium et Apocalypsim* conscripsit; sed male, hanc enim in Pathmos insula scripsit.

^j Ita Cod. Thuan. Colbert., Vindeb. et Vat. Isid. cum Merlino. Quæsn. ex Oxon., *Sed quoniam Nicæni concilii canones primi omnium ponendi sunt, quæ hoc fecerit causa.* Est post nonnulla tot pro tanti in eodem Oxon.

^k Oxon. codex sicut in antecedentibus mutavit quædam, ita hic alia mutavit, alia delevit. Sic autem habet alia interunctione: *episcopi; palam facit decimus liber Rufini, qui conjunctus est novem libris Ecclesiasticæ Historiæ, quos vir eruditissimus Eusebius Cæsariensis edidit. Dubium enim non est. Alios codices secuti sumus.*

^l Vat. Isid. et Merlinus delent atque Occidentali.

^m Quæ sequuntur, desiderantur in cod. Oxon. tantique in Thuan. et apud Isidorum, ex hist. Rufini. l. i c. 1.

ⁿ Alias, Achillem. Mox Isid., Vat. et Merlinus, qui Petro martyrio successit.

^o Rufinus, ex quo hic locus sumptus fuit, habet antea ad quæstionem nunquam venerat. Mox alias, cepit abscondere.

Arium cuperet a pravo incepto et assertionibus im-
 plis revocare, nec tamen res ex sententia procederet;
 et quod plerisque jam contagio pestifera assertionis
 infecerat, non solum apud Alexandriam, verum et per
 alias urbes provinciasque disperserat; perniciosam fore
 credens si dissimularet a talibus, plurimis con-
 sacerdotibus suis rem indicat. Quæstio latius im-
 molescit. Sermo usque ad aures religiosi principis
 Constantini pervenit: quippe qui omni studio et
 diligentia curaret quæ nostra 26 sunt. Tunc ille
 ex sententia sacerdotum apud urbem Nicæam episcopale
 concilium convocat; ibique Arium recentis decem et
 octo episcopis residentibus adesse jubet, ac de ejus
 propositionibus et quæstionibus judicare b.

a Vulg., et quos. Correctionem non tam contextus
 quam Rufini editio et ms. Vindebon. susceperunt. Post
 pauca dispersa pro disperserat apud Rufinum.

b Al., *judicati*. Post hoc verbum in ms. Vat. Isidor.
 630 aliisque exemplaribus Isidorianis, et apud
 Merlinum plura subjiciuntur, quæ eadem sunt Rufini
 verba. Sic enim prosequitur textus: *Sed in eo concilio
 admirabile factum principis non puto reticendam, etc.*,
 uti apud Rufinum c. 2, 3 et 4, usque ad

Verum post diutinum multumque tractatum placet
 omnibus, ac velut uno cunctorum ore et curie decernitur
 ἁποδοξασθαι scribi debere, id est, ejusdem cum Patre
 substantiæ Filium confiteri; idque firmissima omnium
 sententia pronuntiat. Decem et septem soli tunc fuisse
 dicuntur quibus Arius magis fides placeret, extrinsecus
 creatum Dei Filium ex nullis subsistentibus, et non
 ex ipsa Patris Deitate progenitum confirmantes.
 Desertur ad Constantinum sacerdotalis concilii sententia.
 Ille tanquam a Deo prolatam veneratur; cui si quis
 tentasset obstiti, velut contra divina statuta venientem,
 in exilium se prodestatur acturum.

B illa post medium capituli quinti, summa enim delib-
 ratione quærebatur. Verum post diutinum, et reliqua,
 quibus nostræ collector præfationem clausit.

c Hæc ex Rufino c. 5, post med.

d Vat. Isid., cum Merlino et Rufino, *substantibus*.
 Post pauca confirmantes correximus ex Rufino, Merlino,
 et codd. Vindebon. ac Vat. Isid., exigente præsertim
 contextu atque sententia; perperam enim in vulgatis
 confirmantibus.

INCIPIUNT CAPITULA.

27 CAPITULUM PRIMUM.

a CANONES NICÆNI CONCILII SUB TITULIS XLVI.

TITULUS PRIMUS b. *Incipit expositio fidei Nicænæ, vel
 synodice disciplinæ, et nomina episcoporum ccccviii.*

c Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, omnium
 visibilium et invisibilium factorem; et in eum Dominum
 nostrum Jesum Christum Filium Dei; qui natus est ex
 Patre unigenitus, hoc est, de substantia Patris; Deum
 ex Deo, lumen ex lumine, Deum

verum ex Deo vero; 28 natum, non factum, ἁποδοξασθαι
 hoc est, ejusdem cum Patre substantiæ; per quem omnia
 facta sunt quæ in caelo et quæ in terra sunt; qui propter
 nos homines et propter nostram salutem descendit, et
 incarnatus est, et homo factus passus est, et resurrexit
 tertia die, ascendit in caelos, unde venturus est
 judicare vivos et mortuos. Et in Spiritum sanctum d.
 Eos autem qui dicunt: Erat aliquando quando non erat,
 et priusquam nasceretur non erat; et quia ex nullis
 subsistentibus e factus est; aut qui

a Hanc inscriptionem Quænellus affixit ex ms. Oxon.,
 numero autem canonum seu titulorum XLVI. hanc notam
 apposuit: *Est in ms. Oxon. XLVIII, et in Atrebatensi
 XLVII, quod ea diversa partitione Sardicensium
 natum est. Nihil habet Thuanus. Vide not. ad can. 28
 Nicæn. infra; quæ inserta est nostræ annotationi
 secundæ in eundem canonem. Nulla pariter ejusmodi
 inscriptio legitur in nostro ms. Cæsareo Vindebonensi
 39, quod absolute a primo titulo sic exorditur: I.
 Incipit expositio fidei Nicænæ, etc. Tituli vero seu
 canones in Vindebonensi et plerisque hujus collectionis
 exemplaribus sunt XLVI, sicut etiam in cod. Vat.
 Regiæ 1997, licet is ad aliam antiquissimam et
 italicam collectionem pertineat; ex qua tamen
 nostrum collectorem canonum divisionem, sicut et alia
 nonnulla, derivasse, ostendemus not. 1 ad can. 1
 Nicænum.*

b Quænellus: *Expositio fidei Nicænæ, et quo tempore
 habitus sit conventus, et nomina episcoporum: ubi
 verba quo tempore habitus sit conventus hoc loco
 inepta videntur; tempus enim synodi in antecedenti
 præfatione designatur. Hinc nostri codicis Vindebon.
 lectionem præstamus. In ms. capituli Veronensis 58,
 versione quæ vulgo Isidoriana vocatur continente,
 hæc titulus cum exacta notatione temporis profertur,
 sic: *Incipit fidei expositio concilii quod factum est
 apud Nicæam metropolim Bithyniæ, Paulino et Juliano**

consultibus, xiii kal. Julias, quod est apud Græcos xv
 dies mensis eorum ÆCCLII Desii anno Alexandri sex-
 centesimo xxxvi. Id plane convenit cum characteribus
 chronicis signatis in concilio Chalcedonensi: act. 2, de
 quibus etiam Socrates testatur l. b. 1, c. 13, his verbis:
*Tempus autem quo synodus congregata est, sicut in
 notationibus temporis ipsi synodo præfixis inveni,
 fuit consulatu Paulini et Juliani die xi kal. Junias
 (error in diei et mensem irrepsit) anno sexcentesimo
 ricesimo sexto a regno Alexandri Macedonis. Hanc
 quidem notam temporis symbolo præfixam inveni etiam
 Geasius Cyzicenus c. 26, eundemque inveni etiam in
 aliâ inedita versione, quam ante ipsum symbolum
 pariter ex alio vetustissimo codice Veronensi 55
 edemus.*

c Non solos Nicænos canones, sed et symbolum
 antiqui interpretes reddidere versionibus diversis,
 uti ex mss. diversarum collectionum exemplaribus
 Dionysiano-Hadrianeæ, Vaticanæ-Regiæ, Isidorianæ,
 etc., deprehendimus. Quæ tamen versiones cum in
 minimis vocibus differant, a plerisque editoribus
 hoc symbolum omissum fuit. Nos variante unius
 Vindebonensis nostræ collectionis hic annotabimus.

d Col. Thuan. addit *credimus*.

e Ita ex ms. Thuan. ac Vindebon. Quænellus in
 textu retinuit *existentibus*, cum Oxon. exemplo. Mox
 Vindebon. omittit *qui*, et post pauca habet *mutabilem*.

ex aliis sub tantâ vel essentia dicunt esse *ἐπίσκοποι*, A hoc est convertibilem aut commutabilem Filium Dei; hos anathematizat catholica et apostolica Ecclesia.

• Hæc est fides quam exposuerunt Patres, primam quidem adversus Arium blasphemantem et dicentem creatum esse Filium Dei, posteaque adversus omnem hæresim **29** extollentem se et insurgentem contra catholicam • et apostolicam Ecclesiam. Quam hæresim cum autoribus suis damnaverunt apud Nicæam civitatem supradictam cccxviii episcopi in unum congregati; quorum nomina cum provinciis suis ^d et

• Hanc annotationem symbolo Nicæno subjectam et præmissam subscriptionibus Patrum Nicænorum, Dionysio Exiguo ascribendam suspicatus est P. Joannes Harduinus. At præter quam quod in duobus mss. pure Dionysianis Vat. 5845 et Vat. Palat. 577 non apparet, immo nec in mss. Dionysio Hadrianeis, eam non e Dionysio, sed e Græco fonte originem ducere nihil est ambigendum. Enim vero non solum legitur in codicibus hujus collectionis, quæ a Dionysio non pendet, nec non in mss. Vat. 1542 et Barb. 2883, qui Nicænos canones ex prisca translatione exhibent; verum etiam ipsam ferme integram reperimus in Gelasio Cyziceno lib. II, c. 26, qui sane e Latinis exemplaribus non excerpserit. Adde quod in vetustissimo codice capituli Veronensis 55 exstat ignota hactenus versio canonum Nicænorum e Græco, quam hoc tomo typis dabimus; et in hac eadem notatio in Græco fonte inventa, statim post symbolum exhibetur. Quid quod in alio ms. ejusdem capituli 58, in quo purior Isidorianam, ut appellant, interpretatio continetur, hæc eadem notatio describitur, scilicet plura hæreticorum nomina recenset quam in nostra collectione? Hæc autem nomina, quæ eadem eodemque ordine describuntur apud laudatum Græcum scriptorem Gelasium, e Græco fonte hausta fuere.

• Cod. Vindebon., *creaturam Filium Dei, et adversus omnem hæresim*. Gelasius Cyzicenus aliarum hæresion auctores interserit, et similiter ex antiqua versione, quam Isidorianam vocant, in aliquot nostris mss. legitur: *Et adversus omnem hæresim Sabellii, Photini, Pauli Samosatani, Manichæi, Valentini, Marcionis, et adversus omnem omnino hæresim, si qua inurrexerit contra catholicam et apostolicam Ecclesiam*. Similiter habetur etiam in Vat. 1542, qui ex versione Priscæ Nicænos canones recepit, ut videre erit annot. 1 in canones Nicænos ejusdem versionis.

• Edit. Quæsn. inserit *fidem*: delevimus auctoritate ms. Vindebon. et alterius codicis Veronensis 55, qui novam Nicænorum canonum versionem hoc tomo edendam profert. Dein vocem *hæresim* a Quæsnello impressam ignorant iidem codices. Non delevimus tamen, quia ad equivocationem vitandam utilis est.

• Mss. Vindebon. et Veron. delent suis.

• Quæsnellus ex ms. Oxon. addidit: *Hinc est quod numerus nominum cccxviii minime constat*: et notavit hæc desiderari in cod. Thuan. Cum autem hæc omittantur etiam in codice Vindebon., uti in rusa in ms. recentiori et valde corrupto expunximus.

• Hunc titulum ex eodem Vindebon. ms. adjecimus. In ms. Veronen. 58 versionis quæ vulgo dicitur Isidoriana, habetur: *Incipiunt nomina episcoporum et provincialium*. Soli O-ii et legationum apostolicæ sedis nomina subscriptionum formam retinent. Ceteri episcopi pro provinciis distribuuntur, cujus catalogi antiquitatem auctoritatemque in Tractatu de antiquis collectionibus vindicavimus part. I, c. 5, § 1. Ita porro hic primo Osius episcopus Cordubensis, dein vero Romani presbyteri ante omnes episcopos præferuntur subscripti, uti eundem Osium aliosque duos Romanos presbyteros prius subscripsisse synodicam

civitatis subter annexa sunt. Sed studiosi servi Dei magis curaverunt Orientalium nomina episcoporum conscribere, propterea quod Occidentales non similiter quæstionem de hæresibus habuissent •.

30 NOMINA EPISCOPORUM.

Osius Cordubensis episcopus dixit: • Sic credo quemadmodum dictum est.

• Victor et Vincentius presbyteri Romani, pro venerabili viro papa et episcopo nostro sancto Silvestro subscripsimus: ita credentes sicut supra scriptum est.

Sardirensis ad omnes episcopos liquet ex Athanasio Apologia secunda. Sic enim is eorum omni subscripsit catalogum exorditur: *Osius ab Hispania, Julius Romæ per Archidamum et Philoxenum presbyteros*. Quod si hi duo Romani presbyteri cum Leone diacono item Romano post aliquot episcopos subscripsissent epistolæ Athanasii ad Ecclesias Mæoticas et us. Veronensi 55 hæc tomo recedendæ; id neminem moveat, cum huic privæ Athanasii epistolæ, quæ synodica publica non est, episcoporum subscriptiones spontaneam nullo errore ordine accesserint. Osium, qui Romanis legatis præcedit, una cum duobus laudatis Romanæ Ecclesiæ presbyteris Silvestri pontificis locum et legationem gessisse Gelasius Cyzicenus prodit lib. II Hist. Concl. Nicæn., c. 5 et 12. Nullum vero in ejus subscriptione legationis indicium. Forte cum Osius ab imperatore Constantino gravissimis in rebus suis et adhibitus, et in causa Arij jam ante Nicænam synodum præcaram operam posuisset; Romani legati in mandatis acceperant, ut ei Occidentali præstantissimo episcopo deserrent plurimum; hincque opinio de legatione quadam originem habuit.

Inter mss. porro codices quibuscumque episcoporum catalogum contulimus, cum ex duplici quorundam episcoporum ordine atque lectionibus diversis, duplici ex fonte Græco omnes manareprehendimus; tum vero animadverimus codices collectionis Quæsnellianæ in episcoporum cata ogo concinere cum ms. Vat. Reginæ 1007, codices autem versionis Priscæ congruere cum catalogo ejus vetustioris Interpretationis, quæ ab Isidoro recepta ac ex Isidori codicibus edita, Isidoriana vulgo appellatur. Ad hunc postremum fontem accedit catalogus, qui in mss. collectionis Hadrianeæ reperitur, licet aliam a Priscæ et Isidoriana Latinam versionem præferat. Quæsnellus ex Oxon. ms. catalogum impressit, et nonnulli variantes notavit ex præstantiori ms. Thuan. nec non ex vulgato Isidoro atque Justello. Nos adhibuimus ms. Vindebon., qui collectionem Quæsnellianam continet, et Vat. Reginæ nuper laudatam. Cum enim auctor nostræ collectionis inter cætera Patrum Nicænorum catalogum derivavit ex ea peculiari versione quæ in ms. Vat. Reginæ recepta fuit, hujus lectiones in sequenti catalogo nonnunquam ita secuti sumus, ac si e nostræ collectionis codice provenerint. Quoad versionem vero Priscam contulimus cod. Vat. 1512, et quoad Isidorianam antiquissimum Veronensem 58, qui solam canonum Græcorum interpretationem exhibet. Inter codices autem Hadrianeos usi sumus ms. Vallicellano A 5.

• Particulam *sic*, quam Socrates aliaque collectiones exhibent, nobis præstitit noster codex Vindebonensis.

• Quæsnellus in margine: *Al. Vitus vel Vito*. Dein codd. Veron. 58, Vat. 1512, Barb. 2883, Vallic. A 5, et Priscæ versio apud Justellum omittunt voces *pro venerabili viro papa et episcopo nostro sancto Silvestro subscripsimus, ita credentes sicut supra scriptum est*.

• *Ægypti Thebaidis.*

A

32 *Libyæ Inferioris.*

Alexander Alexandriæ.
 b Tyrannus Antinoi.
 31 • Plinianus Lyci.
 Arpocratio d Alfusivnorum.
 • Adamantius Cini.
 Arbetion Farbetti.
 Philippus f Panefisei.
 Potamon Heracleis.
 Secundus Ptolomæidis.
 Dorotheus Pelusii.
 Gaius • Thomeis.
 Antiochus Memphens.
 Tiberius b Tyticis.
 l Agathus Schediæ.

Libyæ Superioris.

i Dachs Beronicæ.
 Zophirus Archistei b Barcis.
 Serapion l Antipyrgi.
 Secundus = Tauchis.

a Cod. Vindeb. hujus collectionis, *Alexandriæ, Ægypti, et Thebaidis.* Cod. Vat. Regiæ 1997, post *Alexandrum Alexandriæ*, titulum proferet *Ægypti, Thebaidis.*

b Hic et subsequens episcopus in mss. versionum Priscæ, Isidorianæ et Hadrianæ in ultimum rejiciuntur post *Agathos Schediæ*, cui præfigitur titulus *Thebaidis*, reliquis descriptis sub titulo *Ægypti vel Alexandriæ*.

c Quesn., *Pelusianus*. Correximus ex nostro Vindebonensi, cum quo concinit cod. Vat. Regiæ. *Plinianus* una cum *Tyranno* memorat Arsenius episcopus in epistola ad S. Athanasium t. II Concil., col. 461. Versiones Priscæ et Isid. præferunt *Volusianus de Lyco*. Cod. Vallic., *Olusianus Licon*.

d Mss. Vindebon. *Alfusivnorum*. Vat. Reg. *Alfucranorum*. Versio Isid. et Priscæ *Alphocratiensis*, vel *Alphocratiensis*; Justelli cod. *Alphocratiensis*; Vallicel. *Alphocranon*. Melius forte in vulg. Concil. *Naucratites*, a *Naucratia Ægypti*. Hic episcopus in his posterioribus collectionibus primus est post *Alexandrum*, ut erat in codicibus Græcis quibus usus est *Gelasius Cyzicenus*.

e Perperam apud *Justellum Amantius Adamantius* vocatur in epistola episcoporum *Ægypti* apud S. Athanasium Apol. 2 contra Arianos. Pro *Cini* melius aliæ versiones *Cyni*, vel *Cynensis*. Mox versiones *Priscæ*. et *Isid.*, *Arbitio de Pharbeto*.

f Sic eodd. Vind. et Vat. Reg., ad quos accedit Vallic., *Panaphyseo*; et sane melius. *Quesnellus Panefisei*. Cod. Veron. Isid. *Panephisensis*. Vat. 1312 *Panepiensis*. Justell. *Panepynensis*. Mox *Quesnellus Potamion*. Prætulimus cæteros nostros codices, quorum lectionem confirmat Græca vox Ποτάμων apud S. Athanasium in epistola laudata. Versiones Priscæ et Isid. pro *Heracleis* habent *Heracleensis*. De *Secundo Ptolomæidis*, qui symbolo noluit subscribere, vide quæ diximus in tractatu de Collectionibus part. I, c. 3, § 1.

g Hanc lectionem etiam cod. Vind. retinet. In ms. Vat. Reg. *Thamuis*. Sed melius in versione Isid., de *Thamueo vel Thmuis*, Latine *Thmuites*. In sequenti nomine aliæ versiones Isid. et Vallic. genitivum casum *Memphens* præferunt.

h Cod. Vindeb. *Titicis*. Vat. Reg. *Tuthitis*, forte a *Tutzi* vel *Tzitz*, quæ loca Antoninus in itinere receperat. Vallic. *Thathites*. Veron. Isidorianus *Thau-*

• *Titus Paretonii.*

Palæstinæ.

Mecharius Jerosolymæ.
 Germanus Neapolis.
 p Marinus Sebestenus.
 Gaius Sebastia.
 Eusebius Cæsariensis.
 Sabian. Gadarensis.
 Longinus Ascalone.
 Petrus Nicopolitanus.
 Macrinus Jamnia.
 Maximus Eleutheropolitanus.
 B Paulus Maximianopolitanus.
 Januarus Hierico.
 Heliodorus Zabulon.
 Aetius Lyddorum.
 33 Silvanus Azoti
 Patrophilus Scythopolitanus.
 Asclepas Gaza.

thitanus. Justel. *Tantitanus*. Nam legendum *Tauchthiranus*, a *Teuchira*?

i Hic in versionibus Priscæ et Isidoriana vocatur *Atlas* vel *Athas Schidiensis*. *Athas* etiam appellatur in ms. Vallic. et in laudata epistola episcoporum *Ægypti* pro S. Athanasio. Dein *Quesnellus Scedias*. Vallic. *Scedias*.

j Vat. Reg. *Dacis Veronicæ*. Melius *Veron. Isid.* et Vallic. *Itaches Berenicensis*, vel *Beronices*.

k Vindeb. ms. *Barcis*. Vat. Reg. hanc vocem omittit, et habet tantum *Arcistei*. Sed vocem *Barcis* aliæ versiones, Priscæ et Isid., confirmant, in quibus *Barcensis* legitur a *Barca*, quam *Plinius* et *Stephanus* in *Libyæ* collocant, in posterioribus autem notitiis *Ptolemæis* appellatur. Cod. Vallic. *Barces*.

l Quesn. *Antipargi*. Cod. Vindeb. *Antipurgi*. Correximus ex ms. Vat. Reg., Vallicellano concinente. *Antipurgus* in notitiis memoratur.

m Quesn. et v. ater cod. Vindeb. *Tanel*. Veram lectionem præbuit cod. Vat. Reg., cum quo concinit versionum Priscæ et Isid. lectio *Tauchthitanus* vel *Tauchthianensis*. *Philostorgius* enim inter *Libyæ* episcopos una cum *Dachi Berenicensi*, et *Zophiro Barcensi*, nominat *Secundum Teuchthirensis*, a *Teuchira Libyæ*, ab aliis antiquis dicta etiam *Tauchthira*. In cod. Vallic. *Tauchthites*.

n Vocem *inferioris* omittunt omnes nostri etiam diversarum collectionum codices.

o *Titus*, non *Ticus* habent nostra mss. exemplaria. Pro *Paretonii* codex Vind. habet *Paretoni*; Vat. Reg. *Parathoini*; corrigendum *Paratonii*.

p Ita omnes nostri eodd. cum Vindebon. Apud *Quesnellum* perperam *Maximus*. Postea *Sebastius* in ms. Vind. *Sebastenus* in Vat. Reg. Dein sequens episcopus *Gaius Sebastia*, in ms. Vindeb. *Sebasto*, in Vat. Reg. *Sebastenæ* scribitur. Cum porro aliæ etiam versiones, Priscæ et Isid., hos duos episcopos *Sebastenos* similiter proferant, vetus aliquis error in alterutrum locum ipsius Græci codicis irrepit. In subscriptionibus pseudo-synodi Sardicensis apud S. Hieronymum non absumptim referuntur duo episcopi Trodis *Pison* et *Naconius*, cum tamen una tantum *Tross* agnoscat. In cod. Vallic. et in vulgatis Conciliorum expuncto in *Gaiano* patronymico *Sebasto*, ne duo *Sebasteni* episcopi admitterentur, alius est civitatem ordo in *Palæstinis*.

Petrus Abili.
Antiochus Capitoliaides.

Phœnicie.

• Zenon Tyri.
Æneas Ptolomaidis.
Magnus Damasci.
Theodorus Sidoniæ.
Hellenicus Tripolitanus.
Gregorius Beryti.
b Marinus Palmyræ.
• Thadoneus Alasiæ.
Anatolius Emissæ.
Philocalus Paneades.

4 Syriæ.

• Eustathius Antiochiæ.
Zenobius Seleuciæ.
c Theodotus Laodicæ.
Alfius Apamiæ.
f'biloxenus Hierapolitanus.
• Salamonius Germaniciæ.
Piperius Samosatani.
Archeleus Doliciæ.
Eufration b Balaneorum.
33 1 Baldus chorepiscopus.
Zoilus f' Gabalæ.
Basus b Zeumathicæ.
1 Bosianus Rafaniæ.

A = Gerontius Larissæ.
Eustasius Arethusiæ.
Paulus Neocæsariæ.
• Dirittius Cirris.
Seleucus chorepiscopus.
Petrus • Gendari.
Pegasius Arbocadami.
r Bassonis Gabudæ.

Arabie.

1 Nichomachus Bostri.
Cirion Philadelphicæ.
Gennadius r Ishontorum.
Severus Sodomæ.
Soaipater • Beritanensis.
Severus 1 Dionysiadis.

B

Mesopotamiæ.

• Etolaus Edessæ.
Jacobus Nisibiensis.
Antiochus v Resanius.
Mareas Macedoniapolitanus.

35 *Persidis.*

Joannes Persidis.

Ciliciæ.

• Theodorus Tarsi.
Amphion Epiphaniæ.
Narcissus v Nerodiades.
Moses r Castabasi.

• Hunc Zenonem Tyrium a Nicænis Patribus haud expungendum ostendimus in præmissis Tractatu part. 1. c. 3. § 1.

1 Vat. 1542., *Martinus.*

• Cod. Vindeb. *Todoreus.* Vat. Reg. *Tadoneus.* Vat. 1542 *Theodorus.* Mox *Alaisa* forte et p o *Alalis*, quam in Palmyrene Ptolemæus collocat. Cod. Vallic. *Thadoneus Alaisæ.*

d In mss. versionum Priscæ et Isid., et in alia interpretatione Valli: el., *Syriæ Cales.*

• Al. *Eustachius.*

f Sic nostri codd. Vind. et Vat. Reg. Apud Quenellum *Theodorus*, ut in versionibus Priscæ, Isid. et Vallic.

• Cod. Vind. *Salamonus.* Vat. Reg. *Salamanis.*

b Quesn. *Balnearum.* Correximus ex mss. Vind. et Vat. Reg.

1 Cod. Vat. Reg. *Voladus.* Veron. Isid. *Plaladus.* Apud Justellum *Pallidius.* Vallic. *Falados.*

f Quesn. *Gabalæ.* Cod. x Vindeb. *Gabelex.* Veram lectionem cod. Vat. Reg. suppeditavit.

b Verius in Veron. Isid. *Zeugmatensis.*

1 Sic ms. Vindeb. Quesn. *Cassianus.* Vat. Reg. *Russinus*, ex quo prætulimus *R fania*, a *Raphaëna.* Quesn. *Rafinæ.* Vindeb. *Rafinæ.* Versiones Priscæ et Veron. Isid. *Aienus Raphanenta*, ubi legendum *Raphanenta.* Alia versio Vallic. *Bassianus Refaneos.*

• Cod. Vindeb. *Genotius.* Post hoc nomen mss. versionum Priscæ et Isid. addunt *Manicius Epiphaniæ.* Vallic. *Manicius Epiphaniæ.* Dein pro *Eustasius* alii codd. habent *Eustatius*, vel *Eustachius.*

• Versiones Priscæ, Isid. et Vallic. *Siricius a Cyro* vel *Cyri.* Vat. Reg. *Virigius Eurri.* Dein pro *Seleucus* alii cod. *Seleucius.*

• Vat. Reg. *Giddarensis;* Vat. 1542 *Geddonensis;* Veron. Isid. *Gandarensis*, forte *Gindarensis*, ut in vulgatis Isidori legitur, ex *Gindare* Syriæ oppido. Recte in Vallic. *Gindaron;* in quo mox *Pegasios Ambac-*

C *mianon.*

p Sc ms. Vind. Apud Quesn. *Bassionus Gabudæ.* Vat. Reg. cum Veron. Isid. *Bassones Gabulensis.* Vallic. *Bazonis Gabulennus.* Vat. 1542 *Bassunis Gabulensis.* Sed antea Gabulæ episcopus reconstitutus fuit. Vulg. Isid. *Bassonus Gabenus*, forte melius, a *Gabe*, cujus episcopus una cum cæteris Syriæ primæ ubi scribitur epistolæ ad Leonem Augustum l. III. IV Conc., col. 1863.

• Vat. Reg. *Nichomagus Bostritanus.* Vat. 1542 Priscæ versionis, et Veron. Isid. *Nicomus Bostritanus.* Vallic. *Nichomachos Bostron.*

• Vat. Reg. *Starintorum.* Vat. 1542 Priscæ versionis *Ypotenus*, at Justelli codex *Ybtensis.* Veron. Isid. *Isbutensis.* Vallic. *Isbundon.* Melius cum Vindeb. *Isbuntorum*, ab *Esbunte* civitate Arabiæ.

• Vat. Reg. *Veritunensis.* Vat. 1542. *Bartanensis.* Veron. Isid. *Beretarensis.* Justell. *Berthanensis.* Notitiæ in Arabia *Batanem* exhibent. Cod. Vallic. *Supetrus Eristisbotaminis.*

1 Quesn. *Dosonis.* Correximus ex Vindeb. aliisque nostris codd., in quos Veron. Isid. a *Dionysiade.*

• Sic ex Vind. et Vat. Reg. Quenellus *Etolius.*

v Ms. Vind. *Resoinus.* Vat. Reg. cum Vat. 1542 et Justello *Reymitanus.* Veron. Isid. *Reamitanus.* Vulg. *Resinatisis.* Vallic. *Rhesænas*, melius a *Resæna* vel *Repaina.*

• Hic episcopus Tarsi omittitur in ms. Veron. Mox Vallic. *Alfion* pro *Amphion.*

v Alii codd. *Nerodianus.* Vallic. *Nerodiados.* Legendum *Neroniados.*

• Vindeb. *Castabi.* Vat. Reg. et Veron. Isid. cum vulgatis *Castabalianus.* Vallic. *Castabalon.* Versio Priscæ *Cartabalianus.* Legendum *Castabalianus*, vel *Castabala*, quæ est Ciliciæ oppidum. Dein editi Conciliorum *Nicetas Flaviadis.* Veron. Isid. *Flaviadensis.* Vat. 1542 *Flavidensis.* Vallic. *Niceas Flaviados.*

Nicetas Flavidis.

^a Eudemon chorepiscopus.

Paulinus Adanorum.

Macedonius ^b Mæstorum.

Tarcondimatus ^c Ægeus.

Esichius Alexandriae ^d

Narcissus ^e de Irenopoli.

Cappadociae.

Leontius Caesariensis.

Eupsichius Tianeus.

^f Euritichius Coloniae.

36 Timotheus ^g Cibistranus.

Ambrosius ^h Comanensis.

Stephanus chorepiscopus.

Rhodo chorepiscopus.

Gorgonius chorepiscopus ⁱ.

Armeniae Minoris.

^j Euladius Sebastiae.

Evetius ^k Satalenus.

^a Ita omnes codd., excepto Vat. 1342, in quo Eudor legitur.

^b Quesn. *Messorum*. Prætulimus *Mæstorum* ex tribus codd. Vind., Vat. Reg. et Vat. 1342. Harduinus cum nostro Vallie. *Manzianon*. Veron. Isid. cum vulgato et Justello *Mopsuestenus* vel *Mopsuestensis*. Ille Macedonius fuit episcopus *Mopsuestiae*, quæ cum Mopsos etiam dicatur, forte *Μοψιστων* in Græco legebatur, et vetus interpres pro *Mopsætorum* vertit *Mæstorum*.

^c Quesn. *Eugeus*. Vind. m. secuti sumus. Alii tres codd. Vat. Reg., Vat. 1342 et Veron. Isid., *Ægeitanus*. Vallie. *Tarcondimantus Egeon*.

^d Versiones *Irisca* et Isid. addunt *minoris*. Vallie. Græcam vocem expressit *Micreas*.

^e Codd. hujus collectionis, et Isid. cum Vat. Reg. sic præferunt. Vallie. *Irenopolis*. Alii versionis Priscæ cum Vat. 1342 habent *Hierapolitanus*. Si de *Irenopoli* legendum esset, cum Neronias et Irenopolis eadem urbs sit, hic Narcissus idem esset ac *Narcissus Neroniadis* paulo ante descriptus. Num ex varianti lectione hic episcopus repetitus fuit? Hoc certe nomen *Narcissus de Irenopoli* in cod. Vindeb. antiqua manu additum cernitur etiam inter episcopos Phœnicie. Quidni de simili anteriori additamento hoc quoque loco inter Cilicie episcopos suspicemur?

^f Vindeb. *Euritichius*. Va. Reg. cum Veron. Isid. et Justello *Heritrius*. Mox idem Justell. cum Vat. 1342 *Cobortensis*, pro quo Harduin. *Colonensis*. Vallie. *Erycius Thiano*, *Eufrosas Coloniae*.

^g Vat. Reg. *Euvistritanus*. Versio Priscæ *Eubistenensis*. Vallie. *Cibistron*.

^h Versiones Priscæ et Isid. cum ms. Vallie. *Helpidius*. Confer not. 52 in catalogo n. editionis Priscæ.

ⁱ Codd. Veron., Isid. et Vat. 1342 versionis Priscæ cum Justello, qui omittunt duos præcedentes chorepiscopos Stephanum et Rhodonem, hic addunt alios duos, Eudromium et Theophanem, quos mss. collectionis nostræ cum Vat. Regiæ paulo post receperunt in Armenia minori. Cod. Vallie. hos omnes in Cappadocia collocat sic: *Gorgonius, chorepiscopus, Stephanus chorepiscopus, Eufrosius chorep.*, *Rhodon chorep.*, *Theophanius chorep.*

Quesn. *Hulatus*. Correximus ex omnibus nostris codd., excepto Vallie., in quo *Eulogius*.

^k Sic cod. Vind. Quesnellus *Satalenus*. Vat. Reg. *Satalenus*. Vallie. *Satalon*.

^l Quesnellus sub titulo *Armeniae Majoris* nunc episcopum posuit sic: *Aristecisus Diosponti*. *Eretis*.

A Eudromius chorepiscopus.
Theophanes chorepiscopus.

Armeniae Majoris

¹ Aristecisus Diosponti.

Cretis Helenoponti.

Helpidius Comanensis.

Eutycheus Amasiae.

Heraclius ^m Celensis.

37 *Ponti Polemoniaci.*

ⁿ Longius Neocesariensis.

Domnus Trapezontensis.

Stratophilus ^o Ptionensis.

Paphlagoniae.

Philadelphus Pompeiopolitanus.

B Petronius ^p Leuenopolitanus.

^q Eufisicius Amastridenus.

Galatiae.

^r Pancasius Ancyrae.

Decasius ^s Taviae.

Dein alium titulum eorum inseruit, et veluti episcopum Ponti subiecit: *Helenus Ponti*. Postea *Elpidius*, etc. Secuti sumus codicem Vind. b., cum quo concinit lectio ms. Vat. Regiæ *Aristecisus Diosponti*, *Aristes Helenoponti*. Melius tamen in mss. versionum Priscæ et Isid. sub *Armenia Majori* collocantur isti duo episcopi *Aristarces* et *Acrites Armeni*; dein inseritur titulus *Diosponti*, et sub eo describuntur *Helpidius* et duo alii episcopi. Aliter Vallie. in *Armenia Majori* hos recenset: *Arasius Sobmon*, *Acrites Diosponti*, *Eutycheus Amasias*, *Helpidius Edeasion*, *Heraclius Zelon*, *Helpidius Comanus*.

C ^m Cod. Vat. Reg. *Zolensis*. Justellus cum Vat. 1342 versionis Priscæ *Zolonensis*. Melius Veron. Isid. *Zelonensis*; est enim *Zela* civitas Ponti, ex qua cum *Zelonensis* et *Zelensis* usurpatum legatur, in præcænti versione pro *Celensi* legendum est *Zelensis*.

ⁿ Codd. versionis Priscæ et Veron. Isid., *Longinianus*.

^o Quesn. *Stacophilus Ptuontensis*. VindeLonensis lectionem recepinus. *Stratophilus* legitur in nostris mss. Variant in nomine urbis. Vat. Reg. *Pittionensis*. Veron. Isid. *Prosthionita*. Justell. *Thytionita*. Lectio omnium melior est in Vat. 1342, *Pithionia*; nam in *Ponto* *Pithus* oppidum a Plinio memoratur. Vallie. hunc episcopum ignorat, sicut et titulum *Paphlagonie*, ex quo amanuensis saltim colligimus.

^p Quesn. *Neapolitanus*. Substituinus lectionem ms. Vindeb., quippe quæ minus recedit a vera lectione *Jonopolitanus*, quæ est in Veron. Isid. C. n. m. ms. Vallie. *Jonopolis*.

D ^q Sic ms. Vindeb. Quesnellus *Eufrosius*. Vat. Regiæ *Eupiscus*. Vat. 1342 cum Veron. Isid. *Eupacius*. Vallie. *Eupyrus Amastridos*.

^r Quesnellus *Macharius*. Prætulimus lectionem Vindeb. eo quod ms. Reg. ex eodem fonte prodierit paulo absimiliter habet *Pancarius*. Vera tamen lectio est in codd. Priscæ et Veron. Isid. ex alio fonte prolifescentibus, *Marcellus Anquiritanus*, quæ confirmatur a S. Athanasio Apolog. 2. In Vallie. *Pancarius*, et *Marcellus* [leg. *Marcellus*] *Ancyranus*. Nam duo Ancyranus episcopi? an librarius, vel interpres, ex duplici lectione utramque collecti voluit?

^s Quesn. ex ms. Oxon. edidit *Perqami*. At notavit in marg. cod. Thuan. præferre *Tavia*, quod et in atra Vindehon. approbatur. Alii codices versionum Priscæ et Isid. *Dicasius Tabiensis*. Vallie. *Dicasius Tavia*; lege *Tabias*.

Erecius ^a Daumasie Dedareanus ^b.
Philadelphus Jul'opolitanus.

38 Asia.

Theonas Cizici.
^c Menophantus Ephesi.
Orion EEE.
Euty chius Smyrnæ.
^d Mitres Popanensis.
^e Macrinus Hionlesponti.
Paulus ^f Panæ.

Lydia.

Arthemidorus Sarlis ^g.
^h Etkimasius Philadelphæ.
Pollion ⁱ Barenis.
Agogius Tripoli.
Florentius Ancyra ferreæ.
Antiochus Aureliopolitanus.
39 Marcus Standi ^j.

^a Ita omnes hujus collectionis codd., quibus accedit Vat. Reg. *Daumasides Dami*. Veron. Isid. *Erechius Cydamitanus*. Vat. 1342 *Gadabitanus*. Justellus *Gadabitanus*. Vulg. antiquiores *Platanensis*. Hi codices versionum Priscæ et Isid. ab alio fonte protecti, edicunt *Gorgonius Cionensis*, al. *Cionensis*. Vallie. ms. *Erchoreus Planathon*, *Gregorius Cynon*.

^b Quesn. addit *Majoris*, quod nulli nostri codd. exhibent.

^c Quesn. *Mriophantus*. Cod. Vind. *Meliophantus*. Veram lectionem dedere codd. Vat. Reg. et Vallie.

^d Quesn. *Enittes Sinenphi*. Vindeb. ms. *Mites Simephi*. Correximus ex Vat. Reg. ejusdem versionis, quocum alia aliarum versionum exemplaria concludunt. Credimus autem iudicari *Hypæpan* civitatem Asiæ proconsularis. In ms. Vallie. habetur *Mitre Ypapon*.

^e Sic codd. hujus collectionis. Quesnellus vocem *Hionlesponti* divisit in duas, ita ut post nomen *Ilio Macrino* reliquit, novum titulum provincie sequentibus episcopis præfixerit *HELLESPONTI*; cum tamen *Pantium*, qui mox subjicitur, aliæ collectiones sub unico titulo *Asiæ* describant, *Hellesponti* quidem titulum ab auctore hujus catalogi fuisse omissum ex eo patet quod episcopus Cyzici, qui fuit Hellesponti metropolitani, sub titulo *Asiæ* primus ponatur. Cod. Vat. Reg. *Barinus Iyolipontanus*. Veron. Isid. *Hivellespontanus*. Vallie. *Hivellespontenus*. Justellus eam Vat. 1342 *Liolypontianus*. Gelasius Cyzicenus l. II, c. 27, appellat *Mainum Troadis*.

^f Vat. Reg. *Phauæ*. Vat. 1342 cum Justello *Andensis*. Veron. Isid. melius *Aneadensis*, ex *Anea* Asiæ proconsularis; concinit Vallie. *Aneas*. Quesnellus post hunc Paulum subjicit *Anasens Lydia*. Ita quidem etiam cod. Vind. Sed *Lydiæ* vox est titulus provincie, ut non solum aliæ collectiones et versiones Priscæ, Isid. et Vallie., verum etiam cod. Vat. Reg. hujus versionis exhibent: qui omnes vocem *Anasens* ignorant. Forte hæc vox ex varianti lectione vocis *Aneadensis* perperam intrusa fuit.

^g Quesnellus addit *et Thiatiræ*; pro quo cod. Vindeb. habet *Stiatiræ*. Utrumque perperam. Hujus vocis loco ex aliis codd. etiam Vat. Reg. adijciendum liquet alium episcopum, qui vocatur *Seras Thyatiræ*, qui postea repetitis aliquot episcopis legitur pariter in ms. Vindeb. In Valliecell. *Sozon Tyatiron* vocatur.

^h Al. *Etkimasius*, vel *Etkemasius*. Valliecell. *Thomasius*.

ⁱ Quesn. *Barenis*. Valliecell. *Barcos*. Præstulimus eam ms. Vind. *Barenis*, pro quo legendum videtur *Bagemis*, ex *Bage* Lydiæ urbe, cum præsertim Baren-

A

Phrygiæ.

^k Nunechius Landicir.
Flaccus ^l Sanai.
^m Procopius Sinnades.
ⁿ Pisticus Azani.
^o Athenodorus Doriensis.
Eugenius Eucarpie.
Flaccus Hieropolitanus.

Pisidiæ p.

Enalinius Iconii.
Thelemachus ^q Adriopolitanus.
Esichius Neapolitanus.
Euty chius Seleucie.
Apagnius ^r Lomenensis.
B Tarsicius Apamenus.
Patricius ^s Alladorum.
40 Academius Mortincensis ^t Paporum.

sis episcopus in Pisidia deinceps recenseatur
^l Alii codd. *Standianus*, forte *Silanditanus*. Notitia enim urbem *Silandii* in Lydia exhibent, et aliquot episcopi hujus urbis in aliis synodis subscripti inveniuntur.

^k Sic eam ms. Thuan. potiores codd. Quesnellus ex ms. Oxon. *Nunetius*. Quidam codd. *Nunetius*, *Valliecell. Nonchios*.

^l Cod. Vind. *Sanainæ*. Alii codd. cum Justello *Sannabensis*. Notitia Græca apud Schelestratum tom. II Antiq. Hist., p. 300, in Phrygia Pæciana *Sannam* collocat.

^m Ms. Oxon. Quesn. *Hieropius*. Thuan. *Neocopius* Vindeb. *Ocopius*, ubi litteræ *pr* initio deficient. Correximus ex ms. Vat. Reg., cum quo aliæ versiones, Priscæ et Isid. et Valliecell., conspirant.

ⁿ Sic ex ms. Vat. Reg. concinit Veron. Isid. *Pisticus Azanensis*, et Valliecell. *Pisticus Azanon*. Vat. 1342 *Phristicus Azanensis*. Vindeb. approbat nomen *Pisticus*, sed pro *Azani* habet *Aziani*. Quesn. *Petrus Aziani*. At *Azania* in Phrygia censetur.

^o Quesn. *Artemidorus*. Vindeb. *Antiriodorus*. Præstulimus cod. Vat. Reg., cum quo alii concinunt. *Doricus* idem est ac *Doryleitanus*, vel, ut in Valliecell., *Durilen*. Quesn. addit *Leo Doræ*, ac si esset alius episcopus. Noster Vindeb. præferens *Docti Leo* sati inquit hanc mendosam vocem esse variantem præcedentis *Doriensis*. Mss. exemplaria versionum Priscæ et Isid. et Valliecell. post Athenodorum Doryleusem inserunt *Paulum Apamenum* seu *Apamensem*. Omittitur vero in nostræ collectionis mss., uti etiam in Vat. Reg. *Apamea* quidem non ad Phrygiam, sed ad Pisidiam pertinet, in qua sane alius episcopus Apamenus inferius notatur. Num error est in voce *Apamenus*, et legendum *Apienus*, ab urbe *Apia*, quæ in Phrygia describitur?

^p Cod. Vindeb. addit *Carie*.

^q Melius in ms. Veron. Isid. *Adrianopolitanus*, et in ms. Vallie. *Hadrianopolitan*. Mox Vind. et Vat. Reg. *Esicius*.

^r Vat. Reg. et Vindeb. *Lomenis Lisinæ*. Veron. Isid. *Limiensis*. Melius in versione Priscæ *Limencensis*, a *Limena* Pisidiæ, quam notitiæ Græcæ designant. Vallie. male *Syanios Symenon*.

^s Sic Vindeb., pro *Ambladorum*, ab *Amblada*, quam Stephanus Pisidiæ tribuit. Quesn. *Adiadorum*. Ver. Isid. et versio Priscæ *Ambladenitanus*. Valliecell. *Abiades*: corrige *Amblades*.

^t Quesn. *Piaporum*. Correximus ex Vat. Reg. *Pappam* Pisidiæ Hierocles in Notitia refert. Cod. Veron. Isid. a *Papho*. Priscæ versio a *Paro* perperam pro a *Pappo*, Valliecell. *Acum*

Polyarpus metropolitanus.
Hercules Barcus's.
*Theodorus * Uesuis.*
** Othou Licus.*

Lycia.

Eusebius Patereusis.

Pamphylia.

* *Callides Pergensis.*
 * *Eurosius Termiensis.*
 * *Zeusius Barbonitatus de Synasmo.*
Thomius † Aspenidicus.
 * *Quintianus Seleucia.*
Patricius Maximianopolitanus.
Afrodissius † Maginensis.

† Insularum.

Eusebius Rhodius.

Meliffon † Ciniensis.

Strategius Lemni.

Apollodorus Coreyrae.

Caria.

Eusebius Antiochia.

† Eumonius Afrodissensis.

Eugenius Appolloniades.

† Letolus Cibiritensis.

* *Vat. Reg. Osensis.* Hic et sequens epis. opi de-
 scribitur in Veron. Isid. et in Vallicellano.

† *Vat. Reg. Adon Lycius.* Just. *Adon Byciae* Hic
 error annotante Quesnello in margine ms. Oxon. ad-
 dicitur *Nicolaus Myrensis* teste auctore translationis
 eius.

* *Vat. 1542 Gallitus.* Just. *Gallites.* Veron. Isid.
Gallites. Vallie. *Callidicus.*

† *Solus Quo-n. Heresius.* Mox verius in *Vat. Reg.*
Termisus, in Veron. Isid. *Termisensis*, et in Vallie.
Termisus, a *Termiso Pamphylia.*

* *Vat. Reg. Cenesius Barbonitanus*; ignorat autem
 de *Synasmo.* *Barbonitanus* videtur proficisci a *Barbes*,
 quam notitia in Pamphylia exhibent. Sed *Prisca* ha-
 bet *Syarbitanus*; Vallie. *Syarbon.*

† *Vat. Reg. Aspelliaspenti*; corrige *Aspendi*, quae
 est urbs Pamphyliae. Versiones *Prisca* et *Isid.* habent
Aspendeitanus. Vallie. *Aspendi.*

* *Codd. Quesn. et noster Vindeb.* *Sintianus.* Cor-
 reximus ex *cod. Vat. Reg.*, cum quo alii omnes con-
 cordant. *Seleucia* *codd.* *Thuan* et *Vind.* praefereunt.
 Oxon. omnino pessime. *Fleusia*; ceteri aliarum
 versionum *Seleucia*. *Quesnelus* huc et duobus se-
 quentibus epis. opi, qui in omnibus nostris codicibus
 ascribuntur in Pamphyliae, erroneum provinciae titulum
 praefixit *Eleusia*, fortassis ex ms. Oxon. Provinciam
 Eleusiam nullibi invenire licet.

† *Quesn. Magnensis.* Minus male ex *cod. Vindeb.*
Magianensis, ubi corrigendum ex Veron. Isid. *Migi-*
ensis. In Vallie. *Magidan*, ex *Magido Pamphylia.*
 Mox item Vallie. pro *Insularum* habet *Graecanica*
 voce *Neson*.

† Ita *codd. Thuan.* et *Vind. Quesnelus* cum *Oxon.*,
Cimianensis. *Vat. Reg.*, *Cyriensis.* *Codd.* versionum
Prisca et *Isid.*, a *Co.* Vallie. ms., *Cho.*

† Sic *cod. Vindebon.*, *Vat. Reg.* et *Veron.* *† id.*
Quesn. cum *Justello.* *Ammonius.*

† Ita *codd.* hujus collectionis. *Vat. Reg.*, *Letodurus*;
 ceteri. *Letodorus.* Mox *Quesn.*, *Cibiritensis.* *Emen-*
ditionem Cibiritensis suppediavit *cod. Vind.*, cui
 concepit *Veron. Isid. Cibiritanus*, a *Cibyra* urbe
 Cariae.

† Sic *Quesn.* cum *Veron. Isid.*, a *Barate*, quam ur-
 bem notitia in Lycaonia describit; Lycaoniae vero
Isauricam attribuit *Strabo.* Vallie., *Barathon.* *Cod.*

A Eusebius Miletensis.

Isauria.

Stephanus † Barateusis.

Athaneus † Coropasian Parenis.

Eudesius, † Claudopolitanus.

Agapius Seleucia.

* *Silanus metropolitanus in Isaura.*

Faustus † Panemuthicorum.

Antonius Antiochia.

† *† Nestor Syedrensus.*

† *Esicius chorepiscopus.*

† *Quintus Tymapodorum.*

Paulus † Larendensis.

Theodorus Vasadorum.

Anatolius chorepiscopus.

B † Quintus chorepiscopus.

Tiberius † Alistrensis.

Aquila chorepiscopus.

Eusebius † Paritius.

Cypri.

Cyrillus Paphi.

Gelasius Salaminiae.

Bithyniae.

Eusebius Nicomedensis.

Vind., *Baranensis.* *Justell.* cum *Vat. 1542, Bar-*
thenis.

† *Vind.*, *Coropasian Porrensis.* *Vat. Reg.*, *Corep-*
sen's. *Vat. 1542, Aricinus Corepitanus.* *Justell.*,
Athenens Corpissitanus. *Vallie.*, *Athenos Corpissu.*
Ver. Isid., *Athenus Coropassitanus*, a *Coropasso*,
 quem locum memorat *Strabo* in *Lycaonia.*

† *Cod. Vind.*, *Eusebius.* *Vat. Reg.*, *Alerius.* *Vat.*
 1542 cum *Justello.*, *Ahesius.* *Vallie.*, *Edemus Clau-*
dianopol.

* *Tres codd.* cum *Justello.* *Silvanus.* In *metro-*
politano Tisauro legitur in *Vind. Tisaurometro-*
politano in *Vat. Reg.* Tandem *Just.* cum *Veron. Isid.*,
Isauriae metropolitano. Forte *Isauropolitana.* *Hieroc-*
les in *Noitia Isauropolia* *Lycaoniae* memorat, et
 episcopus *Isaurensis* notatur in concilio *Constantino-*
politano an. 581.

† *Vat. R.*, *Panemucicorum*, ex *Panemuthico*, quam
 urbem in Pamphylia secunda notitia exhibent.

† *Solus Quesn.*, *Pastor*; dein habet *Sinedrensus.*
 Correximus ex *Vat. Reg.*, a quo modicum discrepat
Vindeb. Siendrensus. *Hierocles Syendrum* collocat in
 Pamphylia secunda.

† *Uous Quesn.*, *Gaius.* *Justell.*, *Iulius.* Post hunc
 chorepiscopum ms. *Vat. Reg.* ejusdem versionis ad-
 dit: *Quirillus Comandensis.* *Vat. 1542* et *Veron. Isid.*,
Cyrellus Comandensis, a *Comana* Pamphyliae. *Vallie.*,
Cyrellus Scopandron.

D † Codd. Thuan. Vind. et Vat. Reg., Quintus. Quesn. cum Oxon., Quartus. Dein Timaniorum in Vindebon.; Trannodorum in Vat. Reg. Hic episcopus desideratur in aliis ms.

† *Quesn.*, *Budarensis.* *Vindeb.*, *Ledarensis.* *Prat-*
telimus *cod. Vat. Reg.* hujus versionis *Larendensis.*
 licet melior videatur lectio *Justell.* et *ms. Vat. 1542*
 versionis *Prisca.*, *Larandensis*, a *Laranda* *Isauriae.*

† Sic omnes *codd.* nostri. Apud *Quesn.*, *Cinthus.*
 † *Solus Quesn.*, *Alistrensis.* *Legendum proprie Ly-*
strensia, a *Lystra* *Lycaoniae*: unde in *ms. Vallie.*,
Lystron.

† *Vindeb.*, *Patricius.* *Vat. Reg.*, *Paricinsis.* *J. stel-*
cum Veron. Isid., *Diacesis Isauriae.* *Vallie.*, *Par-*
ichiae Isauriae. *Vat. 1542.* *Diacesariae*, quae tunc urbs
 apud *Hieroclem* in *Isauria* legitur.

• Theogenes Nicææ.
• Maris Chalcædonis.

Cyrillus • Cii.

• Facius Nusæ Prusæ.

Gorgonius Apolloniadæ.

Georgius • Plusiades.

43 Evellus † Adrianopolitanus.

Theophanes chorepiscopus.

• Rufus Cæsariensis.

Eulalius chorepiscopus.

Europæ.

• Pedorus Heraclææ.

Marcus † Comensis.

† Daciæ.

Protogenes Sardicæ.

Mysiæ.

Pistus Martiopolitanus.

• Marcus Eubænsis.

Strategius Ephesiensis.

• Vat. Reg., *Thegnius*

• Quæsn. ex cod. Oxon., *Riarius*. Verum nomen prodiderunt alii no-tri codices.

• Hanc lectionem ms. Vat. Reg. seruti sumus, cum Cius in Bithynia censeretur. Justellus concinit a Cio. Veron. Isid. a Chio. Vat. 1342 a Chio. Col. Vindeb. et Vallic. Chio. Male apud Quæsnellum *Circiæ*.

• Quæsn., *Cræsius Pronusæ*. Vi. deh., *Isicius Nusæ Prunusæ*. Veron. Isid., *Eusichius Prusensis*. Vallic., *Eusichius Prusæ*. Vat. 1342, *Esicius Prusensis*. Prætulimus Vat. Reg. Duplex *Prusa* in Bithynia censeretur. Forte voces *Nusæ Prusæ* alteri ex his duabus conveniunt.

• Forte legendum *Prusiades*, quæ a *Prusa* intra Bithyniam distinguitur a Stephano. Hunc episcopum codices nostræ collectionis et Vat. Reg. præferunt. Aliæ versiones Isid. et Prisca ignorant. In Vallic. vero interpretatione *Rusiados* mendose scribitur, et legendum *Prusiados*.

• Quæsn., *Adriopolitanus*. Emendavimus ex nostris ms. Vindeb. et Vat. Reg. Codex Vallic., *Hadriano-polit*. Aliæ versiones, *Hadrianoensis*.

• Duos sequentes episcopos addidimus ex ms. Vindeb. Inveniuntur etiam in codd. Vat. Reg., Valbr., Veron. Isid., et Vat. 1342 diversarum, versionum.

• Quæsn., *Epedorus*. Vat. Regiæ, *Fæderos*. Vat. 1342, *Fæderus*. Veron. Isid., *Predheros*. Vallic., *Pederos*. Prætulimus cod. Vindeb., in quo *Pedorus*. Sed forte legendum *Pæderos*, nam *Pederot*, Heraclense suo ævo celeberrimum laudat S. Athanasius Orat. 1 contra Arianos.

• Vat. 1342, *Comeonsis*. Vindeb., *Daclæmensis*. In Vallic. hic episcopus desideratur.

• Daciæ supplēvimus ex nostris codd.

• Duos quoque sequentes episcopos addidimus auctoritate cod. Vindeb., cum quo concordant Vat. Reg. et Vat. 1342. Solum Vat. Regiæ hoc loco habet *Marcus Euboensis*; sub Macedonia autem *Strategus Ephesiensis*. Vat. vero *Marcus Boe, Strategus Ephesiensis*; et alio ordine hos in Achaia collocat, in qua sane tum *Boa*, tum *Eubæa* et *Hephestia* continebantur.

• Vat. Reg., *Budis Asteriensis*. Ille episcopus deest in codd. Priscæ et Isid. nec non in ms. Vallic.

• Hunc Achaia episcopum codd. versionum Priscæ et Isid. appellant *Strategium Ephesiensem*, qui in ms. hujus versionis et Vat. Reg. supra alius provin-

A

Macedoniæ.

Alexander Thessalonicensis.

• Fundisus Thebiensis.

44 Achaia.

Pistus Atheniensis.

• Festius Strategidis.

• Thessaliæ.

• Dionius Thebanus.

• Sudis Salonitanus.

Calabriæ.

Marcus † Calabriæ.

Cecilianus † Carthaginiensis.

Dardaniæ.

Dachus Macedonensis.

• Claudianus Thessaliensis.

• Dalmatiæ.

B

• Bunius Struborum.

45 Pannoniæ.

Domnus Pannoniensis.

Galliarum.

Nicasius † Diviensis.

ciiis tribuitur. Confer annot. 4.

• Male hic titulus in codd. hujus collectionis hoc loco præfigitur. Enimvero hoc loco constitit in Vat. Reg., licet eandem versionem atque ordinem eundem exhibeat, et jure inferius præponitur suo loco ante *Claudianum Thessaliensem*.

• Ms. Vat. Reg., *Cleonius*. Et hic de st in aliarum versionum exemplaribus.

• In Vindeb. habetur *Dionius Thebanus Salonicensis. Budis Calabriæ. Marcus Calabriæ*. Vat. Reg. post *Cleonium Thebanum* nullum alium episcopum recensens, *Calabriæ* titulum subjicit. Idque indicio esse videtur nomen *Budis Salonitani* seu *Salonicensis* esse in-rum.

• Quæsn. p rperam, *Commagenæ*. Correximus ex Vindeb. et Vat. Reg. Concipiunt Vat. 1342 et Veron. Isid., *Calabriensis*.

• Ita iidem codices. Apud Quæsnellum erronee *Magnensis*. Cod. Vat. Reg. Cæciliano præfigit titulum *Carthaginiensis*. Alii codices versionum Priscæ et Isid. *Africæ* titulum præferunt. Rectius, neque enim Cæcilianus ad Calabriam pertinet. Codex vero Vindeb., qui titulos rubro colore exhibet, post *Marcum Calabriæ* spatium vacuum relinquit, in quo scribendum erat rubro colore nomen provincie Cæcilianæ. Cæteri ergo hujus collectionis codices, qui hunc titulum omittunt, et nullo spatio relicto Cæcilianum Marco immediate subjiciunt, ab aliquo codice non absimili profecti sunt, in quo spatium ob provincie nomen relictum ab amanuensis animadversum non fuit.

• Recte in Vat. Reg. huic episcopo *Thessaliæ* titulus præfigitur, qui male in nostræ collectionis ms. superius locatur. Confer annot. 2.

• Hunc titulum inscripsimus ex cod. Vindeb., cum quo concordat Vat. Reg. ejusdem versionis. Cætera interpretationes cum Gelasio Cyziceno hanc provinciam ignorant; sequentem autem episcopum sub *Dardaniæ* titulo collocat.

• Quæsn., *Bonius Triporum*. Correximus ex Vindeb. Codex Vat. Reg., *Dubius Struborum*. Veron. Isid., *Budius Stubiensis*. Vallic., *Budion Strubon*. Melius in Vat. 1342, *Budius Stobiensis*; a *Stobi* civitate Macedoniae secundæ, quæ fortassis Nicæni tempore in Dardania continebatur. In Sardicensi subscriptus *Pe-regorius a Dardania de Scupis*. Num *Scup* legendum est?

• Quæsn., *Diniensis*, qui episcopatus constitutus. Vat. Reg. *Dujensis*. In cod.

*De Gothiis.*Theophilus ^a Gothiæ.^b *Bosphori.*^c *Cadecmnus Bosforensis.*

46 ^d Cum convenisset sanctam et magnum concilium apud Nicæam Bithyniæ, statuta sunt quæ infra scripta sunt; et placuit ut hæc omnia mitterentur ad

cunda manu, *Divionensis*, male, hic enim episcopus novissime cretus. Retinimus priorem antiquam lectionem *Divionensis*: nunc *Diensis* vocatur, cuius urbs cum olim *Dea Vocionium* appellaretur, forte *Divionensis* legendum est. S. Nicæus Diensis in hujus Ecclesiæ catalogis notatur.

^a Sicut Quæsn. male in textu, *Bosphoritæ*

^b Hunc titulum, a Quæsnello omissum, addidimus ex nostris mss.

^c Sic cod. Vind. Ms. Vat. Reg., *Cadamnus*. Quæsn., *Domnus*. Vat. 1512 versionis Priscæ, *Cathirius*. Veron. 1-1d., *Barboricathmus*. Vallic., *Camdos*. Post hunc episcopum addidit scriba recentior in codice ms. Oxoniensi (non vero in Thuan. nec in nostris Vindeb. et Vat. Reg.), *Alypius et Gaudentius*, sicut in canonibus invenitur; quia nimirum in subjectis canonibus Sardicensibus, qui Nicænsis in hac collectione subjiciuntur, et pro Nicænsis habebantur, Alypius et Gaudentius nominantur. Aliam porro notationem ex eodem ms. Oxon. idem Quæsnellus inseruit, quam nec Vindeb. exemplar, nec alii nostri codices exhibent. Hic autem illam appendimus: *De numero trecentorum decem et octo, seu quia propter vetustatem abolita sunt, seu quia, ut supra scriptum est, magis curaverunt scribi Dei Orientalium episcoporum nomina ponere, cum quibus questio agitur, quam Occidentalium, qui nullam de consubstantiitate Patris et Filii controversiam habebant, desunt nomina nonaginta duo.*

^d Hanc præfationem canonibus præfixam omisit Quæsnellus. Exstat autem non solum in nostro cod. Cæsareo Vindebonensi, verum etiam in Hubertino et aliis hujus collectionis codicibus quos allegat P. Constantius in præfatione tom. I epist. Rom. pontif., n. 88, pag. lxxix. Cum porro eadem invenitur etiam in versione Priscæ, non minus quam in pura Isidoriana, quæ in pervetusto ms. Ver. 68 continetur; cumque in mss. collectionis Hadrianæ aliis atque aliis verbis offeratur, eam a Græco fonte originem ducere suspicari licet. In hac autem illud maxime notandum videtur, ita Nicænam synodum misisse canones ad S. Silvestrum, uti jam antea Arclatenensis ad eandem Silvestrum decreta direxit, et postea Sardicensis de rebus gestis ad Julium pontificem retulit. Hanc quidem Romanæ sedis confirmationem a Nicænsis Patribus petitam tradit Romana synodus an. 485 in epist. ad presbyteros et archimandritas catholicos Constantinopoli et in Bithyniacosistentes, tom. V Concil., col. 248, quæ e præstantissima collectione Avellana edita fuit. *Trecentii, inquit, decem et octo sancti Patres apud Nicæam congregati, confirmationem rerum, atque auctoritatem sanctæ Romanæ Ecclesiæ detulerunt. Quod exemplum secuti Patres Chalcedonenses, gestorum vim omnem et confirmationem Leoni pontifici reservarunt, uti Anatolius Constantinopolitanus scripsit ep. 132 inter Leoninas c. 4. Vide tom. I, col. 1263. Mirum porro in omnibus collectionibus hanc præfationem præferentibus erroneum consilium notari Constantino Augusto et Licinio consulibus, cum an. 325 Paulinus et Julianus consilium gesserint, ut manifestum est ex ipsa præfatione huic primo capiti a collectore præfixa, in quam vide annot. 1. Illic profecto error inerat exemplari Græco, siquidem ex Græco hæc præfatio Latine reddita fuit. Forte Græcus ipsius auctor præ oculis habuit notam chronicam, in qua post mentionem Constantini Augusti et Licinii Cæsaris, veri consules subjiciebantur, et allucinatione*

A episcopum urbis Romæ Silvestrum. Facta est autem synodus Constantino Augusto et Licinio consulibus, xiii kal. Julias.

47 ^e Tit. II. *De excisis.* (Cen. 1 Dionys. Exig., *Isid. et al.*)

Si quis ^f pro ægritudine a medicis sectus est, vel

aliqua vel salu consilium nomina præteriens, vocem *consulibus* Constantino et Licinio perperam affixit. Illud solum movere libet, duplicem chronicam notationem synodi Nicæne inveniri. Altera præmittitur symbolo, uti exstat in duobus codicibus capituli Veronensis, ex quibus ipsam dedimus annot. 2 in cap. 1, hæcque genuinum consilium Paulini et Juliani exhibet. Altera vero inserta est huic præfationi, cum convenisset; quæ aliis verbis in Hadrianæ exemplaribus ante symbolum descripta, edita est tom. II Concil. editionis Venetæ, col. 30 ac 31, et hæc erroneum consilium in omnibus mss. præfert.

^e Hujus collectionis auctor, aut is qui unque fuerit qui Nicænos canones cum Sardicensibus junctos ita exhibet, ut in hac collectione præferantur, duplici Latino fonte usus est, antiquissima nimirum versione Italica quam reperimus in Italica collectione ms. Vat. Regiæ 1997, et ea pariter vetusta quæ, cum Isidoro primum edita, Isidoriana vocari solet. Quoad Nicænorum quidem canonum interpretationem, Isidorianam versionem in plurisque secutus est, in qua tamen nonnulla liberius a collectore mutata fuerunt, ut ex annotationibus patet. Ex versione autem Italica quam memoravimus, præmissum Patrum catalogum, nec non Nicænorum et Sardicensium canonum conjunctionem, eandemque divisionem et numerum, ac fere omnes etiam titulos sumpsit, ac præterea integrum canonem decimum, in quo solo Isidorianam interpretationem omnino deseruit. Adeo vero eandem laudati codicis Vaticano-Regiæ, seu potius alius antiquioris Italici Vaticano-Regiæ similis, divisionem canonumque numerum suscepit, ut omittat canonem ultimum Nicænum de non flectendo genu, in eodem ms. Vat. Regiæ omissum, qui in Isidoriana versione legitur. In ordine autem canonum, nec Isidorianum nec Vat. Regiæ plane secutus est: nam canonem de diaconibus, qui in Veronensi Isidoriano et in Vat. Regiæ præmittitur, et in vulgato Isidoro subjicitur canoni de catechumenis, in hac collectione postponitur canoni de feneratoribus, ut in Græco ordine ab aliis versionibus suscepto invenitur. Monendum vero est Nicænos canones cum Sardicensibus copulatos et cum eadem hujus collectionis versione inveniri in codice Fossatensi, qui ad hanc collectionem non pertinet, ut notavit P. Constantius in præf. tom. I epist. Rom. pontif., n. 80; sed hic codex communem Nicænorum viginti canonum divisionem repræsentat, nec præterit canonem de non flectendo genu. Codices quoque Pithæanus et Hardyensis cum eadem lertione præsentis collectionis viginti canones præferunt, in quibus ille de non flectendo genu comprehenditur. Etsi vero Labbeus ex codice Hardyensi xx canonum titulos et divisionem ediderit (ex quibus canonem de diaconibus canoni de catechumenis subjectus agnoscitur), in margine tamen notavit eundem in ipso codice subdividi et iis titulis prænotari qui in nostra collectione leguntur. Videt. II Concil., p. 48, 50, 51 et 52. Simile quiddam observari in cod. Fossatensi indicat P. Constantius pag. 1033, not. 4, ubi canonem qui in nostra collectione est decimus, sextum esse, at subdivisum, affirmat cum titulo, ut in collectione Quæsnelliana.

^f Codd. Thuan. et Pithæan., *per ægritudinem vel Isid. vulgatum, in ægritudine.*

a Barbaris castratus, a iste permaneat in clero. Quod A si quis semetipsum sanus abscidit, hic etiamsi est in clero, cessare debet; et ex hoc talem nullum oportet ordinari. Sicut ergo de his qui affectaverunt, vel ausi sunt seipsos abscidere, hæc quæ diximus statuta sunt: ita si 48 qui vel a Barbaris vel a dominis suis ranuchi facti sunt, et probablis vitæ sunt, hos tales b suscipit ecclesiastica regula.

TIT. III. De e neophytis neque presbyteros neque episcopos faciendis. (Can. 2 Dionys. et Isid.)

Quoniam multa sive per necessitatem, sive alias cogenibus hominibus contra ecclesiasticam regulam d gesta sunt; ita ut homines ex vita gentili e nuper accedentes 49 ad fidem, et qui parvo tempore catechizati vel instructi fuerant, statim ad spirituale baptismum venirent; et continuo ut baptizati B fuerant, etiam ad episcopatum vel f presbyterium proveherentur: rectum esse visum est de cætero nihil tale fieri. Nam et tempore opus est e ut sit catechumenus; et post baptismum multa probatione indiget: evidens namque est apostolicum præceptum dicens: Non neophytum, ne elatus in iudicium incidat h et laqueum diaboli. Si vero precedente tempore,

Quesnelliana. Cum vero Fossatensem codicem in numerandis canonibus Hardyensi similem prodatur, ne pugnantis scripsisse credatur, conijcimus in his codicibus servari eundem numerum viginti canonum, et simul canones ipsos in duos paragraphos ita subdistingui, ut canonum numerus nequaquam multiplicetur. Qui ipsos codices inspexerit, num ita sit ut conjunctando suspicatur, perspiciet. Interim vero in nostra collectione hæc subdivisio canonum Nicænos peperit canones xxvii, omissio illo de non flectendo genit, quemadmodum in ms. Vat. Regiæ reperitur. In his autem canonibus conferendis adhibuimus cod. Vindehonensem 39, huius collectionis proprium, et nonnumquam etiam Thuanensem, cujus variantes Quesnellus alicubi notavit. Allegabimus etiam cod. Pithœanum et Claudii Hardy, ex quorum altero Nicæni in xx canones distincti, ex altero autem soli canonum tituli in vulgatis Conciliorum editi sunt tom. II, edit. Ven. col. 48 et 244. Codex quoque Vat. Reg. 1997 alicubi indicandus erit, nec non Fossatensis, aut alii, ubi eos a Constantio aut aliis laudatis invenimus. Cum autem horum canonum lectio e versione Isidori, ut diximus, in partem maximam prodeat, præter vulgatum Isidori exemplar, contulimus etiam antiquissimum codicem 58 Veronensis capituli, qui ejusdem e rsionis Isidorianæ puriorem lectionem continet. Titulos Quesnelli ex codice Oxoniensi, uti credimus, deceptus, in annotationibus rejecimus, eo quod omnes laudati codice hanc Quesnellianam versionem exhibentes, alios titulos suppeditent, quos idcirco præferendos putavimus.

a Cod. Veron. 58 cum Isid. vulg. addit placuit ut.

b Quesnellus, suscipiet. Præteritum. mss. Vindeb. et Pith. cum cod. Veron. et vulg. Isidoro, qui duo poetemi in fine habent regula in clerum.

c Sic eodd. Vind. et Pith., paulo discrepante ms. Hardy, in quo legitur: De neophytis neque episcopis, neque presbyteris faciendis. Concinit etiam cod. Vat. Reg., De neophytis neque episcopos, neque presbyteros ordinari. Quesnellus: Ne neophyti episcopi vel presbyteri fiant.

d Vulg. Isid. cum ms. Veron., sive ex quacunque causa contra regulam.

e Cod. Pith., nuper adhuc accedentes ad fidem, et parvo tempore catechizati vel instructi, statim cum ad

quo animæ noceat peccatum inventum fuerit in ea persona, et convincitur duobus vel tribus testibus, cessabit a clero qui ejusmodi est.

TIT. IV. De l vindicta eorum qui contra canones fecerint.

Si quis vero præter hæc facit, tanquam contraria estatutis hujus sancti concilii gerens, etiam ipse k de :tatu sui ordinis periclitabitur.

TIT. V. De l synesactis. (Can. 3 Dionys. et Isid.)

Omnimodis vero interdicti sancta synodus, neque episcopo, neque presbytero, neque diacono, neque ulli omnino clericorum m permittit secum habere mulierem extraneam, nisi forte mater sit, aut soror, n aut amita. In his namque personis, 50 et horum similibus, omnis suspicio declinatur. Qui aliter præter hæc o agit, periclitabitur de clero suo.

TIT. VI. De P episcopis a comprominciâibus ordinandis. (Can. 4 Dion. et Isid.)

Episcopum oportet q maxime quidem ab omnibus qui sunt in provincia episcopis ordinari. Si vero hoc difficile fuerit, sive urgente necessitate, sive itineris longitudine, certe omnino tres episcopi r in unum debeant esse congregati; ita ut etiam s cæterorum

spiritalem baptismum venerint, et continuo baptizati fuerint, etiam, etc. Vulg. Isid. et cod. Veron., nuper adhuc catechizati vel instituti, statim ad spirituale baptismum venissent, et continuo cum baptizati sunt, etiam, etc.

t Sic ex omnibus nostris codicibus et vulg. Isid. Quesnellus, presbyterarum. Mox Veron. ms. cum vulg. Isid. proveci sunt; recte igitur visum est.

u Que-n. ex cod. Oxon., ut quis catechumenus baptizetur, et post baptismum; atque cod. Thuanei lectionem rejectit in marginem, quam cum omnibus nostris mss. et vulg. Isid. textui inseruimus.

v Voces et laqueum ex nostris mss. et vulg. Isid. recepimus.

w Vulg. Isid., aliquod mortale peccatum admisserit, et convincitur duobus, etc. Ms. Veron., mortale aliquod peccatum inventum fuerit in ea persona, et convictum.

x Ita eodd. Vind. Hardy et Vat. Reg. Apud Quesnellum, De pravariarioribus canonum.

y Quesn. in textu, de status sui ordine. Correximus ex mss. Pith. et Vindeb., quibus suffragatur etiam codex Thuan. ab eodem Quesnello laudatus in margine. Ms. Veron. cum vulg. Isid., de statu sui cleri.

z Ita cod. Pithœan., concinente ms. Vindehon. Exemplar Hardy: De synecotis, sive synesactis. Vat. Reg., De mulieribus quas synectas [lege synesactas] vocant. Veron. Isid., De subintroductis mulieribus quas Græci synesactas vocant.

aa Idem Veron. Isid. addit licere.

ab Idem cod. Veron., aut tin, id est, amita, vel matertera. Vulg. Isid., aut ariâ, aut amita, vel matertera. Deim ambo hi eodd. Isid., namque solis personis....

ac omnis quæ ex mulieribus est, suspicio.

ad Eodd. Pith., Veron. cum vulg. Isid., agit.

ae Ita tres eodd., Vindeb., Hardy, et Pith., concinente ms. Vat. Reg. Quesnellus, De ordinatione episcoporum.

af Veron. ms. et vulg. Isid. delent maxime; et dein habent ab omnibus, si fieri potest, qui.

ag Voces in unum adjectum ex Vindeb. et Pith., quibus stipulatur Veron. et vulg. Isid. Hi postremi delent antecedens adverbium omnino: pro quo ms. Pith. habet omnimodo.

ah Veron. cum vulg. Isid., cæterorum qui absentes sunt consensum litteris teneant.

absentium consensum et sententias per litteras te-
neant, et ita faciant ordinationem.

TIT. VII. De potestate metropolitanæ.

Potestas sæpe vel confirmatio pertinebit per singu-
las provincias ad metropolitanam.

TIT. VIII. De his qui excommunicantur ab episcopis suis. (Can. 5 Dion. et Isid.)

• Sive clericis, sive laicis ab episcopis suis per suas quasque provincias, servetur ista sententia secundum canonem, ut hi qui ^d ab aliis excommunicantur, ab aliis ^e non recipiantur. Requiritur sane, ne forte quis pro aliqua indignatione animi aut contentione, aut qualibet commotione **51** stomachantis episcopi abjectus sit.

TIT. IX. De synodo bis in anno per unamquamque provinciam celebranda.

Ut ergo hæc possint digna examinatione perquiri,

^a Vulg. Isid. addit *episcopum*.

^b Ita cod. Vind. cum Vat. Reg. Ms. Pith., *De his qui excommunicantur sive clericis, sive laicis. Quesn., De excommunicatis.*

• Hic subaudiuntur tituli verba; unde ms. Pith. post laudatum titulum sic canonem incipit: *De his qui excommunicantur ab episcopis*. Similiter Veron. Isid., *de his qui excommunicantur sive clerici sive laici ab episcopis per suas quasque provincias, servetur ista, etc.* Vulg. Isid. perperam incipit a verbis *Servetur et ista, omissis præcedentibus; ac deini ignorat secundum canonem.*

^d Quosn., *ut si qui*. Omnes nostros codices et vulg. Isid. secuti sumus.

• Veron. ms. cum vulg. Isid. addit *ad communionem*. Mox Quesn., *ne qui forte pro aliqua indignatione.... aut qualibet tali a communionem.... abjecti sint*. Correximus ex ms. Pith., cui concinunt Vind. et Thuan. Codex Veron. Isid., *ne qui forte pro aliqua.... aut qualibet tali commotione stomachi episcopi aut abjecti sunt* [lege sint].

^f Ita codd. Vindob. Hardy, et Vat. Reg. Quesnellus, *De conciliis celebrandis.*

^g Veron. Isid., *ex omni provincia*. Male in vulg. Isid., *ex communi*.

^h Sic melius codd. Vind et Pith. Quesnellus, *excommunicantur*. Mox ms. Pith., *usquequo in commune omnibus, aut ipsi episcopo*. Cod. Veron., paulo discrepante vulgato Isid., *excommunicati similiter habeantur, quousque vel in commune, vel ipsi episcopo suo risum fuerit humaniorum.... Habeatur autem concilium semel; et postea: Secundum vero agatur circa.*

ⁱ Sic omnes nostri codd. et vulg. Isid. Quesnellus, *possint offerre*. Mox cod. Vind. addit *fiat* post vocem *autumni*. In Pith., *secundum vero fiat*.

^j Sic mss. Vind. cum Vat. Reginæ 1997. Cod. Hardy, *De prima Ecclesia Romæ*. Quesn., *De privilegiis primarum sedium*. In ms. Pith. prima canonis sententia loco tituli ponitur sic: *Quod Ecclesia Romana semper habuit primatum.*

^k Quesnellus prætulit in textu ex unico mendoso et posteriori codice Oxoniensi *semper habeat primatum*. Hanc autem prolixam notationem subiecit: *Legitur in Thuanico codice et in Atrabateni apud Alanum Copium et Severinum Binium semper habuit. Concilii Græca canonis versio in act. 16 concilii Chalcedonensis: 'Ἡ Ἐκκλησία Ῥώμης πάντοτε ἴσχυε τὰ πρῶτα. Quæ respondet ipsi Latino canonem, quem restavit Paschasinus, nisi quod redundat particula quod initio canonis: Quod Roma. Ecclesia, etc. Quæ vocula nec in Atrabateni codice, nec in Thuanico, nec in Oxoniensi, nec in Græco concilii Chalcedonensis conspicitur. Videtur etiam legisse non habet, sed habuit Bonifacius PP. I in epistola ad episcopos*

rectum esse visum est per singulos annos in singulis quibusque provinciis bis in anno episcoporum concilia fieri; ut simul in unum convenientes episcopi et ex universis provinciis hujusmodi examinent questiones: et ita demum hi qui ob culpas suas episcoporum suorum offensam merito contraxerunt, digne etiam a **52** cæteris episcopis ^b excommunicati sint usquequo in communionem ab omnibus recipiantur, aut ipsi episcopo suo placeat humaniorem circa eos ferre sententiam. Fiant autem concilia semel quidem ante dies Quadragesimæ: ut omnibus, si quæ sunt, simultatibus amputatis, mundum et solemne Deo munus ⁱ possit offerri: secundo vero circa tempus autumnæ.

TIT. X. De primatu Ecclesie Romanæ. (Can. 6 Dion. et Isid.)

Ecclesia Romana ^k semper habuit primatum. Te-

per Thessaliam constitutos, quam citat Nicolaus I epist. 42, quæque integra jacet in Concilio Romano, quod Lucas Holstenius in Collectione Romana nuper divulgavit ex Bibliotheca Barberina. De potestate enim Romani pontificis verba faciens, ait Nænam synodum non aliquid super eum ausam esse constituere: cui contrarius esset canon, si legisset *habet*; faret vero, si *habuit* legatur; quanquam, ut quod sentio aperiam, non caret suppositionis vel saltem interpolationis suspitione hæc epistola. Etsi porro in canone legamus *habeat* desinentis in modum, quod ipsa canonis series postulare videtur, nihil tamen dignitati primatus apostolici detrahatur, quem et Christus ipse in Petro instituit, et decretis suis sacra postmodum concilia confirmarunt. An vero verba hæc: *Romana Ecclesia semper primatum habuit, vel habeat*, partem canonis constituent, an titulum, in dubio a nonnullis vocatur. Litem, ni fallor, dirimunt codices usæ, in quibus et sans titulus ab his verbis distinctus canonis tribuitur, et hæc canonem ipsum, ut pars, ordiuntur: ut pars, inquam, sed adjectiva; quæ videlicet nec in textu Græco, nec in ulla alia versione, nec in ipso posteriori codice Romano Dionysii reperitur; ut dulciter non sit vel eam ex margine irrepisse in textum, vel a Romana Ecclesie clericis aliisve esse additam, ne Romanæ dignitatis obtinere esse SS. Patres viderentur. Ad hunc canonem respicit Valentinianus Augustus cum in constitutione adversus S. Hilarium Arelatensem ex suggestione S. Leonis edita, hæc habet: *Cum igitur sedis apostolicæ primatum S. Petri meritum, qui princeps est episcopalis coronæ, et Romanæ dignitas civitatis, sacræ etiam synodi firmavit auctoritas.* Codicibus Thuanico et Atrabateni, qui lectionem habuit tunc, addendi sunt duo Vindebonenses 59 et 42, ac præterea Hardyensis et Fossatensis a Labbeo laudati, Pithæus et alius nongentorum annorum Parisiensis collegii Soc. Jesu, quos Hardulphus allegat; ac tandem Vaticanus Reginæ 1997, in quo hic canon isdem omnibus verbis exprimitur quibus eat usus Paschasinus act. 16 concilii Chalcedonensis. Accedit testimonium P. Constantii, qui plura antiqua hujus collectionis exemplaria consulit. Sic enim scribit tom. I epist. Rom. pontif., col. 1057, not. 6: *In veteribus codicibus legitur Ecclesia Romana semper habuit (non, ut Quesnellus prætulit, habeat) primatum*. Cum ergo tam concorditer tot codicum lectione alique testimonio a Quesnello productis statuat legendum esse *habuit*, miramur vehementer eum nihilominus inseruisse in textum *habeat*, et veram lectionem in notam rejecisse. Quod porro Quesnellus addit hæc verba in *nulla alia versione* reperiri, satis revincitur ex prisca interpretatione a Justello edita, quam hoc tomo ad mss. codices exactam recudemus. In hac enim, si non ea-

neat autem et *Aegyptus Libyæ* 53 et *Pentapolla* : A
 • Ita ut episcopos *Alexandriæ* harum omnium habeat
 potestatem ; quoniam et Romano episcopo hæc est
 consuetudo. Similiter autem et qui in *Antiochia* con-
 stitutus est. Itaque et in exteris provinciis privilegia
 salva sint *Ecclesiarum*.

TIT. XI. De ^b infirmanda ordinatione quæ sine
 metropolitani consensu fit.

Per omnia autem manifestum sit • hoc quod si quis
 præter voluntatem metropolitani episcopus fuerit ordi-
 natus, ^d hunc statuit sancta synodus non debere
 esse episcopum.

TIT. XII. De sequendo majori numero, • cum de
 ordinatione contenditur.

Sane si communi omnium consensu rationabiliter B
 f habito, et secundum ecclesiasticam 54 regulam
 facto decreto, duo aliqui aut tres per conventionem
 eam contradixerint, obtineat sententia plurimorum.

dem verba, similis tamen sententia continetur can. 6,
 cui hic titulus præfigitur : *De primatu Ecclesiæ Ro-*
manæ, et aliarum civitatum episcopis. Dein canon incipit
 sic : *Antiqui moris est ut urbis Romæ episcopus*
habeat primatum ; quæ profecto verba æquivalent
 semper habuit primatum. Hinc autem manifestum fit
 duos antiquos interpretes Nicænum canonem in hanc
 sententiam accepisse. Hinc etiam agnoscitur quam
 male Quenellus, haud dubitandum tradiderit, hanc
 sententiam, *vel ex margine irrepisse in textum, vel a*
Romanæ Ecclesiæ clericis aliter esse additam, ne Ro-
manæ dignitatis obtiti esse sancti Patres viderentur. De
 Romanæ quidem Ecclesiæ clericis multo inius sus-
 pectari licet, si quidem antiqua Romanæ Ecclesiæ
 versio eadem fuit ac Africana a Cæcilianò d-lata in
 Africam, quæ hunc canonem aliter exhibebat : uti
 coniecit in tractatu de collectionibus part. II c. 2,
 § 1 n. 4.

Epistola autem Bonifacii I ad episcopos Thessaliæ,
 quam idem Quenellus in suppositionis aut in erpo-
 lationis suspitionem adducit, non solum laudatur a
 Nicæno I ep. 42, verum etiam ab antiquioribus Hadria-
 no I ep. 95 eundem Carolino ; ac præterea I cta fuit in
 syno o Romanæ Bonifacii S. cum illi ; quibus testimoni-
 is na vindicata, ut non nisi tempore de ea vel levis
 suspicio obori i queat. Exstat insigne fragmentum
 Gelasii a Sirmondio editum, et insertum t. V Concil.
 Ven. edit. nis eo. 341, ub. cum ille ait, *Sedi S. Pe. ri*
terentorum decem et octo Patrum iudicio et singulari
judicio vetustissimus iudicatus est honor, hanc nostram
 versionem aut præcise respexisse videtur. Hic porro
 canon ab Italica antiquissima versione in nostra col-
 lectione susceptus, omnino discrepat ab interpreta-
 tione Isidoriana, in qua sic effertur : *Mox antiquus*
perduret in Aegypto vel Libyæ et Pentapoli, et Alexan-
drinus episcopus hærum omnium habeat potestatem,
 quoniam quidem et Romano episcopo parilis mcs est
 (Veron. isid., idem moris est). Similiter autem et apud
 Antiochiam, cæterasque provincias honor suus unicui-
 que servatur Ecclesiæ.

• Quenellus in-erit primatum : delevimus aucto-
 ritatis quoniam codd. Vind., Hardy et Fossatensis. Ms.
 Pith., eum in tituli locum traduxerit verba, *Quod*
Ecclesia Romana semper habuit primatum, canonem
 sic inchoat ; *Teneat autem morem antiquum et Aegy-*
 ptus, etc.

• Quenellus : *Ne sine voluntate metropolitani quis*
ordinetur episcopus. Secuti sunt eod. Vind., Pith.
 et Fossatensis, cuius postri mi integrum hunc cano-
 nem exhibet P. Constantius t. I epist. Rom. pontif.
 vol. 1033 not. A. Idem etiam titulus legitur in cod.

TIT. XIII. de honore • *Jerosolymitani episcopi*
 (Can. 7 Dion. et Isid.).

Quoniam mos antiquus obtinuit et vetusta traditio
 ut *Æliæ*, id est ^b *Jerosolymitanorum episcopo* defe-
 ratur ; habeat consequenter honorem suum ; sed me-
 tropolitano sua dignitas salva sit.

TIT. XIV. De ¹ his qui dicuntur *Mundi*, quo genere
 recipiendi sint (Can. 8 Dion. et Isid.).

De his qui seipos Catharos, id est mundos, vo-
 cant, i si qui veniant ad Ecclesiam catholicam, placuit
 sancto concilio ^k ut ordinentur, et sic maneat in
 clero. 55 Ante omnia ¹ vero hoc eos per scrip-
 turam convenit profiteri, ut fateantur se cum omni
 consensu observaturos catholicæ et apostolicæ Eccle-
 siæ statuta : id est, communicaturos se his qui ^m forte
 secundas nuptias experti sunt, vel his qui persecutio-
 nis tempore lapsi sunt. Quibus tamen ⁿ poenitentia
 modus et tempus ascriptum est : ut in omnibus se-

Vat. Regina.

• Addidimus hoc ex mss. Vindeb. Pith. et Fossat.
 Dein Veron. codex cum vulg. Isid. post voluntatem
 addit et conscientiam, et mox interque cum ms. Fos-
 sat. habet : *Metropolitani episcopi*.

• Cod. Veron. Isid., hunc concilium hoc magnum
 et sanctum censuit non debere. Vulg. Isid. omittit hoc.
 Ms. Pith. et Fossat., statuit hæc sancta.

• Sic cum laudis codd., etiam Vat. Regina.
 Solus Quenellus habet tantum in electione.

• Veron. cod. cum Isid. vulg., probato secundum
 ecclesiasticam regulam duo vel tres animositate ducti ;
 et in fine plurimorum sententia sacerdotum.

• Sic codd. Vindeb., Hardy et Pith. cum Vat.
 Reg. Quenellus, *Jerosolymorum*.

• Ms. Pith., *Jerosolymorum*, melius. Vulg. Isid.,
Jerosolymæ episcopo honor deferatur... manens tamen
metropolitane civitati propria dignitate. Cod. Veron.
 Isid., ut qui in *Æliæ* • episcopus, id est *Jerosolymis*,
 honoratur, habeat honorem, manente tamen civitatis
 metropolitane præiurisdictione.

• Ita mss. Vindeb. et Pith. cum Vat. Regina.
 Apud Quen., *Quomodo Cathari recipiantur*.

• Veron. Isid. addit qui *Novitiani dicuntur*, et pro-
 sequitur, si qui venire voluerint ad Ecclesiam. Vulg.
 Isid. aliter ipsum canonem inchoat : *Si qui voluerint*
 venire ad Ecclesiam catholicam ex Novatianis, placuit,
 etc.

• Hæc versio ab Isidoriana profisciscitur, quam
 hujus collectionis auctor cum in plerisque quoad Ni-
 cænos canones secutus est, tum vero in interpretatione
 hujus loci atque sententia. Sed perperam.
 Neque enim reddendum fuerat ut ordinentur ac
 i ordinatio a Catholicis recepta extra Ecclesiam, nulla
 habita fuerit, sed ut ordinati (seu quod infra dicitur,
 qui reperti fuerint ordinati) sic maneat in clero. Vide
 quæ in hanc interpretationem atque sententiam con-
 stituendam pluribus discussimus annot. 15 ad Que-
 nellii Observationes in epistolam 167 ad Rusticum
 tom. II.

• Veron. Isid., vero hanc ab eis confessionem per
 scripturam exigi oportet, ut fateantur se communi con-
 sensu. Vulg. Isid., vero hanc habent confessionem,
 quam per scripturam, etc., ut in descripta lectione ms.
 Veron.

• Particulam forte adiecit ex nostris codicibus
 etiam Veron. Isid., qui postremus habet communica-
 turos esse et his qui forte.

• Veron. cod. et vulg. Isid. adjunct lapsis : dein
 vero omittunt et in apostolica.

quantur ea quæ in catholica et in apostolica observantur Ecclesia. ^a Sicubi igitur vel in vicis, vel in urbibus soli ipsi reperti fuerint ordinati, hi qui inveniuntur in clero, in eodem permaneant. Si vero episcopus vel presbyter catholicæ Ecclesiæ fuerit ad quem aliqui ex his accedunt, certum est quod ^b episcopus Ecclesiæ habeat suam dignitatem: similiter et presbyter et diaconus ^c debent. Illi vero qui ab istis veniunt, si forte episcopus fuerit, habeat presbyterii dignitatem: nisi forte placeat episcopo catholico concedere ei etiam episcopalis nominis honorem. Si vero non p'auerit, inveniat ei locum, ut sit in parochia chor-episcopus, ^d aut presbyter; dummodo permanere videatur in clero, et ne in una civitate duo sint episcopi.

TIT. XV. *De his ^e qui inexaminati ordinantur* (Can. 9 Dion. et Isid.).

Si qui sine examinatione proventi fuerint presbyteri, et postea examinati confessi fuerint peccata sua; et cum confessi fuerint, contra regulam venientis homines temere manus eis imposuerint: hoc ecclesiasticus ordo ^f non recipit. In omnibus enim quod irreprehensibile est catholica defendit Ecclesia.

TIT. XVI. *De lapsis ordinatis* (Can. 10 Dion. et Isid.).

Quicumque ex his qui lapsi sunt, et per ignorantiam vel contemptum ^g eorum qui eos ordinaverunt, ordinati sunt, hoc non præjudicat ecclesiasticæ regulæ. Cum enim compertum fuerit, deponantur.

TIT. XVII. *De prævaricatis recipiendis ^h per penitentiam* (Can. 11 Dion. et Isid.).

^a De his qui prævaricati sunt sine ulla necessitate,

^a Vulg. Isid., *Et sicubi iidem ipsi fuerint inventi sive in vicis, sive in urbibus clericis ordinati a catholicis; sic etiam in clero persistent, unusquisque tamen in suo ordine.* Paulo aliter Veron. Isid., *Et sicubi quidem omnes fuerint inventi sive in vicis, sive in urbibus, clericis ordinantur a catholicis; sic etiam in clero persistent, unusquisque in statu suo.* Versio nostræ collectionis Græci textus sententiam melius exhibet.

^b Veron. Isid., *episcopus quidem catholicus suam habeat (alias habet) dignitatem: similiter autem et presbyter et diaconus debent.* Coniungit vulg. Isid., in quo solum legitur et presbyteri et diaconi habeant.

^c Quæn. addit *habere*, repugnantibus omnibus nostris codd. et Pith. Dein solus Quæn., *Es his vero. hoc vulg. Isid. pro presbyteri habet: sacerdotii.*

^d Vulg. Isid., *aut in clero presbyter, ut in civitate una non videantur duo episcopi esse, et ille omnimodis in clero permanere videatur.* Veron. Isid., *aut presbyter, dum tam. et ut in civitate non videantur, etc., ut in vulg. Isid.*

^e Quæn., *De his qui sine examinatione proventur.* Cod. Hardy, *ordinantur.* Prætulimus lectionem codd. Vind., Pith. et Vat. Regiæ.

^f Ita mss. Vindeb. et Isid., cum Pith., in quo postremo solum omittitur *et*. Quænellus, *vel ignorantia, vel contemptu... ordinati sunt: non præjudicant.* Cod. Thuan. Quænello annotante habet partes hoc non præjudicat.

^g Voces per penitentiam ^h additæ ex nostris codd. Vindeb., Pith., Hardy et Vat. Regiæ.

^h Cod. Veron. Isid., *De his qui a p'æ Domini prævaricati sunt... vel aliquod periculum non pertulerunt, si ut actum sub nova persecutione tyranni Licinii.* Vulg. Isid., *De his qui negaverunt præter necessitatem,*

A sine ablatione patrimonii, vel sine periculo, aut aliqua tali re quæ facta est in novissima tyrannide Licinii, placuit sancto concilio, licet indigni sint misericordia, tamen aliquid circa eos humanitatis ostendi. Si qui ergo ex animo penitent, tribus annis ⁱ inter auditores constituantur, si fideles sint, et septem annis inter penitentes; duobus vero annis extra communionem, in oratione sola participes sunt populo.

57 TIT. XVIII. *De ^j penitentia eorum qui baptizati ad sæcularum militiam revertuntur* (Can. 12 Dion.).

Si qui vero vocati per D*i* gratiam, primo quidem ostenderunt fidem suam, deposito militia cingulo, post hæc autem ad proprium vomitum reversi sunt, ita ut pecunias darent, et ambirent rursus redire ad militiam; isti decem annis sint inter penitentes, post ^k triennium quo fuerint inter auditores. In omnibus vero illud præcipue observetur, ut animus ac propositum eorum, vel species penitentiam requiratur. Quicumque enim cum ^l omni timore et lacrymis perseverantibus et operibus bonis, omni tempore conversionem suam ^m non sólo habitu, sed opere et veritate demonstrant, hi tempora statuta complentes, merito orationibus communicabunt: licet autem episcopo etiam humanus aliquid circa eos cogitare. Si qui vero indifferenter habuerunt lapsum suum, et sufficere sibi æstimaverunt ad conversionem hoc ipsum quod introire in Ecclesiam videbantur, isti omni modo tempora statuta complere debent.

TIT. XIX. *De reconciliatione danda ⁿ morientibus* (Can. 13 Dion., Is. 12).

C De his vero qui recedunt e corpore, atque legæ regula observabitur ^o etiam nunc, ita ut recedentes

aut præter ablationem facultatum, aut præter periculum, vel aliquid hujuscemodi, quod factum est sub tyrannide Licinii. Codd. Vindeb. et Pith. delent facta.

ⁱ Cod. Veron. Isid., *inter penitentes habeantur, si tamen fideles sunt, et septem annis aliis inter penitentes sint: duobus vero itam annis... participent populo.* Vulg. Isid. similiter, et solum in ultimis vocibus habet: *duobus autem annis iidem sine oblatione in oratione sola, etc.*

^j Seculi sumus codd. Vind., Pith., Hardy, a quibus modicum differt ms. Vat. Regiæ. Quænellus, *De his qui post baptismum revertuntur ad militiam.*

^k Cod. Pith. inserit primum: in Vindeb. etiam secunda manu additur, et legitur in Veron. atque vulg. Isid., qui duo postremi pro auditores habent audientes, et mox *Ab omnibus vero illud præcipue observetur, ut animus eorum et fructus penitentiae, etc.* In Vindeb. pro voce species secunda antiqua manu scriptum est *fractus.*

D ^l Voces omni timore et addidimus ex mss. Pith., Veron. ac vulg. Isid., pro quibus in Vindeb. mendose omni tempore et.

^m Ms. Veron. cum vulgato Isid., *non solis verbis, sed opere et veritate demonstrant; cum tempus statutum etiam ab his fuerit impletum, et orationibus jam ceperint communicare, licet episcopo, etc.* Et post pauca, *lapsum, et sufficere, quod Ecclesiam introierunt, arbitrantur, isti omnimodo tempora statuta complebunt.* In ultimis vocibus Quænellus, non autem nostri codices, *compleere debebunt.*

ⁿ Solus Quæn., *penitentibus, perperam.*

^o Sic Vindeb. consentientibus. exiguo discrimine codd. Pith. et Isid. Solum Pith. cum vulg. Isid. habet *vita suæ pro via suæ.* Quænellus, *observabitur, et ut-*

e corpore u'timū et necessario viæ suæ viatico non defraudentur. Quod si desperatus aliquis accepta communione supervixerit, sit inter illos qui in oratione sola communicant, donec statutum tempus compleatur. De omnibus tamen his qui ex nodo corporis exeunt, et Eucharistiam postulant, in tradenda eis communione cura sit et probatio episcopi.

TIT. XX. De catechumenis lapsis (Can. 14 Dion., 15 Is.).

De catechumenis vero lapsis placuit sancto concilio ut tribus annis inter auditores sint tantummodo; post hæc vero orent cum catechumenis.

TIT. XXI. De his qui Ecclesias deserunt, et ad alias transeunt (Can. 15 Dion. et Is.).

Propter multas perturbaciones et seditiones, quas serri solent, placuit omnimodo abscidi istam consuetudinem, si contra regulam repertus fuerit in aliquibus partibus e civitate ad civitatem transire vel episcopus, vel presbyter, vel diaconus, vel clericus. Si quis vero, post hæc statuta sancti hujus concilii, tale aliquid s' audere tentaverit, infringatur omni genere hujusmodi conatus, et restituatur propria Ecclesia in qua episcopus, vel diaconus, vel presbyter ordinatus est.

59 TIT. XXII. De non suscipiendis aliteris Ecclesie clericis (Can. 16 Dion. et Isid.).

Si qui sine respectu agentes, et timorem Domini ante oculos non habentes, neque ecclesiastica statuta scientes, recesserint ab Ecclesia sua, sive presbyter, sive diaconus, sive in quocunque ordine ecclesiastico positi fuerint, hi nunquam suscipi debent in Ecclesia; sed cum omni necessitate cogantur ut redeant ad Ecclesias suas; aut si permanserint, excommunicatos eos esse oportet.

sine viæ suæ, etc., et in marg. notat legi in ms. Thuan., qui etiam non ita ut recedat ex corpore. Dein Veron. et vulg. Isid. delent donec statutum tempus compleatur.

^a Codd. Thuan. et Pith., qui ex nodo corpore, vel corporis recedunt. Veron. et vulg. Isid., qui ex corpore recedunt, in tradenda eis, etc.

^b Codd. Vindeb. et Hardy delent lapsis: legitur autem cum Quosno'lo in Pith. et Vat. Reginæ.

^c Supplevimus lapsis cum mss. Thuan. et Pith., concenente Veron. Isid.; qua voce deficiente in Quosnellii codice, sicut et in Vindebonensi, dein scriptum fuit apud Quosnellum, ut si lapsi sunt, tribus annis, etc. Sed voces si lapsi sunt ignorantur in omnibus nostris codicibus, ac etiam in Vindebonensi, licet careat voce lapsis, in vulg. Isid. habetur, Placuit hoc sancto et magno concilio de catechumenis qui lapsi sunt, ut tribus annis inter auditores verbum sint tantummodo, etc.

^d Sic omnes nostri codices, quorum duo voci Ecclesie præmittunt suas. Quosn., Ne transeat in alteram.

^e Vulg. Isid. et frequentes tumultus seditionum, quas feri solent. Veron. Isid. addit, in plebs.

^f Veron. et vulg. Isid., qui contra regulam est, sicuti amen s't, id est, ne de civitate ad civitatem transeat vel episcopus, etc. Uterque delent vel clericus.

^g Vulg. Isid., gerere. Veron. Isid., aliquid tentaverit, infringentur. Dein uterque, in qua ordinatus est, omnia reliquit.

TIT. XXIII. De non ordinandis clericis alienis sine voluntate piscopi sui (Can. 17 Isid.).

Si quis autem ausus fuerit aliquem qui ad alterum pertinet ordinare in sua Ecclesia, cum non habeat consensum illius episcopi a quo recessit clericus suus, irrita sit hujusmodi ordinatio.

TIT. XXIV. De feneratoribus clericis (Can. 18 Dion. et Isid.).

Quoniam multi clerici avaritia causa lucra sectanter turpia, et oblitii sunt divini præcepti quod dicit: Qui pecuniam suam non dedit ad usuram (Ps. XIV, 7): feneratorumque centesimas exigunt: statuit hoc concilium sanctum, quod si quis inventus fuerit post hanc definitionem usuras accipere, vel ex quolibet tali negotio turpia lucra sectari, vel etiam in Græcis dimidias centesimas species frugum ad sesceupium dare; omnis qui tale aliquid commoverit fuerit ad questum, abscidatur a clero, et alienus ab ecclesiastico habeatur gradu.

60 TIT. XXV. De diaconibus ne supra presbyteros sint (Can. 18 Dion., 14 Is.).

Pervenit ad sanctum concilium quod in locis quibusdam et civitatibus presbyteris sacramenta a diaconibus dantur; quod neque regula neque consuetudo tradidit ut hi qui offerendi sacrificii non habent potestatem, his qui offerunt, corpus Christi porrigant. Sed et illud innotuit, quod quidam diaconi etiam ante episcopum sacramenta contingant. Hæc omnia amputentur, et maneat diaconi intra propriam mensuram, scientes quia episcoporum quidem ministri sunt, presbyteris autem inferiores. Accipiant ergo Eucharistiam secundum ordinem post presbyteros ab episcopo vel a presbytero. Sed nec

^a Ita nostri quatuor codices. Quosnellus, Ne recipiant, qui transferit.

^b Veron. et vulg. Isid., custodientes.

^c Codd. Thuan. et Pith., hi nunquam. Veron. et vulg. Isid., non debent suscipi in alia Ecclesia.

^d Ita mss. Vindeb. et Hardy. Quosnellus, Ne episcopus ordinet alienum clericum.

^e Quosn., ausus fuerit ad suscipiendum aliquem qui ad aliorum pertinet ordinationem, et cum in sua Ecclesia ordinet, cum non habeat, etc. Præteritum lectionem ms. Pith., cum quo concinunt Vindeb. et Veron. atque vulg. Isid.

^f Cod. Thuan., centesimos fructus.

^g Ita codd. Vindeb., Pith. et Thuan. et Quosnellus notavit: apud quem cum Oxon., in quantis dimidias, etc. Veron. et vulg. Isid. de'ent in Græcis dimidias centesimas, et habent species frumentorum. Hæc pro sesceupium Vind. præfert sesquiupium. Dein Quosn. post omnia inserit ergo, quam vocem ignorant omnes nostri codices. Postea pro abscidatur ms. Pith. excidetur. Veron. Isid. dejicietur, vulg. Isid. dejiciatur.

^h Quosn., Ne diaconi supra presbyteros sint. Præteritum nostris codicibus.

ⁱ Veron. cum vulg. Isid., diaconi porrigant. Hoc neque regula. Dein vulg. Isid. pro contingant habet sumunt; et mox Hæc ergo omnia, ubi particulam ergo a Quosuello receptam, auctoritate nostrorum codd. Vindeb., Pith. et Veron. Isid. expunximus.

^j Veron. cum vulg. Isid., sacram communionem.

^k In ms. Vindeb. hæc recentiori manu adduntur;

sedere quidem in medio presbyterorum liceat diaconie. Extra regulam enim et extra a ordinationem est ut hoc fiat. Si quis autem non vult esse subjectus etiam post hanc definitionem, cesset esse diaconus.

61 Tit. XXVI. De b Paulianis'is, quos Homuncionitas vocant (Can. 19 Dion. et Isid.).

Si qui confugerint ad Ecclesiam, statutum sit baptizari eos omnimodo. Si qui vero clerici erant apud eos, si quidem inculpabiles inventi fuerint et irreprehensibiles, a baptizati etiam ordinentur ab episcopis Ecclesie catholice. Si autem examinati, minus apti fuerint deprehensi, deponi eos oportet.

Neque Eucharistiam illi presbyteris dividunt; sed illis agentibus solum ministrant. Si autem non fuerit in presenti vel episcopus, vel presbyter, tunc ipsi profert et dant. Hec ultima periodus additur etiam in textu ms. Pith. et in Veron. ac vulg. Isid. hoc initio: Quod si non fuerit. Solum vulg. Isid. pro dant habet edant. Hec tota sententia in Græco dicitur.

Veron. Isid., ordinem. Dein cod. Pith., non vult his sufficere esse.

Quessellus habet in titulo tantum De Paulianis'is, et dein incipit canonem De Paulianis'is, quos Homuncionitas vocant. Si qui, etc. Nos seruti sumus codd. Pith. et Hardy, nec non Vind. et Thuan., qui duo postremo ante Homuncionitas addunt homines. Hanc porro notam Quessellus subiecit: Homuncionitas dicti sunt hæretici qui Christum non Deum et hominem, sed hominem solummodo esse blasphemabant; quos inter Paulianis'ia a Paulo Samosateno nuncupat, recensentur. De appellatione hujusmodi qui plura voluerit eruditè annotata, adeat notus doctissimus Joannis Baptiste Cotelerii in librum vi. Constitutionum Apostolicarum pag. 271.

Vulg. Isid., Si quis confugit ad Ecclesiam catholicam de Paulianis'is et Caphrygiis, statutum est rebaptizari eos omnino debere. Nomen Caphrygiis, quod in nulla alia versione, nec in Græco legitur, hinc versione Isidoriana esse potest. ut assumendo insertum liquet ex nostro cod. Veron., qui puram antiquam versionem ab Isidoro susceptam continet. In eo enim legitur: De Paulianis'is si quis confugerit ad Ecclesiam, statutum sit rebaptizari eos, etc. Cod. Thuan., ad Ecclesiam. statim baptizare eos omnino decet. Secuti sumus lectionem eod. Vind. et Pith. Solum codd. Pith. habet rebaptizari. Quæna., statutum est.

Pith., rebaptizati. In Vind. secunda manu additur rursum. Vulg. Isid., baptizati rursum. Veron. Isid., rebaptizati rursum.

Sic codd. Vindeb. et Pith. cum Isidoro. Quessellus, minus invenit fuerint apti. Veron. Id. p. 51 ver: um oportet addit et erunt in ordine laicorum.

Quess. addit eorum: quam vocem ignorant codd. Thuan., Vindeb. et Vat. Reginæ.

Can. 20 Nicænus desideratur, de quo vide dissertationem ad hunc e diem.

Cod. Pith., circa diacones, ut in Isid. vulg. Alil codd. Isid., diaconos. At Veron. Isid. et Vat. Reg. cum aliis codd. hujus collectionis habent diaconissas. Mox mss. Thuan. et Pith. cum Veron. Isid. delent eorum. Dein solus Quess., sercentur.

In ms. Vindob. pro quæ secunda manu scriptum est quæna. Dein Pith. et Veron. Isid., inter laicos. Vulg. Isid., ut et omnino inter laicos.

Vulg. Isid. addit: Similiter autem diaconissas, quæ in catholico canone non habentur, simili modo, id est laicæ et tanquam non consecratæ deputentur. Mox Veron. Isid. idem habet, excepto sine, in quo legitur simili loco, id est laicæ, tanquam non consecratæ habentur. Canon 20 Nicænus desideratur in codd. hujus collectionis, sicut in Vaticano Regine, nec non in abbreviatione Rufini. At in mss. Fossat., Pith. et Hardy.

62 Tit. XXVII. De diaconissis.

Similiter autem et circa diaconissas et de omnibus qui in clero eorum inveniuntur, eadem forma servabitur. Commemoravimus etiam de diaconissis his quæ in hoc ordine inventæ sunt: quæ nec manus aliquam impositionem habent, ita ut omni genere inter laicos habeantur.

Tit. XXVIII. De episcopis etiam laica communione prandia qui civitates mutaverunt (Can. 1 Sardicensis Dion. et Isid.).

63 Quæna episcopus dixit: Non minus mala

libet hanc eandem versionem continent, idem canon lecti ut, nisi apud Isidorum inveniatur. Illum hi. subjicimus. De diebus Dominicis et Pentecostæ ut in eis stantes armus. Quoniam sunt in die Dominica quidam ad orationem genua flectentes, et in diebus Pentecostæ; propterea istius est constitutum a sancta synodo, quoniam consona et conveniens per omnes Ecclesias custodienda consuetudo est, ut stantes ad orationem dominica vota reddamus. Cod. Hardy sic titulum exhibet: De genu non flectendo in Dominica. Veron. Isid., qui Nicænis canonis Sardicensis subiecit tanquam Nicænis, hunc eundem canonem similiter præfert, hoc uno discrimine quod pro voce Pentecostæ habet Quinquagesimæ. Quoad defectum vero hujus canonis conferuntur Observationes in dissert. 12 Quesselli cap. 4 n. 9.

Quatenus hic et sequentes canonis, qui vix sunt Sardinens, Nicænis subiecit, et pro Nicænis habiti fuerint, exprimitur in tractatu hinc videri. In inserto part. II, c. 1, § 3. Hinc porro se vult canonis titulum e nostro ms. Vindob. in libentibus prætulimus, quod idem legitur non nisi apud Dionysium Exiguum, verum etiam in aliis antiquissimis e hæc. Inimilis, quæ Dionysio velustiores sunt, ut Vitrana Regine et Vat. 1342 Quessellus titulum hæc xpros un verbis, Ut episcopus transiens de civitate in alteram, laica etiam communione careat, in nullo nostro codice, nec in ulla alia collectione invenimus. Dionysius in epistola ad Stephanum permittit se hos canones non interpretatum ex Græco, sed delisse ut Latine eunti fuerant. Hæc enim canonis ab ipsa Sardicensi synodo non tam Græce quam Latine editus in prævixi tractatu part. I, c. 5, ostendimus. Hinc duo Sardicenses canones in Zusini e. m. monitorio Nicænorum nomine producti eandem lectionem a Dionysio receptam exhibent; eandemque pariter in radice præferunt omnes Latine collectiones antiquæ quæ a Dionysio non procedunt. Hos canones præter Dionysium invenimus in mss. Latini collectionum Vat. Regine 1997, Lucensi 84, Vat. 1342, seu Barb. 2386, Quesselliana, prisca Justell., et in ea vetusta summa quam Isidoriana vulgo appellat. Non paucæ quidem variantes identidem inductæ, aliam atque aliam horum canonum quasi formam ac veluti interpretationem exhibere nonnullis visæ sunt. At exactius perpendentibus et conferretur his singula, totam varietatem in quibusdam verbis hinc et hinc sparsis iudicium, integræ vero lineæ et commata integra verbis hinc convenire poterit: quod cum interpretationi diversæ non congruat, primævum originale Latine liberioribus variantibus alicubi transformatum, sed in r. dice idem cognoscetur. Hoc hæc præter variantes codicum hujus collectionis, scilicet Dionysii lectiones annotabimus. Cum postea hi. Isidori canonis edentur in recedenda collectione prisca, tunc variantes aliarum collectionum ineditarum Vat. Regine, Vat. 1342, atque Lucensis subieciemus, et alicubi etiam Isidoriana, quam in cæteris cum vulgatis conferre quisque poterit.

Quessellus hanc notationem subiecit: Cæterum

consuetudo quam perniciose corruptela funditus A
eradicanda est : ne cui liceat episcopo de civitate
sua ad aliam civitatem transire ; ^a manifesta enim est
causa qua hoc facere tentat, cum nullus ^b in hac re
inventus sit episcopus qui de majori civitate ad mino-
rem ^c transiret. Unde apparet avaritiæ eos ardore
inflammari, et ambitioni servire, ut dominationem ^d
agant. Si ergo omnibus placet, hujusmodi perniciæ
ærius et austerius vindicetur, ut nec laicam com-
munionem habeat qui talis est. Responderunt uni-
versim : Placet.

(*Can. 3 Dion. et in cod. Thuan.*) Osius episcopus
dixit : Etiam si talis existerit aliquis temerarius, ut
fortassis ^e excusationem afferens asseveret quod po-
puli lites asceperit, cum manifestum sit potuisse
^f p. uocæ præmio et mercede curruipi, eos qui sinceram
fidem non habent, ut clamarent in ecclesia, et ip-
sum petere viderentur episcopum : omnino has fraudes
damnandas esse arbitror, hoc modo, ut nec laicam
in fine communionem accipiant. **64** Si ergo vobis
omnibus placet, statuite. Synodus respondit : Placet
^h. Osius episcopus dixit : Illud quoque, ⁱ
episcopi de sua provincia ad aliam provinciam in

qua sunt episcopi non transeant, nisi forte a fratri-
bus suis invitati, ^k ne videantur janua charitatis
excludi.

TIT. XXIX. Ut inter episcopos comprovinciales audiant
(*Can. 5 Isid.*).

^l Illud quoque providendum est : si in aliqua pro-
vincia aliquis episcopus contra fratrem suum episco-
pum litem ^m habuerit, ne unus ⁿ duobus ex alia pro-
vincia advocet episcopum ^o.

65 TIT. XXX. De appellationibus ad episcopum Ro-
mannum (Can. 4 Isid.).

Quod si aliqua ^p adjudicatus fuerit episcopus in
aliqua causa, et putat se bonam habere causam, ut
iterum concilium renovetur : si vobis placet, sancti
apostoli Petri memoriam honoremus, ut ^q scribatur
vel ab his qui causam examinerunt, vel ab episcopis
qui in proxima provincia morantur, Romano epi-
scopo. Si judicaverit renovandum esse judicium,
renovetur, et det iudices ; si autem probaverit talem
causam esse, ut non refricentur ea nunc acta sunt,
quæ decreverit confirmata erunt. Si hoc omnibus
placet? Synodus respondit : Placet.

illum **28**, qui primus est Sardicensium, ita representat
codex Oxoniensis ; Thuanus vero et Isidorus in duos
scindunt, sed diverso modo ; Dionysius denique Fixigus
t. 28 facit. Et Thuanus quidem sequi animus fuerat, ob
eam causam quod in ipso Oroniensi titulus capituli 1
mone : sub XLVI titulus comprehendit canones Nicænos,
et totidem, uno minus, numeris Atrabatenis apud
Alano Copum, ut dicitur in dissertatione de hoc co-
dice. Verum cum animadvertentem Thuanum, in quo
singuli canones Sardicensis duplici ornantur argu-
mento, uno quod Dionysius cum est, altero aliunde accepto, in
hac tamen posteriori canonis parte quam pro secundo
habet, anticum legi Dionysii argumentum, existina-
vi ad ejusdem Dionysii codice manasse per rationem cano-
nis, a quo et titulus ; aliam vero ut an ignorem et huic
codici propriam esse retinendam. Non solum codex Atraba-
tensis, sed etiam nos. per Vindeb. 39, cum Oxoniensi
congruentes, capitum portionem hic vulgatam ap-
probant.

^a Cod. Thuan., manifestata.

^b Voces in hac re aditæ sunt ex nostro cod. Vind.
hujus collectionis propriæ, nisi adduntur etiam a Dionysio
Fixigno, et in alia collectionibus Isid. et Priscæ.

^c Cod. Vindeb., velit transire.

^d Cod. Thuan. cum Vat. Reginz, habeant. Mox mss.
Vindeb. et Dionysius delent ergo.

^e Sic codd. Vindeb. et Dionys. Exig. cum cæteris
collectionibus. Quæsnellus, excusationes.

^f Solus Dionysius apud Justellum, plures ; alii vero
ipsum Dionysii codicis s. paucos.

^g Cod. Vind. delet in fine Dion., arbitror, ita ut nec
laicam in fine communionem talis accipiat. Mox mss. D
Vind. et Dion. prætereunt ergo.

^h Cod. Thuan. hoc adiutamentum in nulla alia
collectione exhibitum præfert : in exitu communionem
autem laicam consequantur.

ⁱ Mss. Thuan. et Dion. addunt, necessarie adju-
dam est.

^j Quæsnellus cum al quo suo codice inseruit non ;
et in postilla marginali notavit : Negatio male in aliis
codicibus omittitur. Non solum cod. Vindeb. hujus
collectionis, sed omnes aliarum collectionum hanc
negationem ignorant ; e non enim vetat transire ad
aliam provinciam in qua sunt episcopi, nisi ab illis in-

vitentur.

^k Dionysius, ne videamur (al. videantur) januam
claudere charitatis.

^l Cod. Thuan. cum Dionys. omittit. Illud quoque
providendum est, et habent, Quod si in aliqua.

^m Ita cum nostro cod. Vindeb. cæteræ collectiones.
Quæsn. habent. Mox Dionysii editionis Margantina et
Justelliana refragantibus mss. libris quæ Labbeus
consultit, delent ne : male. Cod. Thuan. habet nec.

ⁿ Dion. cum cod. Thuan. addit cognitorem.

^o Quæsn., De appellati ne. Secuti sumus lectionem
nostri codicis Vindeb., quam comprobat etiam alius
hujus collectionis codex Atrabatenensis lauda ut ab
Alano Copo. Idipsum est etiam in inscriptione mss.
Vat. Reginz, cujus tituli in hac collectione recepti
sunt.

^p Dion., judicatus. Post pauca pro voce concilium,
quæ in hac et in Dionysii collectione legitur, aliam
collectionem convenit. Græco textu habent judicium.

^q Quæsn. cum mss. Oxon., scribatur ab his qui cau-
sam examinerunt, Silvestro Romano episcopo ; ut, si
judicaverit. Dion. pro Silvestro habet Julio ; et pro
ut si habet et si. Cod. Thuan., scribatur vel ab his
qui examinerunt, vel ab episcopo Julio Romano. Si
judicaverit, etc. Ms. Vind., scribatur vel ab his qui
examinerunt, vel ab episcopo, si judicaverit. Hi dum
postremi codices dum repetunt particulam vel, quæ
deest in Oxon. et apud Dionysium, imperfectum
sensum relinquunt, indicantque per saltum ommissa
fuisse post secundum vel hæc verba, ab episcopis qui
in proxima provincia morantur : quæ contextui neces-
saria ex mss. editionis Priscæ et Isidorianæ, nec
non ex vetustissima collectione Vat. Reginz 1997
supplenda credidimus. In Vindeb. saltem elucet mani-
festus : nam a voce episcopis ad vocem episcopo
aut quis emanans transcurrit. Nomen Silvestro
pro Julio, qui Sardicensis tempore floruit, substitu-
tum est in col. Oxon., ut congrueret cum tempore
Nicæne synodi, cujus canonibus Sardicensis in hac
collectione adjunguntur. Julii nomen præfert quidem
etiam Græcus textus ; omisimus tamen cum iis Lati-
nis diversæ originis exemplaribus quæ integra
textum exhibent.

TR. XXXI. ^a *De non superordinando ei qui appellaverit* (Can. 4 Dion., 5 Is.).

Gaudentius episcopus dixit: Addendum, si placet, huic sententiae quam plenam sanctitatis protulisti, ut cum aliquis depositus fuerit episcopus, eorum episcoporum iudicio qui in vicinis locis commorantur, et proclamaverit agendum sibi negotium in urbe Roma, alter episcopus in **66** ejus cathedra post appellationem ejus, qui videtur esse depositus, omnino non ordinetur ^b in loco ipsius, nisi causa fuerit in iudicio Romani episcopi determinata.

TR. XXXII. *Quando debent ^c in aliena provincia a vicinis episcopus ordinari* (Can. 5 Dion., 1. 6).

Joan. episcopus dixit: Si contigerit in una provincia in qua ^d plurimi fuerint episcopi, unum forte remanere episcopum, ille vero per negligentiam notuerit ordinare episcopum, et populi convenerint episcopus vicinae provinciae; conseo debere illum prius conveniri episcopum qui in ea provincia moratur, et ostendi ei quod populi petant ^e sibi rectorem; et hoc justum esse ut et ipsi veniant, et cum ipso ordinent episcopum. Quod si conventus litteris tacebit et dissimulaverit, nihilque rescripserit, satisfaciendum esse populis, ut veniant ex vicina provincia episcopi, et ordinent episcopum.

TR. XXXIII. ^f *De non faciendis episcopis per vicos et modicas civitates* (Can. 6 Dionys.).

Licentia vero dandi non est ordinandi episcopum

^a Titulum ex cod. Vindeb. expressimus. Quosnelius, ut appellanti non superordinatur episcopus.

^b Voces in loco ipsius desunt in aliis collectionibus Dion., Prisca, et Isidoriana.

^c Quesn., ex aliena provincia episcopus ordinari. Nostrum Vindebon. cod., cui conciait Vat. Reginae, praesertim.

^d Solut Thuan., non plurimi. Addit Quesnellus: *Optime, ni fallor: haec est enim causa cur contigerit unum remanere episcopum.* At non est opus deserere lectionem quam caeterae etiam Latinae collectiones cum vulgato Graeco approbant. Forte vero ut difficultas et contradictio quae hoc loco ingeritur prorsus subducatur, supplendum est loco participium *ordinandi* (in qua plurimi fuerint episcopi ordinandi); quam lectionem aucti sumus in antiqua versione huius canonum hoc tenore edenda ex ms. 55 capituli Veronensis. Confer quae in eam observabimus annot. 7. Mox codices nostrae collectionis cum ms. Vat. Reg., quo noster auctor usus dignatur, transcurrunt voces *illo vero per negligentiam notarius ordinare episcopum.* Has autem contextuales necessarias, et per merum saltum omissas in laudatis codicibus ob repetitam vocem *episcopum*, ex omnibus aliis collectionibus Latinis, Dion., Prisca, et Isid., nec non ex Graeco inserrandas credidimus. Post pauca Dion. Juvenelli, *populi conveniant, episcopus vicinae provinciae debere illum prius conveniri episcopum... et ostendere quod populi.* Idem legitur in Dion. edit. Conciliorum, nisi quod pro *episcopos... debere* habetur *episcopi... debent*: melius.

^e Quesn. ex cod. Oxon. inseruit eam: *delevimus cum nus. Thuan. et Vind., concinentibus aliis collectionibus.*

^f Sic ms. Vind. cum Vat. Reginae. Quesnellus. *Non debere ordinari episcopum in vico et modica civitate.*

^g Solut Quesn. pro voce *illi*, nostris codicibus

A aut in vico aliquo, aut in modica civitate, cui sufficit unus presbyter: **67** quia non est necesse ibi fieri episcopum, ne vilescat nomen episcopi et auctoritas. Non debent ^h illi ex alia provincia invitati facere episcopum, nisi aut in his civitatibus quae episcopos habuerint, aut si qua talis aut tam populosa est civitas quae meretur habere episcopum. Si hoc omnibus placet? Synodus respondit: **Placet.**

TR. XXXIV. ^h *De retractanda synodo provinciali per vicarios episcopi urbis Romae, si fuerit appellatum* (Can. 7 Dion. et Isid.).

Ursus episcopus dixit: Placuit autem ut si ⁱ episcopus accusatus fuerit, et judicaverint congregati episcopi regionis ipsius, et de gradu suo eum deiecerint; ^j si appellaverit qui dejectus est, et confugerit ad episcopum Romanae Ecclesiae, et voluerit se audiri; si justum putaverit ut renovetur examen, scribere his episcopis dignetur qui in finitima et propinqua provincia sunt, ut ipsi diligenter ^k omnino requirant, et juxta fidem veritatis deliniant. Quod si is qui rogat causam suam iterum audiri, deprecationem sua moverit episcopum Romanum ut e latere suo presbyterum mittat, erit in potestate episcopi quid velit, et quid assinet; et si decreverit mittendos esse qui praesentis cum episcopis iudicent, habentes ejus auctoritatem a quo ^l destinati sunt, erit in suo arbitrio. Si vero crediderit episcopus sufficere, tunc negotio terminum imponat, et faciat quod sapientissimo consilio judicaverit.

prohata, habet *ratem.*

^h Ita ms. Vindeb. cum Atrebatensi apud Alanum Copum, et Vat. Reg. Codex Thuan. titulo caret. Quesnellus ex cod. Oxon., ut credimus: *De retractanda causa appellantis in synodo provinciali.*

ⁱ Quesn. inserit *quis* nullo nostro codice, et nulla alia collectione suffragante.

^j Ita hujus collectionis mss. et Dionysius. Editio Isidori: *Si appellaverit qui dejectus videtur, et confugerit ad beatissimum Ecclesiae Romanae episcopum.* Editio Prisca, quae hoc tenore prodibit ex cod. Vat. 1342, *Si appellatus videatur qui dejectus est, et confugerit ad beatissimum Urbis episcopum.* Cod. Vat. Reg. no 1997 ac Zosimi papae Commonitorio: *et appellasse videatur, et confugerit ad beatissimum Ecclesiae Romanae episcopum, et voluerit eum quae postea vox desideratur in Commonitorio audiri, et justum putaverit, etc.* Post verba *se audiri* Quesnellus ex solo Oxon. inserit voces *Romanae episcopus.* Desunt in ms. Thuan. et Vindebon. ac in aliis collectionibus. Id. has voces refert post verbum *dignetur.*

^k Caeterae collectiones et Zosimi Commonitorio, omnia.

^l Quesnellus cum solo cod. Oxon., *missi sunt.* Post pauca cod. Vat. Reg. cum Zosimi Commonitorio, *Si vero crediderit sufficere episcopos ut negotio terminum imponant, faciet quod sapientissimo consilio suo judicaverit.* Idem habent Dionysius et editiones Prisca atque Isidoriana: quae tamen post vocem *episcopos* addunt *comprovinciales, vel provinciales.* Revertimur lectionem a Quesnello vulgatam ex ms. Oxon., quippe quae eadem est in cod. Vindeb. Idem Quesnellus in postilla marginali praefert lectionem Isidorianam, ac si radem sit in Codice Africano et ms. Thuan. Cum vero in Codice Africano, id est, in Commonitorio Zosimi, quod Codici Africano insertum est, deest vox *comprovinciales*, nam in Thuan. legatur ignoramus.

63 Tit. XXXV. ^a *Quando episcopi, et in quibus causis ad comitatum vadant (Can. 8 Dion. et Is.).*

Osius episcopus dixit : ^b Importunitates et nimia frequentia, et injustæ petitiones fecerunt nos non tantum habere fiduciam vel gratiam, dum quidam non cessant ad comitatum ire episcopi, et maxime Afri : qui, sicut cognovimus, sanctissimi fratris et coepiscopi nostri Grati salutaria consilia spernunt atque contemnunt, ut non solum ad comitatum multas et diversas, Ecclesiæ non profuturas, ^c perferant causas; neque, ut fieri solet et oportet, ut pauperibus, aut viduis, aut pupillis subveniatur; sed et dignitates sæculares et administrationes quibusdam postulent. Hæc itaque pravitas olim non solum murmurationes, sed et scandala excitat. Honestum est autem ut episcopi intercessionem his præstent qui iniqua vi opprimuntur, aut si vidua affligatur, aut pupillus expolietur, si tamen ista nomina justam habeant causam aut petitionem. Si ergo vobis, fratres charissimi, placet, decernite ne episcopi ad comitatum accedant, nisi forte hi qui religiosi imperatoris litteris vel invitati, vel evocati fuerint. Sed quoniam sæpe contingit ut ad misericordiam Ecclesiam confugiant, qui injuriam patiuntur, aut qui peccantes in exilio vel in insulis damnantur, aut certe quæcumque sententiam excipiunt, subveniendum est his, et sine dubitatione præstenda indulgentia. Hoc ergo, si vobis placet? ^d Universi dixerunt : Placet, et constituatur.

64 Tit. XXXVI. ^e *De diaconis ad comitatum dirigendis sub prosecutione metropolitani (Can. 9 Dionys. et Isid.).*

Osius episcopus dixit : Hoc quoque ^f prude tia vestra tractare debet, qui decrevistis, ne episcoporum improbitas nitatur, ut ad comitatum pergant. Quicumque ergo quales superius memoravimus pro-

^a Quæsnellus cum cod. Oxon. hunc titulum præfixit. *Pro quibus causis episcopi ad comitatum eant.* Titulum cod. Vindeb. cum Vat. Regiæ concinentem revocavimus.

^b Ita codd. Thuan. et Vindeb. cum Dionys. Quæsnellus, *Importunitatis nimia frequentia.*

^c Al. *afferant.* Mox cod. Vindeb. *delet neque, et habet cum Dionys. aut oportet.*

^d Quæsn. cum Oxon. *addit constituatur.* Isid. vulg., *s'atatur.* Dion., *decernite.* Secuti sumus codd. Thuan. et Vindeb., qui neutrum habent. Codd. Vat. Regiæ, et Veronensis 53, qui antiquam Sardinensium editionem continet ab Isidoro receptam, non abesimiliter præferunt : *Si ergo hoc vobis placet. Universi, etc.* Post alteram *placet* delevimus particulam ut à Quæsnello receptam, auctoritate nostrorum codicum atque Dionysi.

^e Ita codd. Vindeb. et Vat. Regiæ. Quæsnellus, *Ut diaconi mittantur ad comitatum per metropolitas.*

^f Dion., *providentia.*

^g Cod. Vat. Regiæ 1997, qui in maxima civitate, *id est metropoli, consistit.* Isid. cum ms. Veron. 53 item habet : solum plurali numero effert *ad fratres et coepiscopos nostros qui in maxima civitate id est in metropoli, consistant* : ubi *maxima civitatis* nomen vocem *metropolis* explicans, civilem seu geographicam provinciam metropolim innuit; neque enim Sardicenis synodi tempore in Occidente instituta erant metropoles ecclesiasticæ. Vide quæ animadvertimus in tractatu præmissio part. 1, c. 5, n. 4. Mox voci *dia-*

ces habuerint vel acceperint, per diaconum suum mittant; quia persona ministri invidiosa non est, et quæ impetraverit, celerius poterit referre. Et hoc consequens esse videtur, ut de qualibet provincia episcopi ad eum fratrem et coepiscopum nostrum preces mittant ^h qui in metropoli consistit, ut ille et diaconum ejus, et supplicationes destinet, commendatitias tribuens epistolæ pari ratione ad fratres et coepiscopos nostros qui illo tempore in his regionibus et urbibus morantur in quibus ⁱ felix et lætus Augustus rempublicam gubernat : si vero habet is amicos episcopus in palatio, qui cupit aliquid, quod tamen honestum est, impetrare, non prohibetur per diaconum suum rogare, et significare his quos scit benignam intercessionem absentis posse præstare.

B Tit. XXXVII. *Ut discutiat papa Romanus causas propter quas ad comitatum diaconum mittit, si tamen opportunum fuerit (Can. 10 Dionys.).*

Qui vero Romam venerint, sicut dictum est, sanctissimo fratri et coepiscopo nostro Romanæ Ecclesiæ preces **70** quas habent tradant, ut ipse prius examinet; ^j et si honestæ et justæ sunt, præstet diligentiam atque sollicitudinem ut ad comitatum perferantur. Universi dixerunt placere sibi, et honestum esse consilium. (Isid. Can. 10.) Alypius episcopus dixit : Si propter pupillos et viduas, vel laborantes, qui causas ^k non iniquas habent, susceperint episcopi peregrinationis incommoda, habebunt aliquid rationis. Nunc vero cum ea postulent præcipue, quæ sine invidia omnium et reprehensione esse non possunt, non necesse est ^l ipsos ire ad comitatum.

C Tit. XXXVIII. *Ut sint episcopi qui in canali sunt solliciti ad discutendos episcopos euntes ad comitatum (Can. 11 Dion. et Isid.).*

Gaudentius episcopus dixit : Ea quæ salubriter providistis ^m convenientia et æstimatione omnium, et

conum præmissimus particulam et ex cod. Vindeb. Ms. Oxon. pro *ejus* habet *sumum.*

^h Sic mss. Thuan. et Vindeb. Cæteræ collectiones, *felix et beatus*; Oxon., *religiosus* tantum; Quæsn., *felix et religiosus*, ut in Vat. 1542 editionis Priscæ invenimus. In fine hujus canonis Dion. Justelli, et in margine Conciliorum additur, *si tamen opportunum fuerit* : quæ verba in Græco et aliis collectionibus Latinis desunt, et solum in ms. Vindeb. nostræ collectionis et in Vat. Reg. titulo sequentis canonis annectuntur.

ⁱ Quæsn., *causas euntes ad comitatum.* Retinimus titulum codicis Vindeb. accedente ms. Vat. Regiæ, in quo tamen melius *causas propter quas ad comitatum mittitur, etc.*

^j Cod. Vindeb. cum Dion. et Isid. *delet hoc loco et, ac præfigit verbo præstet.*

^k Particula non male omittitur in Dion. Justelli. Mox episcopi *deest* in cod. Vindeb. in Dion. ac editionibus Isid. et Priscæ.

^l Ex cod. Vindeb. ac Priscæ editione adjecimus *ipso.* Dion. et Isid. vulg. habent *eos.* Vat. Regiæ et Veron. 58, *illos.*

^m Quæsn., *Ut episcopi in canali constituti discutiant causas euntes.* Secuti sumus cod. Vindeb., qui cum Vat. Reg. concordat.

ⁿ Cod. Oxon. cum Veron. Isid. 58, *convenientia et æstimationi.* Vindeb., *convenientia et æstimatione* : manus antiqua emendavit *æstimationi.* Mox idem Vindeb. cum Dion. Justelli *delet et hominibus.*

Deo placitura, et hominibus tenere hactenus firmitatem possunt, si metus huic sententiae conjungatur. Scimus enim et ipsi saepe propter paucorum imprudentiam religiosum sacerdotale nomen fuisse reprehensum. Si quis igitur contra omnium sententiam nisus voluerit ambitioni magis placere quam Deo, is debet scire, causis redditis, honorem dignitatemque se amissurum. Quod ita demum compleri poterit, si unusquisque nostrum qui in canali est constitutus, cum progredientem episcopum viderit, inquirat transitum ejus, causas videat, quo tendat agnoscit. Et si quidem eum invenerit ire ad comitatum, requirat et illud quod superius comprehensum est, ne forte invitatus sit, **71** ut ei facultas candidi permittatur. Si vero, ut superius memoravit sanctitas vestra, propter desideria et ambitiones ad comitatum pergat, nec litteris ejus subscribatur, nec in communionem recipiatur. Si vobis placet, omnium sententia confirmari debet. Universi dixerunt honorem esse, et placere sibi hanc constitutionem. (Can. 13 Dion. et Isid.) Osius episcopus dixit: Sed et moderatio necessaria est, dilectissimi fratres, ne subito adhuc aliqui nescientes quid in synodo decretum sit, veniant subito ad civitates eas quae in canali sunt. Debet ergo episcopus civitatis ipsius admonere eum et instruere ut ex eo loco diaconum suum mittat admonitus, et ipse redeat in parochiam suam.

Tit. XXXIX. De iniciis non faciendis episcopis (Can. 13 Dion. et Isid.).

Osius episcopus dixit: Et hoc necessarium arbitror ut diligentissime tractetis, si forte aut dies, aut scholasticus de foro, aut ex administratione episcopus fuerit postulat, ut non prius ordinetur, nisi ante di lecteris munere, et officio diaconi aut presbyterii fuerit perfunctus, et ita per singulos gradus, si dignus fuerit, ascendat ad culmen episcopatus.

* Sic ms. Vindeb. et Thuan., continentibus Isid. vulg. et Vat. 1343 editionis Prisca. Quae, cum Dion., impudentiam.

† Ob repetitas voces ad comitatum in hac collectione omisa fuerunt sequentia usque ad comitatum; appleta vero antiqua manu in codd. Thuan. et Vindeb., quorum auctoritate incerta credidimus, cum praesertim omnes aliae collectiones hanc eandem sententiam exhibeant. Cod. Vindeb. saltum manifeste prodit: in textu enim habet ire ad comitatum pergat: ubi verbum pergat sine insertis vocibus suspensum, aliquid praetermissum significat. Quaesnellus Oxon. codicem secutus, verba laudata in margine descripsit.

‡ Quaesn. omittit aliqui et subito; addidimus vero ex cod. Vindeb. et Dion. editionis Conciliorum. Aliae collectiones habent quidam; omnes subito. Dion. autem Justelli hanc extremam vocem ignorat.

§ Quaesn., pro voce eum, quam ex ms. Thuan. et Vind. ac Dionys., inserimus, addit venientem. Post pauca cod. Vind., admonitus ipse tamen redeat. Melius in Dion. Isid. et edit. prisca, admonitus tamen ipse redeat.

¶ Sic cod. Vindeb. in ms. Vat. Regiam habetur sito non faciendis. Quaesn., Ne laici fiant episcopi.

‡ Cod. Vindeb. cum Dion. Justelli ignorat ante, et post pauca habet perfunctus, ut per singulos. Post

Potest enim per has promotiones, quae habebunt utique prolixum tempus, probari, qua fide sit, qua modestia, qua gravitate et verecundia. Et, si dignus fuerit probatus, divino sacerdotio illustretur. Quia conveniens non est, nec ratio vel disciplina patitur, ut temere vel leviter ordinetur aut episcopus, aut presbyter, aut diaconus, qui neophytus est: maximo cum magister gentium Apostolus hoc fieri denuntiasse et prohibuisse videatur (II Tim. III, 6); sed hi quorum per longum tempus examinata sit vita, et merita fuerint comprobata.

72 **TIT. XL.** Quandiu episcopi in aliena civitate peregrinari debeat excepta gravi necessitate (Can. 14 Dion. et Isid.).

Osius episcopus dixit: Et hoc quoque statuere debetis, ut si ex alia civitate, vel ex provincia sua ad aliam provinciam transire voluerit episcopus, et ambitionis magis quam devotioni serviens, voluerit in aliena civitate multo tempore residere; forte enim evenit episcopum loci non esse tam instructum neque tam doctum; is vero qui advenit incipiat eum contemnere et frequenter facere sermonem, ut de honestet et infirmet illius personam, ita ut ex hac occasione non dubitet relinquere assignatam sibi Ecclesiam et transire ad alienam. Definite ergo tempus: quia et non recipi episcopum inhumanum est, et si diutius resideat, perniciosum. Hoc ergo ne fiat providendum est. Memini autem superiores fratres nostros constituisse ut si quis laicus in ea qua iuratur civitate, per tres Dominicos dies, id est per tres septimanas non celebrasset conventum, communionem privaretur. Si haec circa laicos constituta sunt, multo magis episcopum nec licet, nec decet, si nulla sit tam gravis necessitas quae detineat, ut amplius a suprascripto tempore absens sit ab Ecclesia sua. Universi dixerunt placere sibi.

nonnulla solus Dion. Justelli omittit, qui neophytus est.

§ Dionysius addit: Universi dixerunt placere sibi haec. Paulo dissimiliter aliae collectiones.

¶ Ita nos. cod. Vind. b. cum Vat. Reg. Quaesnellus: Ne episcopus sit in aliena Ecclesia ultra tres Dominicas.

‡ Dionysius et cod. Thuan., ex alia civitate convenit ad aliam civitatem, vel ex provincia sua ad aliam provinciam; et ambitioni, etc. Reinianus lectionem Quaesnellus, quia concinit cum ms. Vindeb., ex quo saltem cum reliquis codd. scripsimus ex provincia sua, ubi Quaesnellus omisit ex et sua.

§ Quaesn. addit, quanto tempore ibi maneat. Delevimus auctoritate omnium nostrorum codicum, et potissimum Vindebonensis.

¶ Ita codd. Thuan. et Vind. cum Dion. Isid. et editione prisca. Quaesnellus cum ms. Oxon., non debet Ecclesiam suam relinquere.

‡ Dion. et vulg. Isid., superiori concilio. Cod. Veron. 58, qui collectionem ab Isidoro receptam continet; Vat. Reginae, et Vat. 1343 editionis priscae, eminenti Graeco textu, superiori tempore. Hoc decretum legitur in concilio Elitheritano c. 21.

¶ Quaesn., Episcopo nec licet, nec enim decet. Cod. Vindeb. et Dionysium editionis Conciliorum praetermissum.

TIT. XLII. *Ne liceat episcopo plus tribus hebdomadibus abesse (Can. 15 Dion. et Isid.).*

Osius episcopus dixit: Quia nihil prætermitti oportet, sunt quidam fratres et coepiscopi nostri qui non in ea civitate in qua videntur episcopi esse constituti, vel certe parvam rem illi habeant, sibi autem idonea prædia habere cognoscuntur, 73 vel aliam tamen proximorum quibus indulgeant; his hæc tenus permitti oportet, accedant ad possessiones suas, et disponant vel ordinent fructum laboris sui; nisi per tres Dominicas, id est per tres hebdomadas, si morari necesse est, in suis potius fundis morantur; aut si est proxima civitas in qua est presbyter, ne sine Ecclesia videatur facere diem Dominicam, illuc accedat: ut neque res domesticæ per absentiam ejus detrimentum sustineant, et non frequenter veniendo ad civitatem in qua episcopus moratur, suspicionem jactantiam et ambitionis evadat. Universi dixerunt placere sibi.

TIT. XLII. *De clericis qui submoventur, ab aliis non recte tendis (Can. 16 Dion. et Isidor.).*

Osius episcopus dixit: Hoc quoque omnibus placet, ut sive diaconus, sive presbyter, sive quis clericorum, ab episcopo suo fuerit communionem privatus, ad alterum perrexerit episcopum, et scierit ille ad quem confugit, eum ab episcopo suo fuisse abjectum, non oportet ut ei communionem indulgeat. Quod si fecerit, sciat se convocatis episcopis causam esse dicturum. Universi dixerunt: Hoc statutum et pacem custodiet et concordiam servabit.

TIT. XLIII. *De his qui excommunicantur apud vicinos episcopos audiendis (Can. 17 Dion. et Isidor.).*

Osius episcopus dixit: Quod me adhuc movet, reticere non debeo. Si quis episcopus forte iracundus, quod esse non debet, cito et asperè commovetur adversus presbyterum sive diaconum suum, et exterminare eum de Ecclesia voluerit, providendum est ne innocens damnatur, aut perdat communionem; et ideo habeat potestatem is qui abjectus est, ut episcopos finitimos interpellat, et causa ejus audiat, ac

diligentius retractetur, quia non oportet negari audientiam roganti. Et ille episcopus qui juste aut iniuste eum abjecit, patienter accipiat ut negantium discutatur, et vel probetur sententia ejus a 74 plurimis, vel emendetur. Tamen priusquam omnia diligenter et fideliter examinentur, eum qui fuerit a communionem separatus, ante cognitionem nullus debet presumere ut communionem societ. Hi vero qui conveniunt ad audiebundum, si viderint clericorum esse studium et superbiam, quia non decet ut episcopus injuriam vel contumeliam patiat, severioribus verbis eos castigent, ut obediant honesta præcipienti episcopo: quia sicut ille clericis sincerum debet exhibere amorem charitatis, ita quoque vicisim ministri infucata debent episcopo suo exhibere obsequia.

TIT. XLIV. *De non sollicitandis clericis alienis (Can. 18 Dion. et Isidor.).*

Jannarius episcopus dixit: Illud quoque statuat sanctitas vestra, ut nulli episcopo liceat alterius civitatis episcopi ecclesiasticum sollicitare ministrum, et in suis parochiis ordinare. Universi dixerunt: Placet, quia ex his contentionebus solent nasci discordiæ; et ideo prohibet omnium sententia ne quis hoc facere audeat.

TIT. XLV. *De non faciendis clericis alienis sine consensu episcopi sui (Can. 19 Dion. et Isidor.).*

Osius episcopus dixit: Et hoc constitulumus universi: ut quicumque ex aliis parochiis voluerit alienum ministrum sine consensu et voluntate episcopi ipsius ordinare, non sit rata ordinatio ejus. Quicumque autem hoc usurpaverit de fratribus et coepiscopis vestris, et admoneri debet et corrigi. (Can. 20 Dion. et Isidor.) Aetius episcopus dixit: Non ignoratis quanta et qualis sit civitas Thessalonicensium. Saepe ad eam veniunt ex aliis regionibus presbyteri et diaconi, et non sunt contenti brevi tempore morari; sed sunt ibi, aut certe vix post longa spatia ad sua redire coguntur. Universi dixerunt: Ea tempora quæ constituta sunt circa episcopos et circa horum personas observari debent.

licet clerico excommunicato appellare.

¹ Codd. Vat. Regine, Veron. 58, et Commonitorium Zosimi inserunt synodo Carthagenensi vi apud Isidorum, *Quid me adhuc moveat. Post pauca pro commoveatur alius commoveatur.*

² Commonitorium Zosimi cum ms. Vat. Regine, *habeat potestatem ejectus ut.*

³ Alia collectione, tractetur. Post pauca, Dion. et Isid., *discutatur, ut vel probetur.*

⁴ Ita etiam Dion. Justelli; alia editio Dion. cum Vat. Reg., Veron. 58, et prisca Justelli, *fastidium Cod. Thuan. cum vulgato Isid., fastigium.*

⁵ Solus Quesn., *nostra.*

⁶ Cod. Vind. et Vat. Regine in hoc quoque titulo concordant. Quesn., *Ne sit rata ordinatio de alieno clerico.*

⁷ Cod. Vind., *sed aut essent ibi*: ubi legendum videtur cum Dion. et ms. Vat. Reg., *sed aut resident ibi. Mox pro spatia ad sua, uti ex Vindeb. emanatavinus concinente Dionysio et aliis codd. Quesnellus habet tempora.*

⁸ Dionysius, *circa hæc.*

^a Sic nostri codices Vindeb. et Vat. Regine. Quesnellus, *Ne episcopus sit in alienis fundis ultra tres hebdomadas.*

^b Quesn., *qui in ea civitate in qua videntur episcopi esse constituti, parvam rem habeant.* Magis placuit lectio eod. Vindeb., eum qua Dionys. Justelli plane concordat. Concinnant Vat. 1542 et Isid., qui solum post voces *in civitate* addunt *possident.* Vat. Regine et Veronca. 58 *pro habeant legunt habent.*

^c Cod. Vi d. cum Dion. Isid. et editione prisca, *post tres Dominicas, id est, post tres hebdomadas.* Exemplar Vat. Regine et Græcus textus lectionem a Quesnello e sui. mss. editam approbant.

^d Quesnellus, *excommunicatis ab alio non recipienda.* Lectionem codicum Vindeb. et Vat. Reg. revocavimus.

^e Al., *placeat.* Vat. Reg., *placebit.* Dein cod. Thuan., *sive quilibet clericorum.* Post novum la Vindeb., *ad quem confugerit.*

^f Codd. Vindeb. et Oxon. cum Dion., *causas; ac dein, pactum pro pace in m. Thuan.; apud Dion. vero, et pacem servabit, et concordiam custodiat.*

^g Ita codd. Vind. et Vat. Regine. Quesnellus, *Ut*

75 Tr. XLVI. ^a De suscripiendis his qui pericula et persecutionem pro veritate defensione patiuntur (Cap. 21).

Omnes episcopus dixit: Suggestente fratre et coepiscopo nostro Olympio, etiam hoc placuit, ut si aliquis ^v in persequus est, et inique expulsus pro disciplina et ^b catholica confessione, vel pro defensione veritatis, effugiens pericula, innocens **76** et devotus ad aliam venerit civitatem, non prohibeatur immorari

^a Quæsn. De recipiendis his qui pro fide catholica commisi sunt. Vindebonensis codex eodem Vaticano Regine titulos semper exhibuit.

^b Quæsn., Catholica defensione et confessione veritatis. Codd. Vind. et Thuan. cum Dion. et editione prisca continentis secuti sumus. Max ab alia venteris civitate in Oxon. et Vindeb.

^c Alie collectiones, accepit vel accipiat.

^d Cod. Thuan. addit: *Omnia synodus dixit: Universa que constituta sunt, catholica Ecclesia in universo orbe diffusa custodiet. Et subscriperunt qui conveniunt.* Hæc leguntur etiam in Dionysio Conciliis inserto t. II, col. 680, seu potius in mss. collectionis Dionysio-Isidorianæ, unde vulgati sumpti fuerunt, nec non in editione prisca, quam hoc loco edemus. Quæsnellus notavit hæc verba præter Dionysium et ms. Thuan. nec in versione Græca, nec in aliis editis inventi. Quidquid sit de Græco textu, quem tamen non versionem, sed originalem æque ac Latinum textum alibi ostendimus, certe præter Dionysium, seu veritas Dionysio-Isidorianæ exemplaria, etiam editione prisca e duabus vetustissimis collectionibus per nos oblata laudata verba præferunt.

^e Sequentibus verbis concluditur hoc primum caput in ms. Vindeb. Pauli dissimiliter Oxoniensis: *Hi canones sunt vel decreta Nicæni concilii. Subscriperunt autem omnes episcopi sic: Ego ille episcopus illius civitatis et provincie ita credo sicut supra scriptum.* Solum amanuensis, qui hunc codicem ex vo-

quandiu aut redire possit, aut injuria ejus remedium accipere: quia durum est eum qui persecutionem patitur non recipi; sed etiam larga benevolentia et humanitas est ei exhibenda ^d.

^e Canones sive decreta concilii Nicæni explicant; subscriperunt autem omnes episcopi sic: Ego ille episcopus illius civitatis et provincie illius ita credo sicut supra scriptum est.

tustiori exemplari exscripsit sæculo XI vel XII, hanc notationem adjecit, *Sciendum est autem quod in novellis exemplaribus (exemplaria intelligit Dionysiana et Isidoriana, suo ævo frequentiora, quæ Sardicenses canones a Nicæni distinctione præferbant) dicitur viginti sex capitula. Sed iste codex transcriptus est e vetustissimo exemplari: quocirca de veritate scriptorum nec in isto primo capitulo Nicænorum canonum, nec in omnibus sequentibus aliquis dubitare debet, licet aliter in novellis exemplaribus inveniantur.* Aliæ duæ diversæ originis collectiones, quæ nobis præsto fuerunt, quæque Nicænos ac Sardicenses canones jungunt, præter ultimum canonem clausulam apponunt qua omnes descripti canones Nicæno concilio tribuuntur. In cod. Vaticano Regine 197 sic: *Explicit decreta concilii, et Nicænorum Patrum catalogus subjicitur: Ut us episcopus civitatis Cordubensis sic credo. Victor et Vincentius, etc.; et in fine: Exp. concilium Nicænum.* In Veronensi ms. 58 sic: *Finiant decreta concilii Nicæni.* Dein symbolum Nicænum et episcoporum ejuſdem synodi catalogus appenduntur. In ms. Dion. Justelli, et in duobus prisca Dionysii exemplaribus V. l. 5845 et Vat. Palat. 577, in quibus Sardicenses canones a Nicæni separati exhibentur, post ultimum canonem Sardicensem hæc subjiciuntur: *Subscriperunt autem omnes episcopi sic: Ego ille episcopus illius civitatis provincie illius ita credo sicut scriptum est supra.* Hujus formulæ rationem dedimus in Tractatu de Collect. part. II, c. 4, § 3.

77 ADMONITIO IN CAPUT SECUNDUM.

De Breviario canonum Hipponensium. Hujus editionis necessitas ac præstantia. Ubi conditum, et quando, ejusdemque vindicta.

1. Sequens breviarium canonum Hipponensium, quod ex mss. præsentis collectionis prodit, quantum intersit, ex eo manifestum est quod sine illo non solum deesset notitia canonum celeberrimi synodi Hipponensis anni 393, qui Africanæ disciplinæ fundamenta jecerunt, verum etiam careremus integro plenario concilio Carthaginensi anni 397, in quo idem breviarium insertum fuit. Etsi enim tum Dionysius Exiguus, tum aliquis auctor collectionis canonum Africanorum ab Isidoro receptæ exhibent synodum Carthaginensem anni 397, neuter tamen breviarium canonum Hipponensium accurate, ut oporteret, referent. Fac nostrum breviarium cum illis conferas: neque omnes canones apud ipsos inventes, neque eos ipsos quos præferunt, eodem ordine iisdemque identidem verbis esse descriptos Dionysius post canonem 33 synodi Carthaginensis an. 419, loquens de concilio Hipponensi an. 393, scribit: *Cetera hujus concilii ideo descripta non sunt, quia ea quæ ibi statuta sunt, in superioribus probantur inserta.* Crederes in antecedentibus canonibus triginta tribus Hipponenses comprehendit. At primo nec omnes xxxiii sunt Hipponenses, nec quinam sint, ulla notatione distinguuntur. Deinde qui ex ipsis ad Hipponenses canones, seu ad nostrum breviarium pertinent, repetiti et adoptati a Patribus synodi Carthaginensis anni 419, alio ordine atque aliis sæpe verbis proponuntur; ad quæ ut aliquando quedam addita, aliis dempta, alia immutata inveniantur, ut conferentibus patebit. Vide præmissum Tractatum part. II, c. 3, § 3. Non dissimulabimus alios canones breviiarii, qui inter primos canones xxxiii non leguntur a Dionysio recitari inter illos synodi Carthaginensis anni 397 a cap. 35 usque ad c. 47 Cod. Africani. Illud autem in his canonibus peculiare est, quod cum excerpti fuerint ex actis ejusdem synodi, seu ex breviario eidem synodo inserto, iisdem quoque verbis efferuntur. At si hi quinque canones conjungantur cum illis qui ex Hipponensibus recitati fuerunt inter priores triginta tres, adhuc aliquos canones nostri breviiarii apud Dionysium desiderari cognoscet. Nam præter Byzacenum litteras, ac symbolum Nicænum, nonnullasque particulas canonicas præmissas, quæ in synodo anni 397 canones constituebant, frustra nostri breviiarii canones requirere 16, 19, 20, 21, 34, 35 et 37.

2. In collectione autem Isidori sub titulo Concilii Carthaginensis in anni 397 etsi plures breviiarii canones inveniantur, non tamen omnes. Ordo præterea valde perturbatus est. Tandem fero omnes canones breviiarii quos auctor hujus collectionis descriptos reperit inter canones 33 synodi an. 419, retulit cum lectionibus hujus synodi propriis, non vero cum illis quæ in concilio an. 397 seu in ipso breviario præferbantur. Dionysius, qui hos canones cum his lectionibus dederat in concilio anni 419, eosdem prætermissis in referenda

synodo anni 397. Auctor vero laudatæ collectionis apud Isidorum, cum in referenda synodo anni 419 omittendas duxerit priores canones xxxiii, hos cum his lectionibus traduxit ad synodum an. 397. Ex his autem tam diversis editionibus, quarum plurimas difficultates pepererunt, quales potuissent tuto colligere veros canones Hipponenses, nisi ipsam breviarium protulisset in lucem?

5. Prima hujus indicia P. Crabbus indicit ex vetusto ms. codice monasterii S. Ravonis Flandriae. Præter titulum tabulam, ac Byzacenorum li teras nostræ collectionis proprias, quæ laudatum codicem ad eandem collectionem pertinere demonstrent, symbolum Nicænum et unum canonem initio, ac alterum in fine descripsit hæc notatione adjuncta (T. II Conc. Ven. edit., col. 1411): *Canonum ipsius tituli duntaxat, omissis capitulis, hic scribuntur vitanda pollicitatis gratia: quod in Concilio Carthaginiensi in 79 immediate supra habito seorsim ad longum ponuntur: hic autem ad illa remittuntur.* Non omnino exacto Crabbus in his paucis quæ exhibuit suum indicem secutus est, ut ex nostris exemplaribus deteximus. Nam primo titulis præfixit canonem integrum qui ad titulos non spectat: ex quo factum est ut tituli uno numero aucti a nonnullis pro ipsis canonibus abbreviatis habiti sint. Alia ab eo liberius notata vel immutata quæ ms. exemplo scribi nequeunt, ex collectione cum nostro breviiario facile quisque perspiciet. Sicut autem hoc loco Crabbus impressit quæ in Concilio Carthaginiensi in apud Isidorum decessant, ita in editione ejusdem Concilii quinque ipsius canones 4, 15, 19, 24, et 47, ex vetustis codicibus ob lectionum varietatem distincto characterè inseruit. *Vetustorum codicum nomine Isidorianis, qui diversimodè legerent, indicasse creditur.* At unus codex S. Ravonis innotuit; ac hircio idem Crabbus in notatione ad c. 47 singulari numero utitur: *Quidam vetustus codex sic habet. Lectiones quidem sunt nostri breviiarii, quod in eodem indice reperit.*

6. Integrum breviiarium ex ms. hujus collectionis Quænellus protulit, sed non omnino integrum, nam et titulos, et Nicæni in symbolum prætermisit. Sili codices hujus collectionis laudari solent. At P. Constantinus in præfatione ad tom. I Epist. Roman. pontif., n. 415, idem breviiarium contineri testatur etiam in pervetusta collectione quam Corbelesensem appellat. Nos præterea duas alias non minus antiquas collectiones ms. cum eodem breviiario invenimus, alteram in codice Barberino 2888, alteram vero in ms. Veronenensi capituli 65. Ita quatuor diversæ originis antiquissimæ collectiones hanc Hipponensium canonum breviationem inveniunt.

7. Non defuerunt eruditii viri qui hoc breviiarium in suppositionis, aut saltem interpolationis suspicionem vocarent. Quatuor potissimum permoverunt: 1º Synodum in qua hoc breviiarium conditum fuit, non Carthaginensem, sed Byzacenam fuisse, ac pro solis Byzacenis habitam, contendunt. Id innuere putant contextum epistolæ quæ præmittitur, quamque propterea directam credunt ad episcopos Byzacenos qui synodo non interfuerant, non vero ad episcopos aliarum provinciarum Africae, uti inscriptio præfert. 2º Aliquot breviiarii canones a Ferrando Carthaginensis Ecclesiæ diacono, dum allegantur, non Hipponenses dicuntur, sed concilii Carthaginensis, hisque numeris notantur qui cum breviiario non congruunt. 3º Canonem septimum, quo decretum fuit ut statuta concilii vel conciliorum ordinati legerentur, ne eorum ignorantiam unquam præferrent, Augustini episcopi opera constitutum Posadius testatur in ejus Vita c. 8. Hic ergo canon Hipponensis haberi dequit, cum Augustinus tempore concilii Hipponensis nondum ad episcopatum pervenisset. 4º Nonnulla quæ in Hipponensi concilio decreta fuisse ex interlocutionibus synodi an. 397 certum est, in hoc breviiario non inveniuntur.

8. Quod primum, ad excludendam opinionem de Byzacena synodo satis esse deberent illæ antiquissimæ ac diversæ originis collectiones quæ in asserendo concilio Carthaginiensi consentiunt; nec non ea ipsarum litterarum verba quibus Byzaceni episcopi in *urbe Carthaginiensi convenisse* traduntur. Id autem ad apertum comprobatur certum est primo Mizonium Byzacensæ provinciæ primatem ante diem synodæ plenariæ præstitutam, quæ ex decreto Hipponensi erat x kal. Septembris, cum aliquot episcopis comprouincialibus accessisse Carthagine, ibidemque tractatum una cum Aurelio habuisse. Id testatus est ipse Aurelius in interlocutione præmissa c. 54 Cod. Africani. Secundo certum est eodem Byzacenos, cum diem synodæ expectare non possent antequam ad suas sedes redirent, Aurelio dedisse breviiarium canonum ad plenariam synodum directum, et subjectum epistolæ quæ nostro breviiario præfigitur. Hinc Aurelius in eadem interlocutione memorat *litteras fratrum nostrorum Byzacenorum, sed et breviiarium quod eadem epistolæ adjunxerunt, ad hunc cæsum conrogatum.* Alias porro litteras privatas Mizonius dedit ad Aurelium, quibus petiit ut idem breviiarium in synodo plenaria expenderetur, et si quæ minus diligenter fuerint animadvertas, in melius reformarentur. Byzacenis autem profectis adventu præstituta dies x kal. Septembris, in qua quid actum esset Aurelius 81 in eadem interlocutione his verbis exposuit: *Cum sacerdotum nostrorum epistola Byzacenorum fuisse recitata, vel quid mecum idem, qui tempus et diem concilii præveniant, tractassent, vestra charitas legeretur, etc.* Vides Aurelium affirmare Byzacenos, qui tempus et diem concilii præveniant, antea secum traxisse; et die ipsa concilio præfinita tum eorum litteras, tum quicquid illi secum tractaverant, recitata fuisse. Cum porro es die x kal. Septembris absente Numide, concilium in diem v kal. ejusdem mensis prorogatum fuit, et in hoc iterum recitatae laudatæ litteræ, et breviiarium. *Litteræ fratrum nostrorum Byzacenorum, sed et breviiarium... ad hunc cæsum conrogatum legantur.* Ille igitur Byzacenum cum Aurelio tractatus qui in anteriori sessione una cum ipsorum litteris lectus fuit, breviiarium fuisse intelligitur, ac propterea hoc breviiarium non in Byzaceno, sed in Carthaginiensi conventu Aurelio presente conditum fuit. Hinc nihil mirum si non solum in inscriptione, verum etiam in subscriptionibus hujus breviiarii Aurelii nomen legatur. Quod si in salutatione quæ claudit epistolam, solius Mizonii nomen describitur, observandum est salutationi Mizonii aliam sine nomine præmitti: quam ad Aurelium pertinere putamus eadem plane ratione, quæ ad Ravennium Arelatensem spectat salutio item sine nomine primo loco subjecta epistolæ synodice episcoporum Galliarum ac præfixa cæteris, quæ proprio aliorum episcoporum nomine prænotantur. Vide tom. I, ep. 99, col. 1410, not. 24. Licet porro hoc breviiarium digestum fuerit ob Byzacenos, cum tamen ipsius recognitio et confirmatio a plenaria synodo expeteretur, ad episcopos aliarum provinciarum Africae, qui Byzacenis alienigenis in eadem plenaria synodo congregandi erant, directum fuit (ad hunc cæsum conrogatum, inquit Aurelius): ac propterea inscriptio aliarum provinciarum nomina exhibet. Quod si epistola cui hoc breviiarium adjunctum fuisse affirmavit Aurelius, ad solos Byzacenos qui non interfuerant tractati vel synodo in qua breviiarium scriptum fuit, data credatur (quod tamen non liquet), tunc præfixa inscriptio non ipsius epistolæ propria dicenda erit, sed tum epistolæ, tum breviiario communis, ut utrumque ad concilii plenarii Patres directum significetur.

9. Quod porro ex Ferrando opponitur, facile diluatur, si consideres hunc idcirco nostri breviiarii canones allegasse non ut Hipponenses, sed ut concilii Carthaginiensis, quia hoc breviiarium in concilio plenario Carthaginiensi an. 397 insertum fuit. Ita etiam synodus Bonifacii anni 825 aliquot ipsius breviiarii canones retulit ex concilio tertio sub Aurelio, quod idem est ac concilium plenarium ejusdem anni 397. Numeri autem Ferrand. si non conveniant cum numeris quæ in nostra collectione seu in simplici ac separato breviiario d-

ter, concinunt tamen cum numeris qui eidem affixi erant in concilio plenario, ut ex Tractatu part. II, c. 5, § 3, manifestum sit. Hinc ergo vincitur, nostrum breviarium ad eandem synodum conrogatum, et a Byzantibus cum Aurelio in urbe Carthaginiensi aetia perscriptum vel maxime constitutum.

8. Cum Possilius c. 8 tradit S. Augustinum satagisse ut concilio consentiret episcoporum, ab ordinariis debere ordinandis vel ordinatis canonibus statutis sacerdotum in notitiam esse deferenda, propterea quod ipse Valerio vivente in eadem cathedra Hipponeni ordinatus fuerat contra interdictum Nicænum, quod tam ignovisti, id non parvi explicat de plenaria synodo an. 397, in qua quidem Augustinus jam episcopus interfuisset ex ipsius synodi subscriptionibus ostendimus in Tractatu part. II, c. 3, § 3. At canon qui eam remissionem elidit non hujus synodi proprius est, sed ad Hipponenem brevium pertinet; ac propterea in anteriori Hipponenensi concilio constitutus fuit, cum nondum Augustinus ad episcopatum accesserat. Quid ergo? Nicænum concilium Africanis notum ex antiquissima versione a Cæcilianis allata in Africam, et qua symbolum insertum fuerat inter canones Hipponenensium, ab Augustino, cum ordinatus fuit episcopus, ignorari potuisse incredibile est. In nullo quidem canone Nicæno expressum in ordinum jam memoratum clare claret, sed solum c. 8, de Catholicis, statuitur ut ipsorum episcopis ad unita em catholicam sacerdotibus, si in eis loci sunt alii catholici inveniantur, presbyterii honor, aut merum episcopi nomen tribuatur, ne in una civitate duo episcopi probentur aristera. In hoc quidem peculiari decreto generalis prohibitio involvitur, que tamen legitimum considerationem facile sapere potest. Illud ergo verisimile videtur, Augustinum olim non animadvertisse hoc verba cum hoc concilio legit. Hæc autem animadvertens ingesta fuit ex abbreviatione Rufini, quæ distinctum et generale interdictum præfert can. 10 his verbis: *Ne in una civitate duo episcopi sint.* Hæc ergo abbreviatio canonum Nicænorum Rufini historię inserta et Augustino cognita, cum ejusmodi vetitum apertum esset, is tam satagisse dicendus est ut in concilio Africa constitueretur ut omnia statuta sacerdotum ordinatis vel ordinandis legerentur. Id vero intelligi arguit de synodo anni 397, quæ Rufini abbreviatio et historia nondum prodierat, sed de posterioribus synodis provincialibus Numidiæ, ac præsertim de synodo generali an. 419, in qua sane repetitio, ut mos erat, brevium canonum, pro voce concilii, quæ in purioribus brevium codicibus legitur c. 2, scriptum fuit *conciliorum*, et *omnium statuta sacerdotum* comprehenduntur, alique voces in Augustini sensum explicatiores substitutæ fuerunt.

9. Duxta tamen particula Hipponenensi synodo tribuuntur quæ in nostro breviario non apparent: prima quæ dicitur synodo plenaria præstituta fuerit x kal. Septembris; altera quod concilium tempore provincie visitandæ esset. Sed cum in breviatione non omnia singillatim designari soleant, hic exiguus defectus ad rejiciendum ut sup. ostensum nostrum breviarium, quod tot documentis confirmari probatur, nihil valet. Adde quod causas aliquas existitisse putamus ob quas hæc particula in breviatione condenda omittitur. Vide quæ dicuntur ann. lat. 42. Ita hoc breviarium satis superque vindicatum videtur.

10. De collectionibus pauca adicienda. Exemplar capituli Veronenis æque ac codices præsentis collectionis numerorum seriem inchoant a canone *Ut lectores.* At collectio ms. Barberina numerus affligit etiam his quæ eidem canonum præmittuntur. Uterque vero codex discrepat in canonum partitione, discrimenque suis locis notati ur. A. I. n. litteras soli codices hujus collectionis nobis conservaverunt. Illud autem peculiarare est in præstantissimo ms. Veronenensi, quod breviarium præfert sine illis additamentis quæ in aliis exemplaribus exhibentur. Præter hos codices Verun. et Barb. quos cons. rre henit, adhibuimus ms. librum Cæsareo bibliothecæ Vindebonensibus 59, quæ hujus collectionis proprius est. Tenent etiam insigni exemplari Vat. lat. t. 574 quod ex synodo Carthaginiensi anni 397 aliqui brevium canonum excerptis. Flores marginales notationes Q casnellus affixit ex Codice Africano, seu vel in ex Dionysio Exiguo, et ex Concilio Carthaginiensi; ut, quod apud laudatum legitur, et indicant quo numero hujus brevium canonum in isdem documentis collocentur. Istas notationes omitemus hoc loco, propterea quod easdem diligentius indicavimus in Tractatu part. II, c. 3, § 3, ubi synodum Carthaginiensem anni 397 restituentes, brevium canones eidem insertos recensuimus, tandemque præterea allegavimus Ferrandi titulos et canones ipsius brevium, qui in synodo Carthaginiensi Bonifacii laudantur.

85 CAPITULUM II.

* CANONES CARTHAGINE HABITI SUB DIE IDUUM ACCUTABEM, ATTICO ET CÆSARIO CONSULIBUS.

• Tituli canonum.

- I. Ut lectores populum non salvent.
- II. Ut clerici instructi promoveantur.

* Cod. Vindeb., *Incipiunt capitula et canones Carthaginienses habiti*, etc. Ms. exemplar Hubertinum laudatum a P. Constantio in præfat. ad tom. I Epist. Rom. pontif. pag. xcviij. *Incipiunt capitula concilii Carthaginiensis habiti*, etc. Idem habetur in codice Barberino 2838. In hanc inscriptionem notat Quænellus diem iduum Augustarum præferri quidem in ms. Thuanico: *At in Ozoniensi legi videtur*, inquit, *sub die novarum Augusti.* At iduum Augustarum constantanter habent etiam laudati novari codices, et Hubertinus Constantii, qui ad diversas collectiones easque vetustissimas pertinent. Accedit aliud exemplar ms. Veronenis capituli 59, qui præterquam canonum abbreviationem continet. In hoc n. XX legitur: *Ex synodo Carthaginiensis sub die iduum Augustarum consulatione Cerani, lege Cæsarii.* P. Dominicus

A III. *Ut sacramentum catechumenis non detur.*

IV. *Corporibus defunctis Eucharistia non detur.*

V. *Ut per singulos annos concilium convocetur.*

VI. *Si episcopus accusatus fuerit, ad præsentem provinciam causam suam referat.*

VII. *Episcopus qui accusatus fuerit, si ad concilium anniversarium non venerit, a sententia damnationis judicetur.*

Mansius hanc synodi Carthaginiensis abbreviationem ex simili ms. Lucensi impressit tom. I Supplem. Concil. pag. 255, cum titulo: *Ex synodo Carthaginiensis Africae sub idibus Augustarum consulatione Cerani.*

• Nos canonum titulos a Quænello omisos insculimus: quippe qui etsi desit in minus exacto codice Oxoniensi, leguntur tamen non solum in nostro ms. Vindebonensi, verum etiam in Hubertino, ut P. Constantio loco laudato testatur, et in Thuanico ipso Quænello restantem disert. 43, n. 2. Crabbus etiam, qui similem hujus collectionis endicem habuit ex bibliotheca monasterii S. Bavonis Flandriæ, hos eodem canonum titulos edidit, quos legere est t. II Concl., col. 444.

* Cod. Crabbi, *sententiam damnationis suæ tulisse judicetur.*

VIII. Si presbyter fuerit accusatus, cum quinque A collegis et vicinis a episcopus causam suam audiat; si diaconus, cum duobus.

IX. Si episcopus aut clericus fuerit crimen instituit in.

X. Ut iudices ecclesiastici ad alios iudices causam non provocent.

XI. Ut filii clericorum spectacula non exhibeant.

XII. Ut filii episcoporum haereticis non conjungantur.

XIII. Ut episcopi et clerici non ejiciant filios suos.

XIV. Ut episcopi et clerici nihil conferant rerum suarum nisi catholicis.

XV. Episcopus, presbyter, aut diaconus non sint conductores.

§ XVI. Ut clericus cum extraneis feminis non habiet.

XVII. De sacris gradibus.

XVIII. De lectoribus.

XIX. Ut clericum alienum nomen retineat.

XX. Ut antequam probatus sit non ordinetur.

XXI. Ut in precibus nec Filius pro Patre, nec Pater pro Filio nominetur.

XXII. Ut nullus clericus amplius accipiat quam dedit.

XXIII. In sacramentis aliud non offeratur quam panis et vinum aqua mixtum.

XXIV. Ne episcopi, presbyteri, aut clerici ad viduas vel virgines soli accedant.

XXV. Primas sedis episcopus princeps sacerdotum non appellatur.

XXVI. In taberna nec manducant nec bibant clerici.

XXVII. Ut episcopus trans mare non proficiscatur.

XXVIII. Ut a jejunis altaris sacramenta celebrentur.

XXIX. Ut in Ecclesia neque episcopus, neque clerici consueverunt.

XXX. Ut presbyter inconsulto episcopo non reconciliat penitentem.

XXXI. Ut virgines gravioribus feminis commendentur.

XXXII. Ut aegrotantes baptizentur.

XXXIII. Ut repensis reconciliatio non negetur.

a Crabbus, causa sua discutatur, diaconus cum duobus.

b Cod. Vindob., non conferant. Crabbi lectionem praefendam contextu auasit.

c Ms. Vindob., Ne episcopus, neque presbyter... non sint. Melius apud Crabbum, quem secuti sumus.

d Sic ex eodem Crab. In Vind. minus recte: Ne D episcopi, neque presbyteri... non accedant.

e Apud Crabbum, Scripturae canonicae in Ecclesia legendae, quae sint, et praeter quas aliae non legantur.

f Ms. Crabbi, De his qui in nullo testimonio se baptizatos noverunt, ut baptizantur.

g Quoniam, consularis. Melius in cod. Crabbi: concilium enim in quo haec brevitas con-ita fuit, a Byzacenis cum Augusto celebratum libris Augusti, brevitarum canonum Hippoensium dixit ad episcopos aliarum provinciarum Africae plenaria synodo congregandos, ut ab isdem confirmaretur, quemadmodum ex Augusti verbis in praemissa admonitione monemus. Inter provincias autem ejusmodi non attendenda non erat proconsularis, quae primum locum obtinebat. Neque consularis cum Hieronymo in c. ligas

XXXIV. Ut presbyter chrisma non conficiat.

XXXV. In aliena civitate clerici non morentur.

XXXVI. Haec sunt Scripturae canonicae quae in Ecclesia leguntur: praeter id aliud non legatur.

XXXVII. Ut Donatistae in numero iulcorum recipiantur.

XXXVIII. Ut episcopus minus quam a tribus episcopis non ordinetur.

§ XXXIX. De infantibus qui incerti sunt fuisse baptizatos, absque dubitatione baptizantur.

Dilectissimis fratribus et coepiscopis diversarum provinciarum Numidiae, et Mauritaniae utriusque, Tripolis, et provinciae proconsularis: AUGELUS, MIZONIUS, et caeteri episcopi.

Ecclesiasticae utilitatis causa dum in Carthaginiensi urbe convenimus in unum, a plerisque suggestum est, ea quae in concilio Hippoensium jaundum maturata sunt, et legitime ad corrigendam disciplinam salubriter gesta et statuta noscuntur, effrenata temeritate quosdam minime custodire. Ad hujusmodi vero excusationis excessus, illud ab aliquibus praetendi, quod ea, quae jaundum cum legibus statuta sunt, ignorantes praeter miserint. Ob quam rem, haec communi consilio per universam provinciam Byzacenam in notitiam cunctis deducenda cenimus, ut abhinc quicquid decretorum temerator existerit, sciat se status sui operatum fuisse jacturam. Brevem vero statutorum, in quibus omnia videntur esse complexa, et quaedam diligentius constituta, huic epistolae subdidi fecimus, ut compendio, quae decreta sunt recentiores, sollicitius observare curamus. Optamus vos, fratres, semper in Deo bene valere, et nostri memores esse. Et manni senis Mizoni. Optamus vos, fratres, § heos semper in Domino gaudere, et nostri memores esse.

Statuta concilii Hippoensium breviter, et quaedam eorum in concilio Carthaginiensi cum Bisacenis episcopis collata et diligentius pertractata, haec sunt.

Niceni concilii professio et fides revisita et confirmata est, quae ita se habet. Credimus in unum

provinciarum Byzacenam, nam generali provinciarum consularis nomine Byzacium nunquam designatum invenitur.

Sic ex ms. Vindob. Crabbi exemplar, convenimus. Cod. Thuan., in Carthaginensem urbem convenimus. Quoniam, convenissemus.

Ex his verbis nonnulli putarunt has litteras ad episcopos Byzacenis fuisse directas, ac proinde falsam esse inscriptionem qua haec litterae ad episcopos aliarum provinciarum Africae datae praesentantur. Confer quae in admonitione observamus cum. §.

Cod. Vindob., ubi his. Crab., in his quinquaginta, male.

Crab., custodita, ubi haec; et post pauca pro subdidi fecimus Hieronymo notavit, alia subdidi.

Haec prima sententia ad Augustinum pertinere videtur. Confer praemissam adnotationem n. §.

Hucusque ms. Oxon.: reliqua supplata Quoniam, ex codd. Thuan. et Crabbi. Leguntur etiam in Vindobonensi, et Huberto a. apud P. Constantinum. Quoniam, velius codicem Oxoniensem secutus, symbolum omnium

[Faint, mostly illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

... ut omnes Africae provinciae obsequium eius pueris ab Ecclesia Carthagenensi esset accipere.

¶ Ceterum Villa episcopi episcopus, qui Tuburnina Ecclesia catholica tenuisse dicebatur, plebs sua, hoc est Villagregis Ecclesia, iussus est esse carentis.

¶ Et ex hac placuit, ut a nullo usurpentur plebes aliae.

¶ Primitum proprium Mauritaniae Sitifensis, cum id pertinet, habere permixtum est in inchoantibus Mauri.

¶ Ceterum etiam prima sedis episcopi ex concilio episcopi Carthagenensis Ecclesiae primates provinciarum suarum constituentes esse professi sunt, si ab, in obsequio sacri.

Incipit brevis statutorum.

L. Ut heteros populum non saluent. Et ut ante

ter c. 17 Cod. Afric., ut Mauritania Sitifensis a Numidia separari, et proprium primum habere permixtum sit proprii longinquiorum. At non idcirco in longinquis Mauri de eo dici possit, cum longinquis Mauri essent Caesarienses, ac Tungi an, non vero Sitifensis. Cod. Theoa. habet in cognatibus. Tur. metri eod. Vindob., Veron. et Barb., in aliam. In hac locutionem varietate cum integer hoc Hippensium ramos descriptus in Synodo Bonifacii idem emendationem non suggerat, eam vocem praemissam quae plerisque mss. felicitur.

¶ Invenimus etiam, et pro ex concilio correctissimum ex concilio auctoritate nostrorum codicum. Integer quoque canon instructionem Ecclesiae seu episcopi Carthagenensis, non autem concilium efflagiat.

¶ Cod. Theoa., primum esse constitutum Barb., primates suos constituentes esse professi sunt : cetera autem ignora.

¶ Quoniam ex cod. Theoa. addidit : Quae in concilio Africano sunt promulgata, in hoc Carthagenensi concilio confirmantur. Haec autem non brevissimi, sed copiosum annotatoris verba sunt ; ac propterea in uno ms. Thunno innotuit, absumi a tribus nostris eod. Vindob., Veron. et Barb., quorum auctoritate a brevissimi textu expungenda putavimus. Titulus porro Incipit brevis statutorum, qui mox inseritur, rectius omittitur in ms. Barberino, cum antecedentia quoque capita abbreviata sint, et ad brevissimum Hippensium pertinent. In ms. Corbeionensi, teste P. Constantio, titulus Brevis statutorum primo capiti praefigitur.

¶ Cod. Vindob. praemittit summi cuique canoni titulum, qui in praemissa titularum tabula describitur sunt. Idem de Barbarico codice testatur P. Constantius. Nihil autem titulos praefertur aliae collectioni Veronensi et Barberinae. Nos hic eos non repraesentamus, cum satis ex praemissa tabula colligi queant. Haec canon in Veronensi codice dividitur in tria capita, ita ut c. 1 sit *Ut lectores* ; cap. 2, *Ut ante* ; cap. 3, *Ut primum*. Barb. partitur in duo : *Ut lectores*, quod apud ipsam est c. 5 ; et *Ut primum*, quod signat c. 6. Notat Quosnellus in Cod. Afric. c. 16 et in Concilio Carthagen. m. c. 4, id est apud barbarum, hunc canonem proferri, sed diversa lectione : Quoniam et haec nostra ibidem exhibetur ex veteribus redd. mss. ab antiquis Conciliorum editoribus, ut Fessler in 1581, ubi diversa lectio a Crabbe annotata, et in Conciliorum editionibus conservata non est, quam ille cum aliquot alii. variatibus ex suo codice S. Bavonici huius collectionis propria Concilio Carthagenensi in Isidoriano editionis addidit.

[Faint, mostly illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

25 ætatis annos nec clerici ordinentur, nec virgines consecrentur. Ut primum Scripturis divinis instructi, vel ab infantia eruditi propter fidei professionem et assertivam clericis promoveantur.

II. • Ut ordinatis episcopis aut clericis prius placita concilii inculcentur ab ordinatoribus eorum : ne se aliquid contra statuta concilii fecisse asserant.

91 • III. Ut etiam per solemnissimos paschales dies sacramentum catechumenis non detur, nisi solitum salis : quia si fideles per illos dies sacramentum non mutant, nec catechumenos oportet mutare.

• IV. Ut corporibus defunctorum Eucharistia non detur; dictum est enim a Domino : *Accipite et edite*; cadavera autem nec accipere possunt, nec edere.

• Hæc verba nec virgines consecrentur, a Quesnello ommissa, in mss. hujus collectionis deerant : unde in cod. Vindeb. antiqua manu adjecta fuerant. Leguntur vero in mss. Veron. et Barb. et in Vat. Palat. 574. Invenienda autem probantur ex Ferrando n. 121, ac ex Synodo Bonifacii anni 525, ubi hic canon cum his verbis legitur, ex Concilio III, id est ex breviario Hipponeusi, quod huic concilio plenario anni 397 erat insertum.

• Cod. Thuan., *promissionem*.
• In codice Barb. est c. 7. In Veronensi cum hic canon prima manu omissus, secunda additus fuerit in margine, numero caret.

• Sic ex nostris codd. Quesn., *statuta concilii*, et notat in Thuan. legi *placita conciliorum eorum auribus inculcentur*, quæ item leguntur in Cod. Afric. c. 18 et apud Isidorum c. 5. Conc. III Carthaginensis, ex quibus hæc lectio, ut aliæ nonnullæ (vide infra annot. 44 et 65) in codice Thuanæum traducta fuit, uti etiam ex iisdem fontibus post pauca scriptum est *penitentiam pro asserant. Conciliorum pro concilii* hoc primo loco habent Ferrandus num. 9, et Synodus Bonifacii, qui cum ex ipso breviario inserto in concilio Carthaginense anni 397 huic canonem derivarent, ita libenter scripsissent, si qui nostri codices suffragantur, nec secundo loco omnes codices etiam Isid. et Dion. haberent *concilii*. Quesnellus in fine prætulit *penitentiam*; nos asserunt ex nostris codicibus ac Oxoniensi revocavimus. In Cod. Afric. hic canon non refertur inter canones breviarii, seu synodi Carthaginensis an. 397, sed inter illos synodi an. 419, ubi quidam brevissimi canones nonnullis verbis liberius immutatis repetiti fuerunt ac renovati.

• In cod. Barb. est c. 8; in Veron. c. 4.

• Cod. Veron., *non mutetur, quia*, etc.; supra lineam vero alia manu *non detur, nisi solitum salis*. In Synodo Bonifacii habetur pariter *non immutetur*; et in Ferrando n. 226, apud Isid. in Carth. III. c. 5, legitur ut in textu. Mox ex ms. Veron. et Isid. addidit *particulam si*, pro qua Quesnellus enim posuit. *De sacramenta non mutant* in mss. Veron. et Barber.

• In ms. Veron. est c. 5. Barb. hoc caput secat in duo : *Ut corporibus*, c. 9; et *Deinde*, c. 10; uti etiam dividitur apud Ferrandum et in Synodo Bonifacii.

• Quesnellus, *Inde*; et post pauca, *ne mortuum*. Scripsimus *Deinde* cum omnibus nostris codd. Vind., Veron. et Barb., suffragantibus Isid. c. 6, et synodo Bonifacii.

• Cum Quesnellus ommissa negatione edidisset *Eucharistiam dari mortuis*, hanc notationem apponit : *• I a ms. Oxon. cum edit. At in Conc. Carthaginensi et in ms. Thuan. leg. non dari*. Utraque lectio sensum habet non ineptum. Poterant enim rudiores Christiani, qui Eucharistiam mortuis non baptizatis

Deinde cavendum est ne mortuos, licet baptizatos posse fratrum infirmitas credat, cum Eucharistiam non dari mortuis animadvertit.

V. Ut propter causas ecclesiasticas quæ ad perniciem plebium sæpe viderentur, singulis quibusque annis concilium convocetur; 92 ad quod omnes provincie quæ primas sedes habent, de conciliis suis ternos legatos mittant : ut et minus invidiosi, minusque hospitibus sumptuosi conventus plena possit esse auctoritas. Et ut de Tripoli, propter inopiam episcoporum, unus episcopus veniat.

VI. Ut quisquis episcoporum accusatur, ad primatem provincie ipsius causam deferat accusator; nec a communione suspendatur, cui crimen intenditur; nisi ad causam suam dicendam primatis

non dari animadvertent, hoc ita fieri existimare propter defectum baptismatis; et inde baptizari eos posse, ut post baptismatis consecrationem, Eucharistia quoque munere donarentur. Poterant et qui dari videbant Eucharistiam mortuis, inde in hunc errorem labi, posse etiam eos baptizari qui sine baptismatis gratia decederent. Posteriorem sensum magis probo lectionemque ei respondentem. Prior enim supponit solis mortuis non baptizatis legatam esse Eucharistiam : alioquin in defectum baptismatis causam non datæ Eucharistia rejicere non potuissent simpliciores illi fideles. At certum est nullis mortuis ex universæ Ecclesie consuetudine datam Eucharistiam; nec usquam ita errorem canone notatum invaluisse, ut peris que promiscue concederentur post mortem. Hæc longior annotatio laborat in lectione mendosa unius codicis Oxoniensis, qui caret particula non : nam ceteri tum hujus collectionis, uti Thuan. et Vindebon., tum aliarum collectionum Veron. et Barb., habent non dari. Editos cum Oxoniensi consentientes ille præterea laudat. At Isidorus, qui unus hunc canonem integrum habet, negationem præfert. Mox animadvertit est in mss. Barb. et Veronen., et in quibusdam Isidori exemplaribus.

• Cod. Barb. notat. c. 11, jungitque totum canonem sequentem, ac fere totum canonem 7. In cod. Veron. est c. 6.

• In integro canone, qui hic abbreviatus exhibetur, dies concilii constitutus fuit *x kal. Septembris*, uti traditur in Col. Afric. c. 75. Oportet autem videtur hæc dies in breviario, quia deinceps eidem diei synodos alligari non posse Patres intellexerunt. In laudato Cod. Africano can. 82 scribitur : *Constitutum est in concilio Hipponeusi singulas provincias tempora concilii visitandas*; quod sic explicatur in præmissis can. 95 : *Constitutum fuerit in concilio Hipponeusi ut singulis annis contraheretur concilium Africæ plenarium, non tantum hic apud Carthaginem, verum etiam per diversas provincias suo ordine*. Id in præsentem integro canone expressum fuisse videtur. Cum vero generatim servari non posset (Vide Cod. Afric. c. 52, et ante c. 95) ob longinquitatem Tripolitane provincie et Mauritanie, hæc forte de causa in breviario præterminatum fuit.

• Codd. Veron. et Barb., *De Tripoli vero propter inopiam*.

• In cod. Veron. est c. 7, et post pauca ad verba : *Nec a communione signatur* c. 8. Ms. Thuan., *Aurelius episcopus dixit : Ut quisquis*, etc. : quæ interlocutionis forma a breviario aliena sumpta est ex synodo Carthaginensi anni 419, uti legere est in Cod. Afric. c. 49, eademque traducta fuit in Carthag. III, apud Isidorum, c. 7. Abest autem ab omnibus nostris codicibus, et Oxoniensi Quesnelli, in quo solum *episcoporum* legitur *episcopus*.

• Cod. Vat. Palat. 574 et ms. Soriensis

litteris evocatus minime occurrerit, hoc est intra spatium mensis, ex die qua eum litteras accepisse constiterit. Quod si aliquas veras necessitatis causas probaverit quibus **93** eum occurrere non potuisse manifestum sit, causæ suæ dicendæ intra alterum mensem integram habeat facultatem. Verum post mensem secundum tandem non communicet donec expurgetur.

VII. Si autem nec ad concilium universale anniversarium occurrere voluerit, ut vel ibi causa ejus terminetur, ipse in se damnationis sententiam dixisse iudicetur. Tempore sane quo non communicat, nec in sua plebe committet. Accusator autem ejus, si nunquam diebus causæ dicendæ defuerit, a communione non removeatur; si vero aliquando defuerit, restituito communioni episcopo, ipse removeatur; ita tamen, ut nec ipsi adimatur facultas causæ peragendæ, si e ad diem occurrere, non voluisse, sed non potuisse probaverit. Sane placuit illud, ut cum agere cœperit in episcoporum iudicio, si fuerit accusatoris persona culpabilis, ad accusandum vel agendum non admittatur, nisi proprias causas, non tamen ecclesiasticas, dicere voluerit.

VIII. Si autem presbyteri, vel diaconi fuerint accusati, a iuncto sibi ex vicinis locis legitimo numero collegarum, id est, in presbyteri nomine quinque, et in diaconi, duobus, episcopi ipsorum causam discutiant eadem diebus, vel dilationum, vel a communione remotionum, et discussione personarum inter accusatores et eos qui accusantur forma servata.

duino laudatus, primæ sedis litteris. Dein, ex ea die in eod. Veron., et ex ea die in Vat. Palat.

^a Quesn., aliquis. Prætilimus eodd. Veron., Barb. et Vat. Palat., eum quibus concidunt Dionysius in Cod. Afric., et Isid. locis laudatis.

^b Alia, purgetur.

^c Quidam colles debent anniversarium; et ms. Barb. habet occurrerit.

^d Ms. Barb. et Veron. omittunt dicendæ.

^e Al. in communionem.

^f Cod. Barb. hoc loco inchoat c. 12. In ms. Veron., Sane placuit et illud.

^g Quesn. ex ms. Oxon. inseruit probata. Expunximus, cum desit in nostris eod. ac in ipso ms. Thuan., nec non apud Isidorum et Dionysium. Post nonnulla, non tam a se ecclesiasticas in eodd. Vindeb., Barb. et Veron. qui postquam pro dicere habet adserere.

^h e. id est in presbyteri causa; quo sensu S. Augustinus in epistola 142: *Missa in vult, tractatoria super eorum nomine per totum orbem terrarum, etc.* Existat etiam aliter eadem libellus seu epistola Gelii PP. ibi insertus: *Costa de nomine Acaii, id est de causa, in concilio Carthaginiensi sub Bonifacio an. 325, in edit. Labbei, p. 1696: De nomine nostro querelam monachis de ur, p. 1647: De nomine nostro pidentur facere in iudicium; sed et Leo noster epist. 12 (nunc. 14) ad Anastasium Thessalon. c. 6, de electo in episcopum: De cuius, inquit, nomine ad tuam notitiam provinciales referant Sacerdotes.* Hæc Quesnellus. Mox ms. Barb. et secunda a manu in cod. Veron., episcopus ipsorum causas discutit.

ⁱ Cod. Veron. et Vat. Palat. cum Dion. et Isid., et dilationem, et a communione. Mox voc. discussione Quesnellus habet post illam aliquid. Ita omnes. Vide an non legendum discussionis.

A Reliquorum **94** autem causas etiam solus episcopus loci agnoscat et finiat.

^k IX. Sane quisquis episcoporum vel clericorum, cum in Ecclesia ei fuerit crimen impositum, vel civilis causa fuerit commota; et is relicto ecclesiastico iudicio, publicis iudiciis purgari voluerit, etiamsi pro illo fuerit prolata sententia in locum suum amittat, et hoc in criminali iudicio. In civili vero, perdat quod evicit, si locum suum obtinere voluerit. Cui enim ad eligendos iudices undique Ecclesie patet auctoritas, ipse se indignum fraterno consortio iudicari, qui de universa Ecclesia male sentiendo, de iudicio seculari poscit auxilium; cum privatorum Christianorum causas Apostolus ad Ecclesiam deferri atque ibi determinari præcipiat.

B ^l X. Hoc etiam placuit, ut si a quibuscumque iudicibus ecclesiasticis ad alias iudices ecclesiasticos, ubi est maior auctoritas, fuerit provocatum, non e obsit quorum fuerit soluta sententia, si convinci non potuerint vel inimico animo iudicasse, vel aliqua cupiditate, vel gratia depravati esse. Sane si ex consensu partium iudices electi fuerint, etiam a pauciore numero quam constitutum est, non liceat provocari.

^m XI. Ut filii episcoporum et clericorum spectacula secularia non exhibeant nec spectent, quandoquidem a spectaculis arcentur.

95 ⁿ XII. Ut gentilibus, vel etiam hæreticis et schismaticis filii episcoporum vel quorumlibet clericorum matrimonio non conjungantur.

^o Cod. Barb. et secunda manu in Veron. additur vel clericorum.

^p Cod. Barb. c. 15; Veron. c. 9.

^q Ita omnes nostri codices. Quesn., institutum. Dein pro et is relicto, Vat. Palat., Dionysius c. 15, et Isid. habent si relicto. Mox cod. Veron., purgari publico iudicio voluerit.

^r Ms. Barb. et Veron., in locum suum non restituitur, et de non eod. Vat. Palat. debent iudicari.

^s Ms. Thuan., Veron. ac Palat., arcentur de iudicio poscit auxilium. Paulo post ad Ecclesiam Quesnellus addit. Melius cum eodd. Barb., Veron. et Vat. Palat., ad Ecclesiam.

^t Cod. Barb. c. 14.

^u Item eod. hic notat c. 15. Dein provocare legitur in ms. Vat. Palatino.

^v Cod. Barb. c. 16. Mox aut clericorum in eodem ms. et apud Ferrandum n. 40, vel clericorum in cod. Veronensi.

^w Sequentia desunt in ms. Veron. et Barb. At nec spectent legit Ferrandus. Post verbum spectent Quesnellus inseruit hæc intra parentheses ex cod. Thuan.: *licet hoc semper Christianis omnibus interdictum sit, ut ubi blasphemie sunt non arcedant.* At cum hæc desint in omnibus nostris eodd. ac præsertim in Vindebonensi et Oxon. ejus collectionis, eadem expunximus. Thuanus codex hæc, ut alia nonnulla, recepit ex lectione propria synodi Carthagenensis an. 419; in qua quedam verba addita vel immutata fuerunt. Vide Cod. Afric. c. 15. Non abimilite apud Isidorum concilio Carthag. in hic canon cum hoc additamento affectus fuit c. 2.

^x Hic canon cum precedenti jungitur in cod. Barb. Mox et am detetur in eodem ms. et in Veron., qui præterea habet vel, seu aut schismaticis.

• XIII. Ut episcopi vel clerici filios suos a sua potestate per emancipationem exire non sinant, nisi de moribus eorum fuerint et de ætate securi, ut possint ad eos jam propria pertinere peccata.

• XIV. Ut episcopi vel clerici in eos qui Christiani catholici non sunt, etiamsi consanguinei fuerint, nec per donationes, nec per testamentum, rerum suarum aliquid conferant.

• XV. Ut episcopi, presbyteri, et diacones non sint conductores aut procuratores privatorum, neque ullo negotio tali victum querant, quo eos peregrinari vel ab ecclesiasticis officiis avocari necesse sit.

• XVI. Ut cum omnibus omnino clericis extraneæ feminae non cohabitent, sed solæ matres, avia, materteræ, amitæ et sorores, et filia fratrum aut fororum, et quæcunque ex familia domestica necessitate, etiam antequam ordiarentur, jam cum eis habitarent. Vel si filii eorum, ordinatis jam parentibus, uxores acceperint, aut non habentibus servis in domo, quas ducant, aliunde ducere necessitas fuerit.

• XVII. Ut episcopi, presbyteri et diaconi non ordinentur priusquam omnes qui sunt in domo eorum Christianos catholicos fecerint.

• XVIII. Ut lectores usque ad annos pubertatis legant; deinceps autem nisi uxores custodita pudicitia duxerint, continentiam professi fuerint, legere non sinantur.

• XIX. Ut clericum alienum, nisi concedente ejus episcopo, nemo audeat vel retinere, vel promovere in Ecclesia sibi credita. Clericorum autem nomen etiam lectores retineant.

• XX. Ut nullus ordinetur, nisi probatus vel episcoporum examine, vel populi testimonio.

• XXI. Ut nemo in precibus vel Patrem pro Filio,

• Cod. Barb. c. 17.

• Ms. Barb. c. 18. Mox pro in eos mss. Veron. et Barb. habent eis.

• Cod. Barb. c. 19.

• Cod. Vat. Palatinus, turpi vel inhonesto negotio victum. Concilii Synodus Bonifacii an. 525, nec turpi lucro victum querunt.

• Ms. Barb. c. 20. — Ed. cap. XVIII; Carth. III, c. 21; Ferrand. c. 122.

• Idem cod. cum Veron., suaserit.

• Cod. Barb. c. 21. Dein omnes qui ex nostris mss. scripsimus, concinentibus Cod. Afric. c. 56, et Isid. c. 18. Apud solum Quesn. eos qui. — Ed. cap. XIX; Carth. III, c. 18, ubi pro eos leg. omnes; Cod. Afr. c. 36.

• In ms. Barb. est c. 22. Ms. Vat. Palat. cum Ferrando, Dionys. et Isid., Ut lectores cum ad annos pubertatis venerint, cogantur aut uxores ducere, aut continentiam profiteri.

• Cod. Barb. c. 23.

• Mss. Veron., Barb. et Vat. Palat., cum Isid., delent sibi, et dein habent retinebunt, vel retinent. Isid. post vocem lectores addit et psalmistæ et ostiaris.

• Ms. Barb. c. 24. Cod. Veronensis hunc canonem prolitterem exhibet: *Us nullus ordinetur nisi probatus, si duas uxores non habuit, id est dignus non est; aut si unam habuit non v. duam, sed virginem; neque eum lege is] qui unam quidem, sed concubinam, non matronam, nec eum [lege is] qui viduam, aut repudiatam, aut meretricem in matrimonio sumpsit, sed ille eligatur cujus vitam et opinionem episcopus examinavit,*

vel Filium pro Patre nominet; et cum altari assistitur, semper ad Patrem dirigatur oratio. Et quicumque sibi preces aliunde describit, non eis utatur, nisi prius eas cum instructoribus fratribus contulerit.

• XXII. Ut nullus clericorum amplius recipiat quam cuiquam commodaverit, sive pecuniam det, sive quamlibet speciem.

• XXIII. Ut in sacramentis corporis et sanguinis Domini nihil amplius offeratur quam ipso Dominus tradidit, hoc est panis et vinum aqua mixtum. (Primitiæ vero, seu mel et lac, quod uno die solemnissimo pro infantium mysterio solet offerri, quamvis in altari offerantur, suam tamen habent propriam benedictionem, ut a sanguinis et corporis Domini sacramento distinguantur.) Nec amplius de primitiis offeratur quam de uvis et frumentis.

• XXIV. Ut clerici vel continentes ad viduas vel virgines, nisi ex jussu vel permissu episcoporum vel presbyterorum, non accedant; et hoc non soli faciant, sed cum clericis, aut cum his cum quibus episcopus aut presbyter jusserit. Nec ipsi episcopi aut presbyteri soli habeant accessum ad hujusmodi feminas, sed aut ubi clerici presentem sunt, aut graves aliqui Christiani.

• XXV. Ut primæ sedis episcopus non appelletur princeps sacerdotum, aut summus sacerdos, aut aliquid hujusmodi; sed tantum primæ sedis episcopus.

• XXVI. Ut clerici edendi vel bibendi causa tabernas non ingrediantur, nisi peregrinationis necessitate.

• XXVII. Ut episcopi non proficiscantur trans mare, nisi consulto primæ sedis episcopo suæ cujusque provinciæ; ut ab eo præcipue possint forma assumere. Hinc etiam dirigendæ sunt litteræ concilii ad transmarinos episcopos.

aut quem [lege qui] populi testimonio fuerit electus. Cæteri codices cum Ferrando, Isid. et Synodo Bonifacii lectionem textus probant.

• Cod. Barb. c. 25.

• In cod. Barberino est c. 26.

• Nota neminem accipi QUESNELLUS. — Mox ms. Vat. Palat., si pecuniam det, pecuniam; si vero speciem, speciem, et tantum quantum debet [lege dederit].

• Cod. Barb. c. 27. Dein inserimus ipse ex nostris codd. Includa parentesi deunt quidem apud Isidorum c. 24; at leguntur in nostris et Quesnelli codicibus, nec non in ms. Crabbii et in Cod. Afric. c. 57. Synodus quoque Bonifacii eandem sententiam in suo codice reperit.

• Mss. Veron. et Barb. cum Cod. Afr., in infantium. Mox Quesn. cum Oxon., in altari soleant offerri. Prætulimus nostra exemplaria atque Thuan. et Cod. Afr. c. Post nonnulla, in primitiis habent Veron., Barb. et Cod. Africæ. In Vindebon. prima manu, de primitiis; secunda vero, in primitiis.

• Cod. Barb. c. 28. Quesn., vel continentes ad mulieres et viduas, nisi. Delevimus vel, atque lectionem restituvimus, quam omnes nostri codices cum Dion. et Isid. præferunt.

• Barb. ms. c. 29.

• Idem ms. c. 30. Dein Quesn., peregrinandi necessitate. Nostros codices secuti suvus. Isidorus c. 27, cum Cod. Afric. c. 40, peregrinationis necessitate compositi.

• Cod. Barb. c. 31.

• XXVIII. Sacramenta altaris non nisi a jejuniis hominibus celebrentur, excepto die anniversario quo Coena Domini celebratur. Nam si aliquorum pomeridiano tempore defunctorum, sive episcoporum, seu clericorum, sive caeterorum commendatio facienda est, solis orationibus fiat, si illi qui faciunt jam pransi inveniantur.

• XXIX. Ut nulli episcopi vel clerici in ecclesia conviventer, nisi forte transeuntes hospitii illic necessitate reficiant; populi etiam ab hujusmodi conviviis, quantum potest fieri, prohibeantur.

• XXX. Ut poenitentibus secundum differentiam peccatorum, episcopi arbitrio poenitentiae tempora decernantur. Et ut presbyteri inconsulto episcopo non reconcilient poenitentes, nisi absentia episcopi et necessitate cogente. Cujuscunque autem poenitentis publicum et vulgatissimum crimen est, quod si universa Ecclesia noverit, ante absidem manus ei imponatur.

• XXXI. Ut virgines sacrae, cum parentibus a quibus custodiebantur privatae fuerint, episcopi vel presbyteri providentia gravioribus feminis commendentur; ut simul habitantes invicem se custo-

• Idem ms. c. 32. Codices aliarum collectionum cum Dion. et Isid., *Ut sacramenta.*

• Voces *sive caeterorum* inseruimus ex nostris codd., uti leguntur etiam apud Dion. et Isid. In fine ms. Veron. et Dionysius habent *inveniantur.*

• Cod. Barb. c. 33. Mox ms. Veron., Dion. et Isid., *hospitiis necessitate illic reficiant.* Dein Quesn., *ab his conviviis.* Caeteri omnes codd. cum Dion. et Isid. ut in textu.

• Barb. c. 34. In cod. Veron. uti etiam apud Isid. hic canon in duo dividitur.

• Cod. Afric. c. 43, et mss. Isid. c. 32, *nisi absentia episcopi necessitate cogente.* Idem est in ms. Barb.

• Cod. Afr., *universam Ecclesiam commoverit.* Barb., *universam Ecclesiam commoveat.*

• Ms. Barb. c. 35.

• Co. Afr. c. 44, cum ms. Veron., addit, *ubi episcopus absens est.* Barb., *ubi episcopus non est.* Isid. c. 33, *episcopi providentia, vel presbyteri, ubi episcopus absens est, in monasterio virginum vel gravioribus, etc.*

• Cod. Barb. c. 36. Post pauca, *hi qui sui sunt* est in mss. hujus collectionis et apud Isid. c. 34. In caeteris canon mss. cum Cod. Afric. c. 45, et Synodo Bonifacii, habetur tantum *sui.*

• Cod. Barb. c. 37; qui mox cum ms. Veron. habet *conversis ad Dominum, omissis vocibus vel reversis.* Isid. c. 35, et Dion. Justelli c. 45, *Ut scenicis atque histrionicis, caeterisque hujusmodi personis, vel apostaticis, etc.* In vulgato Codice Africano c. 45 desunt *vel apostaticis conversis, vel reversis ad Deum gratia vel;* quae tamen cum legantur in versione Graeca, amanuensium oeciantia praetermissa fuisse. Vox *histrionicis* apud Ferrandum legitur num. 170.

• Barb. c. 38. Mox *inconsulto* plerique codices habent *pro non consulto.* In Synodo Bonifacii errore librarii consignet *pro consecrat.*

• Ms. Barb. c. 39.

• Idem codex c. 40.

• Quesn. omittit *Machabaeorum libri duo, et dein illa quoque in textu praeterit, Petri duas, Joannis tres, Jacobi una, Judae una, et in margine notat has epistolae addi in concilio Carthaginiensi III, apud Isidorum, c. 46, et in Codice Afric. c. 24. Hic in causa fuisse ut nonnulli putarint hos sacros libros inter Scri-*

pturas canonicas non fuisse recensitos in concilio Hipponensi an. 393, nec in Carthaginiensi anni 397, sed solum insertos in synodo Carthaginiensi anni 419, tempore Bonifacii pontificis, cujus nomen tum in Cod. Afric. tum apud Isidorum locis laudatis legitur. At hos quoque libros in catalogo Hipponensi, et in breviario ipsius fuisse descriptos probant tres antiquissimae ac diversae originis collectiones, Corbeiensis apud P. Constantium tom. I Epist. Rom. pontif. pag. 101, Barberinis, et Vat. Palatina. Duae primae breviarium ipsum exhibent, postrema vero praefert canones ex concilio plenario Carthaginiensi anni 397, cui breviarium insertum fu, et unde lectionem afferret brevii propriam, ita ut de confirmando isto canone transmarina Ecclesia consulatur; non vero illam synodi anni 419, quae Bonifacium pontificem ingerit. Solum codices hujus collectionis hactenus cogniti continent in textu, quod oeciantia librarium juro tribuit P. Constantius. Factum id credimus, inquit, librarium erroris, quibus saepe nec opinantibus accidit, ut si quando eas repeti videtur voces quas proxima scripserunt, statim intermediis quasi jam positae praetermittant. Itaque qui statutum Hipponense descripsit, exaratis his verbis Esdrae libri duo, mox ad ea novi Testamenti sic tanquam dato saltu transit, omissis intermediis Machabaeorum libri duo; deceptus nimirum similitudine verborum libro duo, quae verba nominibus Esdrae simul et Machabaeorum subnectuntur. Oberravit eadem chorda et in his vocibus, Epistolae Pauli apostoli tredecim, ejusdem ad Hebraeos una, Apocalypsis: ubi ante verbum Apocalypsis desiderantur Petri apostoli epistolae duae, Joannis apostoli tres, Jacobi una, quae recensentur in statuto Carthaginiensi. Errorem peperit verbum una, quo clauduntur commata haec duo ad Hebraeos una, et Judae una: quorum primo semel descripto, mox librarii vocem Apocalypsis continentis scriptionis flo atexuit, quasi intermedia aliae epistolae usque Judae una praecessissent. Neque non eam conjecturam adjuvat id quod inficiabitur nemo, videlicet in Ecclesiis omnibus, adeoque in Africana, receptam semper fuisse primam Petri, et primam Joannis epistolam: quarum utramque quia non exhibet Hipponensis canon, oportet scribas properantis et incauti culpa omissam fuisse. Enimvero omissa verba quae nus restitimus, fuisse descripta in alio vetustiori nostrae, ut videtur, collectionis exemplo, indicium praebet codex Vinde-

• XXXII. Ut aegrotantes, si pro se respondere non possint, cum voluntatis eorum testimonium hi qui sui sunt periculo proprio dixerint, baptizentur.

• XXXIII. Ut scenicis vel apostaticis conversis vel reversis ad Deum gratia vel reconciliatio non negetur.

• XXXIV. Ut presbyter non consulto episcopo virgines non consecret; chrisma vero nunquam conficiat.

• XXXV. Ut clerici in aliena civitate non immorentur, nisi causas eorum justas episcopus loci vel presbyteri locorum perviderint.

• XXXVI. Ut praeter Scripturas canonicas nihil in Ecclesia legatur sub nomine divinarum Scripturarum.

Sunt autem canonicae Scripturae: Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium, Jesu Nave, Judicum, Ruth, Regnorum libri quatuor, Paralipomenon libri duo, Job, Psalterium Davidicum, Salomonis libri quinque, duodecim libri Prophetarum, Esaias, Jeremias, Daniel, Ezechiel, Tobias, Judith, Hester, Esdrae libri duo, Machabaeorum libri duo;

pturas canonicas non fuisse recensitos in concilio Hipponensi an. 393, nec in Carthaginiensi anni 397, sed solum insertos in synodo Carthaginiensi anni 419, tempore Bonifacii pontificis, cujus nomen tum in Cod. Afric. tum apud Isidorum locis laudatis legitur. At hos quoque libros in catalogo Hipponensi, et in breviario ipsius fuisse descriptos probant tres antiquissimae ac diversae originis collectiones, Corbeiensis apud P. Constantium tom. I Epist. Rom. pontif. pag. 101, Barberinis, et Vat. Palatina. Duae primae breviarium ipsum exhibent, postrema vero praefert canones ex concilio plenario Carthaginiensi anni 397, cui breviarium insertum fu, et unde lectionem afferret brevii propriam, ita ut de confirmando isto canone transmarina Ecclesia consulatur; non vero illam synodi anni 419, quae Bonifacium pontificem ingerit. Solum codices hujus collectionis hactenus cogniti continent in textu, quod oeciantia librarium juro tribuit P. Constantius. Factum id credimus, inquit, librarium erroris, quibus saepe nec opinantibus accidit, ut si quando eas repeti videtur voces quas proxima scripserunt, statim intermediis quasi jam positae praetermittant. Itaque qui statutum Hipponense descripsit, exaratis his verbis Esdrae libri duo, mox ad ea novi Testamenti sic tanquam dato saltu transit, omissis intermediis Machabaeorum libri duo; deceptus nimirum similitudine verborum libro duo, quae verba nominibus Esdrae simul et Machabaeorum subnectuntur. Oberravit eadem chorda et in his vocibus, Epistolae Pauli apostoli tredecim, ejusdem ad Hebraeos una, Apocalypsis: ubi ante verbum Apocalypsis desiderantur Petri apostoli epistolae duae, Joannis apostoli tres, Jacobi una, quae recensentur in statuto Carthaginiensi. Errorem peperit verbum una, quo clauduntur commata haec duo ad Hebraeos una, et Judae una: quorum primo semel descripto, mox librarii vocem Apocalypsis continentis scriptionis flo atexuit, quasi intermedia aliae epistolae usque Judae una praecessissent. Neque non eam conjecturam adjuvat id quod inficiabitur nemo, videlicet in Ecclesiis omnibus, adeoque in Africana, receptam semper fuisse primam Petri, et primam Joannis epistolam: quarum utramque quia non exhibet Hipponensis canon, oportet scribas properantis et incauti culpa omissam fuisse. Enimvero omissa verba quae nus restitimus, fuisse descripta in alio vetustiori nostrae, ut videtur, collectionis exemplo, indicium praebet codex Vinde-

novi autem Testamenti, Evangeliorum libri quatuor, Aetna Apostolorum liber unus, Pauli apostoli Epistolae tredecim, ejusdem ad Hebraeos una, Petri duae, Joannis tres, Jacobi una, Judae una, 100 Apocalypsis Joannis. Ita et de confirmando isto canone transmarina Ecclesia consulatur. Liceat etiam legi passiones martyrum cum anniversarii dies eorum celebrantur.

bonensis. Antiquus enim librarius, qui eundem codicem cum alio vetustiori exemplo contulit (identidem enim legitur haec notatio *Concilio*), eadem verba in alio manuscripto procul dubio inventa et prima manu praetermissa, secundis curis adjecit. Praeterea in ipso textu prima manu habetur, *Pauli apostoli Epistole 14*, quam numero comprehendit ejusdem Epistola ad Hebraeos, quam quidem sicut et ceteras ejusdem apostoli epistolas singillatim non recensent codices Corbeiensis et Barberinus, atque Dionysius, qui *Epistolas 14* praefertur. Cod. Vat. Palatinus, qui *Epistolas 13* notat, addit *ejusdem ad Hebraeos una*, uti in Isid. et alii nostrae collectionis mss. legitur: unde in eod. Vindeb. vel corrigendum est 13 pro 14, vel, si retineatur 14, delendae erunt voces *ejusdem ad Hebraeos una*, quippe quae in quatuordecim continetur. Non omittendum est in eodem ms. Vind. paulo ante haberi *Liber duodecim prophetarum minorum. Item Esaias*, ubi voces minorum et *Item* secunda manu additae sunt. Haec eadem lectio in ms. libro Barb. probatur. Theodosius scriptor codicis Veronensis 55, qui se quaedam tacite praetermississe in notatione testatur, sicut initio brevii Nicænum symbolum, ita sub finem catalogum Scripturarum omisit.

Quesnellus hanc notam subjicit: *Post canonicarum Scripturarum enumerationem, haec in conc. Carthag. III et in Cod. Afric., c. 24, subjiciuntur: «Hoc etiam fratri et consacerdoti nostro Bonifacio vel aliis earum partium episcopis, pro confirmando isto canone innotescat: quia a Patribus ista accepimus in ecclesia legenda.» Quorum verborum loco, haec pauciora in antiquis codd. mss. legi, quae et in Uxon. et Thun. testantur auctores editi. Venetae 1581; haec, inquam: «De confirmando isto canone transmarina Ecclesia consulatur.» Certum mihi est haec ultima in ipso Hipponensi concilio dicta esse; illa vero in Carthaginensi tempore Bonifacii PP., ubi Hipponenses aliqui Africani canones relictii sunt iterum et confirmati. Quam inepte autem priora illa concilio tertio Carthaginensi, quod an. 397 celebratum est, affingantur, vel una Bonifacii PP. mentio satis indicat, simulque probat, ut et alia multa, farraginem illam quae concilium Carthaginense tertium vocatur in voluminibus Conciliorum, non genuinam esse canonum concilii collectionem, sed supposititiam ex veris canonibus aliunde corrogatis constatam: ex Hipponensibus nimirum, ex vero concilio Carthaginensi, quod an. 397 congregatum est, fuitque non absolute tertium, sed tertium sub Aurelio primato; et ex concilio Carthaginensi quod an. 419 coram Romani pontificis legati habitum est. Haec duo in haec notanda. 1° Cum ait auctores editionis Venetae an. 1581 testari lectionem collectionis nostrae in antiquis codicibus legi, respicit Crabbi notam in editione Veneta repetitam, qua in can. 47 concil. Carthag. III scribit: *Quidam retatus codex sic habet: De confirmando, etc.*, ubi ms. exemplar S. Bavonis nostrae collectionis proprium indicatur. 2° Quid censendum sit de concilio Carthaginensi III, apud Isidorum vulgato, patebit ex his quae diximus in adnotatione n. 2, et fusius in Tractatu part. II, c. 3, § 3, ubi singulos ejus canones expendimus.*

In ms. Vallicellano B. 98, pag. 76, hic canon de Scripturis praefertur cum titulo: *Ut praer Scripturae catholicae nihil in ecclesia legatur. Capituli 24 Ni-*

101^b XXXVII. Placuit etiam ut quoniam praecedentibus conciliis statutum est ne quis Donatistarum cum honore suo recipiatur a nobis; sed in numero laicorum propter salutem, quae nulli deneganda est (d tantum autem inopiae clericorum ordinandorum in Africa patiuntur Ecclesiae, ut quaedam loca omnino deserta sint), servetur quidem in istis quod jam antea decretum est: sed exceptis his quos aut non

caeni concilii. Dein ipse canon subjicitur cum lectione synodi Carthaginensis an. 419, qua confirmatio hujus canonis a Bonifacio pontifice aliisque transmarinis episcopis quaerenda decernitur. Hinc autem quidam putarunt canonem divinarum Scripturarum antea conditum fuisse in concilio Nicæno, et solum Africanos eundem, uti a Patribus Nicænis acceperant, suis conciliis inseruisse. At tota haec opinio uni inscriptioni innititur hujus codicis, qui non ad VIII (ut non nemo scripsit), sed ad XI saltem saeculum pertinet: nam pag. 37 litteras exhibet Regemberti Vercellensis ad Andream archiepiscopum Mediolanensem et alias a Mabillonio editas t. I Musei Italici quae eodem saeculo X scriptae fuerunt. Sicut autem in eodem codice p. 79 profertur *Sententia S. Leonis de apocryphis Scripturis*, quam inter supposititia rejecimus, ita nihil dubitamus quin in titulo canonis de Scripturis canonicis, qui totus excerptus est ex capitulo 24 synodi Carthaginensis anni 419 editionis Dionysii, per errorem scriptum fuerit *concilii Nicæni pro concilio Carthaginensi*. Certe Africani Patres adeo ignorarunt hunc canonem a Nicæna synodo constitutum, ut in concilio Hipponensi an. 395 de eo consulendam putaverint Ecclesiam transmarinam, et in synodo Carthaginensi an. 419 eum pro confirmatione in papae Bonifacii notitiam deducendum sanxerint. Num de canone quem in Nicæno generali concilio a tota Ecclesia recepto editum cognovissent, Ecclesiam transmarinam adhuc consulendam, ejusque confirmationem quaerendam putassent? Adde quod cum in synodo anni 419 lectum fuisse et concilium Nicænum ex antiquissima interpretatione, quam Caecilianus in Africam attulerat, solum viginti canones praeter symbolum inventi fuere, uti liquet ex annotatis in Tractatu part. II, c. 3, § 8, n. 2. Canonem ergo de Scripturis canonicis Africani Patres inter Nicænos nunquam habuere.

Cum Historiam Donatistarum a cardinali Norisio inchoatam perficere, quoad per nos licuit, studuimus, non satis exploratam habentes notitiam collectionum quae breviarium continebant, hunc canonem in suppositionis suspicionem adduximus p. rt. II, cap. 9, col. 429 et seqq. Accedebat quod Dionysius Exiguus in Cod. Afric. c. 47 alium canonem non de clericis jam apud Donatistas ordinatis, sed de Donatistarum pueris decernentem brevuario ascribi, quod itam legitur apud Isidorum in concilio Carthaginensi III c. 48. At cum praeter collectionem praesentem, duas alias antiquissimas repererimus quae, dum breviarium exhibent, hunc canonem similiter praefertur; et inter has illa etiam contenta in ms. Veronensi 55, quae duobus sequentibus capitulis additum caret; de eodem canone jure dubitari non posse perspeximus. Vide hujus canonis vindicias in Tractatu part. II, c. 3, § 3, n. 47.

^c Cod. Veron. addit clericorum.

^d Al., tantam inopiam. Dein, per Africam in ms. Veron.

^e In cod. Vindeb. prima manu desunt voces in *istis*; secunda additum *instituta*, uti legitur etiam in ms. Barb. Pro qua erronea scriptioe alii codd. habent in *istis*. Sed fortasse melius cod. Veron. in *eis*. Mox, *accretum est* edidimus ex omnibus nostris mss. Vind., Veron. et Barb. Quesnellus, *traditum est*. Crabbus, *crediditum*.

rebaptizasse constiterit, aut qui cum suis plebibus ad communionem catholicam transire voluerint. * Si enim scriptum est: *Quod duobus si convenerint Christianis, quicquid petierint impetrabunt*, non oportet ^b dubitare quod remoto scandalo dissensionis universæ **102** plebis ^c, in unitatem pacis redacta concordia, idonea sit impetrare de misericordia Domini, ut ipsius pacis compensatione et sacrificio charitatis aboleantur peccata quæ, majorum suorum auctoritatem sequentes, repetitione baptismi commiserunt. Sed hanc rem placuit non confirmari priusquam ^d exinde transmarina Ecclesia consulatur.

* (De Donatistis placuit ut consulamus fratres et consacerdotes nostros Siricium et Simplicianum de solis infantibus qui baptizantur penes eosdem: ne quod suo non fecerunt iudicio, cum ad Ecclesiam Dei salubri proposito fuerint conversi, parentum illos error impediatur ne promoveantur sacri altaris ministri.)

† XXXVIII. Honoratus et Urbanus **103** episcopi dixerunt: Et illud nobis mandatum est: ut quia ^e proxime fratres nostri Numidicæ episcopi duo ordinare præsumperunt pontificem, non nisi a duodecim censeatis celebrari episcoporum ^b ordinationes. Aurelius episcopus dixit: Forma antiqua servabitur, ut non minus quam tres sufficiant qui tuerint destinati ad episcopum ordinandum. Propterea quia et in Tripoli forte et in Arzuge interjacere videntur barbaræ gentes: nam in Tripoli, ut asseritur, quinque sunt episcopi tantummodo, et possunt forte de ipso numero vel duo necessitate aliqua occupari, difficile est enim ut de quolibet numero omnes possint occurrere: nunquid debet hoc ipsum impedimento esse ^f Eccle-

* Sic ex ms. Barb., ut sequens emendatio videtur exigere. Al., *Sic enim*.

^b Ita codd. Veron. et Barb. Al., *dubitari*.

^c *Quæ, in universæ plebis unitate, pacis compensatione et sacrificio charitatis aboleantur, qui majorum suorum auctoritatem sequentes, repetitionem baptismi commiserunt*. Ita etiam codd. Vind. et Crabbi, qui solum delent in ante vocem *universæ*, et pro *unitate* habent *invitatis*. Supplevimus ex codice Veronensi usque ad *aboleantur peccata*, exceptis tribus vocibus *pacis* primo loco, et *charitatis*, quæ in aliis codicibus retinentur. Ex hac vero integra lectione cognoscitur defectum aliorum exemplarium ab antiquiore codice originem ducere, in quo amanuensis per saltam a prima voce *pacis* ad alteram transcurrit. Sequentia *quæ majorum*, etc., usque ad *commiserunt*, exemplar Crabbi exhibuit. Veron. omittit *quæ* vel *qui*, et addit *præpositorum*. Vind. *quæ* præfert. Barb. et Veron. *commiserunt* tuerunt.

^d Cod. Veron., *inde transmarina*. Barb., *de transmarina*, ubi *de* pro *inde* scriptum fuit.

* Quæ parenthesi inclusa cursivo characterè inseruimus, ex Dionysio et Isidori collectione sumpta sunt, eaque ad canonem breviarii in quo de Donatistis actum est pertinere, ultimique ejusdem breviarii canonem constituere, ex Dionysio et Isidoriana collectione probavimus in Tractatu part. II, c. 3, § 3, n. 47. Confer quæ ibidem disseruimus. Ut autem hæc, quæ cum antecedentibus unum canonem constituuisse videntur, congrue jungantur, præmittenda videtur particula *Interim*, vel aliquid simile. Simpliciani nomen congruit tempori quo breviarium scriptum, et synodo plenariæ Carthaginiensi an. 397 insertum fuit. In Hip-

siæ utilitati? Nam et in hac Ecclesia, ad quam dignata est vestra sanctitas convenire, crebro ac pene per omnem diem Dominicam ordinandos habemus *f*. Numquidam frequenter duodecim, vel decem, vel non multo minus advocare possunt episcopos? Sed facile est mihi duos ^h adjungere usque parvitatî vicinis. Quapropter cernit mecum charitas vestra hoc ipsum observari non posse. Sed illud est statuendum, ut quando ad eligendum episcopum conveniremus, ⁱ si qua contradictio fuerit oborta quia talia tractata sunt apud nos, non præsumant ad purgandum eum qui ordinandus est ^m, tres jam; sed postulentur ad numerum supradictorum unus vel duo, et in eadem plebe cui ordinandus est, discutiantur primo personæ contradicentium, postremo etiam illa quæ obijciuntur pertractentur; et cum purgatus fuerit sub conspectu publico, ita demum ordinetur. Si hoc cum vestræ saucitatis animo concordat, roboretur vestræ dignationis responsione. Et ab universis episcopis dictum est: Satis placet.

† XXXIX. Item placuit de infantibus, **104** quoties certissimi testes non inveniuntur qui eos baptizatos esse sine dubitatione testentur, neque ipsi sunt idonei per ætatem ^o de traditis sibi sacramentis respondere, absque ullo scrupulo hos esse baptizandos: ne ista trepidatio eos faciat sacramentorum purgatione privari. Hinc enim legati Maurorum fratres nostri consuluerunt, quia multos tales a Barbaris rediunt. *Et alia manu*.

C Aurelius episcopus Ecclesiæ Carthagenensis, ^p his placitis, a nobis omnibus confirmatis, exceptis emanipationibus, de quibus consulendum censuimus, relectis et agnitis subscripsi ^q.

ponensi vero an. 393, pro *Simpliciano*, qui tum nondum ad episcopatum pervenerat, Ambrosii nomen lectum fuisse nihil ambigendum est.

^f Duo sequentes canones ad breviarium non pertinent, ac proinde in cod. Veronensi jure non leguntur. In ms. Barb. numero carent. Hic autem canon conditus fuit a concilio plenario an. 397, et apud Dionysium habetur in Cod. Afric. c. 49 et 50, apud Isidorum vero in Carthaginiensi III, c. 39 et 40.

^g Dion., *proximi*. Deest in ms. Barb.

^h Sic Dion., Isid. et cod. Barb., concinente Græcæ versione. Quæsn., *ordinationem*.

ⁱ Dion. et Isid., *ecclesiasticæ*. Dein hæc supplementum ex iisdem exemplaribus et cod. Barb.

^j Quæsn. inserit *episcopos*. Expunximus cum ms. Vindeb., Barb., Dion. et Isid. Paulo post pro *possunt* tres ultimi codices *potero*.

^k Verbum *adungere* cum iisdem tribus exemplaribus inserendum fuit.

^l Ita omnes. Solus Quæsnellus, *siquando*.

^m Cod. Afric., *tres episcopi jam*; sed editio Dionysii apud Justellum vocem *episcopi* ignorat.

ⁿ Hic canon spectat ad synodum Carthaginensem anni 401 idibus Septembris; legitur in Cod. Afric., c. 72, et apud Isidorum in concilio Carthaginiensi v, c. 6.

^o Desunt in ms. Oxoniensi voces *de traditis sibi sacramentis*.

^p Cod. Veron. perperam inserit verbum *disit*: ex eodem vero ms. et ex Barb. addidimus *his*. Mox pro *censuimus* cod. Veron. habet *statuimus*.

^q Cod. Veron. addit et *ceteri similiter*. *Explicit concilium Hipponiense*. Barb., et *ceteri subscripserunt*,

Mizonius episcopus, placitis superius comprehensis, emancipatione ad tractatum meliorem dilata, subnotavi, primæ sedis episcopus provinciæ Byzaceniæ.

Victorianus episcopus plebis Massilianensis subscripsi.

• Lupianus episcopus plebis Tambitanæ subscripsi.

Ninus episcopus plebis Jubaltianensis subscripsi.

• Philologus episcopus plebis Adruinetinæ subscripsi.

Ferox episcopus plebis Macrianensis subscripsi.

Hinc modo et omnes subscripserunt qui huic concilio interfuerunt.

Explicunt canones Carthaginensis concilii.

CAPITULUM III.

INCIPIUNT CANONES • ANCYRITANI CONCILII,

Quod prius fuit concilio Nicæno, ad illud propter auctoritatem præpositum est.

105^d Tituli canonum.

I. Si presbyter immolarerit idolis.

II. Ut diaconi qui immolaverunt, et postea sunt reversi, a sacro ministerio cessentur.

III. Qui tempore persecutionis se Christianos esse proclamaverunt.

IV. De laicis qui inviti immolaverunt.

V. Qui templis idolorum sacrificaverunt.

VI. De his qui in templo veste lugubri manducaverunt.

Sequentes subscriptiones sola collectio præsens conservavit. Omnes sunt episcopi Byzaceni, ut ex notitia Africana manifestum est. Civitatum nomina in Crabbii codice cubi niendosa sunt. Nostrum exemplum Vindebonense lectionem a Quesnello editam confirmat.

• Huic Lupiano in ms. Vindebonensi Nilus præponitur.

• Ms. Oxon., *Philologus*, male; *Philologus* enim scribitur etiam in concilio Carthaginensi anni 405 ante can. 91 Cod. Afric.

• Hi canones, qui ex versione Isidoriana vulgo nuncupata sumpti fuere, alias *Anquiritani*, vel *Anquiritanenses* in ejusdem interpretationis mss. vocantur. Præter exemplaria hujus collectionis hæc eadem versio invenitur in codicibus Lucensi 88, Vat. 1342, et Barb. 2888, Veronensibus 55 et 58, atque in Corbeiensis: quæ omnes collectiones originis diversæ, Hispanica anteriores sunt, ex qua Isidorus canones recepit. Annotatio, quod prius fuit concilio Nicæno, etc., quam Quesnellus præfixit ex ms. Oxon., deest in codd. Thuan. ac nostro Vindebon. At eam quoad sententiam non minus in hac versione quam in Dionysiana et Prisca ab initio existisse, sicut exstat etiam in originali Græco, probant nostri codd. Lucensis, Vat. et Veron 58. In Vaticano sic: *Isti canones priores quidem sunt Nicænis canonibus repositi; sed tamen Nicæni primo accepti [al. scripti] sunt propter auctoritatem sancti et magni concilii quod factum est in Nicæa.* Similia sunt in cod. Lucensi. In Veronensi autem 55 sic: *Isti quidem canones seu regulæ priores sunt Nicænis; sed ideo canones priores scribuntur propter auctoritatem magni et sancti concilii apud Nicæam habiti.* Post hanc annotationem in his codicibus præfatio subjicitur, quam præsentis collectionis auctor præterminavit. Cum in ea recensentur episcopi qui concilio interfuerunt, ipsam ex iisdem codicibus hic appendere plurimum refert; hinc enim patebit in eo catalogo, qui in vulgatis Conciliorum post ipsos canones Isidorianæ interpretationi subjicitur (Vide *Tractatum*

VII. Qui a fide erraverunt, quomodo recipiantur.

VIII. De his qui festis diebus paganorum convivis interfuerunt.

IX. Qui secundo et tertio sacrificaverunt.

X. De his qui a fide Dominica deviantur.

XI. Diaconi si uxores duxerint, a ministerio vel clericali cessari.

XII. Desponsata puella si ab alio recepta [al. rapta] fuerit, placuit restitui.

XIII. Qui ante baptismum sacrificaverunt.

XIV. Vicariis episcoporum non licet ordinationes facere.

XV. Presbyteri vel diaconi qui a carnibus se abstinere voluerint, eas immundas non judicent, nec vasa in qua coquantur polluta non dixerint.

XVI. Si res Ecclesie presbyter vendiderit, restituantur.

106 XVII. Qui more pecorum cum propinquo sanguine commixti sunt, quomodo peniteant.

XVIII. Si episcopus alterius Ecclesiam voluerit occupare, aut seditionem facere.

XIX. Qui virginitatem polliciti sunt, postea prævaricantur.

XX. Qui adulterium commisit, septem annis peniteat.

XXI. Mulier quæ fornicatur, et partum suum occidit.

XXII. Qui voluntarius homicidium facit.

XXIII. Qui non voluntate, sed casu.

de Collect. part. 1, c. 3, § 2), provinciarum nomina episcopi afflicta, primo interpreti non esse tribuenda. Eam præfationem primo danius ex ms. Vaticano 1342, cum variantibus ms. Lucensis et codicis Corbeiensis apud P. Constantium in præfat. ad tom. I Epist. R. P. pag. 62: *Cum apud urbem Anquiritanam venti fuissent Marcellus Anquiritanus, Vitalis Antiochenus, Philadelphus Hliopolitanus [melius Luc. et Corb. Juliopolitanus], Heraclius Zelonensis [male in Corb. Gelialensis], Munitius [Corb. Ministius, utrobique male: lege Nunechius Laodicenus, Narcissus Nerodiensis [lege Neroniensis: male in Corb. Marcessus Meragenis], Lupus Tarsensis, Basilus Amasenus, Entholius [Luc. Eutolus, Corb. Eustolus] Nicomediensis, Petrus Iconienseis, Agricolaus Cæsarienseis, Epidaurus Pergamenseis [Luc. Pergamenus: legendum videtur cum versione Prisca Pergensis: hi duo desunt in Corbeiensis], Sergianus Antiochiæ Pisiidæ: statuta sunt ab eis [Corb. hæc statuta sunt ab his] quæ infra scripta sunt. Codex autem Veronensis: *Convenerunt autem in synodum memoratam Ancyrae civitatis hi qui infra scripserunt. Marcellus Ancyranus, Agricolaus Cæsarienseis, Lupus Tarsensis, Vitalis Antiochensis, Basilus Amasenus, Philadelphus Juliopolitanus, Eustolus Nicomedienseis, Heraclius Zelonensis, Petrus Iconienseis, Nunechius Laodicenus, Sergianus Antiochenus Pisiidæ, Narcissus Nerodienseis.* Omititur Epidaurus Pergensis. Similiter codicem Græcum adhibuit auctor libelli Synodici, qui duodecim pariter episcopos recensens n. 37 præfuisse tradit *Marcellum Ancyrae, et Agricolaum Cæsarea Cappadociae*, uti sane primi in codice Veronensi referuntur.*

^d Hos titulos canonum ex mss. Cæsareis Vindebonensibus 59 et 42 adjecimus, ubi etiam singulis canonibus suis ejusque titulus huic repetitus præfigitur. Hos quoque titulos in ms. Oxoniensi omisso, legi in cod. Thuanico testatur Quesnellus dissert. n. 2.

127 Qui sanguis et carnis obsecrant.

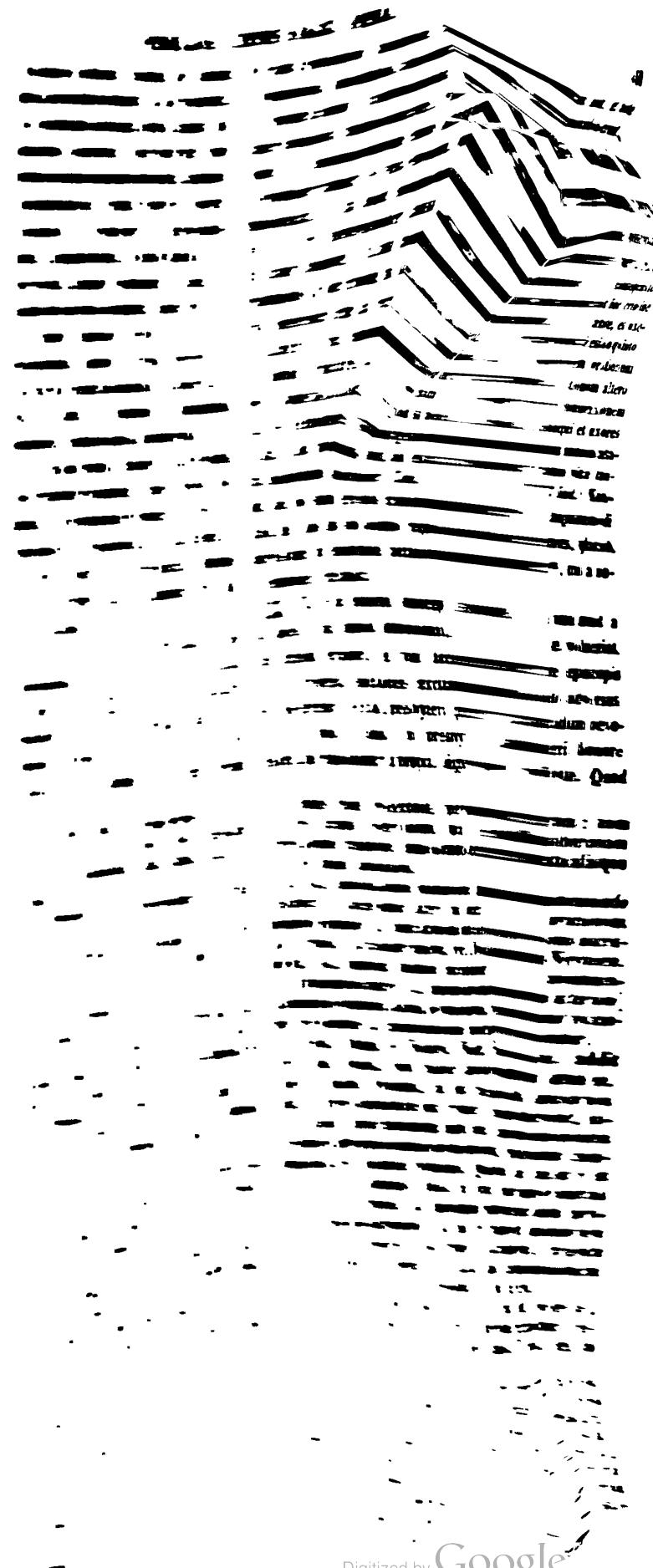
128 Qui spiritum habet, et carere ejus :

129 Presbyteros qui immolaverunt, eorum carum mirant, si hoc ipsum ex fide... si ergo ex fide luctu et dolore ad ostentationem... uti... has placuit honorem quidem... offerre autem illis, et se... officis...

L. Necessitas similiter qui immolaverunt... cessare vero debent ab... nec panem, nec calicem... nisi forte aliqui episcopi... et humilitatis, et voluerint eis amplius aliquid... de his erit...

M. De his qui fugientes a tempore persecutionis... vel a familiaribus, sive a... vel qui bona propria amiserunt... et tamen se proclamaverunt esse Christi... ad hunc usque perseverante violentia... manus eorum apprehenderunt... super sacrificia... perseverantibus in fide et Christianitate... hoc ergo quod eis invitis contigit, si luctu et dolore animi... humiliter per bonam conversationem habitum incedentes dolere...

* Cod. Vind., Presbyteri. Ms. Vat. 1542... De presbyteris qui immolaverunt... Sequentia vero Si... canonem attribuit.
* Ms. Veronen. 55 et 58 cum vulg. Isid. et tormentis subijci putarentur tanquam in... 55 hanc verba, quae leguntur in textu... sunt. Mox pro ex pacto Vatic...
* Uterque codex Veron., ut offerrentur...
* Nostri Codd. Veron. et Vat. cum vulg. ...
* Vulg. Isid. et duo mss. Veron. add. ...
* Ms. Veron. 55 cum vulg. Isid. addit... cum Veron. 58 alium, et Veron. 55... Isid. omittit honorem.
* Vat. 1542, non oportet.
* Vulg. Isid., timore.
* Veron. 58, et vel bona. Vind., vel bo...
* Duo mss. Ver. cum vulg. Isid., ad it...
* Quesn. inseruit pagani. Delevimus... nostrorum codd. Vindeb., duorum V... Isid. Mox post vocem imponerent in nis... aliquid polluti cibi necessitate nimia...
* Sic mss. Thuan., Vindeb. et duo vulg. Isid. Que-n. cum Oxon., procl... his ergo hoc placuit, ut quod eis, etc.
* Ita noster Vindehon. cum duobus V... Isid. Quesn., humiliter per bonam con...

et probantur episcopis
eos necesse est, et ni-
de privari.

tem polliciti prævaricati
pta, inter bigamos, qui
erunt, haberi debent.
et tanquam sorores e cum
ab eorum consortio pro-

commiserit, septem annis
perfectioni reddatur se-

quæ fornicantur, et partus
quæ agunt secum ut utero
qua quidem defuitio usque
via f removit; humanius au- B
his decem annorum tempus

homicidium fecerint, ad pœ-
giter submittant; circa exi-
mione digni habeantur.

ro qui non voluntate, sed casu
verunt, prior quidem regula
pœnitentiam communioni so-

s probantur. Dein dignitate
s nostris codd., concinentibus
s. Thuan. Quœsnellus, honore.
tit voces professione contempta.
ocibus addit et ad nuptias con-

duobus mss. Veronen., cum non- C
codd. et vulg. Isid. Quœsnellus,

s Vat. et vulg. Isid., *De mulieri-*
de his... eas ab Ecclesia.

removet. Vindeb. secunda manu,
apud Quœsn., *sed humanius nunc.*
vulg. Isid. secuti sumus. Dein
us ex Isidem codd., concinente
nellus cum Oxon., *in pœnitentia.*
d Isid. pars est præcedentis.

cum vulg. Isid., *fecerunt, et dein*
ocial.

eron. et vulg. Isid., *in exquirendia*
fica; et secunda manu in ms. Ve-
ron: ad exquirenda aliqua arte male-
dum antiquas regulas constitutas in
ms.

n. et vulg. Isid., *vitium; at in Ve-*
coris emendatum violentiam. D

et vulg. Isid., *decepta. Mox uxorem*
omnibus nostris mss., quibus concin-
et vulg. Isid. In cod. Vat. variat
et autem deceptam uxorem duxerit.
illa quæ vim passa visa est, si forsitan
rit; omnes hi, etc.

s si ex Viud. ms. aliisque nostris
sid.

ms. Oxon. hanc annotationem alio
ent: *Et subscripserunt episcopi septem-*
concilio interfuerunt. Expliciunt canones
ant: eodem quidem sensu quo in no-
ibus, sed literatura plerumque diversa.
omnia in aliis codicibus. Nomina epi-
qui in præfatione descripta sunt. In
rum subjicitur episcoporum catalogus
is provincialium, quem auctori hujus

ciabat, secundum gradus constitutos; hæc vero hu-
manior definitio quinquennii tempus tribuit.

XXIV. Qui auguria, auspiciæque, sive somnia, vel
divinationes quaslibet secundum morem gentium
observant, aut in domos suas hujusmodi homines
introducunt^l in exquirendis aliqua arte maleficiis
aut ut domos suas lustrent, confessi pœnitentiam
quinquennio agant secundum regulas antiquitas con-
stitutas.

XXV. Si quis sponsam habens sorori ejus forsi-
tan intulerit^j violentiam, eique inhæserit tanquam
suæ; hac autem^k deserta, postea uxorem duxerit
desponsatam, illa vero quæ vitium passa est, ^l si
forte sibi necem intulerit; omnes hi qui facti hujus
conscii sunt, decem annis in pœnitentiam redigantur
secundum canones constitutos^m.

115 CAPITULUM IV.

INCIPIUNT CANONES CONCILIIⁿ NEOCÆSARIENSIS,

Quod posterius fuit Ancyritano, sed prius Nicæno.

^p Tituli canonum.

I. Si presbyter uxorem duxerit, degradetur.

II. Mulier si duobus fratribus nupserit.

III. De his qui sæpius nubunt.

IV. De concupita muliere.

interpretationis baud esse tribuendum monuimus
annot. 4. Nomina quidem episcoporum ex præfatione
hujus synodi excerpta; at provincialium nomina, in
quibus quædam provinciæ posterius institutæ ac di-
visæ re-ensentur, ab auctore catalogi addita fuere.
In ms. Veron. 55 alia manu subjiciuntur duo cano-
nes, qui inter *statuta antiqua* inveniuntur c. 20 et 21,
idemque similiter Ancyritanis appenduntur eadem
prima manu in cod. Vat. 4342.

ⁿ Ita Quœsnellus cum ms. Oxon. Cæteri codices
hujus collectionis teste P. Constantio in præfat. t. I
Epist. Rom. pontif., pag. 65, habent *Cæsariensis*;
et ita etiam prima manu in Vindeb., at secunda ad-
ditum *Neo*; et hanc lectionem, quæ vera est, reti-
nuimus. Hi canones versionis sunt, uti vocant, *Isi-*
dorianæ; et ex hac quidem versione describuntur in
aliis collectionibus, quas recensuimus annot. 4 in ca-
put 3. Contulimus autem cum cod. Vindeb. hujus
collectionis, cum duobus mss. Veron. 55 et 58, cum
Barberino 2888, qui ad diversas collectiones perti-
nent; desunt autem in corpore manuscriptorum Vat. 4342,
in cujus præmissis foliis eodem cano. es leguntur alia
manu descripti ex versione Dionysii.

^o Hæc annotatio, a Quœsnelio recepta ex ms.
Oxon., deest in Thuan. et Vindehon. At eam saltem
quoad substantiam non minus in Græco textu existere
et in versionibus Priscæ ac Dionysianæ, quam in no-
stra interpretatione fuisse Latine redditam, probant
nostri codices Lucensis 88, Barberinus 2888, atque
duo Veronenses. In Barberino sic: *Isti canones se-*
cundi sunt Ancyrensiū, qui in Neocæsaria sunt expo-
siti; et hi priores sunt Nicænis. Coniunt exemplar
Lucensè. In utroque Veronensi sic: *Et isti quidem*
canones secundi sunt eorum qui in Ancyra et Cæsareæ
expositi sunt; Nicænis vero priores inveniuntur. Addit
in Veron. 55: *Et quia cadente fide sunt expositi a*
discipulis discipulorum D. N. Jesu Christi, et sicut
Nicæni, ita et ii debent ab omnibus custodiri.

^p Hos canonum titulos adjecimus ex mss. Vinde-
bonensibus 59 et 42, in quibus præterea singulis ca-
nonibus suis eujusque titulus hinc repetitus præfigi-
tur. Idem leguntur in Thuanco aliisque vetustioribus
codicibus.

XXIV *Qui auguria et somnia observant.*

XXV. *Qui sponsam habet, et sorori ejus intulit violentiam.*

CANON I. ^a Presbyteros qui immolaverunt, et postea iterum certamen inierunt, si hoc ipsum ex fide, et non aliquo argumento sibi met præparantes egerunt, ut iterum teneri viderentur; ^b si ergo ex fide luctati sunt, et non ex compacto ad ostentationem ^c uti caperentur ipsi fecerunt: hos placuit honorem quidem sedis propriæ ^d tenere; offerre autem illis, et sermonem ad populum facere, aut aliquibus ^e officiis fungi non liceat.

II. Diaconos similiter qui immolaverunt, postea autem ^f reluctati sunt, eum 107 quidem honorem habere ^g oportet; cessare vero debent ab omni sacro ministerio, ita ut nec panem, nec calicem offerant, nec pronuntient; nisi forte aliqui episcoporum concilii sint laboris eorum, et humilitatis, et mansuetudinis, et voluerint eis amplius aliquid tribuere vel adimere: penes ipsos ergo de his erit potestas.

III. De his qui fugientes ^h tempore persecutionis comprehensi sunt vel a familiaribus, sive a domesticis traditi, ⁱ vel qui bona propria amiserunt, vel sustinuerunt tormenta, vel etiam carceribus inclusi sunt, et tamen se proclamaverunt esse Christianos; quin etiam perseverante violentia ^j ad hoc usque perducti sunt, ut manus eorum apprehensas et violentè attritas super sacrificia ^k imponerent, illis scilicet perseverantibus in fide et Christianos se esse ^l vociferantibus: hoc ergo quod eis invitæ, aliis cogentibus, contigit, si luctu et morore animi acerbe se id ferre demonstrant, ipsique ^m humili per bonam conversationem habitu incedentes dolere se id quod

^a Cod. Vind., *Presbyteri*. Ms. Vat. 1342 tituli loco hæc habet: *De presbyteris qui immolaverunt, et postea iterum certamen inierunt*. Sequentia vero *Si hoc ipsum*, etc., canonis attribuit.

^b Mss. Veronen. 55 et 58 cum vulg. Isid. addunt *et tormentis subjici putarentur tanquam invitæ*. In Veron. 55 hæc verba, quæ leguntur in textu, alia manu delicta sunt. Mox pro *ex compacto* Vaticanus habet *ex consensu*.

^c Uterque codex Veron., ut offerantur. Vat., ut operentur.

^d Nostri Codd. Veron. et Vat. cum vulg. Isid., *retinere*.

^e Vulg. Isid. et duo mss. Veron. addunt *sacerdotalibus*.

^f Ms. Veron. 55 cum vulg. Isid. addit *iterum*. Mox pro eum Veron. 58 *alium*, et Veron. 55 *aliter*. Dein vulg. Isid. omittit *honorem*.

^g Vat. 1342, non oportet.

^h Vulg. Isid. *timore*.

ⁱ Veron. 58, et vel bona. Vind., vel bona.

^j Duo mss. Vrr. cum vulg. Isid., *ad id usque*.

^k Quesn. inseruit *paganis*. Delevimus auctoritate nostrorum codd. Vindeb., duorum Veron. et vulg. Isid. Mox post vocem *imponerent* in ms. Vat. additur *aut aliquid pollutæ cibi necessitate nimia suscipere sunt coacti*.

^l Sic mss. Thuan., Vindeb. et duo Veron. cum vulg. Isid. Quesn. cum Oxon., *proclamantibus: de his ergo hoc placuit, ut quod eis, etc.*

^m Ita noster Vindebon. cum duobus Veron. et vulg. Isid. Quesn., *humiliter per bonam conversationem do-*

A invitæ coacti sunt, doceant: hos tanquam inculpatores a communione non votari. Si autem jam prohibiti sunt ab aliquibus a communione, majoris diligentia et inquisitionis causa, aut per aliquorum ignorantiam, statim recipi oportere. Hoc autem observari convenit et de clericis ⁿ et de omnibus laicis.

IV. ^o Laicos sane qui in necessitates similes inciderunt et causas, tanquam qui nihil peccaverint ^p, maxime quia eos vita probabilis commendat, ad ordinationem recipi placuit.

V. De his qui non solum sacrificare coacti sunt, sed et de his qui in templis idolorum coævenerunt: si qui eorum cum habitu cultiore ad templa perducti sunt, atque 108 ibi, ad hoc pretiosa veste mutata, eorum participes facti sunt idolorum, indifferenter sumentes omnia quæ fuerant apposita; placuit eos inter audientes uno anno constitui; tribus autem aliis annis agere penitentiam; sed ex ipso triennio, ^r per biennium tantummodo orationi communicare; tertio autem anno reconciliari sacramenta.

VI. Quotquot autem ^s ascenderunt in templa veste lugubri, et recubentes ^t manducaverunt, si compleverint penitentiam triennis temporis, sine oblatione recipiantur ^u. Si autem perducti ad templa non manducaverunt, biennio maneat in penitentia, tertio vero ^v anno communicent, sed sine oblatione, ut dictum est ^x. Episcopum autem hæc habere licentiam oportet, ut perspecta singulorum conversatione, normam regulamque ^y conversationis attribuat: id est, aut humanius agens secundum vitam modum, tempus alicui penitentia brevare, aut etiam prolixius, quod correctioni necessarium viderit, ^z possit addere. Discutiatur autem omnium ho-

lere se. In Veron. 55, ubi nostra lectio prima manu legitur, manu altera hæc Quesnelli lectio inducta fuit.

ⁿ Vaticanus, *et ut de omnibus laicis debeant observari, perquisitum est; verum etiam hoc si possunt, etc.*

^o Soli codices hujus collectionis hoc caput a præcedente sejungunt. Mox vulg. Isid., *in similes necessitatis causas*.

^p Thuan. addit *ostendentes*. Mox maxime quis in solis mss. hujus collectionis; alii aliarum collectionum cum vulg. Isid., *maxime et, melius*.

^q Veron. 58 et vulg. Isid., *pretiosiore*.

^r Sic Vind., Veron. 58 et vulg. Isid. Apud Quesn., *biennio*. In aliis duobus codd. Vat. et Veron. 55 hic canon desideratur.

^s Quesn., *ascendant*. Correximus ex mss. codd.

^t Codices nostri aliarum collectionum cum vulg. Isid. addunt *inter alios*.

^u Vulg. Isid. et cod. Veron. 58 addunt *ad communionem, id est ut ipsi oblationem non offerant*.

^v Vocem *anno*, omnino necessariam, supplevimus ex nostris mss.

^x Vulg. Isid. addit. *In quarto autem anno perfectionem suam recipiant*. Paulo dissimiliter cod. Veron. 58, *ut quarto jam anno perfectionem suam accipiant*. Vat., *perfectionem quarti anni tempore consequantur*.

^y Sic ex mss. Thuan., Vind. Veron. 58 et vulg. Isid. Apud Quesnellum, *penitentia*.

^z Vindeb. et Veron. 58 debent *possit*; pro quo vulg. Isid. habet *addat*.

rum et præcedens vita et posterior; et ita circa eos A devarunt, sed surrexerunt etiam in alios, et fratribus persuaserunt, et rei facti sunt persuasionis: hi per triennium quidem inter catechumenos habentur; per aliud autem sexennium penitentiae recipiant locum: alio vero anno, id est, decimo, s communio- nem sine oblatione recipiant; ut completo decennio, perfectione 110 fruantur. In eo autem tempore et vita eorum, et conversatio consideranda est.

VII. De his qui minis tantum cesserunt, aut bonorum ablatione, aut transportationis poena deteriti, a fide erraverunt, et nunc usque non penituerunt, neque conversi sunt, modo autem, id est, tempore hujus synodi se obtulerunt, conversionis suæ consilium capientes: placuit eos usque ad magnum diem inter audientes suscipi, ac penitentiam agere triennio, et post duos alios annos sine oblatione communicare, et ita demum sex annis peractis, ad perfectum pervenire. Quod si aliqui ante hoc concilium suscepti sunt ad penitentiam, 109 ex illo tempore imputabitur initium sexennii constitutum. Quod si cui eorum quodlibet mortis periculum aut ex agitudine, aut ex alia qualibet causa d imminet, his communicatio propter viaticum suum non negabitur.

VIII. De his qui festis diebus paganorum in remotis locis eorum conviviis interfuerunt, et suas nihilominus epulas ibidem paraverunt atque comederunt: placuit ut post biennii penitentiam suscipiantur; ita tamen ut, utrum cum oblatione recipiendi sint, an ad solam communionem admitti debeant, unusquisque episcoporum examinet, vitæ eorum præteritæ et præsentis habita consideratione.

IX. Hi autem qui secundo et tertio sacrificaverunt per vim coacti, quatuor annis ad penitentiam se subjiciant, duobus autem aliis annis sine oblatione communicent; septimo autem anno per satisfactionem recipiant communionem.

X. Quotquot autem non solum a fide Dominica

^a Ms. Veron. 58 cum vulg. Isid., sacrificaverunt, et nunc.

^b Sequentia usque ad capientes inclusive desunt in ms. Oxon.

^c Ita nostri codd. et Thuan. cum vulg. Isid. Quos. cum solo Oxon., ad perfectionem.

^d Al., acciderit. In Vat. sic, contigerit, sub definitione statuta huic communicatio propter viaticum suum non negabitur, ut si coævaluerit, sexennium tempus expleat penitendi.

^e Vulg. Isid., portaverunt.

^f Duo mss. Veron. cum Vat. et vulg. Isid., septimo anno perfectionem recepturi communionis.

^g Ita Vindeb., duo Veron. cum vulg. Isid. Quos. delet communionem, et habet sine oblatione recipiantur. Vat., sine communione recipiantur; et sic emendatum secunda manu in Veron. 55.

^h Duo codd. Veronenses, nec non Corbeiensis apud P. Constantium in præfat. tom. I Epist. R. P., pag. 66, et vulg. Isid., quicumque. Ms. Vat., De diaconis qui, cum ordinarentur.

ⁱ Uterque cod. Veron., Lucensis 88, alius Vat. 1542, cum vulg. Isid., manent in ministerio, propterea quod his episcopus licentiam dederit. Quicumque, etc. Quesnellus cum hac lectione concludere credidit non tantum omnes alias versiones, sed etiam codices omnes aliarum collectionum quæ versionem Isidorianam exhibent, excepto Martino Bracarensi. At ignoravit collectionem Corbeiensem, quæ licet Isidori versionem præferat, lectionem tamen textus continet deletis tantummodo vocibus et a ministerio abjiciantur, ut apud laudatum P. Constantium observare licebit. Contra codex Hubertinus præsentis collectionis utriusque lectionem ex parte recepit sic: manent in

clero tantum, propterea quod his episcopus licentiam dederit.

XI. Diaconi quoque cum ordinantur, si in ipsa ordinatione protestati sunt dicentes se velle habere uxores, neque posse se continere; hi postea, si ad nuptias convenerint, manent in clero tantum, et a ministerio abjiciantur. Quicumque sane tacuerunt et susceperunt manus impositionem, professi continentiam, et postea ad nuptias convenerunt, a ministerio i et clero cessare debent, laicam tantum communionem recipientes.

XII. Desponsatas puellas, et postea ab aliis raptas placuit erui, et his reddi quibus fuerant ante desponsatæ, etiam si eas a raptoribus florem pudoris sui amississe constiterit.

XIII. Eos qui ante baptismum sacrificaverunt, et postea baptismum consecuti sunt, placuit ad ordinationem promoveri, tanquam ab omni crimine lavacri salutaris sanctificatione purgatos.

XIV. Vicariis episcoporum, quos Græci chorepiscopus dicunt, non licet vel presbyteros, vel diaconos ordinare; sed nec presbyteris civitatis sine episcopi præcepto aliquid amplius imperare, vel sine auctoritate litterarum ejus in unaquaque l provincia aliquid agere.

XV. De his qui in clero sunt, presbyteri 111

clero tantum, propterea quod his episcopus licentiam dederit.

¹ Cod. Vind. et vulg. Isid., vel clero. Has duas voces delent alii quatuor nostri codices et Corbeiensis apud Constantium. Præterea illi quatuor codices, duo scilicet Veronenses, unus Lucensis, et alius Vaticanus, puriorem Isidorianam exhibentes, quæ cum aliis interpretationibus ac Græco textu conciliat, omittunt etiam sequentia, laicam tantum communionem recipientes. Quesnellus in hunc locum notavit, in hac nostra collectione canonem ad Romanæ Ecclesiæ disciplinam accommodatum, ut reciperetur: de quo vide dissertationem nostram ad hunc codicem. Non assentimur, ut patet ex iis quæ in Observationibus ad eandem dissertationem annotabuntur cap. 2, n. 9. Ms. Veron. 58, a ministerio cessare debent. Vat. 1342, a ministerio præcipimus cessare.

² Cod. Veron. 58 et Isid. vulg., ad ordinem.

³ Melius in aliarum collectionum mss. ac in vulg. Isid., parochia.

⁴ Hic canon, qui ab auctore versionis Isidorianæ fusiori paraphrasi effertur, in diversis collectionibus alia atque alia lectione describitur. Apud Quesnellum: Presbyteri qui in clero sunt, vel diacones, et abstinent se a carnibus, ut eas quidem contingant, sed non comedant; si sic voluerint. In vulgato Isid.: De his qui in clero sunt presbyteri vel diaconi, et abstinent se a carnibus, hoc placuit statui, ut non eas tanquam immundas contemnant, sed contingant. A quibus quidem si se abstinere volunt, etc. Periodus vero Quod si tantum usque et ab ordine suo postponitur. Puriorem et primævam hujus versionis lectionem exhibet cod. Vindebonsis, quippe quam præferunt etiam tres alie nostræ collectiones Italica Vaticana et dum Veron-

vel diacones, et abstinent a carnibus, hoc placuit A statui, ut eas quidem contingant; et si sic voluerint, ab his comedendis abstineant. Quod si tantum eas abominabiles iudicaverint, ut nec olera quæ cum carnibus coquantur existiment comedenda, tanquam non consentientes huic regulæ, cessare eos oportet et a ministerio, et ab ordine suo; ^a ut non eas contemnant, contingant tamen. A quibus quidem si abstinere volunt, habeant ^b potestatem; ita tamen, ut si quando cum oleribus coquantur, eadem olera tanquam carnibus polluta non iudicent, sed ex his ad cibum assumant, quamvis a carnibus temperent. Si quis autem huic regulæ admonitus non obediit, seque carnes, ut dictum est, immundas et abominandas existimaverit, cessare debet ab ordine suo.

XVI. Si qua de rebus Ecclesiæ ^a cum episcopo B non est presbyteri vendiderint, placuit rescisso contractu ad jus ecclesiasticum revocari. In iudicio autem episcopi erit ^d constitutum, si pretium debeat recipi, necne: propter quod sæpe contingit distractarum redditus rerum amplio rem summam ^e pro dato pretio reddidisse.

XVII. In hoc titulo Græca hæc verba sunt: *Ἐπι τῶν ἀλογονομήτων, ἢ καὶ ἀλογονομήτων* ^f: quod nos Latine possumus dicere: **112** *De his qui irrationabiliter versati sunt, sive versantur.* ^g Sensum autem in hac sententia duplicem esse oportet, qui ex subjectis conjicitur, ita ut dicamus: si qui more pecorum

res, ex quibus solum inseruimus voces *hoc placuit* C statui, quæ, in Vindeb. omni-sa, sensui necessaria sunt. Cum Vindebonensi autem concinit codex Lucensis.

^a Quesnellus inserit *admonenturque*: delevimus cum Vind. ac aliis nostris codicibus. Solum ms. Ver. 58, qui purissimam hanc versionem exhibet, canone claudit desinens in verbis *et a ministerio, et ab ordine suo*; caretque sequentibus, quæ nec in Græco, nec in aliis versionibus inventiuntur, unde posteriori additamento hujus interpretationis accensenda sunt. Codd. Veron. 55, Lucensis, et Vat., qui hoc additamentum receperunt, habent: *ut non eas tanquam immundas contemnant.*

^b Quesnellus addit *ut dictum est*, non autem cod. Vind., nec Lucensis, nec Veron. 55. Post nonnulla item ms. Veron., *et abominabiles æstimet.*

^c Ita Vind. cum duobus mss. Veron. et vulg. Isid. Quesnellus, *cum episcopus non esset ibi, presbyter vendidit*. Cod. Vat., *cum episcopus non esset ibi, presbyter vendiderit*. Oxon., *cui episcopus non est.*

^d Vulg. Isid., *si constitutum pretium.*

^e Sic Vind. et vulg. Isid. Codex Thuan., *pro acto pretio*. Duo Veron. et alius Vat., *pro accepto pretio*. Quesn., *procto pretio.*

^f Ms. Vindeb. Græcas voces Latinis litteris describens, addit *con*; Veron. 58 litteris Græcis addit ΣΟΙΟΝΑΕ.

^g Duo Veron., alius Vat. et vulg. Isid. in antiquis Conciliorum editionibus: *Sensus autem in hac sententia duplex esse potest, qui ex subjectis conjicitur, aut de his qui cum pecoribus coitu mixti sunt, aut more pecorum, etc.*

^h Duo codd. Veron., *incesta cum propinquis sanguine commiserant. Quotquot igitur ante vicesimum suæ ætatis, etc.* Vulg. Isid., *cum propinquo sanguine inceste commixti sunt. Quotquot igitur, etc.* Vat., *incesta cum propinquis sanguine commixti sunt. Quotquot, etc.* Ms. Vind. et Thuan. addunt *tanquam i* etc.

cum propinquo sanguine commixti sunt, et ante vicesimum suæ ætatis annum tale crimen admiserant, ⁱ decem annis in pœnitentia exactis i orationi tantum incipiant communicare. Post vicesimum vero annum ad communionem cum oblatione suscipiantur. Discutiatur autem et vita eorum, quæ fuerit tempore pœnitentiæ, et ita hanc humanitatem consequantur. Quod si qui perseveranter abusi sunt hoc crimine prolixiori tempore, ^k viginti annorum ætate, et uxores habentes in hoc crimen inciderint, vicesimo quinto anno pœnitentiæ actæ ad communionem orationum admittantur; in qua communionem orationum altero quinquennio perdurantes, ad plenam communionem cum oblatione suscipiantur. Quod si aliqui et uxores habentes, et excedentes quinquagesimum annum ætatis suæ, in hoc prolapsi sunt, ad exitum vite tantum communionem mereantur. (Can. 17 Isid.) Eodem sane non solum leprosos crimine hujuscemodi factos, sed ^l alios isto suo morbo replentes, placuit inter eos orare, qui tempestate jactantur^m, qui a nobis energumeni appellantur.

113 XVIII. Si qui episcopi suscepti non sunt a sua diocesi in qua fuerant denominati, et voluerint alias Ecclesias occupare, et vim facere episcopis quos ibi invenerint, seditiones excitando adversus eos; hos segregari ⁿ et ad presbyterii gradum revocari oportet. Quod si volunt ^o in presbyterii honore residere, non repellantur a propria dignitate. Quod

ⁱ Ita codices hujus collectionis, perperam: nam alii codices aliarum collectionum, qui Isidorianam interpretationem præferunt, cum Græco textu aliisque versionibus habent *quindecim*.

^j Vat. 1342, *communionem orationum tantummodo consequantur, et quinquennio altero in hac orationum communionem perdurantes, tunc decimum oblationis sacramenta percipiant. Discutiatur autem, etc.* Duo Veron. cum vulg. Isid., *orationi tantum incipiant communicare, et quinquennio altero [al., quinquennium alterum] in communionem orationis solius perdurantes, post vicesimum cum oblatione ad communionem suscipiuntur.*

^k Sic codd. Thuan. et Vindeb. Vulg. Isid. addit *exacta*. Apud Quesn., *post viginti annorum ætatem. Melius in duobus Veron., id est viginti annorum ætate, et uxores habentes in hoc crimen inciderunt, viginti quinque annis pœnitentia acta ad communionem orationum altero quinquennio perdurantes, plenam communionem cum oblatione recipiant. Quod si aliqui et uxores, etc.* Vaticanus: *Quod si qui perseverantius abusi sunt hoc crimine, ad agenda pœnitentiam prolixiori tempore succumbant. Id est si viginti annorum ætate uxores habentes in hoc crimine inciderint, viginti quinque annorum pœnitentia acta ad communionem orationum admittantur, et reliqua ut in textu.*

^l Duo Veron. cum vulg. Isid. addunt *et, melius.*

^m C. d. Vat. addit *id est qui a spirita vexantur immundo. Mox pro appellantur duo mss. Veron. et in margine vulg. Isid. intell. guntur.*

ⁿ Voces *et ad presbyterii gradum revocari* hujus collectionis additamenta sunt, quæ male in Thuan. efferuntur sic: *et a presbyterii gradu hos revocari. Desunt in aliis nostris codicibus, et in vulg. Isid. sicut et in Græco, aliisque versionibus non leguntur.*

^o Codd. Veron., *in presbyterio*; Vat., *in presbyterii ordine*; ac mox omnes habent, *in Ecclesia ubi prius fuerant, tanquam presbyteri residere. Vulg. Isid. similiter; solum ignorat voces tanquam presbyteri*

et ibi etiam seditioes excitare ^a prohibentur episcopis **A** ibidem constitutis, segregari eos necesse est, et nihilominus presbyterii dignitate privari.

XIX. Quotquot virginitatem polliciti prævaricati sunt, ^b professione contempta, inter bigamos, qui ad secundas nuptias transierunt, haberi debent. Virgines autem puellas, quæ tanquam sorores ^c cum illis viris habitare volunt, ab eorum consortio prohibemus.

XX. Si quis adultærum commiserit, septem annis in penitentia ^d completis, perfectioni reddatur secundum pristinos gradus.

XXI. Mulieres vero quæ fornicantur, et partus suos necant, sed et eas quæ agunt secum ut utero conceptos excutiant, antiqua quidem defuitio usque ad exitum vitæ ab Ecclesia ^e removet; humanius autem **B** secundum annorum tempus penitentia tribuatur.

XXII. Qui voluntarie homicidium fecerint, ad penitentiam se quidem jugiter submittant; circa exitum autem vitæ communionem digni habeantur.

¶ **114** XXIII. Eos vero qui non voluntarie, sed casu homicidium ^b perpetraverunt, prior quidem regula post septem annorum penitentiam communioni so-

^a Veron. 55 melius probantur. Dein dignitate scripsimus ex omnibus nostris codd., continentibus etiam vulg. Isid. ac ms. Thuan. Quesnellus, honore.

^b Cod. Thuan. omittit voces *professione contempta*. Ms. Veron. 55 his vocibus addit et ad nuptias consolantur.

^c Vulg. Isid. cum duobus mss. Veronen., cum nonnullis viris.

^d Sic omnes nostri codd. et vulg. Isid. Quesnellus, exactis.

^e Duo Veron., alius Vat. et vulg. Isid., *De mulieribus*; et dein *sed et de his... eas ab Ecclesia*.

^f Cod. Thuan., *removet*. Vindeb. *secunda manu, removeri jussit*. Mox apud Quesn., *sed humanius nunc*. Nostros codices, et vulg. Isid. secuti sumus. Dein penitentia prætulimus ex iisdem codd., concinente etiam Thuan. Quesnellus cum Oxon., in penitentia.

^g Canon iste apud Isid. pars est præcedentis.

^h Codd. Veron. cum vulg. Isid., *fecerunt*, et dein *sociarii*; Thuan., *social*.

ⁱ Iidem codd. Veron. et vulg. Isid., in *exquirendis aliquibus arte malefica*; et secunda manu in ms. Veron. 55 emendatum: *ad exquirenda aliqua arte malefica*. Postea secundum antiquas regulas constitutas in duobus Veronen. mss.

^j Codices Veron. et vulg. Isid., *vitium*; at in Veron. 55 secundis curis emendatum *violentiam*.

^k Duo Veron. et vulg. Isid., *decepta*. Mox *uxorem* addidimus cum omnibus nostris mss., quibus concinunt etiam Thuan. et vulg. Isid. In cod. Vat. variat lectio sic: *Hanc autem deceptam uxorem duxerit*. Desponsata vero illa quæ vim passa visa est, si forsitan necem sibi intulerit; omnes hi, etc.

^l Supplevimus si ex Vindeb. mss. aliisque nostris codd. et vulg. Isid.

^m Quesn. ex ms. Oxon. hanc annotationem alio characterè adiecit: *Et subscriperunt episcopi septendecim qui huic concilio interfuerunt. Explicuntur canones concilii Ancyritani: eodem quidem sensu quo in novellis exemplaribus, sed literatura plerumque diversa*. Deunt hæc omnia in aliis codicibus. Nomina episcoporum solum in præfatione descripta sunt. In editis Conciliorum subiicitur episcoporum catalogus cum nominibus provincialium, quem auctori hujus

ciabat, secundum gradus constitutos; hæc vero humanior defuitio quinquennii tempus tribuit.

XXIV. Qui auguria, auspiciaque, sive somnia, vel divinationes quaslibet secundum morem gentium observant, aut in domos suas hujusmodi homines introducunt ¹ in exquirendis aliqua arte maleficiis aut ut domos suas lustrent, confessi penitentiam quinquennio agant secundum regulas antiquitas constitutas.

XXV. Si quis sponsam habens sorori ejus forsitan intulerit ⁱ violentiam, eique inhaeserit tanquam suæ; hac autem ^k deserta, postea uxorem duxerit desponsatam, illa vero quæ vitium passa est, ^l si forte sibi necem intulerit; omnes hi qui facti hujus conscii sunt, decem annis in penitentiam redigantur secundum canones constitutos ^m.

115 CAPITULUM IV.

INCIPIUNT CANONES CONCILII ⁿ NEOCÆSARIENSIS,

Quod posterius fuit Ancyritano, sed prius Nicæno.

^p Tituli canonum.

I. Si presbyter uxorem duxerit, degradetur.

II. Mulier si duobus fratribus nupserit.

III. De his qui sæpius nubunt.

IV. De concupita muliere.

interpretationis haud esse tribuendum monuimus annot. 1. Nomina quidem episcoporum ex præfatione hujus synodi excerpta; at provincialium nomina, in quibus quædam provincie posterius instituta ac divisæ re-ensentur, ab auctore catalogi addita fuere. In ms. Veron. 55 alia manu subiiciuntur duo canones, qui inter *statuta antiqua* inveniuntur c. 20 et 21, iidemque similiter Ancyritanis appenduntur eadem prima manu in cod. Vat. 1342.

ⁿ Ita Quesnellus cum ms. Oxon. Cæteri codices hujus collectionis teste P. Constantio in præfat. t. I Epist. Rom. pontif., pag. 65, habent *Cæsariensis*; et ita etiam prima manu in Vindeb., at secunda additum *Neo*; et hanc lectionem, quæ vera est, retinimus. Hi canones versionis sunt, uti vocant, Isidorianæ; et ex hac quidem versione describuntur in aliis collectionibus, quas recensimus annot. 1 in caput 3. Contulimus autem cum cod. Vindeb. hujus collectionis, cum duobus mss. Veron. 55 et 58, cum Barberino 2888, qui ad diversas collectiones pertinent; desunt autem in corpore manuscriptorum Vat. 1342, in cujus præmissis foliis iidem canones leguntur alia manu descripti ex versione Dionysii.

^o Hæc annotatio, a Quesnelio recepta ex ms. Oxon., deest in Thuan. et Vindeb. At eam saltem quoad substantiam non minus in Græco-textu extare et in versionibus Priscæ ac Dionysiana, quam in nostra interpretatione fuisse Latine redditam, probant nostri codices Lucensis 88, Barberinus 2888, atque duo Veronenses. In Barberino sic: *Isti canones secundi sunt Ancyrensiis, qui in Neocæsaria sunt expositi; et hi priores sunt Nicænis*. Coniunt exemplar Lucensè. In utroque Veronensi sic: *Et isti quidem canones secundi sunt eorum qui in Ancyra et Cæsarea expositi sunt; Nicænis vero priores inveniuntur*. Additur in Veron. 55: *Et quia cadente fide sunt expositi a discipulis discipulorum D. N. Jesu Christi, et sicut Nicæni, ita et ii debent ab omnibus custodiri*.

^p Hos canonum titulos adiecit ex mss. Vindeb. 59 et 42, in quibus præterea singulis canonibus suis eujusque titulus hinc repetitus præligitur. Iidem leguntur in Thuanco aliisque vetustioribus codicibus.

V. *De catechumenis.*

VI. *De pregnantibus.*

VII. *In secundarum nuptiarum convivio presbyter esse non debet.*

VIII. *Cujus uxor adulterium commisit, cum esset laicus, in ministerio ecclesiastico adungi non debere.*

IX. *Si presbyter ante ordinationem suam commisit corporale peccatum, et postea confessus fuerit, ab officio altaris privetur.*

X. *Diaconus similiter.*

XI. *Quoniam probabilis, ante annos xxx presbyter non ordinetur.*

116. XII *In aegritudine baptizatus presbyter ordinari non debet.*

XIII. *Presbyteri extranei coram episcopo, aut presbyteriacivitatis offerre, nec [lege e.] panem dare non poterunt.*

XIV. *De vicariis episcoporum.*

XV. *Diaconi septem esse debent.*

^a Convenientibus in unum sanctis ac venerabilibus episcopis in urbe Caesarea, VITALIS, ^b GERMANUS, GREGORIUS, ALFIUS, BASILIUS, SALAMINUS, ^c REDUX, DICASTIUS, HERACLIUS, ^d LEONTIUS, AMPHION, STEPHANUS, ^e SERITIUS, LUPUS, VALENTINUS, GEORGIUS, NARCISSEUS, ^f LONGINUS, et SANCTUS, et ceteri, statuerunt haec quae infra scripta sunt.

I. ^g Presbyterum qui uxorem duxerit, ab ordine suo deponi debere. Quod si fornicatus fuerit, vel adulterium commiserit, ^h extra Ecclesiam abjiciatur, et poenitentiam inter laicos redactus agat.

^a Duo mss. Veron. decem sequentes voces et ultimas praetermittunt, ac simpliciter episcoporum nomina canonibus praedictis quae in vulgatis conciliorum eorum civitatum et provinciarum (Vid. *Tract. de Collect. part. 1. c. 5. § 2*) additione posteriori manu canonibus hujus versionis subiecta fuerunt. In Corb., Barb. et Vindeb., cum simili praefatione praemittuntur. Ordo nominum alicubi diversus est.

^b Ita cum Thuan. codice duo Veron., item Corb. aliaque versiones. Quaesn. cum Vindeb. et Oxon., *Germanicus*.

^c Duo Veron. et Barb., *Sedus*. Corb., *Redus*. In vulg. Isid., *Rodus*, et in marg., *Rodus, Rodon*.

^d In ms. Vind., *Eontius*; apud Quaesn., *Contius*. Correximus *Leontius* aliorum codicum auctoritate, quibus aliae versiones suffragantur.

^e Thuan., *Siricius*. Barb., *Eritius*. Corb., *Eticus*. Duo Veron., *Erythrius*. Vulg. Isid., *Eretius*, et in margine, *Erythrius*: qui mox pro *Valentinus* habet *Valentinianus*.

^f Veron. 58, *Longinianus*. Dein *Sanctus* deest in vulg. Isid. Econtra additur alius *Leontius*, qui pariter legitur in duobus Veron.

^g Vulg. Isid., *Presbyter si uxorem duxerit, ab ordine suo illum deponi debere*. In Vindeb. quoque legitur *Presbyter*; et vox *illum* additur. Veron. 55, *Sive presbyter, sive diaconus uxorem duxit, ab ordine illos debere fieri, et de gradu deponi. Quod si vero fornicati fuerint.... commiserint*.

^h Duo Veron., *extra Ecclesiam abigi, et ad poenitentiam inter laicos redigi oportet*.

ⁱ Vind., *Mulier si; et postea abjici eam, deletque eam ante verbum reconciliari*.

^j Duo Veron. et Barb. cum vulg. Isid., *sacramenta*.

^k Duo Veron., *Quae sententia tam viros quam mulieres tenere debet*.

A II. ^l *Mulierem, si duobus fratribus nup. crit, abjici debere usque ad diem mortis. Sed propter humanitatem in extremis suis i. sacramento eam reconciliari oportet: ita tamen, ut si forte sanitatem recuperaverit, matrimonio soluto ad poenitentiam admittatur. Quod si defuncta fuerit mulier in hujusmodi consortio constituta, difficilis erit 117 poenitentia remanenti.* ^m *Qua sententia tam viri quam mulieres teneri debebant.*

III. ⁿ *De his qui frequenter uxores ducunt, et de his quae saepius nubunt, tempus quidem quod his constitutum est observant, ^o conversio autem et fides eorum tempus abbrevialit.*

IV. ^p *Si quis autem concupita muliere, etiam concubitus ejus desiderium habeat, non autem subsequatur effectus, manifestum est hunc per divinam gratiam fuisse liberatum.*

V. *Catechumenus, id est audiens, qui ingredi ut ecclesiam, et statim cum catechumenis, si peccare fuerit visus, signis genua audiat verbum, ^r sed ut abstinere ab idoli peccato; quod si in eo perdurat, omnino debet abjici.*

VI. ^s *De pregnantibus quoniam oportet baptizari quando volunt; nihil enim in hoc sacramento commune est ^t pariturae et illi quod de utero ejus fuerit editum; quia uniuscujusque in illa confessione libertas arbitrii declaratur.*

VII. *Presbyterum convivio secundarum nuptiarum interesse non debere, maxime cum ^u petatur secundis nuptiis poenitentiam tribuere. Quis ergo est pre-*

¹ *Quaesn. cum ms. Oxon., Haec quae frequenter nubunt, et hi qui frequenter uxores ducunt, tempus, etc. Praetulimus ms. Vindeb., cum quo concordant exemplar Thuan. ab eodem Quaesnello laudatum, et vulg. Isid. Conclauit etiam duo Veron. et Barb., in quibus solum secundo loco perperam legitur qui pro quae.*

² *Legendum cum duobus Veron. et Barb. ac vulg. Isid., conversatio.*

³ *Thuan. ms., mutante Quaesnello, huic canonem cum tertio conjungit. Totidem tamen numerat canones, decimo quarto scilicet in duos diviso. Mox duo nostri codd. delect autem.*

⁴ *Sic omnes nostri codd. ac etiam Thuan. Quaesnelli, qui inter catechumenos cum Oxon. retinuit.*

⁵ *Vera lectio est in duobus Veron., Sed abstinere ab illo peccato quod fecit: quod si, etc. In Vind. prima manu est lectio textus, qua hujus collectionis propria agnoscitur; at secunda manu additae voces illo et quod fecit, sed perversa lectione illo idoli peccato: quod si fecit, quod in eo. In Barb. habetur ab idolo peccato, ex qua erronea lectione perperam emendata manasse videtur nostra lectio ab idoli peccato, cum corrigendum fuerat ab illo peccato. Vulg. Isid., ut se abstinere ab illo peccato quod fecit, deleta particula sed.*

⁶ *Sic Vindeb. et duo Veronenses. Concinit Thuan., De pregnantibus gravidis quoniam. Vulg. Isid., De pregnantibus quod. Quaesn. cum ms. Oxon., Pregnantes oportet.*

⁷ *Quaesn. addit matri: delevimus cum nostris mss. et vulg. Isid. Mox qui.... editus pro quod.... edit: m in eodem Isid. vulgato.*

⁸ *Ita Oxon. et Thuan. Quaesnelli. Ita etiam prima manu in Vindeb., at secunda et antiqua emenda un oportet. Vulg. Isid., praecipitur. Veron. 55, cum petatur secundis nuptiis poenitentia, omisso verbo tribuere; at secundis curis lectio textus inducta fuit.*

aliter qui propter convivium illis consentiat nuptiis? **A**

VIII. Si cujus uxorem adulterium admisisse, dum esset laicus, fuerit comprobatum, iste ad ministerium ecclesiasticum ^a admitti **118** penitus non debet. Quod si jam eo in clero constituto adulteravit, dato repudio dimittere eam debet. Si vero retinere ejus consortium voluerit, non potest susceptio ministerio perfrui.

IX. Qui admiserit corporale peccatum, et hic postea presbyter ordinatus sit, si confessus fuerit quod ante ordinationem suam peccaverit, non quidem ^b offerat; maneat tamen in aliis officiis propter ejus studii utilitatem. Nam ^c cætera peccata censuerunt plurimum etiam ordinatione privari. Quod si de his non fuerit confessus, nec ab aliquo poterit manifeste convinci, ^d huic ipsi de se potestas est permittenda.

X. Similiter et diaconus, si ^e in eadem culpa fuerit involutus, sese a ministerio cohibeat.

XI. Presbyter ^f ante annos triginta ætatis suæ non ordinetur, quamvis sit probabilis vitæ; sed observet usque ad præfinitum tempus. Dominus enim noster Jesus Christus trigesimo anno baptizatus est, et tunc prædicavit.

XII. Si quis in ægri tudine constitutus, fuerit baptizatus, ^g presbyter ordinari non debet; non enim fides illius est voluntaria, sed ex necessitate: nisi forte postea hujus ipsius studium et fides probabilis fuerit, ^h aut hominum raritas cogat.

^a Duo Veronen., admitti non debet, et dein in clericatu.

^b Sic nostri codices. Quesn., offeret. Mox duo mss. Veron., autem pro tamen.

^c Quesn. inserit præter: melius delet Vind. et duo mss. Veron. Codex Barberinus post privari addit: dixerunt per manus impositionem posse dimitti; quæ, ex Dionysii versione sumpta, ex margine irrepsere in textum.

^d Oxon., hinc. Mox permittenda scripsimus ex nostris mss., accedente etiam Thuan. Quesnellus cum Oxon., committenda.

^e Duo Veron., in eodem ipso culpe genere. Concinit vulg. Isid., qui solum delet ipso. Paulo post lidem eodd. Veron., cohibebit.

^f Vulg. Isid. cum duobus Veron., ante triginta annorum ætatem non. Postea voces noster Jesus Christus in iisdem mss. Veron. omittuntur.

^g Veron. 55, presbyterum ordinari non licet. ^h Sic mss. Thuan., Vind., uterque Veron. et Barb. cum vulg. Isid. Quesnellus, et raritas hominum.

ⁱ Vulg. Isid. delet non; ut omnes nostri et Quesnelli codices retinent, nec non etiam Merlinus; et recte quidem, nam Ferrandus, qui hac versione usus est, n. 103 habet: *Ut presbyteri alterius regionis*, etc. Intelliguntur presbyteri rurales, ut ex Græco liquet.

^j Vulg. Isid. addit sanctificatum. Vind. autem secunda manu, sacrum. Cod. Barb., nec panem dare in orationem, nec calicem: quæ sententia cum Græco aliisque versionibus concinit. Veron. 55, calicem autem dabunt.

^k Vulg. Isid., ad dandum orationem. Veron. 55 hæc verba ignorat; habet autem: *et invitati sunt; tunc liceat illis panem dare*. Veron. 58 et Barb., *et fuerit invitatus ad orationem, solus poterit dare*.

^l Vulg. Isid. et mss. Barb. ac Veron. 55, cum Ferrando, ex can. 15 et 14 unum faciunt. At Veron. 58 cum eodd. hujus collectionis eos distinguunt. In Barb. sic effertur: *Episcopi [lege Chorepiscopi] quoque ad*

XIII. Presbyteri qui conregionales ⁱ non sunt, in ecclesia presentibus episcopis **119** vel presbyteris civitatis offerre non poterunt, nec panem ^k dare; in oratione autem calicem dabunt. Quod si absentes sunt civitatis sacerdotes, et fuerint invitati ^l ad orationem, soli poterunt dare.

XIV. ^m Vicarii autem episcoporum, quos Græci chorepiscopos dicunt, constituti sunt quidem ad exemplum septuaginta seniorum; sed tanquam consacerdotes propter sollicitudinem et studium in pauperes offerant, et honorabiles habeantur.

XV. Diacones septem esse debent secundum regulam, quamvis civitas sit magna: ⁿ cujus regulæ auctoritas erit liber Actuum Apostolorum.

^o *Explicit canones Neocæsariensis concilii.*

B

CAPITULUM V.

INCIPIUNT CANONES GANGRENSIS CONCILII ^a.

^b *Hæc Gangrensis regulæ post Nicenam synodum præbentur expositæ.*

^c Tituli canonum.

Incipiunt capitula canonum Gangrensiæ, quod Eustasius nuptias male condemnat, et in conjugali gradu positus nullus spem habeat apud Deum, et de carne non manducandum.

I. *Qui nuptias vel mulierem dicit abominandam, anathema sit.*

120 II. *Qui carnem cum religione manducare prohibet.*

C *exemplum quidem et formam illorum septuaginta videntur existere, ut comministri autem propter studium quod erga pauperes exhibent, honorantur.*

^d Duo Veron. et Barb. cum vulg. Isid., cui regulæ.

^e Hæc clausula in ms. Vind. non legitur.

^f Horum canonum versio, quæ vulgo Isidoriana appellatur, ^g quod ex collectione Hispanica ab Isidoro recepta fuit, præter codices nostræ collectionis, continetur etiam in collectionibus Lucensi 88, Corbeiensi, Veron. 55 et 58, et Barb. 2888. Ex hac eadem versione sola epistola synodica hujus interpretationis descripta est in Vat. 1342, qui canones ex Dionysiana recepit. Dionysius enim synodicam onisit, illeque in parisi Dionysianis mss. ea non invenitur. Quare ea sicut in laudato cod. Vat. 1342, ita in mss. exemplaribus collectionis Hadrianæ, quæ canones ex Dionysio derivarunt, ex aliis codicibus Isidorianam versionem præferentibus suppleta fuit.

^h Hæc annotatio licet in eod. hujus collectionis quos Quesnellus adhibuit, et in nostro Vindebonensi desideretur, cum tamen legatur in ms. Hubertino ejusdem collectionis quem Constantius laudat in præfat. l. I Epist. R. P., pag. 66, ideoque eam adjunctionem edidimus, uti Quesnellus ex uno ms. Oxon. alias similes annotationes temporis Ancyrans et Neocæsariensis canonibus præfixit. Hanc enim notationem, quæ in originali Græco et in aliis versionibus invenitur, certissima reddidit hujus versionis auctor, ut ex aliis collectionibus Lucensi, Barberina et duabus Veronensibus eandem interpretationem præferentibus liquet. In mss. autem Veron. 55 et 58 his verbis exprimitur: *Et hi canones qui infra scripti sunt, post Nicanos expositi sunt*. Quo autem tempore synodus Gangrensis habita fuerit, vide præmissum Tractatum part. 1, c. 4, § 1, ubi hujus annotationis veritatem vindicavimus.

ⁱ Hos titulos et mss. Vindebonensibus 59 et 62 adjecimus.

III. *Ut servus sub religionis habitum dominum suum non contemnat.*

IV. *Ut domus Dei contemptibilis non sit.*

V. *De conventiculis.*

VI. *Ut primitiæ frugum Ecclesiæ offerantur.*

VII. *De dandis et accipiendis fructibus sine permisso episcopi.*

VIII. *Qui virginitatem professus est, nuptias non contemnet.*

IX. *Ut continentes non vituperent in conjugio positos.*

X. *Qui eleemosynas faciunt, non esse contemnendos.*

XI. *De pallio utendo.*

XII. *Ut mulier virili veste non utatur.*

XIII. *Ut mulier sine permisso non dimittat virum.*

XIV. *Ut unusquisque filios suos nutriat.*

XV. *Ut filii parentes [lege parentibus] obediant.*

XVI. *Ut mulier comam non tundat [lege tondeat].*

XVII. *Ut die Dominico non jejuset.*

XVIII. *De continentia et jejuniis.*

XIX. *Ut conventus per loca sanctorum martyrum non contemnant.*

121 Dominis honorabilibus consacerdotibus in Armenia constitutis, EUSEBIUS, EULALIUS, EUGENIUS, ^a BITEBIUS, OLYMPICUS, GREGORIUS, ^b FILETUS, ^c ERACLUS, ELIANUS, ^d PAPIUS, EPATIUS, ^e PROSRNIUS, BASILIUS, BASSUS, EUGENIUS, ^f qui conveniunt in Gangrense concilio, in Domino salutem.

Quoniam conveniens sancta synodus episcoporum in Gangrensi ecclesia, propter quasdam ecclesiasticas et necessarias causas inquirendas, et ea quæ secundum Eustasium gesta sunt dignoscenda, invenit multa fieri indecenter ab his qui hunc eundem Eustasium secuti sunt: ^h necessario statuit, palam factis omnibus amputare universa quæ ab eodem ⁱ mala commissa sunt; declaratum est enim hos eo-

^a Hæc nomina vario ordine in diversis collectionibus et in Græco referuntur. Ordo vero hujus collectionis comprobatur a ms. cod. Veron. 58, qui puriorem hanc versionem continet. Veron. 55, *Bitanicus*. Melius in Veron. 58, *Bitimicus*; concinit enim Græcus textus.

^b Quæsi., *Siletus*. Correximus ex ms. Vind. et duobus Veron., astipulante Græco textu.

^c Duo Veronen., *Jeracius*. Alii., *Heraclius*. Corbeon-is, *Eraclis*. Hoc nomen in Græco desideratur.

^d Idem Veron. cum Græco, *Pappus Hypatius*. Corbeiensis, *Papius, Epatus*.

^e Melius mss. Veron. cum Græco aliisque codd., *Proeratus*. Nomen *Basilius* addidimus ex ms. Vind., præsertimque in Græco textu aliisque collectionibus atque versionibus.

^f Additur in vulg. Isid. *Osius Cordubensis*; abest vero non solum a mss. hujus collectionis, verum etiam a cæteris omnibus quæ Isidorianam versionem præferunt, nimirum a mss. Veron., Lucen., Corb., Barb., et ab Isidoro Merlini; et quod præcipuum est, a versione Prisca et a Græco. Neque legitur in mss. collectionis Hadrianæ, uti est Vallæ. A. 5, in quos codices hæc synodica ex Isidoriana versione tradata fuit, ut monuimus not. 1.

^g Sic Vind. et duo Veronen. cum vulgatis. Quæsnellus, circa *Eustasium*. Veron. mss. cum vulg. et Græco, *Eustathium*, et ita deinceps. Post pauca duo Veron., *ab his ipsis qui*.

^h Quæsn., *Necessarium*. Codd. Thuan., Vind. et duos Veron. ac vulg. Isid. prætulimus.

dem nuptias accensare, ^l quod nullus in conjugali gradu positus spem habeat apud Deum. Unde factum est ut multæ mulieres eos secute, relictis propriis viris, et viri uxoribus ^k destitutis, vinculum conjugale dissolverent, continentiam profitentes: quam cum retinere non possent, adulteria commiserunt.

^l Inveni enim sunt dissensiones ac separationes a Dominicis constitutis in Ecclesiis Dei docere, id est, et traditiones ecclesiasticas, et ea quæ in Ecclesiis aguntur, delere contemni; privatis ^m conventibus taliter institutis, atque ad imitationem **122** eorum quæ in domo Dei aguntur, omnia præsumere celebrare; adhuc etiam vestibus communibus spreto, novos ⁿ et insolitos habitus assumptis; primitias quoque fructuum, et oblationes earum quas veterum

B institutio ^o tribuit, sibi et vindicasse, id est, propriæ ratiocinatione doctrinæ, tanquam sanctis sibi eas offerri debere, ^p et apud se et inter se dispensandas; servos a dominis recedentes ^q per hunc inusitatum religionis morem dominos contempnissæ; mulieres præter consuetudinem et sui sexus ornatum ^r his se justificari credentes, virilem habitum suscepisse, pluresque earum occasione religionis tonsas genuini decuris comas penitus amputasse; jejuniis quæ in ecclesiis prædicantur ^s contemnendo, ventri servisse; nonnullos etiam eorum cibos carniū tanquam illicitos reputasse; in domibus conjugatorum nec orationes quidem debere celebrari ^t persuasisse, in tantum ut easdem fieri velent; ^u oblationibus quoque in domibus factis iniuvie communicandum esse **C** decernunt; presbyteros qui matrimonia contraxerunt, sperni debere, nec sacramenta quæ ab eis conficiuntur attingi; loca sanctorum martyrum vel basilicas ^v contemnere, et omnes qui illuc conveniant

^l Duo Veronen. et vulg. Isid. melius cum Græco, *male*.

^k Idem codd. et vulgati addunt *et docere*.

^m Sic ex Vind. b. et vulg. Isid. Quæsnellus, *destitutis*.

ⁿ Duo codd. Veron., *Inventi sunt etiam*. Mox Veron. 58, *discessiones a Dominicis*. Vulg. Isid., *Inventi sunt enim discessiones ac separationes*, etc.

^o Duo Veron., Vat. et vulg. Isid., *conventiculis institutis*.

^p Vind. et Vat., *etiam insolitos*.

^q Addendum cum mss. Veron. et vulg. Isid., Græco textu suffragante, *ecclesiis*.

^r Melius deletur *et* in iisdem mss. Veron. et vulg. Isid.

^s Veron. 55, *et per hunc inusitatum regionis suæ habitum specie religionis dominos contempnissæ*. Idem legitur in Veron. 58, qui solum pro *regionis* habet *religionis*.

^t Vind., *in se*; melius in duobus Veron. et vulg. Isid., *hinc se*.

^u Vind., *contemnenda*. Thuan., *contemnenda*, et *ventri servire*. Vulg. Isid. et secunda manu in Veron. 55, *contemnenda*, *asseruisse*.

^v Cod. Thuan., *et persuasisse*.

^w Duo Veron. cum vulg. Isid., *et oblationibus quæ in domo factæ fuerint, minime communicandum esse decernant*. Vind. habet tantum *decernant*.

^x Quæsn., *contemni*, et dein, *reprehendi debere*. Prætulimus codd. Vind. et Thuan., cum quibus duo Veron. et vulg. Isid. concinunt. Veron. duo post *conveniunt* addunt cum Græco *et sacramenta conficiant*.

reprehendere; divites fideles qui non omnibus renuntiant quæ possident, spem apud Deum non habere: et multa alia, quæ numerare nulli possibile est, singulos quosque eorum **123** pro arbitrio suo constituere, a unumquemque eorum per tales institutiones ab ecclesiastico canone recedentes tanquam leges proprias sibi condidisse. Nec communis his omnibus et una sententia est. Singuli enim, prout videtur et libet, ad accusationem Ecclesiæ nitendo, tanquam ^b quibus rector non sit, vel addunt decreta, vel minuunt. Propterea ergo coactum est hoc concilium in Gangrensi ecclesia habitum, ^c ut canones istos exponerent, quibus probantur memorati extra Ecclesiam esse. Quod si per penitentiam condemnaverint hæc omnia quæ male senserunt, tanquam ^a se non bene prolata, acceptabiles fiant; atque ideo singula ^B quæ debeant condemnare, synodus credidit exponendum. Quod si quis renuerit hæc quæ hodie constituta sunt, tanquam hæreticus, ^d et anathematizatus, et damnatus abjiciatur. Et erit non solum incommunicatus, verum etiam ab Ecclesia habeatur extorris; donec deprecetur episcopum, et de universis quæ penes eos sunt deprehensa ^e atque detecta prodiderit quid eorum susceperit observandum.

I. Si quis nuptias in accusationem deduxerit, **124** et mulierem ^f abominandam crediderit, aut etiam

^a Duo Veronen., suffragante Græco textu: *Unusquisque eorum per suam institutionem ab ecclesiastico canone recedens, tanquam proprias leges sibi condidit. Sed nec communis, etc.* Ex Viad. *sibi met pro sibi edidimus.*

^b Duo Veron. et Vat. cum vulg. Isid. delent quibus.

^c Codd. Thuan., duo Veron. et alius Vat., *canones istos exponere.*

^d Duo codd. Veron. melius delent particulam *et*; et post nonnulla pro *episcopum* cum Thuan. ms. habent *episcopos.*

^e Voces *atque detecta* ex nostris mss. adjecimus, concinente etiam cod. Thuan., qui præterea prodiderit exhibet, ita ut ad vocem *episcopos* in eo receptam hoc verbum referat.

^f Hujus collectionis auctor omisit voces quæ hic adjiciuntur tum in mss. Veron. tum in vulg. Isid., astipulantibus aliis versionibus et Græco textu, *himirum, fidem ac religiosam cum viro suo dormientem.*

^g Codd. Veron., Barb. et vulg. Isid. cum Græco addunt et *suffragatum.*

^h Vox *alienam* deest in codd. Veron., in quorum uno secunda manu adjecta fuit.

ⁱ Quesnellus huic loco notationem appendit sic: *Canonem, qui in aliis codicibus quartus est, hic præmittit uterque codex ms., quem et ab Ecclesia Romana ob id non receptum crediderim, ne videlicet de presbytero conjugato conjugique juribus utente intellectus incautos deciperet; et quis per eam tempestatem qua canones isti ab Ecclesia Romana recepti sunt, jampridem ea necessitas desiderat quæ olim impulerat ut conjugati ad sacerdotium assumere, modo a conjugibus abstinerent. Talis est porro canon ille ^k apud Isidorum: *Si quis discernit presbyterum conjugatum, tanquam occasione nuptiarum quod offerre non debeat, et ab ejus oblatione ideo se abstinat; anathema sit.* Hæc ille. Hunc quidem canonem omisit noster collector, quemadmodum in canonibus Ancyranis alia quoad diacones mutavit, ut Occidentali disciplinæ sese accommodaret; sed non advertit eadem ratione delenda fuisse quædam verba*

accusandam, tanquam non posse conjugatos ingredi in regnum Dei; anathema sit.

II. Si quis carnem manducantem ex fide cum religione, præter sanguinem et idolo immolatum, ^g crediderit condemnandum tanquam spem non habentem, quod eas manducet; anathema sit.

III. Si quis servum ^h alienum occasionis religionis doceat dominum suum contemnere debere, et ejus ministerium destituere, se non potius docuerit eum domino suo bona fide et cum omni honorificentia servire; anathema sit.

ⁱ IV. Si quis docet domum Dei contemptibilem esse debere, et ^j non congregationes quæ in ea sunt sequitur; anathema sit.

V. Si quis extra ecclesiam privatim populos congregans, contemnat ecclesiasticas sanctiones ^k ipsamque Ecclesiam; apud se autem aut sine presbytero, aut sine consilio episcopi agat; anathema sit.

VI. Si quis oblationum fructuum, vel primitias ecclesiæ debitas, voluerit extra **125** ecclesiam accipere vel dare, præter conscientiam episcopi, ^l et non magis cum consilio ejus de his agendum putaverit; anathema sit.

VII. Si quis acceperit vel dederit fructuum oblationem extra episcopum ^m vel quemlibet ministrum,

synodice in-erta ubi de presbyteris conjugatis sermo est. Id Quesnellus tribuit codic. Romanæ Ecclesiæ; sed perperam, uti patet ex Observationibus ad ipsius dissertationem in hunc codicem cap. 2, n. 9. Omnes alii codices et collectiones quæ Isidorianam versionem receperunt, hunc canonem præferunt; et Ferrandus, qui eadem versione usus est, n. 89 eundem compendio exhibet. In ms. Barb. sic effertur: *Si quis presbyterum qui uxorem habuit forte discernit, quod non habet eo ministrante de oblatione; anathema sit.* P. Harduinus t. II Concil. Ven. edit., col. 437, not. 4, ex alio codice sic: *Si quis discernit de oblationibus non communicans quas presbyter celebraverit conjugatus; anathema sit.*

^j Duo codd. Ver. et Barb. cum vulg. Isid. delent non et sequitur.

^k Vulg. Isid. addit: *aliterque ea quæ sunt Ecclesiæ voluerit usurpare, non conveniente presbytero juxta decretum episcopi ipsamque Ecclesiam, etc.*, quæ nec in hac collectione, nec in aliis versionibus et collectionibus reperitur. Cod. Barb. solum variat in sequentibus: *apud se autem ea quæ sunt Ecclesiæ voluerit agere, non conveniente presbytero secundum episcopi jussionem; anathema sit.* Veron. 55 totum canonem aliter effert sic: *Si quis extra ecclesiam in alio loco privato, contemnens Ecclesiam Dei, populos congregat, et citra presbyterum vel episcopum Eucharistiam erogat; anathema sit.* Veron. 58 prius Isidorianus cum variante a Labbeo annotata habet sic: *Si quis extra Ecclesiam privatim populos congregans, contemnit Ecclesiam; apud se autem sine presbytero agat, cum [corrigit cum Labbei codice et sine] consilio episcopi; anathema sit.*

^l Vulg. Isid. addit, *vel hujus die hujusmodi officia commissæ sunt: quæ verba ex Dionysio sumpta videntur, Græco textu suffragante.*

^m Vulg. Isid. ex Dionysii versione, *vel eum qui constitutus est ab eo ad dispensandam misericordiam pauperibus, qui dat et qui accipit; anathema sit.* Barb. post vocem *operis* addit *et qui dat, et qui accipit.*

tanquam ad dispensationem boni operis; anathema sit.

VIII. Si quis vel virginitatem vel continentiam profectus, tanquam abominabiles nuptias ^a dicat, et non solum propter hoc, quod continentia et virginitas bonum sit sanctumque propositum; anathema sit.

IX. Si quis propter ^b Deum virginitatem professus, per arrogantiam in conjugio positos vituperaverit; anathema sit.

X. Si quis contemnendos ^c dixerit agapen facientes, et propter honorem Dei fratres pauperes ad se convocantes, et vocationibus eorum communicare noluerit, ^d tanquam in nihilum quod sit deducens; anathema sit.

XI. Si quis virorum putaverit proposito sancto, id est continentiae, convenire ut pallio utatur, tanquam ex eo habiturus justitiam; reprehendatque vel judicet alios qui cum reverentia ^e virili utuntur aut alba veste, aut communi quae in usu est; anathema sit.

XII. Si qua mulier ^f hoc proposito suo utile iudicans, si virili veste utatur, ad hoc virilem habitum imitetur; anathema sit.

126 XIII. Si qua mulier, viro derelicto, discedere voluerit, soluto vinculo conjugali, nuptias ^g contemnendo; anathema sit.

XIV. Si quis dereliquerit proprios filios ^h ut non eos alat, atque eis secundum pietatem necessaria non praeberit; sed occasione continentiae negligendos putaverit; anathema sit.

XV. ⁱ Si quis filius parentes, maxime fideles, deseruerit, et sub occasione divini cultus hoc iustum esse iudicans, non potius honorem debitum ^j paren-

^a Ita Vindeb. cum Barb. Quaesnellus, dicit, et non solum propter hoc continens est, quod continentia, etc. Veron 58, iudicat, et non propter solum hoc quod continentia vel virginitas bonum sanctumque propositum est; anathema sit. Ita quoque manu secunda in Veron. 55 emendatum fuit; at prima manu cum vulg. Isid. ultimae voces sic: quod continentiae et virginitatis bonum sit, etc.

^b Duo Veronenses codd. cum Graeco textu, Domini, et similiter capite sequenti, Domini.

^c Ibidem codd. cum vulg. Isid., duxerit. Dein illi tantum omittunt ad se.

^d Vulg. Isid. tanquam nihil quod sit ducens.

^e Vera lectio est in vulg. Isid. et in duobus Veron., et alio cod. Barb., birris utuntur. Graeco *βίρρις*. Dein, et alia veste communi in vulg. Isid. cum Veron. 58. In Veron. autem 55, et alio vestimento quod in usu est.

^f Veron. 58, hoc propositum utile iudicans, virili veste utatur, ad hoc ut virorum habitum imitetur. Veron. 55 similiter, et solum variat utatur, aut virorum. Vulg. Isid., suo proposito utile iudicans.... ad hoc viri habitum imitatur.

^g Duo Veronenses codd., condemnando.

^h Duo Veron. mss., et non eos alat, et quod secundum pietatem est, eis necessarium non praeberit, sed occasione continentiae eos negligendos, etc.

ⁱ Vulg. Isid. cum duobus Veron. et Barb., si quis filii, et reliqua plurali numero.

^j Addidimus parentibus ex Vind., concinentibus aliis codd. et vulg. Isid. Mox in his scripsimus ex eodem codice et duobus Veron. Al., in illis, vel in eis.

^k Cod. Barb., Si quis iudicans. Cui lectioni ut sensum daret noster collector scripsit: Si quis non dijudicans. Veram autem lectionem Graeco congruen-

tibus reddiderit, ut hoc ipsum in his v. nec:ur quod fideles sunt; anathema sit.

XVI. Quaecunque mulier, religioni iudicans convenire, comas amputaverit, quas Deus ad velamen ejus et memoriam subjectionis illi dedit, tanquam resolvens jura subjectionis; anathema sit.

XVII. ^l Si quis non dijudicans, die Dominica jejnaverit ^m tanquam in ejus diei contemptum; anathema sit.

XVIII. Si quis eorum qui in proposito sunt continentiae, praeter necessitatem corporalem ⁿ superbiat, et jejunia communia totius Ecclesiae putaverit contemnendo, perfectam in sua scientia rationem vindicans; anathema sit.

XIX. Si quis per superbiam, tanquam perfectum se existimans, conventus qui per loca ^o vel basilicas sanctorum martyrum **127** sunt accusaverit, vel etiam oblationes quae ibidem celebrantur spernenda esse crediderit, memoriasque ^p sanctorum contemnendas putaverit; anathema sit.

^q Haec autem scripsimus non abscondentes eam qui in Ecclesia Dei secundum Scripturas sanctum propositum continentiae eligunt, sed eos qui suscipiunt habitum ejus, et in superbiam effertur adversus eos qui simplicius vivunt. Sed et hos condemnamus qui se extollunt adversus Scripturas et ecclesiasticos canones, et nova introducunt praecipua. Nos autem et virginitatem cum humilitate admiramur, et continentiam cum castitate et religione Deo acceptissimam dicimus, et renuntiationem saecularium negotiorum atque actuum cum humilitate et discessum approbando laudamus; et nuptiarum vinculum, quod secun-

tem praebent duo mss. Veron. cum vulg. Isid., Si quis tanquam hoc continentiae convenire iudicans, die, etc.

^l Duo Veron. cum Barb., ejusdem diei contemptum. Vulg. Isid., aut in ejusdem diei contemptum. Hoc loco notavit Quaesnellus: Graeco *διὰ τὴν νομίζουσαν ἀκακοπρέπειαν*. Videtur interpres legisse, *καχάρων*, ut conjicit Cotelierius: quem vide tom. I Monum. Graec., p. 794, hunc et 12 canon. illustrantem.

^m Cod. Barb., supervia jejunia communia totius, etc. Noster collector similem lectionem nactus, corrigisse videtur supervia in superveniens, ut legitur in duobus hujus collectionis exemplaribus Thuan. et Vind. In Oxon., supergrediens. Vulg. Isid., et superbiens. Veram lectionem dedimus ex duobus Veron., cui affinis est Vind. codex, in quo pariter habetur et jejunia communia. Vocem communia ignoravit Quaesnellus. Dein pro vindicans Oxou. cum Veron. 58 praefert iudicans.

ⁿ Vulg. Isid. cum duobus mss. Veron., et basilicas. Dein, vel accusaverit in eisdem Veron. et in Barb.

^o Duo Veronenses, eorum contemnendas.

^p Haec est synodica Gangrensis clausula qua maxime postremi canones explicantur. Eam cum utroque codice Quaesnelli, sicut et noster Vind. omiserit, in omnibus hujus collectionis exemplaribus deesse nihil ambigimus. Legitur vero in duobus Veronensibus, sicut et in vulg. Isid., ex quo illam Quaesnellus adjecit. Graecus textus originalis cum codicebus versionis Priscæ eam genuinam confirmat.

^q Vocem discessum, a Labbeo in margine additam, cum nostri codices Veronenses exhibeant, textui inseruimus. Scripsimus vero approbando pro approbandam cum vulg. Isid. et Veron. 55. Codex autem Veron. 58, approbandum.

dum castitatem secum perdurat, honoramus; et divites cum justitia et operibus bonis non abjicimus, et parcimoniam cum veste humili non reprobamus; sicut etiam ornatum a propter corporis diligentiam infucatum laudamus. Dissolutos autem et fractos in vestibus incessus non recipimus, et domos Dei honoramus, et conventus qui in his sunt tanquam sanctos et utiles recipimus, b pietatem in privatis domibus non concludentes, et omnem locum in nomine Dei edificatum honoramus, et congregationem in ecclesia factam ad utilitatem communem 128 recipimus, et bona opera quæ c juxta vires in fratres pauperes exercentur, secundum ecclesiasticas traditiones beatificamus; et omnia quæ conveniunt traditionibus apostolicis et sanctarum Scripturarum præceptis in Ecclesia fieri exoptamus.

CAPITULUM VI.

a Epistola

Concilii Carthaginensis ad urbis Romæ Innocentium papam 1, contra Pelagium et Celestium.

Domino beatissimo et honorandissimo sancto fratri INNOCENTIO PAPÆ, AURELIUS, NUMIDIUS, RUSTICIANUS, c FIDENTIUS, f EVAGRIUS, s ANTONIUS, PALATINUS, ADEODATUS, VINCENTIUS, PUBLIANUS, THEASIBUS, TUTUS, h PANNONIUS, VICTOR, RESTITUTUS, alius RESTITUTUS, i RUSTICUS, FORTUNATIANUS, AMPELIUS, j AVIVIUS, FELIX, DONATIANUS, alius ADEODATUS, OCTAVIUS, SEROTINUS, MAJORINUS, POSTHUMIANUS,

* Quæsn. cum vulg. Isid., præter. Emendavimus cum nostris codicibus, astipulante Græco textu aliisque versionibus.

b Male apud Quæsn., proprietatem.

c Supra habent nostri codices Veron. cum Gratiano dist. 41, c. 5, parcimoniam, nec non mss. collectionis Hadrianae.

d Hæc epistola præter hujus collectionis codices, inter quos Vindebonensem contulimus, exstat in mss. collect. Barb. 2888 et Vat. 5845 in additionibus Dionysianis, ac tandem in Isidorianis, ex quibus relegimus cod. Vat. 5791, quem Vat. 2 appellabimus, illum autem Vat. 1. Codices etiam a P. Constantio recogniti et Augustini editiones usui erant. Titulum ex ms. Casareo Vindebon. exhibuimus.

e Sic Vind. cod. cum Barb., utroque Vat. et vulgatis Augustinianis. Favet etiam collatio Carthaginensis anni 411, in qua tres Fidentii episcopi recensentur, nullus autem Fidentianus, vel Fidentinus, ut alias legitur.

f Sic nostri codices cum illis Quæsnelli, excepto Vat. 1, qui exigua variatione habet Evagrius. Ille vero hanc notam subjicit: Mendosam esse lectionem, et pro Evagrionem esse Evangelium, asseri Garnerius (Vide Joan. Gar. notas ad hanc epist., disert. 2 ad Marium Mercatorem); et revera hunc in illustro loco substituit nullius codicis auctoritate, nulla ratione fretus. Quod enim ait Evagrii nomen: vulgare non fuisse Afris, fuisse autem Evangelii; quodque Evangelium Assuritanum episcopum, de quo in collatione Carthag., huc adducit, merito exussatur a doctissimo viro Henrico de Noris in censura notarum ejusdem Garnerii ad inscriptiones hujus synodice et alterius Milevitani concilii epistola.

g Codd. Vind., Barb. et Vat. 2, Antoninus, concinentibus antiquis libris a P. Constantio laudatis. Sed epistola Innocentii his litteris reddita in codicibus qui nomina episcoporum recensent. Antonium præfert.

h Vulg. ante Quæsn., Panthionius, refragantibus mss. et Collat. Carth. c. 126.

i Vat. 1, Rusticianus.

j Ita codd. nostræ collectionis et Isid. Barberinus

CRISPOLUS, VICTOR, alius VICTOR, k LEUTIUS, l MARIANUS, FRUCTUOSUS, m FAUSTINIANUS, QUODVULTDEUS, CANDORIUS, 129 MAXIMUS, n MECARIUS, RUSTICUS, o RUFIANUS, p PROCULUS, THOMAS, JANUARIUS, OCTAVIANUS, PRÆTEXTATUS, SIXTUS, alius QUODVULTDEUS, PENTABIUS, item QUODVULTDEUS, CYPRIANUS, SERVILIUS, q PELAGIUS; MARCELLUS, VENANTIUS, DIDYMIUS, SATURNINUS, r BAZACENUS, GERMANUS, GERMANIANUS, s JUVENTIUS, MAJORINUS, item JUVENTIUS, CANDIDUS, item CYPRIANUS, EMILIANUS, ROMANUS, AFRICANUS, MARCELLINUS, t qui in concilio ecclesie Carthaginensis adfuimus.

B CAP. I. — Cum ex more ad Carthaginensem ecclesiam solemniter u venissemus, atque ex diversis causis congregata ex nobis synodus haberetur, compresbyter noster v Orosius nobis litteras sanctorum fratrum et consacerdotum nostrorum dedit Herotis et Lazari, quarum formam his constituimus esse subdendam. His ergo lectis, Pelagium et Celestium auctores x nefarii prorsus, et ab omnibus nobis anathematizandi erroris advertimus. Unde factum est ut recensendum y peteremus quid ante ferme quinquennium super Celestii nomine, hic apud Ecclesiam Carthaginensem fuerit agitata. Quo recitato, sicut ex subditis advertere poterit sanctitas tua, quamvis z judicatio manifesta constaret, quia illo tempore episcopali judicio excisum hoc tantum vulnus ab Ecclesia videretur: nihilominus tamen id communi deliberatione censuimus, aa hujusmodi persuasionis auctores,

C vero et Vat. 1, Abibius. Vulg. Concil., Avinius. Antiquæ editiones Augustini, Animus. Benedictini et Constantii, Ambivius ex rescripto Innocentii, et collatione Carthag. c. 135.

k Oxon., Leuticus. Quidam codices cum Benedictinis, Leucius.

l Vulg., Macinus vel Macianus. In collat. Carthag. duo leguntur episcopi Mariani.

m Vat. 1, Faustinus.

n Vat. 1, Magorus. Constantius ex aliis mss. et editione Benedictina revocavit Magasius, concinente rescripto Innocentii.

o Oxon. cum Vat. 2 et Barb., Rufinianus, quam lectionem Benedictini secuti sunt.

p Quæsn. in postilla marginali: Ita Thuan. et Oxon., et sic legendum coniecit Garnerius. Edit. Proculianus. Lectioni textus favet etiam nostri et Benedictinorum codices, nec non rescriptum Innocentii. Post Proculum Benedictini ex optimis exemplaribus suppleverunt Severi nomen, quod Innocentii rescripto probatur.

q Edit. Benedict. ex Augustini codicibus, et P. Constantius ex mss. Corb. et Germ., Pelagianus.

r Oxon. videtur legere cum editis Benedictinis Bazacenus. Edit. antiquiores Augustini, Thiasenus.

s Edit. Bened. Augustini hic et deinceps, Inventius, Constantius cum aliis mss., Invenius.

t Benedictini editores, et P. Constantius ex quibusdam codd. addunt et ceteri.

u Tres codd. Vind., Barb. et Vat. 2, cum Garnerio, veniremus.

v Cod. Thuan., Orosius. Post pauca, nostrorum supplevimus ex omnibus nostris codd. atque vulgatis.

x Benedictini ex suis codicibus inserunt argui, quod verbum anteriores Augustini editiones et nostri antiqui libri ignorant.

y Sic Vind. et Barb. mss. cum edit. Aug. et Constantii. Quæsnellus cum aliis codd., putaremus.

z Apud Garnerium indicatio ex errore operatur. Ita Quæsn.

aa Codd. Barb. et Vat. 1, et hujusmodi, et deinceps oporteat.

quamvis et ad presbyterium idem Coelestius postea pervenisse dicatur, nisi hæc apertissime anathematizaverit, ipsos anathematizari oportere: ut si ipsorum non poterit, saltem eorum qui ab eis decepti sunt vel decipi possunt, cognita sententia quæ in eos lata est, sanitas procuretur.

130 CAP. II. — Hoc itaque gestum, domine frater, ^a sanctæ charitati tuæ intimandum duximus, ut statutis ^b nostræ mediocritatis etiam apostolicæ sedis adhibeatur auctoritas, pro luenda salute multorum, et quorundam perversitate ^c etiam corrigenda. Id enim agunt isti damnabilibus di-putationibus suis, ut non defendendo, sed potius in superbiam sacrilegam extollendo liberum arbitrium, nullum locum relinquunt gratiæ Dei, qua Christiani sumus, qua et ipsum nostræ voluntatis arbitrium vere sit liberum, dum a carnalium concupiscentiarum ^d dominatione liberatur, dicente Domino: *Si vos Filii liberi eritis; quod auxilium fides impetrat, quæ est in Christo Jesu Domino nostro. Isti ^e autemasserunt, sicut a fratribus qui etiam eorum libros legerunt cognovimus, in eo gratiam Dei deputandam, quod talem ^f hominis instituit creaturæ naturam, quæ per propriam voluntatem legem Dei posset implere, sive naturaliter in corde conscriptam, sive in litteris datam; eandem quoque legem ad gratiam Dei pertinere, quod illam Deus in adjutorium hominibus dedit (Isai. viii, 20, sec. LXX). Illam vero gratiam qua, ut dictum est, Christiani sumus, cuius Apostolus prædicator est, dicens: *Condelector enim legi Dei secundum interiorem hominem; video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, et captivantem me ^g in lege peccati, quæ est in membris meis. Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum (Rom. vii, 22); nolunt omnino cognoscere, nec aperte quidem oppugnare audent. Sed quid aliud agunt cum hominibus animalibus non percipientibus quæ sunt spiritus Dei (1 Cor. ii, 14), persuadere ^h quippe non cessant ad operandam perficiendamque justitiam; et Dei mandata complenda solam sibi humanam **131** sufficere posse natu-**

ram? ⁱ non attendentes quod scriptum est: *Spiritus adjuvat infirmitatem nostram (Rom. viii, 26); et: Non volentis, neque currentis; sed miserentis est Dei (Ibid. ix, 16); j* et: *quod unum corpus sumus in Christo Jesu, singuli autem alter alterius membra: habentes dona diversa, secundum gratiam, quæ data est nobis (Ibid. xii, 5); et: Gratia Dei sum id quod sum; et gratia ejus in me vacua non fuit; sed plus omnibus illis laboravi; non autem ego, sed gratia Dei mecum (1 Cor. xv, 10); et: Gratias ago Domino, qui dedit nobis victoriam per Jesum Christum Dominum nostrum (Ibid., 57); et: Non quia idonei sumus cogitare aliquid, quasi ex nobismetipsis; sed sufficientia nostra ex Deo est (II Cor. iii, 5); et: Habemus thesaurum istum in vas fictilibus; ut eminentia sit virtutis Dei, non ex nobis (Ibid. iv, 7); et innumerabilia quæ de Scripturis omnibus, si colligere velimus, ^l tomus non sufficit; et veremur ne apud te ista ipsa commemorandi, quæ majore gratia de sede apostolica prædicas, inconvenienter facere videamur. Sed ideo facimus, quia ^m eo quod infirmiores sumus, quaqueversus unusquisque nostrum verbum Dei prædicando putatur attentior, crebrius eos patimur ⁿ in nos et audacius insurgentes.*

CAP. III. — Si ergo Pelagius episcopalibus gestis, quæ in Oriente confecta dicuntur, etiam tuæ venerationi juste fuerit visus absolutus, error tamen ipso et impietas, quæ ^o jam multos assertores habet per diversa dispersos, etiam auctoritate apostolicæ sedis anathematizanda est. Consideret ^p enim sanctitas tua, et pastoralibus nobis compatiatur visceribus, quam sit pestiferum et exitiabile ovibus Christi, quod istorum sacrilegas disputationes necessario consequitur: ut nec orare debeamus *ne intremus in tentationem (Matth. vi, 13)*, quod Dominus discipulos monuit, et posuit in oratione quam docuit; aut *ne deficiat **132** fides nostra (Luc. xii, 32)*, quod pro apostolo Petro se rogasse ipse testatus est. Si enim ^q possibilitate naturæ et arbitrio voluntatis in potestate sunt constituta, quis non ea videat inaniter a Domino peti et fallaciter orari, cum orando poscuntur quæ naturæ ita jam conditæ sufficientibus viribus obtinentur? Nec debuisse dicere Dominum Jesum: *Vigi-*

^a Edit. antiquiores delent *sanctæ*.

^b Cod. Thuan., *a nostra mediocritate*.

^c Addidimus etiam ex omnibus nostris mss. et aliis editionibus.

^d Ita vulg. edit. et mss. Thuan. et Oxon. (adde et omnes nostri). Solus Garn., *damnatione*, minus recte. **QUESNELLUS.**

^e Ms. Thuan., *enim*.

^f Oxon., *hominibus instituit naturam*. Post nonnulla edit. Aug. et P. Coustantius cum nostro Vat. 2, *possit implere*.

^g Ms. Oxon., *in legem*. Edit. Aug. et Coustant., *sub lege*.

^h Edit. Aug. et Coust. delent *quippe*: melius.

ⁱ Notavit Quesnellus in margine: *Mendosa interpunctio sensum hic pervertit in editis*.

^j Addidimus et cum Vind., Barb., et duobus Vat., consentientibus edit. Aug. et Coust.

^k Edit. Aug. et Coust. cum Vat. 2 addunt *et*. Barb. et Vat. 1 ignorant non *ex nobis*.

D ^l Edit. recentiores Aug. cum mss. Corb. et Germanen. laudatis a P. Coustant., *tempus*. At antiquæ editiones et P. Coust. ex aliis codicibus nostrorum et Quesnellii exemplarium lectionem approbant. Mox Quesn., *sufficit capere*. Delevimus *capere* ex nostris mss. Vind. et Barb., consentientibus aliis editionibus.

^m Sic codd. Vind. et Barb. Edit. Aug. et Coust., *eo quo*. Quesn., *in eo quod*. Post pauca, *verbo Dei prædicando* ms. Barb. cum editis Aug. et Coust.

ⁿ Barb. et edit. Conciliorum et Coust. delent *in nos*.

^o Garnerius, *tam multos*.

^p Ita ex mss. Vind. et Barb. cum editis. Quesnellus, *ergo*.

^q Melius in edit. Aug. et Coust. inseritur *hec*. Notat in margine Quesnellus: *Garn.*, Si enim hæc quæ possibilitate naturæ et arbitrio voluntatis præstantur, etc., omnino male, contra fidem codd. excusorum et nostrorum sermonis contextum, et auctoris mentem, ne quid pejus.

late et orate, sed tantummodo vigilate, ne intratis in tentationem; nec beatissimo Petro primo apostolorum, Rogari pro te, a sed impero, vel moneo, ac precipio, ne deficiat fides tua. Contradicitur etiam istorum contentione benedictionibus nostris, ut incensum super populum dicere videamur quiddam eis a Domino precamur, ut recte^b ac pie vivendo illi placent; vel illa quæ pro fidelibus Apostolus precatur dicens: *Flecto genua mea ad Patrem ° Domini nostri Jesu Christi, ex quo omnis paternitas in celo et in terra nominatur, ut det vobis secundum divitias gloriæ suæ virtute corroborari per spiritum ejus (Ephes. vi, 14).* Si ergo^c voluerimus super populum benedicendo dicere: *Da^d illi, Domine, virtutem corroborari per spiritum tuum, istorum nobis disputatio contradicit, affirmans liberum negari arbitrium, si hoc a Deo B* postitur, quod in nostra est potestate. ° *Virtute enim, inquit, corroborari possumus, si volumus, ea possibilitate naturæ quam non nunc accipimus, sed cum crearemur accepimus.*

CAP. IV. — Parvulos etiam propter salutem, quæ per Salvatorem Christum datur, baptizandos negant; ^f ac sic eos mortifera ista doctrina in æternum necant: promittentes, etiam si non baptizentur, habituros vitam æternam: ^h nec pertinere ad eos de quibus ait Dominus: *Venit enim Filius hominis querere et salvare quod perierat (Luc. xix, 10).* Quia isti, inquit, non perierant, nec est quod in eis salvetur, aut tanto pretio redimatur: quia^h nihil **133** in his vitium, nihil tenetur sub diaboli potestate captivum, ⁱ nec pro eis fusus esse sanguis in remissionem legitur peccatorum. Quanquam per baptismum Christi etiam parvulorum fieri redemptionem libello suo Coelestinus in Carthaginensi Ecclesia jam confessus est. Sed

^a Duo codd. Vaticani cum edit., *sed moneo te, vel impero, ac precipio, Quæsn., sed impero, vel moneo, vel precipio.* Lectionem ms. Vindeb. prætulimus. Dein, *Contradicitur etiam istorum contentio* in codd. Barb. et Vat. 1.

^b Cod. Thuan. addit, *accipiant, Barb., recte accipiant vivendo, ut illi, etc.*

^c Voces *Domini nostri Jesu Christi* ex omnibus nostris codicibus et editis adjecimus.

^d Vulg. Aug. et ms. Oxon., *illis.* Mox idem vulg., *virtute.*

^e Cod. Vindl., *Virtute enim corroborari si voluerimus, inquit, possumus ea possibilitate, etc.* Idem est in vulgatis, excepto verbo *voluerimus*, pro quo habent *volamus.*

^f Ms. Thuan., *ac si eos mortifera ista doctrina in æternum necet.*

^g Sic Thuan. cum vulg. Accedunt Vind. uterque Vat. et Barb., qui solum dolent ad eos. Quæsn. cum Oxon., *nec perisse cum iis de quibus, etc.*

^h Codd. Barb. et Vat. cum vulg., *nihil est in eis vitium.*

ⁱ Ms. Barb., *nec pro eis fusus est sanguis in remissionem, ut legitur, peccatorum.* Vat. 1, *ut legitur similiter exhibet.* Edit. Bened. et Coust. cum potioribus mss., *nec pro eis fusus est sanguis, qui fusus in remissionem legitur peccatorum.*

^j Ita omnes nostri codd. cum Thuan. et vulgatis. Quæsnellus, *evertuntur.*

^k Edit. Rom. addit *astutia.*

^l Edit. Bened. et Coust., *negant.*

PATROL. LVI.

A multi qui eorum perhibentur esse vel fuisse discipuli, hæc mala quibus fidei Christianæ fundamenta non cessant. Unde etiam Pelagius Coelestinusque correcti sunt, vel si ista nunquam sensisse se dicunt, et quæcunque scripta contra eos prolata fuerint, sua esse^l negabunt, nec est quemadmodum de mendacio convincantur; generaliter tamen quicumque dogmatizat et affirmat humanam sibi ad vincenda peccata, et Dei mandata faciendâ sufficere posse naturam, et eo modo gratiæ Dei, quæ sanctorum evidentius orationibus declaratur, adversarius invenitur; et quicumque negat parvulos per baptismum Christi a perditione liberari, et salutem percipere sempiternam, anathema sit. Quæcunque autem eis alia obijciuntur, non dubium venerationem tuam, cum gesta episcopalia perspexerit quæ in Oriente in eadem causa confecta dicuntur, id iudicaturam, unde omnes in Dei misericordia gaudeamus. ° Ora pro nobis, domine beatissime papa.

134 CAPITULUM VII.

° *Rescriptum Innocentii papæ ad eisdem.*

INNOCENTIUS AURELIO, et omnibus sanctis episcopis P vel cæteris qui in concilio Carthaginensi adfuerunt Ecclesiæ dilectissimis fratribus, in Domino salutem.

CAP. I. — ¶ In requirendo de his rebus quas omni cum sollicitudine decet a sacerdotibus^r maximeque a vero justoque et catholico tractari concilio, antiquæ traditionis exempla servantibus et ecclesiasticæ memoris disciplinæ; ° nostræ religionis vigorem non minus nunc in consulendo, quam antea cum pronuntiaretis, vera ratione^s firmatis: qui ad nostrum referendum approbastis esse iudicium. Scientes qui^t

^u Idem editi, *non dubitamus.*

^v Uterque Vat. et Barb. uti et nonnulli codd. Gallicani a Benedictinis Augustini editoribus laudati earent his postremis verbis *Ora, etc.*

^w Exstat, et recognitum fuit cum iisdem codicibus cum quibus præcedens capitulum.

^x Voces *vel cæteris* adjecimus ex Thuan. et Vind. Sic habent codices nostræ collectionis, necnon Vat. 1 et Barb. ac veteres leidoriani. At Augustini exempla episcoporum nomina referunt, uti in editionibus Benedictinorum et Constantii, in quibus post ea episcoporum nomina habetur *et cæteris qui in Carthaginensi concilio adfuerunt.*

^y Hæc est nostræ collectionis lectio. In cod. Vindl., qui prima manu habet *In requiram, de his rebus*, secunda manus ex *de his correat Dei.* Duo codd. Barb. et Vat. 1 melius, *In requirendis Dei rebus*, quam lectionem P. Constantius in tribus aliis mss. nactus prætulit, eo quod Afrorum epistola ad Theodorum papam inserta actioni secundæ concilii Lateranensis sub S. Martino I, dum exordii sententias sumit ex his litteris Innocentii, eandem lectionem confirmat.

^z Vulg., *maxime a vero.* Post paucos Garn., *servatis.*

^{aa} Garn., Labb. et Coust., *vestræ.* Dein Vat. 1, *quam antequam retro epistola pronuntiaretis.* Simile quippiam, sed mendose legitur in Barb., *quam ante quorundam epistolam cum pronuntiaretis.*

^{ab} Legendum cum Vat. 1 et Barb., consentientibus vulg. Bened. et Coust., *firmastis.* Mox solus Garn., *qui de causa ad nostrum.*

apostolicæ sedis, cum omnes hoc loco positi ipsam a quoque desideremus Apostolum, debeatur; a quo ipse episcopatus et tota auctoritas nominis hujus emerisit. Quam sequentes tam mala ^a jam damnare novimus, quam probare laudanda. ^b Vel id vero quod patrum instituta sacerdotali custodientes officio, non censeatis esse calcanda, quod illi non humana, sed divina decreverunt sententia, ut quidquid quamvis ^c de disjunctis remotisque provinciis ageretur, non prius duce- rent statendum, nisi ad hujus sedis notitiam perveniret; ut tota hujus auctoritate justa quæ fuerit pronuntiatio, firmaretur, ^d indeque sumerent cæteræ Ecclesiæ, et **135** velut de natali suo fonte aquæ cunctæ procederent, et per diversas totius mundi regiones ^e puri capitis incorruptæ manarent, quid præciperent, quos abluerent, quos velut in cono inemundabili sordidatos mundis digna corporibus unda vitaret.

CAP. II. — Gratulor igitur, fratres charissimi, quod per fratrem et coepiscopum nostrum Julium ad nos litteras destinastis. Et, cum ^f pro illis curam geritis, quibus præsedetis Ecclesiæ, sollicitudinem vestram pro omnium utilitate monstratis; et per cunctas totius orbis Ecclesias omnibus una quod prosit decernendum esse deposcitis: ut suis constabilita regulis Ecclesiæ, et ^g hoc quo illos caveat pronuntiationis justæ firmata decreto, talibus patere non possit, qui perversis instructi, hinc destructi verborum argutiis, sub imagine catholicæ fidei disputantes, velut pestiferum ^h exhalantes virus, ut hominum recte sententium in deteriorem partem corda corrumpant, totam veri dogmatis quærunt evertere disciplinam. Sanandum ergo celerius, ne longius execrandus animis morbus ⁱ inserpat: ut si medicus, cum viderit

^a Barb. Vat. 1, Bened. et Coust. melius delet jam.

^b Ita cum Thuan., ms. Vind. cæterique nostri codices, et omnes vulgati. Solus Quesn. recepit ex ms. Oxon. Unde id venit quod.

^c Ita nostri codd. et vulg. Quesnells, in disjunctis.

^d Garn., Unde aquas sumerent cæteræ Ecclesiæ, velut de natali suo fonte, a quo cunctæ procedunt, et per diversas totius mundi regiones . . . manant. Unde perciperent, quos . . . abluere. Dein de natalis sui fonte apud Quesn. Correximus ex Vindeb. aliisque nostris codd. et vulg.

^e Vulg. Bened. et Coust., puri latice capitis incorrupti manarent. Mox Coust. cum edit. Concil. et duobus codd., quid præcipere, quos abluere, ita ut subaudiatur deberent.

^f Vind. cum Coust. et Bened. delet pro.

^g Adjecimus hoc cum Vind. Barb. aliisque codd. allegatis a Coust. Garnerius: Ecclesiæ, et pronuntiationis justæ firmata decretalibus illos parere non possit: ac dein omittit immo destructi.

^h Ita Vind. et Barb. cum vulg. Quesnells, exhalant virus, et ut hominum.

ⁱ Al., irrepit.

^j Quesn. addit esse: delevimus auctoritate eod. Vind., consentientibus vulgatis. Post pauca Garn., desperatus non evadat. Sed cum.

^k Garn., ut quod reliquum integrum est servet intactum. Alii vulg., quo reliquum integrum servet et intactum.

^l Vat. 1 et Barb. ac secunda manu in Vind. non

A aliquem hujus terreni corporis esse languorem, magnum suæ artis ^l estimat documentum, et cito quis, illius intervenit, desperatus evadat; vel cum patre vulnus aspexerit, adhibet sementa, vel cætera quibus illud quod natum fuerat, possit vulnus obdoci. At, si id manens sanari non potuerit, ne corpus reliquum sua tæbe corrumpat, ferro amputat quod nocet, ^k quo reliquum servet integrum et intactum. Præcidendum id ergo est, quod velut sano puroque nimum corpori **136** vulnus obrepit; ne cum tardus abstergitur, in ipsis pene visceribus hujus mali ^l non exhaurienda post sentina considat. Nam quid nos rectum ^m de his post hæc mentibus æstimemus, qui sibi se putant debere quod ⁿ boni sunt, nec illam considerant ejus quotidie gratiam consequuntur?

B CAP. III. — ^o Sed jam isti qui tales sunt nullam Dei gratiam consequuntur, qui sine illo tantum esse posse asequi confidunt, quantum vix illi qui ab illo postulant ^p et accipiunt, promerentur. Quid enim tam iniquum esse potest, tam barbarum, et in totius religionis ignarum, tam Christianis mentibus inimicam, ^q huic se negare debere, quidquid in quotidiana gratia consequeris, cui te ipse debere constiteris quod natus es. Ergo eris tibi in providendo præstantior quam ^r potest in te esse qui te ut esses effecit; et cum te putes ei debere quod vivis, quomodo te non putas illi debere quod quotidianam ejus consequendum gratiam taliter vivis? ^s Et qui nos adjutorio negas indigere divino, quasi ex nostra in te um possibilitate perfectos, ^t quomodo non adjutorium in nos, cum tales etiam a nobis esse possimus, provocamus? Qui enim adjutorium Dei negat, vellem interrogare quid dicat. Nos non mereri? an illum hoc præstare non posse? an nihil esse propter quod unusquisque hoc exinanita.

^m ^o Melius de eorum, ut legitur in Capitulis de gratia. Quesnells. Mox post hæc pro post hæc in eisdem Capitulis et aliis vulgatis. Dein Garn., amantibus pro mentibus.

ⁿ Sic omnes nostri codices et vulgati. Quesnells, bona.

^o Garn., Sed juste.

^p Quesn., ut accipiunt. Bened., accipere. Coust. cum Garn., et accipere. Magis placuit lectio ms. Vind., quam comprobant edit. Concil. cum mss. Pith. et Isid. Post pauca Garn., tam religionis mentibus.

^q Quesn., quam denegari. Prætulimus lectionem aliarum editionum, quam sensu exigente præfert noster codex Barb., accedentibus etiam Vind. et duobus Vat., in quibus solum pro te negare facili amanuensium errore habetur denegate. Mox Barb. et Vat. 1 delent præpositionem in ante quotidiana.

^r Coust., potest in eo esse. Edit. Concil., potest is esse. Post pauca Vind., et cum putes debe e. Garn., et si huic putes debere. Coust., et cui putes debere.

^s Barb., Et quid . . . perfecti. Coust., quasi ex nostra simus in totum possibilitate perfecti. Ms. Thuan., perfecti simus. Codicem Vind. concinentibus aliis vulg. secuti sumus. Quesn., in toto.

^t Garner., Dic quomodo vere adjutorium ejus in nos . . . provocemus: male et contra mentem pontificis, qui probare intendit, ut ex consequentibus patet, justum v. ta sua provocare auxilium Dei, ut justius vivat. Sic Quesn. in margine. Edit. Aug. et Coust. vocem ejus inserunt.

debeat ^a postulare? Posse hoc Deum opera ipsa testantur. Adjutorio quotidiano nos egere, negare non possumus; hoc enim seu bene vivimus ^b provocamus, ut melius sanctiusque vivamus; seu prave sentientes a bonis avertimur, ut ad rectam redeamus viam **137** ejus auxilio plus egemus. Nam quid tam mortiferum, tam præcepta videatur ad casum, tam expositum ad omnia pericula, si hoc solum nobis sufficere posse putantes, quod liberum arbitrium ^c dum nasceremur accepimus, ultra jam a Domino nihil queramus: id est, auctoris nostri obliti, ejus potentiam, ut nos ostendamus liberos, abjuremus? quasi jam amplius quod dare possit non habeat, qui te in tuo ortu liberum fecit: nescientes quod nisi magnis precibus gratia in nos implorata descendat, ^d nequaquam terrenæ labis et mundani corporis vincere errores conomur, cum pares nos ad resistendum non liberum arbitrium, sed Dei solum facere possit auxilium.

CAP. IV. — Nam si ille clamat adjutorio sibi opus esse divino, qui digne hoc non quereret, si cui liberum arbitrium plus prodesset; quippe cum vir beatus et jam electus a Domino nihil egeret, tamen ita Deum deprecatur postulans: *Adjutor meus esto, ne derelinquas me, neque despicias me, Deus salutaris meus*: nos nobis liberum arbitrium, ille ^e Deum postulat adjutorem. Quod nati sumus, sufficere nobis posse dicimus; ille Deum, ne derelinquatur ^f exorat. Non, rogo, manifeste dicimus quid oremus, cum ille tantopere, ut supra diximus, beatus vir, ne despiciatur, exoptat? Illi enim necesse est ^g ista arguant, qui illa confirmant. David enim orationis ignarus et suæ naturæ nescius accusetur, qui cum sciat tantum in sua esse natura, adjutorem sibi Deum, et ^h assiduum adjutorem; nec illi sufficit assiduum, sed ne aliquando

^a Sic mss. Vind. et duo Vat. cum omnibus vulgaribus. Solus Quesnellus cum suis codd., præstolari.

^b Edit. Rom. et recentiores Conciliorum cum Garnerio, *precamur*. Vind., Barb. et Vat. 1 mendose, *provocamur*, et hinc forte alibi emendatum *precamur*.

^c Al., cum.

^d Garn., *ne quidquam*: et infra, *Nam si David in-clamat. Mox errores prætelius cum nostris codd. et vulg. Quesnellus, errorem.*

^e Vulg. addunt sibi. Mox Vind. cum edit. Bened. et Const. nos habet pro nobis.

^f Garner., *exorat. Nos dicimus manifeste: ut quid oremus Deum; illo, etc.* Infra *exoptat* scripsimus cum mss. Vind. et Thuan., cum quibus vulg. Benedicti. et Const. cum antiquis Conciliorum editionibus consentiunt. Quesn. cum Labb., *exorat*; idque alia manu scriptum in ms. Vindeb.

^g Garn., *ita*: et mox, *ergo pro enim*.

^h Garn., *assiduum adjutorem invocat. Nec illi sufficit assiduum invocare, sed ne, etc.* Notat Quesnellus: *Garnerius ita legit, addit, et distinguit, minus recte meo iudicio. Nulli, quod sciamus, codices huic lectioni assipulantur.*

ⁱ Sic ex ms. Vindeb. Quesn. omisit hoc, et pro ita primo loco habet tam. Garn., *Si ergo hoc illi tam magnam visum sit, ut nos docere!* Benedictini: *Si ergo hoc ille tam magnus, sicut assidue dicere, ita necessarium, etc.* Const., *Si ergo hoc ille ita magnus scit, ut assidue dicere, ita necessarium, etc.* In notatione autem affirmat sic plures ac vetustissimos codices præferre; ut vult legi: *ita magnus scivit assidue dicere, et ita*

illum despiciat, orationibus pronus exoptat; et per corpus omne psalterii **138** hoc et prædicat et clamat ¹. Si ergo hoc ille ita magnus scit, ut assidue diceret; ita necessarium confessus est, ut doceret: quemadmodum Pelagius Cælestiusque, seposita omni responsione psalmorum, talique abdicata doctrina, suasuros se aliquibus esse confidunt, nos adjutorium Dei nec debere querere, nec eo egere? cum omnes sancti nihil se sine hoc agere posse testentur. ² Liberum enim arbitrium olim ille perpeusus, cum suâ inconsultius utitur bonis, cadens in prævaricationis profunda demersus est, et nihil quemadmodum inde exurgere posset invenit, suaque in æternum libertate deceptus, hujus vulna ³ jacuisset oppressus, nisi eum postea Christi per suam gratiam relevasset adventus.

⁴ Qui per novæ regenerationis purificationem omne præteritum vitium sui baptismatis lavacro purgavit, et ejus ⁵ firmans statum quo rectius constabiliusque procederet, tamen suam gratiam in posterum non negavit. Nam quamvis hominem redemisset ⁶ a præteritis ille peccatis, tamen sciens iterum eum posse peccare, ad reparationem sibi, quemadmodum posset illum et post ista corrigere, multa servavit: quotidiana præstat ille remedia, quibus nisi freti confisque nitamur, nullatenus humanos vincere poterimus errores. Necesse est enim ut quo auxiliante vincimus, eo iterum non adjuvante vincamur. Sed possem plura dicere, nisi vos constaret cuncta dixisse.

CAP. V. — Quisquis ergo huic assentiens videtur esse sententia qua dicat adjutorio nobis non opus esse divino inimicum se catholicæ fidei, et Dei ⁷ beneficium profitetur ingratum ⁸; nec nostra communione sunt digni, **139** quam prædicando taliter polluerunt. Sic enim sua sponte, dum sequuntur illa ⁹ quæ dicunt,

necessarium. Vind. quoque habet dicere. Noster codex Vat. 1, Si ergo hoc ille ita manum sit assidue dicere, ita necessarium, etc., ubi manum sit mendose scriptum est pro magnum scit.

¹ Ita ex cod. Thuan. hujus collectionis, cum hæc lectio non tam alii et vulg. et mss. probetur, quam ab Augustino lib. II contra epistolam Pelagianorum, n. 6, et a Prospero in libro contra Collatorem c. 5, n. 15, ubi hæc eadem Innocentii verba recitantur. Quesnellus cum aliis hujus collectionis codd., *Liberum enim arbitrio olim ille perpeusus*. Barb. ms., *Liberum enim arbitrio olim ille perpeusus*. Innocentii sententia notante ² Constantio potius *permissus* quam *perpeusus* vel *perpeusus* postulat.

³ Vat. 1 et Barb., *latuisset*. Mox *pro sua gratia* aliquot mss. cum edit. Benedicti.

⁴ Concil. edit., *confirmans*.

⁵ Oxon., *a propriis, male*.

⁶ Idem Oxon., *beneficio*.

⁷ Putat Joannes Garnerius aliquid hoc loco deesse. Nihil tamen amplius quam excusi codices habent ms. Thuanus et Oxoniensis; nihilque revera sensus desiderat. Hæc porro ille ex proprio penu supplet in margine: *Pelagium igitur et Cælestium, quos auctores nefarii prorsus et ab omnibus anathematizandi erroris advertistis, justa sententia damnastis: nec illi, etc.* ⁸ Ita Quesnellus. Nostri quoque et Benedictinorum in editione Augustini, atque Constantii codices nihil ejusmodi exhibent. Illi autem mox aliter sequuntur: *Nam nec nostra*: et dein, *Ipsi enim sua sponte*.

⁹ Garn., *quæ dicuntur*.

longius a vera religione fugerunt. Cum enim totum hoc in nostra professione consistat, quotidianisque precibus nihil agamus, nisi quemadmodum Dei misericordiam consequamur; quemadmodum ferre possumus ista factantes? Quis, rogo, pectora illorum tantis error obsecat, ut, si ipsi nullam Dei gratiam sentiant, quia nec digni sunt, nec mereantur, nec de aliis considerent, quid quotidie singulis gratia divina largitur? Sunt quidem isti omnes cœcitate dignissimi, qui nec hoc sibi reliquerunt, ut se auxilio credant revocari ab erroribus posse divino: negantes enim Dei adjutorium, non aliis, sed sibi hoc penitus abstulerunt. Qui avellendi sunt longius, et ab Ecclesia procul removendi visceribus: ne diutius vitia occupans, insanabilia post error increseat. Si enim diu fuerint sub hac impunitate versati, necesse est multos in hanc suam pravitatem mentis inducant, accipiantque innocentes, vel potius imprudentes, qui fidem catholicam non sequuntur. Putabant enim non recte sentire, quos adhuc vident in Ecclesia perdurantes.

CAP. VI. — Separaretur ergo a sano corpore vulnus insanabile, remotoque morbi sævientiæ afflatu, cautius quæ sunt sincera perdurent; et grex purior ab hæc pecoris contagione purgetur. Sit et totius corporis illibata perfectio, quam vos sequi et tenere, hac in illius pronuntiatione cognovimus; et una vobiscum pari assensione firmamus. Qui si tamen aliquod in eo Dei adjutorium, **140** quod hucusque negaverunt, revocaverint, (et opus sibi ejus auxilio esse cognoverint) ut de hac labe in qua sui cordis incurvatione

^a Garn., consequimur.

^b Bened. Coust. cum Garn., *omni cœcitate.*

^c Vind. m. cum Benedict. et Coust. *delet Dei.* Dein Garn., *Quare avellendi.*

^d Coust. cum Bened., *ne diu inultus multa occupans, melius, ut ex sequentibus liquet.*

^e Quesn., *multas in hanc suam pravitatem mentis. Hæcui numerus codd. excusus, concinentibus mss. Thuani, et Vind. ac Barb., qui duo postremi habent mendose multos in hac sua pravitate mentis.*

^f Notat Quesnellus: Garn. nunc. *Vide:ur melius. Legunt tamen non codd. editi, et mss. duo, id est Thuani, et Oxon. Ita pariter in Vind., qui codices hanc lectionem hujus collectionis propriam ostendunt, unde a nobis quoque hanc collectionem edituris retinenda fuit. Nihil vero ambigimus quin vera lectio sit nunc, quæ præfertur in Vat. 1, et secunda manu in Vind. Constantius ejusmodi lectionem nactus in duobus codd. Corh. et Germ. uti veram recepit.*

^g Vox totius Quesnello excidit.

^h Codd. Vind., Barb. et Vat. 1, cum aliis vulg., servamus. Mox pro aliquod vulg. Concil. aliquando.

ⁱ Uncis inclusa in antiquis Conciliorum editionibus desiderantur.

^j Vulg. Concil. cum Coust., *aspiceret.*

^k Quesnellus omisit sanandos, eo quod hæc vox a suis codicibus excidisset. Inseruimus autem cum ms. Vind. hujus collectionis proprio, commentibus duobus Vat. et Barb. aliisque vulgatis. Dein nunc pro illis in Vat. 2 et aliis editis exemplaribus.

^l Garn., *reducantur.*

^m Quesn., a tanto presidio ade munitionis, et in margine pro ade notat Vulg. a fide. Hanc vulgatorum

totus, ne verum aspicerent, eorum sedebatur et colligabat aspectus, damnant hæc quæ hucusque sanarent, et aliquando animum rectis disputationibus commodantes, ab hac aliquantulum labe correcti veris se sanandos consilii tribuant atque submittant. Quod si fecerint, erit in potestate positum illis aliquatenus subvenire, et talibus aliquam curam præstare vulneribus, quam solet lapsis, cum respuerint, Ecclesia non negare: ut a suis revocati præcipitiis, intra ovile Domini redigantur: ne fors positi, et tanto presidio ade a fide munitionis exclusi, periculis omnibus exponantur, devorandi lapsum dentibus atque vexandi; quibus obsistere hæc, qua illos in se irritaverant, doctrinæ pervertitate non possunt. Sed satis vestris monitis et sic satis abundantibus nostræ legis exemplis probatur esse suppressum; nec quidquam superesse diximus quod dicamus: cum nihil prætermissum a vobis, nihil omnino esse suppressum, quo illi refutati et penitus agnoscantur esse convicti, ideoque a nobis testimonio nulla ponantur: quia et his plena relatio est, et satis constat, ut doctissimos sacerdotes, cuncta dixisse, nec decet credere vos aliquid quod ad causam possit proficere, præterisse. *Et alia manu. Bene valete, fratres.*

141 CAPITULUM VIII.

Incipit epistola Nilviani concilii ad eundem papam Urbis contra eosdem hæreticos.

Domino beatissimo, meritoque venerabili et in Christo honorabile Papæ INNOCENTIO, SILVANO SENEX, VALENTINO, AURELIO, DONATO, RESTITUTO, LOCIANO, ALIPICO, AUGUSTINO, PLACENTIO, SEVERO, FORTUNATO, PONSINO, NOVATO, SECONDO, MAURENTIO, LEO, FAUSTINIANO, CRESCONIO, MALCHUS, LITTORIO, FORTUNATO, DONATO, PONTIANO,

lectionem restituimus ex Vind., Barb. et Vat. 1.

^a Quesn., et *superabundantibus.* Bened. et Coust., *monitis, sic abundantibus.* Lectionem vulgatam Conciliorum revocavimus cum quatuor nostris mss. Vind., Barb. et duobus Vat.

^b Garn., *satis constat tot doctissimos sacerdotes cuncta dixisse.* Notat Quesnellus: *minus recte.* Sed hanc lectionem cum codd. consentientem receperunt PP. Bened. et Coust. in edit. Aug. et P. Constantius. Idem Quesn. vulgatam Conciliorum lectionem a nostro collectore approbatam secutus est. Solum addidit vox ante cuncta: quod additamentum auctoritate cod. Vind. de cetero imus.

^c Garnerius addit: *vi kal. Februarii post Theodosii vii et Junii Quarti Palladii consulatum;* vel, ut habent, inquit ille, alii codice-, *Honorio xi et Constantio ii cons.* Ita Quesnellus in notatione. Editores Benedictini et Constantius ex tribus mss. melius: *Et ad laus: Data vi kal. Febr., post consulatum Theodosii Aug. vii et Junii Quarti V. C.* Hæc vera chronica notatio est, quæ tunc in hac, tum in aliis ejusdem Innocentii et Isidori cap. 11 exhibenda, melioris notæ codices exhibent. De consubus autem, quos in aliis codd. se invenisse tradit Garnerius, vide annot. ult. in cap. 9.

^d Exstat in mss. hujus collectionis, ad quam pertinet noster codex Vind. Exinde vero tractata fuit ab Isidoro in suam collectionem, cujus ms. Vat. 3791 relegimus, ac in subsidium adhibuimus exemplaria PP. Benedictinorum in edit. S. Augustini et P. Constantii.

^e Coust. et Bened. *Pontianus.* Pith. et unus Colbert., *Pontianus.*

SATURNINUS, CAESCONIUS, HONORIUS, CAESCONIUS, A
 LAGIUS, ANEODATUS, PROCESSUS, SECUNDUS, FELIX,
 AMATICUS, ^a RUFINUS, FAUSTINUS, SERVIUS, ^b TE-
 RENTIUS, CAESCONIUS, SPERANTIUS, QUADRATUS, LU-
 CILLES, SABINUS, ^c FAUSTINUS, CAESCONIUS, VICTOR,
^d GIGANTICA, PO-BLONIUS, ANTONINUS, INNOCENTIUS,
^e FELIX, ANTONINUS, VICTOR, HONORATUS, DONATUS,
 PETRUS, PRAESIDIUS, CAESCONIUS, LAMPADIUS, DEL-
 PHIKUS, ex concilio Milevitano, in Domino salu-
 tem.

CAP. I. — Quia te Dominus gratia sua ^f praecepto
 monere in sede apostolica collocavit, talemque no-
 stris temporibus ^g praestitit, ut nobis potius ad
 culpam negligentiae valeat, si apud tuam veneratio-
 nem quae pro Ecclesia suggerenda sunt tacerimus,
 quam ea tu potius vel fastidioso vel negligenter acci-
 pere; magnis periculis infirmorum membrorum
 Christi, pastorem diligentiam, quae sumus, adhibere
 digneris. Nova quippe haereticis et nimium ^h perniciosa
 tentat assurgere inimicorum gratia Christi, qui nobis
 Dominicam ⁱ etiam Orationem impiis disputationibus
 conantur auferre. Cum enim Dominus docuerit ut
 dicamus: *Dimitte nobis debita nostra sicut et nos di-
 mittimus debitoribus nostris* (Matth. vi, 12), isti dicunt
 posse hominem in hac vita, praeceptis Dei cognitis,
 ad tantam perfectionem iustitiae sine adiutorio gratiae
 Salvatoris, per solum liberae voluntatis arbitrium
 pervenire, ^j ut etiam non sit necessarium dicere:
Dimitte nobis debita nostra. Id vero quod sequitur:
Ne nos inferas in tentationem (Ibid. 13), non ita intel-
 ligendum, tanquam divinum adiutorium poscere
 debeamus ne in peccatum tentati decidamus; sed hoc
 in nostra potestate esse potestate, et ad hoc imple-
 dum solam sufficere hominis voluntatem: tanquam
 frustra Apostolus dixerit: *Non currentis, neque volentis,
 sed miserantis est Dei* (Rom. ix, 16): et: *Fidelis
 Deus, qui non ^k permittit vos tentari super id quod
 potestis; sed faciet cum tentatione etiam proventum,*
ut possitis sustinere (I Cor. x, 13). Frustra etiam

^a Ibidem Bened. et Const., *Rufinianus*; et dein,
Severus, ut secunda manu in Vind. emendatum
 fuit.

^b Sic cum vulg. Thuan. et Vind. Quesnellus cum
 solo Oxon., *Tarentianus*.

^c In vulg. Concil. cum ms. Isid. loco hujus *Fa-
 ustini* habetur alius *Sabinus*. Quesnellus Oxoniensem
 vocant, utrumque ponit *Faustinus, Sabinus*. Alterum
 hunc Sabinum delevimus cum ms. Thuan. et
 Vind., consentientibus potioribus ms. et vulg. Be-
 ned. atque Constantii.

^d Garn. et edit. Aug., *Gignantius*. Doest in Oxon.
 Vulg. Concil. hujus episcopi et septem subsequen-
 tum nomina per saltum ob repetitum *Victoris* voca-
 bulum praetermittunt.

^e Bened. et Const. addunt *Præsidius, Crescentinus*.
 Desunt in ms. hujus collectionis, et Isid.

^f Oxon., *præcipus*. Garn., *præcipus*.

^g Garn. o praeceptis Aug. editionibus, *perniciosa tem-
 pestas inimicorum gratia cepit*, refragantibus aliis
 editis et exemplaribus ms.

^h Ex nostris ms. et aliis editis revocavimus
 etiam.

ⁱ Ita ms. hujus collectionis et Isid. cum praeceptis
 vulg. Concil. Aliæ editiones *ut ei non sit jam neces-
 sarium*.

^j Al., *Illud vero*.

^k Vulg. Bened., *permittet*. Const. cum edit. Con-

A dixerit Dominus apostolo Petro: *Regavi pro te ^l ut
 non deficiat fides tua* (Luc. xxii, 32); et omnibus
 suis: *vigilate et orate, ut non intretis in tentationem*.
 (Matth. xvi, 11): si hoc totum est potentia huma-
 nae. Pueros quoque parvulos, ^m etsi nullis imbeantur
 Christianae gratiae sacramentis, ⁿ habituros vitam
 aeternam, ^o nequaquam Christiana praesumptione
 contendunt; evacuantes quod dicit Apostolus: *Per
 unam hominem peccatum intravit in mundum, et per
 peccatum mors; et ita in omnes homines pertransiit, in
 quo omnes recesserunt* (Rom. v, 12): et alio loco:
*Sicut in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo om-
 nes vivificabuntur* (I Cor. xv, 22).

CAP. II. — Ut ergo alia omittamus quae contra
 sanctas Scripturas plurima disserunt, haec interim
 duo, quibus omnino totum quod Christiani sumus,
 conantur evertere, quae fidelia corda ^p sustineant?
 Non esse rogandum Deum ut contra peccati malum
 atque ad operandam justitiam sit noster adiutor; et
 non optulari parvulis ad consequendam vitam aeternam,
 Christianae gratiae sacramentum. Haec insinuan-
 tes apostolico pectori tuo non opus habemus multa
 dicere, et tantam impietatem verbis exaggerare, cum
 procul dubio ^q te ista permoveant, ut ab eis corri-
 gendis, ne latius serpent, multosque contaminent,
 vel potius interimant, dum ^r sub nomine Christi a
 gratia Christi penitus alienant, omnino dissimulare
 non possis. Hujus autem perniciosissimi erroris au-
 ctiores esse perhibentur Pelagius et Coelestius, quos
 quidem in Ecclesia sanari malumus, quam despera-
 ta ^s salute ab Ecclesia rescari, si necessitas nulla
 compellat. Quorum unus, id est, Coelestius, etiam ad
 presbyterium in Asia dicitur pervenisse. De quo ante
 paucos annos quid gestum fuerit, sanctitas tua de
 Carthaginensi Ecclesia melius ^t instruitur. Pelagius
 vero, sicut a quibusdam fratribus nostris missae lo-
 quantur epistolae, Jerosolymis constitutus, nonnullos
 eil., *permittit*. Paulo post, pro *proventum* alia editio-
 nes cum Vat. Isid., *exitum*.

^l Quaesn. addit *Petre*. Delevimus eum nostro Vind.
 et caeteris editis. Post pauca vulg., *ne intretis*.

^m Vind. ms. cum edit. Concil. aliisque codd., *Si
 nullis*. Garn., *Si nullis innoventur*. Bened. *innoventur*
 receperunt. Scite notat hoc loco P. Constantius:
*Lectioni etsi nullis favet illud superioris epistolae sy-
 nodi Carthaginensis promittentes ETIAMSI non bap-
 tizentur habituros vitam aeternam. Inde etiam perspi-
 cum est, gratia Christianae sacramentum hic bap-
 tismum vocari.*

ⁿ Garn. pro *nequaquam* substituit *nequam*, quod a
 Benedictinis editoribus receptum fuit. In Vindob.
 serunda antiqua manus pro *praesumptione* emendavit
veritate. Const. ambiguitatem tollendam putat si lo-
 gatur *praesumptione nequaquam Christiana*.

^o Garn., *non sustinent*.

^p Edit. Aug., *te ita permoveant*.

^q Quaesn. inserit eos: *delevimus cum ms. Vind. et
 edit. Concil. atque Const.*

^r Sic cum codd. nostris omnes vulgati. Quesnellus,
sanitate ab Ecclesia separari.

^s Garn., *instruatur*. Notat Quaesn.: *minus bene.
 Simul enim delata sunt Carthaginensis Ecclesiae scripta,
 ut ex epistola sequenti constat, in quo Numidica ad
 Carthaginensis exemplum scripta est.*

fallere assentitur. Verumtamen multo plures qui ejus A sensus diligentius indagare potuerunt, adversus eum pro gratia Christi et catholice fidei a veritate con- fligunt; sed præcipue sanctus filius tuus, frater et compresbyter noster Jeronymus.

CAP. III. — Sed arbitramur, adjuvante misericor- dia Domini Dei nostri, quæ te et regere consulentem, 144 et orantem exaudire dignatur, auctoritati san- ctitatis tuæ b de sacrarum Scripturarum auctoritate depromptæ, scilicet eos qui tam perversa et perni- ciosa sentiunt, esse cessuros, ut de correctione potius eorum c gratulemur quam tristemur interitu, do- mine beatissime. Quodlibet autem ipsi eligant, certe vel aliis, quos plurimos possunt, si ab eis dissimule- tur, suis laqueis implicare, cernit venerabilitas tua iustanter et celeriter providendum. Hæc ad sanctita- tem tuam de concilio Numidiæ scripta direximus, imitantes d Carthaginensem Ecclesiam, et Carthagi- nensis provinciæ coepiscopos nostros, quos ad sedem apostolicam, quam beatus illustras, de hac causa scripsisse comperimus. *Et alia manu*: Memor nostri e in Dei gratia augeris, domine beatissime, meri- toque venerabilis, et in Christo honorande sancte papa.

CAPITULUM IX.

Incipit f epistola Innocentii papæ ad Concilium Milevitanum.

INNOCENTIUS SILVANO Seni, VALENTINO et cæteris qui in Milevitana synodo interfuerunt, dilectissimis fratribus, in Domino salutem.

CAP. I. Inter cæteras Ecclesiæ Romanæ curas et apo- C stolicæ sedis occupationes, quibus diversorum cons- ulta fidei ac g medica disceptatione tractamus, frater c coepiscopus noster Julius dilectionis vestræ litteras quas ex Milevitano concilio cura fidei propensiore

misistia, mihi h inopinanter ingressit; Carthaginensis etiam i synodi querelæ parilis scripta subjungens. Nimirum exultat Ecclesia tantam sollicitudinem commissis 145 gregibus exhibere pastores, ut non solum ex his j neminem patiantur errare, sed etiam, si quas ovium magis scævæ delectationis herba se- duxit; ac si in errore permanserint, k aut segregari penitus velint, aut illicite dudum petita vitantes, cu- stodiæ pristinæ circumspectione tutari: in utraque parte videlicet consulentes, ne l vel suscipiendo tales simili cætera ducantur excipio, vel sciendo re- ducendo: luporum morsibus videantur m ingestæ. Pru- dens admodum, et catholice fidei plena n consulta- tio. Quis enim aut tolerare possit errantem, aut non recipere corrigentem? Nam ut durum arbitror con- B niventiam o præbere peccantibus, ita impium judico manum negare conversis.

CAP. II. — Diligenter ergo et congrue apostolice consultis honoris p arcans (honoris, inquam, illius quem, præter illa quæ sunt extrinsecus, sollicitudo manet omnium Ecclesiarum), super anxiiis rebus quæ sit tenenda sententia q; antiquæ scilicet regulæ for- mam secuti, quam toto semper ab orbe mecum no- stis esse servatam. Verum hæc missa facio: neque enim hoc credo vestram latere prudentiam, r quod etiam actione firmastis; scientes quod per omnes provincias de apostolico fonte petentibus responsa semper emanent. Præsertim quoties fidei ratio ven- tilatur, arbitror omnes fratres et coepiscopos nostros, non nisi ad Petrum, id est sui nominis et honoris auctorem, referre debere, velut nunc retulit vestra dilectio, quod per totum mundum possit omnibus 146 Ecclesiis in commune proficere. Fiant enim cautiore necesse est, cum inventore malorum ad duplicis relationem synodi, sententiæ nostræ statutis

a In ms. Vind. manus antiqua emendavit unitate.
b Vind. prima manu, *de clararum Scripturarum*; secunda antiqua manu emendatum *decretarum*. In mss. Isid. quos vidit Const., *de clarum*; et in uno secundis curis, *de clararum*. Edit. Concil., *de claro Scripturarum lumine depromptæ*. Bened. et Const., *de sanctarum Scripturarum*. Hoc Africane Ecclesiæ insigne testimonium Romani pontificis auctoritatem ex ipsis Scripturis, seu ex divino jure manare palam significat.

c Edit. Bened. et Const., *congratulemur*.
d Voces *Carthaginensem Ecclesiam* et omittunt Gar- nerius, et Romana Epistolarum editio. Quesn. post vocem *provinciæ* addit *fratres et*. Delevimus cum Vind. aliisque vulgatis.

e Garn., *in Deum*, minus bene
f Exstat, et recognita est cum iisdem codicibus et editis, cum quibus anterior.

g In edit. Rom. et Concil., *modica*. Garnerius mendum correcturus adidit non ante *modica*.

h Garn., *peroptanter*.
i Ita nostri codd. et vulg. Quesnellus, *comitii*. Oxon. omittit *querelæ parilis*.

j Garn. omittit *neminem*, et postea cum Vind. aliisque vulg. *etiam*. Mox adjectus *magis* ex Vind. omnibusque excusis codd. Dein pro *scævæ* antiquæ editiones Concil., *scævæ*; Garn. cum recentioribus Concil. editionibus, *obscævæ*. Notat Quesnellus: *l'irrumque male, et contra mss. codicum idem et au- ctoris mentem*.

k Quesn. in margine: *Has quatuor voces delet, nec sine consilio, Garnerius; et post legit cum Thuan. aut illicenter*.

l Sic Vindob. cum omnibus vulg. Quesn., *vel in suscipiendo tales cæteri seducantur*. Edit. Bened. recepit *seducantur*.

m Oxon., *ingerere*.

n Vind. cum Colbert., quem Constantinus laudat, *consultationis*. Suppletum ex mss. Isid. in vulg. Concil. *voluntas*. Garn. cum antiquis Augustini editionibus, *consolatio*. Thuan. et cum eo Constantinus, *consulio*: in quam lectionem notat Quesnellus: *Melius quoad sensum, etsi barbara vox*. Lectionem textus ab eodem prælatum cum novissima Augustini editione retinimus.

o Sic Viud. ms. cum cæteris editis. Quesnellus, *præstare*.

p Sic Quesnelli codices hujus collectionis, melius quam in Vind. et alio Colberino, quem laudat Constantinus, *arcani*. *Consulo* enim, cum de petendo consilio agitur, accusativum recipit. Garnerius cum edit. Rom., *Apostolico consultis honori (honori, inquam, illi)*. Dein pro *extrinsecus* melius Vat. Isid. et Lalibus in margine *intrinsecus*.

q Garn. addit *requirentes*, nullo, quod scianus, co-lice suffragante.

r Vulg. Conc., *qui id etiam*. Garn., *Cur id enim.... nisi scientes.... emanent?* Cod. Vind. habet *ms. scientes*, sed tum scribendum esset *qui*, vel *quid id*.

videri: ^a ab ecclesiastica communione sejunctor. A dignius dolore communi) jam plurimis Pelagius Cœlestiusque persuadent? Multifariis equidem ^b ad destruendum tale magistrarium uti possemus exemplis, nisi sciremus sanctitatem vestram ad plenum Scripturas omnes callere divinas: præsertim cum vestra relatio tantis ac talibus testimoniis sit referta, ut his solis valeat præsens dogma rescindi, opusque non esse reconditis, ^c cum his, quæ facile vobis occurrentia possistis, nec audeant obviare, nec possint. Ergo gratiam Dei conantur auferre, quam necesse est, etiam restituta nobis status pristini libertate, quarimus: ^d quippe qui nec aliquas diaboli machinas nisi eadem possumus juvante vitare.

CAP. IV. — Illud vero quod eos asserit vestra fraternitas prædicare, parvulos æternæ vitæ ^e præmiis etiam sine baptismatis gratia posse donari, perfatuum est: nisi enim manducaverint carnem Filii hominis et biberint sanguinem ejus, non habebunt vitam in semetipsis. Qui autem hanc eis sine regeneratione defendunt, videntur mihi ipsum baptismum velle cassare, cum prædicant hos habere, quod in eos ^f credunt non nisi baptisate conferendum. Si ergo volunt nihil officere, non renasci, fateantur necesse est neo regenerationis sacra fluentia prodesse. Verum, ut superfluum hominum prava doctrina clerici possit voritatis ratione ^g 148 discingi, proclamat hoc Dominus in Evangelio dicens: *Sinite infantes, et nolite prohibere eos venire ad me* (Luc. xviii, 16).

CAP. V. — Quare Pelagium Cœlestiumque, id est inventores vocum novarum, quæ, sicut dixit Apostolus, ^h edificationis nihil, sed magis vanissimas consueverunt parere quæstiones, ecclesiastica communione privari, apostolici vigoris auctoritate censemus; donec respiciant de diaboli laqueis, a quo captivi teneantur secundum ipsius voluntatem (II Tim. ii, 26), eosque interim in Dominico ovili non recipi, ⁱ quod

et duobus Colbertinis apud Constantium. *ad instruendum.*

¹ Garn., cum ex his; et paulo post: *Ergo ne Dei gratiam.*

² Garn., quippe nefarias. Vulg., quippe qui nefarias.

³ Ita cum vulg. mss. codices Thuan. ac Vind. hujus collectionis. Quæsn., promissis cum cod. Oxon., qui post pauca habet vitam æternam, deletis vocibus in semetipsis.

⁴ Editiones Rom., Labb., Bened. et Coust., creditur. Si autem tenendum sit credunt, respiceretur hoc loco regnum cœlorum, ad quod baptisate necessarium Pelagiani astruebant. Vide Augustini lib. i contra epistol. Pelagian., c. 23. Melior tamen, et contextui coherentior videtur lectio creditur, quæ pluribus et posterioribus mss. etiam fultur.

⁵ Ita duo codd. Quæsn. cum Vind. et alio Colbert. apud Constantium. Merlinus cum uno Colbert., distingui, et ita secunda manu in Vind., minus recte. Vat. 5791, distingui. Aliquæ edit., discindi. At discingo pro dissolvere vel retundere apud probæ notæ scriptores invenitur.

⁶ Ita hujus collectionis exemplaria. Cætera, ex quibus alii vulgati, addunt: *talium est enim regnum cœlorum.*

⁷ Edit. Concil. post Rom., quoad ipsi percerat vitæ. Aliæ editiones addunt: *quam secuti sunt tramitem, deserere voluerint.*

^a Sic nostri codd. et omnes vulg. Solus Quæsn., se ab ecclesiastica communione sejunget.

^b Solus Quæsn., nostro, minus bene. Mox vulg. Concil., turbabitur, et in margine, utatur.

^c Quæsn., ut adjutoria divina cessarent. Prætulimus vulg. concinente ms. Vindob. Mox Garnerius, divina, ita est quotidiana: et dein Hoc etiam dicerent.

^d Edit. Bened. et Coust., Quid.... Deo? Dein dicit scriptissimus cum Vind. et omnibus vulg. Quæsnellus, dicit.

^e Ed. Bened., Advertat id tandem. Coust., Advertens tandem. Nostram lectionem confirmant Capitula de Gratia, in quibus hoc Innocentii testimonium recitatur.

^f Ita Thuan. ms. Vulg. eam Capitulis de Gratia, in prævaricationem præsumptionis. Vind. cum Merlino et Crabbo, in prævaricationis. Mox potuit scriptissimus cum ms. Vind. et cæteris editis. Quæsn., potuerit. Dein pro adventu aliæ editiones cum laudatis Capitulis de Gratia, adventus.

^g Vulg. cum Vind. ms., audiat David: quam lectionem libenter recipere, nisi repugnaret orationis antecedentis contextus, in quo non Advertat, sed Adverte cum optimis nostræ collectionis mss. et Capitulis de Gratia prætulimus.

^h Garn., si totum.

ⁱ Quæsn. in marg. Vulg., auxiliis.

^j Vulg. cum ms. Vind. delent gravius et. Dein Garn., dolore, communiter plurimis.

^k Antiquæ editiones Concil. cum nostro Vind. ms.

ipsi, perversam viam seculi tramitem, decerere voluerunt. Absciderunt sunt enim qui nos conturbant et volunt pervertere Evangelium Christi (Gal. 1, 7). Simul autem precipimus, ut quicumque id pertinacia simili defensione nituntur, per eos vindicta constringat: non solum enim qui faciunt, sed et qui consentiunt facinoribus (Rom. 1, 32): quia non multum interese arbitror inter committentis animum et consentientis favorem. Adde amplius, plerumque deditit errare, cui nemo consentit. Hæc igitur, fratres obprobriatissimi, in supradictos maneat fixa sententia. Absint ab atris Domini. Careant duntaxat pastoralis custodia, ne duarum ovium dira contagia serpsant forsitan per vulgus iacantum, rapacique lupo corde lætetur intra ovile Dominicum tantas ovium feras catervas, dum a custodibus dissimelanter habetur vulnus duarum. Prospiciendum est ergo ne permittendo lupos, mercenarii magis quam videamur esse pastores. Jubemus sane (quoniam Christus Dominus noster propria voce signavit, *nolle te mortem morieris, tantum ut revertatur et vivas*) si unquam sanum, deposito pravi dogmatis errore, respuerint, damaaverintque ea quorum se ipsi prævaricatione damnarunt, eis medicinam solitam, id est receptaculum sanum, ab Ecclesia non negari: ne dum eos redentes forsitan prohibemus, vere extra ovile remanentes expectantis hostis rabidis faucibus glutiantur, quos in semetipsos spiculis male dispositionis armarunt. Bene valete, fratres. Data vi kalendas Februarii Honorio et Constantio viris clarissimis consulis.

^a Aliis editiones, vos; et dein, *convertere*, cum ms. C Vind.

^b Quæsn. addit *mala*, et post *facientibus* addit *digni sunt pena*. Bened., *digni sunt morte*. Delevimus cum alijs editis, et duobus hujus collectionis mss. Thuan. et Vind. Subauditur ex antecedentibus *pari vindicta constringendi sunt*.

^c Garn., *Caveat custodia pastoralis*. Edit. Aug. desiderant *duntaxat*.

^d Garn., *tamen*; et postea, *voluntate significavit*.

^e Quæsn. inserit *ut*, contextum repugnante. Mox, ad eamdem, molius in alijs vulgaris.

^f Quæsn. cum suis mss., *velut*. Nostrum cod. Vind. cum alijs editis consentientem prætulimus. Garn. hujus vocis loco substituit *oves*.

^g Quæsn. cum suis codd., *quo auctore semetipsos quibusdam spiculis*. Garn., *quas in semetipsos spiculis... armavit*. Aliæ editiones, *quas in semetipsos spiculis*. Secuti omnes codd. nostro Vind. et Vat.

^h Apud Garn., *Data vi kal. Feb. Honorio xi et Constantio ii viro clarissimo (non viro clarissimo) cons.* Cum porro hæc epistola a S. pontifice data fuerit eodem die quo epistola ad synodum Carthaginensem, nihil ambigendum est quin hæc æque ac illa signata fuerit ea formula: *Post consulatum Theodosii vii et Junii Quarti*. Sed quia post hunc consulatum ordinari consules processerunt Honorius Augustus et Constantius, satis probabilis est Constantii conjectura, antiquarii alicujus opera ad marginem adjectum fuisse: *Honorio et Constantio cons.*, atque hoc scholion e margine in textum perperam fuisse tractum. Id autem multo sit probabilius, si consideres omissionem numerorum xi et ii, quas sincera chronice notæ non convenit.

CAPITULUM X.

Incipit epistola familiaris quinque episcoporum Africae ad eundem papam contra Pelagium et Calesium.

Domino beatissimo meritoque honorandissimo fratri Innocentio papa. AURELIUS, ALTIPIUS, ACOSTIUS, EVOCUS et PELLICUS salutem.

CAP. I. — De conciliis duobus provinciæ Carthagenensis atque Numidiae, ad tuam sanctitatem non parvo episcoporum numero subscriptas litteras misimus contra inimicos gratiæ Christi qui consistunt in virtute sua, et Creatori nostro quodammodo dicunt: Tu nos fecisti homines; justos autem ipsi nos fecimus. Qui naturam humanam ideo dicunt liberam, ne querant liberatorem; ideo salvam, ut superfluum judicent salvatorem. Tantam enim dicunt valentem, ut suis viribus semel in origine suæ creationis acceptis, possit per liberam arbitrium, nihil ulteriori adjuvante illius gratia qui creavit, domare et extinguere omnes cupiditates, tentationesque superare. Multi eorum insurgunt adversus nos, et dicunt animas nostras: Non est salus illi in Deo ejus (Paul. III, 5). Familia Christi, quæ dicit: Quando infirmus tuus fortis sum (II Cor. XII, 10): et cui dicit Dominus ejus: Salus tua ego sum (Paul. XXIV, 5): suspensus corde, cum timore et tremore adiutoriam Domini etiam per charitatem tuam venerationis expectat. Audivimus enim, in urbe Roma, ubi ille diu vixit, esse nonnullos qui diversis causis ei favent: quidam, scilicet, quia talia eis persuasisse perhibetur; plures vero, qui eum talia sentire non credunt:

¹ Relecta cum iisdem codd. cum quibus duæ præcedentes. Familiaris autem dicta est hæc epistola, ut distinguatur a synodicalis litteris quæ ab iisdem episcopis in concilio Carthaginensi aut Milevitano ad ipsum Innocentium scriptæ fuerunt. Vide Augustini epist. 86, n. 2. Sic etiam Turribii epistola ad Leonem privatim scripta familiaris vocatur epist. 15 hujus pontificis ad eundem Turribium, c. 17. Confer not. 3 in dissert. 15 Quæsnelli.

² Mss. Isid. cum vulg. addunt *in Domino*.

³ Quæsn. cum solo Oxon. inserit *Africae*. Delevimus cum nostris codd. et vulg., immo etiam cum Thuan. ipsius Quæsnelli.

⁴ Vulg. *Conc.*, *creasti*.

⁵ Al., *Multique*; et mox, *in Domino*.

⁶ Quæsn. addit *ergo*, non vero nostri codices, nec aliæ editiones.

⁷ Pelagius scilicet, quamvis nondum in hac epistola nominatus. Quæsn. vocis *illa*, quæ est in nostris codicibus et alijs editis, substituit *Pelagius*, quod forte hoc nomen perspicuitatis gratia in Oxon. ms. scriptum invenit.

⁸ Ita cum Oxon. noster cod. Vind. optime. Thuan. cum alijs antiquis editis, quia vos, qui talia persuasisse perhibent: corrupta lectio, inquit Quæsnellus, et pontifici contumeliosa. Noster vero ms. Vat. cum alijs plerisque laudatis a P. Coust. pro *perhibent* habet *perhibentur*; et unus Colbert. cum alio Vat. *perhibetur*. In hoc ultimo præterea legitur *quia nobis*: uti si emendetur *vobis*, conficitur hæc non incongrua lectio: *quia vobis talia persuasisse perhibetur*. Pelagiani enim Romani sibi faventes jactabant.

⁹ Ms. Vind., *sensisse*, forte melius.

praesertim quia in Oriente, ubi degit; gesta ecclesiastica facta esse faciuntur, quibus putatur esse purgatus; ubi quidem si episcopi, eum catholicam pronuntiarunt, non ob aliud factum esse credendum est, nisi quia se dixit gratiam Dei conserui, et ita posse hominem suo labore ac voluntate iuste vivere, ut ad hoc eum adiuuari Dei gratia non negaret. His enim auditis verbis, catholici antistites nullam aliam Dei gratiam intelligere potuerunt, nisi quam in libris Dei legere, et populis Dei praedicare conueuerunt; eum utique de qua dicit Apostolus: *Non irritam facio gratiam Dei: nam si per legem iustitia, ergo Christus gratis mortuus est (Gal. ii, 21): sine dubio gratiam qua iustificamur ab iniquitate, et qua saluamur ab infirmitate, non qua creati sumus cum propria voluntate. Nam si intellexissent illi episcopi eam illum dicere gratiam quam etiam cum impiis habemus, cum quibus homines sumus, 151 negare vero illam qua Christiani et filii Dei sumus; quis eum patienter catholicorum sacerdotum, non dicimus audiret, sed ante oculos suos ferret? Quapropter non culpandi sunt iudices, quia ecclesiastica consuetudine gratia nomen audierunt, nescientes quid haec modi homines vel in suae doctrinae libris, vel in suorum auribus solent aspergere.*

CAP. II. — Non agitur de uno Pelagio, quia iam fortasse correctus est, quod utinam ita sit; sed de tam multis quibus loquaciter contendentibus, et infirmas atque ineruditas animas uel conuinctas trahentibus, firmas autem et in fide stabiles ipsa controuersione fatigantibus, nequaquam iam omnia plena sunt. Aut ergo a tua ueneratione accersendus est Romanus, et diligenter interrogandus quam dicat gratiam, quam fateatur; si tamen fateatur ad non peccandum iustaque uivendum homines adiuuari; aut hoc ipsum cum eo per litteras agendum. Et cum inventus fuerit hanc dicere quam docet ecclesiastica et apostolica ueritas, tunc sine ullo scrupulo Ecclesiae, sine latibulo ambiguitatis ullius absolvendus est, tunc est reuera de ejus purgatione gaudendum. Sive enim dixerit gratiam esse liberum arbitrium, sive gratiam esse remissionem peccatorum, sive gra-

tiam esse legis praecipuum; nihil eorum dicit, quam per summirationem Spiritus sancti pertinent ad conuenientiam tentationesque uincendas: quem distissime effudit super nos, qui ascendit in caelum, et captiua captiuitate dedit dona hominibus (Tit. iii, 6; Ephes. iv, 8; Rom. viii, 26). Hinc enim oramus, ut peccatorum tentationem superare possimus; ut Spiritus Dei, unde pignus accepimus, adiuuet infirmitatem nostram. Qui 152 autem orat, et dicit: *Ne nos inferas in tentationem (Math. vi, 13)*, non utique id orat, ut homo sit, quoniam est natura; neque id orat ut habeat liberum arbitrium, quod iam accepit, cum crearetur ipsa natura; neque orat remissionem peccatorum, quia hoc superius dicitur: *Dimittite nobis debita nostra*; neque orat ut accipiat mandatum; sed plane orat ut faciat mandatum. Si enim in tentationem inductus fuerit, hoc est in tentatione defecerit, facit utique peccatum, quod est contra mandatum. Orat ergo ut non peccet, hoc est ne quid faciat mali: quod pro Corinthiis orat Apostolus, dicens: *Oramus autem ad Dominum, ne quid faciatis mali (II Cor. xiii, 7)*. Unde satis apparet quod ad non peccandum, id est ad non male faciendum, quamuis esse non dubitetur arbitrium uoluntatis, tamen ejus potestas non sufficiat, nisi adiuuetur infirmitas. Ipsa igitur oratio clarissima est gratiae testificatio. Hanc ille consteatur, et eum gaudebimus sive rectum, sive correctum. Distinguenda est lex et gratia. Lex iubere nouit, gratia iuuare. Nec lex iuberet nisi esset uoluntas; nec gratia iuaret, si sat esset uoluntas. Jubetur ut habeamus intellectum, ubi dicitur: *Nolite esse sicut equus et mulus, quibus non est intellectus (Psal. cxxi, 9)*; et tamen oramus ut habeamus intellectum: ubi dicitur: *Da mihi intellectum, ut discam mandata tua (Psal. cxviii, 5)*. Jubetur ut habeamus sapientiam, ubi dicitur: *Stulti aliquando sapite, et tamen oratur, ut habeamus sapientiam, ubi dicitur: Si quis autem uestrum indiget sapientia, postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter, et non impropert; et dabitur ei (Jacob. i, 5)*. Jubetur ut habeamus continentiam, ubi dicitur: *Cum scirem quia nemo potest esse*

* Idem codex cum vulg. delet eum.

† Quaes., dico patienter audiret. Seruati sumus nostrum cod. Vindeb. consentientibus aliis editis. Dein duo mss. Colbert., tantum ante oculos, maiori quadam emphasi, ut notauit P. Constantius. Acceruit Vind., in quo ante tanto oculos corrupte scriptum fuit, ac posteriori manu vox tanto deleta.

‡ Sic Vind. cod. cum vulg., melius quam apud Quaroneium, gratiam audierunt.

§ Vulg., qui.

¶ Th. an. cum Merl. conjunctus. Oxon. cum recentioribus uulgatis Concil., conuictus, minus recto. Quaesnellii lectionem probat noster Vindeb. et alii potiores codd. quos Constantius conuuluit.

‡ Quaes. addidit loca. Expunximus cum nostro ms. Vind. et ceteris editis.

§ Ms. Vat. lisd. cum vulg. addit iam.

¶ Vulg., continentia Vind., quod pertinet.

‡ Cod. Vind., et captiua captiuitatem.

‡ Al. quod. Mox habet scriptum cum ms. Vind.

et vulg. Quaes., accipit

‡ Quaes., inferius. Emendauimus cum deobis nostris eund. et vulg.

‡ In ms. Vind. manus antiqua addit liberum, ut in editis Conciliorum legitur.

‡ Sic nostri codices et aliae editiones. Quaes., eum.

‡ Sequentia usque ad repetitionem ubi dicitur per eorum omnia in ms. Oxon. Quaesnellus in uergine mouit ex aliis editionibus inserenda. Inseruimus uero, quia etiam in ms. Vind. hujus collectionis leguntur.

‡ Ita noster Vind. cum Merlino, Crabbo, et mss. quampluribus quos contulit P. Constantius. Insignis hujus annotatio hoc loco appendenda. *Hic tamen aliquid desiderari manifestum est. Quocirca editor Romanus istud inter uncinos altero caractere adiecit. (Hic aliquid deest hujusmodi: Sint lumbi uestri praecincti: et tamen oramus eam dari uobis ubi dicitur.) Quod et postea in quibusdam aliis editionibus retentum. Aditamenti hujus loco Quaes. substituit: A uoluptatibus tuis auertere, et tamen oratur ut habeamus*

aliud respondit, nisi naturam creati^a hominis re-
ferri ad gratiam Creatoris; atque ita se dicere im-
pleri posse sine peccato justitiam per liberum arbi-
trium cum adjutorio divinæ gratiæ, quod Deus hoc
dederit homini ipsa possibilitate naturæ. Cui merito
respondetur: *Ergo evacuatum est scandalum crucis :
ergo Christus gratis mortuus est (Galat. v, 11; 21).*

↳ Nonquid enim, si non moreretur propter delicta
nostra, et resurgeret propter justificationem nostram;
• et si non ascenderet in altum, et captivans captivi-
tatem daret dona hominibus, ista naturæ possibilitas
quam defendit, in hominibus non esset?

CAP. V. — An forte Dei mandatum deerat, et ideo
Christus mortuus est? Immo jam et hoc erat sanc-
ctum et justum et bonum. Jam dictum fuerat: *Non
concupiscis (Exod. xx, 17)*: ^d Jam dictum fuerat: *B
Diliges proximum tuum tanquam te ipsum (Levit. xii,
18)*: in quo sermone Apostolus omnem legem dicit
impleri. Et quoniam nisi diligat Deum, nemo diligit
seipsum; ideo Dominus in his duobus præceptis to-
tam legem dicit prophetasque pendere: quæ duo
præcepta jam erant hominibus • divinitus data. An
æternum justitiæ præmium promissum nondum erat?
hoc ipse non dicit, qui in suis litteris posuit, etiam
in veteri Testamento regnum cælorum esse promis-
sum. Si ergo ad faciendam perficiendamque justitiam
jam erat naturæ possibilitas per liberum arbitrium,
jam erat legis Dei sanctum, justum, bonumque man-
datum, jam erat promissum præmium sempiternum:
ergo Christus gratis mortuus est; ergo neque per legem
justitiæ, neque per naturæ possibilitatem, sed ex
fide ac dono Dei per Jesum Christum Dominum no-
strum unum mediatorem Dei et hominum; qui nisi
in plenitudine temporis mortuus esset propter delicta
nostra, ^f et resurrexisset propter justificationem no-
stram, profecto et antiquorum fides evacuaretur et
nostra: fide ver^o evacuata, quæ homini justitiæ re-
maneat, cum justus ex fide vivat? Ex quo enim *per
unum hominem peccatum intravit in mundum, et per
peccatum mors; et ita in omnes homines pertransiit, in
quo omnes peccaverunt (Rom. v, 12)*; procul dubio
a corpore mortis hujus, ubi alia lex repugnat legi man-
tis, neminem **156** liberavit aut liberat • sua possi-
bilitas, quæ perdita redemptore indiget, saucia salva-
tore; sed gratia Dei per fidem unius mediatoris Dei
et hominum hominis Jesu Christi, qui et Deus cum **D**

esset, hominem fecit, et manens Deus, homo factus,
refecit ipse quod fecit.

CAP. VI. — Puto autem quod ^b eum lateat fidem
Christi, quæ postea in revelationem venit, in occulto
fuisse temporibus patrum nostrorum, per quam tam-
en etiam ipsi Dei gratia liberati sunt quicumque
omnibus humani generis temporibus liberari potue-
runt occulto Dei judicio, non tamen vituperabili.
Unde dicit Apostolus: *Habentes autem eundem spi-
ritum fidei (utique eundem ^d quem et illi) secundum
quod scriptum est: Credidi, propter quod locutus sum;
et nos credimus, propter quod et loquimur (II Cor. iv,
13).* Inde est quod ait ipse Mediator: *Abraham con-
cupivit videre meum diem; et vidit, et gavisus est (Joan. viii, 56).* Inde Melchisedech (*Gen. xiv, 18*),
prolato sacramento mensæ Dominiæ, novit æternum
ejus ^l sacerdotium figurare. Jam vero data in
litteris lege, quam dicit Apostolus subintrasse, *ut
abundaret delictum (Rom. v, 20)*: et de qua dicit.
*Si ergo ex lege hæreditas, jam non ex promissione:
Abraham autem per repromissionem donavit Deus. Quid
ergo lex? transgressionis gratia ^k proposita est, donec
veniret semen, cui promissum est, disposita per angelo-
s in manu mediatoris: mediator autem unus non
est; Deus autem unus est. Lex ergo adversus pro-
missa Dei? absit. Si enim data esset lex, quæ posset
vivificare, omnino ex lege esset justitia. Sed conclusit
Scriptura omnia sub peccato, ut promissio ex fide Jesu
Christi daretur credentibus (Galat. iii, 18-22).* Nonne
satis ostenditur hoc actum esse per legem, ut pecca-
tum agnosceretur, et prævaricatione augetur: *ubi
enim lex non est, nec prævaricatio (Rom. iv, 15)*; et
sic adversus victoriam peccati ad divinam gratiam,
quæ in promissionibus est, confugeretur; atque ita
lex non esset adversus promissa Dei. Quia ideo per
illam sit cognitio peccati, et ex prævaricatione legis
abundantia peccati, ut ad liberationem quærantur
promissiones Dei, quod est gratia Dei; et incipiat in
homine esse justitiæ, non sua, sed Dei, hoc est data
dono **157** Dei. Quam etiam nunc quidam, sicut et
tunc de Judæis dictum est, *ignorantes Dei justitiam,
et suam volentes constituere, justitiæ Dei non sunt sub-
jecti (Rom. x, 3).* Per legem quippe et illi se justifi-
cari arbitrantur, sufficiente sibi ad eam custodiendam
libero arbitrio, hoc est, justitiæ sua prolata ex
natura humana, non donata ex gratia divina, propter

• Vox hominis inserta ex iisdem mss. et editis.
Cod. Thuan. cum vulg., *hominis referre gratiam Crea-
toris*: at nostri codd. cum Oxon. Quésnelii, *referri ad
gratiam Creatoris*. Post pauca *dederit* scriptum ex no-
stris codd. et aliis editionibus. Quésn., *dedit*.

^b Vind. cum recentioribus vulg. Concil., *Non enim*.

• Vind., *ne ascendit*; melius in aliis vulg., *nec
ascendit*. Quésn., *in cælum*. Substituimus *in altum*
ex omnibus editis nostrisque codicibus.

^d Quésn. addit *rem proximi tui*. Expunximus cum
ms. Vind. et aliis vulgatis.

• Addidimus *divinitus*, et dein *etiam* ex eodem co-
dice aliisque editionibus.

^f Quinque sequentes voces ex nostris codicibus

et cunctis etiam editionibus adjectæ sunt.

^g In Vind. et aliis mss., *sua possibilitas*, mendose.
Hinc forte data occasio addendi *naturæ*, ut legitur in
Oxon. cod. ex quo Quésn. edidit *naturæ suæ possibi-
litas*.

^h Sic cum vulg. nostri codd., et Thuan. Quésnelii,
qui prætulit cum Oxon., *Pelagium lateat*. In secunda
ipsius editione excidit *lateat*. Garn., *quod lateat*.

ⁱ Sic ms. Vindeb. cum cæteris editionibus. Quésn.,
quem illi, sicut scriptum est.

^j Ita idem cod. et editi. Quésn., *sacrificium*, mi-
nus bene.

^k Vulg., *posita est*; et dein *dispositum* etiam in
ms. Vind.

quod iustitia Dei dicitur : unde item scriptum est : *Per legem autem cognitio peccati ; nunc autem sine lege iustitia Dei manifestata est, testificata per legem et prophetas (Rom. ii, 20)*. Cum dicit, *manifestata est*, ostendit quia et tunc erat; sed tanquam illa pluvia quam Gedeon impetravit, tunc velut in vellere occulta, nunc autem velut in area manifesta. Cum ergo lex sine gratia, non mors peccati potuisset esse, sed virtus : sic enim dictum est : *Aculus mortis peccatum, virtus autem peccati lex (I Cor. xv, 56)* : sicut confugiunt multi a facie regnantis peccati ad gratiam velut in aream nunc patentem ; ita pauci ad eam confugebant velut in vellere tunc latentem. Hæc vero temporum distributio refertur ad altitudinem divitiarum sapientiam et scientiam Dei, de qua dictum est : *Quam inscrutabilia sunt a judicia Dei, et investigabiles viæ ejus (Rom. xi, 33)* ! Quapropter ^b et ante tempus legis, et tempore ipso legis justos patres ex fide viventes non possibilitas naturæ infirmæ, et ^c indignæ, ac vitiatæ, et sub peccato venundatæ ; sed Dei gratia per fidem justificabat, et nunc eadem in apertum jam veniens revelata justificat.

CAP. VII. — Anathematizet ergo Pelagius scripta sua, ubi contra eam, etiam non per contumaciam, tamen per ignorantiam disputat, possibilitatem defendendo naturæ ad vincenda peccata et implenda mandata ; aut si ea esse sua negat, ^d aut scriptis suis ab inimicis suis dicit immixta, quæ sua esse negat, anathematizet ea tamen et damnet **158** paterna exhortatione, et auctoritate sanctimoniarum tam ^e. Si vult, onerosum sibi et perniciosum discat Ecclesiæ scandalum auferre, quod scandalum auditores, et in perversum dilectores ejus usquequaque spargere non quiescunt. Si enim cognoverint eundem librum, quem illius vel putant esse, vel norunt, episcoporum catholicorum auctoritate, et maximo sanctitatis tuæ, quam apud eum esse majoris ponderis minime dubitamus, ab eodem ipso esse anathematizatum atque damnatum ; non eos ulterius æstimamus ausuros, loquendo contra gratiam Dei, quæ revelata est per passionem et resur-

rectionem Christi, pectora fœdella et simpliciter Christiana turbare ; sed potius adjuvante misericordia Dei, concertantibus nobiscum charitate ac pietate flagrantibus orationibus tuis, non solum ut in æternum beati, verum etiam justis et sanctis sint ^f, non in sua virtute, sed in eadem gratia confisuros. Unde et ad ipsam scriptam ^g ab uno nostrum epistolam (ad quem per quendam diaconum Orientalem, civem autem Hipponensem, tanquam purgationis suæ ^h quædam scripta transmisit) tuæ beatitudini potius credidimus dirigendam, melius judicantes et potentes ut eam ⁱ emittere ipse digneris ; sic enim eam legere potius non dedignabitur, magis in illa eum qui misit quam qui scripsit attendens.

CAP. VIII. — Illud vero quod dicunt, posse esse hominem sine peccato, et mandata Dei custodire facile si velit ; quamvis cum hoc per adjutorium gratiæ, quæ tamen per incarnationem unigeniti ejus revelata atque donata est, dicitur, tolerabilibus dici videatur ; tamen ^j quoniam non immerito queri potest, ubi et quando per eandem gratiam id efficiatur in nobis, ut sine ullo prorsus peccato simus : utrum in hac vita quando *caro concupiscit adversus spiritum* ; an vero in illa cum fiet sermo qui scriptus est : **159** *ubi est mors, victoria tua, ubi est mors ^k aculeus tuus? aculeus enim mortis peccatum est (I Cor. xv, 55)* ; diligentius pertractandum est propter alios quosdam qui senserunt atque in suis litteris memoriam mandaverunt, etiam in hac vita posse esse hominem sine peccato, non ab initio natiuitatis suæ, sed conversione a peccatis ad iustitiam, et ^l a via reprobæ ad bonam vitam (S. Ambros. in *1 Luc.*, 6). Sic enim intellexerunt quod de Zacharia et Elizabeth scriptum est, ambulare eos in omnibus justificationibus Domini sine querela (Luc. i, 6). Hoc quod dictum est, *sine querela, sine peccato* ^m, dictum acceperunt, non quidem negantes, immo etiam, quod aliis locis in litteris eorum invenitur, pio confidentes adjutorium gratiæ Domini nostri, non per naturalem spiritum hominis, sed per principalem spiritum Dei. Qui parum considerasse

^a Cod. Vat. cum aliis editis, *judicia ejus*.

^b Alii codd. excusi, *si et ante* : Garn., *sic et ante*.

^c Edit. Lovan., et Benedict. cum Const., *indignæ* : quam lectionem veram contendunt, ita ut *indignæ* perperam scriptum fuerit ex *indignus* : sic enim antiqua ratione scribere solebant pro *indigne*.

^d Quæsn., et scriptis, et mox, *ab inimicis dicit*. Prætulimus mss. Vind. cum cæteris editis.

^e Quæsn., *si non vult ; onerosum tibi et perniciosum esse discat Ecclesiæ scandalum auferre, quod auditores, etc.* Vulgatam lectionem a nostro codice Vindobonensi confirmatam revocavimus. Solum in vulgatis tabetur : *Si vult ergo, vel Si ergo vult* ; et in edit. Concil., *inferre pro auferre*, minus recte. Restituta vero lectio cum contextu maxime coheret. Si enim Pelagius librum ipsius nomine vulgatam anathematizare velit, episcopi scandalum onerosum sibi, et Ecclesiæ perniciosum auferendum non dubitant.

^f Quæsn. cum solo Oxon. cod. addit verbum *conari* : quod rectius abest a mss. Vind. et Thuan. ac cæteris excusis. Mox Vind., *confisuri*.

^g Inducatur epistola Augustini ad ipsum Pelagium

missa, quæ ad nos non pervenit. Ille enim unus epistola scriptor, ad quem Pelagius scripta purgationis suæ misit, Augustinus fuit, ut liquet ex lib. de Gestis Pelagii c. 52.

^h Vocem *causa* hoc loco a Quæsnello insertam cum ms. Vind. et aliis vulg. delevimus, et rectius. Quæ enim hic *purgationis suæ scripta* vocantur, in laudato libro de Gestis Pelagii c. 29 *purgationis suæ gesta* dicuntur.

ⁱ Sanior est aliorum codicum lectio, ex qua cæteræ editiones, *et mittere*.

^j Cod. Vind., *quoniam immerito debere potest*. Crab., *quoniam merito queri potest*. Cæteræ editiones, *quoniam non immerito movere potest*. Post pauca, *prorsus cum nostris mss. et aliis editis prætulimus*. Quæsn., *proprio*.

^k Sic nostri codd. et vulg. Solus Quæsn. *stimulus*, Dein *quosdam* adjecimus ex iisdem mss. et editis.

^l Garn. et edit. Aug., *a vita reprobæ*.

^m Vocem *dictum* cum nostris mss. et vulg. addidimus.

videntur ipsam Zachariam fuisse utique sacerdotem: A
 oannes autem Sacerdotes necesse habebant ex lege
 Dei primitus pro peccatis suis offerre sacrificium;
 deinde pro populi. Sicut ergo nunc per orationis sacri-
 ficiam convincimur non esse sine peccato, quoniam
 Iusi omnes dicere: *Dimitte nobis debita nostra*
 (*Math. vi, 12*); ita et tunc per sacrificia victimarum
 animalium convincebantur sacerdotes sine peccato
 non esse, qui pro suis peccatis jubebantur offerre.
 Quod si res ita se habet, ut per gratiam Salvatoris
 proficiamus quidem in hac vita, deficiente cupiditate,
 charitate crescente: perficiamur autem in illa vita,
 cupiditate exstincta, charitate completa; profecto
 illud quod scriptum est: *Qui b natus est ex Deo, non*
peccat (*I Joan. v, 18*): secundum ipsam charitatem
 dictum est, quæ sola non peccat. Ad nativitatem
 quippe, quæ ex Deo est, augenda et perficienda cha-
 ritas pertinet; non ea, quæ minuenda et consumienda
 est, cupiditas; quæ tamen, quandiu est in membris
 nostris, lege quadam sua repugnat legi mentis. Sed
 natus ex Deo, non obediens desideriis carnis, nec ex-
 hibens membra sua arma iniquitatis peccato, potest
 dicere: *Jam non ego operor illud; sed c id quod habi-*
tat in me peccatum (*Rom. vii, 20*). Sed quoquo modo
 se habeat ista quæstio, quia etsi non invenitur in hac
 vita homo sine peccato, id tamen posse fieri dicitur
 per adiutorium spiritus Dei et gratiæ: quod ut fiat
 conandum atque postendum est; tolerabiliter in eo
 quisque **160** fallitur, nec diabolica impietas, sed
 error humanus est elaboranda et opianda affirmare,
 etiam si quod affirmat non possit ostendere. Id enim
 credit fieri posse, quod certe laudabile est velle. No-
 bis autem sufficit quod nullus in Ecclesia Dei fidelium
 reperitur in quolibet propectu excellentiæ justitiæ,
 qui sibi audeat dicere non necessariam ^d precationem
 Orationis Dominicæ: *Dimitte nobis debita nostra*
 (*Math. vi, 12*): et dicat se non habere peccatum, ne
 seipsum decipiat, et veritas in eo non sit, quamvis
 jam sine querela vivat. Non enim o qualescunque
 etiam tentationes humanæ, sed grave peccatum est,
 quod in querelam venit. Cætera quæ illi objecta sunt,
 sicut gestis defensa per viderit, ita de his procul dubio
 tua beatitudo judicabit. Dabit sane nobis veniam mi-

tissima suavitas cordis tui, quod prolixiorer episto-
 lam fortasse quam velles, misimus sanctitati tue. Non
 enim rivulum nostrum tuo largo fonti augendo refu-
 dimus, sed in hac non parva tentatione temporis,
 unde nos liberet, cui dicimus: *Ne nos inferas in ten-*
tationem (*Math. vi, 13*): utrum etiam noster f, licet
 exiguus ex eodem, quo etiam tuis abundans, emanet
 capite fluentorum, hoc a te probari volumus, et, tuis-
 que rescriptis de communi participatione unius gra-
 tiæ consolari.

CAPITULUM XI.

^b *Rescriptum ejusdem papæ ad quinque episcopos.*

INNOCENTIUS AURELIO, ALPINO, AUGUSTINO, EVONO,
 POSSIDIO EPISCOPIBUS SALUTEM.

B CAP. I. — Fraternalitatis vestre litteras plenas fidei,
 totoque religionis catholicæ vigore firmatas ⁱ a duo-
 bus missas conciliis, per fratrem et coepiscopum no-
 strum Julium pergrato suscepimus animo, quod earum
 tenor omnisque contextio in consideratione quoti-
 dianæ gratiæ Dei, et in eorum correctione qui
 contra sentiunt ^j, integra ratione consistit: ut et
 illis omnem tollere **161** ^k possit errorem, et ido-
 neum, dato quovis nostræ legis exemplo, quem sequi
 debeant, dignum ^l possint præbere doctorem. Sed de
 his jam satis, ut opinor, supra diximus, cum vestris
 relationibus respondentes re-crisimus, quid vel de
 eorum perfidia, vel de vestra sententia sentiremus.
 Sed subinde contra eos subvenit et suppeditat quod
 dicatur; nec potest aliquando ^m esse quod vincat,
 cum tam miserum impiumque sit quod nostræ fidei
 virtute et ipsa plenius veritate vincatur. Qui enim
 omnem vitæ spem respuit atque contempsit, inimica
 damnabilique cor suum disputatione confundens, cum
 credit nihil esse quod a Deo accipiat, nec aliquid su-
 peresse, quod petat ad sanandum ⁿ se; qui sibi hoc
 abstulit, ulterius quid reliquit? Si ergo sunt aliqui
 quos in sui defensionem pervertitis tanta ^o devinxit,
 qui huic se dogmati dedant atque jungant, spe-
 rantes hoc ad catholicam pertinere doctrinam, quod
 abhorrens longius, et penitus approbare adversum ^p,
 infecti illorum et monitis, et verbis, ut laberentur,
 inducti; quatenus ad rectum vitæ tramitem redeant,

^a Ms. Vat. cum vulg. addit tunc.

^b Vind. ms. cum alio Colbert. delet natus.

^c Ex eodem ms. Vind. inseruimus vocem *id*, pro
 qua alix editiones habent *illud*.

^d Sic nostri codd. et vulg. Quesnellus, *petitionem*.

^e Edit. Conc., Aug. et Coust., *qualescunque etiam*
tentationis humanæ.

^f Quæsn. inserit *rivulus*. Delevimus cum Vind. et
 cæteris vulg. Ex antecedentibus subintelligitur.

^g Ms. Vindeb. mendose, *his quæ rescriptis*. Correc-
 tionem suppeditant alii codd. cum quibus Bened. et
 Coust. *tuisque rescriptis*. Aliæ editiones, et *tuis re-*
scriptis. Quesnellus alia prorsus lectione totam hanc
 periepen expressit: *ut his quæ tibi videbuntur re-*
scrip is de communi participatione gratiæ nos consolentur.

^h Præter mss. hujus collectionis et Isidorianæ,
 exstat etiam in collectione Avellana. Relegimus cum
 cæteris Vindebonensi 59 hujus collectionis, et Vat.
 5791 col ect. Isidorianæ

D ⁱ Garn. addit et alias.

^j Idem Garn., *integra relato ita consistit*.

^k Quæsn. cum suis mss., *possint*. Rectius Vind.
 cum aliis mss. et editis, *possit*, id est, *contextio litta-*
rarum. Dein, *idoneo dato cuius* in recentioribus vulg.
 Concil.; in antiquis vero *etmetur quovis*. Garn., *ido-*
neum cuius dato legis.

^l Garn. et Vind. mss., *possit*.

^m Garn. cum Merliuo, Crabbo, Bened. et aliquot
 codd. Vat., *desse*.

ⁿ Vind., *si*. Vat., *sed*. Correximus se ex emenda-
 toribus libris excusis. Quæsn. utrumque omisit.

^o Garnerius, *devinzerit, quique*. Postea pro *abhor-*
rens quidam editi habent *aberrans*, vel *oberrans*.

^p Coust. ex veteri cod. Colh. corrigit *affectu*; et
 recte quidem: hæc enim respondent iis verbis quin-
 que episcoporum in epistola præcedenti: *Quod scan-*
dalum auditores, et in perversum dilectores ejus usque-
quaque spargere non cessant.

festinabunt : ^a ne diutius mentem obsidens vel eorum sensibus pastus error invadat.

CAP. II. — Nam si Pelagius quocunque loco restitit, eorum animos, qui facile vel simpliciter crederent disputanti, hac affirmatione decepit, ^b seu hic illi in Urbe sint (quod nescientes nec manifestare, nec negare possumus; cum, et si sunt, lateant; nec aliquando audeant vel illum predicantem ista defendere, vel talia aliquo nostrorum presente jactare, et in tanta ^c populorum 162 multitudine non deprehendi aliquis facile, vel alicubi possit agnoscere). sive in quovis terrarum loco degant : ^d Domini nostri misericordia gratiaque credimus, quod facile corrigantur, audita ejus damnatione ^e qui fuerit pertinax et resistens hujus dogmatis auctor inventus. Nec interest ubi isti fuerint, cum ubicunque inveniri potuerint sint sanandi. Nobis tamen ^f nec persuaderi potest eum esse purgatum, quamvis ad nos a nescio quibus laicis sint gesta perlata, quibus ille et auditum se crederet et absolutum : quæ utrum vera sint dubitamus, quod sub nulla illius concillii prosecutione ^g venerint, nec eorum aliquas accepimus de hac re litteras, apud quos falsus vel iste præstitit causas. Quod si de sua ille potuisset purgatione confidere, hoc magis credimus quod egisset, quod multo ^h verius esse potuerat, ut illos cogeret epistolis suis, quid judicaverant indicare. Verum cum sint aliqua in ipsis posita gestis, quæ objecta partim ille vitando suppressit, partim multa in se verba retorquendo tota obscuritate confudit, aliqua magis falsis ⁱ argumentatis, quam vera ratione, ut ad tempus poterat videri, purgavit, negando alia, alia falsa interpretatione vertendo.

^a Garn., nec diutius... invadat.

^b Ita cod. Vind. ac tres alii apud Constantium. id est Colb., Pith., et Corb. prima manu. Vat. 3701 addit solum *decepti ante sint*. Hinc alia lectio a Quesnello recepta ex duobus codd. Thuan. et Oxon. seu hic aliqui *decepti sint*, quos nescientes. Nostra autem lectio magis coheret cum sequentibus cum *etsi sint*; et cum aliis *sen hac illi in Urbe sint*, quos; quam lectionem Constantius secutus, solum mutavit quos in quod, ut in vulg. Conciliorum legitur.

^c Al., *populi multitudine deprehendi aliquis facile, nec alicubi*. Vind. cod. pariter habet *nec alicubi*. Garn., *nec ubi lateat*.

^d Revocavimus vulgatam lectionem ex nostris codd. Vind. et Vat. Quesnellus, in *Domini nostri misericordia confidimus, quod*.

^e Sic Vind. cum aliis vulg.; melius quam apud Quesn., *quisquis*.

^f Garn., *vis persuaderi*; et dein cum priscis Augustini edit., *ad nos a nostris quibusdam laicis*.

^g Garn., *innoverit*. Al., *venerunt*.

^h Garn., *melius*; et post pauca, *quod judicaverant more ecclesiastico indicare*. Quesn., *quid judicaverint indicare*. Pratullimus ms. Vind., concinentibus cold. Colb., Pith. et Corb., quos Const. secutus est. Alii codd. et vulg., *quid judicaverunt*, vel *qui judicaverunt*, aut *dijudicaverunt*.

ⁱ Quesn. cum solo Oxon., *argumentationibus*. Deir Garn., *ratione purgavit negando, alia falsa interpretatione, ne ad tempus quidem videri potuerit absolutus, præter codicum ac vulgatorum fidem*.

CAP. III. — Sed utinam, quod optandum magis est, etiam se ille ad veram catholicam fidem ab illo sui-tramitis errore convertat, ut cupiat velique purgari, considerans quotidianam Dei gratiam, adjutorumque cognoscens : ut videatur ^a vere et approbetur ab omnibus manifesta ratione correctus, non gestorum indicio, sed ad catholicam 163 fidem corde universo. Unde non pra-sumimus illorum nec approbare, nec culpæ: judicium, cum neclamus utrum vera sint gesta; aut si vera sunt, illum constet magis subterfugisse, quam se tota veritate purgasse. ^b Qui si confidit novitque non nostra dignum esse damnatione, quod dicat, aut jam hoc totum se refutasse quod dixerat, non a nobis accersiri, sed ipse debet potius festinare, ut possit absolvi; nam si adhuc taliter sentit, ^c quando se nostro iudicio, quibusvis acceptis litteris, cum se sciat damnandum esse, committet? Quod si ^d accersendus esset, ab his melius fieret, qui magis proximi, et non longo terrarum spatio videntur esse disjuncti: Sed non deerit cura, si medicinæ præbuerit illo materiam; potest enim damnare quæ senserat, ac datis litteris erroris sui, ut regressum ad nos decet, veniam postulare, fratres charissimi.

CAP. IV. — Librum sane qui ejus esse diceretur, nobis a vestra charitate transmissum evolvimus, in quo ^e (multa contra Dei gratiam legimus esse conscripta) multa blasphema, nihil quod placeret, nihil ^f quod non penitus displiceret, a quovis damnandum atque calcandum : cujus similia, nisi qui ista scripserat, nemo alter in mentem reciperet atque sentiret. Nam hoc loco latius de lege disputare, velut coramposito repugnantemque Pelagio, necessarium

^a Addidimus *Sed cum nostris mss. et editis. Mox Bened. et Const., jam se pro etiam se*.

^b Apud Aug. ut in ms. Vind., *verum*.

^c Quesn., *Qui se confidit, novitque non nostra dignum damnatione, ut confirmet verum esse quod dicat, aut etiam hoc totum, etc.* In margine autem notavit verba, ut *confirmet verum esse* cum aliqua sententia diversitate deesse in ms. Thuan. et in vulgatis. Cum vero hæc desint etiam in nostro Vind. alii-que codicibus, patet glossæ esse uni codici Oxoniensi insertum, ob quod se additum fuit : unde hic locus emendandus fuit.

^d Garn., *quomodo*. Mox pro voce *acceptis* Const. ex ms. Corb. substituit *accitus*.

^e Ita codd. Quesnelli, et nostri cum Bened. et Const. Al., *accersendus*. Postea pro *præbuerit* al as *præbeat*.

^f Verba multa contra Dei gratiam legimus esse conscripta tum in m-s. hujus collectionis, tum in aliis peris-que desiderantur. Cum vero ex mss. Augustini Vat. et Corb. a Benedictinis et Constantio restituta sensui necessaria sint, uncis inclusa inserimus. Neque enim placet ad eliciendum sensum post vocem *calcandum* inserere cum Quesnello verbum *invenimus*, quod nun aliquo in codice legatur, ignoramus. Deest certe in Vind. et aliis, qui voces insertas prætermittunt manifesto saltu a voce multa ad aliam similem.

^g Edit. Aug. et Const. ex Augustini codicibus addunt *pens*.

esse non duximus; cum vobiscum ^a totam scientibus, parique vobiscum assensione gaudentibus colloquamur: tunc enim melius hæc exempla ponuntur, quando cum his quos harum consiliorum ^b imprudentes esse tractamus. Nam de naturæ possibilitate, de libero arbitrio, et de omni Dei gratia, **164** et quotidiana gratia, cui non sit recte sentienti uberrimum disputare? Anathematizet ergo ^c ista quæ sentiunt; ut illi qui fuerant ejus sermonibus præceptisque collapsi, quid tandem habeat fides vera cognoscant. Facilius enim revocari poterunt, cum ista a suo senserint auctore damnari. Quod si ille pertinaciter in hac voluerit impietate persistere, agendum est ^d quatenus vel his possit subveniri quos non suus, sed hujus magis error induxit; ne et illis hæc medicina pereat, cujus iste talem non admittit, nec postulat ^e curam. ^f Deus vos incolumes custodiat, fratres charissimi. Data vi kalendas Februarii ^g.

CAPITULUM XII.

^a *Epistola familiaris Innocentii papæ ad Aurelium Carthaginensem episcopum.*

INNOCENTIUS AURELIO Carthaginensi episcopo.

In familiaribus scriptis dilectio vera ^b consistit. Etenim jus firmiter charitatis officia melius ^c seorsum mercantur. Quamobrem per fratrem nostrum Julium

^a Quesn. in marg., *Alludit ad illud Pauli apostoli: scientibus legem loquor. Quare male vulg., totam rem, et Garn., totum.*

^b Duo nostri codd. cum tribus apud Constantium et edit. Concil., *prudentes*. Sed melius *imprudentes*, hoc est *imperitos*, quos S. pontifex a scientibus anteuomoris distinguit.

^c Coust., *istæ*.

^d Garn., *qualiter*; et dein cum antiquis edit. Augustin., *scelus pro suis*.

^e Ed. Aug. et Coust. ex ms. Corb. addunt *et aia manu*.

^f Garn. addit *Honorio xi et Constantio ii cons. Mas. Corb., Data pridie kal. Febr. gloriosissimi Theodosii, qui et Junii Quarti Palladii V. C. cons.* Error emendatur Benedictini editorum. *Data vi kal. Febr. post consulatum gloriosissimi Theodosii Aug. vii et Junii Quarti Palladii V. C.* Hanc emendationem recepit Coust., qui et ms. Vat. emendatorem allegavit.

^g Exstat in solis mss. hujus collectionis, et apud Isidororum, qui hanc epistolam, uti etiam præcedentes, ex nostra collectione recepit.

^h Cod. Thuan., *constat*.

ⁱ Vind. cum vulg. Concil., *se orsa*.

^j Vind., *gesti divi*: quæ vox cum non intelligeretur, forte in alio ms. hujus collectionis, quem Constantius allegat, scriptum fuit *maluimus ne apud nos*.

^k Addidimus *sua* ex nostris mss. Vind. et Vat. 3791, concinentibus cæteris cõditis.

^l Hoc concilium cum novem canonibus adversus Pelagianos cum proemio et ordine hic propositis ex nostra tantum collectione habemus. Hinc vetus exemplar ex quo proemium et canonem tertium de parvulis sine baptismo decedentibus in alia collectionibus omisum Crabbus (V. t. III Concil. edit. Ven. Labb. col. 425, 522 et 523) ediderat, ad hanc eandem collectionem pertinuit, uti etiam vidimus in adnotatione et notis ad cap. 2, ubi aliquot particulas Breviarii Hipponensis ex eodem hujus collectionis codice ab ipso Crabbo excerptas animadvertimus. Hujus porro concilii, seu canonis tertii, qui in hac collectione legitur, vindicias invenies in Tractatu de

epistolæ extrinsecus mihi respondere i gestivi, ne apud me forsitan romaneret peculiaris negatæ salutationis offensæ, frater charissime. Supradictum igitur fratrem nostrum tuæ dilectioni restitui cum apostolicæ sedis ad relationem duplicis synodi judicatis. Superest, **165** ut oratus a nobis Dominus præstare dignetur, quatenus omnis Ecclesiæ ^k sua macula continuis laboribus nostris possit abstergi. Dominus te incolumem custodiat, frater charissime. Data vi kalendas Februarii.

CAPITULUM XIII.

¹ *Concilium plerarium apud Carthaginem habitum contra Pelagium et Cælestium.*

Honorio Augusto duodecimo consule, kalendis Malis, ^a Carthagine in basilica Fausti, cum Aurelius episcopus simul cum Donatiano Teletensi primæ sedis episcopo provinciarum Byzacenæ, et aliis ^b ducentis tribus coepiscopis suis tam ex provincia Byzacena, quam Mauritania Sitifensi, Tripolitana, Numidica, Mauritania Cæsariensi, et ^c Hispania, in concilio con-sedisset, astantibus disconibus:

¹ Placuit omnibus in sancta synodo Carthaginensis Ecclesiæ constitutis, ut quicumque dixerit ^d de Adam hominem mortalem factum: ita ut, sive peccaret, ^e sive **166** non peccaret, moreretur in cor-

Collectionibus part. II, c. 3, § 7, n. 2 et seqq. Præter ms. Vind. hujus collectionis canones contulimus cum editione Dionysii, et cum Isidoro, qui hos canones edidit sub nomine Concilii Milevitani.

^a Sic cum ms. Gandavensi apud Crabbum. In cod. Vindob. desunt verba *Cum Aurelius episcopus simul* ob saltum librarii ab uno cum ad alterum. Hinc forte minus recta transpositione extra locum suppletæ voces deficientes, uti Quesnellus edidit: *Cum Aurelius episcopus Carthaginensis in basilica Fausti cum Donatiano, etc.*

^b Ita hujus collectionis codices. Quod si S. Prosper in Chronico ad annum 418, in responsione ad object. 2 Gallorum, et in libro contra Collat., c. 10, recenset episcopos 214, hæc omnia ad aliam anteriorem hujus anni synodum, quam Augustinus in epist. 215 ad Valentinum a nostra synodo plenaria distinguens, Africanam appellat, pertinere ostendimus in Observ. ad dissert. 13 Quesnellii. num. 17 et 39. Photius qui dem in Biblioth. cod. 53 de hac nostra synodo loquitur, eique præter Aurelium et Donatianum ascribit episcopos 224. Hunc vero scriptorem adhibuisse collectionem documentorum ad Pelagianam causam pertinentium illi ferme similem, quæ a nostro collectore inventa in suam traducta fuit, probavimus in Tract. de Collectionibus part. II, c. 3, § 7. Num vero in uno et fortassis etiam Græcæ versionis codice, quo Photius est usus, an in omnibus ac tam vetustis Latinis nostræ collectionis exemplaribus error sit præsumendus, quisque judicet.

^c Mauritania Tingitana intelligi videtur, quæ licet unam ecclesiasticam provinciam cum Mauritania Cæsariensi constitueret, in civili tamen dispositione ad Hispaniam pertinebat.

^d Apud Isid., *Placuit omnibus episcopis qui fuerunt in hac sancta synodo. constituere hæc quæ in præsentis concilio definita sunt: ut quicumque, etc.*

^e Dion. et Isid. cum ms. Gaud., *Adam primum hominem.*

^f Sic ms. Vind. cum Dion. et Isid. Quesnellus omittit *sive non peccaret, et in corpore.*

pare, hac est, de corpore extret, non peccati merito, sed necessitate nascitur; anathema sit.

II. Item placuit, ut quicumque parvulos recentis ab utero matrum baptizandos negat, aut dicit in remissionem quidem peccatorum eos baptizari, sed nihil a Adam trahere originalis peccati, quod lavacro regenerationis exspectat: unde fit consequens, ut in eis forma baptismatis, *In remissionem peccatorum*, non vere, sed false intelligatur; anathema sit. Quoniam non aliter intelligendum est quod ait Apostolus: *Per unum hominem peccatum intravit in mundum, et per peccatum mors; et ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt* (Rom. v, 12): nisi quomodo etiam Ecclesia catholica ubique diffusa semper intellexit. Propter hanc enim regulam fidei etiam parvuli, qui nihil peccatorum in seipsis adhuc committere poterunt, ideo in remissionem peccatorum veraciter baptizantur, ut in eis regeneratione mundetur quod generatione traxerunt.

III. Item placuit, ut si quis dicit ideo dixisse Dominum: *In domo Patris mei mansiores multo sunt*, etc. (Joan. xiv, 2), ut intelligatur quia in regno celorum erit aliquis medius, aut ullus alicubi locus, ubi beate vivant 167 parvuli qui sine baptismo ex hac vita migraverunt, sine quo in regnum celorum, quod est vita æterna, intrare non possunt; anathema sit. Nam cum Dominus dicat: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non intrabit in regnum celorum* (Joan. iii, 5): quis catholicus dubitet participem d'aboli fore eum qui coheres non meruerit esse Christi? Qui enim dextera caret, sinistram procul dubio 4 partem incurret.

IV. Item placuit, ut quicumque dixerit gratiam Dei, qua 5 justificamur per Jesum Christum Dominum nostrum, ad solam remissionem peccatorum valere quæ jam commissa sunt, non etiam ad adiutorium, ut non committantur; anathema sit.

V. 6 Item placuit, ut si quis dixerit eandem gra-

tiam Dei per Jesum Christum Dominum nostrum propter hoc tantum 7 adjuvare ad non peccandum, quia per ipsam nobis aperitur et revelatur intelligentia mandatorum, ut sciamus quid appetere, quid vitare debeamus; non autem per illam nobis prestari ut quod faciendum cognoverimus, etiam facere diliguntur atque valeamus; anathema sit. Cum enim dicit Apostolus: *Scientia inflat, caritas vero edificat* (1 Cor. viii, 1), valde impium est ut credamus ad eam quæ inflat nos habere gratiam Christi, et ad eam quæ edificat non habere; cum sit 8 utrumque donum Dei, et scire quid facere debeamus, et diligere ut faciamus; ut edificante caritate, scientia nos non possit inflare. Sicut autem de Deo scriptum est: *Qui docet hominem scientiam* (Psal. xciii, 10): sic etiam scriptum est: *Caritas ex Deo est* (1 Joan. iv, 7).

VI. Item placuit, ut quicumque dixerit ideo 1 nobis gratiam justificationis dari, ut quod facere per liberum arbitrium 2 possemus, facilius possemus implere per gratiam; tanquam etiamsi gratia non daretur, non quidem facile, sed tamen possemus 168 sine illa implere divina mandata; anathema sit. De fructibus enim mandatorum Dominus loquebatur, ubi non ait: *Sine me difficilius poteris facere*; sed ait: *Sine me nihil poteris facere* (Joan. xv, 5).

VII. Item placuit, quod ait sanctus Joannes apostolus: *Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, et veritas in nobis non est* (1 Joan. i, 8): quisquis sic accipiendum putaverit; ut dicat propter humilitatem 1 non oportere dici nos non habere peccatum, non quia ita vere est; anathema sit. Sequitur autem apostolus, et adjuugit: *Si autem confessi fuerimus peccata nostra, fidelis et iustus est qui dimittat nobis peccata, et mundet nos ab omni iniquitate* (Ibid.): ubi satis apparet hoc non tantum humiliter, sed etiam veraciter dici. Poterat enim apostolus dicere: *Si dixerimus quia non habemus peccatum, nos ipsos extollimus, et humilitas in nobis non est*;

^a Quesn. inserit eos: delevimus cum ms. Vind., cui concinunt Dion. et Isid.

^b Dion., non v. ra, sed falsa.

^c Quesnellus hanc postillam affixit: *Hoc decretum in plerisque editionibus non legitur. Binius aliique conciliorum editores illud excudi curarunt diverso ab aliis decretis caractere; atque ita ex v. tustis imo codice ms. se accepisse profitentur.* Intelligitur vetustissimus codex hujus collectionis a Crabbo adhibitus; ex quo idem decretum in posteriores edd. Conciliorum transiit. Confer annot. 1, Mox, dicit scripsimus cum cod. Vind. et ms. Crabbi. Quesnellus, dixerit.

^d Addidimus partem cum mss. codicibus Vind. et Crabbi, qui postremus paulo ante habet coheres esse non meruit Christi.

^e Dion., justificatur homo per.

^f Dion. et Isid., Item quisquis dixerit.

^g Idem Dion. et Isid. addunt nos: cum quibus dein emendavimus per ipsam; id enim exigit sequens contextus per illam. Quesn., per ipsum.

^h Ita cod. Vindeb. cum Dionysio, Isidoro, et Prospero c. 5 contra Collator. Quesnellus, vere de dono Dei, et scire quid faciamus, et diligere quid ut faciamus: minus bene.

ⁱ Quesn. omisit nobis. Supplevimus ex Vind., uti legitur etiam apud Dion. et Isid.

^j Cod. Thvan., debemus. Vind. secunda manu, poteramus, Dion. et Isid., jubemus: in quam lectionem notat Quesnellus: *Minus bene.* Immo melius. Nam S. Augustinus serm. 154, c. 12, Pelagianorum verba proponens, hanc lectionem maxime approbat. *Ad hoc dedit, inquit, Deus gratiam suam hominibus, ut quod facere jubentur per liberum arbitrium, facilius possint implere per gratiam.* Lectionem vero nostræ collectionis hic exhibemus. Mox Dion. et Isid. vulg., possimus.

^k Ita cod. Vind. secunda manu cum Dion. et Isid., prima vero, nos ipsos decipimus, uti post pauca in repetendo hoc testimonio omnes codd. et vulgati præferunt. At Augustinus serm. 181 *seducimus* semper habet. Quesn., ipsi nos seducimus.

^l Vulg. Dion. et Isid., deleta duplici negatione, habent oportere dici nos habere. At P. Harduinus notat ms. et Merlinum legere ut in nostro textu. Cod. Vind. delet particulam non secundo loco, quod primo quoque loco delendam insinuat. Confer Augustinum serm. 181, c. 3 et 4.

sed cum sit : *Nos ipsos decipimus, et veritas in nobis non est*, satis ostendit eum qui dixerit se non habere peccatum, ^a non verum loqui, sed falsum.

VIII. Item placuit, ut quicumque dixerit in Oratione Dominica ideo dicere sanetos : *Dimitte nobis debita nostra* (Math. vi, 12), ut non pro seipsis hoc dicant, quia non est eis jam necessaria ista petitio, sed pro aliis qui sunt in suo populo peccatores; et ideo non dicere unumquemque sanctorum : *Dimitte mihi debita mea*; sed, *dimitte nobis debita nostra*, ut hoc pro aliis ^b magis quam pro se justus petere intelligatur; anathema sit. Sanctus enim et justus erat apostolus Jacobus cum dicebat : *In multis offendimus omnes* (Jacob. iii, 2). Nam quare additum est, omnes, nisi et ista sententia conveniret psalmo ubi legitur : *Ne intres in iudicium cum servo tuo, quoniam non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens* (Psal. cxliii, 2) ? Et in oratione sapientissimi Salomonis : *Non est homo qui ^a non peccavit*. Et in libro sancti Job : *In manu ^b omnis hominis signat, ut sciat omnis homo infirmitatem suam* (Job xxxvii, 7). Unde etiam Daniel sanctus et justus, cum in oratione pluraliter diceret : *Peccavimus, iniquitatem fecimus* (Dan. ix, 5), et cetera, quae ibi veraciter et humiliter confitetur : *ne putaretur, quemadmodum quidam sentiunt, hoc non de suis, sed de populi sui peccatis dixisse peccatis, postea dixit : Cum orarem, et confiterer peccata mea et peccata populi mei Domino Deo ^c meo* (Ibid., 20) : noluit dicere, *peccata nostra*; sed *populi sui dixit, et sua*; quoniam futuros istos qui tunc male intelligerent, tanquam propheta ^e praedixit.

^a Ita cum Dion. et Isid. noster cod. Vind. Quesnellus, verum non dicere, sed falsum.

^b Dion. et Isid., potius.

^c Oxon. ms., in multis, male. Dion. et Isid., in multis enim.

^d Isid. vulg., non peccet. Mā. Isid. apud Harduinum addit tibi.

^e Quesn., ne putares, et dein, dicit, minus recte. Emendavimus ex ms. Vind. cum Dion. et Isid.

^f Addidimus meo cum Vind. et Dion. Apud Isid., nostro.

^g Solum Quesnellus, praevidebat.

^h Al., anathema sit. At quicumque.... ita volunt pluralem numeram exigunt.

ⁱ Haec et sequentia documenta usque ad caput 20 ex hac collectione edita sunt, ex quibus tria, scilicet hoc, decimo quinto, et vigesimo capitibus contenta ab hac sola collectione nobis conservata fuerunt. Cardinalis Baronius ea Annalibus inseruit ex ms. Atribatensi hujus collectionis. Eadem vero tomo III Conciliorum Venetae editionis, col. 464 et seqq., praefertur cum emendationibus P. Harduini, qui Colbertino, antea Thuanico, codice usus est. Baluzius quoque ea recitavit in Appendice ad Commentarium Vincentii Lirinensis edit. Cantabrig. an. 1687, ac tres codices recognovit memorat, nimirum bibliotheca Regiae, S. Germani de Pratis, et monasterii S. Hieronymi Mortensis prope Barcinonem. Nos praeterea codicem Caesareum Vindebonensem allegavimus. Quesn., supra scripta. At praetulimus codd. Thuan. et Vind., in quibus ss., id est *suprascripta*, ipso Quesnello interpretante, legitur. Mox addidimus deum ex nostro ms. Vind.

^j Ita cum mss. Thuan. et Vind. aliisque vulgatis Ba-

PATROL. LVI.

IX. Item placuit, ut quicumque ipsa verba Dominicae Orationis ubi dicimus, *Dimitte nobis debita nostra* (Math. vi, 12), ita volunt a sanctis dici ut humiliter hoc, non veraciter dicatur; ^a anathema sint. Quis enim ferat orantem et non hominibus, sed ipsi Deo mentientem, qui labijs sibi dicit dimitti velle, et corde dicit, quae sibi dimittantur debita se non habere?

170 CAPITULUM XIV.

Incipit sacrum Rescriptum, acceptis synodi ¹ supra scripta gestis, datum.

Imperatores HONORIUS et THEODOSIUS Augusti PALLADIO praefecto praetorio.

Ad conturbandam catholicam simplicitatis lucem puro semper splendore radiantem, dolose artis ingenio novam subito ¹ emicuisse versutiam pervulgata opinione cognovimus; quam fallacis scientiae obumbrata mendacis et furioso tantum ² debacchiata luctamine, stabilem quietem caelestis conatur attrahere fidei, ³ dum novi criminis commendat inventum, insignem notam plebeis estimans villitatis, sentire cum cunctis, ac prudentiae singularis polmam fore, ⁴ communiter approbata destruere: ejus impie commentationis auctores Pelagium Caesostumque percrebuit existisse. Hi parenti cunctarum rerum Deo, praecipueque semper majestati ⁵ intermine omnipotenti, et ultra omne principium transeunti, tam trucem inclementiam ⁶ aeternae voluntatis assignant, ut cum formandi ⁷ mundi episcopum curam sumeret, qualitatemque hominis struendi profunda spiritus

ronii, Harduini et Baluzii. Quesnellus cum Oxon., *emendatiss.*

¹ Quesn. cum Hard., *debacchiata est luctamine, ut stabilem quietem caelestis attraheret fidei*. Notat porro in margine: Est et ut omittit Garn. Et iterum: Cum attrahere legeret Salmasius in cod. Thuan., *supplevit, auget, et ex eo sumpsit Garnerius. Quoniam lectionem restituit Oxon. ms.* Cum vero est et ut ignoret pariter noster cod. Vindob. et attrahere habeat Thuan. ms., praefendam censuimus lectionem cod. Atribatensis Baronii et aliorum apud Baluzium, qui cum Vind. et Thuan. ex parte coequentes, inserto verbo conatur, veritatem hujus loci restitutionem repraesentare videntur.

² Salmasius cum Thuan. ms., notante Quesnello, et similiter Baluzius, *dum novi criminis commentatores insignem... estimant*. Alias cum Baronio, *dum novi criminis commendata vento insignem... estimat*: quam lectionem tanquam elegantiore praefert Garnerius. Ipsi autem Quesnello magis arrisit lectio ms. Oxon., *dum novi criminis commenta inveni, nisi, inquit, pro criminis poni velis acuminis*. Hanc Harduinus recepit. Sinceriores vero putamus quam ex ms. Vindob. exhibuimus.

³ Ms. Thuan. addit *conatur*, pro quo Salmasius substituit *arbitrantur*. QUESN.

⁴ Garn., *interminatae potentis*, Baluzius cum Thuan. cod., *interminations potentis*. Baron., *ter omnipotentis ultra*.

⁵ Al., *caeva*.

⁶ Quesn. notat: *Ita Oxon.; alii omittunt mundi*. Baron., Baluz. et Harduin. non omittunt, abest nec noster cod. Vind.

am præfecti prætorio, a edixerunt. In Pelagium A re, aut prodece distalisset, præscriptæ penæ velut participes subjaceret. Præcipua tamen ad quorundam episcoporum pertinaciam corrigendam, qui pravas eorum disputationes vel tacite consensu astruunt, vel publica oppugnatione non destruant, pater charissime atque amantissime, sanctitatis tuæ auctoritatem cavere conveniet, quatenus in abolitionem præpostere hæresis omnium devotio¹ Christiana 175 consentiat. Religio itaque tua competentibus scriptis universos faciat admoneri, scituros definitione² sanctimonie tuæ hanc definitionem sibi esse præscriptam: ut quicumque damnationi³ supra memoratorum, quo pateat mens pura, subscribere lœpia obstinatione neglexerint, episcopatus omissione mulctati, interdicta, in perpetuum⁴ expulsi civitatibus, communione priventur. Nam cum ipsi nos juxta synodum Nicenam confessione sincera conditorem rerum omnium Deum, imperiique nostri vinceremur auctorem, non patietur tua sanctitas sectæ detestabilis homines in injuriam religionis nova et inusitata meditantes, secretis tractatibus occultare sacrilegium publica semel auctoritate damnatum. Una enim eademque culpa est eorum qui aut dissimulando coniventiam, aut non damnando, favorem noxium præstiterint. Et alii manu: Divinitas te per multos annos servet incolorem, pater charissime atque 176 amantissime. Data v idus Junias, Ravennæ, Monaxio et Plinta coss.

174 CAPITULUM XVI.

Incipit a epistola imperialis ad AURELIUM Carthaginensem episcopum.

Imperatores e HONORIUS et THEODOSIUS Augusti AURELIO episcopo salutem.

Dudum quidem fuerat constitutum ut Pelagius atque Cælestius infandi dogmatis repertores ab urbe Roma, velut quædam catholice^f utilitatis contagia, pellerentur, ne ignorantium mentes s scæra persuasione perverterent. In quo secuta est clementia nostra^g iudicium sanctitatis tuæ, b quo constat eos ab universis justa sententiæ examinatione damnatos. Sed quia i obstinati criminis pertinax malum, ut constitutio geminaretur exegit, recenti quoque i sanctione decrevimus ut si quis eos in quacunque provinciæ parte latitare non nesciens, aut propelle-

præcedenti edicto anno 418 condito subnecti potius debuissent. QUESN.

a Cod. Vind. prima manu male, dixerit, qui forte error in Thuan. emendatus direxit; sed minus recte. Baron. et Baluz. cum Vind. secunda manu, dixerunt. Contra Pelagium. Veram formulam edictorum propriam Harduinus præbuit.

b Baluz. et Garn. cum ms. Thuan., nefandis. Quesn. prætulit scriptionem scævis. Al., scævis. Post pauca, tacuit codd. duo Quesnelli et noster Vindob. Cæteri excusit, involuit.

c Baluzius cum cod. Thuan., ut non colligit execrandam ignominiam; ita neptæ disputationis rejicit injuriam. Baron., ita et ineptæ disputationis injuriam exiit per edictum. Garn. et Harduin., ita ex ineptæ disputationis injuriam. Vind. delet presumptione.

d Hæc epistola cum duobus sequentibus documentis invenitur etiam in collectione mss. Barber. 2888 et Vat. 1542, nec non in additionibus Dionysianis (eminentissimus Baronius collectionem Cresconianam vocat), quarum codices duos contulimus Vat. 5845 et Vallicell. A 5.

e Codd. Additionum Dion. addunt perpetui.

f Notat Quesn.: Ita Magdeburg. et ms. Oxon. et Thuan., quam lectionem mendosam putat Garn. et pro eo supponit veritatis, ex conjectura, ut opinor. Hanc Garnerii lectionem receperunt etiam antea Baron. ac dein Baluzius et Harduinus. Nostri codd. tamen habent utilitatis. Solum in Vallic. ms. novissima manu emendatum unitatis.

g Garn. Baluz. et Hard., scævis.

h Codd. Barb. et Vat. 1542, cum Baluz., quos constat ab universis. Notat Quesn. in margine: Garnerius nullo auctore nominato reponit cum pro quo: quod tamen est in Magd. et ms. duobus, id est Thuan. ac Oxon. Dein Baron. et Harduin., justæ sententiæ.

i Duo mss. Addition. Dionys., obstinationum pertinax malum. Baluz., obstinatorum nimis pertinax. Mox

re, aut prodece distalisset, præscriptæ penæ velut participes subjaceret. Præcipua tamen ad quorundam episcoporum pertinaciam corrigendam, qui pravas eorum disputationes vel tacite consensu astruunt, vel publica oppugnatione non destruant, pater charissime atque amantissime, sanctitatis tuæ auctoritatem cavere conveniet, quatenus in abolitionem præpostere hæresis omnium devotio¹ Christiana 175 consentiat. Religio itaque tua competentibus scriptis universos faciat admoneri, scituros definitione² sanctimonie tuæ hanc definitionem sibi esse præscriptam: ut quicumque damnationi³ supra memoratorum, quo pateat mens pura, subscribere lœpia obstinatione neglexerint, episcopatus omissione mulctati, interdicta, in perpetuum⁴ expulsi civitatibus, communione priventur. Nam cum ipsi nos juxta synodum Nicenam confessione sincera conditorem rerum omnium Deum, imperiique nostri vinceremur auctorem, non patietur tua sanctitas sectæ detestabilis homines in injuriam religionis nova et inusitata meditantes, secretis tractatibus occultare sacrilegium publica semel auctoritate damnatum. Una enim eademque culpa est eorum qui aut dissimulando coniventiam, aut non damnando, favorem noxium præstiterint. Et alii manu: Divinitas te per multos annos servet incolorem, pater charissime atque 176 amantissime. Data v idus Junias, Ravennæ, Monaxio et Plinta coss.

a Eodem tenore etiam ad sanctum Augustinum episcopum data.

C pro exegit Baron. cum ms. Atrebat., coegit.

1 Garn. et Baluz., definitione.

2 Codd. Atrebat., Baron. et Thuan., auctoritate moneri. Vind. prima manu, auctoritatem manere; secunda, cavere, cum duobus Vat. et cum Barb. et Vallic.; quam lectionem præstantioribus codicibus sultam cum Garnerio, Baluzio et Harduino recepimus. Quesnellus nullo citato codice, forte cum Oxon. prætulit immutare. Mox in abolitione habent duo codd. Barb. et Vat. cum Baron., Baluz. et Harduino.

3 Garn., Christianorum; contra omnes codices, inquit Quesnellus, et sensum; de solis enim hic episcopi sermo est. At cæteri: omnes editiones cum mss. nostris Barb. et Vat. 1542 similiter habent Christianorum.

4 Codd. Addition. Dion., Vat. e; Vallic., De reliquo itaque tuis . . . faciet. Barb. et alius Vat. retinent faciet.

5 Mss. Thuan., Barb. et Vat. 1542, cum Magdeburg. et Baluz., sanctimonie tui. Baron., Garn. et Hard., testimonii tui.

6 Ita omnes nostri codd. et editi, excepto Quesn., qui habet memoratorum.

7 Voces expulsi civitatibus omittit Garnerius.

8 Ex ms. Barb., duobus Vat. et Vallic. addidimus nos, pro qua voce in ms. Vind. mendose legitur non.

9 Sic omnes nostri quinque codices cum vulg. et cum ms. Thuan. ipsius Quesnelli, qui cum solo Oxon. edidit: occulta-i, sacrilegiumque semel publica auctoritate damnatum ulterius præferri. Una enim, etc.

10 Quesnellus hic inseruit voces pater charissime at que amantissime, quas molius cum nostris codd. et aliis vulgatis inferius transtulimus.

11 Consulatus ex solo ms. Atrebatensi suppetit apud Baronium ad an. 419, n. 56, ac in aliis editionibus receptus fuit. Unus Quesnellus præterminavit.

12 Quesnellus hæc subjecit: « Hanc annotationem: Eodem tenore etiam ad S. Augustinum episcopum data,

[The page contains several columns of text that are almost entirely illegible due to extreme blurring and low resolution. Only faint, scattered characters and words are visible throughout the document.]

*Pelagium hereticum : et alia de libris ejus, quæ in A Palæstina synodo sibi objecta anathematizare com-
pulsus est.*

Quod ad Jerusalem nolentem ^b colligi filios suos omnino clamabat, hoc nos clamamus aduersus eos ut filios ^c Ecclesie colligi uolunt, nec saltem post iudicium quod de ipso Pelagio in Palæstina factum ^d corriguntur. De quo damnatus exisset, nisi obiecta sibi contra gratiam Dei dicta, quæ obscurare non potuit, ipse damnasset. Præter illa enim quæ quomodo potuit, ausus est qualicumque ratione defendere, obiecta sunt quedam quæ nisi remota omni tergiversatione anathematizasset, ipse anathema factus esset.

I. Objectum est enim ^e eum dicere Adam mortalem factum, qui siue peccasset, siue non peccasset, moriturus ^f esset.

179 II. Et quod peccatum ejus ipsum solum læserit, ^g non etiam genus humanum.

III. Et quod infantes nuper nati, in illo statu sint in quo Adam fuit ante prævaricationem.

IV. Et quod neque per mortem, ^h vel per prævaricationem Adæ omne genus humanum moriatur; neque per resurrectionem Christi omne genus hominum resurgat.

V. Et infantes, etiamsi non baptizentur, habere ⁱ vitam æternam.

VI. Et diuites baptizatos, nisi omnibus abrenuntient, si quid boni visi fuerint facere, non reputari illis, nec eos habere posse regnum Dei.

VII. Et gratiam Dei atque adiutorium non ad singulos actus dari, sed in libero arbitrio esse, vel in lege atque doctrina.

VIII. Et Dei gratiam secundum merita nostra dari.

IX. Et filios Dei non posse vocari, nisi ^j omnimodo absque peccato fuerint effecti.

X. Et non esse liberum arbitrium, ^k si Dei indiget auxilio: quoniam in propria voluntate habet unamqueque facere aliquid, aut non facere.

XI. Et victoriam nostram non ex Dei esse adiutorio, sed ex libero arbitrio.

XII. Et quod penitentibus uenia non datur secundum gratiam et misericordiam Dei, sed secundum meritum et laborem eorum qui per penitentiam digni fuerint misericordia.

Hæc omnia Pelagius sic anathematizavit, quod satis ipsa gest. testantur, ut nihil ad ea quoquo modo defendenda disputationis attulerit. Unde sit consequens ut quisquis sequitur illius ^l episcopalis auctoritatem iudicii, et ipsius Pelagii confessionem, hæc tenere debeat quæ semper tenuit Ecclesia catholica.

I. Quod Adam nisi peccasset, non fuisset moriturus.

II. Quod peccatum ejus non ipsum solum læserit, sed et genus humanum.

180 III. Quod infantes nuper nati non sint in illo statu in quo Adam fuit ante prævaricationem.

IV. ^m Ut ad ipsos etiam pertineat quod breuiter ait Apostolus: *Per unum hominem mors, et per unum hominem resurrectio mortuorum: sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes ⁿ uiuificentur* (I Cor. xv, 21).

V. Unde sit ut infantes non baptizati non solum regnum caelorum, uerum etiam vitam æternam habere non possint.

VI. Constat etiam diuites baptizatos, ^o etiamsi diuitiis suis non careant, et sint tales quales ad Timotheum describit Apostolus dicens: *Præcipe diuitibus hujus mundi non superbe sapere, neque sperare in incerto diticiarum; sed in Deo uero, qui præstat omnia nobis abundanter ad fruendum; diuites sint in operibus bonis, facile tribuant, communicent, thesaurisent sibi fundamentum bonum in futurum; ut apprehendant*

plar Grimanicum a Quesnello recognitum, et cod. Moguiniensis ac Corbeiensis apud Patres Benedictinos in Appendice tomi X editionis S. Augustini, col. 88, nec non mss. collectionis xxiv epistolarum S. Leonis et editio Merliniana Isidori in uulgatis Conciliorum recepta.

^a Sic mss. præsentis collectionis; cæteræ, *de libellis*. Dein addimus sibi ex nostris codicibus aliisque uulg. Mox ipse damnare pro anathematizare legitur in Aux. et in mss. Vat., Barb. et Vallic.

^b Vulg. Concil., *colligere*.

^c Quinque nostri codd. cum uulgatis Conciliorum addunt *uolentes*. Dein iidem uulg. delent in Palæstina.

^d Iidem uulg., *collegerunt*. Codd. Vallic. et Vat., *colliguntur*. Post pauca ms. Oxon., *non peccauerat*.

^e Codd. Vallic. et Vat. Additionum Dion., *quoquo modo*.

^f Vulg. Concil. cum iisdem codd. et Grimanico, *cum diceret*. Lectionem textus Augustinus comprobat in laudata epistola c. 9. Mox iidem uulg., *mortuus esset*.

^g Al., cum Augustino, *et non genus*.

^h Sic cum Augustino nostri codices. Quesn., *neque*.

ⁱ Vulg. Concil. cum duobus nostris collectionibus mss. addunt *possunt*.

^j Quesn. cum epistola Augustini, *omnino*. Prætulit cæteras editiones approbatas omnibus nostris

codd. ac etiam Grim. Mox uulg. Concil. cum mss. Vallic. et Vat., *absque omni peccato*.

^k Solum Quesn., *Si Dei adiutorio indiget*.

^l Vocem *episcopalis*, a Quesnello omissam, inseruimus cum Augustino ex omnibus nostris codd. et Grimanico etiam Quesnelli, aliisque uulgatis. Mox et in ipsius Pelagii confessione habent duo codd. Vallic. et Vat.

^m Sic Vind. et Vallic. mss. cum Augustino et aliis uulgatis. Quesnellus, *Quod etiam*.

ⁿ Mss. Barb. et Vat. cum Append. Aug., *uiuificantur*. ^o Hoc loco Quesn. insert uerba *regno Dei posse priuari*, quæ ex fide nostrorum codicum et aliarum editionum, nec non ex S. Augustini epistola, in finem transtulimus. Dein cum eodem Augustino ex iisdem uulgatis et mss., accedente etiam Thuaneo, addimus *hujus mundi*. Monendum porro est codd. Vallic. et Vat. Additionum Dionysianarum, et Barber. aliumque Vat. alterius collectionis sic inchoare hæc caput: *Ut confiteatur dei ita*, et cap. 7, 9, 10, 11, ac 12, inchoare similiter: *Ut fateatur*. Idem est etiam in uulg. Concil. ac in Append. Augustini. At ipsius Augustini epistola cum mss. hujus collectionis concludit.

^p Codd. duarum collectionum Barber. et Vallic. cum uulg. Concil. et Append. Aug. addunt *suarum*. Mox pro uero Quesn. cum solo ms. Oxon. habet et uero.

^a *veram vitam* (I Tim., vi, 17: non eos regno Dei posse privari.

VII. Fateatur gratiam Dei et adiutorium etiam ad singulos actus dari, eamque non dari secundum merita nostra.

VIII. Ut vera sit gratia, id est gratis data per ejus misericordiam qui dixit: *Miserebor cui misertus ero; et misericordiam prestabo cui misericors fuero.*

IX. Fateatur filios Dei illos vocari posse qui quotidie dicunt: *Dimitte nobis debita nostra*: quod utique non veraciter dicerent, si essent omnino absque peccato.

X. Fateatur esse liberum arbitrium, etiamsi divino indiget adiutorio.

XI. Fateatur quando contra tentationes dimicamus, et concupiscentias ^b illicitas; quamvis illic habeamus et propriam voluntatem, non tamen ex illa, sed ex adiutorio Dei nostram provenire victoriam: non enim aliter verum erit quod Apostolus ait: *Neque volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei.*

181 XII. Fateatur secundum gratiam et misericordiam Dei veniam poenitentibus dari, non ^c secundum meritum eorum: quandoquidem etiam ipsam poenitentiam donum Dei dixit Apostolus, ubi ait de quibusdam: *Ne forte det illis Deus poenitentiam.* Hæc omnia simpliciter sine ullis fateatur ambagibus, si quis ^d in auctoritatem catholicam et expressa ipsius Pelagii ecclesiasticis gestis verba consentit: ^e neque enim illa quæ his sunt contraria, veraciter anathematizata esse credendum est, nisi hæc quibus sunt illa contraria, fidei corde teneantur et aperta confessione promantur.

CAPITULUM XIX.

Incipit secreta epistola Constantii imperatoris, patris Valentiniani Augusti Junioris, de exsiliando Cælestio hæretico Pelagiano.

Imperator CONSTANTIUS VOLUSIANO,
præfecto Urbis.

^a Cum præteritæ superstitionis tunc recentia plena

^a Sic cod. Vind. cum Aug. et Append. ejusdem, ac mss. Vallic. et Vat. Quesnellus cum vulg. Concil. et ms. Barb. et alio Vat., *vitam æternam.*

^b Vulg. Concil., *illicitas dimicamus; non ex propria voluntate, sed, etc.* reliquis omissis.

^c Codd. Vallic. et Vat. cum Aug., *secundum merita.* Mox inseruimus etiam cum omnibus nostris codd. et editis. Vulg. Concil., *quemadmodum etiam ipse.* Codd. Barb. et Vat. ejusdem collectionis retinent ipse.

^d Vulg. Concil., *contra auctoritatem.*

^e Idem vulg. Concil. mendose: *atque in illa quæ his sunt contraria veraciter credit, anathema esse tenendum est; nisi quæ illis contraria sunt fidei corde teneantur, etc.*

^f Hanc, præter mss. hujus collectionis, reperimus etiam in alia vetustissima collectione ms. Barb. 2888.

^g Quesn., *Cum præteritas superstitiones, tum recentia, plenas vanitatis... majores fieri.* Nostros codices prætulimus, cum quibus et ms. Thuan. Quesnelli concinit. Accedunt etiam Baron. et Baluz., qui solum habent tum recentis et major fieri. Garn. et Hard., *Quæ cum præteritæ superstitionis tum recentis... jusseramus.*

^h Al., *commovet.*

ⁱ Alias additur ut.

^j Ita cum Que-n. noster col. Vind. Alia editio-

vanitatis jamdudum corrigi jusserimus, quotidianis insinuationibus majora fieri nuntiantur. Et quoniam discordia animos ^h commovit populorum, ea quæ jamdudum jusseramus præcipimus iterari. Unde his lectis eximietas tua omnes qui Dei invident pietati diligenter inquiret, et eos statim faciat ex muris Urbis expelli; ita tamen ⁱ ne intra centesimum quidem lapidem habeant licentiam consistendi. Cælestium quoque magis ac magis ex Urbe pelli mandamus; constat enim hisdem e medio sublati gratiam et concordiam tenere veterem firmitatem. Sane deinceps si tale quidquam fuerit nuntiatum, officium præstantiæ tuæ **182** capitali sententiæ subdendum esse cognosce. Non enim patimur impunite esse, præcepta nostra executionis negligentia protelari.

Vale, parens charissime atque amantissime. *Et adjecta subscriptio.* Impleatur quod jussimus, quia hoc famæ tuæ expedit.

CAPITULUM XX.

Exemplar edicti propositi a Volusiano præfecto Urbis.

Volusianus præfectus edixit: Hactenus Cælestium divinæ fidei et quietis publicæ turbatorem judicis amica reis secreta ^j subduxerint. Jam leges et jam edicta persequentur absentem. Cui, quod primum est, æternæ urbis negatur habitatio: ut si vel in proximis fuerit diversatus, debitum non evadat ^k exitium. Pro merito etiam tenentis atque ausus sui, cunctos hujus edicti cautione præmonemus, ne quis iniquus noxio latebram putet esse præbendam: ^l cuique cum horridi sit posita poena supplicii, ac stylum necesse sit proscriptionis incurrere, quisquis reum divinis humanisque ^m rebus apud se putaverit occultandum.

CAPITULUM XXI.

ⁿ *Epistola Innocentii papæ ad Exsuperium episcopum Tolosanum, sub titulis vii.*

INNOCENTIUS EPISCOPUS EXSUPERIO EPISCOPO
Tolosano.

Consulenti tibi, frater charissime, quid de propones, *subduxerunt.* Mox Baron. et Baluz. cum Vind. prima manu, *leges etiam edicti.* Quesnellus cum Thuan., *Leges etiam edictæ.* Correximus cum Vindel. secunda manu, uti Garnerius recepit. Hæc enim vera lectio est quæ et imperiales leges, et edicta præfectorum in Pelagianos antea promulgata indicat.

^k Ita cum vulg. omnes codd., excepto Oxon., cum quo Quesnellus *supplicium.*

^l Vulg. ante Quesn., *ne cum hujusmodi sit posita poena, supplicium ac stylum.* Quesn. quippe cum horrendi sit posita poena supplicii ac stylum necesse sit eum proscriptionis. Magis placuit lectio nostri cod. Vind. b., in quo *cuique pro iuris.*

^m Baron. et vulg. Concil., *legibus.*

ⁿ Præter collectiones præsentem, Dionysianam, Hispanicam et Isidorianam, hæc epistola continetur etiam in quatuor aliis collectionibus, nimirum in Vat. Reginae 1997, Vat. 1342, Colbertin., cui similis est Lucensis 88, et in Corbeiensi: quæ duo postrema exemplaria a Constantino laudantur. In præmissa tabula nostræ collectionis titulus sic effertur: *Epistola Innocentii papæ ad Exsuperium Tolosanum episcopum, per quam ei in sex titulis interrogationis ejus causas et suæ responsionis decreta exposuit; ubi subdit divinarum librorum veteris et novi Testamenti summarium.*

sita specie unaquaque sentirem, pro captu intelligentiæ meæ quæ sunt **183** visa respondi, quid sequendum^a vel docilis ratio persuaderet, vel auctoritas lectionis ostenderet, vel custodita temporum series demonstraret. Et quidem dilectio tua institutum seculæ prudentium, ad sedem apostolicam referre maluit, quid deberet de rebus dubiis custodire, potius quam usurpatione præsumpta quæ sibi viderentur de singulis obtinere. Cur enim magis prudendum putemus aliquid discere, quam omnino nescire? Mihi quoque ipsi de collatione docilitas accedit, dum perscrutatis rationibus ad proposita respondere compellor; enque sit ut aliquid semper addiscat, qui postulat^b ut doceat. Proponam igitur singula, subjiciamque responsum.

CAP. I. — Proposui, quid de his observari debeat, quos in diaconi ministeriis, aut in officio presbyterii positos incontinentes esse aut fuisse generati filii prodiderunt. De his et divinarum legum manifesta est disciplina, et beatæ recordationis viri Siricii episcopi (*Epist. ad Him. cap. 7, et ad Afr. n. 3*) monita evidentia commearunt: ut incontinentes in officiis talibus positi omni honore ecclesiastico^c privarentur, nec admitterentur accedere ad ministerium, quod sola continentia^d oportet impleri. Est enim vetus admodum sacre legis auctoritas, j. m. inde ab initio custodita, quod in templo anno vicis sue habitare præcepti sunt sacerdotes; ut servientes sacris oblationibus, puros et ab omni labe purgatos sibi vindicent divina ministeria; neque eos ad sacrificia fas sit admitti, qui exercent vel cum uxore carnale^e consortium: quia scriptum est: *Sancti estote, quoniam et ego sanctus sum, Dominus Deus vester (Levit. xi, 44; xx, 7)*. Quibus utique propter sobolis successionem propterea uxorius usus fuerat relaxatus, quia ex alia tribu^f ad sacerdotium **184** nullus fuerat præceptum accedere. Quanto magis hi sacerdotes vel levitæ pudicitiam ex die ordinationis sue servare debent, quibus vel sacerdotum vel ministerium sine successione est, nec præterit dies qua vel a sacrificiis divinis, aut a baptis-

^a Colh., vel lucidior ratio.

^b Codd. Vind., Vat. Regiæ et Vat. 1312, cum antiquioribus ms. Constantii, *docere*. Dein *responsa pro responsum* legitur in eodem ms. Vat. Regiæ.

^c Coust., *priventur, nec admittantur*. Mox in Vind., *ad tale ministerium*, ubi vox *tale* secunda manu addita, ut apud Dionysium, melius abest.

^d Cod. Vat., *possit impleri*. Dein cod. Vat. Regiæ cum quatuor aliis codd. laudatis a Constantio, *in templis anno vicissitudinis sue*; et post nonnulla *divina mysteria*.

^e Sic nostri codd. Vind. et Vat. cum vulg. Quesnellus, *commercium* cum ms. Vat. Regiæ.

^f Edit. Rom. addit *præterquam ex semine Aaron*.

^g Quesn., *quanto magis*. Melius nostri codd. et editiones.

^h Quesn. inserit *sit*. Delevimus cum mss. Vind., Vat. Regiæ, et Coust. Cod. Vat., *erit*.

ⁱ Quesn., *Non propter manendum in concupiscentia carnali hoc dicit*. Dion. et Rom. edit., *Non ad permanentem*, etc. Ms. Timan., *non propter permanentem*. Prætulimus lectionem Vind. et Vat. Regiæ, a duodecim antiquioribus libris apud Constantium approbatam, quam Innocentio congruentiorem ostendunt

A matris officio vacent? Nam si Paulus ad Corinthios scribit, dicens: *Abstinete vos ad tempus, ut vacetis orationi (I Cor. vii, 5)*, et hoc utique laicis præcipit: multo magis sacerdotes, quibus orandi et sacrificandi iuge officium est, semper debebunt ab hujusmodi consortio abstinere? Qui si contaminatus fuerit carnali concupiscentia, quo pudore vel sacrificare usurpabit? aut qua conscientia, quoque merito exaudiri se credit, cum dictum sit: *Omnia munda mundis; coinquinatis autem et infidelibus nihil mundum (Tit. i, 15)*. Sed fortasse hoc licere credit, quia scriptum est: *Unius uxoris virum*.¹ Non permanentem in concupiscentia generandi hoc dixit, sed propter continentiam futuram. Neque enim integros corpore non admisit, qui ait: *Vellem autem omnes esse sicut et ego (I Cor. vii, 7)*; et aperitius declarat dicens: *Qui autem in carne sunt. Deo placere non possunt: vos autem jam non estis in carne, sed in spiritu (Rom. viii, 8)*, Et *habentem filios (I Tim. iii, 4)* non *generantem* dixit; sed ea plane dispar et² diversa sententia est. Nam si ad aliquos forma illa ecclesiasticæ vitæ pariter et disciplina quæ ab episcopo Siricio ad provincias commearit, non parvenisse probabitur, his ignorantia venia³ remittitur, ita ut de cætero incipiant penitus abstinere; et ita gradus scotos in quibus inventi fuerint, sic retentent, ut eis non liceat ad potiora conscendere: quibus in beneficio esse debet, quod hunc ipsum locum, quem retinent, **185** non amittant.⁴ Si qui autem scisse formam vivendi missam a Siricio deteguntur, neque statim cupiditates libidinis abiecit; illi sunt modis omnibus summovendi: qui post ammonitionem cognitam, præponendam arbitrati sunt voluptatem.

CAP. II. — Et hoc quaeritum est: quid de his observari oporteat, qui post baptismum, omni tempore incontinentiæ⁵ voluptatibus dediti, in extremo fine vitæ suæ poenitentiam simul et reconciliationem communionis exposcunt. De his observatio prior, durior; posterior, interveniente misericordia, inclinatio. Nam consuetudo prior tenuit ut concederetur⁶ eis

sequentia, ubi sine præpositione *ad* vel *propter* similiter scribitur: *et habentem filios, non generantem dixit*.

¹ In ms. Vind. secunda manu additur *sic*. Alii vulg., *sic esse*. Mox et aperitius scripsimus cum Vind. aliisque melioribus mss. Quesn., *quod aperitius*. Edit. D. Concil. post Merlinum, *quod et aperitius*.

² Codd. Vind. et Pith. hujus collectionis alique vulgati ante Quesn., *diverant*. P. Constantius cum aliis plerisque codd. etiam hujus collectionis Quesnelli lectionem retinuit, eo quod sententiam in duas partes divisam iudicet, quarum una, ut mox pontifex explicat, ignorantem Siricii decreta, altera scientes respicit.

³ Vat. cum aliis editis, *remittetur*.

⁴ Ita mss. Vind. et Vat. Regiæ cum omnibus editis coherentius cum præcedenti contextu. Quesn., *Qui autem*. Mox Vat. cum aliis editis, *deteguntur*.

⁵ Addidimus cum nostris codd. aliisque vulg. duas voces *voluptatibus*, et *fine*, quas Quesnellus omisit. Vat. Reg. ignorat tantum vocem *fine*.

⁶ Vocem *etsi* inseruimus cum iisdem mss. et antiquioribus editis. Mox Vat., *sed non communicaretur*.

penitentia, sed commune negaretur. Nam cum illis temporibus crebra persecutione essent, ne communionis concessa facilitas homines de reconciliatione securos non revocaret a lapsu, merito, ^a negata communione, est concessa penitentia, ne totam penitentiam negaretur: et duriores remissionem fecit temporis ratio. Sed postquam Dominus noster pacem Ecclesiis suis reddidit, jam depulso terrore communionem dari ^b obsequentibus placuit, et propter Domini misericordiam quasi vitium profecturis, ^c ne Novatiani hæretici negantis veniam, asperitatem et duritiam sequi videamur. ^d Tribuitur ergo cum penitentia extrema communio, ut homines hujusmodi ^e vel in supremis suis, permittente Salvatore nostro, a perpetuo exilio vindicentur.

CAP. III. — Quæsitum est etiam super his qui post baptismum administraverunt, et aut tormenta sola excruciantur, aut etiam capitalem ^f protulere sententiam. Nihil de his legitur a majoribus definitum. Meminerant enim a Deo potestates has fuisse concessas, et propter vindictam noxiorum gladium fuisse permissum, et Dei ministrum esse datum vindicem in hujusmodi. Quemadmodum **186** igitur reprehenderent factum, quod auctore Domino viderent esse concessum? De his ergo ^g ita ut hætenus servatum est, sic habemus: ne aut disciplinam evertere, aut contra auctoritatem Domini venire videamur. Ipsi autem in ratione reddenda gesta sua omnia servabuntur.

CAP. IV. — Et illud desideratum est scribi, cur communicantes viri cum adulteris uxoribus non conveniant, cum econtra uxores in consortio adulterorum virorum manere videantur. Super hoc Christiana religio adulterium in utroque sexu pari ratione condemnat; sed viros suos mulieres de adulterio non facile accusant, et non habent latentia peccata vindictam. Viri autem uxores ^h suas liberius adulteras apud sacerdotes deferre consueverunt; et ideo mu-

lieribus, pro dolo earum crimine, communicatio detegatur; virorum autem, latente commisso, non facile ⁱ aliquis ex suspitionibus abstinetur; qui utique summoovebitur, si ejus flagitium detegatur. Cum ergo par causa sit, interdum probatione cessante, vindictæ ratio conquiescit.

CAP. V. — Illud etiam sciscitari voluisti: an preces dictantibus liberum concedatur, utique post baptismi regenerationem, a principibus poscere mortem alicujus, vel sanguinem de reatu. Quam rem principes nunquam sine cognitione concedunt; sed ad iudices commissa ^j ipsa, vel criminis semper remittunt, ut causa cognita vindicentur. Quæ cum questori fuerint delegata, aut absolutio, aut damnatio, pro negotii qualitate profertur; et dum legum auctoritas in improbos exercetur, erit dictator immunis.

CAP. VI. — De his etiam requisivit dilectio tua, qui interveniente repudio, alii se matrimonio copularunt, quos in utraque parte adulteros esse manifestum est. ^k Qui vero vel uxore vivente, quamvis dissociatum videatur esse **187** conjugium, ad aliam copulam festinarunt, non possunt adulteri non videri: in tantum ut ^l etiam hæc personæ quibus tales conjuncti sunt, etiam ipsæ adulterium commisisse videantur, secundum illud quod legitur in Evangelio: *Qui dimiserit uxorem suam, et duxerit aliam, moechatur (Matth. xix, 9)*. Et ideo omnes de communione ^m abstinendos. De parentibus autem, aut propinquis eorum, nihil tale statui potest, nisi incentores illiciti consortii fuisse detegantur.

CAP. VII. — Qui vero libri recipiantur in canone ⁿ, brevis annexus ostendit. Hæc sunt quæ desiderata voce moneri voluisti. Mosi libri quinque, id est Genesis, Exodi, Levitici, Numeri, Deuteronomii; et ^o Jesu Nave I, Judicum I, Regnorum libri quatuor, simul et Ruth, Prophetarum libri XVI, Salomonis libri

Vulg. cum Vat. Regiæ, *negata communio est, concessa penitentia*. Melius alii nostri codd.

^b Codd. Vat. Regiæ, et alii cum editis Rom. Dion., etc., *obsequentibus*.

^c Quæsn. cum aliis vulg. inserit et; melius delevismus cum nostris codd. Vind. et Vat. Post pauca subsequi apud Quæsn. cum antiquis editionibus. At sequi habent alii codd.

^d Vat. ms. cum edit. Rom., Dion. et Coust., *Tribuatur*.

^e Sic nostri codd. cum aliis editis. Quæsnellus, *in extremis*.

^f Quæsn., *perulera*, ob incantam lectionem abbreviationis, perperam: nam de administrantibus justitiam hic sermo est. Post nonnulla Quæsnellus, *Quomodo igitur*. Nostros codices secuti sumus.

^g Sic codd. Vind., Vat. Regiæ, et vulg., excepto Quæsnello, qui omittit *ita*.

^h Vulg. *delet suas*. Cod. Vind., *suas adulterantes, et delet libertas*.

ⁱ Sic nostri codd. cum vulg. Quæsnellus, *quisquam*. ^j Quæsn., *illa*. Melius codd. Vind. et Vat. Regiæ cum cæteris editis. Mox *causa cognita vindicentur* in ms. Oxon. ac pluribus aliis codd. cum antiquis editionibus. Ita etiam Dionysius vulgatus. At exemplar Regium Dion. cum mss. Colb. et Lucenai, *causa cognita vindicetur*. In nostra vero lectione, quam pro-

bant mss. Vind. et Vat. Regiæ, verbum *vindicentur* refertur ad *crimina*, et coherentius cum sequentibus fuerint *delegata*: pro quo codices qui habent *causas cognitæ*, præferunt fuerint *delegatæ*.

^k Quæsn., *Qui ergo, vel quæ, viro, vel uxore vivente.... conjugium, tamen ad aliam copulam festinaverint*. Prætulimus cod. Vind., cum quo vulg. et alii codd. concinunt.

^l Particulam *etiam* adjecimus cum mss. Vind., Vat. Regiæ, aliisque vulg.; et mox cum iisdem codicibus et Labbeo coherentius cum lectione præcedenti *conjuncti* pro *conjectæ* emendavimus.

^m Sic Vind., Vat. Regiæ, ac sex alii codd. a Coust. laudati cum cæteris vulg. Quæsnellus et cod. ab Harduino allegatus, *fideliæ abstinendi*.

ⁿ Dion. addit *Scripturarum*. Isid. cum vulg. Concil., *sanctarum Scripturarum*. Mox Quæsn., *Hæc sunt ergo*. Delevimus ergo cum codd. Vind., Vat. Regiæ et Coust. editione.

^o Ex fide optimorum codd. Vindeb. et Vat. Regiæ addidimus numeros I libris Jesu Nave et Judicum. Concinit ms. Vat., qui etiam habet *Ruth I*. Ex iisdem mss. et cæteris vulgatis correximus *Prophetarum libri XVI*, pro *XVII*, uti præferebat Quæsnelli editio. Econtra ubi Quæsnellus deinde scripsit *Jude I*, et *Jacobi I*, cum iisdem mss. et vulg. delevismus numerum unitatis, qui ex voce *epistola* intelligitur.

quinque, Psalterium. Item Historiarum, Job liber unus, Tobias unus, Esther unus, Judith unus, Machabeorum duo, Esdræ duo, Paralipomenon libri duo. Item novi Testamenti: Evangeliorum libri quatuor, apostoli Pauli epistolæ XIV, epistolæ Joannis III, epistolæ Petri II, epistolæ Judæ, epistolæ Jacobi, Actus apostolorum, 188 Apocalypsis Joannis. Cætera autem, quæ vel sub nomine Matthiæ, sive Jacobi minoris, vel sub nomine Petri et Joannis, quæ a quodam Leucio scripta sunt^a, vel sub nomine Thomæ, et si qua sunt talia, non solum repudianda, verum etiam noveris esse damnanda. Data x kalendas Martii, ^b Stillicone et Anthemio, viris clarissimis consulibus.

CAPITULUM XXII.

Incepti e epistola Innocentii papæ ad Macedones episcopos, sub titulis IV.

INNOCENTIUS ^a RUFUS, EUSEBIO, EUSTATHIO, CLAUDIO, MAXIMIANO, EUGENIO, GERONIO, JOHANNI, POLYCHRONIO, SUPPHERIO, FLAVIANO, HILARIO, MACEDONIO, CALICRATI, ZOSIMO, PROFUTURO, NICETÆ, HERMOGENI, VINCENTIO, ASILOGO, TERENTIANO, HERODIANO 189 ET MARTIANO ^c, episcopis Macedonibus, et diaconibus, in Domino salutem.

Magna me gratulatio habuit, cum post tot discrimina totius, ut ita dixerim, mundi, Vitalis archidiaconus vestrarum portitor litterarum ex illis partibus ad nos usque directus advenit. Quem cum vidissemus,

^a Dion. cum mss. collectionum Hisp. et Isid. que hanc epistolam a Dionysio susceperunt, addunt vel sub nomine Andree, quæ a Naxocharide (Al. Xenocharide) et Leonida philosophis, vel Thomæ, etc. At in eod. hujus et aliarum antiquarum collectionum hæc verba omittuntur. Solum in ms. Vind. secunda et antiqua manu adjecta fuerunt. Mox talis est in hujus collectionis exemplaribus. Cætera collecti nos mss. cum vulg., alia.

^b Mss. hujus collectionis et Vat. Regiæ habent simpliciter *Stillicone*, omisa voce *secundo*, quam relictus alie collectiones et vulg. exhibent. Cod. Vat. cum alio laudato ab Harduino habet, *Dat. kal. Martii, Stillicone II*, etc.

^c Exstat in iisdem mss. collectionibus, in quibus præcedens, ac præterea in pervetusto cod. Veron. 58.

^d Episcoporum ordo in hujusmodi litteris permagni haberi solet ut eorum dignitas vel antiquitas eliciatur. In vero exceptionem patitur in his epistolis, in quibus eodum ordo discrepat, nisi forte ex plurium collectionum codicumque concordia, quinam ordo præferendus sit agnosci queat. In vetusta collectione mss. Vat. 1342 et Barb. 2888, ordo sic effertur: *Innocentius Sophronio, Zosimo, Asiologo* (Barb., *Asiologo*), *Eusebio, Eugenio, Flaviano, Profuturo, Terentiano, Eustasio, Gerontio, Hilario, Nicetæ, Herdoniano* (Barb. melius, *Herodiano*) et *Martiano, Claudio, Joanni, Macedonio, Hermogeni, Maximiano, Polychronio, Calicrato, Vincentio, episcopis Macedonibus*, etc. Verba cum particula copulativa et *Martiano*, quæ ultimo episcopo conveniunt, ut in nostro catalogo legitur, dum hic in medio posita cernuntur, minus diligentis exscriptoris lapsum satis indignant. In ms. Corbeiensi sic: *Innocentius Eustasio, Eugenio, Polichronio, Hilario, Zosimo, Hermogeni, Therentiano, Rufo, Claudio, Gerontio, Suffronio, Macedonio, Profuturo, Vincentio, Herodiano, Eusebio, Maximiano, Johanni, Flaviano, Calicrati, Nicetæ, Asiologo, Martiano, episcopis Macedonibus*. Rufus Thessalonicensis, qui ex aliis docu-

mus, illico, ut oportebat, percunctati de vestro statu sumus. Verum ubi reperimus vos ex sententia degere, Domino Deo nostro uberes gratias retulimus, quod suos famulos, susque altaribus servientes et in adversis tueretur, et in prosperis gubernare dignatur. Qui cum tradidisset epistolam, eas præcepti illico recenseri, in quibus multa posita pervidi, quæ stuporem mentibus nostris indicerent, facerentque nos non modicum dubitare, utrum aliter putaremus, an illa ita essent posita quemadmodum personabant. Quæ cum sæpius repeti fecissem, adverti sedi apostolicæ, ad quam relatio missa quasi ad caput currebat Ecclesiarum, aliquam fieri injuriam, cujus in ambiguum adhuc sententia duceretur. Unde de quibus jamdudum scripsisse me memini, nunc literare formam argumentis evidentioribus et relationis vestræ geminata percunctatio compellit.

CAP. J. — Eos qui viduas accepisse suggeruntur uxores, non solum clericos effectos agnovi, verum etiam usque ad infulas summi sacerdotii pervenisse: quod contra legis esse præcepta nullus ignorat. Nam cum Moyses legislator clamitet: ^a *Sacerdotes uxorem virginem accipiant* (Lev. XXI, 13); ac ne ^b in hoc præcepto aliquid putaretur ambiguum, addidit: *non viduam, neque ejectam*: contra quod 190 præceptum divina auctoritate subnixum, nulla definitio mandati alterius opponitur, nisi consuetudo vestra, quæ, ut ipsi fatemini, ex ignorantia ^c et, ut verecundius dicam,

mentis primus esse debebat, ut in nostro catalogo, in eod. Vat. et Barb. desideratur; in Corbeiensi autem postponitur: qui pariter error hujus quoque ordinis perturbationem prodiit. Igitur verior ordo in nostræ collectionis mss. profertur, cum quibus etiam concinit ms. Veron. 58 et Vat. Regiæ 1997. Dionysius etiam, ex quo Hisp. et Isid. derivarunt, duos primos episcopos nominare contentus, sic habet: *Innocentius Rufo, Eusebio, et cæteris episcopis*, etc.

^e Notat. Quæsn. in Rom. edit. post Crabbum addi et cæteris; quod cum absit ab omnibus mss. in quibus singuli episcopi nominantur, ad eas solas collectiones pertinet quæ cum Dionysio duos primos tantum episcopos appellant. Cum Merlinus ex Isidoro, qui Dionysianam inscriptionem exceperat, duos priores tantum episcopos cum additione et cæteris edidisset, Crabbus codicem nactus in quo omnes episcopi referbantur, insertis nominibus episcoporum qui antea deerant, addiamentum et cæteris, quod delere debebat, retinuit.

^f Quæsnellus cum mss. hujus collectionis, præcepti illas illico. Aliarum collectionum lectionem prætulimus. Mox pro indicerent Dionysius melius injicerent. Alias, inducerent, quod Constantius retinuit.

^g Cod. Vat. cum duabus aliis mss. collectionibus Corb. et Colb. Lucensi. *relationis geminata percunctatio vestra compellit*. Dionysius omittit *relationis vestræ*. In cod. Vind. vox *vestræ* secunda manu deletur: deest autem in ms. Vat. Regiæ.

^h Ita mss. nostræ collectionis cum Vat. Regiæ. Cæteri aliarum collectionum, *sacerdos... accipiat*.

ⁱ Sic nosiri codices cum vulg., excepto cod. Vat. Regiæ, qui cum Quæsn. habet: *ne hoc præceptum alicui videretur ambiguum*; et dein, *contra hoc*.

^j Ita cum Quæsnello eod. Vind. prima manu, et cod. Vat. Regiæ. At ms. Vat. 1342, cum cæteris collectionibus, *defensio*; idque in Vindeb. secunda manu restitutum.

^k Constantius et ms. Vat. Reg. delent et. Mox cum

non ex apostolica traditione et integra ratione constituta est. Nos autem omnesque per Orientem Occidentemque Ecclesias noverit vestra dilectio hæc penitus non admittere, nec ad ultimum ecclesiastici ordinis locum tales assumere; et si reperti fuerint, removere.

Cap. II. — Deinde ponitur ^a non dici oportere digamum eum qui catechumenus habuerit atque amiserit uxorem, si post baptismum fuerit aliam sortitus, eamque primam videri, quæ novo homini copulata sit: quia illud conjugium ^b post baptismi sacramentum cum cæteris criminibus sit ablatum. Quod cum de una utique dicitur, certo si tres habuerit in veteri positus ^c homine uxores, erit ei, quæ post baptismum quarta est, sic interpretantibus, prima; virginisque nomen accipiet, quæ quarto ducta est loco. Quis, oro, istud non videat contra Apostoli esse præceptum? qui ait: *unus uxoris virum* (I Tim. III, 2; Tit. I, 6) oportet fieri sacerdotem. Sed objicitur, quod in baptismo totum quidquid in veteri homine gestum est, sit solum. Dicite mihi, cum pace vestra loquor, crimina tantum dimittantur in baptismo, an et illa quæ secundum legis præcepta ac Dei instituta complentur? Uxorem ducere crimen est, aut non est crimen? Si crimen est, ergo, præfata venia ^d dixerim, erit auctor in culpa, qui ut homines crimina committerent in paradiso, cum ipse ita eos Jungeret, benedixit. Si vero non est crimen, quia quod Deus junxit, nefas sit crimen appellari, et Salomon ^e addidit: *Etenim 191 a Deo preparatur viro uxor* (Prov. XIX, 14): quomodo creditur inter criminis esse dimissum, quod Deo auctore legitur consummatum? Quid de talium filiis percensetur? Nunquid non erant admittendi in hæreditatis consortium, quia ex ea suscepti sunt quæ ante baptismum fuit uxor? erantque appellandi vel naturales, vel spurii, quia non est legitimum matrimonium, nisi illud, ut vobis vi-

A detur, quod post baptismum assumitur. Ipse Dominus eum interrogaretur a Judæis, si liceret dimittere uxorem, atque exponeret fieri non debere, addidit: *Quod ergo Deus junxit, homo non separet* (Matth. XIX, 6). Ac ne de his locutus esse credatur quæ post baptismum sortiuntur, ^f mementote hoc et a Judæis interrogatum, et Judæis esse responsum. Quæro, et sollicitius quæro, si una eademque sit uxor ejus qui ante catechumenus, postea fidelis sit, alioque ex ea cum esset catechumenus suscepit, ac postea alios, cum fidelis: utrum sint fratres appellandi? an non habeant, defuncto postea patre, eriscundæ hæreditatis consortium, quibus aliorum nomen ablatum creditur regeneratio spiritualis? Quod cum ita sentire atque judicare absurdum est: quæ (malum) ratio est hoc defendi, et vacua opinione magis jactari, quam aliqua auctoritate roborari, cum non possit inter peccata deputari, quod lex præcepit, et Deus ^g injungit? Nunquid si quis catechumenus virtutibus studuerit, humilitatem ^h secutus fuerit, patientiam tenuerit, elemosynas fecerit, morti destinatos qualibet ratione eripuerit, adulteria exhorruerit, castitatem ⁱ tenuerit; quæro si hæc, cum fuerit factus fidelis, amittat, quia per baptismum, totum quod vetus homo gesserat potatur auferri? Aspiciamus hominem gentilem Cornelium (Act. X, 4) i orationibus atque elemosynis revelationem, Petrumque ipsum vidisse. Nunquid per baptismum hæc illi ablata sunt, propter ^j 192 ^k quæ ei baptismum videtur esse concessum? Si ita creditur, mihi credite, non modicum erratur; quia quidquid bene gestum fuerit, et ^l secundum legis præcepta custoditum, non potest agenti deperire; quod quia ex Dei mandato efficitur, non potest dici peccatum, et quod peccatum non est, solvi inter peccata omnino non debet; eritque integrum restituere aboleri non posse prioris nomen uxoris, cum

ms. Vat. Reg. et Vat. 1342, ac cæteris editionibus, non ex apostolica magis placuit quam ex non apostolica, ut apud Quesnellum legitur.

^a Quesn., non debere dici. Nostros codices consentientibus cæteris editionibus secuti sumus.

^b Al., per baptismi; ac post pauca, ablatum in Thuan. ac Vat. mss. pro ablatum.

^c Sic codd. Thuan., Vind., Vat. Reg., cum alio Vat. et alii apud Const. Solum librorum lapsu pro virginis que quidam codd. habent virgini quæ, vel virgini æque. Dion. cum ms. Thuan. et edit. Concil., virginis æque. Emendationem Constantii contextus exigit. Quesn. cum Oxon. ut credimus, homine, uxor ejus, quæ post baptismum quarta est, sic interpretantibus, per imæ virginis nomen accipiet, etc.

^d Adjecimus dixerim ex nostris codd. ac cæteris editis. Mox vulg. et plerique codices delent homines.

^e Ita codd. et vulg. Quesnellus, ait.

^f Vind. cod. cum Vat. Reginæ, meminert: melius in vulg., meminert.

^g Ita codd. hujus collectionis, excepto Thuan. nunc Regio Colbertino, in quo habetur indulget. Melius et verius in nostro Vat. et alio Vat. Reginæ, junxit, vel in Barb., conjunxit; nam pontifex alludit præcedentibus: *Quod Deus junxit, homo non separet*: unde hanc lectionem Labb. et Constantius prætulere.

^h Sic Thuan., Vind. aliique codd. cum vulg. Quesnellus, custodierit.

ⁱ Quesn., secutus fuerit. Nostros codices et vulg. prætulimus. Deiu Vind. ms. cum Vat. Reg. et Constantio, gesserit.

^j Quesn., orationibus deditum et elemosynis vacante per revelationem Petrum evocasse, ipsumque vidisse. Lectionem optimorum codicum Vindeb. et Vat. Reginæ a Constantio ex aliis pluribus antiquissimis codicibus recepim: fluximus præferentiam.

^k Quesn., quæ illi baptismum ipsum, videtur. Cod. Vat. Reg., Ne per baptismum hæc illi ablata sunt, propter quæ baptismum videtur esse concessum. Sex præter nota mss. apud Constantium habent ablata. Vulgatorum lectionem recepimus, concinentem cum ms. Vindebon., in quo solum pro Nunquid legitur Ne.

^l Quesn., concinentibus Dion. Hisp. et Isid., secundum præcepta legalia custoditum non potest facientibus deperire. Nuptiarum ergo copula, quia Dei mandato perficitur, non potest dici peccatum, et si peccatum non est. Prætulimus codd. Vind., Vat. Reginæ, alium Vat. et alios quos secutus est P. Constantius. Post nonnulla ante vocem omnino mss. Vat. et Barb. cum plerisque vulg. inserunt credi; idque in Vindeb. secundis curis additum.

non dimissum sit pro peccato, quia ex Dei sit voluntate completum.

CAP. III.—Ventura est ad tertiam questionem, quæ pro sui difficultate longior em exigat disputationem. Cum nos dicamus ab hæreticis ordinatos vulneratum a per illam manus impositionem habere caput, et ubi vulnus infixum est, medicina est adhibenda, ut possit recipere sanitatem: quæ sanitas post vulnus secuta sine cicatrice esse non poterit; atque ubi poenitentiae remedium necessarium est, illic ordinationis honorem locum habere non posse. ^b Nam si, ut legitur, *quod utigerit immundus, immundum erit* (Num. xix, 22; Levit. xv, 4): quomodo ei tribuetur quod munditia ac puritas consuevit accipere? Sed econtra asseritur eum qui honorem amisit, honorem dare non posse; nec illum aliquid accepisse, quia nihil in dante erat quod ille posset accipere. ^c Acquiescimus, et verum est. Certe quia quod non habuit, dare non potuit; damnationem utique, quam habuit, per pravam manus impositionem dedit; et qui participes factus est damnato, quomodo debeat honorem accipere, invenire non possum.

Sed dicitur vera ac justa legitimi sacerdotis ^d benedictio auferre omne vitium quod a vitioso fuerat injectum. Ergo, si ita est, applicentur ad ordinationem sacrilegi, adulteri atque omnium criminum rei, quia per benedictionem ordinationis criminalia vel vitia putantur auferri. Nullus sit poenitentiae ^e locus, quia id potest præstare ordinatio, quod longa satisfactio præstare consuevit. ^e Sed nostræ lex est Ecclesiae, venientibus ab hæreticis, qui tamen illic baptizati sunt, per manus impositionem, laicam tantum tribuere communionem, nec ex his aliquem in clericatus honorem vel exiguum subrogare; at vero ii qui a ^f catholica ad hæresim transferunt, quos aliter non oportet nisi per poenitentiam suscipi, apud vos non solum poenitentiam non agunt, verum etiam honore cumulantur.

Sed Anysii quondam fratris nostri aliorumque sacerdotum summa deliberatio hæc fuit: ut quos Bonosus ordinaverat, ne cum eodem remanerent, ac fieret non mediocre scandalum, ordinati reciperentur. Vicimus, ut opinor, ambigua. Jam ergo quod pro

^a Solum Quesn. cum Oxon., per illam ordinationem; et post pauca, est adhibenda, qua possit vulneratus recipere.

^b Vulg. Concil. post edit. Rom. addunt verbum *decernimus*, quod nec Constantius, nec nos in ullo ms. invenimus.

^c Verbum *acquiescimus* in mss. Vat. et Barb. ac in Vindeb. in secunda manu additum fuit. Post pauca quidam codd., *comparsiceps*.

^d Quesn. cum solo Oxon., *ordinatio*.

^e Cod. Vind. cum Dion., Vat. Reginae et vulg. Concil., *Nostræ vero lex est Ecclesiae*.

^f Quesn. et vulg. Concil., a catholica fide. Delevimus fide auctoritate cod. Vindeb. aliorumque exemplarium, cum quibus concipiunt illa inferius: *De catholica ad hæresim transiens: ubi intelligitur catholica Ecclesia; ipsæque Quesn. in marginali postilla notavit: Oxon. addit fide, non recte.*

^g Al., *consecratum*.

^h Cod. Vind. et Vat. Reg. cum Const. et vulg.

A remedio ac necessitate temporis statutum est, constat primitus non fuisse, ac fuisse regulas veteres quas ab apostolis aut apostolicis viris tradita: Ecclesia Romana custodit, custodiendasque mandat his qui eam audire consueverunt. Sed necessitas temporis id fieri magnopere postulabat. Ergo quod pro remedio necessitas ^b reperit, cessante necessitate debet utique cessare pariter quod urgebat, quia alius est ordo legitimus, alia usurpatio, quam ad præsens fieri tempus impellit.

Sed canones apud Nicæam constituti de Novatianis fieri permiserunt. Prius ille canon a Patribus institutus ponendus est; ut possimus advertere vel quid, vel qualiter sensum ab iisdem sit, vel præceptum. *De iis*, inquit, *qui seipsos nominant Catharæ, id est Mundos, et aliquando veniunt ad Ecclesiam catholicam, placuit sanctæ et magnæ synodo, ut accepta manus impositione sic maneant in clero* (Nicæn. can. 8): ⁱ Possum vero dicere de solis Novatianis hoc esse præceptum, nec ad aliarum hæresum clericos pertinere. Nam si utique ita de omnibus diffinirent, addidissent: *a Novatianis aliisque hæreticis reverentes debere in suum ordinem recipi*; ¹⁹⁴ quod ita esse, etiam illud maxime quod de Paulianistis dictum est (Can. Nicæn. 19), poterit confirmare, a quibus venientes etiam baptizari præcipiunt. Nunquidnam cum de Paulianistis jubent, omnes qui ab hæreticis revertuntur, erunt hoc exemplo baptizandi? Quod cum nullus audeat facere, de ipsis tantum esse præceptum ratio ipsa demonstrat. Denique baptizatos rite a Philippo evangelista Petrus et Joannes sola manus impositione consummant; illos vero quos apostolus Paulus baptizatos Joannis baptismate reperit, interrogavit an Spiritum sanctum accepissent; fatentibusque se illud ne quidem nomen audisse, jussit eos baptizari. Videtis ergo rite baptizatos illo dono iterari non posse, et aliter sola aqua lotos baptizari in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti necessarium ^k pervideri. Ita et de Novatianis jussum tantum esse, lucida manifestatio relegitur. Quod idcirco distinctum esse ipsis duabus hæresibus, manifesta ratio declarat; quia Paulianistæ in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti minime ^l baptizabant; et Novatiani iisdem nominibus tremendis vehe-

Concil., invenit. Dein ad verbum *urgebat* notavit Quesnellus: *Supple fieri, nisi legas vigeat*.

ⁱ Quesn. et Dion., *Possumus*.

^j Const., in suo ordine. Dein Quesn., *suscipi: quod ita non esse*, addita particula *non* cum solo ms. Oxon. præter ms. Thunel aliorumque codicum fidem, et contra mentem Innocentii. In Dionysio, atque iis codicibus qui a Dion. proficiscuntur, pessime scribitur: *Quod si ita esset*.

^k Quesn. cum quibusdam mss., *provideri*. Dein lucida manifestatione relegitur scripsimus cum ms. Vind. et aliis P. Constantii. Concinit Vat. Reginae, qui habet *et de lucida manifestatione relegitur*. Quesn., *liquida manifestatione perlegitur*.

^l Quesn., *baptizant*. At Novatiani baptizabant; Dion. et Const. utroque loco *baptizant*. Secuti sumus codd. Vind., Vat. Reginae, alium Vat. et Barb. cum vulg. Conc. Post nonnulla in ms. Vind. cum Dion., *De omnibus segregatis*. Melior videtur lectio aliorum codd. et vulg. omnibus, id est hæresibus, *segregatis*.

randisque baptizant; nec apud istos de unitate potestatis divinæ, hoc est Patris, et Filii, et Spiritus sancti, aliquando questio commota est. Et ideo, omnibus segregatis, hæc sola electa est, cui istud crederent concedendum, quia nihil in Patris, et Filii, et Spiritus sancti sacramento peccarent. Si quis vero de catholica ad hæresim transiens, aut fidelis a apostasiam reversus, respiciens redire voluerit, nunquid eadem ratione poterit ad clerum ^b permitti, cuius commissum non nisi longa penitentia poterit aboleri? Nec post penitentiam clericum fieri ipsi canones sua auctoritate permittunt. Unde constat qui de catholica ad Bonosum transiere damnatum, atque se passi sunt vel cupierunt ab eodem ordinari, non oportuisse ecclesiasticæ ordinationis suscipere dignitatem, qui eommune omnium Ecclesiarum iudicium deserentes, **195** quam peculiariter in Bonoso vanitatem sequendam esse duxerunt.

Sed multos constat vim passos, atque invito attractos, repugnantesque ab eodem ordinatos. Dicat mihi, volo, quisquis id credit, si non post ordinationem ^c Bonosi interfuit, cum conficeret sacramenta; si communioni ejus participatus non est; si statim discedens de ejus pessimo conciliabulo ad Ecclesiam rediit: iste talis ^d invenitur habere excusationis aliquem colorem. ^e Cæterum qui vel post annum vel menses ad Ecclesiam rediorunt, intelligitur eos, quia in catholica noverant se propter vitia sua non posse suscipere ordinationem, ideoque ad illum perrexisse, qui passim et sine ulla discussione ordinationes illicitas faciebat; credentes se posse per istam institutionem in catholica invenire locum, de quo antea desperarant. Nunc illud, quod superest, interrogo: qui post mensem, aut eo amplius rediit, cum se presbyterum

^a Dion., ad apostasiam revertens: quod emendatum est in *Isid.* et vulg. Concil., ab apostasia revertens et respiciens.

^b Quesn. cum vulg. Concil., admitti. Dein Vind. cum Dion. et vetustioribus mss., quorum commissum. Tum Quesn. cum solo Oxon., post longam penitentiam. Vind. et Vat. Regiæ, abolere, nominativo casu accepta longa penitentia.

^c Solus Quesn., Bonoso. Post pauca in mss. Vind. et Vat. Regiæ, cum Dion., si statim discedentibus.

^d Ita nostri præstantiores codd. Vind., Vat. Regiæ, Barb. et alius Vat. Quesnellus et Constant. cum Dion., potest habere colorem aliquem excusationis.

^e Quesn., qui vel post annum aut mensem ad Ecclesiam redierunt, intelligimus eos qui a catholica; et infra, per istam institutionem locum in Ecclesia catholica reperire. Vind. ms. lectio, aliis mss. confirmata et a Const. recepta, magis placuit. Solum Vind. cum Dion. et Vat. Regiæ addit alii ante voces qui vel post annum. Post nonnulla, Quesn. cum Dion., per istam institutionem locum in Ecclesia catholica reperire, de quo, etc. Prætulimus mss. Vind. et Vat. Regiæ. Constantius eandem lectionem recipiens, in Ecclesia catholica retinuit.

^f Vulg., tribuit. Melior visa est lectio ms. Vind. Dein solus Quesn. quid de hoc censeatis.

^g Quesn. cum vulg. Concil. desiderat verba aut non vindicaverunt, quæ ex ms. Vind. cum Dion. et Const. aliisque quampluribus codd. revocavimus. Sententia hujus loci hæc est, ordinatos illicite a Bonoso, sive sibi vindicaverint, sive non vindicaverint conficieu-

da a Bonoso confideret ordinatum, si non sacramenta confecit, si non populis ^f distribuit, si non missas secundum consuetudinem complevit, quid de his censeatis, queso, promatis apertius. Ad summam certe qui nihil a Bonoso acceperunt, rei sunt usurpatæ dignitatis, qui conficiendorum sacramentorum sibi vindicaverunt, ^g aut non vindicaverunt auctoritatem, atque id se putaverunt esse, quod eis nulla fuerat regulari ratione concessum. Pervideat ergo dilectio vestra hactenus talia **196** transisse; et advertite, quod utique, ^h ut dicitis, necessitas imperavit, in pace jam constitutas Ecclesias non posse præsumere; sed, ut sæpe accidit, quoties a populis aut a turba peccatur, quia in omnes propter multitudinem non potest vindicari, inultum ⁱ solere transire. Priora ergo dimittenda dico Dei iudicio, et de reliquo maxima sollicitudine præcavendum.

CAP. IV. — Veniam nunc ad maximum quasi quoddam thema Photinum; et, quod mihi anxium est ac difficillimum, ^j majorum revolvam sententias. Fuerat de illo quoque pacto, ut etiam ipsi commemoratis, aliquid utique gravius constitutum. ^k Veram quia id per rumorem falsum, ut asseritis, subreptum huic sedi, et elicitum per insidias demonstratis: quia res ad salutem rediit, ^l et vel etiam nos hanc in tantum vobis annuntiabus post condemnationem ^m more apostolico subrogamus; tantisque vestris assertionibus, vobis tam bonis tamque charis non dare consensum, omnibus duris rebus durius arbitramur. Pro vestra ergo approbatione, fratres charissimi, et sententia ac postulatione episcopum Photinum habetote licitum ita constatuere, ut deprecamini. Nostram ergo in melius conversam sententiam labore vel testimonio vestro compotes voti suscipite, atque ⁿ Eustachium a me

doram sacramentorum auctoritatem, usurpatæ dignitatis reos esse, quippe qui nihil acceperint regularis, seu legitimæ potestatis. Hinc vox *regularis*, a Quesn. in sequentibus ommissa (obervante P. Constantio), necessaria est, uti exstat in omnibus libris cum editis, tum mss., nisi quod in mss. hujus collectionis mendose habetur *relaxandi*, vel *relaxari*: quod postremum prima manu scriptum in cod. Vind. secunda emendatum est, et substitutum *regulari*.

^k Oxon. ms. delet *ut dicitis*. Vind. et Vat. Regiæ emittunt *utique*. Dein non præsumere, omisso verbo *posse*, legitur apud Const., qui mallet legi *non debere præsumere* potius quam *non posse*. Cod. Vat. Regiæ mendose habet *non præsum esse*, pro *non præsumere*.

^l Sic mss. hujus collectionis cum alii. Dion. *soleat*. Vulg. Concil. et Const. cum aliis codd., *Soleat transire, priora dimittenda dico*. Vat. Regiæ delet tantum ergo. Dein cod. Oxon., *maxime præcavendum*.

^j Codd. Vat. Regiæ, Barb. et alius Vat. cum cæteris collectionibus mss. et excusis, *majorum meorum*. Dein scripsimus *aliquid utique* cum nostris codd. Apud Quesn., *aliud utique*.

^k Quesn., *Verum quoniam id per rumorem falsum asseritis subreptum*, etc. Melior lectio optimi cod. Vind., cum quo alii codd. et vulg. concinunt.

^l Vulg. delet *et vel*, quas voces inseruimus ex eodem cod. Vind. ac Vat. Regiæ, aliisque sex præstantioribus mss. apud Constantinum.

^m Const. cum duobus mss. Corb. et Colb., *ore*.

ⁿ Sic omnes codices et excusi et mss., excepto Oxon., ex quo solus Quesn. edidit *Eustachius recu-*

serpissimè comprobatum nolite exspectare, ut diuconii gratia spoliatur. Sollicitos enim vos pro salute libenter audio; contra **197** caput etiamsi faciendum sit, non libenter admitto: cui manum porrigitis, vobiscum porrigo; cui porrigo, mecum porrigite. Ilæc enim ad Corinthios apostolica est declarata benignitas: ut in uno spiritu ductam ac reductam sententiam boni semper indifferenter sequantur. Nam, fateor, hæc me primum res bene habet erga Eustachium diaconum, quod nec contra fidem quidquam locutus sit, nec loquentem admitteri, nec ad mortem eum crimen aliquod commisisse, vel jactatum unquam, vel fictum ^a de eo recognoverim; et qui in his saluus est, si quo pacto conversationes amabiles non habet, habendus est ut minus pro tempore dilectus, non ut inimicus ^b æstimatus diabolo in perpetuum mancipandus. Cognosco illum inter ^c illas similitudines ac turbines contra multorum studia, non dico qualia, diversa sensisse; et cum hinc res calamitatesque ipsæ emendatæ sint, ^d adhuc usque Dionisiani et Cyriaci subdiaconorum non potuisse apud vos ^e commendationem reviviscere. Extinguite, quæso, ab illo prædictisque quorumcumque vitis animosa ac non justas æmulationes: ut ipse apud nos integer, apud vos cum suis reparatus ^f profundam pacem, non fictam pervidens charitatem, omnibus vobis ac singulatiim occurrat, charitatis vinculis, quæ nullis modis a Christo solvuntur, vobiscum pariter in perpetuum connexus lætetur in Domino. Datum idibus Decembris ^g Constantio V. C. consule.

198 CAPITULUM XXIII.

^h *Epistola Innocentii papæ ad Decentium ⁱ Egubinum episc. pum, sub titulis vii.*

INNOCENTIUS DECENTIO episcopo Egubino I.

Si instituta ecclesiastica, ut sunt a beatis aposto-

ptus a me, et serpissimè comprobatus, nolite, etc. Aliqui codd., *Eustachium*, alii cum vulg., *Eustatium*, vel *Eustachium*. Dein Quesn. cum quibusdam inferioris notæ codd., *etiamsi faciendum est*.

^a Voces de eo, quarum loco Quesnellus supposuit esse, ex Vind. ac duobus aliis mss. Vat. et Barb. cum editis Dion. et Concil. revocavimus. Cod. Vat. Reginz delent utrunque.

^b Quesn. cum solo Oxon. del. vit æstimatus: quam vocem et Thuan. et nostri omnes codd. ac vulg. exhibent. Coss. maluit æstimatur. Alias, *existimatus*.

^c Solus Quesn. omittit illas: et dein ms. Oxon. præterit *div vsa*. Mox supplevimus ipsæ ex cod. Vind. et vulg. et mss.

^d Sic cum quatuor nostris mss. Vind., Vat. Reginz. alio Vat. et Barb., Constantius cum suis exemplaribus, *Ad hoc usque*. Quesn. cum aliis editis præterit usque. Mox quidam codd., *Dionisiani*, vel *Bezontiani*; dein plerique, et *Quiriaci*.

^e Vulg. Concil. cum Dion. Hisp. et Isid., *emendationem*. Mox Quesn., *Compescite, quæso*, Correximus auctoritate quatuor nostrorum codicum et sex P. Constantii. Dein pro *animosa* plerique mss. libri cum antiquis vulg. habent *animos*.

^f Quesn. cum isdem edit. et Dion., *reparatus mereatur pacem, non fictam pervidens charitatem*. Omnibus (Dion. et editiones antiquæ addunt igitur) vobis ac singulatiim occurrat charitas, et vinculis, quæ . . . connexus lætetur. Secuti sunt codd. Vindeb., Vat. Barb. et Vat. Reginz atque Constantium. Solum

lis tradita, integra vellent servare Domini sacerdotes, nulla diversitas, nulla varietas in ipsis ordinibus et consecrationibus haberetur. Sed dum unusquisque, non quod traditum est, sed quod sibi visum fuerit, hoc existimat esse tenendum, inde diversa in diversis locis vel Ecclesiis aut teneri, aut celebrari videntur; ac sit scandalum populis, qui dum nesciunt traditiones antiquas humana præsumptione corruptas, putant sibi aut Ecclesiis non convenire, aut ab apostolis vel apostolicis ^h viris contrarietatem inductam. Quis enim nesciat aut non advertat id quod a principe apostolorum Petro Romanæ Ecclesiæ traditum est, ac nunc usque custoditur, ab omnibus debere servari, nec superduci aut introduci aliquid quod auctoritatem non habeat, aut aliunde accipere videatur exemplum? præsertim cum sit manifestum in omnem Italiam, Gallias, Hispanias, Africam, atque Siciliam, insulasque interjacentes, nullum institui se ⁱ Ecclesias, nisi eas quos venerabilis apostolus Petrus aut ejus successores constituerunt sacerdotes. Aut legant si in his provinciis alius apostolorum **199** invenitur aut legitur ducuisse. Qui si non legunt, quia nusquam inveniunt, oportet eos hoc sequi quod Ecclesia Romana custodit, a qua eos principium accepisse non dubium est: ne dum peregrinis sæctionibus student, caput institutionum videantur omittere. Sæpe dilectionem tuam ad Urbem venisse, ac noviscum ^m in ecclesiam convenisse non dubium est; et quem morem vel in consecrandis mysteriis, vel in cæteris arcanis agendis teneat, cognovisse. Quod sufficere ⁿ ad informationem Ecclesiæ, tum vel reformationem, si præcessores tui minus aliquid aut aliter tenuerint, satis certum haberemus, nisi de aliquibus consulendos nos esse duxisses. Quibus idcirco respondemus, non quod te aliqua ignorare

Vat. et Barb. habent *vinculisque quæ*: melius si legeretur *charitatisque vinculis, quæ*. Mox cod. Thuan., in *perpetuum Ecclesia connexa*.

^h Codd. hujus collectionis nec non Vat. et Barb. perperam, *Constantino* pro *Constantio*. In ms. Vind. *Constantino* præmittitur manu antiqua *Fl.*, ut legitur etiam in alio ms. apud Harduinum, et in Vat. Reginz. Melius apud Constantium *Flavio Constantio*, qui sane anno 414, cum scripta fuit hæc epistola, consulatum gessit.

ⁱ Hæc epistola, præter mss. hujus collectionis, describitur etiam in codd. collectionum Dion., Hisp., Isid., Barb. 2888, et Corbeiensis.

^j Vulg. cum Dion., *Egubinum*.

^k Quesn. addit *salutem* cum vulg. ex Dionysio. Delevimus auctoritate ms. Vind. et aliorum optimæ notæ.

^l Cod. Vind. cum alijs quinque laudatis a P. Coust. habet *ipsis*. Barb. vero tantum habet *aut ab apostolis ipsis contrarietatem inductam*.

^m Solus Quesn., *Ecclesiam*. Dein cod. B rb. cum alijs vulg., *constituerint*.

ⁿ Vulg., in *Ecclesia*.

^o Codd. Vind. et Barb. cum alijs plerisque et Dion. addunt *arbitrarer*: quod abundat, nisi postea legendum credatur cum Barb. *sed certum haberem*. Cod. Vind. habet pariter *haberem*. Sequentia vero *respondemus, credamus, cum præferendum suadent haberemus, tum arbitrarer delendum ostendunt*.

credamus, sed ut majori auctoritate vel tuos instituas, vel si qui a Romanæ Ecclesiæ institutionibus errant, aut commoneas, aut indicare non differas; ut scire valeamus ^a qui sunt qui aut novitates inducant, aut alterius Ecclesiæ quam Romanæ existimant consuetudinem esse servandam.

CAP. I. — Pacem igitur asseris ante confecta mysteria quosdam populis impertire, vel sibi inter ^b se sacerdotes tradere, cum post omnia, quæ aperire non debeo, pax sit necessario indicenda, per quam constat populam ad omnia quæ in mysteriis aguntur atque in ecclesiâ celebrantur, præmissis consensum, ac finita esse pacis concludentis signaculo demonstrantur.

CAP. II. — De nominibus vero recitandis antequam ^c precem sacerdos faciat, atque eorum oblationes quorum nomina recitanda sunt, oratione commendat, quam superfluum sit, et ipsè ^d per tuam prudentiam recognoscis: ut cujus hostiam necdum Deo offeras, ejus nomen ante insinues, quamvis illi incognitum nihil sit. Prius ergo oblationes sunt commendandæ, ac tum eorum nomina quorum sunt, edicenda: ut inter sacra mysteria nominentur, ^e non inter alia quæ ante præmittimus, ut ipsis mysteriis viam futuris precibus aperiamus.

200 CAP. III. — De consignandis vero infantibus, manifestum est non ab alio quam ab episcopo fieri licere. Nam presbyteri, licet ^f sint sacerdotes, pontificatus tamen apicem non habent. Hoc autem pontificibus solis deberi, ut vel consignent, vel Paracletum ^g Spiritum tradant, non solum ecclesiastica consuetudo demonstrat, verum illa lectio Actuum apostolorum quæ asserit Petrum et Joannem esse directos qui jam baptizatis ^h traderent Spiritum sanctum. Nam presbyteris, seu extra episcopum, sive præsentem episcopum cum baptizant, chrismate baptizatos ungere licet, sed quod ab episcopo fuerit consecratum, non tamen frontem ⁱ ex eodem oleo signare, quod solis debetur episcopis cum tradunt Spiritum Paracletum. Verba vero dicere non possum, ne magis proderè videar quam ad consultationem respondere.

^a Codd. Barb. cum vulgatis, melius, qui sint.

^b Nostri codd. Vind. et Barb. cum Dion. et vulg. Concil. delent se. Dein Barb. cum Merlino et aliis codd., necessaria.

^c Barb. cum vulg. Concil., *proces*. Dein, sua oratione idem cod. Barb. cum Coust. et cæteris collectionibus editis.

^d Al., *pro tua prudentia*.

^e Quæsn. non intra; et post pauca, *ut ipsis futuris mysteriis viam ante precibus aperiamus, refraganibus nostris codd. et vulgatis*. Dein Barb. ms., *præmissis*, melius.

^f Coust. ex ms. Corb. et duobus aliis, *secundi sint sacerdotes*: ac mox ex iisdem codd.: *Hoc autem Pontificium solis deberi episcopis, ut vel consignent, etc.*

^g Solus Quæsn. pro Spiritum habet Sanctum. Mox codd. aliarum collectionum cum cæteris vulg., verum et illa lectio. Quæsn., *Apostolicorum Actuum*.

^h Nostri duo codd. Vind. et Barb., *tradant*.

CAP. IV. — Sabbato vero jejunandum esse, ratio evidentissima ⁱ demonstrat. Nam si diem Dominicum ob venerabilem Resurrectionem Domini nostri Jesu Christi, non solum in Pascha celebramus, verum etiam per singulos circulos hebdomadarum ipsam diem imaginem frequentamus, ac ^k sexta feria propter Passionem Domini jejunamus; sabbatum præternittere non debemus, qui (dies) inter tristitiam et lætitiâ temporis illius videatur inclusus. Nam utique constat apostolis biduo isto et in memoriam fuisse, et propter metum Judæorum se occuluisse. Quod utique non dubium est in tantum eos jejunasse biduo memorato, ut traditio Ecclesiæ habeat isto biduo sacramenta penitus non celebrari. Quæ forma utique per singulas ^l est tenenda hebdomadas, propter id quod commemoratio diei illius semper est celebranda. Quod si putant semel atque uno sabbato jejunandum, ergo et ^m Dominica, et sexta feria, semel in Pascha erit utique celebranda. Si autem Dominicæ diei ac sextæ feriæ per singulas hebdomadas reparanda imago est, dementis est bidui agere consuetudinem, 201 sabbato prætermissis, cum non disparem habeat causam a sexta feria videlicet, in qua Dominus passus est, quando et ad inferos fuit, ut tertia die resurgens lætitiâ redderet post biduanam tristitiâ præcedentem. Non ergo nos negamus sexta feria jejunandum, sed dicimus et sabbato hoc agendum; ⁿ quia ambo dies tristitiâ apostolis vel illis qui Christum secuti sunt, indixerunt. Qui die Dominico exhilarati, non solum ipsam festivissimum esse voluerunt, verum etiam per omnes ^o hebdomadas frequentandum esse duxerunt.

CAP. V. — De fermento vero quod die Dominica per titulos mittimus, superfluum ac ^p consilere voluisti, cum omnes ecclesiæ nostræ sint intra civitatem constitutæ. Quarum presbyteri, quia die ipse propter plebem sibi creditam nobiscum convenire non possunt, idcirco fermentum a nobis confectum per acolythos accipiunt, ut se a nostra communione, maxime illa die, non judicent separatos; quod per parochias fieri debere non pato, quia ^q nec longe portanda sunt sacramenta, nec nos per cometeria di-

D ⁱ Solus Quæsn. omittit præpositionem *ex*; et dein habet *dare* pro *dicere*.

^j Solus Quæsn., *declarat*.

^k Particulam *si*, a Quæsn. cum Dion. insertam, auctoritate nostrorum codicum et cæterarum editionum delevimus. Dein nomen *dies*, a Quæsnello perspicuitatis gratia additum, mss. ignorant. Alii vulg., *quod...inclusum*.

^l Cum mss. et cæteris edit. adjecimus verbum *est*, et dein *id* a Quæsnello omisa.

^m Vind. cum aliis codd. apud Coust., *Dominicum... celebrandum*.

ⁿ Cod. Barb., *qui*. Mox ex mss. et vulg. revocavimus *vel* *his*, et dein *festivissimum*. Quæsn. et *his... festivum*.

^o Oxon. ms., *consultuisti*, cum. Dein Barb., *propter plebem sibi commissam*.

^p Sic codd. cum vulg. Concil. et Coust. Quæsnellus et Dion., *non longe*.

versa constituit presbyteris destinamus, ^a et presbyteri eorum conficiendorum jus habeant et licentiam.

CAP. VI. — De iis vero baptizatis ^b qui postea a daemonio, vitio aliquo aut peccato interveniente, arripiuntur, quosvis dilectio tua si a presbytero aut diacono possint aut debeant **202** ^c designari; quod hoc nisi episcopum præcipere non licet: nam eis manus imponenda omnino non est, nisi episcopus auctoritatem dederit id efficiendi. Ut autem fiat, episcopi est imperare ut manus eis vel a presbytero, vel a cæteris clericis imponatur. Nam quomodo id fieri sine magno labore poterit, ut longe constitutus eorum nus ad episcopum deducatur, cum, si talis casus ei in itinere acciderit, nec ^d perferri ad episcopum, nec referri ad sua facile possit?

CAP. VII. — De poenitentibus autem qui sive ex **B** gravioribus commissis, sive ex levioribus poenitentiam gerunt, si nulla interveniat ægritudo, quinta feria ante Pascha eis remittendum, Romanæ Ecclesiæ consuetudo demonstrat. Cæterum de sestimando pondere delictorum sacerdotis est judicare, ut attendat ad confessionem poenitentis, et ad fletus atque lacrymas corrigentis; ac tum jubere dimitti, cum viderit congruam ^e satisfactionem. Sane si quis in ægritudinem incidit, atque usque ad desperationem venerit, ei ante tempus Paschæ relaxandum, ne de sæculo absque communionem discedat.

CAP. VIII. — Sane quoniam de hoc, sicuti de cæteris, consulere voluit tua dilectio, adjecit etiam filius meus Constantinus diaconus in epistola sua esse a tua dilectione positum illud, quod in beati apostoli Jacobi **C** epistola conscriptum est: ^f *Si infirmus aliquis in*

^a Quæsn. cum mss. Hisp. et Isid., *ut et presbyteri, Thuan., ut precibus eorum. Vind. cum Pith., et precibus eorum*; at secunda manu ut in textu: quæ lectio posteriorum mss. est. Malleus *cum et presbyteri*; vel scribendum *habent*. Innocentius enim per parochias rurales sacramenta haud mittenda esse affirmat, quia longe portanda non sunt, sicut ea nec presbyteris cæmeteriorum destinant, hæcque de causa ejusmodi presbyteris sacramentorum conficiendorum jus et licentia est.

^b Quæsnellus hic inseruit *quosvis dilectio tua*, quæ cum mss. a loque vulgaris inferius rejecimus. Mox idem Quæsn. cum Dion., *aut vitio*: delevisimus aut cum Vind., Harh. aliisque sincerioribus exemplaribus et editionibus.

^c *ue-n., consignari, quod, nisi episcopus præcepit, non licet.* Rom. edit. cum vulg. Concil., *consignari, quod hoc nisi episcopis præcipere non licet.* At designari habent nostri codd. Vind. et Barb., nec non Corb. et Colbert. ac cæteri hujus collectionis, quos Constantius laudat. Ita et legitur videtur Dionysius, cujus exemplum Regium, teste eodem Constantio, præsert assignari. Dein quod hoc nisi episcopum præcipere non licet, ex Vind. recepimus, confirmaturque eodem vetustissimo exemplari Regio Dionysiano. Accedit eod. Barb., qui solum mendose pro *nisi episcopum* habet *ipsi episcopo*, contra Innocentii mentem sequentibus verbis expressa: *nisi episcopus auctoritatem dederit*; et *episcopi est imperare.* Ex vulgata lectione *consignari* nonnulli hunc locum de sacramento confirmationis explicarunt. At de fidelibus baptizatis, qui ex veteri disciplina jam confirmati fuerant, hic sermo est. Facultas autem ministrandi sacramentum confirmationis, quam solis episcopis idem pontifex

A vobis est, **203** *vocet presbyteros Ecclesiam, et orant super ipsum, ungentes eum oleo in nomine Domini; et oratio in fide salvabit laborantem, et suscitabit illum Dominus; et, si peccata fecit, remittet ei.* Quod non est dubium de fidelibus ægrotantibus accipi vel intelligi debere, qui sancto oleo chrismatis perungi possunt; ^g quo ab episcopo confecto, non solum sacerdotibus, sed et omnibus uti Christianis licet in sua aut suorum necessitate ungerendo. Cæterum illud superfluo videmus adjectum, ut de episcopo ambigatur, quod presbyteris licere non dubium est. Nam idcirco ^h presbyteris dictum est, quia episcopi aliis occupationibus impediti ad omnes languidos ire non possunt. Cæterum si episcopus aut potest, aut dignum ducit aliquem a se visitandum, et benedicere et ⁱ tangere chrismate, sine cunctatione potest, cujus est ipsum chrisma conficere. Nam poenitentibus istud infundi non potest, quia genus sacramenti est. Nam quibus reliqua sacramenta negantur, quomodo unum genus putatur posse concedi?

Illis igitur, frater charissime, omnibus quæ tua dilectio voluit a nobis exponi, prout potuimus respondere curavimus, ut Ecclesia tua Romanam consuetudinem, a qua originem ducit, servare valeat atque custodire. Reliqua vero, quæ scribi fas non erat, cum adfuersis, interrogati poterimus edicere. Erit autem Domini potentia etiam id procurare, ut et tuam Ecclesiam, et clericos nostros qui sub tuo pontificio divinis famulantur officiis bene instituas, et aliis formam tribuas quam debeant imitari. Data ^j xiv kal. Aprilis Theodosio Augusto septies et Palladio V. C. consulibus.

hæc ipsa in epistola asserit, presbyteris aut diaconis, episcopo concedente, tributa dici nequit. Hinc melior visa est lectio *designandi* distincta a voce *consignandi*, quæ ante S. pontifex sacramentum confirmationis indicavit. Innuitur autem ea manuum impositio super energumenos, quæ in antiquis Ecclesiis ritibus apud P. Martene descripta lib. III, c. 9, episcopo præcipiente non solum a presbyteris et diaconis, verum etiam, ut mox traditur, a cæteris clericis præstari poterat.

^g Solus Quæsn., *f. rri. Dein Vind. ms., interveniens.*

^h Const. cum duobus mss., *satisfactionem suam. Vel si quis. Dein al., devenerit, et est.* Post pauca in Oxon. deest Pascha.

ⁱ Sic Vind. cum aliis sincerioribus codd. hujus collectionis a Constantio inspectis, quibus concipiunt et alia vetustiores mss. collectiones, quæ antiquam versionem exhibent. Vide plura apud Constantium. Vind. in fine hujus textus habet *remittat.* Barb. cum aliis omittit *Ecclesiam.* Quæsnellus lectionem Vulgata maxime affluem recepit: *Infirmus quis in vobis? Indurat presbyteros Ecclesie, et orant super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini; et oratio fidei salvabit infirmum, et suscitabit eum Dominus, et ei in peccatis suis, dimittentur ei.*

^j Const., *quod ab episcopo confectum... ungerendum.*

^k Sic Vind. et Barb. ac cæteri plures a Constantio laudati cum Dion. et Const. Codex Thuan. cum vulg. Concil., *De presbyteris. Quæsn. presbyteros.*

^l Solus Quæsn., *ungere.* Nostri codd. cum ipso Thuan., *tangere chrismate*, uti apud S. Gregorium lib. IV, ep. 26, ad Januarium.

^m Cod. Thuan., *xii kal. Barb., xii kal.*

204 CAPITULUM XXIV.

• *Epistola Innocentii ad Victorium episcopum Rothomagensem: sub titulis xv.*

INSOCCENTUS ^b VICTORIO Rothomagensi episcopo •.

Etsi tibi, frater charissime, pro merito et honore sacerdotii quo plurimum polles, vivendi et docendi ^d secundum ecclesiasticas regulas nota sunt omnia, neque est aliquid quod de sacris lectionibus tibi minus collectum esse videatur; tamen quia Romanæ Ecclesiæ normam ^e atque auctoritatem magnopere postulasti, voluntati tuæ admodum morem gerens, digestas vitæ et morum probabilium disciplinas annexas litteris meis misi, per quas advertant Ecclesiarum regionis vestræ populi ^f quibus rebus et regulis Christianorum vita in sua cujusque professione debeat contineri, qualisque servetur in urbis Romæ ecclesiis ^g disciplina. Erit dilectionis tuæ per plebes finitimas et consacerdotes nostros qui in illis regionibus propriis Ecclesiis præsentent, regularum hunc librum quasi didascalicum atque monitorem sedulo insinuare, ut et nostros cognoscere, et ad fidem confluentium mores valeant docendi sedulitate formare. Aut enim propositum suum ex hac nostra congruenti lectione cognoscent, aut si quid adhuc desideratur, facile poterunt ex bona imitatione supplere.

Incipiamus igitur adjuvante ^h sancto apostolo Petro, per quem et apostolatus et episcopatus in Christo cepit exordium: ut quoniam plures sæpe emergerunt cause, quas in aliquantulum non erant cause, sed crimina, ut de cætero sollicitudo sit unicuique sacerdoti in sua Ecclesia curam hujusmodi habere, sicut apo-

A stotus prædicat Paulus, **205** talem Ecclesiam Deo exhibendam, non habentem maculam aut rugam (Ephes. v, 27): ne alienus morbidæ ovis afflatu conscientia nostra contaminata violetur. Propter eos igitur qui vel ignorantia vel de-idia non tenent ecclesiasticam disciplinam, et multa non presumenda presumunt, recte postulasti ut in illis partibus istiusmodi quam tenet Ecclesia Romana forma servetur; non quo nova præcepta aliqua imperentur; sed ea quæ per desidia aliquorum neglecta sunt, ab omnibus observari cupiamus: quæ tamen apostolica et Patrum traditione sunt constituta. Scriptum namque est ad Thessalonicenses, ⁱ Paulo monente: *State et tenete traditiones nostras, quas tradidi vobis sive per verbum, sive per epistolam* (II Thess. ii, 14). Illud tuam certe mentem debet ^j vehementius excitare, ut ab omni labe sæculi istius immunitas ante Dei conspectum et securum inventiaris: cui enim multum creditur, plus ab eo exigitur usura poenarum. Ergo quoniam non pro nobis tantum, sed et pro populo Christi cogimur præstare rationem, ^k disciplina deifica populum erudire debemus. ^l Existerunt enim nonnulli qui, statuta majorum non tenentes, castitatem Ecclesiæ suæ **206** presumptione violarent, populi favorem sequentes, et Dei iudicium non timentes. Ergo ne silentio nostro ^m existimetur his præbere consensum, Domino dicente: *Videtas furem et carreas cum eo* (Ps. xlii, 18): hæc sunt quæ deinceps intuita divini iudicii omnem catholicum episcopum expedit custodire.

CAP. I. — Primum ut extra conscientiam metropolitani episcopi nullus audeat ⁿ ordinare. Integrum

^a Exstat in mss. nostræ collectionis, in Dion., Hisp. et Isid., Vat. Reginæ 1997, Colbert., Lucensi, Barb. 2388, Corb. et Fossatensi.

^b Cod. Barb. cum aliquot aliis mss., *Victorio*. Vat. Reginæ et Lucen., *Victorio*. Alii quidam codd., *Victorio*.

^c Quæsn. addit *salutem*. Delent nostri codd.

^d Ita codd. hujus collectionis cum Fossat. et Dion. Exemplar vero Barberinum cum aliis viginti et amplius laudatis a Constantio, *ecclesiasticæ regulæ nota sunt omnia*. In Vindeb. secunda manu deleta tantum fuit propositum secundum. Cod. Vat. Reg., *ecclesiasticæ nota est in te regula, neque sit*. Mox, *tibi videatur ignotum* in mss. Barb. et Vat. Reg.

^e Pervetus codex Barb. ac ex eo Sirmond. et Labb., *ad auctoritatem*: quæ lectio Romanæ Ecclesiæ normam *ad auctoritatem* quasitam et adhibitam significat.

^f Vindeb. prima manu cum Corb. et Fossat., *quibus et regulis*; at secunda manu in illo additum *rebus*. Unus Colbert. cod., *quibus regulis*.

^g Cod. Barb., *ordo servatur*. In Vat. Reg. prima manu idem legitur; at secunda *servatur* deletum. Mox Quæsn., *Erit ergo dilectantia*. Delevimus ergo auctoritate nostrorum codicum et cæterarum editionum.

^h Antiquæ editiones Concil. cum mss. Hisp. et Isid. addunt *Deo, et*.

ⁱ Quæsn. addit *epistola secunda*: delent nostri codices, uti etiam Dion., Labb. et Coust. In mss. Colb., Fossat. et Corb., *ad Timotheum*: sed in Corb. secundiæ caris emendatum *ad Thessalonicenses*. In prisca edit. Concil. cum mss. collectionum Hadrian. et Hisp. legitur *ad Thessalonicenses II et ad Timotheum*. Barb., *Apostolo monente*. Vat. Reg., *apostolo*

Paulo monente. Mox Vind. delet voces *quas tradidi vobis*.

^j Vox *vehementius*, à Quæsnello omissa, ex nostris codicibus et vulgatis restituitur. Mox Barb. omittit *immunitas*; et cum cæteris vulgatis delet *et ante securum*. Dein voces *usura poenarum* in pluribus mss. prætermittit; hujus et aliarum antiquiorum collectionum exemplaria retinent. Postea pro *Christi* editio Rom. habet *credito*.

^k Ita codd. Thuan. et Vind. hujus collectionis, cum Dionysii exemplo Regio et edit. Romana. Codd. Vat. Reginæ et Barb., *disciplina Dominica*. Corb. et Fossat. mss., quos Constantius secutus est, *disciplinam deificam*; duo Colb., *disciplinam Dominicam*. In mss. collect. Hadrianæ, *disciplina sanctifica*, vel, cum Justello, *sanctificata*. Codd. Hisp. et Isid., *disciplina sanctificare*. Hinc lectio col. Oxon., quam Quænellus arripuit, etsi a codice Isidoriano Merlino comprobatur, sincera haberi nequit. Est autem hujusmodi: *idcirco disciplina Dei sanctificare populum et erudire*.

^l Sic cod. Vind. cum Dion. et antiquioribus mss. apud Constantium. Quæsn. cum Oxon. et nostris Barb. et Vat. Reginæ, nec non cum exemplis Hisp. et Isid., et antiquis Concil. editionibus: *Quædam autem asserit existisse, qui statuta*. Mox Quæsn. cum eodem Oxon., *violant*; alius, *violant*.

^m Quæsn., *videamus*; et dein *Domino dicente per Prophetam*: *Videtas*. Sinceriore nostræ collectionis codd. prætilimus. Mss. Vat. Reg., Barb., Hisp. et Isid. voces *per Prophetam* retinent.

ⁿ Idem Quæsn., cum mss. Oxon., Hisp. et Isid., *post ordinare*, se dein *post presumat*, addit *episcopum*: delent nostri et cæterarum collectionum codices; ex quibus vox *enim* inseruimus. Post pauca

enim est iudicium quod plurimorum sententiis confirmatur: ne unus episcopus ordinare presumat, ne factivum beneficium præstitum videatur. Hoc enim a et in synodo Nicæna constitutum est atque definitum.

CAP. II. — Item si quis post remissionem peccatorum cingulum militiæ sæcularis habuerit, ad clericatum admitti omnino non debet.

CAP. III. — Si quæ autem causæ vel contentiones inter clericos b tunc superioris ordinis quam etiam inferioris exortæ fuerint, ut secundum synodum Nicænam congregatis ejusdem provinciæ episcopis c jurgium terminetur; nec allicpilliceat, sine præjudicio tamen Romanæ Ecclesiæ, d felicitis iis sacerdotibus qui in eadem provincia Dei Ecclesiæ nutu divino gubernant, 207 ad alias convolare provincias. e Quod si quis forte præsumpserit, et ab officio clericatus summotus, et injuriarum reus ab omnibus judicetur.

CAP. IV. — Si autem majores causæ in medium fuerint devolutæ, ad sedem apostolicam, sicut synodus statuit f, post iudicium episcopale referantur.

nec unus aliquot mss. et excusi libri non male præferunt.

a Sic antiqui hujus collectionis codd. Thuan. et Vindeb. cum Dion., Labb. et Coust. Quæsnellus cum Oxon., et synodus Nicæna constituit et definit. Mox c. 2 adjicimus Item; et initio c. 3 autem, ope nostrorum codicum et vulgatorum.

b Quæsnellus hanc postillam margini apposuit: e Et laicos addunt Oxon., Is. et Romana editio ad marginem, sed mendose; nihil enim de laicis in Nicæno. c Mox post verbum fuerint idem Oxon. addit placuit. Nus ut ex nostris codd. et vulg. addidimus, ne ex isdem e contra deleverimus omnibus, quæ vox a Quæsnello post congregatis inserta fuit. In ms. Colb. Longobardico, qui similis est Lucensi, nec non in Vat. Regiæ, desunt secundum synodum Nicænam.

d Codd. Barb. et Oxon., iudicium.

e Quæsn. in notatione marginali: Oxon., Is. et vulg. addunt: cu. in omnibus causis debet reverentia custodiri. Verum nec in Thuan. ms., nec apud Dion., nec in epistola 40 Nicolai PP. I ad episcopos Galliarum, hæc parenthesi legitur, nec in antiquissimo codice Corbeiensi, in quo rec niori manu supra lineam addita est. Negari quidem nequit in antiquioribus hujus collectionis mss. Vindeb., Thuan. et Pith., hanc pericliam desiderari, sicut etiam in exemplaribus collectionis Dionysianæ, quæ in Hadrianeam transit; cumque Nicolaus I his Hadrianeis exemplis unus sit, nihil mirum si hic quoque pontifex ea verba omisit. At eadem leguntur in aliis sex vel septem distinctis collectionibus, nimirum in tribus vetustissimis, quarum una exstat in ms. Vat. Regiæ, altera in ms. Longobardico Colbertino et Lucensi, tertia in Barb. 2888 et Vat. 1342, ac præterea in alia antiqua Colb. 3368, in Hispanica, quæ licet ex Dionysiana hanc epistolam transierit, hanc tamen pericliam sive ex aliquo Dionysii codice, sive ex alia vetustiore collectione inseruit; ac in Isidoriana, quæ ex Hispanica hanc epistolam derivavit. Tandem in celeberrimo et prævetusto exemplari Corbeiensi, non recentiori, sed (ut Constantius testatur) ab antiqua manu, ac prorsus eadem quæ ommissa verba suppleri solet, adjecta sunt; ac præterea idem Constantius ea verba ut Innocentii genuina textui inserenda putavit. Hæc autem in nostro textu non reperiuntur, non quod ea non credimus verba Innocentii, sed quia eam collectionem edimus, cujus sinceriora exemplaria hujusmodi parenthesis ignorant. Mirum vero maxime est eandem suis expunctam etiam in

CAP. V. — Ut mulierem s clericus non ducat uxorem; quia scriptum est: Sacerdos virginem uxorem accipiat, non viduam, non ejectam. Uti que qui ad sacerdotium labore suo et vitæ probitate contendit, cavere debet ne hoc præjudicio impeditus pervenire non possit.

CAP. VI. — Ut is qui h mulierem, licet laicus, duxerit uxorem, sive ante baptismum, sive post baptismum, non admittatur ad clericum; quia eodem vitio videtur exclusus. In baptismo enim crimina dimittuntur, non acceptæ uxoris consensum relaxatur.

CAP. VII. — Ne is qui secundam duxerit uxorem clericus fiat; quia scriptum est: Unius uxoris virum (I Tim. iii, 2); i et iterum: Sacerdotes mei semel nubant; et alibi: Sacerdotes mei non nubent amplius.

B Ac ne ab aliquibus existimetur ante 208 baptismum si forte quis accepit uxorem, et ea de sæculo recedente, alteram duxerit, in baptismo esse dimisum; satis errat a regula; j quia in baptismo remittuntur peccata, non acceptarum uxorum numerus aboletur, cum utique uxor ex præcepto legis ducatur (Lev.

editione Quæsnelli, qui dissert. 12, c. 4, n. 5, ea verba a Romanis in suo codice inserta contendit. Si enim Romanum codicem se edere credidit, excludi ab eo non poterant verba quæ ipsius propria iudicantur. In hac parenthesis quidam codices pro debet habent debetur.

k Codd. Oxon. et ex eo Quæsn. intra parentheum addunt: aut altarum provinciarum prius episcoporum iudicium expectare vel pati. Idem habet Isid. Merlini, qui solum pro pati profert expectari. Desunt in Thuan., Vindeb., Barb., Vat. Regiæ, Dion., aliisque sincerioribus exemplaribus. Post pauca Quæsn. cum Oxon., voluit injuriarum.

C Adit Oxon. et beata consuetudo exigit: quæ verba antiquiores hujus collectionis codices Thuan., Vindeb., et Pith. ignorant. Notandum vero est in collectionibus diversis tria diversa proferri. Codices Dionysii, et Hadrianei, qui a Douysio promanant, cum purioribus nostræ collectionis exemplaribus aliisque indicatis a P. Constantio habent, sicut synodus statuit. Quatuor sive vetustiores collectiones, quarum tres sunt Italice, hæc est Vat. Regiæ 1997, Colb. Lucensis, Barb. 2888 et Vat. 1342 ac Colb. 3368, præferunt hæc tantum verba, sicut, vel at vetus consuetudo exigit. Utrunque autem cum ms. Oxoniensi: nostræ collectionis exhibent mss. collectionum Hisp. et Isid., nisi quod hi pro vetus habent beata, ac propterea utrumque optimis exemplaribus solum P. Constantius recepit.

l Quæsn. cum mss. Hisp. et Isid. addit viduam. Dion. habet viduam, sed delet mulierem. Nostri codices cum aliis antiquioribus libris solum præferunt mulierem, quæ vox frequentius pro non virgine accipitur. Hic Innocentius plura summisit ex Siricii epistola ad Africanos, in qua similiter n. 4 legitur: Ut mulierem clericus non ducat uxorem. Mox pro non ejectam duo codd. Corb. et Colb. apud Coust. habent nec relictam.

m Sic nostri, et potiores codd. Quæsnellus cum Dion., Hisp. et Isid., viduam, ac dein remittuntur.

n Codd. Vat. Regiæ, Colb. Lucensis, et alius Colb. 3368 cum Barb. 2888, et simili Vat., duo sequentia testimonia præferunt. Vindeb. prima manu omisit solum tertium: et alibi: Sacerdotes, etc., ac secundis curis additum fuit.

o Coust. cum mss. Corb. et Colb., qui i: baptismo hoc putat dimitti: remittuntur peccata. Barb., nec acceptarum.

xxi); in tantum, ut ^a in paradiso (*Gen. ii, 25*), cum A Nain ^t si priscis temporibus de templo Dei sacerdos parentos humani generis conjungeretur, ab ipso Domino sint benedicti; et Salomon dicat: *A Deo preparatur viro uxor* (*Prov. xix*). Quam formam etiam omnes sacerdotes servare, usus ipse Ecclesie demonstrat. Satis enim absurdum est aliquem credere uxorem ante baptismum acceptam, post baptismum non computari, cum benedictio quæ super nubentes per sacerdotem imponitur, non materiam delinquendi dedisse, sed formam tenuisse legis a Deo antiquitus institutæ doceatur. Quod si non putatur uxor esse computanda quæ ante baptismum ducta est, ergo nec filii qui ante baptismum geniti sunt, pro filiis ^b haberentur.

CAP. VIII. — Ut de aliena Ecclesia ordinare clericum nullus usurpet, nisi episcopus exoratus precibus concedere voluerit. ^c Hoc etiam synodus statuit Nicæna: ut abjectum ab altero **209** clericum a terra Ecclesia non recipiat.

CAP. IX. — Ut venientes a Novatianis vel Montensibus per manus tantum impositionem suscipiantur; quia quamvis ab hæreticis, tamen in Christi nomine baptizati sunt: præter eos qui ^d si forte a nobis ad illos transeantes rebaptizati sunt, hi si resipiscentes et ruinam suam cogitantes redire maluerint, sub longa penitentis satisfactione admittendi sunt.

CAP. X. — Præterea, quod dignum, et pudicum, et honestum est, tenere Ecclesia ^e omnino debet: ut sacerdotes et levitæ cum uxoribus suis non coeant, quia ministerii quotidiani necessitatibus occupantur: scriptum est enim: *Sancti estote, quoniam ego sanctus sum, Dominus Deus vester* (*Lev. xi, 44, et xx, 7*).

^a Quæsi. addit et; delevisimus cum nostris codd. Vind. et Barb. Mox codd. Vat. Reginæ et Barb. cum aliis vulg., *preparabitur*.

^b Sic nostri codd. Vind., Vat. Reginæ, et Barb., cum Corb., Fossat. et duobus Colb. Quænellus, *habundi sunt*, cum solo Oxon. Coust. cum Dion. Regio, *habebuntur*. Cæteræ editiones cum aliis codd., *habentur*.

^c Codd. Barb. et Vat. Reginæ, *Quod etiam Nicæna videtur synodus continere: Abjectus a sua Ecclesia clericus ab altera non suscipiatur Ecclesia*.

^d Quæsi. omittit si, ac dein cum ms. Oxon., Colb. et Corb., *baptizati sunt*, et postea *voluerint*. Secuti sumus optima exemplaria Vind., Vat. Reginæ et Barb., quibuscum alii plures concinunt. De rebaptizatis quidem sermonem esse contextus exigit, nec non epistola Siricii ad Africanos, quam Innocentius præ oculis habuit.

^e Al., *omnino modo*. Mox pro non coeant Barb., Vat. Reginæ, et Colb. Lucens., non *misceantur*; et dein cum aliis pluribus, *quoniam et ego*, ut supra in epistola ad Exsuperium, c. 1, pariter legitur.

^f Codd. Vind., Vat. Reg. et Barb. deflent si: melius cæteri exhibent.

^g Ab hoc loco, ut notavit Quænellus usque ad cap. 11, eadem fere habentur in epistola ad Exsuperium Tolosanum, ad quam remittit codex Thuanus hæc omittens. Tum hæc epistola, tum illa ad Exsuperium duobus Gallicanis episcopis tradita; et nihilominus idem Innocentius aliquot periodos totidem fere verbis ex una traxit in alteram. Nihil ergo mirum si S. Leo quædam ex epistola 2 ad Septimum exscripsit in ep. 18 ad Januarium, et ex epist. 124 ad Palæstinus alia transtulit in epistolam 163 ad Leonem Augustum.

^h Crabbus minutiore characterè hic addit quam,

anno vicis suæ non discedebant, sicut de Zacharia legimus, nec domum suam omnino tangebant, ^e quibus utique propter sobolis successionem utilis usus fuerat relaxatus, quia ex alia tribu, et præter ^b ex semine Aaron ad sacerdotium nullus fuerat præceptus accedere; quanto magis hi sacerdotes vel levitæ pudicitiam ex die ordinationis suæ servare debent, quibus vel sacerdotium, vel ministerium sine successione est, nec præterit dies qua vel a sacrificiis **210** divinis, aut a baptismatis officio vacent? Nam si Paulus ad Corinthios scribit, dicens: *Abstineat vos ad tempus, ut vacetis orationi* (I Cor. vii, 5), et hæc utique laicis præcipit; multo magis sacerdotes, quibus, et orandi, et sacrificandi iuge officium est, semper debent ^c huiusmodi consortio abstinere. Qui ^d si contaminatus fuerit carnali concupiscentia, quo pudore vel sacrificare usurpabit; aut qua conscientia, quove merito exaudiri se credet, cum dictum sit: *Omnia mundi mundis; coinquinatis autem et infidelibus nihil mundum*? Sed fortasse licere hoc credit, quia scriptum est: *Unius uxoris virum* (Tit. i, 6). ^e Non permanentem in concupiscentia generandi dixit, sed propter continentiam futuram. Neque enim integros corpore non admittit, qui ait: *Vellem autem omnes ^f essent sicut et ego* (I Cor. vii, 7); et apertius declarat, dicens: *Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt; vos autem jam non estis in carne, sed in spiritu* (Rom. viii).

CAP. XI. — De monachis qui diu morantes in monasteriis, ^g postea ad clericatus ordinem perveniunt, non debere eos a priori proposito deviare. Aut

Merlino et mss. refragantibus. Exstat vero in Vat. Reginæ, et in Dion. Justelli. Hanc vocem alii et Quæsi. receperunt. Mox Coust. cum duobus Corb. et uno Colb., *nulli fuerat præceptum*. Sed præter aliorum eundem auctoritatem epistola quoque ad Exsuperium textus lectionem confirmat.

¹ Quæsi. inserit *sacerdos*; deflent codd. et epistola ad Exsuperium. Dion. Justelli: *Qui si contaminati fuerint.... usurpabunt.... se credunt*; at minus coherenter sequitur *licere hoc credit*; in epistola vero ad Exsuperium nostram lectionem retinet.

² Codd. Barb., Vat. Reginæ, et Colb. Lucens., *exaudiri se posse credit*. Aliter vero *posse* a cæteris mss. et in plerisque habetur *credit*, ut in epistola ad Exsuperium, pro *credit*. Dein Barb. et Vat. Reginæ, *nihil est mundum*.

³ Quæsi. in textu, *non de permanente*, et in marg. Dion., *non permanentem*, al., *non permanenti*. Mss. Fossat. et Vind., *non permanentem*, ubi in supplendum, et cum Barb., Vat. Reginæ ac potioribus mss. apud Constantium legendum esse *non permanentem*, tum hic, tum in epistola ad Exsuperium, nihil ambigimus. Vide annot. 10 (not. 1, col. 501) in cap. 31. Mox codd. Barb., *propter conscientiam futuram*.

⁴ Solus Quæsi. inserit *homines*. Adderemus potius sic cum mss. Barb. ac Vat. Reginæ, et aliis editionibus. Sed retinemus lectionem Vind., quæ est etiam in epist. ad Exsuperium.

⁵ Sic codd. huius collectionis. Coust., *si postea.... pervenerint, non debere*. Cæteræ editiones cum mss. Vat. Reg. et Barb. hanc lectionem retinent, omnes scilicet in Vind. pro *pervenire videntur*; secunda manus scripti pervenerint. Mox mss. Vat. Reg. et Barb., *discedere pro deviare*.

enim sicut ^a in monasterio fuit, et quod diu servavit, A perint, non eas admittendas esse ad agendam preul-
in meliori gradu positus amittere non debet; aut si cor-
ruptus, postea ^b baptizatus, et in monasterio sedens
ad clericatus ordinem **211** accedere voluerit, uxorem
omnino habere non poterit; quia nec benedicti
cum sponsa potest jam corruptus.

CAP. XII.—Quæ forma servatur in clericis maxime,
cum vetus regula hoc habeat: ut quisquis corruptus
baptizatus, clericus esse voluisset, sponderet se uxorem
omnino non ducere.

CAP. XIII.—Præterea frequenter quidam e fratribus
nostris curiales, vel quibuslibet ^c publicis fun-
ctionibus occupatos clericos facere contendunt; quibus
postea major tristitia, cum de revocandis eis
aliquid ab imperatore præcipitur, quam gratia de
ascito nascitur. Constat enim eas in ipsis munitis
etiam voluptates exhibere, quas a diabolo inventas
esse non dubium est, et ludorum vel munerum apparatibus
aut præesse aut ^d interesse. Sit certe in exemplum
solicitudine et tristitia fratrum, quam sæpe pertulimus
imperatore præsentem, cum pro his ^e sæpius
rogaemus, quam ipso nobiscum positus cognovisti:
quibus non solum inferiores clerici ex curialibus, verum
etiam jam in sacerdotio constituti ingens molestia,
ut redderentur, imminet.

CAP. XIV.—Item, quæ ^f Christo spiritualiter nupserunt,
et velari a sacerdote meruerunt, si postea
vel publice nupserint, vel ^g se **212** clanculo corrup-

tiam, nisi is cui ^h se junxerat de sæculo recesserit.
Si enim de hominibus hæc ratio custoditur, ut quæ-
cumque vivente viro alteri nupserit, habeatur adul-
tera, nec ei agendæ penitentia licentia concedatur
nisi unus ex his fuerit defunctus, ⁱ quanto et illa tenenda
est quæ ante se immortalis sponsio conjunxerat,
et postea ad humanas nuptias transmigravit?

CAP. XV.—Hæc vero quæ necdum sacro velamine
lectæ, tamen in proposito virginali se permanere
simulaverant; licet velatæ non sint, si forte nupserint,
his agenda est penitentia aliquanto tempore,
quia ^k sponsio ejus a Domino tenebatur. Nam si inter
homines solet bonæ fidei contractus nulla ratione dis-
solvitur, quanto magis ^l ista pollicitatio, quam cum Deo
perpiguit, solvi sine vindicta non debet? ^m Nam si ap-
ostolus Paulus quæ a proposito viduitatis discesserint,
dixit, *eas habere damnationem, quia primam fidem irritam
fecerint* (1 Tim. v. 12); quanto magis virgine
ⁿ quæ prioris promissionis fidem frangere sunt visæ?

Hæc itaque regula, frater charissime, si plena vigilan-
tia fuerit ab omnibus Dei sacerdotibus ^o observata,
cessabit ambitio, **213** dissensio conquiescet, hæreses
et schismata non emergent, locum non accipiet dia-
bolus sæviendi, manebit unitas, ^p iniquitas superata
calceabitur, veritas spirituali fervore flagrabi,
pax prædicata labiis cum voluntate animæ concordabit,
implebitur et dictum Apostoli: *Ut unanimes unum*

^a Quoniam inserit quis, et dein delet positus.

^b Codd. Vat. Reg. et Barb., *baptizatus, in monasterio sedens, et ad clericatus, etc.* Duo mss. Colb. apud Const., *baptizatus, monasterium deserens, et ad clericatus.* Postea Quæsn. cum aliquot edit., *jam ante corruptus.* Nostros codices secuti sumus.

^c Addidimus *publicis* ex optimo codice Vind., consentientibus Vat. Reg. aliisque vulg. Mox in Vat. Reg. pro *functionibus* legitur *sancti honoribus.* Hinc oritur videtur lectio quam Constantius in duobus codicibus reperit, *sancti honoribus, aut honoribus.* Postea Quæsn. cum edit. Rom., *de ascitis,* ubi nostri codd. et cæteræ editiones *de ascito* præferunt.

^d Quæsn. cum Vat. Reginæ et Dion. Justelli inserit *fortitan*: delevimus cum cæteris nostris aliisque pluribus codicibus.

^e Sic plerique nostri codd. Quæsnellus cum ms. Reginæ, sæpe. Dein pro *imminet* Barb. et Vat. Reg. cum aliquot vulg., *instabit.*

^f Quæsn., *in Christo.* Nostros codd. prætulimus, quos cæteræ editiones se jununt. Mox mss. Hadrian., Hisp. et Isid. cum antiquis editionibus Concil., *nubunt, et a sacerdote velantur, si postea.*

^g Quæsn. in textu, *vel clanculo corruptæ fuerint*; et in margine notat: *Prisca hujus vocis clanculo, ni fallor, lectio, quasi clam in angulo. Sed hæc conjectura necessaria non est; nam tres præstantiores hujus collectionis codd. Vind., Thuan., et Pith. habent ut in textum induximus; et similiter Dion., Corb. et Fossat. in mss. Vat. Reginæ, Colb. Lucensi, et Barb. cum Hisp. et Isid., *vel fuerint occulte corruptæ.**

^h Cum nostri ac plerique et potiores Constantii codices habeant *se junxerat*, Quæsnellus de suo vel cum Oxon. supplevit *aliqua.* Cæteræ editiones, *se junxerant.* Mox mss. Vat. Reginæ, Barb., Colb. Lucens., Hisp. et Isid., *de hac vita discesserit, vel decesserit.* Dion. et Hadrian., *de mundo re. esserit.*

ⁱ Melius Dion. Justelli et Coust., *quanto magis de illa tenenda est.* Dein Quæsn., *commigravit.* Merlin.

Cum mss. Vat. Reginæ, Colb. Lucen. et Barb., Hisp. et Isid., *transire eligi.* Lectionem cod. Vind. et aliorum ejusdem collectionis recipimus.

^j Barb. et Vat. Reginæ cum duobus mss. Constantii, *consecrata.* Mox Dion. Hisp. et Isid., *semper se simulaverant permanere.* Fossat. et Vind., *semper manere simulaverant.* Lectionem textus a Quæsnello receptam, præter duos hujus collectionis codd. Thuan. et Oxon., approbat etiam antiquum exemplar Corbeense. Constantius meliorem censuit editionem duorum codd. Colb., quam etiam exemplaria Vat. Reginæ et Barb. exhibent, *se promiserant permanere,* cum in sequentibus earumdem puellarum sponsio, *facta, pollicitatio, et prior promissio* memorentur. Dein, *agenda* sit in mss. Vind. Barb. et Vat. Re. inæ.

^k Sic codex Vind. et Constantii tes. et cæteri omnes quosidem sequendos prætermissa vulgatorum lectione post Crabbum codicibus Vat. Reg. et Barb. approbata *sponsio earum*; notavitque post vocem *ejus* subintelligendum *quæ hujusmodi est.*

^l Quæsn., *illa*; dein post *perpiguit* cum Sirmondo adjecit *virgo*, quam vocem in mss. Barb. et Vat. Reginæ legimus; at delent cæteri codices hujus collectionis, aliique apud Const. Solum in Oxon., *aliquid perpiguit.* Mox Dion. et Isid., *non poterit.*

^m Barb. et Vat. Reginæ, *Quod si... discesserunt, dixerit.* Melius alii codd. *dixit.*

ⁿ Ita codd. hujus collectionis, ex quibus ms. Vind., *sunt visæ.* Sirmondus, *sunt visæ.* Edit. Rom. et mss. Vat. Reginæ, Colb. Lucens. ac Barb., *quæ pactio suæ fidem minime servare vult.* Hisp. et Isid., *quæ prioris promissionis fidem minime servaverunt.* Dionysius, *frangere sunt conatæ.* Coust. cum Corb. et Fossat. *quæ priori promissioni fidem frangent.*

^o Barb. et Vat. Reginæ, *custodita.*

^p Ita codd. et vulg., *exceptio Quæsn., apud quem, iniquitas calcata superabit.* Dein mss. Vat. Reginæ, et Barb., *pax prædicata labiis et mente servabitur; et implebitur dictum Apostoli, etc.*

sentientes permanemus in Christo (Philipp. u, 5); A
 nibil per contentione[m] nobis, neque per inane[m] glo-
 riam vindicante; non hominibus, sed Deo salvatori
 nostro placentes: cui est honor et gloria in saecula
 saeculorum. Amen. Data xv kalend. Martias, Hono-
 ro Angu to sexties et a Aristeneto consulibus.

CAPITULUM XXV.

Incipit principium synodi Chalcedonensis.

VICTORES VALENTINIANUS ET MARCIANUS, inelyu iriun-
 pha ores, imperatores semper Augusti, ANATOLIO
 episcopo Constantinopolitano.

Omnibus negotiis divinae res praeponeudae sunt.
 Deo enim omnipotente propitio rempublicam et
 conservandam, et meliorandam esse confidimus. Quia
 igitur dubitationes quaedam in orthodoxa religio-
 nostra videntur esse **214** commissae, sicut etiam B
 epistola reverendissimi viri episcopi aetnae urbis Romae
 Leonis testatur, id specialiter clementiae nostrae plac-
 euit, ut venerabilis synodus in Nicæna civitate
 provinciae Bithyniae celebraretur; quatenus convenien-

tibus animis et omni veritate discussa, cessantibus
 etiam studiis quibus antehac usi quidam sacrosanctam
 orthodoxam religionem conturbasse noscuntur, vera
 fides nostra cuncto saeculo manifestius innotescat, et
 deinceps nulla possit esse dubitatio vel discordia.
 Qua de re saeculis tua cum quibus placuerit revo-
 lentissimis episcopis quos de Ecclesiis sub sui sacer-
 dotii cura constituis, idoneos et instructos orthodoxae
 religionis esse probaverit, ad praedictam Nicænam
 civitatem intra diem kalendarum Septembriarum ire
 deprope et. Sciat autem religio tua etiam serenita-
 tem nostram venerabili synodo interfuturam, nisi
 forte nos publicae necessitates in expeditionibus de-
 tinerint. Divinitas te servet per multos annos, sancto
 ac venerabili Pater. Data x kal. Junias, Constantino-
 poli, consulatu Domini Marciani perpetui Augusti, et
 qui fuerit nuntiatas.

Ordo gestorum synodi Chalcedonensis.

Cum pervenisset piissimus et fidelissimus impera-
 tor Marcianus ad diem sub **215** die sanctissimo-

D'on. Justelli, Aristoneto. Isid., Aristo. Barb. et
 Dionysii mss. exemplar a chronica nota carent.

Hujus collectionis antiquus auctor praec oculis
 habuit primum collectionem gestorum Chalcedo-
 nensium et plane similem, quam reperimus in vetu-
 tissimo ms. Vaticano 1322, ut patebit ex illa qua
 animaliterimus in Observat[i]onibus ad dissertationem
 9 Quesnelli de causa Domni Antiocheni, tom. II. Haec
 porro primae eorundem gestorum collectio imperia-
 l[is] sacras, et allocutionem Latine, uti edita fuerit,
 recepit. Quesnellus hunc titulum praefixit *Canones
 synodi Chalcedonensis*, praeter Thuanei et nostri codi-
 cis Vindebonensis fidem. Porro verba *Incipit prin-
 cipium synodi Chalcedonensis* subjectam imperialem
 legem respiciunt, qua concilium primo Nicænae indi-
 ctum fuit. In ms. autem Vat. 1322 rectius duae aliae
 leges subjiciuntur a nostro collectore omisae, quae
 idem concilium Nicæna Chalcedonem transtulerunt.

Haec lex sumpta est ex originali Latino, non au-
 tem Graeco Latine reddita, uti fecit Rusticus, qui
 Latinum originale in suis codicibus non invenit.
 Crabbus duos codices habuit cum Chalcedonensem
 synodum edidit, alterum hujus collectionis, Rustici
 primum. Cum vero codicem Rustici vulgavit, quoad
 hanc legem, Rustici versione omisita, quam postea
 Baluzius protulit, ipsius originale Latinum inseruit
 part. 1, n. 37. Hinc praeter codicem Vindebonensem
 Crabbi quoque exemplar recognovimus.

Et utroque ms. Vind. et Crabbi addidimus om-
 nipotente, et postea case.

Quesn., in Chalcedonensi: et in margine: *Vulg.*,
 in Nicæna, et vice, haec enim prius civitas synodo de-
 signata erat. Revocavimus autem in Nicæna, quia
 praeter vulg. exemplum Crabbi, etiam cod. Vind.
 eandem lectionem comprobat. Licet enim habeat in
 Chalcedone Nicæna civitate, vocem tamen Chalcedone
 punctis notatam exponendam significat: unde infra
 Nicænam tantum praefert.

Quesn., Chalcedonem; et notavit: *Vox haec de-
 lenda, ut in aliis codd.*, ubi Crabbi codicem intelligit.
 Nicænam ex ms. Vind. substituvimus, uti etiam in
 Graeco et Rustici versione legitur.

Quesn., meam. M huius cod. Crabbi, nostram,
 Graeco textu et Rustici interpretatione suffragantibus.

Sic codd. Thuan. et Vind. hujus collectionis.
 Concilium Vat. 1322, ex qua antiquiori collectione haec
 locutione huc traducta monuimus; habet enim:
*Ordo gestorum habiturum Chalcedona praesentibus Mar-
 ciano et Pulcheria Argystorum: lege Augustis.* Quesn.

cum suo Oxon. m.s., *Allocutio Marciani imperatoris ad
 synodum Chalcedonensem.*

Quesn., Oxoniense exemplar servans, ad diem ad
 sanctissimum martyrium Calenici et Euphemiae; et in
 notatione addidit: *scilicet, ubi habet eundem Thuaneus:
 Sub die sancti sinorum martyrum sancti Gallenici et
 Euphemiae.* Haec verba longe aliter leguntur tam in
 aliis omnibus versionibus et codicibus Latinis, quam
 in ipso Graeco. Hoc ita se habet: *ἐν τῇ ἑορτῇ τῆς
 Ἐπιφανίας τοῦ ἁγίου καὶ καλλιστοῦ μάρτυρος Εὐφημίας.*
 Codicem tamen nostro similem penes se habuit card.
 Baronius, ex quo ad annum 451 num. 112, inseruit
 eam Chalcedonensis concilii sessionem sextam, cui
 interfuit Marcianus imper., celebratam esse die ipso
 natali ejusdem, in eadem basilica agebatur, gloriosissimae
 virginis et martyris Euphemiae atque Callinici martyris,
 obque diei celebratam interfuisse Marcianam imperat.
 et Pulcheriam Augustam. Hoc idem repetit in notis
 ad Martyrologium, iv kal. Augusti, qui dies S. Calli-
 nici martyris apud Gangras coronati festo consecra-
 tur: additque, *et verba, quae in translatione Dionysii
 Exigui post subscriptionem episcoporum in ea oratione
 reperiuntur, in Graeco textu hodie esse.* Verum quae
 sit illa Dionysii Exigui, quam commemorat, transla-
 tio, plane nescimus. Forte ex Henrico Gravio, vel a
 Severino Bionio, qui uterque Atrabatense codicis exem-
 plar ms. nostris simile habuerunt, in eisdem legi de
 Callinico martyre didicerat, hujusque postremi se-
 culus est conjecturam, qui Dionysii putavit esse hanc
 quam Atrabati hanc versionem, ut in dissertatione
 ad codicem hunc fecimus. Quidquid sit, illud
 omne haustum mihi videtur ex translatione con-
 translatione Graeci textus Chalcedonensium actuum,
 ubi vocem καλλιστοῦ, triumphatricis, seu ut verbum
 e verbo beneficentis, quae pro episcopo Euphemiae
 ponitur, de Callinico martyre interpretis intellexit.
 Contra hanc enim versionem pugnant: 1º textus
 Graecus; 2º omnes Latinae versiones; 3º Martyrologium
 Latinum; 4º ipsum Graecorum Menologium:
 utrumque enim 29 Julii festo Callinici hujus martyris
 assignat; 5º quod verba codicis innumera sunt basilicam
 S. Euphemiae Callinico pariter fuisse dictam; quod
 nullus auctor hucusque prodidit, nec ipse Evagrius,
 qui lib. ii, cap. 3, graphice et fuse describit hanc S.
 Euphemiae basilicam. In hoc illud Inducendum est
 posteriores codices nostrae collectionis Thuan. et Vind. eam
 lectionem habere, quam veteris textus inseruimus.
 Crabbus etiam hanc lectionem hanc in codice
 ejusdem collectionis, Rustici versionem inseruit. Hinc

ram martyrum sancti Calonic et Euphemie, præ-
sente ex divino zelo et fervore fidei etiam piissima
et Christianissima regina Augusta ^a Pulcheria, quia
etiam magnificentissimis magistratibus et illustrissimo
ac nobili senatu, ad venerabilem synodum ^b hia lo-
catus est.

^c *Allocutio piissimæ imperatoris.*

Ubi primum divino iudicio ad imperium sumus
electi, inter tantas necessitates reipublice nulla nos
magis causa ^d constrinxit quam ut orthodoxa et vera
fides Christiana, quæ sancta atque pura est indubi-
tata omnium animis insideret. Constat enim avaritia
vel studiis quorundam per media tempora nonnullis
diversa sentientibus, et pro voluntate sua, non prout
veritas atque doctrina Patrum postulat, populos
216 ^e seducentibus, in errorem quamplurimos esse
deductos. Qua de re sanctam synodum hoc videlicet
proposito fieri studuimus, et vobis labore indixis et
videmur, quatenus omni caligine atque errore de-
terso, prout se Divinitas hominibus ^f manifestare
voluit, et doctrina Patrum ostendit, religio nostra,
quæ pura ac sancta est, universorum mentibus insi-
nuata ^g suæ veritatis luce fulgescat; nec in posterum
audeat quisquam de nativitate Domini et Salvatoris
nostri Jesu Christi aliter disputare quam apostolica
prædicatio et instituta trecentorum decem et octo
sanctorum Patrum eidem convenientia posteritati
tradidisse noscuntur; sicut etiam sancti Leonis papæ
urbis Romæ, qui sedem apostolicam gubernat, missa
ad sanctæ memoriæ Flavianum Constantinopolitanæ
urbis episcopum ^h scripta testantur. Remotis itaque
studiis, ablatis patrocinis, cessante avaritia, **217**

A cunctis veritas innotescat. Nos enim ad fidem confir-
mandam, non ad potentiam aliquam exercendam,
exemplo religiosi principis Constantini synodo inter-
resse volumus, ⁱ ne vel ut erius pravis persuasioni-
bus populi separentur. Facile enim simplicitas quo-
rundam hactenus nonnullorum ingenis, atque super-
flua verborum decepta est; et constat diversorum
pravis insinuationibus dissensiones et hæreses nata.
Studium autem nostrum est ut si omnis populus per
veram et sanctam doctrinam unum sentiens, in eam-
dem religionem redeat, et veram fidem catholicam
colat, quam secundum institutiones Patrum exposue-
ritis. Concordantibus ^k ergo animis, religio vestra fe-
retur, quatenus sicut a Nicæna synodusque ad præxi-
mum tempus erroribus amputatis vera fides cunctis
B innotuit, ita et nunc per hanc sanctam synodum re-
motis caliginibus quæ in his paucis anni, sicut su-
perius dictum est, pravitate atque avaritia quorum-
dam emersisse videntur, perpetuo quæ statuta fuerint
conserventur. Erit autem divins majestatis, id quod
sancto animo fieri desideramus in æternum firmi-
ter ^l custodire.

^m *Incipit synodus episcoporum apud Chalcedonem facta.*

Venerabilis totius mundi conventus, qui ex gratia
Dei et decreto clementissimorum et religiosissimu-
rum imperatorum Valentiniani et Marciani Augusto-
rum ⁿ adunatus in Chalcedonensi metropolitana Bi-
thyniæ, in martyrio sanctæ ac victricis **218** Euphe-
miæ, ^o decrevit quæ subter comprehensa sunt.

Dominus et Salvator noster ^p Jesus Christus Dei

^h Ita omnes codd. et vulg. Solus Quesn. cum Oxon.,
epistola testatur. Post pauca ms. Veron., *ad fidem cor-
roborandam.*

ⁱ Cod. Vat. primo loco, *neque ulterius*; mss.
Rustici apud Baluzium, *neque ut ulterius.* Veron., *ne-
que ut, deiecit ulterius.*

^j Sic cum Vat. coll. primo loco, et mss. ac vulg.
Rustici, melius quam omnes populi, uti Quesn. re-
cepit.

^k Vulg. cum Vind. et Vat. secundo loco, *æque.*
Veron. cum aliis Rustici codd., *itaque.*

^l Veron. *custodire.* Vat. primo loco, *ut in æter-
num firmentur, custodire.*

^m Vind. et Thuan. codicis hunc titulum exhibent.
Quesn., *Actio synodi Chalcedonensis.* Est definitio fidei
in hoc concilio lecta et subsignata actione 4. A Crab-
bo edita fuit hæc versio ex codice hujus collectionis,
estque versio quarta; Baluzius cum quatuor codici-
bus eam contulit: nos cum Vind. et Vat. 1522, et
cum Lucensi 88, qui est similis Colbertino Longoh-
rdico Constantii. In his duobus postremis hic titulus
præligitur: *Synodus episcopalis Chalcedonensis habi-
ta a quingentis et viginti episcopis contra Eutychem.*

ⁿ Cod. Thuan. addit et Germanorum. Mox item
cod. habet in *Chalcedonensi civitate. Lucensis, in
Chalcedonensi metropolitana Bithyniæ civitate.*

^o Quesn., *quæ decrevit, sunt subter annexa.* Cor-
reximus ex optimis mss. Vat. et Lucen.

^p Voces *Jesus Christus* additæ ex Vat., Lucen. et
mss. Baluzii. Cod. Vind. addit tantum *Christus.* Mox
Oxon., *fides intellectum parem discipulis confirmari præ-
cepit.* Baluz., *fidei intellectum discipulos confirmari præ-
cipiens ait.* Quesn. cum Thuan., *fidei intellectum in
discipulis confirmare voluit dicens.* Secuti sumus cod.

antiquæ Rustici editiones post Crabbum similem le-
ctionem exhibent, quæ a sinceris ipsius Rustici exem-
plaribus absunt. Card. Baronius cum hanc lectonem
allegavit, non peculiari aliquo codice, sed antiquis
Concilliorum editionibus usus est. Error vero quo
dies S. Callinici martyris perperam præfertur contra
Græci textus et cæterarum versionum fidem, unde
originem duxerit, colligere licet ex ms. Vat. 1522,
cui similibus collector noster præ oculis habuit. Ibi
autem legitur: *Cum pervenisset piissimus et fideli-
simus imperator Marcianus ad idem supradictum marty-
rium, præsentem ex divino zelo, etc.*; quæ verbo Græco
textui congruit. Noster autem collector cum *supra-
dictum martyrium* in eodem codice antea memoratum
non reperisset, ex Græco exordio ipsius Chalcedo-
nensis actionis explicare voluit, et *καλλινίκου* vocem
male interpretans, corruptam lectionem in hanc col-
lectionem induxit.

^a Pulcheriæ præsentiam in actione 6 concilii
Chalcedonensis vindicavimus annot. 44 in epist. 101,
tom. I, col. 1127.

^b Cod. Vat., *ista locutus est.*
^c Hunc titulum ex ms. Vind. hic inseruimus.
Sequens autem allocutio Latine et Græco pronun-
tiata, hic ex originali Latino profertur, uti in Vat.
1522 bis invenitur. Rusticus quoque Latinum exem-
plar in cod. Acemeteasi reperit, et antiquæ ver-
sioni præmisit. Ms. 87 Veron. Rustici pariter contulimus.

^d Cod. Vat. primo loco, *anxi.*

^e Rustici codicis, *edocentibus.*

^f Quesn., *manifestari.* Correximus cum mss. Vat.
primo loco, Vind. et Rustici.

^g Vulg. Rustici, *suæ virtutis, et in marg., proprie-
tatis.*

Intellectum discipulis confirmare præcepit: *Pacem A* *Constantinopolim* quæ decreta sunt adversus inter-
ventionem de vobis, pacem meam relinquo vobis (Joan. remptionem sectarum pullulantium et crescentium,
xiv, 27), ut ne ulla dissensio^a inter nos ex religio- manifestatione hujus catholicæ et apostolicæ nostræ
sitate venerabili oriat^r, sed ex æquo veritatis fidei.
ostendatur præconium. ^b Et quoniam non desinit
per sordidulas quasdam malignas insidiari^c pietatis
omnibus, sed semper novi quiddam adversus verita-
tatem indagat; ob hoc Dominus noster habens pro-
videntiam humani generis, hunc clementissimum et
hilem adversus æmulum nobis concessit princi-
pem, qui unidique ad se sacerdotes convocavit, ut
gratia Domini nostri Jesu Christi cooperante^d to-
tam falsitatis noxam a grege suo abiciat, et verita-
tis eam germinibus corroboret, quod et fecimus com-
muni decreto vel iudicio errores persequentes et
sectas. Sed et perfectissimorum Patrum innovavimus
fidem, trecentiorum decem et octo symbolum omni-
bus prædicantes; ^e et quod sincera agnitione animo
concepisse cognoscimus sacerdotes, attitulant^r no-
tavimus. Et post hæc convenerunt in urbe Constans-
tinopolitana numero centum quinquaginta, etiam hi
hanc confirmantes fidem. Nos vero nunc ordinem et
omnes fidei formulae custodientes, decernimus se-
cundum Ephesitanorum concilium, cujus auctores
venerabiles fuerunt Cælestinus urbis Romæ et Cy-
rillos Alexandriæ urbis episcopi, ^f unanimiter
sentientes juste præcellere inculpabilis fidei exposi-
tionem cccxviii venerabilium ac beatissimorum Pat-
rum qui in Nicæa temporibus divæ memoriæ Con-
stantini imperatoris 219 convenerunt. ^g etiam
obtinere vero cæ venerabilium episcoporum apud

Constantinopolim quæ decreta sunt adversus inter-
remptionem sectarum pullulantium et crescentium,
manifestatione hujus catholicæ et apostolicæ nostræ
fidei.

^b *Symbolum cccxviii et cl.*

Credimus in unum Deum, Patrem omnipotentem,
factorem cæli et terræ, visibilium omnium et invis-
bilium, et in unum Dominum Jesum Christum, Fi-
lium Dei unicum, de Patre¹ natum ante omnia sæ-
cula; Deum verum de Deo vero; natum, non fa-
ctum; ejusdemque substantiæ² qua Pater est; per
quem omnia facta sunt; qui propter nos homines et
propter nostram salutem descendit, ³ incarnatus est
de Spiritu sancto, in Maria virgine homo factus,
crucifixus pro nobis sub Pontio Pilato, sepultus,
resurrexit tertia die, ascendit ad cælos, sedet ad dex-
teram Patris; inde venturus est cum gloria judicare
vivos ac mortuos, cujus regni non erit finis. Et in
Spiritu sanctum, Dominum ac vivificantem a Patre
procedentem, qui cum Patre et Filio adoratur et glo-
rificatur, qui locutus est per Prophetas; in unam cat-
holicam atque apostolicam Ecclesiam. Confitemur
unum baptismum in remissionem peccatorum; spe-
ramus **220** resurrectionem mortuorum, ⁴ vitam
futuri sæculi. Amen.

^a Suffecerat quidem ad plenariam pietatis agniti-
onem et confirmationem sanctum hoc et salutare div-
inæ gratiæ^a secretum; de Patre enim et Filio et
Spiritu sancto docet nos^e plenaria et perfecta Do-
mini nostri incarnatio, quibus fideliter credulitas ad-
est. Sed quoniam hi qui veritati destrucere conantur

Vind., Lucen. et Vat. Dein ut nulla quidam codd.
exhibent.

^a Vind. et Luc., *inter vos*. Vat., *inter suos*, forte
melius; et dein, *ex ea quoque veritate*.

^b Baluz., *Sed quoniam*. Lucens., *quoniam*, deleta
particula et.

^c Oxon., *pietatis similes*. Vind., *pietatis similibus*.

^d Sic Baluz. codd., concinentibus Thuan. et Vind.
Codd. Vat., *totam falsitatis noxam abiciatur, et veritatis*,
etc. Quesn., *veritas totam falsitatis noxam aggressa*
abiciat, et suis eam germinibus. Lucen., *ut gratia*
Domini nostri Jesu Christi totam falsitatis noxam
aggressa abiciat.

^e Solum Quesn. cum Oxon., et quos.

^f Ita Vat., Lucen. et Baluzii codd. Vind. solum
præmittit *qui adverbio unanimiter*. Oxon. delet *qui*;
non habet *in expositione culpabilis*, etc. Quesn. cum
Thuan., *qui unanimiter sentientes juste protulerunt*
inculpabilis, etc.

^g Sic Vind. cum Vat. et Baluz. codd. Concinnant
mas. Lucen. ac Thuan., quorum primum solum post
nonnulla delet et apostolicæ; alterum pro vero habet
vigorem censuerunt. Quesn. cum Oxon., *Decernimus*
etiam obtinere firmitatem quæ decreta sunt a cæ venera-
bilibus episcopis apud Constantinopolim adversus inter-
remptionem sectarum pullulantium et crescentium. Est
autem ad manifestationem hujus catholicæ nostræ fidei
symbolum trecentorum decem et octo, et centum quin-
quaginta. Hæc clariora quidem sunt, sed præter anti-
quorum codicum fidem.

^h Sic omnes nostri codd. Queanellus, *Symbolum*
fidei cæ Patrum. At enim in concilio Chalcedonensi
utranque symbolum Nicænum et Constantinopolita-
num lectum fuerit, prius interpres, cujus versio

exhibetur in Vat. ms. 1322, utrunque symbolum in
unum copulavit, adjecto in fine anathematismo ad-
versus Arianos errores, quod Nicæni concilii proprium
est. Innotuit, quo symbolum Nicænum et Constans-
tinopolitanum simul innuitur, in sincerioribus hujus
collectionis mss. jure præferitur, sicut etiam in Vat.
ex qua primæva collectione, ut monuimus, noster
collector hæc derivavit.

¹ Quesn. omisit *natum*, non vero nostri codices.
Dein notavit post vocem *sæcula* in editis adli *inmen*
de lamine. Sed hæc verba hujus versionis codices
ignorant. Postea præterivit vero, quæ vox deest
etiam in Lucen. ms.

² Quesn., *cujus Pater*.

³ Vat. ms., *natus est de Spiritu sancto, et ex Ma-*
ria Virgine homo, etc. Idipsum fere in cod. Luc.

⁴ Quesn. addit *et*; delet nostri codd.

^a Hæc primæva versio exstat in collectione Vat.
1322, ex qua nostræ collectionis auctor ipsam recipit.
Quesnellus eam primus edidit, sed in multis di-
versam a nostris et Baluzii codd., ad quorum fidem
eam exegimus; neque enim quid melius sit, sed quod
antiqua ac primæva versio ac vetera exemplaria, mi-
nus licet exacte, præferant, exhibendum est. Hæc
Vat., Lucens. et Baluzii codd. delent et *confirmatio-*
nem, non vero noster Vindeb.

^e Quesn. in marg., *legendum forte* symbolum, ut
in aliis versionibus. Sed hujus versionis codd. *secretum*
præferunt, pro quo Lucen. mendosus, *decretum*.

^e Quesnellus, *plenaria perfecte*, et in postilla: *Vos*
plenaria deest in Oxon. Forte legendum plenaria.
mss. Vat., Lucens. et Baluzii secuti sumus. Mox enim
Vat., Thuan. et Vind. *præconia* scripsimus. Al.,
præconium.

præconia, quasdam innovationes procreaverunt, et A secretalem Domini nostri incarnationem corrumpere nisi sunt, et divinæ a vocis Virginem creatricem ausi sunt denegare, et confusionem unius naturæ humani corporis et Divinitatis componere ausi sunt, et separabilem ac corruptibilem unici Filii divinam naturam dicere tentaverunt: ob hoc omnino ipsis b opponendam adversus veritatem machinationem volens hoc venerabile atque mundanum concilium, antiquo illo præconio et firmo exemplo decrevit; edocens præcipue trecentorum decem et octo episcoporum venerabilium fidem incontaminatam manere; et adversus illos qui Spiritui sancto adversantur, c quam fidem etiam posteriore tempore in urbe Constantinopolitana convenientes et venerabiles episcopi d et doctrinam nobis Spiritus sancti substantiæ confirmaverunt: non quod aliquid deesset præscæ fidei superadjicientes, sed adversus eos qui nitebantur e divini Spiritus conceptioni adversari, 221 et Domini nostri

A potestatem corrumpere. f Hos ergo in Scripturis divinis ad detestationem evidentius manifestantes, propter hos g: secretum substantiæ evertere insectabantur, dicentes hominem sine Divinitate fuisse creatum ex venerabili virgine Maria impudenter et vulgariter, h contra venerabilis quondam episcopi Cyrilli Alexandriæ Ecclesiæ litteras, et totius Orientis congruas adversus Nestorii amentiam, in quibus manifesta est expressio certi atque salutaris symboli, b de idcirantibus epistolam archiepiscopi Leonis primæ sedis, quæ destinata et directa videbatur ad venerabilem sanctæ memoriæ Flavianum ad interceptiendam 222 Eutychis malignitatem, quamvis sancti Petri confessioni concordantem; et unam atque similem paginam visa est adversus obtruncantium B audaciam evidenter edere integræ fidei credentibus. Nam et eos qui quasi bifariam Dei vivi substantiam secretalem nituntur dividere i oppugnat.

i Hos etiam qui passibilem audent dicere Divini-

a Solus Quesn., *carnis*.

b Ita codd. Thuan., Vindeb. et Lucens. Quesnellus, *machinationis aditum adversus veritatem opponere*; et in margine: forte *occludere*.

c Quesn. inseruit *corroboravit eam fidem, et mox delevit fidem*. Nostros et Baluzii codices prætulimus.

d Ita Lucen. cum Baluz. codd. Quesnellus, *doctrina Spiritus sancti hac substantia*.

e Quesn., *per divinum Spiritum*. Codices nostros et Baluzii sequimur.

f Quesn., *Hos ergo divinarum Scripturarum attestatione evidentius manifestaverunt errare. Propter illos vero qui secretum, etc.* Thuan., *Nos ergo Scripturarum attestatione audentius manifestantes, propter hos qui secretum*. Vind., *Hos ergo Scripturis divinis attestatione evidentius manifestantes, propter hos, etc.* Codices Baluzii sequi maluimus. Similiter Lucen., qui solum pro ad detestationem habet attestantibus. Mox pro *creatum* Baluz. *effectum*.

g Ita codd. Vind., Vat. et Thuan. Baluzii et Lucen. ms. solum omittunt *contra*. Quesn., *acceptus habet venerabilis*; et dein *congrua scripta adversus*.

h Quesn., *nonne desiderantibus, nec non et epistolam archiepiscopi Leonis primæ sedis, quæ destinata et directa videtur ... Epistolam quippe illa visa est S. Petri confessioni concordare, et una atque similis pagina adversus obtruncantium audaciam evidenter edocera confessionem integræ fidei credentium*. Melius quidem, sed non ita antiqui hujus collectionis codices, nec antiqua illa obscurior versio, quam noster collector excepit. Vat. et Luc. exemplaria, nec non et illa Baluzii in texto exhibuimus. Thuan. et Vindeb. modicum discrepant: nam Thuan., *confessione nobis concordante, et una atque similis pagina visa est*; dein pro *edere* habet *edocere*, ac pro *integra* exhibet *integritatem*. Vind., *confessionem concordantem, et una atque similis pagina visa est, ac edocere*.

i Sic Vind. cod. Quesnellus, *impugnat*. Thuan. *oppugnamus*. Luc., *oppugnant*.

j Quesnellus hoc loc. duplicem versionem exhibuit duplici columna. In columna strictiori protulit versionem ex Thuanico codice, quam hujus collectionis propriam in textu reinnuimus et ad nostros atque Baluzii codices exegimus. In laxiori autem columna exhibuit aliam versionem a Crabbo vulgatam, quæ licet in Ozon. ms. inserta fuerit, eo quod explicatio sit, aliena tamen est ab hac collectione, eam quoque propterea, uti a Quesnello edita est, hoc loco appendimus: *Hos etiam qui passibilem audent dicere Divinitatem Filii Dei unici, et eos qui in duabus naturis*

Christi permutationem aut confusionem dici æstimant, vel eos qui dicunt esse caelestem aut alterius substantiæ carnem quæ est assumpta, illi pro nobis formam servi negantes, abiciit; et qui duas quidem ante unionem naturas Domini fabulantur, unam vero post unionem confingunt, anathematizavit. Sequentes ergo sanctos Patres, unum eundemque confiteri Filium Dominum nostrum Jesum Christum consensim voce omnes edocemus: eundem perfectum in Deitate, eundem perfectum in humanitate; eundem Deum verum, eundem hominem verum ex anima rationali et corpore; eundem coessentialium Patri secundum Deitatem, eundem coessentialium nobis secundum humanitatem; per omnia nobis similem absque pectore: ante sæcula quidem genitum de Patre secundum Deitatem, in novissimis autem diebus eundem propter unitatem nostram ex Maria Virgine Theotoco: rendum humanitatem; unum eundemque Christum: unum Filium Dei unigenitum in duabus naturis inconfuse, immutabiliter, indivise, inseparabiliter agnoscendum: nusquam ablata substantia naturarum propter unionem, magisque salva proprietate utriusque naturæ et in unam personam atque existentiam concurrente; non in duas personas spiritum atque divinum, neque disjunctum, sed unum eundem Filium unigenitum, Deum Verbum Jesum Christum, sicut ante prophetas de eo dixerunt; et ipse nos Jesus Christus erudit, et Patrum notis symbolum tradidit.

Hic igitur cum omni veritate, diligentia, et sollicitudine a nobis definitis, statuit sancta et universalis synodus alteram fidem nulli licere proferre, vel conscribere, aut componere, aut sentire, aut docere aliter; eos autem qui ausi fuerint componere fidem alteram, aut proferre, aut docere, aut tradere alterum symbolum volentibus vel ex gentilibus ad cognitionem veritatis venire, vel ex hæresi quacunque; hos, si episcopi fuerint, vel clerici, alienos esse episcopos ab episcopatu, et clericos a clero; si vero monachi aut laici fuerint, anathematizari.

Et subscripserunt: Paschasinus episcopus vicarius Domini mei beatissimi atque apostolici viri universalis Ecclesiæ pape Leonis urbis Romæ synodo præsidens, statui, consensu, atque subscripsi. Lucensis episcopus Ecclesiæ Tusculanæ [leg. Asculanæ] vicarius domini mei beatissimi et apostolici viri universalis Ecclesiæ pape urbis Romæ Leonis, in synodo gesta lecta subscripsi. Bonifacius presbyter sanctæ Ecclesiæ Romanæ statui et subscripsi. Subscripserunt et cæteri episcopi qui eidem concilio interfuerunt numero sexcenti et triginta.

tatem unici Filii, hos repellendos de omni synodo oportet; necnon et hos qui duplicis naturæ commixtionem^a et confusionem Domini nostri argumentantur, impugnare; et qui cœlestem, vel etiam consubstantialem substantiam, quam ex nobis^b credimus enneretam. Ipsos ergo figuram 223 delirantes, vel insanientes dicimus; et hos qui duas ante nativitatem^c naturas Domini, unam post unitarum insulse flagentes, excommunicare oportet. Sequamur igitur Patrum nostrorum sententiam, unum et eundem confidentes Dominum Jesum Christum, convenienter adoretentes perfectum eundem in Divinitate, et perfectum eundem^d carnalem hominem, Deum certum, eundem hominem certum, eundem ex anima rationabili et corporis substantia: Patri in Divinitate similem, item et nobis per omnia in humana substantia similem præter peccatum; ante sæcula ex Patre^e natum secundum Divinitatem, sed in ultimis diebus eundem propter nos et propter nostram salutem ex Maria Virgine divini numinis creatrice secundum hominem, unum eundemque Christum^f Filium Dominum unicum in duplici natura inconfuse, & immu-

tabiliter, indivise cognoscendum, in nullo duplicis naturæ substantia interempta propter unitatem, salva proprietate: utriusque naturæ sub una persona^h substantia conveniente; 224 neque in duas figuras divisum atque partitum, sed unum eundem Filium, unicum Dominum Verbum Deum Jesum Christum; sicut antiquitus propheta pro eo, et jam ipse nos Jesus Christus erudit, et Patrum nobis tradidit symbolum.

ⁱ Hæc itaque cum omni veritate atque sanitate a nobis ordinata; statui venerabilis et mundana Ecclesiæ nullam aliam fidem licere cuiquam proferre, aut edere, vel docere, vel tradere^j ... alterum symbolum corripere volentibus ad scientiam veritatis ex paganitarum, aut judicæ, aut hæreticæ cujuslibet sectæ. Hos vero, sive sint episcopi aut clerici, alienos esse ab episcopatu et clero, sed, et si monachi sint aut laici, hos excommunicari jubemus.

^k *Canonis expositi a sanctis Patribus qui Chalcedonam convenerunt^l in quingentesimo anno sub imperatore nostro piissimo Marciano.*

225^m CANON I. Canones qui per singulas syno-

tur actione 15, conditi tamen fuerunt actione 7, uti probavimus in Observationibus ad dissert. 1 Quenelli ad an. 451, not. 18 tom. II, col. 501. Versio autem horum canonum illa est quæ, ex vetustissimo codice a Justello edita, et hoc tomo per nos recedenda, Prisca interpretatio vocatur. Præter his illi vero codicem, et præter exemplaria hujus collectionis, exstat in tribus aliis mss. collectionibus, nimirum in Vat. Regiæ 1927, in Colbert. 784, et simili Lucensi 88 (ex quo postremo et hodie hoc canones novissime editi P. Dominicus Mansius tom. I Supplementi Conciliorum, col. 529), ac tandem in Barb. 2888 et Vat. 1342, quæ omnes collectiones æque ac nostra canones Chalcedonenses ex Prisca versione derivant.

ⁿ Sic in præstantissimo cod. Vindeb. 39, in quo secunda manu pro in substitutum fuit *indictione v*. Alius cod. Cæsareus Vindebonensis 42 paulo dissimiliter habet, *conenerunt temporibus in quingentesimo anno*, etc.; et Hubertinum exemplar apud Constantinum t. I Epist. Rom. pontif. pag. LXXXII, *convenerunt temporibus in v quingentesimo sub imperatore*, etc. Quosnellus, omnis hoc loco vocibus in *quingentesimo anno*, has post nomen Marciano transtulit sic: *Anno quingentesimo Incarnationis Domini indictione v*; quæ formula abest ab omnibus antiquis mss. tum hujus, tum cæsarum collectionum quas annot. 1 laudavimus, et a veteri stylo aliena est. Codex

^o Codices Justelli, Vat. Reg. nœ. et Vat. Barb. tabulam titulum præmittunt, et suo cuique canonum titulum repetitum etiam præfigunt. Hujus verò collectionis mss. exemplaria tabula præmissa carent. Solum in utroque codice Vindeb. 39 et 42 tituli assignantur in canonum margine, sique aliis verbis expressi sunt ac in codicibus aliorum collectionum, quæ Justelliano titulos similiter exhibent. Hinc peculiare hujus collectionis titulos in annotationibus recitabimus, uti in iisdem mss. Cæsareis Vindebonensibus invenimus, in quibus aliquorum canonum tituli considerantur. Primi canonis titulus sic profertur: *De canonibus uniuscujusque venerabilis concilii*. Cæteri codices cum Justello hunc primum canonem præfationis instar præmittunt, vel inscriptioni annectunt; et primum canonem referunt, qui in hac collectione secundus est.

^a Male apud Quesn., et confessionem. Emendavimus ex Luc. et Baluz. codd. Mox idem Quesn. perperam, argumentatur.

^b Vind., Luc. et Baluz. mss. omittunt *credimus*. Dein. *concreatum* pro *concretum* in ms. Luc. Mox, *figuram* ex Vind., Luc. et Baluzio recepimus, pro qua voce Quosnellus habet *fugimus*.

^c Quesn., in unitate naturas Domini dicunt, post *unicam insulse*. Nostros et Baluzii codd. sequimur, in quibus post *unionem* legendum videtur, ut in aliis versionibus.

^d Ita codd. Baluzii, cum quibus concinunt Vind. et Lucens. Quesn., in carne Dominum, hominem certum, eundem ex anima, etc.

^e Luc. et Baluz., *progenitum*. Post pauca pro *numinis*, alias *nominis*. Sic rudis interpres Theotocon Latine reddidit.

^f Quesn. cum ms. Vind., *firmum*. Melius Baluzii cod. et Lucens. quos secuti sumus.

^g Sic Baluzii codd. cum Græco et aliis versionibus. Quesn., Vind. et Luc., *immutabilem*. Mox, pro *substantia* mss. Vind., Lucen. cum Baluz., *distantia*, male.

^h Sic Vind. Quosnellus, et *substantia*. Mss. Baluz. et Luc., *non sub una substantia convenientes*. Mox, *divisa atque partita* apud Quesn. Codices Vind., Luc. et Baluz., *divisam atque partitam*. Correximus, sententia contextus exigente. Dein Lucen. cod., *Filium unicum Deum verum Jesum Christum*.

ⁱ Vind. et Lucen., *Horum itaque*; Baluzius, *Horum itaque communi veritate*: utrobique minus recte. Neque vero Quesn. h. lecti. *Hæc itaque omnino placet*. Magis placet cum cæteris versionibus scribere *His itaque ... ordinatis*, si qui codices hujus interpretationis suffragarentur.

^j Sic Vind., Lucen. et Baluzii codices. Hic autem per saltum aliqua deunt: cumque nulli codices adjuvent, defectus antiquissimus est. Supplendum autem videtur ex alia versione, quam annot. 49 subjecimus, *aliter*. Eos autem qui ausi sunt componere fidem alteram, aut proferre, aut docere, aut tradere alterum symbolum, corripere se volentibus ad scientiam veritatis ex ritu paganitarum, etc. Quesn. hunc defectum laud suspicatus emendavit sic, *alterum symbolum. Corripere volentes ad scientiam veritatis ex paganistarum aut Judaicæ aut hæreticæ cujuslibet sectæ, sive sint episcopi*, etc.

^k Hi canones licet in vulgatis Conciliorum habeantur

dos a sanctis Patribus constituti sunt hactenus, habent firmitatem censuimus.

II. Si quis episcopus ordinationem per pecuniam fecerit, et veniderit rem quæ nisi gratia non acquiritur, et sub pecunia ordinaverit episcopum, vel provinciale episcopum, sive presbyterum, vel diaconum, aut eorum quemquam qui in numero clericorum continentur, aut accepta pecunia fecerit concionum, aut defensorem, vel ostiarium, vel quemcumque hujusmodi pro luci turpitudine; qui ergo hoc fecisse probatur, sui gradus periculum sustinebit. Sed et is qui ordinatur, nihil ex ordinatione quæ per negotiationem processit utilitatis acquirat; sed fiat dignitatis vel rei quæ ipsi pro pecunia commissa est, alienus. Si quis autem his tam turpibus et nefariis lucris medius interfuisse videtur, et is, si quidem clericus fuerit, degradetur; si vero laicus aut monachus, anathematizetur.

Codex Justelli, qui Priscam Græcorum canonum versionem continet, hunc titulum profert: *Incipit concilium Chalcedonense. Quingentesimo anno sub imperatore piissimo Marciano.* Similiter in collectione Barb. 9888 et Vat. 1342, et in Lucensi Colbertina: *Incipiunt statuta. Quingentesimo anno sub imperatore piissimo Marciano.* In collectione ms. Vat. Reginae 1097: *Incipiunt canones Chalcedonensium a sanctis Patribus constituti, id est, quingentesimo anno sub imperatore piissimo Marciano.* P. Constantius loco allegato peculiarem inscriptionem affert codicis Colbertini, olim Thuanei, qui ad nostram collectionem pertinet, his verbis expressam: *Canones expositi a SS. Patribus qui Chalcedona conveniunt temporibus Valentini [lege Valentianum] et Marciani Augustorum indicti quinta, sub imperatore nostro piissimo Marciano.* Hanc autem cæteris præferendam putat, ac expurgandum annum quingentesimum, cum Chalcedonensis synodus habita sit non anno quingentesimo, sed quadringentesimo quinquagesimo primo, cui sane mense Octobri indictio congruit. At manuscripti quoque diversarum antiquissimarumque collectionum anni quingentesimi notationem concorditer probant; nec unus codex Thuaneis cæteris ejusdem collectionis præferendus est. Nec excessus quingentesimi anni difficultatem movere debet, cum sub hoc ideam tempus S. Petrus Chrysologus serm. 145 circa quingentos annos post natiuitatem Christi similiter enumeraverit. Conferat a exempla quæ in hanc rem collegimus in editione operum S. Zenonis Veronensis episcopi, dissert. 1, c. 2, § 1, pag. xxxvi et xxxvii.

Titulus mss. Vindob., *Si episcopus pro pecunia ordinationem fecerit.* In canone codex Oxon., *Si quis episcopi ordinationem, etc.* Mox in Justelliano ms., in Luc. et Vat. hujus versionis, *per pecuniam.*

Codd. Justell., Lucen. et Vat. 1342, *per gratiam Dei.* Dein verba *aut provinciale episcopum* desunt in hâdem mss. et in Oxon. Coniicit Quesnellus his verbis Græcam vocem ἢ ὑποπριζωνος reddere voluisse rudem interpretem. Codd. Vat. et Lucen., *ordinaverit episcopos, aut presbyteros, vel diaconos.*

Solus Quesn. addit etiam. Mox Just. et Lucen., *pro turpitudinem luci.* Melius Vat. Reginae, *pro turpitudinem lucr.* Dein codd. Vind., Just. et Vat. Reg. delent ergo.

Codd. Just., Vat. 1342 et Lucen., *fiat dignitatis reus;* in Vat. autem additur posteriori manu *et ob ea quæ, etc.*

Addimus in ex ms. Vind. Codicis Just., Lucen. et Vat., *in his tam turpibus, et mox videatur, et is qui dicitur si clericus.*

Hæc verba *Item alio loco* leguntur non solum in mss. hujus collectionis, verum etiam in codice vetu-

Item alio loco: clericos vel laicos volentes episcopos vel clericos accusare non debite, nequaquam ad accusandum suscipi debere, nisi prius eorum optine fuerit discussa.

III. Pervenit ad sanctam synodum, quoniam quidam clericorum propter luci turpitudinem alienarum possessionum conductores efficiuntur, et pro causis sæcularibus tractandis ministeria Dei negligunt, sæcularium domos discurrunt, et patrimoniorum curas propter avaritiam suscipientes. Igitur magna et sancta synodus constituit, nullum deinceps neque episcopum, neque clericum, neque monachum conducti tunc possessiones conducere, nec causarum sæcularium posse ordinationibus commisceri: nisi forte vocetur aliquis secundum leges ad minoris ætatis tutelam, quæ excusanda non est; aut episcopus civitatis ecclesiasticarum curam velit committere, aut orphanorum, aut viduarum,

stissimæ omnium collectionis Vat. Reginae 1097, ex qua noster collector eadem verba deersisse videtur, cum in aliis plerisque lectione etiam conveniant. Desunt autem in cod. Justelli, et in mss. Vat. 1342 et Colbertino 784. In Lucensi vero exemplo, licet hanc Colbertinam collectionem contineat, totus hic canon omittitur, ut ex editione P. Mansi colligere licuit; et rectius, quippe hic idem canon proprio loco inferius repetitur c. 21. Probabilis autem videtur conjectura Quesnelli his verbis expressa: *Qua occasione vel ratione huic loco inserta sint verba ista, divinare non possum. Hæc certa sunt: primo, nec ad præcedentem canonem, nec ad subsequentem pertinere. 2. Esse ipsum canonem 21 hujus Chalcedonensis synodi. 3. Hujus versionem diversam esse tam ab aliis omnibus editis, quam a versione decreti ejusdem vigesimo primo loco positi in hoc codice. 4. Eundem canonem legi hoc loco ad calcem secundi in utroque codicis hujus mss. exemplari et in Justelliano. Studiosi atque procul dubio opus est hæc additio, qui nempe cum legeret penam depositionis superiori canone decretam adversus clericos turpis et simoniaci lucræ reos, statim ex canonis 21 lectione monere voluit quam causæ ac circumspicienda esset accusatio hujusmodi adversus episcopos, quos talis pena damnatos maneret. Mox Vind., clericus, vel laicus volentes. Colb., Just. et Vat. 1342, clerici, vel laici.*

Ms. Colb. apud P. Constantium, *accusare indubite.* Vind., *accusare non indubite, ne quocumque [lege quomocumque] ad accusandum.* Just. et Vat. Reginae, *accusare, non indubite, ne quocumque accusandum.* Vat. 1342 cum Colbertino P. Constantii similiter; solum melius pro ne habent nec.

Solus ms. cod. Oxon., *oppositio.*

Titulus in margine Codicum Vindob., *Neque episcopus, neque clericus, aut monachus conductores fiant.*

Just., Vat. 1342, et Lucen., *efficiantur... negligant.* Mox codd. Vind., Luc., Just. et Vat., *et causis sæcularibus tractantibus.* Thuan., *et causas sæculares trahentes, melius.*

Quesn. addit per, pro qua præpositione Just., Luc. et Vat. habent et. Utrumque desunt Vind. et Vat. Reginae.

Voces *neque episcopum*, a Quesnello omittas, supplevimus ex omnibus nostris et Justelli codd. Mox, apud Just., *conductitii pro conducti.* Dein, pro *conducere* Just., Luc. et Vat., *habere licent.*

Tres iidem codd. Just., Luc. et Vat., *quæ excusari non licet.*

Quesnelli inseruit ei; desunt Vind. et Vat. Reg. Cæteri tres codd. pro ei suppleunt *clerico* sic: *curam clerico voluerit committere.*

quæ propria providentia carent, vel personarum talium quæ auxilium ecclesiasticum postulant propter timorem Dei. Si quis autem ea quæ constituta sunt a violare tentaverit, ecclesiasticam damnationi subiaceat.

^b IV. Qui revera et manifeste solitariam vitam sectantur, honore competenti fungantur. Verum quoniam quidam sub prætextu ^c habitus monachalis, Ecclesias, **228** et conventus, et res communes disturbant, civitates indiscrete circumeuntes ^d et monasteria sibi constituere studentes: placuit ^e nullum nusquam edificare posse, neque monasterium constitinere, neque oratorium absque civitatis episcopi voluntate. Monachos vero qui sunt per singulas civitates et per provincias, episcopis subditos esse, ^f et quietem diligere, et jejuniis esse contentos, et orationibus in illis locis observare, in quibus sæculo renuntiasse videntur. Nequaquam autem ecclesiasticis vel sæcularibus rebus communicare, nec importunitatem inferre, desertis propriis monasteriis, nisi forte quæsitil fuerint propter necessariam causam a civitate episcopo. ^g Sane in monasteriis non esse susci-

Vat. Reg. cum Justello, Luc. et Vat. 1342 addunt *deinceps*.

^b Titulus in margin cod. Vindob., *Ut absque voluntate (subintelligitur episcopi) quis nec monasterium, nec oratorium facere præsumat, et de monachis dicit. Ulla porro Qui revera usque ad fungantur loco tituli exstant in ms. Vat. Regine, ex quo noster collector profecit. Hæc eadem in aliis collectionibus Priscæ referentibus proplus in tituli formam esserunt sic: Qui vitam solitariam sectantur, et quo honore fungantur. Canon autem incipit, sicut et in Vat. Regine: Quoniam vero quidam. In Græco autem et in aliis versionibus Dion. et Isid. idem initium habet ac in nostra collectione.*

^c Just., *habitu monachali*. Luc. et Vat. mss., *habitu monachi*.

^d Just. male, *et non monasteria*. Melius Luc. et Vat., *nec non et monasteria*

^e Quæsn., *nullam usquam edificare posse ecclesiam, neque, etc.* Correximus ex mss. Vind. et Vat. Regine. Justellus cum mss. Luc. et Vat., *ut nullum e rum usquam edificare liceat, neque monasterium*. Deum, *monachi vero, qui apud Just., Luc. et Vat., corrupte.*

^f Cod. Vat. Regine cum Just., Luc. et alio Vat., addunt *convenimus*. Dein voces in quibus desiderantur apud Justellum, qui defectum asterisco notavit, et pro *observare* conjecit forte legendum *perseverare*. Mox Justel. cum Luc. et Vat. delet *autem*.

^g Idem tres codd. Just., Luc. et Vat., *Sane placuit ut nullum servum suscipiant in suis monasteriis ad monachum faciendum sine proprii domini voluntate*. Vat. Reg. similiter, exceptis quatuor postremls vocibus, quas cum nostro textu sic offert: *præter proprii domini voluntatem*. Dein tres laudati codd. delent *nostrum*.

^h Cod. Vat. Reg. cum tribus laudatis, *decernimus*.

ⁱ Ita idem cod. Quæsnellus, *Civitatum autem episcopos; et dein pro præstare habet exhibere; Just. cod., impendere*. Eadem exemplaria præter codices nostræ collectionis voci *monasteriis* præmittunt *cunctis*.

^j Codd. Vind. hunc titulum marginal affigunt: *Qui de civitate in civitatem vadunt*. In omnibus aliis collectionibus priora verba hujus canonis pro titulo effertur, et canon incipit a verbo *placuit*. Melius vero in mss. nostræ collectionis, sicut in Græco et aliis versionibus, ea priora verba non ad titulum, sed ad canonem pertinent. Justellus notavit: *Hic canon est*

picandum servum ad faciendum monachum, præter proprii domini voluntatem. Qui vero hoc constitutum nostrum excesserit, eum a communione suspendi ^k decrevimus, ne nomen Dei blasphemetur; ^l civitatis autem episcopum oportet competentem præstare providentiam monasteriis.

^j V De episcopis vel clericis qui se de civitate in civitatem transferunt, placuit **229** ut canones qui a sanctis Patribus de his ipsis constituti sunt, suam habeant firmitatem.

^k VI. Nullum absolute ordinari neque presbyterum, neque diaconum, neque penitus quemquam eorum qui sunt in ecclesiastico ordine, ^l nisi specialiter ecclesie civitatis, vel vici, vel martyrii, qui ordinandus est, declaratus fuerit. ^m Eorum autem ordinationem qui hujusmodi absolute ordinantur, constituit sancta synodus inefficacem esse, et nunquam posse ad ordinantis injuriam prævalere.

ⁿ VII. Qui semel sunt in clero ordinati, vel monachi facti sunt, constituimus neque ad militiam, neque ad dignitatem sæcularem venire. ^o Cum vero hoc ai-

primus in omnibus collectionibus. Fallitur, eo quia priora verba *De episcopis, vel clericis, qui se de civitate. . . transferunt*, in suo codice titulo ascripta perspicuus, non animadvertit hæc ad ipsum canonem **5** referenda. Canone primo generatim omnes SS. Patrum canones confirmantur; hic autem ii peculiare firmantur canones, qui episcoporum et clericorum transmigrations prohibent. Mox Just. et Vat., *De civitate in aliam transferunt*.

^k Titulus in marg. mss. Vind., *Ut in publicis locis ordinatio fiat*. Justellus prima verba loco tituli exhibet: *Nullum absolute liceat ordinari*. Vat. Reg., *Ut nullum*. In his autem eam incipit a vocibus *Neque presbyterum, etc.* Apud Justellum plurali numero sic: *Neque presbyteros, neque diaconos, neque penitus quemquam de his qui sunt intra ecclesiasticum ordinem, et ob priora verba in titulum rejecta, ad sensum perficiendum additur declarari liceat: quæ absunt a cod. Vat. Regine, et multo magis ab aliis codd. Luc. et Vat., qui æque ac exemplaria nostræ collectionis canonem inchoant a verbis: Nullum absolute liceat ordinari*. Verbum *liceat* deest in so'is mss. hujus collectionis.

^l Cod. Luc., *nisi peculiariter ecclesie civitatis, aut possessionis, aut martyrii, aut monasterii, qui ordinatus est, pronuntiar*.

^m Just. et Vat. 1342, *Horum autem ordinatio [lege ordinationem] hujusmodi constitui [lege constituit] sancta synodus inefficacem esse, et in nullo posse ad ordinandi [Vat., ad ordinationis, lege ex Græco ad ordinantis] injuriam prævalere*. Hæc lectio Priscæ versionis cum nimis erronea videretur, in cod. Luc. præterita fuit, et substituta alia lectio ex Dionysii versione sic: *Qui vero absolute ordinatur, decrevit sancta synodus irritam esse hujusmodi manus impositionem, et nunquam [lege et nunquam] posse ministrare ad ordinantis injuriam*. Vat. Reg. nostram lectionem approbat, excepta harum vocum syntaxi, *ordinationem hujusmodi, qui absolute*. Mox nusquam pro *nunquam* emendavimus ex Vind., Vat. Regine allisque codd.

ⁿ Titulus in mss. Vind., *Ut monachi ad militiam non redeant*.

^o Just., *Si vero hoc arripientes, et non penitentes revertantur ad quod antea elegerunt*. Luc. et Vat., *Si vero hoc arripuerint*. Quæsn., *nisi penitentes; scripimus et non penitentes cum omnibus nostris codd.* Mox Luc., *propter Deum prius elegerunt*.

ripuerint, et non poenitentes ad hoc revertantur, A clericus disceptationem habeat cum metropolitano episcopo, aut ad dioceseos primam sedem recurrat, aut ad sedem Constantinopolitanam, apud quam causa dicatur ^b.

230 ^a VIII. Clerici qui pauperum dispensationi, vel monasteriorum, vel martyriorum praesunt, sub potestate ^b singularum civitatum episcoporum secundum sanctorum canonum traditionem perdurent; nec per suam temeritatem episcopi sui moderationem declinent. Qui autem hujusmodi dispositionem quolibet modo subvertere ausi fuerint, et episcopo suo ^c non obedierint, si quidem clerici fuerint, canonicæ damnationi subjaceant; si autem monachi aut laici sunt, a communione suspendantur.

^d IX. Si quis clericus cum clerico causam habet, episcopum suum non deserat, ut ad judicia sæcularia currat; sed prius ^e apud episcopum suum examinet causam: aut certe cum voluntate ipsius episcopi causa dicatur apud quos ^f partes coperant. Si quis autem contra hæc venire tentaverit, canonicis interdictis subjaceat. **231** Si vero clericus ^g habeat causam cum extraneo episcopo, vel cum suo, apud synodum provincie causam dicat. Si autem episcopus aut

clericus disceptationem habeat cum metropolitano episcopo, aut ad dioceseos primam sedem recurrat, aut ad sedem Constantinopolitanam, apud quam causa dicatur ^b.

¹ X. Non licere clericum in duarum pariter civitatum Ecclesiis militare: in qua primum ordinatus est, et ad quam quasi majorem per vanæ gloriæ desiderium confugit. Eos vero qui hoc tentaverint, Ecclesie propriæ restituendos esse in qua primum ordinati sunt, et ibi tantum ministrare. ¹ Si quis tamen jam ex alia in aliam Ecclesiam translatus est, in nullis causis ² **232** prioris Ecclesie, vel ad ipsam pertinentibus martyriis, vel xenodochiis, vel pauperum rebus habeat facultatem tractandi. Eos vero qui ausi fuerint post hoc constitutum magnæ ¹ et generalis istius synodi aliquid contrarium agere in his quæ nuper sancta synodus interdixit, proprium gradum amittant.

XI. Omnes pauperes et revera egentes solatiis oportet pacificis, et ecclesiasticis tantum litteris prosequi, et non ² synodicis; quoniam synodicas litteras

^a Tit. in mss. Vind., *Ut dispensatores pauperum episcopo suo obediant. Cod. Luc., Clerici qui præficiuntur pauperum dispensationi, vel monasteriorum, et basilicis martyrum sub episcopis, qui in unaquaque civitate sunt, secundum sanctorum Patrum traditiones permanent, ne per suam, etc.* Hæc ex Dionysiana versione finire excerptis. Ms. Vat. Isidorianam prorsus recepit: *Clerici in ptochis (loca mendicorum) et monasteriis, etc., ut in vulg. Isid. t. IV Conc. Ven. eccl. col. 1703.*

^b Sic codd. Vind. et Vat. Reg. Quesnellus, *singularium. Apud Just. male, insularum. Mox in Vat. Reg., secundum sanctorum Patrum canonum traditionem. Just., secundum sanctorum Patrum traditionem perdurent, nec sua temeritate.*

^c Vat. Reg. cum Just. et Luc., *non dederint consuetam, siq. idem. Mox, laici sint in Vat. Reg. Apud Just. cum ms. Luc., laici fuerint, a communione cessent.*

^d Tit. in Vind. marg.: *Si clericus contra aliam causam habeat, an e episcopo suo examinatur. In mss. Just. et Vat. loco tituli, Si clericus cum clerico causam habeat. Canonem autem additis duobus vocibus incipiunt: Placuit ut episcopum suum, etc. Cod. Luc. eandem lectionem habet, et solum a canone titulum non sejungit. Mox Vind. cum Just., Luc. et Vat., et ad iudicia. Id in his tribus mss. probe intelligitur præmissis vocibus placuit ut: in Vind. autem deficientibus his vocibus, non ita: unde vulgatam Quesnelli lectionem cod. Vat. Reg. approbatam, ac probe coherentem retinimus.*

^e Just. cum Luc. et Vat. mss. adlit ut dictum **D** est. Mox hi codices delent *episcopi.*

^f Ita cod. Vind., concinentibus Vat. Reg. et Oxon., quorum primus solum pro *coperant* habet *inceperint, alter coperunt. Quesn. in texto, utraque partes voluerint, iudicium continebant; ac in margine: Forte iudiciumque tenebant. Ille additamentum ex Dionysiana versione decerptum, cætera exemplaria Priscæ versionis ignorant: nam codd. Luc. et Vat. habent partes utraque voluerint. Si quis autem, etc. Just. mendose, partes utraque voluerunt. Si quis, etc.*

^g Codd. Just., Luc. et Vat. addunt *quis. Deiu cod. Luc., apud synodum provincie iudicatur; et mox cum Just. et Vat., Si autem episcopus aut clericus discrepationem habeat cum metropolitano episcopo, ad primam sedem recurrat, aut ad sedem Constantinopolitanam, et ibi causam definiant.*

^h Quesn. ex cod. Thuan. addidit *et apud ipsam iudicatur. Delevimus cum mss. Vind., Oxon. et Vat. Reginæ.*

¹ Titulus mss. Vind.: *Non liceat de alia in aliam civitatem transire. Apud Just. tituli loco sic: Ut nulli clericorum liceat ab Ecclesia sua discedere. Canon vero incipit: Civitatum Ecclesiis [supple cum ms. Luc. debeat] militare, in qua primo ordinatus quis est, et non ad quam, etc. Mox idem Just., tentaverunt.*

¹ Quesn., *si quis tamen ex alia jam Ecclesia in aliam translatus est. Syntaxim collicum Vind. et Vat. Reg. secuti sumus.*

² Notat Quesnellus in cod. Thuan. haberi sic: *Prioris Ecclesie, vel martyriorum, quæ sub ea sunt, aut phoctorum, aut xenodochiorum rebus in nullo communicet. Eos vero qui ausi fuerint post definitionem magnæ et universalis hujus synodi quidquam ex his quæ sunt prohibita agere, decrevit sancta synodus a proprio hujusmodi gradu recidere. Coust. in eodem codice tunc Colbertino legit *recedere. Quesn. mallet lrgi recidere, vel excidere: ut habet, inquit, vulgata versio ad latius Græcæ editionis excusa, ex qua hæc omnia sumpta sunt, in quibus Thuan. codex ab Oxon. et Justello discrepat. Clarius dicentur hæc sumpta fuisse ex versione Dionysii Exiguus, ex qua pro phoctorum corrigendum est ptochiorum, et ausi pro ausi. Codex Vat. Reg. pro xenodochiis habet synodochiis; Vind. synodicis.**

¹ Tres codd. Just., Luc. et Vat. habent *et universalis, ac pro istius solus Just. totius.*

² Hic canon in mss. Vind. titulo caret. In vocem autem *synodicis*, quam nostri quoque codices hujus Priscæ versionis præferunt [Luc., *synodiciis* et *synodicias*], hanc annotationem Quesnellus subjicit: Ita habetur et can. 13, a quo reliquæ versiones discrepant, quæ habent *commendatiis*. Ad codices nostros Oxon. et Thuan. propius accedit codex Ancienensis, ex quo varias aliquot lectiones decerpere, et in margine Dionysianæ versionis apposuisse postremæ Conciliorum editionis procuratores: habet porro *synodiciis*. Nostræ versionis auctor legebat fortasse in mendoso codice Græco *συνδοχικός* pro *συνδοχικός*. Ancienensis autem lectio ex eo codice nata videtur, quæ voren haberet derivatam ex verbo *συνδοχικός*, quod significat *comitor, seu itineris socius cum*: vel ab *ὁδῶν* seu *ὁδῶν, viatico instruo*; eo quod hujusmodi litteræ commendatiis clericis pro itineris socio ac viatico essent. De litteris canonicis abunde disseruit Gerardus Rodolphus in libello de his edito Colonia: 1583. Vide

his tantum dari convenit qui bonæ opinionis esse videntur.

^a XII. Pervenit ad nos quoniam quidam contra ecclesiastica statuta se potestatibus conferentes, per pragmaticum unam **233** provinciam dividerunt in duas, ac per hoc ^b duos in una provincia esse metropolitanos episcopos. Igitur constituit sancta synodus nihil tale deinceps tentari ab episcopis; ^c ne qui hujusmodi aliquid arripuerint proprium amittant gradum. Quæcunque vero civitates jam per sacras litteras nomine metropolitano funguntur, ^d ipsæ solæ honorem consequantur, et is qui huic Ecclesie præest episcopus, salvo utique proprio jure, quod revera metropolitana civitati convenit.

^e XIII. Peregrinos clericos et lectores in alia civitate sine synodicalis litteris sui episcopi penitus nunquam ministrare posse.

^f XIV. Quoniam in quibusdam provinciis lectores et psaltes nubere permittuntur, constituit sancta synodus non licere quemquam ^g alterius hæreseos mulierem accipere. Eos vero qui jam ex tali matrimonio filios procreaverunt, si quidem filios suos apud hære-

etiam Bernardinum Ferrerium in libro quem scripsit de antiquo ecclesiasticarum Epistolarum genere; Annibalæ Fabrotum in Balsamonis collect. Eccles. Const. lib. III, tit. 1; Christophorum Justellum in hunc codicis Ecclesie universæ canonem; notas etiam Gabrielis Albaspinæ episc. Aurelianensis in hunc canonem; ubi accurate fuseque disserit de gemina interpretatione et sensu Græcæ vocis ὑπόληψις, quæ canonem fere claudit. Nimirum hæc τοῖς ὄψει μόνοις ἐν ὑπόληψι κεραισὶ χρισθιῶν προσώποις alii aliter interpretati sunt. Versio quæ Græcæ textui adjacet, tam in Justelliano Ecclesie universæ codice, quam in vulgatis, et Græci collectores et commentatores Balsamon, Zona as, et Blastares, de his personis quæ suspectæ sunt, canonem explicant. Antiquæ versiones Latine contrario sensu exponunt: Dionysius quidem de honoratioribus personis; Isidoriana de his qui in opera sunt clariores. Jacobus Cujacius ad cap. 5 de clericis non residentibus, interpretatur de honestioribus personis, qui sunt in reparatione, seu integræ famæ. Quem sensum ita exprimit vetus interpretis noster, cui Prisca Justelli versio concinit, de iis qui bonæ opinionis esse videntur. Ad hunc postremum sensum Dionysianam versionem aliasque, quæ de honoratioribus interpretantur, trahit Albaspinus: suam opinionem majore procul dubio confidentia prolaturus in medium, si codicis nostri versionem legis-et, cui non modica inde commendatio accedit, quod celebri œcumenicæ synodi canonis lucem nonnullam afferat. Hactenus Quesnellus

^a Tit. cod. J. Vind., *Ut provincia in duos metropolitanos episcopos non dividatur.*

^b Just., Luc. et Vat. mss., *Duo ... sunt metropolitani episcopi.* Dein post igitur iidem codd. cum Vat. Regine addunt *nunc*; et pro *sancta* habent *magna*.

^c Tres laudati codd., et qui. Vind. cum Vat. Regine, minus ne qui. Dein Just. omittit jam.

^d Vind. m., ipsi soli. Quesn. notat: *lege ipsæ solum, ut sensus exigit.* Dein post nomen episcopus Quesn. ex Thuan. exemplo inseruit *vocetur archiepiscopus*: quas voces etsi præferat etiam ms. Vat. Regine, ex cæteris tamen codd. delevimus, propterea quod in Græco etiam alii quæ versionibus desunt.

^e Titulus in codd. Vind., *Peregrini in alia civitate non ministrent.* Dein Vat. Regine, *Peregrinus, clericus, et lectores possint.* Just., Luc. et Vat., in *aliena civitate nusquam ministrare debere.*

^f Titulus in mss. Vind., *Ne cum hæreticis aut Ju-*

licos baptizaverunt ^h, postmodum posse catholicam communionem accipere; si autem non sunt baptizati, jam non posse apud hæreticos baptizari, nec ad conjugium cum hæretico conjungi, neque **234** cum Judæo, neque cum pagano, nisi forte promiserit se transferre ad fidem orthodoxam persona quæ conjungenda est cum orthodoxo. Si quis autem hujus sanctæ synodi constitutum violaverit, i canonum damnationem incurrat.

^k XV. Diaconissam mulierem non posse ordinari ante annum quadragesimum, et cum diligenti probatione. Si vero accepta ^l ordinatione, et certa tempora ministerii observans nuptiis se tradiderit ad injuriam Dei gratiæ, hujusmodi mulier anathematizetur, cum eo qui illi conjunctus est.

^m XVI. Nec eam quæ se Domino Deo virginem devovit, eodem modo nec monachum nubere licere. Si vero hoc facere voluerint, a communione suspendantur.

ⁿ Episcopo autem de hac re auctoritatem præbent, si velit eos reconciliare.

^o XVII. Rusticas parochias, quæ sunt in singulis *daïs* conjungi. Mox Quæsn., et psaltæ uxores ducere; Just., et salutem nubere, et in marg.: *lege saltem nubere, quod reperimus in Vat. 1342.* Utrumque mss. Veram lectionem suppeditavit cod. Luc., concinentibus Vind. ac Thuan., in quibus solum pro *psaltes* legitur *psaltæ*.

^p Just. et Luc., *alterius hæreticam.* Vat. melius habet tantum *hæreticam.* Hic autem *alterius hæreseos* idem est ac *alterius sectæ*, ut versiones Dion. et Isid. præferunt. Dein, apud Justellum, *procreaverunt.* Et siquidem.

^q Luc. et Vat., *postmodum vero*; et mox cum Just. et Vat. Regine, *possit eos in catholica communione percipere*, al., *accipere*, vel *recipere.* Dein, *jam non debere eos apud hæreticos baptizari ne ... cum hæreticis.* in Just. Luc. et Vat.

^r Tres iidem codd., *nisi forte se transferre ad fidem orthodoxam promiserint personæ quæ conjungendæ sunt cum orthodoxis*; et dein, *violare tentaverit pro violaverit.*

^s Iidem codd. cum Vat. Regine, *canonum diminationi subjaceat.*

^t Tit. cod. Vind., *De diaconissis.* Just., Luc. et Vat. 1342, cum titulum præferant *Quod [lege quot] annorum velari debeant ancillæ Dei*, canonem incipiunt sic: *Placuit non eas ordinari ante annum 40, et hoc cum diligenti, etc.* Vox *diaconissim* in mss. nostræ collectionis et in Vat. Regine exhibita, cum Græco aliisque versionibus concinit.

^u Just. cum Luc. et Vat., *velatione, et certo tempore ministerio observans.* Vat. Regine habet pariter et certo tempore ministerio observans. Oxon., *ministerium observans.* Vind., *ministerium observans.* Dein tres priores codd., *qui illi conjungitur.*

^v Titulus in mss. Vind., *Nec Deo dicata virgo nec monachi non nubant.* Quesn. sic canonem incipit: *Nec eam quæ se Domino virginem vocit, nubere licere, nec monachum uxorem ducere.* Prætulimus codd. Vind., Vat. Reg., cum quibus ceteræ tres concordant, solum var ante in his vocibus, *nec monachis nubere licebit.*

^w Just. cum Vat., *Episcopus autem de hac re auctoritatem præbebit, si velut eos reconciliari*; Vat., *reconciliare.* Codex Luc. versionem Dionysii hoc loco substituit: *Constituentibus autem decretis, ut habeant auctoritatem eisdem loci episcopus misericordiam humanitatemque largiri.*

^x the canon in Vind. titulo caret. Post pauca Vind. omittit primam vocem *eas*, Oxon. delet *maxime*, et Luc. præterit primam particulam *et*.

provinciis, inconvulsas manere constituimus apud A episcopos qui eas detinere videntur, maxime si eas annis triginta detinentes inviolate dispensaverunt; si vero ^a intra annos triginta facta est, aut **235** fiat de illis questio, his licere questionem movere apud synodum provinciae, qui ^b vim se pertulisse asserunt. Si quis autem a metropolitano suo episcopo male tractetur, apud primam sedem suae provinciae, vel apud Constantinopolitanam, causam dicat, sicut superius comprehensum est. Si qua vero potestate imperiali nova constituta est civitas, aut certe constituatur, civilibus et publicis forinulis, etiam parochiarum ecclesiasticarum ordo celebretur.

^c XVIII. Conjuracionis vel conspiracionis crimen etiam apud extrinsecas leges penitus amputatur; multo magis in Ecclesia Dei hoc ne fiat prohiberi oportet. Igitur si clerici aut monachi inventi fuerint ^d conjurati aut per conjurationem calumnam machinantes episcopis vel clericis, proprium amittant gradum.

^e XIX. Ad aures nostras pervenit quoniam in provinciis non sunt synodi episcoporum secundum canonum constituta, et ob hoc multa rerum ecclesiasticarum quae emendanda sunt negligi. Sancta igitur synodus constituit ^f secundum canones Patrum bis in anno in id ipsum episcopos per singulas provincias convenire ubi metropolitanus episcopus constituerit, et omnia quaecunque emergerint corrigere. Episcopi vero qui non convenierint ^g in propriis positi civitatibus, et non per professionem absentes, maxime suppeditante salute, et a necessariis et excusabilibus ^h occupationibus liberi, fraternitatis intuitu corripiantur.

^a Just., *intra triginta annis. Vat., in triginta annis. Luc., annis triginta.* Deinde Just., *aut si fiat.* In Luc. omittuntur voces de illis. Postea hi tres codd. cum Vat. Regine, apud synodum suae provinciae.

^b Cod. Thuan., *vim pertulisse asseruntur.*

^c Tit. in mss. Vind., *Qui conjurationem, non autem calumniam contra episcopum faciunt.* In Vat. 1342 totus hic canon ex Dionysii interpretatione penitus inseritur: *Crimen conjurationis vel conspirationis et a veteribus legibus est omnino prohibitum, et reliqua ut in Dionysio. Mox etiam desideratur in mss. Just. et Luc., qui de his habent amputari solere.*

^d Codd. Just. et Luc., *et per conjurationem calumniam facientes episcopis, vel quibuslibet clericis.* Mox Quesn. cum Oxon., *an tiam locum.* Scripsimus gradum cum mss. Vind., Thuan., Just. et Luc.

^e Tit. codd. Vind., *Synodus bis anno fiat.* Mox, *in quibusdam provinciis habent Just., Luc. et Vat. exemplaria; ac deinde, secundum canonum constitutum, et hoc multa rerum ecclesiasticarum quae corripienda sunt vel corrigenda negligi.*

^f Tres idem codd., concinente Vat. Regine, *secundum canones Patrum qui apud Niciam Bithyniae constituti sunt, bis in anno, etc.* Male in illis praemittitur ut ante secundum. Deinde Just. et Vat., *ex singulis provinciis convenire.*

^g Just. cum Luc. et Vat., *et in propriis positi civitatibus, et non profecti, sed absentes, maxime suppeditante salute accesserunt [Vat., cessarunt] nec excusabilibus [Luc., excusabilibus; Vat., excusabilibus] occupationibus liberi, etc.*

^h Tit. in mss. Vind.: *Qui alium clericum suscipi, a communione suspendi.* Mox, tres Iudaici codd., *sicut*

ⁱ XX. Clericos in Ecclesia militantes, **236** sicut jam constituimus, non licere in alterius civitatis Ecclesia militare, sed illa contentos esse in qua a principio ministrare meruerunt; extra eos qui amissa patria ad Ecclesiam aliam ^k necessitate venerunt. Si quis autem episcoporum post hoc constitutum, clericum ad alium pertinentem susceperit, placuit a communione suspendi et eum qui suscepit, et qui susceptus est, quousque ^l clericus qui transitum fecit ad suam redeat Ecclesiam.

^m XXI. Clericos vel laicos qui accusant episcopos vel clericos quomodocunque sine iudicio, non suscipi ad accusandum debere, nisi prius eorum existimatio fuerit discussa.

ⁿ XXII. Clericis non licere post mortem episcopi sui ea diripere quae illi competere ^o possunt, sicut et anterioribus canonibus cautum est; alioquin eos de gradibus suis posse periclitari.

^p XXIII. Ad aures sanctae synodi pervenit quoniam quidam clerici et monachi quibus nec aliquid ab episcopo suo commissum est, interdum etiam ab ipsius communione suspensi, ad Constantinopolitanam civitatem pergunt, et ibidem diu remorantes ecclesiasticam disciplinam disturbant, quorundam ^q autem etiam domos subvertunt. Ergo sancta synodus constituit prius quidem huiusmodi homines ^r per sanctae Ecclesiae Constantinopolitanae defensorem admoneri ut a civitate regia discedant; verum si ^s inter negotia fuerint per impudentiam remorati, ipsos etiam invitos **237** per eundem defensorem jactari, et ad loca propria cogi festinare.

^t XXIV. Quae Deo semel sacrata sunt monasteria secundum episcoporum consensum oportet in per-

jam constitutum est. Deinde, mendose in Just. et Vat., *contentum esse meruit; Vat. meruerit.*

^k Item codd. tres, *prae necessitate venerunt. Qui vero episcoporum ulterius Ecclesiae clericum susceperit.*

^l Addidimus clericus ex Vind. Alii codd., *clericum qui translati sunt, fecerit ad suam reverti Ecclesiam.*

^m Titulus in mss. Vind.: *Qui accusant episcopum.* Apud Just., Luc. et Vat. canon sic offertur: *Clerici vel laici qui episcopos accusarint, vel quibuslibet clericos, omnino sine iudicio eos non suscipi, nisi prius eorum existimatio fuerit diligenter [Luc., diligentius] examinata.* Cod. Co'b., similis Lucensi apud Constantium, nisi prius eorum opinio fuerit discussa. Vind. ms. ab edito textu solum discrepat: *nisi prius eorum existimationis fuerit opinio discussa.*

ⁿ Hic quoque canon in mss. Vind. titulo caret.

^o Male apud Just., Luc., Vat. 1342, et Vat. Reg., additur particula non; quae probe congrueret, si pro illi legeretur illis.

^p Tit. in mss. Vind., *Ut ad loca propria revertantur clerici.*

^q Quesn. delet autem, nos ex nostris mss. ac Just. adiecit.

^r Just., omisso per, mox habet admonere. Deinde vocem regia delent cum Just. plerique codd., etiam Vindebon.

^s Just., Luc. et Vat., *inter negotia et impudentia fuerint remorati; eos etiam invitos.... et ad loca propria revocari.* In Vind. deest cogi.

^t Tit. in codd. Vind., *Quando sacrata sunt monasteria, aenacula saecularia non fiant.* Mox, pro reservari, alias servari, vel conservari.

petuum monasteria nuncupari, et eorum res monasteriis reservari, et non posse alterius cœnacula secularia fieri: si qui vero hoc fieri permiserint, canonicis interdictis subjaceant.

XXV. Quoniam metropolitanorum quidam, sicut cognovimus, commissus sibi negligent greges, et ordinationes episcoporum^b differunt, placuit sanctæ synodo intra tres menses episcoporum ordinationes fieri; nisi forte necessitas inexcusabilis dilationis tempus protrahi eegerit, alioquin eos pœnæ ecclesiasticæ subjacere; Ecclesiæ vero^c viduæ redditis apud œconomum ipsius Ecclesiæ integros reservari.

XXVI. Quoniam in quibusdam Ecclesiis reperimus quod sine œconomis res ecclesiasticas tractant episcopi,^e placuit omnem Ecclesiam habentem episcopam, etiam œconomum habere de proprio clero, qui res ecclesiasticas dispenset cum consensu episcopi sui: ne cum dispensatio sine testimonio fuerit, res ecclesiasticæ^f dispersæ sint ad contumeliam pontifici irrogandam. Si vero hoc non fecerint, eos sanctis esse canonicis reos.

XXVII. Eos qui mulieres diripiunt hospitibus solitii nomine, aut illos qui connivere, 238 vel consensum rapientibus præbere videntur, statuit sancta synodus, si quidem clerici fuerint, proprium amittere gradum; si vero laici, anathematizari.

CAPITULUM XXVI.

¹ Incipit constitutio divæ memoriæ Marciani de synodo Chalcedonensi.

¹ Imperatores VALENTINIANUS et MARCIANUS Augusti universis populis.

Tandem aliquando quod summis studiis atque

^a Tres codd. Just., Luc. et Vat., non debere u'terius; et dein, si quis.... permiserit... subjaceat.

^b Hic canon in mss. Vind. titulo caret. Tres laudati codd. Just., Luc. et Vat., fieri differunt. Mox mendose, et nisi forte necessitas inexcusabilis ordinationis tempus, etc., apud solum Just.

^c Idem tres codices, viduata... conservari convenit. Vat. Reg. idem habet, omisso tantum verbo convenit.

^d Titulus in codd. Vind., Ut episcopi dispensatores habeant. Dein ante reperimus solus Quesn. addit rumore.

^e Just. et Luc., placuit omnino ut omnis Ecclesia habens episcopum (quæ desunt in Vat. 1342), et nihilominus præferunt etiam œconomum habere. Dein Just. et Vat. post vocem clero addunt censemus.

^f Sic Vind. cum tribus codd. sæpius memoratis. Quesn. cum Vat. Reg., dispergantur. Dein Just., fecerint, reos eos sanctis subjacere canonicis. Vat. et Luc., fecerint, reos esse, sanctis subjacere canonicis.

^g Tit. in mss. Vind., Qui mulieres diripiunt. Dein Just., Luc. et Vat., sancta constituit synodus.

^h Quesn., præcipuum. Melius proprium cum mss. Vind., Vat. Regine et Luc. Mox tres codd. Just., Luc. et Vat., amittunt, et dein anathematizantur.

ⁱ Ita codd. Vind. et Thuan. hujus collectionis. Quesn. cum Oxon., Constitutio Marciani imperatoris synodi supradictæ statuta confirmans. Hæc constitutio invenitur etiam in codicibus Rustici, ex quibus duos Baluzius contulit, nos autem antiquissimum Veronensis capituli 57. Exstat præterea in codd. collectionis Hisp. et Isid. Relegimus vero Vat. Hisp. 434 et Vat. Isid. 650. In codicibus Rustici hic titulus sequentibus legibus communis præligitur; Sanctæ memoriæ [cod. Ver., religiosi] principis Marciani, quas beatissimus Leo papa in suis confirmavit epistolis, de

votis optabamus evenit. ¹ Remota est de orbudona Christianorum lege contentio. Tandem remedia culpabilis erroris inventa sunt; et discors populorum sententia in unum consensum concordiamque convenit. ¹ E diversis enim provinciis religiosissimi sacerdotes Chalcedonam venerunt juxta nostra præcepta, et quid observari in religione debeat, perspicua definitione docuerunt. ² Cesset igitur jam profana contentio. Nam vere impius atque sacrilegus est qui post tot sacerdotum sententiam opinioni suæ aliquid tractandum relinquit. 239 Extrema quippe demerita est in medio et perspicuo die commentitium lumen inquirere; quisquis enim post veritatem repertam aliquid ulterius discutit, mendacium querit. Nemo itaque vel clericus, vel militans, vel alterius cujus-

libet conditionis, de fide Christiana publice turbis coadunatis et audientibus tractare conetur in posterum, ex hoc tumultus et perfidiæ occasionem requirens, nam injuriam facit judicio religiosissimæ synodi, si quis semel judicata ac recte disposita revolvere et publice disputare contendit: cum ea quæ nunc de Christiana fide statuta sunt, juxta apostolicas expositiones^o et statuta sanctorum Patrum trecentorum decem octo, et centum quinquaginta definita esse noceantur. Nam in contemptores^p hujus legis pœna non deerit: quia non solum contra fidem bene compositam veniunt, sed etiam Judæis et paganis ex hujuscemodi certamine profanant veneranda mysteria. Igitur si clericus erit qui publice tractare de religione ausus fuerit, consortio clericorum removebitur; si vero militia præditus sit, cingulo expellabitur. Cæteri etiam hujus criminis rei de hac sanctis-

prohibitis disputationibus a Christianis.

¹ Cod. Veron. Rustici cum cæteris Baluzii tom. IV Concil. Ven. edit., col. 2023, c.: Imperatores Cæsar. Flavius Valentinianus pontifex inclitus, Germanicus inclitus, Alamanicus inclitus, Sarmaticus inclitus, tribuniciæ pot. stat. vices septies, imperii vices sex, consul et ptes, et Flavius Marcianus pontifex inclitus, Germanicus inclitus, Sarmaticus inclitus, Alamanicus inclitus, Francicus inclitus, tribuniciæ potestatis vices septies [lege secundo] imperator, consul semel. Edictum civibus [Baluz. cum Græco addit nostris] Constantinopolitanis. Inscriptionem quam dedimus exhibent codices nostræ collectionis et Hisp. ac Isid.

² Thuan., Remota est quippe.

³ Codd. Hisp. et Is., Ab universis enim. Dein mss. Rustici, reverentissimi sacerdotes. Mox, vocem Chalcedonam, a Quesn. omissam, ex omnibus nostris et Baluzii codd. nec non editis revocavimus.

⁴ Vat., Hisp. et Is. cum Merlino, discessit igitur.

⁵ Quesn., publice determinata coadunatis; quibus concinunt codd. Hisp. et Isid. in mss. Vind., Thuan. et Vat. 1323, publice aliquid terminabit coadunatis; vel in Thuan., ut coadunatis. Melior est lectio codicem Rustici, quam in Veron. et vulgatis Conciliorum invenimus; cui suffragatur Facundus lib. xn, c. 2, publice congregatis populis et audientibus tractare præsumat. Concordant etiam illa sequenti constitutio, de religione publice contendere coadunatis populis, etc. Mox in cod. Oxon. pro perfidiæ legitur per fidei.

⁶ Codd. Rustici, et instituta.

⁷ Solus Quesn. omittit hujus.

⁸ Codd. Il sp., Isid. et Rustici, a consortio. Post pauca vulg. Conc., de hac regia urbe. Mox mss. Hisp. et Is., pellantur.

alma urbe pellentur, pro vigore iudicario etiam competentibus supplicis subjugandi. Consat enim hinc hæreticæ insanis somitem exordiaque præheri, dum publice quidam disputant atque contendunt. **240** Universi ergo quæ a sancta synodo Chalcedonensi statuta sunt custodire debebant, nihil postea b d. bitari. Hoc itaque commoniti nostræ serenitatis edicto, abstinete profanis vocibus, et ulterius desinite de divinis disputare; quod nefas est: quia peccatum hoc non solum divino iudicio, prout credimus, punietur, verum etiam legum et iudicium auctoritate coercetur. ^d Data vi kal. Febr., Constantinopoli, Sporatio consule.

CAPITULUM XXVII.

^a *Inscripta constitutio d. ræ memoriae Marciani, Christianis catholicis in synodo convenientibus.*

^b *Idem Augusti Palladio præfecto prætorio.*

Venerabilem catholicæ orthodoxorum fidei sanetitatem manifestam et indubitam universis consistuere cupiens nostra serenitas, ut major erga Divinitatis obsequia hominibus religio traderetur, tantam atque talem synodum s ex omnibus pene **241** provinciis coadunatis episcopis in Chalcedonensi civitate colligi iussit; atque ibi plurimis diebus tractatu habito, quod verum et insucatum Christianæ fidei esset invenit. Votis etenim plurimis et orationibus exorare Divinitatem quatenus sancta eos et plena veritas non lateret, secutique sunt statuta venerabilium Patrum, ea videlicet quæ apud Nicæam trecentorum decem et octo sanctorum episcoporum sunt sententia definita; similiter et ea quæ

A centum quinquaginta in hac urbe amplissima coadunati constituerunt; atque ea quæ apud Ephesum b de fide statuta sunt, cum beatissimæ recordationis Celestini Romanæ urbis et Cyrillus Alexandrinæ civitatis ^c episcopi invenero veritatem. Que tempore etiam Nestorianus error exclusus est, ejus auctore damnato. Quibus ita rite et venerabiliter apud Chalcedonam inquisitis, Eutyches, qui plura affirmabat illicita, cum sua assertione dejectus est: ^d ne decipiendorum ulterius ei hominum præberetur facultas. Ordinatis itaque religiose et fideliter quæ venerandam orthodoxorum fidem fundasse noscuntur, ita ut nulla in posterum dubitatio vel illis qui calumniari Divinitatem assolent, relinquatur; særo nostræ serenitatis edicto venerandam synodum confirmantes, **B** admonuimus universos ut de religione disputare desinerent; quoniam unus et alter tanta secreta invenire non posset, maxime cum ^e summo labore et amplissimis orationibus tot venerabiles sacerdotes, nisi Deo, ut credendum est, auctore, ad indaginem veritatis non potuerint pervenire. Verum, sicut manifesta ratione cognovimus, non desinant quicquam in eadem perversitatis insaniam permanere, et de religione publicè contendere populis coadunatis, et mysteria divina Judæorum pag. norumque sub obtutibus publicare et profanare, quæ rectius colenda sunt quam inquirenda. Oportuerat itaque in eadem pertinacia consistentes, statuta dudum animadversione compesci: ut pœna corrigeret quos reverentia jussionum **242** emendare non potuit. Verum in hoc seculi consuetudinem nostram, nocentes ^f non puni-

^a Quæsn., infamæ. Correximus ex Vind. aliisque pluribus ac posterioribus codicibus. Mox nutriri pro præheri in mss. Vat., Hisp. et Isid.

^b Codd. Rust. et, dubitantes. Vind. et Facundus, dubitari.

^c Addidimus hæc, requirente sensu, cum mss. Rustici et Hisp. ac Isid.

^d Cod. Vind., Data vii kal. Labb., ommissa voce Data, habet Constantinopoli vii idus Febr. Hæc conciliaur, si legas cum codd. Vat. Hisp. et Isid., Proposita vii kal. Febr. Constantinopoli, et cum codd. Rustici, concinentis Græco textu, Datum vii idus Febr. Constantinopolim.

^e Exstat in mss. codd. hujus collectionis et Rustici ac in Vat. 1522. In vulg. Conciliorum legitur parte III conc. Chalced., cap. 4. Titulus in ms. Ver. 57 Rustici sic exhibetur: *Item de eodem edictum secundum. Laudatus cod. Vat., Incipit aia constitutio divæ memoriae Marciani in [lege pro] synodo Chalcedonensi.* **D** Cod. Oxon., *Ejusdem imperatoris constitutio ad Palladium P. P., ejusdem synodi decreta serva i præcipiens, Eutyches errore damnato. Titulus quem dedimus est in veterioribus nostræ collectionis codd. Thuan. et Vind., in quem hæc notavit Quænellus: *Hunc titulum habet codex Thuanicus. Ex quo synodus aliis omnibus ignota modo sanotacit. Quo convenit synodus indicat alii codices, Crabbianus scilicet, in quo hujusmodi titulus legitur: Edictum ad CP. civis, etc.; et Boherianus laudatus in L. bbeana Conciliorum editione, qui alterum hunc exhibet: Civibus nostris CP. idem Augustus. Denique vulg. edit.: Edictum... Propositum Constantinopoli. Nimirum redox e synodo ænemica Anatolius, quid in ea acum esset pro fide suis significare pro more et officio volens conventum Ecclæ: sæc habuit ad rem et hoc Marciani edictum**

missum est; quo synodalem definitionem imperatoria constitutione confirmatam esse nemo nesciret. Cui conventui cum episcopi tunc in urbe commorantes pro more interfuisent, inde synodi nomine donatus est.

^f Cod. Vind., *Idem Augustus Palladio, etc. Vat. 1522, Imperator Marcianus Augustus Palladio, etc. Cod. Veron., concinentibus cæteris Rustici: Idem Augusti Constantinopolitani civibus nostris; et in fine constitutionis addit, Eodem exemplo scripta Palladio viro illustri præfecto Orientis, Valentiniano viro illustri præfecto Illyrici, Tatiano viro illustri præfecto Urbis, Vincomalo viro illustri magistro officiorum et consuli designato.*

^g Solus Quæsn. ex uno ms. Oxon. inseruit *quantam nulla memoria meminit. Desunt in omnibus nostris et Baluzii codd. atque vulg., immo etiam in Thuan. ejusdem Quænellii.*

^h Vulg. Conc. cum mss. Rustici et Græco textu addunt *pridem.*

ⁱ Vulg. Conc. post edit. Rom., *episcopi veritatis duces fuerunt, nullis Latinis codd. suffragantibus.*

^j Quæsn., *ne recipiendorum ulterius sacrilegiorum præberetur, etc. Thuan., ne et recipiendo ulterius a quoquam hominum præberetur, etc. M. lior lectio exemplarium Rustici, concinentibus vulg. et Græco textu. In Vat. et Vind., *recipiendorum pro decipiendorum, quod mendum variis lectionibus inducendis occasionem dedisse videtur.**

^k Quæsn. inserit *nisi: delevisimus cum codd. Vind. et vulg. Conciliorum. Mox in hisdem vulg., et magis orationibus.*

^l Cod. Vind. omittit *non punimus, sed iterat. Hinc forte cum hic locus sensu careat, suppletæ fuerunt hæc voces, quæ in aliis codicibus hujus collectionis leguntur. Veterior lectio videtur illa vulg. torum et*

mus, sed iterat clementia nostra iustionem ut in futurum prohibitis omnes abstineant, nec conventicula colligant super religione certantes; quia in hujusmodi perversitate et vanitate detecti statuas dudum suscipient pœnas, et iudiciario motu, prout religio temporibus convenit, punientur. Oportet enim Chalcedonensem synodum sequi, in qua omnibus quaesitis diligenter, ea definita sunt quæ pridem tris prædicti cœtus apostolicam fidem secuti, omnibus observanda prædixerunt. Data ^b tertio idus Martias, Constantinopoli. Sporatio viro clarissimo consule, et qui fuerit nuntiatus.

CAPITULUM XXVIII.

^a *Item alia ejusdem Marciani Augusti Constitutio de fide catholica obtinenda et de Eutychnianis et Apollinaristis, eorumque pœnis.*

Idem AUGUSTUS PALLADIO præfecto prætorio.

^a Licet jam sacratissima constitutione mansuetudinis nostræ cautum ac definitum sit quæ in eos severitas exercenda sit qui, Eutychetis vel Apollinaris hæreticam perversitatem secuti, a religione et fide catholica deviarunt: Alexandrinæ tamen urbis cives atque habitatores tantis sunt Apollinaris infecti venenis, ut necessarium fuerit ea quæ jam ante sanximus repetita nunc etiam lege decernere. Oportet enim ut sit numerosa severitas sanctionum, ubi est crebra licentia culparum. Custodiendæ præterea orthodoxæ fidei tanto a serenitate mea cura adhiberi impensius debet, ^b 243 quanto res humanas divinæ præcedunt. Quicumque ergo vel in hac sacra urbe, vel in Alexandrina civitate, vel in omni Ægyptiaca diocesi, diversisque aliis provinciis, Eutychetis profanam perversitatem sequuntur, et ita non credunt ut trecenti decem et octo sancti Patres tradiderunt, catholicam fidem in Nicæna civitate fundantes; ^c centum quoque et quinquaginta alii venerabiles episcopi, qui in alia urbe Constantinopolitana postea conveniunt; et sicut Athanasius, et Theophilus, et Cyrillus ^d sancti episcopi Alexandrinæ civitatis credebant; quos etiam Ephesina synodus, cui beatæ memoriæ Cyrillus præfuit, in qua Nestorii error expulsum est, ^e in universis secuta est; quos et nuper venerabilis synodus Chalcedonensis est secuta, prioribus conciliis sacerdotum ex omni prorsus parte consentiens, nihilque adimens ^f sacrosancto sym-

A bolo, neque adjiciens, sed Eutychetis dogmata funesta condemnans: sciant se hæreticos esse Apollinaristas. Apollinaris enim facinorosissimam sectam Eutyches et Dioscorus mente sacrilega sunt secuti; ideoque hi omnes qui Apollinaris vel Eutychetis perversitatem sequuntur, illis pœnis quæ divorum retro principum constitutionibus contra Apollinaristas, vel serenitatis nostræ postmodum sanctione contra Eutychnianistas, vel hac ipsa augustissima lege contra eosdem decretæ sunt, noverint se esse plectendos. Idcirco Apollinaristæ, id est Eutychnianistæ (quibus etsi est in appellatione diversitas, est tamen in hæresis pravitate conjunctio; et dispar quidem nomen, sed idem sacrilegium), sive in hac a ma urbe diversisque provinciis, sive in Alexandrina civitate, sive ^B in Ægyptiaca diocesi sunt, neque ita credunt ut prædicti venerabiles Patres credebant, neque viro reverentissimo Alexandrinæ urbis antistiti Proterio fidem orthodoxam tenenti communicant, secundum sacratissimas divorum retro principum constitutiones quæ de Apollinaristis promulgatæ sunt, non habeant potestatem faciendi testamenti ⁱ et condenda ultimæ voluntatis, neque id capiant quod ipsis ex testamento cujusquam fuerit derelictum, nihil etiam ex donatione aliqua consequantur, ²⁴⁴ sed si quid in ipsos vel liberalitate viventis, vel mortis fuerit voluntate collatum, id fisco nostro protinus addicatur. Ipsi vero in nullos aliquid ex facultatibus suis donationis titulo et jure transfundant. Episcopus quoque, vel presbyteros, aliosque clericos illis creare et habere non liceat, scientibus tam ^C i hos Eutychnianistas vel Apollinaristas qui ausi fuerint cuiquam episcopi, vel presbyteri, vel clerici nomen imponere, quam hos qui conati fuerint imponere sibi nomen sacerdotale retinere, pœnam exsilii cum facultatibus ænerum amissione subituros. Eos vero qui ^h antebac catholicarum Ecclesiarum clerici, vel orthodoxæ fidei monachi fuerunt, et relicto vero et orthodoxo omnipotentis Dei cultu, Apollinaris vel Eutychetis hæresim et dogmata abominanda sectati sunt, vel postea sectabuntur, omnibus pœnis quæ vel hæc, vel prioribus legibus adversus hæreticos constitutæ sunt, jubemus teneri, et extra ipsum quoque Romani imperii solum pelli, sicut de Manichæis præcedentium ^D legum statuta sanxerunt. Universi præterea Apolli-

exemplariam Rustici: *Verum in hoc secuti consuetudinem nostram, noscentes præ omnibus quod Divinitas pietate letatur, pœnam noentum credidimus differendam, iterata hac sancientes nostræ clementiæ iustione, ut in futurum, etc.*

^a Codd. Rustici cum vulg., tradiderunt.

^b Sic Quesn. cum nostro Vat. et Veron. 57 Rustici, astipulante Græco textu. Vind., vii idus. Duo codd. Rustici apud Baluzium, vi idus.

^c Legitur in mss. hujus collectionis, in Vat. 1322 et in Hisp. ac Isid. In vulgatis Conciliorum legitur part. iii concilii Chalcedonensis, c. 19. Titulum ad ms. Vind. ægegimus.

^d Codd. Vind. et Vat., Licet etiam. Crabb., Licet jam etiam. Dein Quesn., mansuetudinis meæ. Substitimus nostræ ex codd. Vind. et Vat. Mox, exercenda sit in mss. Vat. Hisp. et Isid., nec non apud Crabb.

^e Codd. Hisp. et Is. cum Merlino, vel ita ut centum et quinquaginta. Dein Crabbus, qui in hac alma urbe Constantinopolitana.

^f Idem codd. cum Merlino et Crabb., sanctæ recordationis episcopi. Mox Crabb., crediderunt.

^g Ms. Hisp., Is. et Merl., universos secuta est; et post pauca, consentientibus.

^h Solus Quesn., sancto.

ⁱ Codd. Vat. Hisp. et Is., cum Merl., nec condenda, et paulo post pro capiant habent acquirunt.

^j Crabb. delet hos. Vat. Hisp. et Isid., tam his Eutychnianistas, vel Apollinaristas.... quam his.... pœnam se exsilii.

^k S.c. mss. Vind. et Crabb. Quesnellus, crite. Dein Vat. Hisp. et Is., derelicto vero.

uaristæ vel Eutychnistæ nec ecclesias nec monasteria sibi a constituent; parasynaxes et conventicula tam diurna quam nocturna non contrahant, neque ad domum, neque ad possessionem cuiusquam, neque ad monasterium, vel ad quemcumque alterum locum operatori sectæ funestissimæ congregentur. Quod si fecerint, et hoc factum fuisse domino volente constiterit, post rem in examine a iudicis approbatam, domus vel possessio in qua convenerint fisco sine dilatione societur; monasterium vero ejus civitatis orthodoxæ Ecclesiæ in cuius territorio est jubemus addici. Si vero ignorante domino, sciente vero eo qui pensiones domus exigit, vel conductore, vel procuratore, vel actore prædii, parasynaxes et conventicula interdicta collegerint; conductor, vel procurator, sive actor, seu quicumque est, qui in domo, sive possessione, vel monasterio eos receperit, et passus fuerit illicitas parasynaxes conventusque celebrari, si villis conditionis est et abjectæ, suscipibus publicæ, et in poenam suam, et in aliorum coerceatur exemplum; 245 si vero honestæ personæ sunt, decem libras auri mulctæ nomine fisco nostro cogantur inferre. Nullum præterea Apollinaristam vel Eutychnistam ad aliquam jubemus aspirare militiam, nisi ad cohortilianam vel limitaneam. Si qui vero extra cohortilianam vel limitaneam inventi fuerint militare, soluto cingulo, honestorum hominum et palatii communionem priventur; nec in alia quam in ea in qua nati sunt civitate, vel vico ac regione versentur. Si qui vero in hac alma urbe nati sunt, tam sacratissimo comitatu quam omni per provincias metropolitana civitate pellantur. Nulli insuper Eutychnistæ vel Apollinaristæ publice vel privatim advocandi cœtus et circulos contrahendi, et de hæretico errore disputandi, ac perversitatem facinorosi dogmatis asserendi, tribuatur facultas. Nulli etiam contra venerabilem Chalcedonensem synodum liceat aliquid vel dictare, vel scribere, vel odere atque emitte, aut aliorum super eadem rescripta proferre, nemo hu-

A jusmodi habere libros et sacrilega scriptorum audeat monumenta servare. Quod si qui in his criminibus fuerint deprehensi, perpetua deportatione damnentur. Eos vero qui discendi studio audierint de infusta hæresi disputantes, decem librarum auri quæ fisco nostro inferendæ sunt, jubemus subire dispendium. Omnes vero hujusmodi chartæ ac libri qui funestum Eutychetis, hoc est Apollinaris, fuerint dogma complexi, incendio concrementur: ut facinorosæ perversitatis vestigia ipsa flammis ambusta depereant. Equum namque est ut immanissima sacrilegia par poenæ magnitudo percellat, Palladi parens charissime atque amantissime. Illustris igitur et magnifica auctoritas tua, quæ hac sacratissima constitutione 246 decrevimus, in hac alma urbe, diversisque provinciis, ac præcipue in Alexandrina civitate, et per universam Ægyptiacam diocesim edictis ex more propositis, ad omnium notitiam faciat pervenire: ut cuncta quam statuimus i eis qui rei fuerint deprehensi, severitas protinus exerceatur: scientibus moderatoribus provinciarum, eorumque apparitoribus, defensoribus etiam civitatum, quod si ea quæ legis hujus religiosissima sanctione custodienda decrevimus, aut neglexerint, aut aliqua permiserint temeritate violari, denarum librarum auri mulctam fisco nostro cogentur inferre, et insuper existimationis suæ periculum sustinebunt. Ea quoque quæ de paganis per omne Romanum imperium valitura æqualiter perennitatis nostræ lege decrevimus, in eos instantissimè exerceantur quos constituerit profanos ritus ac simulacrorum impios cultus, et interdicta sibi sacrilegia celebrare. Data kal. Aug., Constantinopoli, divo Valentiniano Augusto et Anthemo viro clarissimo consulibus.

CAPITULUM XXIX.

a Epistola decretalis Siricii papæ ad Himerium Tarraconensem episcopum, o sub titulis XVI.

SIRICIUS P HIMERIO Tarraconensi episcopo.

Directa ad decessorem nostrum sanctæ recorda-

c Crab. cum Vat. 1322, nec in aliqua; et aliquanto post metropolitana.

b Crab., et hæretico more disputandi. Dein, pro dogmatis cod. Oxon. habet erroris; pro asserendi solus Quesn. astruendi; et pro tribuatur Crab. sit facultas.

d D Vat., Hisp. ac Isid. Mox in Vat. 1322, rescripta conferre. i Vat. 1322, in eis: Vat., Hisp. et Is. cum Crabbo, in eos.

b Crab., insuper etiam.

l Quesn. delet quæ, et postea edidit ut in eos. Delevimus ut cum mss. Vind. et Vat. 1322, ac proinde opus fuit inserere quæ cum Crab. et Vat. Hisp. ac Isid.

m Vat. Hisp. et Is. cum Crabbo, sub die kal. Aug., Constantinopoli, divo (Crab. addit Valentiniano) viii et Anthemo, etc. Nota viii nec saria, consulatum designat anni 455.

n Exstat in mss. collectionis præsentis. Vat. Regiæ 1987, Colb. Lucens's, Vat. 1312, Corbeiensi, Dion. Hisp., Hadrian. et Isid.

o Voces sub titulis XVI desunt in cod. Vind., leguntur

p Quidam codd. cum Vat. Regiæ 1907 et Vat. 1312 Hierio.

a Crab. cum mss. Vat. Hisp. et Is., construunt. Mox hi codd. cum Merl., neque synaxes et conventicula. Quesn.; parasynaxes, id est conventicula. Secuti sunt Crab. et mss. Thuan. ac Vind., similiter enim paulo post apud omnes legitur.

b Cod. Vind., alternum. Crab., alterius. Dein idem Crab. cum Hisp. et Isid., operadores. Quesn., operatori sectæ funestissimæ dogmata. Delevimus verbum dogmata cum omnibus codd. et vulg.; nec necessarium est, si voces sectæ funestissimæ tertio casu accipiantur.

c Sic Vind., Vat. et Crab. Quesnellus, iudicii.

d Oxon., domini.

e Crab., quicumque eos in domus, vel in possessionem, vel monasterium receperint, ac passi fuerint. Vind. quoque h bet receperint, ac passi fuerint.

f Quesn. præfixis duobus punctis sequitur sic: et nisi cohortilianam vel limitaneam inventi fuerint, etc. Cod. Vind. delet et: eoque deleto apertior est hujus loci defectus et saltus ob voces cohortilianam vel limitaneam repetitas in integro textu quem supplevimus ex mss. Vat. Hisp. et Isid., atque Merlino. Concinuit etiam Crabbus, nisi quod habet extra prædictam militiam inventi fuerint. Oxon. pro cohortilianam habet memlose cohortilianam. Crab., cohortilitiam: melius utrobique in Vat. Hisp. et Is., cohortilianam.

tionis Damasum fraternitatis **247** tuæ relatio, me jam in sede ipsius constitutum, quis ^a sic Dominus ordinavit, invenit; quam cum in conventu fratrum sollicitius legere, tanta invenimus quæ reprehensione et correctione sunt di na, quanta optarem laudanda cognoscere. Et quia necesse nos erat in ejus labores curasque succedere cui per Dei gratiam successimus in honore; facio, ut oportebat, primitus meæ profectionis indicio, ad singula, prout Dominus aspirare dignatus est, consultationi tuæ responsum competens non negamus; quia officii nostri consideratione, non est nobis dissimulare, non est tacere libertas, quibus major cunctis Christianæ ^b religionis zelus incumbit. Portamus onera omnium qui gravantur; quinimmo hæc portat in nobis beatus Petrus apostolus, qui nos in omnibus, ut confidimus, administrationis suæ protegit et tuetur hæredes.

• I. Prima itaque paginæ tuæ fronte s'gnasti, baptizatos ab impiis Arianis plurimos ad fidem catholicam festinare, et quosdam de fratribus nostris eosdem de quo baptizare velle, quod non licet: cum hoc fieri et apostolus vetet, et canones contradicant, et post cassatum Ariminense concilium missa ad provincias ^d a reverendæ memoriæ prædecessore meo Liberio generalia decreta prohibeant; quos nos cum Novatianis aliisque hæreticis, sicut est in synodo constitutum, per invocationem solam septiformis Spiritus, episcopalis manus impositione catholicorum conventui sociamus: quod etiam totus Oriens Occidensque custodit. A quo tramite vos quoque post hæc minime convenit deviare, si non vultis a nostro collegio synodali sententia separari.

• II. Sequitur deinde baptizandorum, prout unicuique libitum fuerit, improbabilis et emendanda confusio, quæ a nostris consecratoribus (quod a commoti dicimus) non ratione auctoritatis alicujus, sed sola temeritate præsumitur; ut passim ac libere in natalitiis Christi, seu apparitionis, nec non et apostolorum seu martyrum festivitibus innumeræ, ut

tur vero in Thuaneco. In generali quidem tabula huic collectioni præmissa habetur *super xv capitulis*, eo quod eisdem consultationum capita Himerius proposuit. Hic autem titulorum xvi nomine mandatum comprehenditur quo Himerio Siricius præcipit ut quindecim ejus capitulorum responsa ad cæterorum episcoporum notitiam perducatur. Quindecim vero tituli tantummodo leguntur non solum in Dion., verum etiam in cod. Vat. 1342. At in Vat. Regiæ exstat solum septem titulorum divisio, quos suo loco indicabimus. In cod. Vind. hujus collectionis tituli secunda manu ad cujusque capituli marginem annotantur hisdem fere verbis quæ apud Dionysium leguntur: *unde posteriori additamento tribuendi videntur. Enimvero in aliis codicibus hujus collectionis vel deunt, vel alii quandoque tituli exhibentur. Confer infer us not. 37 et 47 (Col. 559, n. 5; col. 561, n. 1).*

^a Ita omnes vulg. et codd. etiam Thuan. Solus Quen. cum Oxon., sic voluit Dominus.

^b Solum Quen., legis; et post pauca omisit hæc.

^c Titulus ad marg. cod. Vind.: *De Ariani, non re-baptizandis. Titulus in ms. Vat. Regiæ: Ex hæreticis non illicita iteratione baptismatis recipiendos, sed invocatione Spiritus septiformis.*

^d Vulg. cum ms. Vat. Regiæ, et Vat. 1342, a ve-

as-eris, plebes baptismi **248** nysterium consequantur; cum hoc sibi privilegium, et apud nos, et apud omnes Ecclesias Dominicum specialiter ^f cum Pentecoste sua Pascha defendat. Quibus solis per annum diebus, ad fidem confluentibus generalia baptismatis tradi convenit sacramenta, his dumtaxat electis, qui ante quadraginta vel eo amplius dies nomen dederint, et exorcismis quotidianis, orationibus, atque jejuniis fuerint expiati; quatenus apostolica illa impleatur præceptio, ut expurgato veteri fermento nova incipiat esse conspersio. Sicut ^e ergo paschalem reverentiam in nullo dicimus esse minuendam, ita infantibus qui ^h necdum poterunt per ætatem, vel his quibus in qualibet necessitate opus fuerit sacri unda baptismatis, omni volumus celeritate succurri: ne ad nostrarum perniciem tendat aulam, si, negato desiderantibus fonte salutari, exiens unusquisque de sæculo et regnum perdat et vitam. Quicumque ⁱ etiam discrimen naufragii, hostilitatis incursum, obaldionis ambiguum, vel cujuslibet corporalis ægritudinis desperationem incidierint, et sibi unico credulitatis auxilio poposcerint subveniri, eodem quo poscut momento temporis, expetitæ regenerationis præmia consequantur. Hac-tenus erratum in hæc parte sufficiat. Nunc præfatam regulam omnes teneant sacerdotes qui nolunt ab apostolicæ petre, super quam Christus universalem ^j construxit Ecclesiam, soliditate divelli.

^k III. Adjectum est etiam quosdam Christianos ad apostasiam, quod dici nefas est, transeuntes, et idolorum cultu et sacrificiorum continuatione profanatos: quos a Christi corpore et sanguine, quo dedum redempti fuerant renascendo, jubemus abscondi. Et si resipiscerent forte aliquando fuerint ad lamenta conversi, his quandiu vivunt agenda penitentia est, et in ultimo fine suo reconciliationis gratia tribuenda; quia, docente Domino, volumus mortem peccatoris, tantum ^l convertatur et vivat.

• IV. De conjugali autem velatione requisisti, *veranda.*

^m Tit. in marg. cod. Vind.: *Ut præter Pascha et Pentecostes baptismus non celebratur.* Vulg. Concil. cum Dion. Justelli et Isid., *Sequitur de diversis baptizandorum temporibus præsentis, etc.*

ⁿ Codd. Vat. Regiæ, et alius Vat. 1342 cum antiquioribus exemplaribus P. Constantii, cum Pentecoste, aut Pentecosten suo.

^o Coust. cum vulg. Concil. addit *sacram*; at notat tres codd. Colb. et Pith. omittit. Nostr. quoque tres codd. Vind., Vat. Regiæ et alius Vat. præter-eunt.

^p Sic omnes nostri codd. et vulg. Quenellus, loqui non poterunt.

^q Quen., ergo. Prætulimus alia vulgata, quibuscum concinunt ms. Vind. et Vat. Post pauca codd. Vind. et Vat. Regiæ cum Merlino et aliis ms. Coust., *corporalis ægritudinis desperationem.*

^r Vat. 1342, *fundavit.*

^s Titulus in marg. ms. Vind.: *De apostatis.*

^t Codd. Vat. Regiæ et alius Vat. cum Coust., ut *convertatur.*

^u Titulus in Vind.: *Quando (lege cum Dion. Quod non) liceat alterius sponsam ad matrimonium sortiri: Dion. in matrimonium sortiri. In ms. Vat.*

249 si desponsatam alii puellam alter ^a in matrimonio possit accipere? hoc ne fiat modis omnibus inhibemus; quia illa benedictio quam nuptiarum sacerdos imponit, apud fideles cujusdam sacrilegii instar est, si ulla transgressione violetur.

CAP. V. — ^b V. De his vero non incongrue dilectio tua apostolicam sedem credidit consulendam, qui acta poenitentia, tanquam canes et sues ^c ad vomitus pristinos et volutabra redeunt, et militiæ cingulum, et ludicras voluptates, et nova conjugia, et inhibitos denovo appetivere concubitus; quorum professam incontinentiam generati post absolutionem filii prodiderunt. De quibus quia jam non habent suffugium poenitendi, id duximus decernendum, ut sola intra Ecclesiam fidelibus oratione jungantur, sacræ mysteriorum celebritati, quamvis non moreantur, intersint; a Dominicæ autem mensæ convivio segregentur: ut hac saltem districtione correpti, et ipsi in se sua errata castigent, et aliis exemplum tribuant, quatenus ab obcenis cupiditatibus retrahantur. Quos tamen, quoniam carnali fragilitate ceciderunt ^d viaticum munere, cum ad Dominum cœperint proficisci, per communionis gratiam volumus sublevari. Quam formam et circa mulieres quæ se post poenitentiam talibus pollutionibus devixerunt, servandam esse censemus.

CAP. VI. — ^e VI. Præterea monachorum quosdam atque monacharum, abjecto proposito ^f sancto, in tantam potestatis esse demersos lasciviam, ut prius elanculo, velut sub monasteriorum prætextu illicita ac sacrilega se contagione miscuerint; postea vero ^g in abruptum conscientiarum desperatione perducti de illicitis complexibus libere filios procreaverint: quod et publicæ leges, et ecclesiastica jura condemnant. Has igitur impudicas detestabilesque personas a monasteriorum cœta, ecclesiarumque conventibus eliminandas esse mandamus; quatenus retrusæ in suis ergastulis, et tantum facinus continua lamentatione deflentes, purificatorio possint ^h poenitentia igne decoquere: **250** ut eis vel ad mortem saltem, solius misericordiæ intuitu, per communionis gratiam possit indulgentia subvenire.

Reginæ hoc est caput 2 ejuſque titulus: *De velandis qualiter.* Apud Justellum incipit: *De conjugationum autem violatione.* In vulg. Conc. post. edit. Rom., *De conjugali autem violatione.* Vide autem quæ de velatione nuptiali diximus not. 46 in Sacramentarium n. m. se Septembris tom. II, col. 130 (*nostri tom. II col. 129, not. 4*).

^a Alias. in matrimonium.

^b Titulus in Vind.: *De his qui poenitentiam servaverunt minime.*

^c Solus Quesn., *ad vomitum, et volutabra.* Mox cod. Vind., *et ad militiæ cingulum.*

^d Sic eum Const. et vulgatis nostri cod. Vind. et Vat. Reginæ. Quesnelli, *viatici munere.* Dion. Just., *Quibus tamen volumus subveniri.*

^e Tit. in Vind.: *De monachis et virginibus propositum non servantibus.* In Cod. Vat. Reginæ est caput 3, cui titulus præponitur: *De lapsu monachorum vel monacharum, qui in codice Colb. alterius collectionis tenet Constantio legitur.*

^f Ita prima manu in ms. Vind.; secunda vero, cum-

CAP. VII. — ⁱ VII. Veniamus nunc ad sacratissimos ordines clericorum, quos in venerandæ religionis injuriam, ita per vestras provincias ^j calcatos atque confusos charitate tua insinuante, reperimus; ut Jeremia nobis voce dicendum sit: *Quis dabit capiti meo aquam, et oculis meis fontem lacrymarum, et flebo populum hunc die ac nocte (Jerem. vii, 1)?* Si ergo beatus propheta ad legenda populi peccata, non sibi ait lacrymarum posse sufficere, quanto nos possumus dolere percilli, cum eorum qui in nostro sunt corpore compellimur facinora deplorare? Præcipue quibus, secundum beatum Paulum, instantia quotidiana et sollicitudo omnium Ecclesiarum ^k indesinenter incumbit. *Quis enim infirmatur, et ego non infirmor? quis scandalizatur, et ego non uror (II Cor. xi, 29)?*

B Plurimos enim sacerdotes Christi atque levitas post longa consecrationis suæ tempora, ^l tam de conjugii propriis quam de turpi coitu sobolem didicimus procreasse, et crimen suum hac præscriptione defendere, quia in veteri Testamento sacerdotibus ac ministris generandi facultas legitur attributa. Dicat nunc mihi quisquis ille est sectator libidinum, præceptorque vitiorum, si aestimat quia in lege Moysi passim sacris ordinibus a Domino laxata sunt frena luxuriæ, cur eos quibus committebantur sancta sanctorum præmonet, dicens: *Sancti estote, quia ego sanctus sum, Dominus Deus vester (Levit. xx, 7)?* Cur etiam procul a domibus suis anno vicis suæ in templo habitare jussi sunt sacerdotes? hac videlicet ratione, ne vel cum uxoribus possent carnale exercere commercium; ut conscientiarum integritate fulgentes, acceptabile Deo manus offerrent; quibus expleto deservitionis suæ tempore uxorius usus solius successionis causa fuerat relaxatus, quia non ex alia nisi ex tribu Levi quisquam ad Dei ministerium fuerat admitti præceptus. Unde et Dominus Jesus cum nos suo illustrasset adventu, in Evangelio ^m protestatus est **251** quia legem non venerit solvere, sed implere; et ideo Ecclesiæ, cujus sponsus est, formam castitatis voluit splendore radiare, ut in die judicii, cum rursus advenerit, sine macula et sine ruga eam possit, sicut per Apostolum suum instituit, reperire.

illis eodd. aliarum collectionum et editis, *sanctitatis.*

ⁿ Ms. Thuan., *in abruptam conscientiarum desperationem.* Mox pro *libere* cod. Oxon. habet *illicite, male.*

^o Idem Oxon. delet *poenitentia.*

^p Tit. ms. Vind.: *De clericis incontinentibus.* Mox, pro *ad sacratissimos* Quesn. *Veniamus ad sanctissimos.* Aliarum editionum lectionem ex omnibus nostris codicibus revocavimus.

^q Vat. 1542, cum duobus Colb. Constantii, *calcatos canones charitate;* qua lectione recepta paulo ante legendum est *et a quibus, non quos.*

^r Solus Quesn. omittit *indesinenter.*

^s Vulg. cum plerisque eodd., *tam de conjugii propriis, quam etiam de turpi coitu.* Ms. Vind., *de conjugibus.*

^t Vulg. cum ms. Vat. Reginæ, *et ego.* Mox vocem *Deus* ex ms. Vind. et cæteris editis adjecimus.

^u Aliæ edit., *protestatur, quia legem venerit implere, non solvere.* Hæc præterea verba similiter effertur in duobus eodd. Vat. Reginæ et alio Vat. In eod. Vind. omittuntur voces *sed implere.*

Quarum sanctionum omnes sacerdotes atque levitæ insolubili lege constringimur, ut a die ordinationis nostræ sobrietati ac pudicitia et corda nostra mancipemus et corpora; dummodo per omnia Deo nostro in his quæ quotidie offerimus sacrificiis placeamus. Qui autem in carne sunt, dicente electionis vase, Deo placere non possunt; vos autem jam non estis in carne, sed in spiritu; si tamen spiritus Dei habitat in vobis (Rom. viii, 9; I Cor. iii, 16). Et ubi poterit, nisi in corporibus, sicut legimus (II Cor. vi, 16), sanctis habitare Spiritus Dei? Et quia aliquanti de quibus loquimur, ut tua sanctitas retulit, ignoracione lapsos se esse deficient, his hac conditione misericordiam dicimus non negandam, ut sine ullo honoris augmento, in hoc quo detecti sunt, quandiu vixerint, officio perseverent; si tamen posthac continentes se studuerint exhibere. Illi vero qui illiciti privilegii excusacione nituntur, ut sibi hoc asserant veteri lege concessum, noverint se ab omni ecclesiastico honore, quo indigne usi sunt, apostolicæ sedis auctoritate dejectos; nec unquam posse veneranda atrectare mysteria, quibus se ipsi dum obscentis cupiditatibus inhiant, privaverunt. Et quia exempla præsentia cavere nos præmonent in futurum, si quilibet episcopus, presbyter, atque diaconus (quod non optamus) deinceps talis fuerit inventus, jam nunc sibi omnem per nos indulgentiæ aditum intelligat obseratum; quia ferro necesse est excidantur vulnera quæ fomentorum non senserint medicinam.

CAP. VIII. — VIII. Didicimus etiam licenter ac libere inexplorata vitæ homines, quibus etiam numerosa fuerint conjugia ad præfatas dignitates, prout cuique liberis, aspirare; quod non tantam illis qui ad hæc immoderata ambitione perveniunt, quantum metropolitanis specialiter pontificibus imputamus; qui dum inhibitis ausibus connivent, Domini nostri, quantum in se est, præcepta contemnunt. Et ut taceamus quod alius suspicamus, ubi illud est quod Dominus noster data per Moysen lege constituit, dicens: *Sacerdotes mei semel nubant*: et alio lo-

* Cod. Vat. Regiæ, opere.

* Vind. cum quibusdam editis delet si.

* Ita omnes codd. mss. et excusi, præter Quesn., apud quem legitur omnem per nos intelligat aditum esse obseratum.

* Tit. in Vind.: *De clericis quales liceat promoveri*. Hic titulus a Dionysianis discrepat. In cod. Vat. Regiæ hoc est caput 4, eique titulus præfigitur: *Periculorum metropolitanum cum eum (lego eo) qui indigne fuerit ordinatus*. Cum hoc concinit vetus cod. Corb., *Periculorum eum metropolitanum a quo aliquis indigne fuerit ordinatus*. Mox licenter scripsimus ex mss. Vind. et Vat. 1342, concinentibus aliis vulgaris. Quesn., libenter.

* Solus Quesn., inhiat. Ms. Corb., inhibitis motus non colibent.

* Idem Quesn. delet magis; et post pauca, *percellat pro corripat*. Vulg. et codd. secuti sumus. Vat. Regiæ, *juste corripat, qui dicit*.

* Tit. in ms. Vind.: *De clericorum conversatione*. In cod. Vat. Reg. est caput 5, cum titulo: *Clerici quantis temporibus esse debrant ut ad episcopatum perveniant*. Idem omnino titulus est in collectione Cor-

ACO: *Sacerdos uxorem virginem accipiat, non viduam, non repudiatam, non meretricem (Ezech. XLIV, 22)?* Quod secutus Apostolus ex persecutore prædicator, unius uxoris virum (I Tim. iii, 2), tam sacerdotem quam diaconum fieri debere mandavit. Quæ omnia ita a regionum vestrarum despiciuntur episcopis, quasi in contrarium magis fuerint constituta. Et quia non est nobis de hujusmodi usurpacionibus negligendum, ne nos indignantis vox Domini justa corripiat, qua dicit: *Videbas furem et curuebas cum eo; et ponebas tuam cum adulteris portionem (Psal. XLIX, 18)*: quid ab universis posthac Ecclesiis sequendum sit, quid vitandum, generali pronuntiatione decernimus.

CAP. IX. — IX. Quicumque itaque se Ecclesiæ vovit obsequiis a sua infantia, ante pubertatis annos baptizari, et lectorum debet ministerio sociari. Qui ab accessu adolescentiæ usque ad tricesimum ætatis annum si probabiliter vixerit, una tantum, et ea quam virginem communi per sacerdotem benedictione perceperit, uxore contentus, acolythus et subdiaconus esse debet; post quæ ad diaconi gradum, si se ipse primitus continentia præcunte dignum probavit, accedat. Ubi si ultra quinque annos laudabiliter ministravit, congrue presbyterium consequatur. Exinde post decennium, episcopalem cathedram poterit adipisci, si tamen per hæc tempora integritas vitæ ac fidei ejus fuerit approbata.

CAP. X. — X. Qui vero jam ætate grandævus melioris propositi conversione provocatus ex laico ad sacram militiam pervenire festinat, desiderii sui fructum non aliter obtinebit, nisi eo quo baptizatur tempore statim lectorum aut exorcistarum numero societetur, si tamen eum unam habuisse vel habere, et hanc virginem accepisse constet uxorem. Qui dum initiatus fuerit, expleto biennio, per quinquennium aliud acolythus et subdiaconus fiat, et sic ad diaconium, si per hæc tempora dignus judicatus fuerit, provehatur. Exinde jam accessu temporum ad presbyterium, vel episcopatum, si eum cleri ac plebis evocavit electio, non immerito societatur.

belensi. Codd. Pith. et Colb. hujus collectionis alium titulum præferunt: *Per quod (lego quot) gradus acolythus, subdiaconus, diaconus, presbyter, vel episcopus fiat*.

Undecim codd. apud Const. delent ab. Dein in Vat. 1342, pro ad tricesimum habetur ad xx ætatis suæ annum; quæ lectio verior videtur; nam Zoimus, qui in epistola ad Erychium has Siricii litteras præ oculis habuit, si ab infantia, inquit, ecclesiasticis ministeriis non ven dederit, inter lectores usque ad vicesimum ætatis annum continuata observatione perdetur.

* Tit. in Vind. *De grandævus*: in Vat. Regiæ, ubi est caput 6: *Qui ex laico grandævus ad clericatum vult transire*. Mox vulg. Conc. et Dion. Justelli, *conversatione pro conversione*.

* Vat. 1342, *promoveatur*.

* Idem Vat. cum Pith. et Colb. Lucen., *ede:umarit*, Hanc lectionem prætulit Constantinus, eo quod decem sit e decem unum veluti maxime præcellentium et omnium dignissimum eligere. Cod. Vat. Regiæ cum alio Colb., si in eum cleri ac plebis fuerit electio. Thuan., Colb., si eum..... sequitur electio. Dionysii regium exemplar, existit electio.

XI. Quisquis sane clericus viduam, aut certe secundam conjugem duxerit, omni ecclesiasticæ dignitatis privilegio mox aduletur, laica sibi tantum communione concessa, quam ita demum poterit possidere, si nihil postea, propter quod hanc perdat, admittat.

XII. Feminas vero non alias esse patitur in domibus clericorum, nisi eas tantum quas propter alias necessitudinum causas habitare cum iisdem synodus Nicæna permisit.

XIII. Monachos quoque, quos tamen morum gravitas et vitæ ac fidei institutio sancta commendat, clericorum officiis aggregari et optamus et volumus; ita ut qui intra tricesimum ætatis annum sunt, in minoribus per gradus singulos, crescente tempore, provehantur ordinibus; et sic ad diaconii vel presbyteratus insignia maturæ ætatis consecratione perveniant; nec statim saltu ad episcopatus culmen ascendant, nisi in his eadem que singulis dignitatibus superiora tempora præfiximus fuerint custodita.

XIV. Illud quoque nos par fuit providere, ut sicut penitentiam agere cuiquam non conceditur clericorum, ita et post penitentiam ac reconciliationem nulli unquam laico liceat honorem clericatus adipisci; quia quamvis sint omnium peccatorum contagione mundati, nulla tamen debent gerendorum sacramentorum instrumenta suscipere, qui dudum fuerint vasa vitiorum.

254 **XV.** Et quia in his omnibus quæ in reprehensionem veniunt, sola excusatio ignorationis obtemperat, cui nos interim solius pietatis intuitu necesse est clementer ignoscere: quicumque penitens, quicumque digamus, quicumque viduæ maritus ad sacramentum militiam inlebite et incompetenter irrepsit, hæc sibi conditione a nobis veniam intelligat relaxatam, ut in magno debeat computare beneficio, si adempta sibi omni spe promotionis, in hoc quo invenietur ordine perpetua stabilitate permaneat scilicet posthac pro vicariarum omnium summi antistites,

^a Tit. in cod. Vind.: *Quod clericus qui secundam duxerit uxorem deponatur. Mox plures codd. et edit., aut viduam.*

^b Tit. in ms. Vind.: *Quæ feminæ cum clericis habitent.*

^c Titulus in ms. Vind.: *De monachorum promotione.*

^d Vulg. Conc. post editionem Rom. addunt *digni*. Mox in Vat. Reg. et secunda manu in ms. Vind., ut in vulg., *promoveantur ordinibus.*

^e Duo mss. Colb. et Gerinan. Constantii, *nec statim ad. Vat. Reginæ cum tribus mss. ejusdem Constantii, nec saltim ad. Ms. Corb. enim aliis nonnullis nec saltu ad. Ex utraque lectione editi cum codd. nostræ collectionis, nec statim saltu ad. Isid. cum Merlino et Crab., nec per saltus ad. Mox Vat. Reg. delet superius.*

^f Tit. in cod. Vind.: *Quod penitens non fiat clericus. In duobus vero aliis codd. hujus collect. Thuan. et Pith.: Qui dudum fuerant vasa vitiorum, honorem clericatus non adipiscantur. Ms. Vat. Reg. caput 7. signat cum titulo: De laicis penitentibus nullum honorem adipisci debere.*

^g Titulus in Vind. ms.: *Ut si per ignorantiam penitens digamus, vel viduæ maritus clericus factus fuerit, non promoveatur. Mox his omnibus delicta præpositione*

quod si ultra ad sacros ordines quemquam de talibus crediderint assumendum, et de suo, et de eorum statu, quos contra canones et interdicta nostra prolexerint, congruam ab apostolica sede promendam esse sententiam.

XVI. Explicuimus, ut arbitror, frater charissime, universa quæ digesta sunt in querelam, et ad singulas causas de quibus per filium nostrum Bassianum presbyterum ad Romanam Ecclesiam, utpote ad caput tui corporis, retulisti, sufficientia, quantum opinor, responsa reddidimus. Nunc fraternitatis tuæ animum ad servandos canones et tenenda decretalia constituta magis ac magis incitamus; ut hæc quæ ad tua consulta rescripsimus, in omnium coepiscoporum nostrorum proferri facias notionem, et non solum eorum qui in tua sunt diocesi constituti, sed etiam ad universos Carthaginenses, ac Beticos, Lusitanos, atque Gallicos, vel eos qui vicinis tibi collimitantur hinc inde provinciis, hæc quæ a nobis sunt salubri ordinatione disposita, sub litterarum tuarum prosecutione mittantur. Et quanquam statuta sedis apostolicæ, vel canonum venerabilia definita nulli sacerdotum Domini ignorare sit liberum, utilius tamen atque pro antiquitate sacerdotii tui dilectioni tuæ esse admodum poterit gloriosum, si ea quæ ad te speciali nomine generaliter scripta sunt, per unanimis tuæ sollicitudinem in universorum fratrum nostrorum notitiam perferantur; quatenus et quæ a nobis non inconsculte, sed provide sub nimia cautela et deliberatione salubriter sunt constituta, intemerata permaneant; et omnibus in posterum excusationibus aditus, qui jam nulli apud nos patere poterit, obstruatur. Data quarto Idus Febr. Archadio et Bautone viris clarissimis consulibus.

CAPITULUM XXX.

¹ *Epistola papæ Siricii ad diversos episcopos misæ.*

Optarem semper, fratres charissimi, dilectioni et

in præferunt codd. Vat. Reginæ, Dion. Justelli, et Constantini.

^a Alias, *protectionis.*

^b Quesnellus, *sciantque*, repugnantibus cæteris editis et antiquis mss. codicibus.

^c Ita Vind. Vat. Reg. et alius Vat. cum plerisque aliis mss. laudatis a Constantio, qui cum Corb. et Quesnello Gallicos recipit. Mox Vat. Reg. cum aliis editis, *collimitant*. Sed passive usurpavit Solinus.

^d Sic codd. Vat. Reginæ et Lucen. cum tribus probæ notæ exemplaribus apud Constantium. Al., cum ms. Vind. cæteræ editiones, in *idus*. Mox voces *viris clarissimis*, quæ nonnullam difficultatem ingerunt, absunt, teste Constantio. ab antiquioribus mss. libris, ac inter cæteros ab exemplo Regio puri Dionysii. In Vat. 1342 hæc notatio chronica desit.

^e Præter codd. hujus collectionis, Hisp. et Isid., hanc epistolam reperimus in duabus aliis collectionibus, nimirum in Vat. 1342 et Additionibus Dionysianis, seu in codd. Vat. 5845 et Vallic. A 5. Inscriptio quam dedimus est in codd. Vindob. ac Thuan. hujus collectionis,

^f Edit. Conc. cum ms. Vallic., *dilectionis et pacis vestræ sinceritatis*; Coust., *dilectionis et pacis vestræ sinceritati.*

pacis vestrae sinceritati gaudia nuntiare, ita ut vicissim discurrentibus litteris sospitatis a. indicio jurentur. At vero quia b non patitur quiete nos vacare ab incursione sua hostis antiquus, ab iatio mendax, inimicus veritatis, æmulus hominis (quem ut deciperet, se ante decipit), pudicitiae adversarius, luxuriae magister; crudelitatibus pascitur, abstinentia c puniendus, odit jejunia, ministris suis prædicantibus 256 dum dicit esse superflua, spem non habens de futuris, Apostoli sententia d repercutus dicentis: *Manducemus et bibamus, cras enim moriemur* (I Cor. xv, 32). O infelix audacia! o desperatae mentis astituta! Jam incognitus sermo hæreticorum intra Ecclesiam cancri more serpebat, ut occupans pectus, totum hominem præcipitaret in mortem. Et nisi Dominus Sabaoth laqueum quem paraverat dirupisset, scena tanti mali et hypocrisis publicata multorum simplicium corda traxerat in ruinam; quia facile ad deteriorum partem mens humana transducitur, e volens per spatiosa voltare quam arctæ viæ iter cum labore transire. Qua de re necessarium satis fuit, dilectissimi mihi, quæ hic gesta sunt, ad vestram conscientiam cognoscenda mandare: f ne ignorantia cuiuspiam sacerdotis pessimorum hominum Ecclesiam irruentium sub religioso nomine contagio violaret, sicut scriptum est, Domino dicente: *Multi veniunt ad*

collectionis, nec non in mss. Hisp. et Isid., qui post eum addunt *adversus Jovinianum hæreticum ejusque socios ab Ecclesiae unitate removendos*. S. Isidorus Hispalensis lib. de Script. Eccles. c. 3, nostram inscriptionem confirmat, scribens hanc epistolam ad *diversos episcopos missam*. Duæ collectiones a nobis inventæ titulum sic exhibent: *Epistola papæ Siricii per universos, vel per omnes episcopos missa*; ne propterea Constantius perperam lapsi memorie Mahiloneo tribuit, cum in Itinere Italico ex cod. Vallicellano hanc inscriptionem produxit. Duæ alæ inscriptiones præstant quas in nullis codicibus nacti sumus: altera in editis Conciliorum post Crabbum, *Siricius Mediolanensi Ecclesiae*; altera apud Quesn., *Epistola Siricii papæ ad omnes episcopos Italie super damnationem Joviniani, et reliquorum hæreticorum virginitati derogantium*.

a Vulg. addunt *vestrae*. Mox codd. Additionum Dion. eum editis Concil., *indicio jurentur*. Merlin., *indicia jurentur*. Quesn., *indicio jurentur*. Præterea cum Const., consentientibus plerisque mss., *indicio jurentur*, scilicet gaudia.

b Ed. Rom., *numquam patitur nos quietos ab incursione sua vacare*. Codd. Vallie. et uterque Vat. habent pariter *nos quietos*. Oxon., *quieti nos vacare ab incursione sua*. Vind. quoque, *ab incursione sua*.

c Ed. Rom., *punitur*. Quesn., *torquetur*. Omnes nostros codices, et Constantii secuti sumus. Mox pro ministris Vind. ms. habet *discipulis*.

d Ed. Rom., *percutus*.

e Eadem editio, *malens per spatiosa ambulare*. Hisp. et Isid., *volens magis per spatiosam viam ambulare*. Mox per laborem in codd. Vallie. et Vat. Additionum Dion.

f Al. mendose, *ne ignorantiam*. Post nonnulla cod. Vind., in *vestibus ovium*.

g Ita omnes nostri irium collectionum codd. Vind., Vat. 4342 et Vallie., aliusque Vat. 5845, concinentibus Pith. et Colb. Alius Colb., *qui quasi quadam utilitate*; quod cum non probaretur a Quesnello, substituit: *qui sub vestium vilitate*. Id vero non solum nullius codicis suffragio fulcitur, sed opponitur etiam iis

vos in vestimentis ovium; intus autem sunt lupi rapaces: a fructibus eorum cognoscetis eos (Math. viii, 11): hi sunt videlicet s qui quasi utilitate Christianos se jactant, ut sub velamento pii nominis gradientes, domum orationis ingressi sermonem serpentinae disputationis effundant, *ut sagittent in obscuro rectos corde* (Paul. i, 3), h atque a veritate catholica avertendo ad 257 suam doctrinae rabiem diabolico more transducant, atque ovium simplicitatem defraudent. Et quidem multarum hæresum malignitatem ab apostolis nunc usque didicimus, et experti probavimus; sed nunquam tales i canes Ecclesiam mysterium latratibus fatigarunt, quales nunc subito hostes fidei erumpentes, doctrina perfidiae pullulata, ejus sint discipuli verborum fructibus prodiderunt. Namque cum alii hæretici singula sibi genera questionum male intelligendo proposuerint convellere atque concerpere de divinis institutionibus, isti non habentes veram nuptialem i sauciant catholicos, novi et veteris Testamenti, ut dixi, continentiam pervertentes, et spiritu diabolico interpretantes, illecebrosos atque ficto sermone k aliquantos Christianos coeperunt jam vastare, atque demerere in sociare, l intra se contentos nequitiae suæ virus. m Verum illecebræ blasphemias suas conscriptione temeraria publice prodiderunt, et desperatae mentis furore conciti n passim furorem genti-

quæ de Joviniano a S. Hieronymo traduntur lib. i et 1., ubi cum depositis monachi verbis, lineas et sericas surrepsisse affirmat. Constantio magis placet vulgata lectio mss. Hisp. et Isid. probata, *qui substitit Christianos esse jactant*. Nos vero cum quam vetustam nostræ collectionis codices alique aliarum vetustiorum collectionum præferunt, etsi non satis explorata videatur, expungere nolimus.

h Vulg. Concil. post Rom., *atque veritatem catholicam pervertendo*; Labb., *vertendo*; et paulo post in matf., *ab apostolicis temporibus nunc usque*.

i Thuan. delet *canes*. Addit Quesn. in marg.: *lego latrantes fatigarunt*. Cod. Vat. 5845 pro *fatigarunt* habet *sugarunt*. Dein edit. Rom., *quales isti nunc subito erumpentes doctrina perfidia polluti hostes fidei, qui ejus sint*. Textus lectio est cæterorum codicum, exceptis Vat. 4342 et Vallie., qui cum Thuan. et vulgatis conciliorum habent *polluta*.

l Vallie. et Vat. 5845 cum cæteris vulg. *sauciant*. Dein voces *et spiritu diabolico interpretantes* desunt in ms. Oxon. et in edit. Rom.

k Sic ex nostris codd. et omnibus vulgatis; nisi quod edit. Concil. cum cod. Thuan. *aliquot Christianos* præferunt. Solus Quesn. *aliquantos Romanos*.

l Quesn. addit *non*, nullo nostro neque Constantii codice suffragante.

m Post vocem *virus* Rom. ed. subjicit, *præferent esse tanquam electi, blasphemias tamen suas conscriptione temeraria publicarunt, et desperatae*, etc. Quesn., *Verum electi eorum blasphemias suas*, etc. Vox eorum, quæ in plerisque codd. deest, Constantio interpolationis suspecta videtur, quasi Joviniano ac sociis, perinde ac Manichæis, sui fuissent electi, quod nullas memorie prodidit. Ipsi autem magis placeret *Verum detecti blasphemias suas*, etc., si lectio detecti aliquo codice probaretur. Recepimus autem lectionem Labbei *Verum illecebræ*, quam duo codd. nostræ collectionis Colb. et Pith. aliusque Colb. comprobant.

n Ed. Rom., *passim in favorem gentium se prodiderunt*. Const. cum Crabbo, *passim in favorem gentium publicarunt*. Nostri codd. Vallie. et uterque Vat., *passim in furorem*, vel in *furore gentium publice a*

Non publicaverunt. Sed a fidelissimis **258** Christianis, viris genere optimis, religione præclaris, ad meam humilitatem subito a scriptura horridica videtur esse delata, ut sacerdotali iudicio detecta divina legi contraria spirituali sententia deleteretur. Nos sane nuptiarum vota non aspernanter accipimus, quibus vclamine intersumus; sed virgines, quas nuptiæ creant, Deo devotas majore honorificentia munera-remus. Facto igitur presbyterio constitit doctrinæ nostræ, id est Christianæ legi, esse contrariam. Unde Apostoli secuti præceptum, in eos qui aliud quam quod accepimus, annuntiabant, omnium nostrum tam presbyterorum et diaconorum, quam etiam totius cleri unam scitote fuisse sententiam: ut Jovinianus, Auxentius, Genialis, Germinator, Felix, Plotinus, Marcianus, Januarius, et Ingeniosus, qui ad-actores novæ hæresos et blasphemias esse inventi sunt, divina sententia et nostro iudicio in perpetuum damnati extra Ecclesiam remanerent. Quod custodituram sanctitatem vestram non ambigens, hæc scripta dixi per **259** fratres et presbyteros meos Crescentem, Leopardum, et Alexandrum, qui religionis officium fidei possint spiritui adimplere ferventi.

fidelissimis. Vind. cum aliis antiquis mss., publicaverunt a fidelissimis: ubi lacuna aperta est, quam Quesnell. s. suppl. vit sic: publicaverunt. Eorum autem insania a fidelissimis. Solum vocem sed cum aliis editionibus supplendam credidimus, lect. nulli nostri codices suffragium ferant.

Quesn., per scripturam honorificam, cam videtur esse perlatam, ut.... detecta contraria. Ed. Rom.: Scriptura horridica videtur esse delata, ut.... detecti.... deleantur. Lectionem antea vulg. et Coust. revocavimus, cum præsertim et codicibus nostræ collectionis probatur, in quibus solum pro horridica habetur honorifica, mendose: horridica enim scriptura vocatur quæ antea conscriptio temeraria appellata est. Joviniani quidem scripturam, inquit S. Hieronymus lib. vii, tanta barbaries est, et tantis vitiiis spurcissimus sermo confusus, ut nec quid loquatur, nec quibus argumentis velit probare quod loquitur, poterim intelligere. Nostri codd. Vallic. et duo Vat. 1342 et 5845, pro deleantur habent deleverunt.

Codd. Vallic. et Vat. cum antiquis vulg. Concil., nuptias non aspernanter. Mox Labb. et Coust., non aspernantes. Dein Rom. edit., velantini interfuimus; sed virginum nuptias Deo devotas... honoramus. Voces quas nuptiæ creant omittit Merlinus cum duobus laudatis mss. Vat. Dein apud Labb. et in cod. Vat. 1342, veneramus pro muneraimus; duo alii codd., veneramus.

Editti Conc., esse contraria. Thuan., quosdam esse contrarios. Quesn., esse contrariam eorum sententiam, Quæ duo postrema verba deleverimus cum mss. Vind. et Pith. hujus collectionis; refertur autem ad Scripturam, quam Christiani Siricio obtulerant damnandam, si divinæ legi contraria sacerdotali iudicio delegeretur.

Quesn., ob omisam hoc loco præpositionem in, dein scripsit annuntiabant, excommunicavimus. Omnium ergo nostrum. Cum vero alii vulgati et mss. codices ignorent excommunicavimus, et ergo, ad sensum elicie: dum satius duximus addere præpositionem in, quam sensum imperfectum relinquere cum vulgatis, qui pro eos qui aliud præferunt quia aliter. Quatuor nostri codd. habent eos qui, et tres aliter pro aliud.

Edit. Rom., una fuit iuta sententia. Crab. et Merl. cum mss. Hisp. et Isid., unam factam constat

CAPITULUM XXXI.

Item Rescriptum episcoporum ad quem supra.

Domino dilectissimo fra tri Siricio, Ambrosius, ¹ Sabinus, Basianus, et cæteri.

Recognovimus in litteris sanctitatis tuæ boni pastoris exultas, qui diligenter commissam tibi januam serves, et pia sollicitudine Christi ovile custodias; dignus quem oves Domini nostri audiant et sequantur. Et ideo quia nosti oculos Christi, impositos facile deprehendis, et occurris quasi providus pastor, ne isti moribus perfidie suæ feralique ululatu ovile Dominicum dispergant. Laudamus hoc, domine frater, nobis dilectissime, et toto concelebramus affectu. Nec miramur si luporum rabiem grex Domini perhorruerit, in quibus Christi vocem non recognovit. Agrestis enim ululatus est, nullam virginitatis gratiam, nullum castitatis ordinem reservare, promiscue omnia velle confundere, diversorum gradus abrogare meritorum, et paupertatem quamdam celestium remunerationum inducere: quasi Christo una sit palma quam tribuit, ac non plurimi abundante tituli præmiorum. Simulat se isti non donare conjugio: sed quis potest laus esse conjugii, si nulla virginitatis est gloria? Neque vero nos sanctificatum

esse sententiam. Binus et Lab., una suscitata fuit sententia.

¹ Vat. 1342, Plotinus, Vallic. et alius Vat., Plotinus. Mox vulg., inceptores pro auctores.

² Vat. 5845, cum edit. Rom., presbyteros. In fine eadem editio, ferventi.

³ Exstat in codd. hujus collectionis, ac præterea in Vat. 1342, in Vallic. A 5 et Vat. 5845, atque in collectione auctori Isid. qua: invenitur in Vat. 1340. in simili Renigiano, et apud Merlinum. Ita quoque diversæ originis collectiones hoc rescriptum præferunt, quarum prima dum Italicæ sunt, aliæ dum Gallicanæ. Titulum ad mss. Vind. exemplum redegitur. Quesn.: Rescriptum beati Ambrosii cæterorumque episcoporum super eorundem damnationes.

⁴ Veteres libri duarum collectionum Italicarum Vat. 1342 et Vallic. A 5 ac Vat. 5845, cum edit. Rom., carent nomine Sabinus et legunt Basianus.

⁵ Idem codd. cum edit. Rom., qui fideliter.

⁶ Solum Quesn., quia in ostio contra oculos. Mox duo codd. laudati Vat. 1342 et Vallic., deprehendes, et occurras.

⁷ Vocem isti, quam præferbant vulgati, delevit Quesnellus. Eam nos revocavimus ex omnibus nostris codicibus, in quibus solum pro isti mendose scriptum est istis.

⁸ Codices duarum collect. Italicarum, Nec mirerur.

⁹ Vulg. Conc. post edit. Rom., servare.

¹⁰ Binus et Lab., se ista donare conjugio. Quesn., se isti non damnare conjugia, minus recte. Nemini enim Jovinianus in suspicionem venit quasi nuptias ipsa damnaret, et solum simulate non reprehenderet. Immo eas uti honorabiles laudare affectabat, et ut iis faveret virginitatem reprobabat. Nostræ collectionis lectionem mutare nolimus, quam probant codd. Vind., Pith. ac Thuan. (hic solum habet conjugia), nec non mss. Remig. et Merlini. Coust. delicto non edidit se isti donare conjugio (nescimus quo veteri libro fultus), suspicaturque primam lectionem fuisse honorare conjugium. Crab., se isti condonare. Melius forte se isti laudare conjugia, quibus coherent sequentia: sed quæ laus, etc. At citra codicum fidem nihil audemus.

a Christo esse conjugium negamus, divina voce dicente: *Erunt ambo in una carne, et in uno spiritu* (Gen. ii, 24; *Math. xix, 5*); sed prius est quod nati sumus quam quod effecti, multoque præstantius divini operis mysterium quam humanæ fragilitatis remedium. Jure laudatur bona uxor, sed melius pia virgo præfertur, dicente Apostolo: *Qui jungit virginem suam, bene facit; et qui non jungit, melius facit* (1 Cor. vii, 38); hæc enim cogitat quæ Dei sunt, illa quæ mundi. Illa conjugalibus vinculis colligata est; hæc libera vinculorum. Illa sub lege, ista sub gratia. Bonum conjugium, quo est inventa posteritas successionis humanæ; sed melior est virginitas, per quam regni celestis hereditas acquisita, et celestium meritorum reperta hæcæsto. Per mulierem cura successit, per virginem salus evenit. Denique speciale sibi donum virginitatis Christus elegit, atque integritatis munus exhibuit, atque in se representavit, quod elegit in matre. Quanta amentia funestorum latorum, ut iidem dicerent Christum ex virgine non potuisse generari, qui asserunt ex muliere editis humanorum pignorum partibus virgines permanere! Aliis ergo præstat Christus, quod sibi, ut dicunt, præstare non potuit? Ille vero ^b etsi carnem suscepit, etsi homo factus est, ut hominem redimeret atque a morte revocaret, inusitato tamen, ^c quasi nunquam venit in terras: ut quemadmodum dixerat: *Ecce faciam omnia nova* (Apoc. xxi, 5), partu immaculatæ virginis nasceretur; et sicut scriptum est, *credetur nobiscum Deus*. Sed ^d de via perversitatis produntur dicere: **261** *Virgo concepit, sed non virgo generavit*. Quæ potuit ergo virgo concipere, ^e non potuit virgo generare, cum semper conceptus præcedat, partus sequatur? Sed si doctrinis non creditur sacerdotum, credatur oraculis Christi, credatur monitis angelorum dicentium: *Quia non est impossibile Deo omne verbum* (Luc 1, 37): credatur et Symbolo apostolorum, quod Ecclesia Romana intemperatum semper custodit et servat. Audivit Maria vocem angeli, et quæ ante dixerat: *Quomodo erit istud?* non de fide generationis interrogans, respondit postea: *Ecce ancilla Domini: contingat mihi secundum verbum tuum* (Ibi-

^a Vat. 1342, et unus spiritus. Post pauca, pro mysterium Oxon. cod., ministerium.

^b Vind., si carnem. Vat. 1342, si carnem suam. Vat. 5845, qui carnem suam suscepit. Binius et Lab., qui sic carnem suscepit etsi homo. Merlin. et Crab., sic carnem suscepit, et sic homo.

^c Quænellus omissa pericula quasi cum vulg. Concil. pro munere scripsit itinere. Lectionem Merlini et Coust., quam omnes nostri quatuor codd approbati, restituerunt.

^d Solus Quæsn., renitentibus omnibus nostris mss. et excusis exemplaribus, ipsoque Thuan., edidit devii a via veritatis.

^e Codd. Vallic. et Vat. 5845, puncto interrogationis sublato, delent non.

^f Quæsn., apud Deum.

^g Al., Æt.

^h Vulg. repetunt porta illa.

ⁱ Cod. Vind., pertransiit eam. Mox vulg., nisi solus Deus Israel. Dein Coust., transiit per eam, quia S. Ambrosius in lib. de Iustit. Virg., c. 8, hunc locum

A dem, 38). Hæc est Virgo quæ in utero concepit, Virgo quæ peperit filium: sic enim scriptum est: *Ecce Virgo in utero accipiet et pariet filium* (Isai. vii, 14). Non enim concepturam tantummodo virginem, sed et parituram virginem dixit. Quæ est autem illa porta sanctuarii, ^b illa exterior ad orientem, quæ manet clausa? *Et nemo, inquit, pertransiit per eam; sed solus Deus Israel transiit per eam* (Ezech. xlii, 3). Nonne hæc porta Maria est per quam in hunc mundum Redemptor intravit? Hæc est porta justitiæ, sicut ipse dixit: *Sine nos implere omnem justitiam* (Math. iii, 15). Hæc porta est Maria de qua scriptum est: *Quia Dominus pertransiit eam, et erit clausa post partum* (Ezech. xlii, 2): quia virgo concepit et genuit. Quid autem incredibile, si contra

B usum naturæ originis peperit Maria et virgo ^k permanet, quando contra usum naturæ mare vidit et fugit, atque in fontem suum Jordanis fluentia remearunt? Non ergo excedit fidem quod virgo peperit; quando legimus quod et petra evomit aquas, ^l et in mari speciem maris unda solidata est. Non excedit fidem quod homo exiit ex virgine, quando petra fontem profuam scaturivit, ferrum super aquas natavit, ambulavit homo super aquas. Ergo si hominem **262** unda portavit, non potuit hominem virgo generare? = At quem hominem? De quo legimus: *Et mittet istis Dominus hominem qui eos faciet satios, et notus erit Dominus Ægyptiis* (Isai. xix, 20). In veteri itaque Testamento, ^m virgo Hebræorum per mare duxit exercitum; in novo Testamento virgo, Regis aula celestis, electa est ad salutem. Quid autem? Etiam viduitatis atexamus præconia, cum in Evangelio post virginis celeberrimum partum, Anna vidua subrogetur: quæ vixerat cum viro suo annis septem a virginitate sua: *Et hæc vidua annorum octoginta quatuor, quæ non discedebat de templo, jejuniis et observacionibus serviens die ac nocte*. Merito ab illis viduitas despicitur, ⁿ quæ solet observare jejunia, quibus se dolent isti aliquo tempore esse maceratos, et propriam ulciscuntur injuriam, quotidianisque convivii usuque luxuriæ laborem abinentiæ propulsare desiderant; qui nihil rectius faciunt, quam similiter allegavit. Postea solus Quæsn., *ingressus est pro intravit*.

^j Vulg., pertransiit per eam. Mox addidimus voces post partum, a Quæsnello omittas, ex solo Oxon., renitentibus cæteris mss. et excusis.

^k Solus Quæsn., virgo est.

^l Tres codd. unus Vallic. et duo Vat., et in montis speciem. Mox, Non ergo excedit in plerisque vulg. et utroque cod. Vat.

^m Sic Coust., Merlin. et Labb., ut in ms Remig., faventibus Pith. et Colb., in quibus exstat *Ad quem hominem*. Quæsn. cum aliis editis, *Atque hominem*.

ⁿ Quæsn. cum plerisque mss. et editis, *virga*. Correximus ex nostro Vind. cod. cum Labb. et Coust.; non enim virga Aaron, sed Maria virgo ejus soror cum Maria virgine comparatur, ut Ambrosius explicat in Exhort. virgin., c. 5, n. 28, et de Iustit. Virg., c. 17, n. 106. Post pauca edit. Rom., *virga Regis aula celestis*; et in Breviar. Rom. cum cod. Vat. 5845, *virgo generis aula celestis*.

Vat. 1342, qui nolant observare.

quod ipsi se suo ore condemnant. ^a Sed Deum metuunt, ne in istis illud jejunium reputetur. Eligant quod volunt, si aliquando jejunaverunt, gerant ergo boni facti sui poenitentiam; si nunquam, suam ergo ipsi lamentantur et luxuriam constanter. ^b Et fidem dicunt, Paulum magistrum luxuriae fuisse. At quis ait a-brietatis magister, si fuit ille luxuriae? qui castigavit corpus suum, et servituti redegit, atque jejunio multis se debitam Christo observantiam detulisse memoravit (I Cor. ix, 27; II Cor. vi, 5, et xi, 27), ^c non ut se laudaret, sed ut nos quid sequeremur doceret. Ille ergo luxuriam docuit qui ait: *Quid adhuc velut viventes de hoc mundo decernitis? ne tetigeritis, ne attaminaveritis, ne gustaveritis, quae sunt omnia ^d ad corruptelam (Colos. ii, 20); qui ait: Non in indulgentia corporis, non in honore aliquo ad saturitatem et diligentiam carnis (Ibid. i, 25), non in desiderii erroris, sed in spiritu, ^e quo renovamur, caese vivendum (Ephes. iv, 22). Si parum est quod Apostolus dixit, audiant prophetam dicentem: *Et cooperari in jejunio animam meam.* Ergo qui non jejunat, intectos et nudus est, et patet vulnere. Denique si Adam se texisset in jejunio, nudus non fuisset effectus. Nivive se a morte jejunio liberavit. Et ipse Dominus ait: *Hoc genus non ejicitur nisi per orationem et jejunium (Matth. xvii, 20).* Sed quid plura apud magistrum atque doctorem? cum jam dignum ^f premium illi retulerint perfidiae suae, qui*

A Ideo hinc venerunt, ne superesset locus in quo non damnarentur; qui vere se Manichaeos probaverunt, non credentes quia ex virgine utique venisse non creditur. Quenam haec est suppar novorum Judaeorum amentia? Si venisse non creditur, nec carnem creditur suscepisse. Ergo in phantasmate visus est, in phantasmate crucifixus est? Sed nobis in veritate crucifixus est, in veritate Resemptor est noster. Manichaeus est qui abnegat veritatem, qui carnem Christi negat; et ideo non est illi remissio peccatorum; sed est impietas Manichaeorum. Quam et clementissimus Imperator execratus est, et omnes qui illos viderunt, quasi quaedam contagia refugerunt: sicut testes sunt fratres et compresbyteri nostri Crescens, ^h Leopardus, et Alexander sancto ferventes Spiritu, qui eos omnium execratione damnatos, ⁱ Mediolanensique ex urbe profugos ²⁶⁴ reliquerunt. Itaque Jovinianum, Auxentium, Germinatorem, Felicem, ^j Plotinum, Genialem, Marcianum, Januarium et Ingeniosum, quos sanctitas tua damnavit, scias apud nos quoque secundum iudicium tuum esse damnatos. Incolumem te et florentissimum Deus noster tueatur omnipotens, domine dilectissime frater. *Item subscriptio ^k.* Ego Eventius episcopus saluto sanctitatem tuam in Domino, et huic epistolae subscripsi. Maximus episcopus, Felix episcopus, Bassianus episcopus, ^l Theodolus episcopus. Ex jussu Domini mei episcopi Geminiani, ipso praesente

^a Coust. cum vulg., *Sed et metuunt*; additque in veteri Remensi codice legi *si Deum metuunt*: credit legendum *si demum metuunt*, qua lectione recepta dein interpunctio mutanda esset. Nostrorum codicum lectonem haud deserendam credidimus. Mox solus Quesn., *reputet pro reputetur.*

^b Quesn., *Et idem dicant.* Alii vulg. ante Coust., *Et ideo dicunt.* Praetulimus lectionem mss. Vind., Pith., Colb. et Remig., cum quibus omnibusque vulg. scripsimus *At quis.* Solus Quesn., *Et quis.*

^c Cod. Vind., *ut non sua laudaret.* Alii edit., *non ut se suae laudaret.* Coust. cum suis mss., *non ut suam (id est observantiam) laudaret.*

^d Vat. 1342, *corruptibilia.* Vind., *corruptela.* Alii edit., *in corruptelam.* Mox Coust. et Harduinus in notis, *qui etiam ait.* Dein idem Vat., *et in diligentia carnis.*

^e Solus Quesn. cum Oxon., *ejectus*; et dein, *in oratione et jejunio* cum quibusdam codicibus, non vero cum Vind. aliisque quamplurimis.

^f Quesn. cum quibusdam codd., *pretium*; et dein, *ideo huc quoque venerunt.* Delevimus quoque cum mss. hujus collectionis, exceptis Pith. et Vind., in quibus *ideoque.* Codd. Vallic. et uterque Vat. 1342 et 5845, cum edit. Rom. et Ambros., *ideo usque huc.*

^g Quesn., *quia ex virgine venerit Christus. Quenam haec, etc.* Merlin, *quia ex virgine utique venisse creditur.* Edit. Concil. post Rom., *quia ex virgine utique venisset. Quanam, etc.* Codd. Vallic. et uterque Vat. haec quidem lectionem habent, sed post *venisset* addunt *non creditur.* Vind. quoque, alique omnes hujus collectionis, quos vidit Constantius, habent *non creditur*; at pro *venisset* praerunt *venisse.* Hinc locum huic veluti mendosum editiones corrigendum putarunt deletis vocibus *non creditur*, et Quesnelli praeterea deleta voce *utique* emendavit *venerit Christus*, nescimus an Oxoniensis recentioris et liberioris saltem codicis auctoritate. Cum vero quaelibet lectio

C vetustiorum codicum manea sit, hujus collectionis codices secuti, lacunam punctis designavimus, recteque suspicari videtur Constantius eam suppleri posse sic: *non credentes quia ex virgine natus est Christus. Si autem non natus est ex virgine, utique venisse non creditur.* Repetitio vocum *ex virgine saluti*, ut solet, locum praebuit.

^h Leopardus Quesnello exiit: est in omnibus nostris codd. atque vulgatis.

ⁱ Vulg., *Mediolanensis ex urbe quasi profugos retulerunt.* Codd. Vallic. et duo Vat. habent tantum *quasi profugos.*

^j Vat. 5845, *Protinum.* Dein, *et Ingenium* in mss. Vind. et Pith. cum Merlino.

^k Edit. Rom. ex concilio Aquileiensi an. 381, notantibus Patribus Benedictinis in editione Ambrosii, praeter manuscriptorum fidem has subscriptiones interpolavit sic: *Ego Ambrosius Mediolanen. Ecclesiae episcopus subscripsi. Eventius episcopus Cenetensis saluto Maximus episcopus Emonensis. Felix episcopus Jadrensis. Bassianus episcopus Laudensis. Theodosius episcopus Octodurensis. Constantius episcopus Arawicanus. Sabinus episcopus Placentinus. Ex jussu, etc.* Mirum videbitur praetermitti subscriptionem Ambrosii, qui primus in inscriptione nominatur. At praemissa salutiatio *Incolumem te, etc.*, ad Ambrosium pertinere videtur, eo fere modo quo in synodica Gallicanorum episcoporum ad S. Leonem inter Leoninas epist. 99, Ravennium suo nomine praetermissa primam salutationem scripsisse concinuis not. 24, tom. I, col. 1110. Sabini nomen in mss. non apparet inter subscriptiones expresso ipsius nomine. Num jure expungendus sit etiam ex inscriptione, ut duae collectiones laudatae nota 2 illud ignorant, affirmare non audemus.

^l Ita omnes nostri codd. cum Quesn. et Merlino. Coust., *Theodorus*.

subscripti, Aper presbyter, Eustasius episcopus, A Constantius e. iscopus, Eustasius epi-copus. * Et omnes ordine subscriperunt.

CAPITULUM XXXII.

^b Epistola Zosimi papæ ad Episcopum Salonitanum episcopum, de monachis et laicis ad gradus ecclesiasticos accedere cupientibus.

* Zosimus papa Esicio episcopo Salonitano.

Exigit dilectio tua præceptum apostolicæ sedis, in quo Patrum decreta consentiunt 265 et significas nonnullos ex monachorum ^d populari cœta, quorum solitudo quavis frequentia maior est; sed et laicos ad sacerdotium festinare. Hoc autem ^e sub prædecessoribus nostris specialiter, et nuper a nobis interdicitur constat litteris ad Gallias Hispaniasque transmissis: in quibus ^f provinciis familiaris est ista præsumptio; quamvis nec Africa super hæc admonitione nostra habeatur aliena: ne quis penitus contra Patrum præcepta, qui ecclesiasticis disciplinis per ordinem non fuisset imbutus, et temporis approbatione divinis stipendiis eruditus, nequaquam ad summum Ecclesiæ sacerdotium aspirare præsumeret; et non solum in eo ambitio inefficax haberetur, verum etiam in ordinatore ejus, ut carerent eo ordine quem sine ordine contra præcepta Patrum crediderant præsumendum. Unde miramur ad dilectionem tuam statuta sedis apostolicæ perlata non fuisse. Laudamus igitur constantiam propositi tui, frater charissime, nec aliud de pontificii tui veteri censura auctoritatis genus expectandum fuit, quam ut talibus ambitionibus pro præceptis Patrum in procinctu fidei constitutas, occurreres. Igitur si quid auctoritati tue, quod nos non opinamur, æstimas defuisse, supplemus. ^g Vos obstitite talibus ordinationibus, obstitite superbæ et arrogantis venienti. Tecum faciunt præcepta Patrum, tecum apostolicæ sedis auctoritas. Si enim officia secularia principem locum, non vestibulum actionis ingressis, sed per plurimos gradus examinato temporibus deferunt, quis ille tam arrogans, tam impudens invenitur, ut ^h in cœlesti militia, quæ propensius

* Et eo omnes ordine legitur in codd. Merlin., Pith. et Thuan., qui postremus alterum Eustasium ignorat.

^b Habetur in mss. hujus collectionis, in Vat. Regiæ, Colbertin., Lucehs., Vat. 1342, Corbeien., Dionys., Hisp., Hadr. et Isid., nec non in Fossatensi aliisque pluribus Gallicanis Constantio teste.

^c Hanc inscriptionem ex ms. Vind. adjicimus. Mox alii codd., *Esichio*, vel *Esychio*, vel *Hesychio*.

^d Dion. Hisp. et Isid., et quæ ex his prodierunt editiones, omittunt *populari*. Codices vero nostræ et aliarum antiquiorum collectionum hæc vocem conservarunt.

^e Vulg. cum mss. Vat. Reg. et alio Vat. 1342, *specialiter et sub prædecessoribus nostris, et nuper*.

^f Idem vulg. et codd., *regionibus*.

^g Melius alii codd. cum Coust., *Obstite utroque loco*.

^h Vat. 1342, in *ecclesiastica militia*. Mox pro *propensius* Coust. cum aliis codicibus prætulit *penisius*, id est *studiosius*.

ⁱ Vat. 1342, *quam discat*.

^j Idem eod. et Vat. Regiæ delent *diaconum*. Mox Vat. Reg., *Sed non saltu*; alius Vat., *nec non saltu*.

ponderanda est, et sicut aurum repetitis ignibus exploranda, statim dux esse desideret, cum tyro ante non fuerit; et prius velit docere ¹ quam discere? Assuescat in Dominicis castris in lectorum gradu primitus divini rudimenta servitii, nec illi vile sit exorcistam, acolythum, subdiaconum, ² diaconum per ordinem fieri; nec salto, 266 sed statutis majorum ordinatione temporibus. Jam vero ad presbyterii fastigium talis accedat, ut et nomen ætas impleat, et meritum probitatis stipendia ³ acta testentur. Jure inde summi pontificis locum sperare debet. ⁴ Facit hoc nimia remissio quæ sacerdotum nostrorum; qui pompam multitudinis quaerunt, et putant ex hac turba aliquid sibi dignitatis acquiri. Hinc passim numerosa popularitas, etiam in his locis ubi solitudo est, talium reperitur, dum parochias extendi cupiant, aut quibus aliud præstare non possunt, divinos ordines largiuntur; quod oportet districti semper esse judicii. Rarum enim est omne quod magnum est. Proinde nos, ne quid ⁵ meritis dilectionis tuæ derogemus, ad te potissimum scripta direximus, quæ in omnium fratrum et coepiscoporum nostrorum facies ire notitiam; non tantum eorum qui in ea provincia sunt, sed etiam qui vicinis dilectionis tuæ provinciis adjunguntur. ⁶ Sciet quisquis hoc postposita Patrum et apostolicæ sedis auctoritate neglexerit, a nobis districtius vindicandum, ut loci sui minime dubitet sibi non constare rationem, si hoc putat post tot prohibitiones, ⁷ impune tentari. Contumeliæ enim studio sit, quidquid intiens interdictum usurpatur. Hæc autem singulis gradibus observanda sunt tempora. Si ab infantia ecclesiasticis ministeriis nomen dederit, inter lectores usque ad vicesimum ætatis annum continuata observatione perduret. Si major jam et grandævus accesserit, ⁸ ita tamen ut post baptismum statim si divinæ militiæ desiderat mancipari, sive inter lectores, sive inter exorcistas quinquennio teneatur. Exinde acolythus, vel subdiaconus quatuor annis sit; et sic ad benedictionem diaconatus, ⁹ si meretur, accedat; in quo ordine quinque annis, si inculpate se gesserit, hæere

Alii editi, *nec hoc saltu*. Dein solus Quesn., *ordine temporibus*. Correximus ex nostris mss. excusisque codicibus,

¹ Aliæ editiones cum Vat. Reg. aliisque codd., *ante acta*. Dein Quesn., *pontificii*: correximus ex ms. Vind. et Vat. ac cæteris editis.

² Vat. 1342, *Facit enim hæc omnia nimia remissio*.

³ Solus Quesn., *meritis tuis*.

⁴ Ita mss. Vind. et Vat. Reg. cum aliis vulgatis. Quesn., *Sciatque quisquis*.

⁵ Quesn., *deleta voce impune*, scripsit *posse tentari*. Nos contra *impune* revocavimus, ut in aliis editis; et delevimus *posse* cum potioribus nostris et Constantii codicibus.

⁶ Quesn. et Merlinus, qui tamen statim post baptismum (Quesn. addit *se*) *divinæ militiæ desiderat*. Cæteræ editiones, *ita tamen ut post baptismum statim se divinæ militiæ desideret*. Cod. Vat. Reg. delet *se*; et cum cæteris omnibus codd. habet *ita tamen ut*, et postea *desiderat*. Hinc necessaria est correctio, quam codd. Lucen., Colb. et Corb. exhibent *si d. vine*.

⁷ Vat. 1342, *si mereatur*. Mox Quesn., *si se inculpabiliter gesserit, adherere*. Vind. et alios præstantiores codd. prætulimus.

debebit. Ex inauffragantibus stipendiis per tot gradus A
 status propriae fidei documentis a presbyterium poterit
 promoveri. De quo loco, 267 si eum exactior ad bo-
 nos mores vita perduxerit, summum b pontificium
 sperare debet. hac tamen lege servata, ut neque
 digamus c neque penitens ad hos gradus possit ad-
 mitti. Sane, d et etiam defensores Ecclesiae, qui ex
 laicis sunt, supradicta observ. tione teneantur, si me-
 morint in ordine esse clericatus. Data e viii kalendas
 Martias, Honorio xii et Theodosio viii Augustis con-
 sulibus.

CAPITULUM XXXIII.

f *Commonitorium Zosimi papae presbyteris et diaconis
 b suis Ravennae constitutum.*

Ex relatione fratris nostri h Archiami presbyteri B
 qualiter suscepti sitis vel quid egeritis cognovimus,
 vel qualiter illi suscepti sint qui contra canones ad-
 versus nos ad comitatum, nescio qua audentes teine-
 ritate, ire voluerunt. Ad quos haec, quae nunc misi-
 mus, i olim scripta feceramus, eorum quas injuriose
 miserant respondentes 268 epistolis. Sed quoniam
 j non potuerunt rei in tua, hoc est in nostra Ecclesia
 Romana, cum nostris presbyteris commemorari,
 has ad vos illis tradendas litteras destinavimus: in
 quibus decreto nostro sanximus memoratos pertur-

a Codd. Vat. Reg., alius Vat. et caeteri excusi,
 presbyterii sacerdotium. Dein Vind., etsi eo illum ex-
 actior. Vulg. Conc. cum Coust., si eo illum exactior.
 Mox Justel. et Const. cum Vind. ms., produxerit.

b Vat. Reg. cum aliis editis, pontificatum.

c Quaesn. cum plerisque editis et Isid. addit neque
 viduae maritus. Delevimus cum Constantio auctoritate
 ms. Vind. hujus collectionis, consentientibus aliis
 trium aliarum collectionum Vat. Reg., Vat. 1342 et
 Lucen., Colb. nec non Dion., Hisp., Corb., Fossat.
 et Regi. apud eundem Constantium.

d Solus Quaesn. omisit ut.

e Coust. cum Justello, ix kal. praetulit.

f Exstat in mss. hujus collectionis, Hadrian., Hisp.
 et Isid. Quidam crediderunt hoc commonitorium, seu
 epistolam in Dionysio existisse, uti ipsam protulit
 Justellus in Dionysii editione. At duo codd. puri Dio-
 ny. ii qui supersunt, nimirum Regius et Vat. 5845,
 eandem a Dionysio abdicant: Regius enim ea car-
 ret; Vaticanus vero in appendice illam producit,
 quemalnodum et epistolam Leonis ad episcopos
 Mauritaniae, uti ostendimus in admonitione ad ep. 12
 S. Leonis, tom. 1, col. 651, ff. 41. Ex hac vero ap-
 pendice in Hadriana collectione subjecta fuit et epi-
 stola Zosimi ad Esicium, quam unam Dionysius pro-
 duxerat. Collectio Cresconiana, cui haec epistola in
 editione Romana tribuitur, est codex Vallisel. A 5,
 qui Hadrianae collectionem cum additionibus Dio-
 nysianis complectitur.

g Vocem suis habent exemplaria hujus collectionis,
 quibus Quaesnellus et Coust. usi sunt: Vind. vero sic
 habet: *Commonitorium presbyteris et diaconis qui Ra-
 vennae sunt.* In Vat. 5845, qui additiones Dionysii ex-
 hibet, duo tituli leguntur. I. *Epistola Zosimi ad pre-
 sbyteros Ravennae directa.* II. *Zosimi commonitorium
 presbyteris et diaconibus qui Ravennae sunt.* Hadrianae
 codd.: *Ad presbyteros Ravennae,* vel, ut apud Justel-
 lam, *Ravennatium;* et dein, *Zosimi episcopi commo-
 nitorium presbyteris et diaconibus qui Ravennae sunt.*
 Hisp. et Isid. mss.: *Ad clericum Ravennensem;* et postea,
*Zosimus episcopus urbis Romae presbyteris et diaconi-
 bus qui Ravennae sunt.* Vox autem suis ex contextu

haereres omnium ab apostolicae sedis nostrae commu-
 nione alienos fuisse, atque nostra subscriptione pro-
 latam sententiam suscepisse. h Illi etiam qui offrenato
 horum facto consilioque assensum commodare vo-
 luerunt, vestrae charitatis est aestimare qualiter ha-
 beantur; quibus i hoc objicere vos debetis, quod juxta
 canonum praercepta fortiter incurrere, et qualiter pre-
 sbyteros non decebat, rebelles existere m tentaverunt.
 Vos autem monemus in speculis esse debere, n ne
 qua eorum prorumpat audacia, quos anathematizatos
 eicit sancta et apostolica Ecclesia. De his vero qui eo-
 rum se societati junxerunt, quid agere debeamus,
 cum reversi fueritis, consilio meliori tractabimus.
 o Data quinto nonas Octobris, Honorio xii et Theodo-
 sio viii Augustis consulibus.

269 CAPITULUM XXXIV.

p *Epistola Bonifacii papae ad Hilarium episcopum
 Narbonensem de Patrolo episcopo.*

q BONIFACIUS HILARIO episcopo Narbonensi.

r Difficile quidem fidem querimonis commodamus,
 quarum sacerdotes Domini pulsat intentio, n maxime
 cum eos loquuntur quippiam contra statuta Patrum
 tentasse; sed frequenter has asserit, sicut nunc,
 multitudo causantium. Ecce enim, ut charitas tua
 recognoscit ex subditis, Lutubensis Ecclesiae cleri

epistolae necessaria videtur: neque enim ad Rave-
 nates presbyteros et diaconos, sed ad Romanos, quos
 quidem in comitatu susceptos initio praefert, haec epi-
 stola directa fuit.

h Codd. alii cum caeteris editis, Archidami. Mox
 Quaesn., suscepti estis; et postea, suscepti sunt. Potio-
 res codices sequimur.

i Solus Quaesn. omisit olim.

j Cod. Oxon., non poterunt. Mox voces rei in sua,
 hoc est in nostra Ecclesia Romana, deunt in Vat.
 5845 et in collectione Hadrianae.

k Const. cum pluribus codd., Illos etiam qui effrenato huic facto; Just., hujus facto.

l Addidimus hoc cum optimo cod. Vind., suffragantibus caeteris vulgatis. Dein Quaesn., et qualiter quod presbyteros: delevimus quod cum nostris codd. et editis.

m Cum codd. Hadrian. et Vat. 5845 omittant tenta-
 verunt, Coust. praeterito tempore extulit anteriora
 verba incurrere et oblitere. Mox idem Vat. cum qui-
 busdam vulg., Vos tamen monemus.

n Codices hujus collectionis varie et mendose hunc
 locum exhibent. Thuan., de quorum prorupta audacia,
 quos anathematizatos eicit apostolica Ecclesia. Vind. et
 Pith., ne quorum praerupta audacia, quo anathematizatos
 sciscitet apostolicae Ecclesiae. Unus Regius, ut in
 Thuaneco, nisi quod habet de quo eorum. Quaesn. ex
 his lectionem compegit, nescimus an codice Oxon.
 fultam, ne aliquorum praerupta audacia, quos anathe-
 matizatos esse constat, suscitaret scandalum apostolicae
 Ecclesiae. Hinc lectionem vulg. codd. Vat. alisque
 Hadrian. Hisp. et Isid. approbatam recepimus. Coust.
 cum uno Colb., ne quo, quasi ne aliquo pro ne qua
 praetulit.

o Vat. et editi codd. ex Hadrian. Hisp. ac Isid. ad-
 dunt Et alia manx.

p Haec epistola praeter codices hujus collectionis
 legitur in Dion., Hisp. et Isid.

q Codd. Dion., Hadrian., Hisp. et Isid., cum caeteris
 editis, Bonifacius episcopus urbis Romae Hilario
 episcopo Narbonensi; Hisp. et Isid. addunt salutem.

r Hisp. et Isid. cum antiquis vulg., Difficilem.

ordo vel plebis preces suas et lacrymas ad nos, quantum datur intelligi, magno cum dolore miserunt, dicentes coepiscopum nostrum Patroclum sua petitione cessante, in locum decedentis episcopi necrolo quem in aliena provincia, prætermisso metropolitano, contra Patrum regulas ordinasse. Quod nequaquam possumus ferre patienter, quia convenit nos paternarum sanctionum diligentes esse custodes. Nullis enim videtur incognita synodi constitutio Nicænae, quæ ita præcepit, ut eadem proprie verba pronamus: per unamquamque provinciam jus metropolitanos singulos habere debere, nec cuiquam duas esse posse subjectas. Quod illi, quia aliter credendum non est, servandum sancto suggerente sibi et Spiritu consenserunt. Unde, frater charissime, si ita res sunt, et Ecclesiam supradictam provinciam tuam limes includit, nostra auctoritate communitus, quod quidem facere sponte deberes. deside: liis supplicanti et voluntate respecta, ad eundem locum in quo ordinatio talis celebrata dicitur, 270 metropolitani jure munitus et præceptionibus nostris fretus accedo; intelligens arbitrio tuo secundum regulas Patrum quæcumque faciendæ sunt, a nobis esse concessa: ita ut peractis omnibus apostolicæ sedi quidquid statueris te referente clarescat, cui totius provincie suæ ordinationem liquet esse mandatam. Nemo ergo eorum terminos audax temeror exolat, nec aliquis in eorum contumeliam partibus suis, quæ sibi ab his non videntur concessa, defendat. Cesset hujusmodi pressa nostra auctoritate præsumptio eorum qui ultra licitum suæ limitem dignitatis extendunt. Quod idcirco dicimus, ut advertat charitas tua adeo nos canonum cautius præcepta servare, ut ita censio quoque nostra dissimiat, quatenus metropolitani sui unaquæque provincia in omnibus rebus semper ordinationem expectet. Data quinto

idus Februar., Honorio XIII et Theodosio I Augustis consulibus.

CAPITULUM XXXV.

¹ *Epistola Cælestini papæ ad episcopos Viennenses et Narbonenses titularum XI.*

CÆLESTINUS universis episcopis per Viennensem et Narbonensem provincias constitutis.

Cupremus quidem de vestrarum Ecclesiarum ita ordinatione gaudere, ut congratularemur potius de profectu quam aliquid admissum contra disciplinam ecclesiasticam doleremus. Ad nostram enim lætitiæ et bene facta proveniunt, et mœroris aculeis nos, quæ fuerint male facta, compungunt. Nec silere possumus, cum 271 hoc, ut ab illicitis revocemus aliquos, officii nostri provocemur instinctu: in speculis a Deo constituti, ut vigilantia nostræ diligentiam comprobantes, et quæ coercenda sunt resecemus, et quæ observanda sunt sanciamus. Et quamvis circa longinqua spiritualis cura non deficit, sed se per omnia, qua Domini nomen prædicatur, extendit; nec notitiam nostram subterfugiant, quæ in eversionem regularum novellæ præsumptionis auctoritate tentantur.

I. Didicimus enim quosdam Domini sacerdotes superstizioso potius cultui servire, quam mentis vel fidei puritati. Sed non mirum, si contra ecclesiasticum morem faciunt, qui in Ecclesia non creverunt, sed alio venientes itinere, secum hæc in Ecclesiam quæ in alia conversatione habuerant intulerunt, amicti pallio, et lumbos præcincti, credentes se Scripturæ fidem non per spiritum, sed per litteram completuros. Nam si ad hoc ista præcepta sunt, ut taliter servarentur, cur non fiunt pariter quæ sequuntur, ut lucernæ ardentes in manibus una cum baculo teneantur? Habent suum ista mysterium, et intelligentibus ita clara sunt, ut ea magis qua de-

Solus Quesn., oportet. Mox vulg. cum aliis codd. *Nulli etenim; ac dein præcipit.* Porro de hæc Nicæni canonis allegatione vide Obsrv. in dissert. 5 Quesnelli, part. II, c. 6, n. 5 et 6, tom. XI.

^b Mss. Dion. et Hadr. delent *posse*. Thuan. post *posse* addit *pedes*: male, inquit Quesn., agitur enim de provinciis.

^c Unus cod. Colb. apud Const., *inclusit*. Mox mss. Vat., Hisp. et Isid., cum Merl., *communias*; editi vero alii cum codd. collect. Hadrian., *communitus*, vel *communis*. At exemplaria nostræ collectionis cum Dion. Regio, *communitus*. Dein in uno cod. Harlæi secunda manu, *debueras*. Huc accedit Dion. Itæius, *debueras*.

^d Legendum certe est *tuæ*, non *sux*; vel cum Dion. et Hadrian., quos Just. et Coust. secuti sunt, vox *sux* delenda est.

^e Just. cum mss. Hadr., Hisp. et Isid., *aliquid*; et dein cum iisdem codd. et cæteris editis omittit *ab his*, quas voces sola exemplaria hujus collectionis præferunt.

^f Soli codd. hujus collectionis *cautius* exhibent.

^g Ita cum Vind. et Pith. nostræ collectionis. Codd. aliarum collectionum et vulg., *constitutio*. Hisp. et Isid., ut *ista constitutio*. Quæsn., *censura*.

^h Cod. Thuan., *vi idus*

¹ Continetur in mss. collect. Vat. Regiæ 1907, Colb., Lucen., Vat. 1342, Corb., Dion., Hadrian., Hisp. et Isid.

² Voces *contra disciplinam ecclesiasticam*, quas omnes nostri codd. et vulg. exhibent, Quesnello exciderunt. Mox vulg. cum quibusdam codd., *perveniunt*.

³ Edit. Cone. post Crab., *cum ad hoc*. Nostri codd. et omnes editi delent *ad*: hoc refertur ad vocem *instinctu*. Solus Quesn., *quin ab illicitis revocemus alios, et officii nostri provocemus ad bonum instinctu*: quam lectionem nulli nostri codd. nec alii vulg. præferunt.

⁴ Const. cum quinque optimis mss., *Circa quamvis longinqua*.

⁵ Vulg. cum Vat. Regiæ, *inservire*.

⁶ Verbum *faciunt* Quesn. præterit.

⁷ Const. e ritu emendavit opo duorum codd. Corb. et Colb., in quibus legitur *irritum*. Mox Oxon. delent *in Ecclesiam*. Dein Vind., *sanctæ Scripturæ fidem*, voce *sanctæ* secundis curis addita.

⁸ Solus Quesn., *in littera*.

⁹ Quesn. omisit *ita*, et pro *serventur* habet *teneantur*. Vind. et alia exemplaria mss. et excusa prætulimus. Solum Vat. 1342 præfert *firmantur*.

est significatione servantur. Nam in lumborum præcinctione castitas, in baculo regimen pastorale, in lucernis ardentibus boni fulgor operis, de quo dicitur: *Opera bona vestra luceant* (Matth. v, 16), indicantur. ^a Habeant tamen istum forsitan cultum, moresque potius quam rationem sequentes, qui remotioribus habitant locis, et procul a cæteris degunt: unde hic habitus in Ecclesiis Gallicanis, ut tot annorum, tantorumque pontificum in alterum habitum consuetudo vertatur? Discernendi a plebe vel cæteris sumas doctrina, non veste; conversatione, non habitu; mentis puritate, non cultu. Nam si studere ^b incoperimus novitati, traditum nobis a patribus ordinem calcabimus, ut locum ^c supervacuis superstitionibus faciamus.

272 II. Rudes ergo fidelium mentes ad talia non debemus inducere; docendi enim potius sunt quam ludendi; nec imponendum eorum est oculis, sed mentibus infundenda præcepta sunt. Erant quidem multa quæ pro disciplina ecclesiastica vel ipsius rei dicere ratione possemus; sed ab his ad alia devocamur.

III. Agnovimus ^e poenitentiam morientibus denegari, nec illorum desideriis annui quæ obitus sui tempore hoc animæ suæ capiunt remedio subveniri. Horremus, fateor, tantæ impletatis aliquem reperiri, ut de Dei pietate desperet; quasi non possit ad se quovis tempore concurrenti succurrere, et periclitantem sub onere peccatorum hominem, pondere quo se ille expediri desiderat, liberare. Quid hoc, rogo, aliud est quam morienti mortem addere, ejusque animam sua crudelitate, ne absoluta possit esse, occidere? cum Deus ad subveniendum paratissimus invitans ad poenitentiam, sic promittat: *Peccator, inquit, quacunque die conversus fuerit, peccata ejus non imputabuntur ei*: et iterum: *Nolo mortem peccatoris; sed tantum convertatur et vivat* (Ezech. xxxiii, 42, et xviii, 23). Salutem ergo homini admittit, quisquis mortis tempore ^f speratam poenitentiam denegarit; et desperavit de clementia Dei, qui eam ad

A subveniendum morienti sufficere vel in momento posse non credidit. Perdidisset lauro præmulum, in cruce ad dexteram Christi pendens, si illum unius horæ poenitentia non juvisset (Luc. xiiii, 42). Cum esset in posua poenituit, et per cuius sermonis professionem habitaculum paradisi, Deo promittente, prormeruit. Vera ergo ad Deum conversio in ultimis positiorum, mente potius debet æstimanda, non tempore, propheta hoc taliter asserente: *Cum conversus ingemueris, tunc salvus eris* (Ezech. xviii et xxxiii). Cum ergo sit Dominus cordis inspector, quovis tempore non est deneganda poenitentia postulanti, cum ^h illo se obliget iudici, cui occulta omnia noverit revelari.

B 273 IV. Ordinato vero quosdam, ⁱ fratres charissimi, coepiscopos, qui nullis ecclesiasticis ordinibus ad tantæ dignitatis fastigium fuerint instituti, contra Patrum decreta, hujus usurpatione qui se hoc recognoscit fecisse, didicimus: cum ad episcopatum his gradibus, quibus frequentissime cautum est, debeat perveniri, ut minoribus initiati officis, ad majora firmentur. Debet enim ante esse discipulus quisquis doctor esse desiderat, ut possit docere quod didicit. Omnis vitæ ^j institutio, hac ad id quo tendit, se ratione confirmat. Qui minime litteris operam dedit, præceptor non potest esse litterarum. Qui non per singula stipendia creverit, ad emeritum stipendii ordinem non potest pervenire. Solum sacerdotium ^k inter ista, rogo, vilius est, quod facilius tribuatur, cum difficilius impleatur? Sed jam non ^l satis est laicos ordinare quos nullus fieri ordo permi sit, sed etiam quorum crimina longe lateque per omnes penes sunt nota provincias, ordinantur.

V. Daniel ^m nuper missa relatione ex Orientalibus ad nos partibus, ab omni quod tenuerat virginum monasterio, nefariis est objectionibus secusatus. ⁿ Multa de multis objecta flagitia. ^o In quamam lateret terrarum parte quæsitus, ut si suæ innocentie confideret, contra se iudicium postulatum minime declinaret. ^p Missa ad Arelatensem episcopum per Fortu-

^a Dion. et Vat. Reginz, *Habent tamen*. Dein alias, *remotioribus habitant*.

^b Al., *incipiamus*.

^c Solus Quesn., omittit *supervacuis*.

^d Quædam antiquæ edit., *illudendi*. Vat. 1342, *ingendi, nec opponendum*. In fine al., *revocamur*.

^e Quesn., cum antiquis vulg. inserit enim, minus recte. Delevimus cum mss. Vind., Vat. Reg. et aliis Coust. Dein Vat. ms., *hoc sibi optinuit remedio*.

^f Ita cum aliis vulgaribus codicibus Vind. et Vat. Reg. In ms. Vat. 1342, *sed tantum ut convertatur*. Quesn., *sed ut magis convertatur*.

^g Vox *speratam* secundis curis deletur in ms. Vind. Deest in cod. Dion. Justelli et in aliis Hadrian. Quiddam codd. cum Vat. 1342, *mortis præterea tempore speratam*. Corb. et unus Colb., *mortis præterea tempore poenitentiam denegare*. Const. cum aliis exemplaribus, *mortis præterea tempore poenitentiam denegarit*; explicatque mortis tempore poenitentiam præterea denegarit, quemadmodum idem Cæs estinus in epist. 22 ad synodum Ephesinam, n. 5, habet: *Nunc quia de præterea commendatione gaudemus*. Mox Quesn. cum antiquis vulg. et Conc., *et desperat.... non credit*.

Alii, *et desperat.... non credit*. Nostrum Vind. eod. cum Coust. prætulimus.

^h Vat. 1342, cum Just. et Coust., *illi*.

ⁱ Quesn., *fratres et coepiscopos*. Prætulimus codd. Vat. 1342 et Vind., cæteris editis suffragantibus, in quibus solum pro *coepiscopos* legitur *episcopos*. Dein Quesn., *eius usurpatione*.

^j Vat. Reginz, *initium*.

^k Voces *inter ista*, a Quesn. omissas, ex omnibus nostris codd. et editis restitimus. Mox vulg., *tribuitur*.

^l Ex nostris codd. et vulgaribus adjecimus *satis*, et dein *penes*.

^m Vulg. Conc. addunt *enim*.

ⁿ Idem vulg. Conc., *Multa a multis*. Mss. Vat. Reg. et alius Vat., *multaque a multis*.

^o Quesn., *In quarum lateret.... quæsitum*. Uterque Vat., *In qua non lateret.... quæsitus est*: ubi in qua non mendose scriptum fuit pro *In quamam*, ut cæteri codices excusi præferunt. Vind. habet *in quorum*, corrupte, sed *quæsitus*, subauditio verbo est.

^p Ita codd. Vind. et Colb. cum vulg. tunc Quesnelus, *Missæ sunt.... epistolæ*. Dion. Just., *Missæ ad*

natum subdiaconum nostrum, ut ad iudicium episcopale destinaretur, epistola. Tantis gravatus testimoniis, tanta facinorum accusatione pulsatus, sacrarum, ut dicitur, virginum pollutus incestu, episcopus assensu ordinatus ^a (in nostris libelli scriptis continetur, quorum ad vos quoque exemplaria direximus), in pontificii dignitatem hoc tempore ^b quò ad causam dicendam missis a nobis litteris vocabatur, obrepit. Sacro nobis absit injuria. Facilius est ut hanc dignitatem tali dando ipse amiserit ordinator, quam eam obtineat ordinatus: cui convicto sociabitur qui se sibi credidit largiendo pontificium sociandum. Qualis enim ipse sit, quisquis tales ^b ordinaris, ostendit. His ergo in medium nunc deductis, cum plerique vestrum sint qui apostolicæ sedis statuta cognoverint, nobiscum tempore aliquanto versati, ad disciplinæ normam nostris conventa adhortationibus, omnia fraternitas vestra revocare festinet.

VI. Primum, ut iuxta decreta canonum unaqueque provincia suo metropolitano contenta sit, ut decessoris nostri data ad Narbonensem episcopum continent constituta (*Bonif. ep. ad Hilar., sup. c. 34*); nec ^c usurpationis locus alicui sacerdoti in alterius concedatur injuriæ. Sit concessis sibi contentus unusquisque limitibus. Alter in alterius provincia nihil præsumat; nec emeritis in suis Ecclesiis clericis peregrini et extranei, et qui ante ignorati sint, ad exclusionem eorum qui bene de suorum civium merentur testimonio, præponatur, ne novam quoddam, de quo episcopi fiant, institutum videatur esse collegium. ^d Nullus inivitis detur episcopus. Cleri, plebis, et ordinis consensus ac desiderium requiratur. Tunc alter de altera eligatur Ecclesia, si de civitatis ipsius clericis cui est episcopus ordinandus, nullus dignus (quod evenire ^e non credimus) potuerit reperiri. Primum enim illi reprobandi sunt, ut aliqui de alienis

Arelatensem.... præceptiones, ut ad iudicium destinaretur episcopale. Cum in ms. Corb. et alio Colb. legatur *Missum ad Arelatensem*, etc., ut in Dion. deleta voce *præceptiones*, et pro *episcopale* habeatur *episcopalem* vel *episcopatum*; Constantius corrigendam credidit hanc postremam vocem in *Epistolium*. Nostri codd. vetustiorum et Italicarum collectionum Vat. Regiæ, Lucen., Colb. et Vat. 1342, *Missum.... epistola* sine voce *episcopale*. Hanc quidem vocem defendam credimus; neque enim hic de iudicio episcoporum aut Arelatensium, aut, ut a'lii interpretantur, Orientalium, sed de iudicio apostolicæ sedis, ad quam delatus fuerat Daniel, sermonem esse palam indicant sequentia *missis a nobis litteris vocabatur*, ac præsertim illa de eodem Daniele c. 10, *qui se nostro iudicio debet objicere*. At in eadem nostra collectione eam vocem in ejusdem codicibus perperam licet insertam expandere nolimus.

^a Quesn., et ut in nostris scriptis libellis continetur, nullo, quod sciamus, codice, aut edit. suffragante. Merl. cum Isid., ut in nostris libellis scriptis continetur. Emendavimus ex Vind., Vat. Reg. aliisque excusis exemplaribus.

^b Solus Quesn., *ordinat*; et mox præterivit *nunc*; ac dein pro *versati* habet *conversati*.

^c Al., *usurpationis*, vel *usurpatione*.

^d In cod. Vat. Regiæ hic incipit primum caput, cui titulus prædicitur: *Nullus ordinetur inivitis: lege factis*.

A Ecclesiis merito præferantur. Habeat unusquisque suam fructum militiæ in Ecclesia in qua suam per omnia officia transegit ætatem. In aliena stipendiis minime alter obopat, nec alii ²⁷⁵ debitam alter ^f sibi audeat vindicare mercedem. Sit facultas clericis recitendi, si se viderint prægravari, et quos sibi ingeri ex transverso agnoverint, non timeant refutare. Qui ad non debitam præmiæ, vel liberam de eo qui eos rectoris est, debent habere iudicium.

VII. Abstineatur ab illicitis ordinationibus. Nullus ex laicis, nullus dignatus, nullus qui sit videm maritus aut fuerit, ordinetur; sed irreprehensibilis, et qualem c'egit Apostolus, sit.

VIII. Per Moysen Dominus præcepit: *Virginam accipiat sacerdos et uxorem* (*Lev. xxi, 13*). Subsequitur et supplet Apostolus eodem locutus spiritu: *unius uxoris virum* (*I Tim iii, 2*) debere episcopum consecrari. ^b Ad hanc ergo eligantur formulam sacerdotum; et si quæ factæ sunt ordinationes illicitæ, removeantur: quoniam stare non possunt, nec discussionem nostram subterfugere poterunt, quamvis latere se arstitim ⁱ qui aliter pervenerunt: ut nulla religio a reverentia obscuritate fuscetur.

IX. Non sit vana gloriatio palliatis. Episcopalem morem qui episcopi sunt sequantur.

X. Daniel, qui, ut diximus, accusationem pontificali honore ⁱ subterfugere posse se credidit, et ad fastidium tantum accusatores suos fugiendo pervenit, a sanctitatis vestræ cantu interim se reverit segregatum: qui se nostro iudicio ^b debet obijcere, si conscientiam suam novit confidentiam se habere.

XI. Massiliensis vero Ecclesiæ sacerdotem, qui dicitur, quod ^b dictu nefas est, in necem fratris taliter gratulatus, ut huic qui ejus sanguine cruentatus advenerat, portionem culin eodem habiturus occurreret, = vestro audiendum collegio delegamus. Data = vin

^e Quesn. inserit *posse*, repugnantibus cum optimo cod. Vind. extoris editis.

^f Quesn. omisit *sibi*: et post pauca pro *agnoverint* habet *viderint*, repug. antiq. nostris mss. vulgaribus codd.

^g Solus Quesn. præterivit *uxorem*.

^h Cod. Vat. Regiæ notat caput 2 præmissæ hō: titulo: *De ordinationibus factis illicitis illicite submordendis*. Mox Vat. 1342, *eligant*.

ⁱ Vulg. Conc. cum Vat. Regiæ, et uno Colb., qui *taliter*. Justell. cum aliis codd., *qualiter*.

^j Solus Quesn., *fugere*; et paulo post delevit *suos*. Mox *fugiendo* est in mss. Quesn. et nostris. Aliæ antiquiores edit. cum mss. Hadrian. et Isid., *latendo*. Regium exemplar Dion., *dolendo*. Corb. et unus Colb., *faciendo*.

^k Vat. 1342, *facit absentem*; ac deletis reliquis hujus capituli sequitur: *Massiliensis vero Ecclesiæ*, etc.

^l Solus Quesn. delet *dicim*.

^m Vat. 1342, in *vestro* cum collegio deputamus, minus recte. Coust., et *vestro* cum audiendum, etc., particula et pro etiam inserta ex ms. Colb., suffragantibus aliis cum Merlino, Crab. et Just., in quibus legitur *ex vestro*. Vox cum licet superflua in plerisque codd. exhibetur.

ⁿ Coust. et antiquæ edit. Conc. cum Justello, *vn kal. Mss. Vat. 1342 et Lucen., ix kal. Nostre vero collectionis exemplaria, viii kal., et quædam ex his cum Corb. addunt *F'avis suæ Fe ice*.*

kal. Aug., Felice et Tauro clarissimis viris consuli-
bis.

276 CAPITULUM XXXVI.

a Epistola Calastini papæ ad episcopos Apuliam et
Calabriam.

COLLEGIUM universis episcopis per Apuliam et Cala-
briam constitutis.

Nulli sacerdotum suos ^b liceat canones ignorare,
nec quidquam facere quod Patrum possit regulis ob-
viare. Quæ enim a nobis res digne servabitur, si de-
cretalium norma constitutorum pro aliquorum libito,
licentia populis permissa, frangatur?

Audivimus quasdam propriis destitutas rectoribus
civitates episcopos sibi petere ^c velle de laicis, tan-
tumque fastigium tam vile credere, ut hoc his qui
non Deo, sed sæculo militaverint, æstiment nos
posse conferre; non solum male de suis clericis, in
quorum contemptum hoc faciunt, judicantes, sed de
nobis pessime, quos credunt hoc posse facere, sen-
tientes. Quod nunquam auderent, si non quorundam
illie his consentiens ^d sententia commiseret. Ita nihil
quæ frequentius sunt decreta proficiunt, ut hoc, quasi
nunquam de hac parte scriptum fuerit, ignoretur.

Quid proderit per singula clericos stipendia mili-
tasse, et omnem egisse in Dominicis castris ætatem,
si qui his præfuturi sunt ex laicis requiruntur? qui
vacantes sæculo, et omnem ecclesiasticum ordinem
nescientes, saltu præpropere in alienum honorem
ambiant immoderata cupiditate transcendere, et in
aliud vitæ genus, calcata reverentia ecclesiasticæ di-
sciplinæ, transire. Talibus itaque, fratres charissimi,
^e qui juris nostri, id est, canonum gubernacula custo-
dimus, necesse est obviamus, hisque fraternitatem
vestram epistolis commonemus, ne quis laicum ad
ordinem ^f clericatus admittat, **277** et sinat fieri,
unde et illum decipiat, et sibi causas generet quibus
reus constitutus decretalibus fiat.

Docendus est populus, non sequendus; nosque, si
nesciunt, eos quid liceat, quidve non liceat, commo-
nere, non his consensus præbere debemus. Quiaquis
^g vero conatus fuerit tentare prohibita, sentiet cen-
suram sedis apostolicæ minime defuturam. Quæ
enim sola admonitionis auctoritate non corrigimus,
necesse est per severitatem congruentem regulis vin-

^a Invenitur in iisdem codd. et collectionibus in
in quibus præcedens; ac præterea aliquæ ejus parti-
culæ in ms. Vat. Palat. 574.

^b *Atta, Meas; et post pauca digna pro digno, forte
melius.*

^c Solum Quesn. omittit *velle*.

^d Oxon., *turba commiseret*.

^e Quesn. addit *nos*: delent nostri codd. mss. et
editi.

^f Vocem *clericatus* Quesnellus omisit.

^g Cod. Vat. Palat., *de cetero*.

^h Vat. 1342 addit *consilium*.

ⁱ Lucen. et Colb., *xiii kal.* In alio Colb. et in
Corb., *Data kal.* Mox Vat. *Rexinæ*, et duo mss.
Const., Corb. et Colb., *Flavii Florentio*, etc. Pith.
hujus collectionis, *FF. LL. Florentio*, quæ siglæ eo-
dem recidunt.

^j Exstat in hac collectione et in mss. collectionis
Lucen. et Colb., in quibus hic titulus legitur: *Incipit*

dicemus. Per totas ergo hoc, quæ propriis rectoribus
carent Ecclesias volumus innotescat ^k; ut nullus sibi
spe aliqua forsitan blanditus illudat. Data ^l *xii kal.*
Aug. Florentio et Dionysio viris clarissimis consu-
libus.

CAPITULUM XXXVII.

¹ *Expositio fidei catholicæ atque apostolicæ contra hæ-
resim Arianam.*

Nos Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum con-
fitemur, ita in Trinitate perfecta, ut et plenitudo sit
Divinitatis, et unitas potestatis. Nam tres Deos dicit
qui Divinitatem separat Trinitatis. Pater Deus, Filius
Deus, Spiritus sanctus Deus, et tres unum sunt in
Christo Jesu. Tres itaque ^m personæ, sed unæ pote-
stas. Ergo diversitas plures facit; unitas vero pote-
statis excludit numeri quantitatem: quia unitas nu-
merus non est. ⁿ Itaque unus Deus, una Fides, unum
Baptisma. Si quis vero hanc fidem non habet, ca-
holicus non potest dici, ^o quia catholicam non tenet fi-
dem; alienus est, profanus est, et adversus verita-
tem rebellis.

278 CAPITULUM XXXVIII.

^a *Faustini presbyteri fides missa Theodosio imperatori.*

Sufficiebat fides conscripta apud Nicæam adversus
hæresim Arianam. Sed quia pravo ingenio quidam
sub illius fidei confessione implia verba ^c commutant,
nobis invidiam facientes, quod velut hæresim Sabel-
lii tueamur; paucis et contra Sabellium primæ fidei
confessione signavimus; et contra hos qui sub nomine
catholicæ fidei implia verba defendunt, dicentes tres
esse substantias, cum semper catholica fides unam
substantiam Patris, et Filii, et Spiritus sancti, con-
fessa sit.

Nos Patrem credimus, qui non sit Filius, sed ha-
beat Filium de se sine initio genitum, non factum;
et Filium credimus, qui non sit Pater, sed habeat
Patrem, de quo sit genitus, non factus; et Spiritum
sanctum credimus, qui sit vere Spiritus Dei. Unde et
divinæ Trinitatis unam substantiam confitemur: quia
qualis est Pater secundum substantiam, talem genuit
et Filium; et Spiritus sanctus non creatura existens,
sed Spiritus Dei; non est alienus a substantia Patris
et Filii, sed est ejusdem et ipse substantiæ cum Patre
et Filio, sicut ejusdem Deitatis. Nam qui nos putant

de fide catholica. Voces atque apostolicæ, a Quesn.
omissas, addidimus auctoritate mss. Vind. ac Thuan.
De hoc et tribus sequentibus libellis fidei dissertit
Quesnellus dissert. 14; in quam vide nostras anno-
tationes.

^k Cod. Lucen. apud P. Mansi tom. I Supplementi
Concil., col. 242, habet *formæ*.

^l Idem cod. Lucen., *Sic itaque*.

^m Ms. Thuan., *qui*.

ⁿ In ms. Vind. hæc inscriptio legitur: *Item Fau-
stini presbyteri confessio veræ fidei, quam presbyter
scribit, sibi (lege scriptis, et sibi) transmitti jussit
Theodosius imperator.* Codex vero Thuan. Quesnello
teste dissert. 14, n. 6, *Item Faustini presbyteri con-
fessio veræ fidei, quam præfatis scribi et transmitti jus-
sit Theodosius imperator.* Hæc fides inter alias fidei
confessiones inventa fuit a Mabillonio in vetusto co-
dice Augiensi, ubi inscribitur *Breve fidei*.

^o Cod. Thuan., *inscent*.

esse Apollinarias, sciant quod non minus Apollina- A ris hæresim execramur quam Arianam. Miramur autem illos catholicos probari posse, qui Patris, et Filii, et Spiritus sancti, tres substantias constituentur. Sed et et dicunt non se credere Filium Dei, aut Spiritum sanctum creaturam; tamen contra impiam fidem sentiunt, cum dicunt tres esse substantias: consequens est enim ut tres Deos constituentur, qui tres substantias constituentur. Quam vocem semper catholici execrati sunt.

279 CAPITULUM XXXIX.

^a *Alter libellus fidei.*

Credimus ^b unum Deum, Patrem omnipotentem, ^c et unum unigenitum Filium ejus Deum et Dominum Salvatorem nostrum, et Spiritum sanctum Deum: non tres deos Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, sed unum Deum esse confitemur. Non sic unum Deum, quasi solitarium; nec eundem, qui ^d ipso sibi Pater sit, ipse et Filius; sed Patrem verum, qui genuit Filium verum, ^e ut est Deus de Deo, lumen de lumine, vita ex vita, perfectum de perfecto, totum a toto, plenum a pleno; non creatum, sed genitum; non ex nihilo, sed ex Patre, ^f unius substantiæ cum Patre: ^g Spiritum vero sanctum Deum, non ingentum, neque genitum, non creatum, **280** nec factum;

^a Præter codices hujus collectionis exstat in mss. Lucen., Colb., in V. l. 1342 ac in Vallic. A 5 et Vat. 5845. Fragmentum ejus in summæ antiquitatis cod. Aquensi a Crabbo inventum et editum fuit. Fere idem legitur in appendice tom. V S. Augustini, serm. 135. In duobus mss. uno Thuanico 199, quem laudat Quesnellus dissert. 14, n. 7; altero vetustissimo Ambrosiano, cujus meminit Muratorius tom. II Anecd. Latin., pag. 924 et 227, Hieronymi nomen inscribitur. In editionibus vero S. Hieronymi invenitur cum titulo *Damasi symbolum*. Vide tom. XI edit. Veron., pag. 145. Cur Damaso autem attribuitur, colligere licet ex cod. Lucensi et simili Colb., ubi epistolæ Damasi ad Paulinum anteceditur. In ms. Vind. titulus est: *Incipit alius, id est, libellus fidei*. Cod. Crab., *Incipit fides Romanorum*. Uterque Vat. et Vallic.: *Incipit fides catholica Ecclesie Romanæ*. Notat Quesnellus in margine: *Est oratio Latina S. Gregorii Nazianzeni cognomento Theologi, seu de fide Nicæna, Rufino presbytero interprete, tractatus: ut habetur in editione Morelli 1609, tom. I, pag. 756. Quam quidem nec hujus Gregorii esse, nec ullius Græci scriptoris existimamus, sed potius Latini alicujus, ut alibi jusius. Vide dissert. 14 et nostras in eam animadversiones.*

^b Vat. et Vallic., in unum.

^c Thuan. ms., et unigenitum, deleta voce *num*. D Uterque Vat. et Vallic., et in unum unigenitum Filium ejus Jesum Christum Deum. Crab., et in unigenitum Filium ejus Jesum Christum Dominum et Salvatorem nostrum, et in Spiritum sanctum Deum. Lucen., et Filium ejus unicum Dominum nostrum conceptum de Spiritu sancto Jesum Christum Deum et Dominum nostrum, et Spiritum sanctum Deum; non tres Deos, sed Patrem Filium et Spiritum sanctum unum Deum esse confitemur.

^d Lucen. cod., ipse sit Pater, sit ipse et Filius. Crab., ipse Pater sit, ipse Filius.

^e Crab., id est Deum de Deo.

^f Quesn. inserit et, delent omnes nostri codd. et Crab.

^g Ita cum Crab. omnes nostri codd. Apud Quesn. et Spiritum sanctum verum Deum.

^h Crab. cum plerisque nostris codd. alia interpun-

ctio, cœternum veneramur, unum tamen Deum. scil Patris et Filii, semper in Patre, et Filio ^h cœternum. Veneramur tamen unum Deum; ⁱ quia ex uno Patre totum quod Patris est, ^j natus est, Filius Deus, et in Patre totum quod inest, totum genuit Filium. Pater Filium generans non minuit, nec amisit plenitudinis suæ deitatem, totum autem ^k quod Deus Pater est, id esse et Filium ab eo natum, certissime tenentes. ^l Cum Spiritu sancto unum Deum piissime confitemur Jesum Christum Dominum nostrum, Dei Filium, per quem ^m omnia facta sunt quæ in cœlis et quæ in terra, visibilia et invisibilia: propter nostram salutem ⁿ descendit de cœlo, qui nunquam desierit esse in cœlo; natus de Spiritu sancto ex Virgine Maria. Verbum caro factum, non amisit quod fuerat, sed cœpit esse quod non erat. ^o Non demutatam, sed B permanentem etiam hominem natum, non putative, sed vere; non aerium, sed corporeum; non phantasticum, sed carneum; ossa, sanguinem, seusum, et animam habentem, ^p ita **281** verum Deum et verum hominem intelligimus; ita verum hominem verum Deum fuisse nullo modo ambigimus. Constituendum ^q est hunc eundem Dominum nostrum Jesum Christum adimplet legem et prophetas, passum sub Pontio Pilato, ^r crucifixum secundum Scripturas, mortuum et sepultum secundum Scripturas, tercia

etione, cœternum veneramur, unum tamen Deum.

ⁱ Qui ex uno in Crabbi codice, qui in his verbis desinit.

^j Lucen., Vallic. et uterque Vat., *Deus natus est Filius*. Mox Vat. 1342, *totum genuit in Filium*. Vallic. et alius Vat., *totum ingentum, et in Filium*.

^k Ita codd. Vind. ac Thuan., consentientibus cæteris omnibus aliarum collectionum, nisi quod Vat. 1312, pro *tenentes* habet *credente*; Vallic. et alius Vat. mendose *credimus*. Solus Quesn., *quod Pater est Deus, idem esse et Filium.... certissime tenemus*.

^l Codd. Luc., Vallic. et uterque Vat. sequentia cum antecedentibus jungunt, mutantque interpunctionem sic: *Spiritu sancto unum Deum confitemur. Credimus Jesum Christum*.

^m Thuan. et Vind. delent omnia, non vero alii codices. Mox Vind., et in terra, omnia voce *quæ*.

ⁿ Luc. cum Vallic. et Vat. 5845, *descendisse de cælo, et natum de Spiritu sancto et Virgine Maria*, intermediis omissis: in quibus *desierit* scripsimus cum mss. Thuan., Vind. et alio Vat. 1342. Quesn., *desiit*. Cod. Vind. præterea habet *natum de Spiritu sancto*. Vat. vero 1342, et *Virgine Maria*.

^o Quesn. alia interpunctione, non demutatam, sed permanentem. *Credimus hominem natum*. Omnes nostros codd. ac Thuan. prætulimus. Solum in Luc. et Vallic. legitur *sed Deum permanentem, etiam hominem natum*. Dein pro *phantasticum* cod. Thuan., *phantasium*; Lucen., *phantasem*, Vallic. et unus Vat., *phantasiam, sed carnem*. Mox solus Quesn., *animum*.

^p Mellior videtur lectio cod. Lucen., *ita verum hominem et verum Deum intelligimus, ut verum Deum verum hominem fuisse nullo modo ambigamus confitemur*. Vallic., *iterum verum hominem intelligimus, ita et verum Deum verum hominem fuisse nullo modo ambigimus. Constituendum nunc eundem Dominum, etc.* Particulæ nunc legitur etiam in utroque Vat. Codex Oxon. secundo comato, *ita verum hominem et verum Deum, inserta particula et, minus recte*.

^q Præter codd. aliarum collectionum etiam Vind. delent est.

^r Quesn., *crucifixum et mortuum*. Nostros codd. ac Thuan. secuti sumus.

die a mortuis resurrexisset, assumptum in caelos, sedere ad dexteram Patris, inde venturum iudicare vivos et mortuos expectamus. In hujus morte et sanguine mundatos a remissionem peccatorum consecutos; resuscitandos nos ab eo in his corporibus et in eadem carne qua nunc sumus; sicut et ipse in eadem carne qua natus est, et passus, et mortuus, b resurrexit; et animas cum hac carne vel corpora nostra ab eo, aut vitam aeternam, praemium boni meriti, aut sententiam pro peccatis aeterni supplicii recepturos.

282 CAPITULUM XL.

* *Libellus Augustini de fide catholica contra omnes haereses.*

Credimus in unum verum Deum, Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, visibillum et invisibillum factorem, per quem creata sunt omnia in caelo et in terra. Hunc unum d Deum, et hanc unam divini nominis esse Trinitatem. Patrem non esse Filium, sed habere Filium, qui Pater non sit; Filium non esse Patrem, ° sed Filium Dei esse natura; Spiritum quoque Paraclitum esse, qui nec Pater sit ipso, nec Filius, sed a Patre f procedat. Est ergo ingentus Pater, genitus Filius, non genitus Paraclitus, sed a Patre procedens. Pater est cujus vox est haec audita

* Idem Quesn. addit *confitemur*; delect duo optimi codici. hujus collectionis Thuan. et Vind. cum Lucen. et Vat. 1342.

b Quesn., *resurrexit*; et dein delet *vel corpora nostra*, licet fateatur haec exhiberi in duobus Thuan., uti in omnibus nostris quinque codd. diversarum collectionum legitur. Solum Lucen. post *vel corpora nostra* subjicit *acceptimus*. Melius Vallic. et Vat. *accepturos*, delecto in fine verbo *recepturos*; pro quo Quesn. *recepturas*.

c Exstat olim apud S. Augustinum tom. X, serm. 129, de tempore, nunc autem rejectus est in Appendicem tom. V, serm. 235. Fatetur PP. Benedictini hunc libellum nusquam invenisse in Augustini codicibus. Cum vero Augustini nomine circumfatur in exemplis nostrae collectionis, nec non in Additionibus collectionis hujus, quae leguntur in Vat. 1340 et in alio simili Rensigiano quem Herovallianum Quesnellus vocat, ex alterutro hoc fonte inter Augustini Opera olim fuisse insertum, satis probabile est: unde etiam lectiones fere concinunt. In Vind. cod. sic titulus praefertur: *Incipit libellus de Fide catholica contra omnes haereses, Augustini*. Ille vero libellus idem est ac *Regula fidei* quae, S. Leonis tempore contra omnes haereses, et maxime contra Priscillianistas compacta (de quo plura tomo II in Observ. ad not. Quiruellii in ep. 15 ad Turribium), perperam subjecta legitur concilio Toletano I, tom. II Conciliorum Venetae edit., col. 1475. Idem sane est ac memorata *Regula fidei* ipse libellus, quoad substantiam, licet aliquot non exiguis variantibus discrepet. Anathematismi vero partim iidem sunt, partim vero omnino diversi. Vide plura no. 11 in dissert. 14 Quesnelli.

d Quesn. addit verum: delevimus cum mss. Vind., Thuan., Heroval. et caeteris editis. Mox vulg. post concil. Tolet. I, et hanc unam esse divinam substantiam Trinitatem. Patrem autem non esse ipsum Filium.

e Ita cod. Vind., concinente Heroval. in Append. Aug., *sed Filium Dei esse natum*. Quesn., *sed Filium de ejus natura*. Melius vulg. Concil., *sed Filium Dei de Patris esse natura*.

f Vulg. Concil., Hieron. et Ang. addunt *Filioque*, et similiter post nonnulla, *sed a Patre Filioque* (vel et

de caelis: *Hic est Filius meus dilectus, in quo s mihi bene complacui; ipsum audite: Filius est qui ait: Ego a Patre exivi, et a Deo veni in hunc mundum.* Paraclitus ipse est de quo Filius ait: *Nisi abiero ad Patrem Paraclitus non veniet ad vos.* Hanc Trinitatem personis distinctam, i substantiam unam, virtutem, potestatem, majestatem, indivisibilem, indifferentem. Praeter illam nullam divinam esse naturam, vel angeli, 283 i vel spiritus vel virtutis alicujus, quae Deus esse credatur. Hunc igitur Filium Dei, Deum natum a Patre ante omne omnino principium sanctificasse a uterum Mariae Virginis, atque ex ea verum hominem, sine viri generatione femine, suscepisse: i id est, Dominum Jesum Christum, non imaginariam corpus, aut forma sola compositum, sed solidum; atque hunc et esurisse, et sitisse, et doluisse, et flevisse, m et omnia corporis exitia sensisse; postremo crucifixum, mortuum et sepultum, tertia die resurrexisse; conversatum postmodum n cum discipulis, mansisse ipsis Paraclitum, dum ad caelos ipse ascendisset. Hunc Filium hominis vocari veraciter credimus vel confitemur. Resurrectionem veram humanam credimus carnis; animam autem hominis non divinam esse substantiam vel Dei partem, ° sed creaturam divinam voluntate factam, non de caelo lapsam.

Filio) procedens.

g Cod. Vind. cum Hierov. delet *michi*, ac dein habet *hunc audite*.

h Vulg. Concil., *Paraclitus Spiritus est, de quo.* i hujus, *substantia unitam, virtute et potestate, et majestate indistinctam, indifferentem. Praeter hanc nullam credimus divinam esse, etc.* mel. us. At codices nostrae collectionis h. c. exhibemus. Aug. App. omittit vocem *substantiam unam* usque ad *indivisibilem* inclusive.

j Voces *vel spiritus*, a Quesnello omissas, ex cod. Vind. et Hierov. caeterisque excusis revocavimus. Mox, *Hinc igitur Filium* legitur in cod. Oxon.

k Vulg. Aug. cum mss. Vind. et Hierov., *in utero Thuan., sanctificatum in utero*; minus recte, inquit Quesnellus; *etsi eo sensu intelligi possit, quo dictum est: Quem Patres sanctificavit. Deum edit. Conc., sine virili generatione semine.*

l Vulg. Conc. addunt: *duobus duntaxat naturis, id est Britatis et carnis, in unam convenientibus omnino personam, id est, Dominum nostrum Jesum Christum: nec imaginarium corpus, aut phantasmatis alicujus in eo fuisse, sed solidum atque verum: hunc et esurisse, etc.*

m Idem vulg. Conc., *et omnes corporis injurias pertulisse; postremo.*

n Cod. Thuan., *cum discipulis, antequam mitteret Spiritum sanctum, quem misit dum ad caelos.* Vind., *cum discipulis, quem misit dum ad caelos ascendisset.* Melius in App. Aug., *cum discipulis, quibus sanctum Paraclitum misit, dum ad caelos ascendisset.* Utriusque vero sequuntur: *Hunc Filium hominis nunc vocari. Resurrectionem.* Oxon. delet voces *Hunc Filium hominis* usque ad *confitemur*. Verior lectio in Vulg. Conc., *cum discipulis suis et quadragesima post resurrectionem die ad caelum ascendisse. Hunc Filium hominis etiam Dei Filium dici; Filium autem Dei Dominum Filium hominis appellamus. Resurrectionem vero futuram humanam, etc.* Oxon. omittit *humanam*.

o Cod. Hierov., *sed creatam divina voluntate, non prolapsam.* Vind. ac Thuan., *sed creaturam divina voluntate non prolapsam.* Ita etiam in App. Aug., quoniam solum delet non. Edit. Conc., *sed creaturam dicimus divina voluntate creatam. Si quis autem dixerit aut crepiderit.* Vind. cum App. Aug., *atque crediderit.*

Si quis ergo dixerit vel crediderit a Deo omnino A
tente orandum hunc factum non fuisse, atque ejus
omnia instrumenta; anathema sit.

Si quis crediderit atque dixerit Deum Patrem eum-
dem Filium esse, vel Paraclitum; anathema sit.

Si quis dixerit atque crediderit a Dominum Filium
eundem esse, vel Patrem, vel Paraclitum; anathe-
ma sit.

284^b Si quis dixerit Paraclitum Spiritum eum-
dem esse vel Patrem, vel Filium; anathema sit.

* Si quis dixerit atque crediderit hominem Jesum
Christum a Filio Dei assumptum non fuisse; anathe-
ma sit.

* Si quis dixerit atque crediderit Filium Dei dum
prosum; anathema sit.

Si quis dixerit atque crediderit hominem Jesum B
Christum hominem in passibilem fuisse; anathema sit.

Si quis dixerit atque crediderit alterum Deum esse
primum legis, alterum Evangeliorum; anathema sit.

Si quis dixerit atque crediderit ab altero Deo mun-
dum esse factum quam ab illo de quo scriptum
est: *In principio Deus fecit caelum et terram* (Genes.
1. 1): qui solus Deus verus est; anathema sit.

Si quis dixerit atque crediderit corpora humana
non resurrectura post mortem; anathema sit.

Si quis dixerit atque crediderit animam humanam
Dei potentiam vel Dei esse substantiam; anathema
sit.

Si quis aliquas Scripturas praeter eas quas catho-
lica Ecclesia recipit, vel in auctoritatem habendas
esse crediderit, vel fuerit veneratus; anathema sit. C

285 CAPITULUM XII.

Exempla testimoniorum sanctorum Patrum, de dua-

^a App. Ang., *Deum Filium. Mellus vulg. Concil.
Dei Filium.*

^b Vulg. Concil., *Si quis dixerit vel crediderit Paracle-
tum vel Patrem esse, vel Filium, etc. Idem est in ms.
Vind. Solum post Paracletum addit Spiritum.*

* Hic et duo sequentes anathematismi aliter in vulg.
Concil. et mellus efferuntur: *Si quis dixerit vel credi-
derit carnem tantum sine anima a Filio Dei fuisse sus-
ceptam; anathema sit.*

*Si quis dixerit vel crediderit Christum innascibilem
(al., impassibilem) esse; anathema sit.*

*Si quis dixerit vel crediderit Deitatem Christi con-er-
tibilem esse vel passibilem; anathema sit.*

^d Cod. Thuan., *Si quis non crediderit. Nota: Quaes-
n. in margine: Bonus utriusque lectionis sensus esse po-
test. Immo hujus lectionis, quam ex Thuan. codice
affixit, sensus perversus est, nisi suppleatur *Filium
Dei Deum et hominem humanitate passum, vel aliud
simile.**

* Verbum *fuisse* addidimus ex ms. V nd., cui suf-
fragantur App. Aug. et vulg. Concil. In his po-
tius legitur *factum fuisse, et non ab eo de quo; et Je-
lent qui solus Deus verus est.*

^f Vulg. Concil., *non resurgere.*

* Ita mss. Vind. et Herov. cum Append. Aug. Quaes-
nellus cum Oxon., *repperit, vel fuerit veneratus; et
notat in marg.: forte praeeperit pro repperit. Thuan.,
Ecclesia recipit. vel quae in auctoritatem habenda sunt*

*bus naturis in una persona D. N. Jesu Christi indi-
crete et distincte manentibus.*

¹ Sancti Hilarii Pictavenensis episcopi et confessoris de
Fido catholica libro secundo.

Humani enim generis causa Dei Filius natus ex
Virgine et Spiritu sancto ipso sibi in hac operatione
consorte, et sua, videlicet Dei, inumbrante virtute,
corporis sibi initia concevit, et exordia carnis insti-
tuit, ut homo factus ex Virgine naturam in se carnis
acciperet, proque hujus assumptionis societatem san-
ctificatum in eo universi generis humani corpus exi-
steret: ut quemadmodum omnes in se, per id quod
corporeum se esse voluit, condicerentur; ita rursus in
omnes ipse per id quod ejus est invisibile referretur.
Dei igitur imago invisibilis pudorem humani exordii
non recusavit, et per conceptionem, partum, vagitum
et cunas, omnes naturae nostrae contumelias transcur-
rit. Quid tandem a nobis dignum tantae dignationis
affectui rependetur? Inenarrabilis a Deo originis unius
unigenitus Deus in corpusculi humani formam sanctae
Virginis utero insertus accrevit, et qui continet om-
nia, et intra quem, et per quem cuncta sua, humani
partus lege profertur, et ad cujus vocem angeli atque
archangeli tremant, caelum et terra, et omnia hujus
mundi resolverentur elementa. Infantiae vagitus audi-
tur; et qui invisibilis et incomprehensibilis est, non
visu, sensu, tactuque moderandus; cuius est ob-
latus. Haec si quis indigna Deo recolat, tanto se majoris
beneficii obnoxium constabitur, quanto minus haec
Dei conveniunt majestati. Non ille eguit homo effici,
per quem homo factus est: sed nos ²⁸⁶ egimus ut
Deus caro fieret et habitaret in nobis; id est assump-
tione carnis unius interea universae carnis inuoleret.
Humilitas ejus nostra est nobilitas, contumelia ejus

crediderit: minus bene. In vulg. Concil. hic anathe-
matismus aliter exhibetur: *Si quis dixerit vel credi-
derit alias Scripturas, praeter quas Ecclesia catholica re-
cipit, in auctoritatem habendas, vel esse venerandas; ana-
thema sit.* Dein sex alii anathematismi adversus Pri-
scillianistas adduntur, qui in nostra collectione et in
Append. Augustini desiderantur.

² In cod. Vind. tituli loco habetur tantum *Exempla
testimoniorum.* Cum vero in nostra collectione haec
eadem testimonia iterum exhibeantur, cap. 67, post
epistolam S. Leonis ad Leonem Augustum, quam cum
isdem testimoniis dedimus tom. I. epist. 163, col.
1383, variantes diversarum collectionum ibidem pro-
duximus. Eo igitur lectores remittentes, hic tantum
ad praestantissimum Vind. codicem hujus collectionis
et titulos exegimus, et quaedam loca emendavimus,
uti hoc capite 41 ibidem proferuntur: quod semper
subintelligendum est, ubi Quaesnellii lectione in notis
rejecta textum correximus.

³ Sic ex ms. Vind. Quaesnellus: *Ex libro secundo
contra Arianos sancti Hilarii Pictavenensis episcopi.* Hoc
ex eodem codice particulam enim a Quaesnello omis-
sam inseruimus.

⁴ Ita idem cod. Vind. Quaesnellus, *affectu impen-
detur.*

⁵ Quaesn. inserit ejus: *delevimus cum eodem cod.
Idem, homo fieret.*

honor noster est. Quod ille Deus in carne consistens, A hoc nos vicissim in Deum ex carne renovati.

Item ejusdem in libro 12, inter cætera. Nescit plane, vitam suam nescit, qui Christum Jesum ut verum Deum, ita verum hominem ignorat; et ejusdem periculi res est Christum Jesum vel spiritum Deum, vel carnem nostri corporis ^a denegare. Omnis, inquit, qui constituitur me coram hominibus, confitebor et ego eum coram Patre meo, qui est in cælis. Qui autem argaverit me coram hominibus, negabo et ego eum coram Patre meo, qui est in cælis. Hæc Verbum caro factum loquebatur, et homo Jesus Christus, Dominus majestatis docebat, mediator ipse in se ad salutem Ecclesiæ constitutus, et ipso illo inter Deum et homines mediatoris sacramento, utrumque unus existens: dum ipse ex unitis in id ipsum naturis naturæ utriusque res eadem est; ita tamen ut neutro careret in utroque: ne forte Deus esse homo nascendo desineret, et homo rursus Deus manendo non esset. Hæc itaque humanæ beatitudinis fides vera est, Deum et hominem prædicare, Verbum et carnem confiteri; neque Deum nescire quod homo sit, neque carnem ignorare quod Verbum sit.

Item ejusdem in eodem libro, inter cætera. Natus igitur unigenitus ^b Deus ex Virgine homo, et secundum plenitudinem temporum in semetipso provocatus in Deum hominem; hunc per omnia evangelici sermonis modum tenuit, ut se Dei Filium credi doceret, et hominis Filium ^c prædicari admoneret; locutus homo et gerens universa quæ Dei sunt; loquens deinde et gerens Deus universa quæ hominis sunt; ita tamen ut in ipso illo utriusque generis sermone nunquam nisi cum significatione et hominis locutus sit et Dei.

Item in alio loco in eodem libro inter cætera. Videsne ita Deum et hominem prædicari, ut mors homini, Deo vero carnis excitatio deputetur? Naturam Dei in virtute ^d resurrectionis intellige, dispensationem hominis in morte cognosce. Et cum sint utraque suis gesta naturis, unum tamen Jesum Christum eum memento esse, qui utrumque est. Et post pauca ^e sequitur: Hæc igitur demonstranda paucis a me fuerunt, ut utriusque ^f naturæ personam tractari in Domino Jesu Christo memuissemus; quia qui in forma Dei erat, formam servi accepit ^g.

^g Sancti Athanasii Alexandrini episcopi et confessoris ad Epictetum episcopum Corinthium.

^h Quomodo autem vel dubitare ausi sunt, qui dicuntur Christiani ⁱ, si Dominus, qui ex Maria pro-

^a Quesn. negare.

^b Idem, Dominus.

^c Quesn., dici.

^d Idem omittit sequitur.

^e Oxon., personam naturam, male. Vulg., naturæ formam (Confer not. ^f tom. I col. 1177 nostræ edit.).

^f Vulg. autem Quesn. addunt ipse Divinitatem nequam amisit (Vide ibidem not. ^g col. 1178).

^g Quesnellus: Ex epistola S. Athanasii Alexandrini episcopi ad Epictetum episcopum Corinthium.

^h Notat Quesnellus in margine: Verba hæc S. Athanasii sunt ex versione ejus epistolæ, quæ inferius habetur. c. 52 hujus codicis, et qua S. Leo usus est.

ⁱ Quesn., quod Dominus; et dein, se undum carnem

cessit, Filius quidem, substantiæ naturæ, Dei est, quod autem secundum carnem ex semine David est, et carnis sanctæ Mariæ?

¹ Sancti Ambrosii episcopi Mediolanensis ad imperatorem Gratianum in libro 11 de Fide.

Unde illud quoque lectum est, Dominum majestatis crucifixum esse; non quasi in majestate sua crucifixum putemus, sed quia idem Deus, idem homo, per divinitatem Deus, per susceptionem carnis homo, Jesus Christus Dominus majestatis dicitur crucifixus: quia consors utriusque naturæ, id est, humanæ atque divinæ, in natura hominis subiit passionem; ut indiscrète et Dominus majestatis dicatur ^k esse, qui passus est, et Filius hominis, sicut scriptum est: Qui descendit de cælo (Joan. 111, 13).

¹ Item in alio loco de eodem libro inter cætera. Si leant igitur inanes de sermonibus quæstiones; quia regnum Dei, sicut scriptum est, non in persuasionibus verbi est, sed in ostensione virtutis (1 Cor. 11, 4; 14, 20). Servemus distinctionem divinitatis et carnis. Unus in utroque loquitur Dei Filius, quia in eodem utraque natura est. Etsi idem loquitur, non uno semper loquitur modo. Intende in eo nunc gloriam Dei, nunc hominis passiones ^m. Quasi Deus loquitur quæ sunt divina, quia Verbum est; quasi homo dicit quæ sunt humana, ⁿ quia in mea substantia loquebatur.

Item ejusdem in libro de Incarnatione Domini inter cætera. Sed dum hos redarguimus, emergunt alii, qui carnem Domini dicant et Divinitatem unius ⁿ naturæ. Quæ tantum sacrilegium inferna vomerunt? Jam tolerabiliores sunt Ariani, quorum per illos perfidiæ robur adolescit; ut ^o majore contentione asserant Patrem et Filium et Spiritum sanctum unius non esse substantiæ, quia isti Divinitatem Domini et carnem unius esse substantiæ dicere tentaverunt. Et infra. Hi mihi frequenter Nicæni concilii tractatum se tenere commemorant. Sed in illo Patres nostri tractatu non carnem, sed Dei Verbum, unius substantiæ cum Patre esse dixerunt: et Verbum quidem ex paterna processisse substantia, carnem autem ex Virgine esse confessi sunt. Quomodo igitur Nicæni concilii nomen obtenditur, et nova inducuntur, quæ nunquam nostri sensere majores?

Sancti Augustini episcopi Hipponensis ad Dardanum inter cætera.

^D Noli itaque dubitare ibi ^p nunc esse hominem Christum unde venturus est; memoriterque recole et fide-

homo est ex semine.

¹ Quesn.: Ex libro sancti Ambrosii Mediolanensis episcopi secundo ad Gratianum imperatorem.

^k Idem delevit esse, et post de cælo addidit et est in cælo.

¹ Quesn., Item in libro XIII, male. Nostrum codicem Vind. semper secuti sumus.

^m Quesn. omisit quasi; et dein habet loquitur.

ⁿ Notat Quesn. in epist. 134, nunc 163, S. Leonis addi esse. Utraque vero in loco noster codex Vind. hoc verbum ignorat.

^o Oxon., minore; et paulo post quam hi qui, pro quia isti.

^p Quesn., nunc Christum esse, unde.

Itē tene christianam confessionem, quoniam *resurrexit a mortuis, ascendit ad caelum, sedet ad dexteram Patris*; nec alio modo quam inde venturus est ad vivos et mortuos iudicandos; et sic venturus est, illa angelica voce testante, *quemadmodum est ire visus in caelum* (Act. 1, 11), id est, in eadem forma ^a carnis atque substantia: cui profecto immortalitatem dedit, naturam non abstulit.

Item ejusdem in epistola ad Volusianum inter cetera. Nunc vero haec inter Deum ^b et homines mediator apparuit, unitate personae copulans utramque naturam, ut et solita sublimaret insolitis, et insolita solitis temperaret.

Item ejusdem in Expositione Evangelii secundum Joannem inter cetera. Quid igitur, haeretice? cum Christus sit Deus et homo, loquitur ut homo, et tu c. luminariis Dec? Ille in se naturam commendat humanam ^c, tu in illo audes deformare divinam? *Et infra: 289* Agnoscamus geminam substantiam Christi, divinam scilicet, qua aequalis est Patri; humanam, qua major est Pater. Utrumque autem ^d simul non duo, sed unus est Christus, ne sit quaternitas, non Trinitas Deus. Sicut enim est homo anima rationalis et caro; sic unus est Christus Deus et homo: ac per hoc Christus est Deus, anima rationalis ^e et caro. Christum in his omnibus, Christum in singulis consistemus. Quis est ergo per quem factus est mundus? Christus Je. us, sed in forma Dei. Quis est sub Pontio Pilato crucifixus? Christus Jesus, sed in forma servi.

Sancti Joannis Constantino-politani episcopi, et confessoris in homilia de cruce et latrone inter cetera.

Sed cur cum cruce veniat, videamus. Scilicet ut hi qui eum crucifixerunt, suam sentiant dementiae excitationem; et ideo impudentiae eorum signum portatus; et ideo propheta ait: *Tunc lamentabuntur tribus terra, videntes ^f accusatorem, et agnoscentes peccatum.* Et quid mirum est si crucem portans adveniat, quando et vulnera corporis ipsa demonstrat? *Tunc enim, inquit, videbunt quem crucifixerunt* (Zachar. xii, 10). Et sicut post resurrectionem voluit Thomam diffidentiam confutare, et illi clavorum loca monstravit, et lateris vulnera declaravit, et dixit: *Mitte manum tuam, et vide quoniam spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videns habere* (Joan. xx, 27; Luc. xxiv, 39); sic et tunc ostendet vulnera, crucemque demonstrabit, ut ostendat se esse illum, qui fuerat crucifixus.

Item ejusdem episcopi in homilia de ascensione Domini inter cetera. Nam sicut duobus jugio separatis, unus in medio positus altercantium litem discor-

am diuque dissolvit; ita et Christus fecit. Deus nobis juste irascebatur, et nos contemnebamus iratum, et clementem Dominum declinabamus; et se medium Christus ingressit, et sociavit utramque naturam, et nobis quod imminabat supplicium ipse sustinuit.

Item ejusdem in eadem homilia. Christus igitur nostri primitiis obtulit Patri, et oblatum donum miratus est Pater, quod tanta dignitas offerebat, et quod offerrebat nulla macula foedabatur. Nam et suis manibus suscepit oblatum, et suae sedis fecit esse participem; et, quod plus est, ad partem suae dexterae collocavit. Cognoscamus quis ille est **290** qui audivit: *Sede ad dexteram meam*; quae natura est, ^h cui dixit: *Esto meae particeps sedis*? Illa natura est, quae audivit: *Terra es, et in terram ibis.*

Item in eadem homilia. Quo sermone utar, quo verbo dicam, reperire non possum. Natura fragilis, natura contempta, et omnibus monstrata deterior, omnia viciat, omnia superavit, ⁱ et omnibus hodierna die meruit excelsior reperiri. Hodie angeli vota diu desiderata ceperunt. Hodie archangeli quod multo tempore capiebant inspicere valuerunt; nostram enim naturam in sede Dominica fulgentem immortali gloria perviderunt. *Sancti Theophili episcopi Alexandrini, de epistola per Aegyptum destinavit.*

Cujus rei testis est ille ^h qui loquitur: *Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt* (Ps. xlii, 5). Et prophetae Christi auxilium deprecantes: *Domine, inclina oculos ⁱ et descende* (Psal. cxliii, 5); non ut mutare loca in quo sunt omnia, sed ut propter salutem nostram, carnem humanae fragilitatis assumeret; Paulo eadem concinente: *Cum esset dives, pauper factus est, ut nos illius paupertate divites essemus* (II Cor. viii, 9). Venitque in terras, et de virginali utero, quem sanctificavit, egressus est homo, interpretationem nominis sui Emmanuel, id est, nobiscum Deus, dispensatione confirmans, mirum in modum coepit esse quod nos sumus, et non desit esse quod erat, sic assumens naturam nostram, ut quod erat ipse non perderet. Quinquam enim in Joanne scribitur: *Verbum caro factum est* (Joan. i, 14) id est, aliis verbis, *homo*; tamen non est versus in carnem, quia nunquam Deus esse cessavit, ad quem et sanctus loquitur: *Tu autem idem ipse es* (Ps. ci, 28); et Pater de caelo evocatur, et dicit: *Tu es Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui* (Matt. iii, 17; Marc. i, 11; Luc. iii, 22); ut et homo factus nostra confessione permanere dicatur quod fuit priusquam homo fieret; Paulo nobiscum eadem predicante: *Jesus Christus*

^a Quaes. omisit *carne*; et dein habet *cui profecto immortalitatem.*

^b Idem, et *hominem.*

^c Quaes., *cum in illo.*

^d Quaes. omisit *simul.*

^e Quaes., *ab verborum ordine, et caro Dei. Quis est sub Pontio in forma servi? Quis est per quem factus est mundus? Christus Jesus, sed in forma Dei. Cur ergo in his omnibus, Christum in singulis consistimus.* Notatque in marg.: *Vox Dei est in solo eod. Oxon. Ex Viind. emendavimus, ordinemque restitimus, suffragantibus aliis mss. et expressis codicibus.*

^f Quaes., *accusatores.*

^g Idem omisit *nam.*

^h Idem, *cui dicitur.*

ⁱ Idem, et *hodierna die meruit angelis excelsior reperiri.*

^j Ille testimonium sumptum est ex versione S. Hieronymi inter ipsius Opera tom. I, epist. 98, n. 4, edit. Veron. In col. Oxon titulus est: *Ex epistola S. Theophili Alexandrini, de Pascha.*

^k Quaes., *qui aicit.*

^l Alii eodd. cum vulgatis addunt *tuos.*

Acri, et hodie, ipse et in æternum (Hebr. xiii, 8). In eo enim quod ait, *ipso*, ostendit eum pristinam non mutatae naturam, nec Divinitatis suæ immutabilitatis, quia propter nos pauper effectus, plenam similitudinem nostræ conditionis assumpserat.

^b *Item ejusdem episcopi in alia epistola paschali contra Origenem inter cætera.* Unus **291** Filius Patris, nostrique mediator, nec æqualitatem ejus amisit, nec a nostro consortio separatus est. Invisibilis Deus, et visibilis homo, forma servi absconditus ^c et Dominus gloriæ confessione credentium comprobatus. Neque enim privavit eum Pater naturæ suæ nomine, postquam pro nobis homo et pauper effectus est; nec in Jordane fluvio baptizatum altero appellavit vocabulo, sed Filium unigenitum ^d: *Tu es Filius meus dilectus, in quo mihi tene complacui*: nec similitudo nostra in Divinitatis est mutata naturam, nec Divinitas in nostræ naturæ vera est similitudo.

Sancti Cyrilli episcopi Alexandrini.

Homo ^e nominatus est, cum sit natura Deus, Dei Patris Verbum: quoniam similiter ut nos carni communicavit et sanguini. Sic enim terrenis apparuit, non amittens id quod erat, sed assumens humanitatis naturam in sua ratione perfectam.

Item ejusdem. Unus igitur est, et ante incarnationem Deus verus, et qui in humanitate mansit id quod erat, et est, et erit. Non discernendo igitur unum Dominum Jesum Christum in hominem seorsum, et seorsum in Deum; sed eundem unumque Jesum ^c naturarum, sed eas inconfusis inter se reservantes.

Item ejusdem in epistola ad Nestorium: ^f Ait igitur sancta et magna synodus, ipsum, qui est ex Deo Patre naturaliter natus, Filium unigenitum, Deum de Deo, verum de vero, lumen de lumine, per quem et cum quo omnia fecerit Pater, hunc descendisse ^g, incarnatum esse, et hominem factum, passum esse, resurrexisse tertia die, et ascendisse rursus in cælos. Hæc nos sequi verba debemus, his nos convenit obtemperare dogmatibus: considerantes quid sit incarnatum esse, et hominem factum Dei Verbum. Non enim dicimus, quod Dei natura, conversa vel immutata, facta sit caro; nec quod in totum hominem, qui est ^d ex anima ^h et corpore, transformata sit; sed illud magis, quod carnem animatam anima rationali sibi copulaverit Verbum substantialiter, ineffabiliter, et indeprehensibiliter, factus sit homo, **292** et nunc-

patus sit etiam Filius hominis, non nuda tantummodo voluntate, sed nec assumptione sola personæ, sed quod diversæ quidem nature in unum convenirent. Unus tamen ⁱ ex ambabus Christus et Filius, non evacuata aut sublata diversitate naturarum per conjunctionem; sed quia simul nobis effecterunt unum Deum et Christum et Filium, id est, Divinitas et humanitas per arcanam illam ineffabilemque copulationem ad unitatem. Itaque is qui ante sæcula omnia est natus ex Patre, etiam ex muliere carnaliter dicitur procreatus: non quia divina ipsius natura de ætera Virgine sumpsit exordium, nec quod propter seipsum opus habuit secundo nasci, post illam natiuitatem quam ^j habebat ex Patre: est enim ineptum et stultum hoc dicere, quod is qui ante omnia sæcula est consempiternus Patri secundæ generationis cogorit ut esse inciperet; sed quia propter nos et propter nostram salutem naturam sibi copulavit humanam, et processit ex muliere. Idcirco dicitur natus esse carnaliter; neque enim prius natus est homo communis de sancta Virgine, et tunc demum inhabitavit in eo Verbum; sed in ipsa vulva utroque virginali se cum carne conjunxit, et sustinuit generationem carnalem, carnis suæ natiuitatem, suam faciens.

^k Sic illum dicimus et passum esse, et resurrexisse; non quia Deus Verbum in sua natura passus sit, aut plagas, aut clavorum transfusiones, aut alia vulnera, Deus namque incorporealis et extra passionem est: sed quia corpus illud quod ipsius proprium factum est, passum est, ideo hæc omnia pro nobis ipse dicitur passus. Inerat enim in eo corpore, quod patiebatur, Deus, qui pati non poterat. ^l Simili etiam modo mortem ipsius intelligimus. Immortale enim et incorruptibile est naturaliter, et vita, et vivificans Dei Verbum; sed quia corpus ipsius proprium *gratia Dei*, juxta Pauli vocem, *pro omnibus mortem gustavit* (Hebr. ii, 1), idcirco ipse mortem dicitur passus esse pro nobis: non quod ipse mortem expertussit, quantum ad ipsius naturam pertinet, insania est enim hoc vel sentire, vel dicere; sed quod, ut supra diximus, vera caro ipsius mortem gustavit. Ita et resurgente carne ipsius ^m rursus resurrectionem dicimus, non quia in corruptionem ceciderat, absit, sed quia ejus ^d resurrexit **293** corpus: ita Christum unum et Dominum confitemur, non tanquam hominem cum verbo adorantes, ne divisionis quadam species inducatur; sed unum jam et eundem adorantes, quia

^a Quæsn., qui propter nos.

^b Hoc quoque testimonium sumptum est ex interpretatione S. Hieronymi inter ipsius Opera tom. I, epist. 96, n. 3, edit. Yveroi.

^c Vulg. Hier. cum mss. Vat. Hisp. et Isid. addunt est; et dein quidam vulg. habent comprobatur.

^d Quæsn. addit nominatur dicens; et mox post vocem Divinitatis addit ejus.

^e Idem, natus est.

^f Ex versione, quæ inferius, cap. 56 hujus collectionis, integra refertur, et qua usus est S. Leo, epist. 165.

^g Quæsn. addit de cælo. Post pauca Oxon. omittit tutius.

^h Quæsn., et carne. Mox cod. Oxon., quod carnem animatam rationalis sibi anima copulaverit, et Verbum.... indeprehensibiliter factum sit homo; minus recte. Sic Quæsnellus, qui dein ante factus sit præmisit ac.

ⁱ Idem Quæsn., ab ambabus Christus Dei Filius.

^j Ms. Oxon., habuit.

^k Quæsn., Si illum.

^l Idem, Ac simili; et post pauca, sed qua corpus. Mox vero post verba *gratia Dei*, cod. Oxon. addit tradens.

^m Quæsn. omittit rursus; et dein habet non quod in corruptionem ceciderat, quod absit.

non est alienum a Verbo corpus suum, cum quo ipsi A etiam assidet Patri. Nec hoc ita dicimus, quasi duobus filiis assidentibus, sed uno cum carne per unitatem; quia si talem copulationem factam per substantiam, aut quasi impossibilem, aut quasi parum decoram noluerimus accipere, in i. l. incidimus, ut duos filios esse dicamus. ^a Nec enim debemus discernere et dicere hominem separatim fuisse sola Filii appellatione honoratum; et rursus Verbum, quod est ex Deo et nomine et veritate Filius Dei. Sed discernere in duos filios non debemus unum Dominum Jesum Christum. Neque enim id adjuvat rectam fidei rationem, licet nonnulli copulationem nescio quam peribideant personarum. Non dixit enim Scriptura, Verbum Dei personam sibi hominis assumpsisse; sed B carnem factum esse: id vtem est ostendere Verbum Dei similiter ac nos ^b participatum habuisse carnis ac sanguinis, et corpus nostrum proprie suum fecisse, et hominem ex muliere processisse, non abjecta nec deposita Deitate aut generatione illa quam habebat ex Patre, sed mansisse etiam in assumptione carnis Deum, quod erat. Hoc ubique recte fidei ratio protestatur. In tali sensu sanctos Patres fuisse comperimus: ideo illi non dubitarunt sanctam Virginem dicere Theotocon, non quod Verbi natura Deitasque in sancta Virgine assumpsit exordium, sed quod ex ea natum sit sacrum illud corpus animatum anima rationabili, cui substantialiter adunatum Dei Verbum carnaliter natum esse dicitur.

294 Sancti Gregorii Nazianseni episcopi in homilia de Epiphania.

* Cum ergo processisset ex Virgine Deus in ea

^a Cod. Thuan., *Nec enim discernere fas est. Addit Quesn. in margine: Alias juxta Græcam lectionem: Nec esse est enim, etc., quod velut consequens ex doctrina Nestorii dicitur a Cyrillo.*

^b Ita Vind. cum ms. Oxon. Quesnellus prætulit participium.

^c Ex oratione 33 in Theophaniam, seu Nativitatem Domini, cap. 20, ex Rufiniana, ut opinor, interpretatione. QUESNELLU.

^d Ex quo Basilii opusculo non liquet. Item QUESN.

^e Quesn., a communione mortalis fragilitatis distare videatur.

^f Cod. Thuan., *ut quo declinet... ignoret.*

^g Quesn. ex solo cod. Oxon. addidit: *Si Deum putet, crucifixum contemplatur; ac fatetur hæc deesse in cod. Thuan. sicut etiam desunt in nostro Vind. et in omnibus aliis codd. Vide not. 70 in testimonia subjecta Leonis epistolæ 165 (nostr. edit. tom. I col. 1185, n. 6).*

^h Notat Quesn. in margine: *Ita ex Thuan. et Oxon. eonam lectionem composuimus, quæ in Grimanico, epist. 134, al. 97 (nunc 165) S. Leonis codice reperitur. Oxon. pro illusa legit suis; Thuan. pro æstimentur legit aptentur. Noster Vind. vulg. lectionem approbat.*

ⁱ Præter codices hujus collectionis invenitur etiam in mss. collectionum Vat. 1342, et in additionibus Dionysianis, quarum tres codices recognovimus, Vat. 5845, Vallicel. A 5, et Vercellensem. Præmissa est præterea codici Vat. 3833, qui collectionem cardinalis Deusdedit continet; ac tandem ex hac eadem versione, quæ Leoni in suo de Eutyche judicio usui fuit, uti patebit ex not. 56 (*infra*, col. 603, n. 7), ab antiquo concilio Chalcedonensis interprete recepta,

quam assumpserat humana natura, unam e duabus invicem contrariis existens, carne ac spiritu, aliud in Deum assumitur, aliud Deitatis gratiam præstat... Missus est quidem, sed ut homo: duplex enim erat in eo natura. Inde denique et laboravit ex itinere, inde et esurit, et sitiit, et contristatus est, et flevit, humani corporis lege.

Sancti Basilii episcopi Cappadocis 4.

Cum ergo ita quædam in Christo videamus humana, ut nihil ^a a communi mortalium fragilitatum distare videantur; quædam ita divins, quæ nulli alii nisi illi ineffabili naturæ convenient Deitati; hæret humani intellectus angustia, et tantæ admirationis stupore percussa, ^f quo declinet, quid teneat, quo se convertat ignorat. ^g Si hominem putet, devicto mortis regno cum spoliis redeuntem a virtutis cernit: propter quod cum omni metu et reverentia contemplandum est, ut in uno eodemque ita utriusque naturæ veritas demonstraretur, ut neque aliquid indignum et indecens de divina illa et ineffabili substantia sentiantur, neque rursus quæ gesta sunt, ^h falsis illusa imaginibus æstimentur.

295 CAPITULUM XLII.

ⁱ *Incipit exemplar gestorum, ubi in Constantinopolitana synodo a sancto Flaviano episcopo et confessore Eutyche hæreticus auditus atque damnatus est.*

Congregata rursus sancta et magna synodo, prolatis sanctis et ^j tremendis Evangelis, et ^k præsentato sancto ac venerabili archiepiscopo nostro Flaviano in secretario episcopii. statuto tempore, secunda feria, quæ est ^l x kal. Decemb., Asterius presbyter ^m e. primicerius dixit: Advenit statutus dies, et venerabilis Eusebius episcopus pro foribus stans petit

et ad Græcum textum alicubi exacta, inserta legitur act. 11 ejusdem concilii. Est autem actio 7 synodi Constantinopolitanæ adversus Eutychem. Omnia quidem Græca gesta ejusdem synodi ad Leonem missa fuere. Sed cum in hac septima et ultima actione totius rei summa, et judicium Patrum contineretur, hæc sola statim Latine reddita est, ac proinde hæc sola in aliquot Latinas collectiones transiit; et descripta fuit sive statim post epistolam ipsius Leonis, ut in collectione Vat. 1342, sive inter ejusdem pontificis epistolam, ut in collectione additionum Dionysii. Titulum exhibuimus, uti in mss. hujus nostræ et præcedentium duarum veterarum collectionum præfertur. Quesnellus vero sic: *Gesta damnationis Eutyche in synodo Constantinopolitana, præsentis S. Flaviano confessore eju. dem urbis episcopo. Vat. 3833: Incipit definitio synodi Constantinopolitanæ adversus Eutychem.*

^j Ita omnes no tri codd. et Baluzii. Solum Quesn., et reverendis.

^k Ita vetustæ collectiones, mendose; ex Græco enim legendum est cum vulg. Conc. et Vat. 3833, præsentente.

^l Sic omnes nostri codd. Vulg. Conc. cum mss. antiquæ versionis Chalcedonensis *vicesima secunda dies mensis Novembris*, quod eodem recidit. Quesn. perperam in textu recepit *kai. Decembris*, omissa nota numerali, x.

^m Codd. additionum Dion. cum ms. Paris. pure versionis antiquæ synodi Chalcedonensis, et primicerius notariorum. Vulg. Conciliorum enim quibusdam exemplaribus Rustici, concinente Græco textu, et notarius; mox idem vulg. cum Vat. 3823, præ foribus.

te intronitari. Flavianus ^a episcopus dixit: Ingradiat-
 tur. Cumque ingressus fuisset, Flavianus episcopus
 dixit: Eant Philadelphius et ^b Cyrillus diacone, et
 requirant presbyterum et archimandritum Eutychem
 circa episcopium, si occurrerit secundum promissionem
 suam, et vocent eum ad concilium. **296**
^c Et paulo post redouites prædicatorum diaconi, dixerunt
 quæsitum per universam ecclesiam, sed non inven-
 tum, nec quemquam ipsius. Flavianus episcopus
 dixit: Rursus Crispinus et Diogenianus diacones
 euntes requirant eum circa ecclesiam, et ubicunque
 eum didicerint esse, evocent eum; et cum abiissent,
 et reversi essent diaconi, dixerunt ipsum quidem non
 repperitum, ^d sed cognovisse quod cum maxima mul-
 titudine militum et monachorum ac præfectianorum
 apparitorum eum esse; et cum ista dicerentur, et
 expectaret sancta synodus, Joannes venerabilis
 presbyter defensor dixit: Occurrit venerabilis pre-
 sbyter et archimandrites Eutyches cum magna mul-
 titudine militum, et monachorum, ^e et præfectia-
 norum apparitorum sublimissimæ potestatis præ-
 fecti prætorio, nec aliter permittunt eum cog-
 nitioni intramitti, ^f nisi cum eis promiserimus cum nos
 representaturos; et est pariter magnus silentiarius et
 ipse ^g cum eo profectus, cupiens ingredi, utpote di-
 rectus a religiosissimo imperatore nostro. Flavianus
 episcopus dixit: Ingradiantur. Cumque ingressi fu-
 issent, magnus silentiarius dixit: Per vestigia vestra si
 jubetis suscipere responsum domini imperatoris, ^h circa
 quædam scripta mandaverunt, quæ, si placet, relego.
297 Sancta synodus dixit: Relege quæ a religiosis-
 simo imperatore nostroque filio præcepta sunt ⁱ. Et

^a Idem codd. addit. Dion. cum vulg. et Græco, archiepiscopus, et similiter postea.

^b Ms. Corb. Rustici apud Baluzium cum Græco, Berillus.

^c Quesn. insernit *Iverunt*. Delevimus auctoritate nostrorum mss. et excusorum codicum. Dein vulg. Conc. *quæsitum quidem illum.... sed non inventum nec ipsum, nec quemquam ipsius.*

^d Vulg. *sed didicisse quod.... apparitorum esset venturus; et cum ista. Idem habent codd. addit. Dion., nisi quod legunt sed cognovissent, quod. Quesn. pro quod præfert se.*

^e Cod. Thuan., et præfecti. Mox vulg. cum mss. Oxon. et Vat. 3833, *potestatis præfectorum prætorio.*

^f Ita codd. Vind., Thuan., Vat. 4342, et addition. Dion. Quesnellus delevit eum eis. Vat. 3833, *nisi eis. Vulg. Conc., et non aliter eum volunt dimittere, ut ingradiantur in vestrum sanctum concilium, nisi eis promiserimus restituturos ejus personam. Est vero pariter et magnus mirandissimus silentiarius.*

^g Vulg. cum mss. addit. Dion., *una cum eo præforibus.*

^h Quesn., *circa quædam, quæ mandaverunt, relego.* Prætulimus cod. Vind. cum quo ceteri aliarum collectionum concinunt, nisi quod Vat. 4342 habet: *Circa quædam scripto mandaverunt; Vat. 3833, certa quædam mandaverunt; codd. addit. Dion., charta enim quædam scripta mandavit. Melius mss. Rustici apud Baluzium, certa enim quædam scrip'o mandavit.*

ⁱ Nostræ collectionis lectionem immutare nolimus, etsi verior sit in mss. aliarum collectionum, in quibus hic additur *filii*, et antea delentur, *nostroque filio*, vel saltem *quo filio.*

^j Ms. addit. Dion., *Quoniam nos pacem cogitamus... et custodire volumus rectam et Deo præstante prædica-*

A legit magnus silentiarius ita: I Nos pacem cogitamus
 sanctarum Ecclesiarum, et catholice fidei, custodiri
 volumus rectam et Deo inspirante prædicatam fidem
 a parentibus nostris, qui in Nicæa congregati sunt,
 trecentis et decem octo ^k et his qui Eubesi interfuerunt
 damnationi Nestorii: hoc ergo volumus ne scandalum
 in prædicta catholica fide immittatur. Et quoniam
 scimus magnificentissimum patricium Florentium esse
 fidelem et probatum in recta fide, volumus ipsum in-
 teresse audientie synodi, quoniam sermo de fide
 est. ^l Cum hæc leguntur, Flavianus episcopus dixit:
 domnum Florentium ^m fidelem omnes scimus, et
 probatum in catholica, et volumus ipsum interesse;
 dicamus autem et ab Eutyche presbytero si vult et
 ipse eum interesse. Eutyches presbyter et archiman-
 drites dixit: Quod vult Deus et sanctitas vestra, facite;
 ego me vobis commendo. Flavianus episcopus dixit:
 Veniat et magnificentissimus Florentius patricius;
 dignare ergo, ⁿ silentiari, illum vexare. Magnus
 silentiarius dixit: Jubete et aliquem clericorum mecum
 mitti, ne fortasse dubitet quod vestra sanctitas mi-
 serit. Flavianus episcopus dixit: Si jussisset pi-
 us imperator nos mittere, misissemus: quoniam igitur
 non jussit, ipse solus perge ad ejus amplitudinem.
 Et cum venisset magnificentissimus patricius et ex-
 consul Florentius, sancta synodus dixit: ^o Stet in
 medio accusator, et qui accusatur; et legantur ab
 initio quæ acta sunt inter venerabilem **298** epi-
 scopum Eusebium et venerabilem ^p presbyterum archi-
 mandritem Eutychem; ut instructi ex his quæ gesta
 sunt, congruentem æquitati et sanctis canonibus ter-
 minum domus his quæ olim ^q nata sunt. Euticius
 tam. Vat. 4342 habet solum præstante. Cod. Corb.
 Rustici cum Crab., *Quoniam nos de pace cogitamus, et
 de sanctis Dei Ecclesiis, et pro catholica fide, et custo-
 diri... a Patribus nostris.*

^k Codd. addit. Dion., *et ab his qui Ephesi interfuerunt in damnatione Nestorii; et dein cum mss. Rustici, audientie synodali.*

^l Vat. 3833, *Et cum hæc legerentur.* Codd. addit. Dion. et Rustici cum vulg., *Adhuc cum hæc legerentur, melius. Post vocem autem legerentur in vulg. ex mss. Rustici adduntur acclamationes synodi, quæ in nostra collectione ac cæteris omittuntur.*

^m Quesn. addit *illustrem et; delevimus cum Vind. aliisque codd. Mox mss. addit. Dion. et vulg., in catholica fide.*

ⁿ Vulg. Conc. cum Vercel. et Vat. 3833, *filii silentiari.* Mox Thuan., *illum vocare; vulg. Conc., fatigari ad eum.* Codd. Rust., *fatigari eum, vel fatigare te ad eum.* Ms. Paris. versionis antiquæ concilii Chalcedon., *fatigare eum.* Alii codd. Vat. 4342, et tres additionu in Dion. Vat. 3833, cum Vind. hujus collectionis, *illum vexare, vel vexari, quod cum Græco concinit. Deinde addidimus mecum cum omnibus nostris codd. et vulg. Conc.*

^o Vulg. Conc. cum mss. addit. Dion. et Vat. 3833, *Stet.*

^p Vox presbyterum addita cum ms. Vind. suffragantibus vulg. et codd. addit. Dion.

^q Melius codd. addit. Dion. Vat. 3833, et vulg. Conc., *mota sunt.* Mox Euticius perperam legitur in mss. hujus collectionis; legendum est enim cum cæteris et Græco, *Aetius.* Dein pro *legebat* solus Quesn. cum Oxon., *legit.* Codd. addit. Dion. et Vat. laudatus eum vulg., *legebat factam cognitionem gestorum.*

diconus et notarius legebat factum sub cognitione gestorum. Et cum legere pervenit ad partem ^a secundæ epistolæ sanctæ memoriæ Cyrilli scriptæ ad venerabiles episcopos Orientales, in qua hæc continebantur : *Confitemur itaque Dominum nostrum Jesum Christum Filium Dei unigenitum, Deum perfectum, et hominem perfectum ex anima rationali et corpore, ante sæcula ex Patre natum secundum Deitatem, in ultimis autem diebus eundem propter nos et propter nostram salutem de Maria Virgine secundum ^b humanam rationem; consubstantialiæ Patri secundum Deitatem, et consubstantialiæ nobis secundum humanitatem. Duorum enim naturarum unio facta est : propter quod unum Christum, unum Dominum confitemur secundum gratiam inconfusam unitatis. Confitemur sanctam Virginem Theotocon; propter quod Deus Verbum ^d incarnatus et homo factus est, et ex ejus conceptione ^e inlunavit sibi quod ex ea susceperat templum.* Eusebius episcopus dixit : Iste per vestigia vestra ^e hæc non creditur, nec his aliquando consensit; sed contraria his sensit, et locutus est ad unumquemque ad se venientem, et docuit. Florentius præfectus dixit : Si placet vestræ sanctitati, interrogetur papa Eutyches utrum his consentiat. Eusebius episcopus dixit : Patri mini, legatur omnis actio gestorum; sufficient enim mihi ^f prius acta ad 299 eum convincendum, non mihi jam manifestatus est. Neque enim si modo consenserit sumens alicunde documentum, ^g debeo patri præjudicium. Nam ego demonstravi eum et per sauctiones quæ ad eum missæ sunt a sancta synodo, et per testes episcopos eadem possum rursus ostendere, si negaverit. ^h Est enim dominus Meliphongus, et dominus Jobinus, et dominus Julianus scientes. Flavianus episcopus dixit : Nemo neque tibi concedet, Eusebi episcopo, eum non convincere, neque

A presbyterum Eutychem continuo suscipiet ⁱ aliquis consententem, nisi convincatur quid ante senserit. Eusebius episcopus dixit : Melius ^j concessionem ejus. Ego pauper sum, minatur mihi concilium : divitas habet; nam designat mihi jam nunc ^k Oasium loco exsilii. Flavianus episcopus dixit : ^l Etiam sæpius perseveres eadem dicens, nos tamen veritati nihil proponimus. Eusebius episcopus dixit : Si convictus fuero ego calumniæ, dignitatem amittam. Florentius Illuster dixit : Spatium offeratur Eutychi presbytero, ut exponat quemadmodum credit; et tunc ^m rursus interrogetur cur modo ista asserens ante aliter assererat. Eusebius episcopus dixit : Sicut prædixi, præjudicium mihi non fiat ⁿ ex ejus repentina consensione, et interrogetur : nam ego ex his quæ ante ^o gesta sunt convici eum non recte sensisse. Flavianus episcopus dixit : Non habebis præjudicium, si modo consenserit; nam quæ ante acta sunt habent propriam firmitatem. Eusebius episcopus dixit : Consentit his quæ modo lecta sunt sanctæ memoriæ Cyrilli ^p scriptis, et confitetur duas **300** naturas adunatas in una persona, et in una substantia, aut non? Flavianus episcopus dixit : Audisti, presbyter Eutyches, quid accusator tuus dicat? odiletto nunc si ex duabus naturis unitatem confiteris. ^q Eutyches presbyter dixit : Etiam ex duabus naturis. Eusebius episcopus dixit : Confiteris duas naturas, domne archimandrites, ^r post incorporationem, et consubstantialiæ nobis dicis esse Christum secundum carnem, aut non? Eutyches presbyter, dixit : Ego non veni disserere, sed veni ^s suggerere sanctitati vestræ quid sentiam; scriptura est autem in hac chartula quid sentiam, jubete eam legi. Flavianus episcopus dixit : Ipse lege. Eutyches presbyter dixit : Non possum. Flavianus episcopus dixit : Quare? tu non exposuisti, aut alterius est ex-

^a Voces secundæ et venerabiles episcopos a Quesnello omittas addidimus ex omnibus nostris codd. et vulg.
^b Sic Vind. et cæteri nostri mss. codd. Quesnellus, humanitatem natum. Vulg., humanitatem, sine voce natum.

^c Ita lidem codd. et vulg. Quesnellus, unum Christum nostram Dominum. Dein inconfusæ unitatis in Vat. 3833, cum mss. conc. Chalced.

^d Quean., ex ea incarnatus, et homo factus est, ejus conceptione. Secuti sumus cod. Vind., continentibus cæteris, nisi quod aliqui habent incarnatum, alii vero omittunt et auto ex ejus.

^e Vat. 1342, cum vulg., hoc non confitetur.

^f Mss. conc. Chalced. et Vat. 3833 delent prius. Mox apud Quesn., convincendum : jam mihi manifestatus est. Exemplaria Vind. et Thuan. prætulimus cæteris nostris consentientibus. Codices Chalced. Baluzii cum Crabb., nam mihi convictus est.

^g lidem codd. Baluzii, deo præjudicium sustinere. Mox solum Quesn. post demonstrati eum addit. ^h cretulum; ignorant omnes nostri mss. et excusi codd. Exemplaria addit. Dion. et Chalced. : Nam ego demonstrabo eum, et professiones quæ ad eum missæ sunt a synodo. Vat. 1342 habet pariter demonstrabo. Melius vulg. Conc. cum Græco : Nam ego demonstrari eum et per professiones eorum, quæ ad eum missæ sunt a sancta synodo.

ⁱ Sic Vind. et plerique alii codd. Quesn., Syn. enim. Mox pro Jobinus; codd. addit. Dion. cum vulg. Conc.

habent Joannes. Vat. 3833, Jovinus. Dein post scientes codd. aliarum collectionum addunt certissime, vel certissimum.

^j Quesn., aliquis, nisi prius convincatur. No. tros codd. et vulg. prætulimus.

^k Codd. addit. Dion., ipsius conventionem. Melius Crab. cum mss. Chalced., ipsius circumventionem.

^l Codd. Thuan., insulas in loco exsilii. Vat. 1342 et Crab., in margine, eas in loco. Codd. addit. Dion. et Vat. 3833, Oasim locum exsilii. Exemplaria conc. Chalced. præcipit mihi jam Oasim, id est portum exsilii.

^m Mss. conc. Chalced., Licet mihi ista perseveres dicere; et post aliquantulum, inquisitio offeratur.

ⁿ Codd. addit. Dion. delent rursus; et post panem præ assereret mss. conc. Chalced. habent sentiebat.

^o Codd. Conc., de ejus moderna professione, et in te rogetur. Ego enim ex his, quæ ante acta sunt, documentis convici eum non recte sentientem.

^p lidem codd. cum vulg. Conc. delent scriptis, ac mox sequuntur : et confitetur duarum naturarum unionem factam in una persona, et in una substantia.

^q Septem sequentes voces Quesnello exciderunt. Ex omnibus nostris codd. et vulg. revocavimus.

^r Vulg. cum mss. Chalced. et Vat. 1312, post incarnationem.

^s Eadem mss. Chalced., satisfacere sanctitati vestræ quomodo supiam... in hac chartula quomodo sentie. Dein voces jubete eam legi codd. Vat. 1311 et addit. Dion. transrunt post vocem non possum.

positio? si tua est, lego ipse: Eutyches presbyter dixit: Mea quidem est dictio; quæ mea dictio æqualis est sensibus sanctorum Patrum. Flavianus episcopus dixit: Dic quorum Patrum, per te ipsum; quid autem opus habes charta? Eutychos presbyter dixit: Sic credo: Adoro Patrem cum Filio, et Filium cum Patre, et Spiritum sanctum una cum Patre et Filio. Confiteor autem præsentationem incarnatam ipsius factam ex carne sanctæ Virginis, et incorporatam perfecte propter nostram salutem. Sic confiteor coram Patre et Filio et Spiritu sancto, et vestra sanctitate. Flavianus episcopus dixit: Confiteris consubstantialem Patri secundum Divinitatem, et consubstantialem Matri secundum humanitatem, eundem ipsum unum Filium Dominum nostrum Jesum Christum? Eutyches presbyter dixit: **301** Ego, quoniam commendavi me sanctitati vestræ, dixi quid sentiam de Patre et Filio et Spiritu sancto; nihil ulterius me interrogatis. Flavianus episcopus dixit: Non. ⁴ Nunc confiteris ex duabus naturis Christum? Eutyches presbyter dixit: Dixi quoniam confiteor eum Deum ac Dominum cæli et terræ. Hactenus de ejus natura disputare mihi non persuadebam: consubstantialem autem nobis nunquam hactenus me dixisse confiteor. Flavianus episcopus dixit: Non dicis consubstantialem Patri secundum Deitatem, et consubstantialem nobis secundum humanitatem? Eutyches presbyter dixit: Usque ad hodiernum diem non dixi corpus Domini et Dei nostri consubstantiale nobis; sanctam autem Virginem confiteor nobis consubstantialem, et quoniam ex ea incarnatus est Deus noster. ¹ Basilius episcopus dixit: Si mater est nobis consubstantialis, et ipse, quoniam filius hominis voca-

tus est. Si ergo mater ejus consubstantialis est nobis, et ipse secundum carnem consubstantialis est nobis. Eutyches presbyter dixit: Quoniam modo dictis, et omnibus consentio. Florentius vir illuster dixit: Mater si nobis consubstantialis est, sine dubio et Filius consubstantialis nobis est. Eutyches presbyter dixit: Hactenus non dixi quoniam ipsum corpus Dei confiteor. ² Animadvertis? Non dixi corpus humanum, corpus Dei; humanum autem corpus, et quoniam **302** ex ipsa Virgine incarnatus est Dominus. Si autem oportet ut dicatur ex Virgine consubstantialis nobis, et hoc dico, domine; tamen Filium Dei unigenitum Dominum cæli et terræ predominantem et conregnantem Patri, qui consideret et collaudatur. Neque enim dico consubstantialem negasse, eo quod sit ipse Filius Dei: ante quidem non dicebam, ³ dico quidem modo tibi, puto quod in exordio dixi; nunc autem quoniam sanctitas vestra hoc dicit, dico. Flavianus episcopus dixit: Ergo per necessitatem, non per voluntatem, veram fidem confiteris? Eutyches presbyter dixit: Nunc, domine, ita ¹ habet: usque ad istam horam metui dicere, quoniam scio Dominum Deum nostrum, et de ejus natura disputare mihi non persuadebam; quoniam autem vestra sanctitas permittit et docet, dico. Flavianus episcopus dixit: Non nos novitatem inducimus, sed ² parentes nostri exposuerunt; et sicut exposita ab eis fides habet, sic credentes, in his præverare omnes volumus, et nullum aliquid innovare. Florentius vir illuster dixit: Consubstantialem ³ ex duabus naturis post incarnationem Dominum nostrum, qui ex Virgine ⁴ est, dicis, an non? Eutyches presbyter dixit: ⁵ Confiteor ex duabus naturis fuisse Dominum

¹ Codd. Chalc. et addit. Dion. utrobique dictatio. Vind. cum Vat. 1542, primo loco, dictio; secundo, dictatio. Mox pro sensibus vulg. Conc. habent expositioni. Vind. et Verceil. delent utrumque.

² Mss. addit. Dion., quorum Patrum? Dic per te ipsum. Vulg. Conc. cum mss. Chalc., Dic quorum Patrum, dic per te ipsum.

³ Vulg. Conc.: Confiteor autem factam ejus in carne præsentiam ex carne sanctæ Virginis, et incorporatum eum perfecte. Cod. Thuan.: Confiteor autem præsentationem in carne ipsius, etc.

⁴ Solut. Quesn., Non confiteris. Dein mss. addit. Dion. et Chalc. cum Vat. 3835 delent dixi; et pro eum Deum habent Deum meum. Vat. 1542, deletio **D** eum, habet pariter Deum meum, et cum mss. addit. Dion. ignorat voces cæli et terræ.

⁵ Sic Vind. et Thuan. continentibus cæteris. Solum codd. Chalced. cum Crab., non mihi persuadeo. Solut. Quesn., non persuadeas.

⁶ In omnibus mss. collectionibus antiquis, quæ hanc primævam versionem continent, omisæ sunt brevis interlocutio Flaviani, et Eutyches responsio, quas antiquus interpres concilii Chalcedonensis ex Græco supplevit his verbis: Sanctissimus archiepiscopus dixit: Consubstantialis ergo nobis et Virgo, ex qua incarnatus est Dominator Christus. Eutyches presbyter dixit: Dixi quia Virgo consubstantialis est nobis. Basilius; etc.

⁷ Vat. 1542, in omnibus. Mox codd. addit. Dion. et mss. Chalc., cum mater nobis consubstantialis sit.

⁸ Quesn., Animadvertis quod non dixi. Correximus ex Vind. Thuan. et mss. addit. Dion. atque Chalc. Dein Quesn. delet et, et pro incarnatus habet natus.

Potiores codd. cum Vind. prætulimus. Sensus autem ex Græco est: Non dixi corpus hominis corpus Dei; sed dixi humanum corpus, et quod ex ipsa Virgine incarnatus est Dominus.

¹ Vat. 3833, et substantialis. Codd. Chalc. et consubstantialis. Mox Quesn. ante tamē repetit dico. Delevimus cum nostris codd. et vulg.

² Vat. 1542 et mss. addit. Dion. consedit. Mox enim ex omnibus nostris codd. et excusis adjecimus. Dein negans quod pro negasse eo quod est in codd. Chalc. et Vat. 3833.

³ Quesn., sicut puto. Textum ad Vind. et cæteros nostros codices exegimus. Mss. Chalc. Rustici cum Crab., dico autem tibi, quia sic existimo, quia a principio non dicebam. Mox hoc ex iisdem codd. et vulg. inseruimus.

⁴ Quesn. addit se; delevimus cum Vind., Thuan. aliisque nostris codd.

⁵ Idem inserit quoniam. Codd. Chalc. cum Vat. 3835 pro parentes habent Patres.

⁶ Vat. 1542 et codd. addit. Dion. atque Chalc. cum Græco, et ex duabus naturis. In solis codd. hujus collectionis conjunctio et excidit.

⁷ Vocem natus a Quæsnello insertam expunximus auctoritate mss. Vind. ac Thuan., aliis aliarum collectionum faventibus.

⁸ Hæc eadem verba refert ex ista versione S. Leo in epistola ad Flavianum, cap. 6; unde conjicere licet illam ipsam esse quæ ex Græco confecta est statim post accepta gesta synodi hujus CP. quæ pontifex noster passim gesta appellat, quemadmodum in fronte hujus capituli legitur. Ita Quesn. codd. Thuan.; aliis Colu-

nostrum ante adunationem; post vero, unam naturam confiteri. Sancta synodus dixit: ^a Oportet te confiteri quæ modo 303 lecta sunt, et anathematizare omne dogma quod contrarium est his. ^b Eutyches presbyter dixit: Dixi sanctitati vestræ quoniam ante hoc non dicebam; nunc autem quoniam hoc dicit sanctitas vestra, dico; et sequor Patres. ^c Neque enim ex Scripturis hoc inveni explanatum, nec omnes Patres dixerunt. Si enim damnavero, vae mihi est, quod Patres nostros condemno. Exurgens sancta synodus acclamavit, dicens: Anathema ipsi. Post hæc Flavianus episcopus dixit: Dicit sancta synodus quid increatur prærens, neque confitens rectam fidem, neque consentire volens præsentī synodo, sed ^d perseverat perversitati et scævæ malivolentiæ. Seleucus episcopus dixit: Dignus quidem est iste damnatione, ^e sed tamen in humanitate est sanctitatis vestræ. Flavianus episcopus dixit: Si confiteretur proprium peccatum, et anathematizaret dogma proprium, et consentiret nobis sequentibus traditionem sanctorum Patrum, merito dignus esset venia; sed quoniam permanet in eadem malignitate, subiacet canonum vindictis. Eutyches dixit: Dico quidem ista, quoniam et vos ^f nunc jussistis, non autem anathematizo; quod enim dico, in veritate dico. Florentius vir illuster dixit: Duas naturas dicis, et consubstantialiam ^g nobis esse? Eutyches presbyter dixit: ^h Ego legi scripta Cyrilli, et sanctorum Patrum, et sancti

cum Vind. delet vero; legitur autem hoc adverbium in aliis nostris codicibus. Vat. 3833 habet post adunationem vero, uti apud Leonem. Codd. Chalc. cum Crabbo, post vero adunationem.

^a Melius in mss. addit. Dion. et Vat. 3833: Oportet te recte confiteri, et anathematizare omne dogma quod contrarium est his quæ modo lecta sunt. Eutyches, etc. Idipsum habet cod. Vat. 1342, nisi quod delet recte. Vulg. Chalc. concludunt, et solum pro recte habent clare.

^b Quesn.: Eutyches dixit: Sanctitati vestræ confiteor, quoniam ante hoc non dicebam; quoniam autem hoc dicit, etc. Læctionem præmittimus nostrorum codicum, et vulg. Solum mss. addit. Dion. cum Vat. 1342 et vulg. pro dicit habent docet.

^c Codd. aliarum collect. cum vulg., Neque autem in Scripturis. Mox quædam mss. exemplaria, Et exurgens.

^d Ita præstantiores hujus collectionis codd. Vind. et Thuan., consentientibus mss. Vat. 1342 et 3833, nisi quod ille adhibe suæ post scævæ, iste præmittit etiam perversitati. Quesnellus emendandum credidit, forte cum cod. Oxon., sed perseverans in perversitate suæ malivolentiæ. Codd. additionum Dion., melius, sed perseverat in sua perversitate, et iniqua malivolentia. Vulg. cum mss. Chalc., sed in sua perversa et iniqua malignitate persistens.

^e Codd.: ddit. Dion., sed tamen in humanitate sanctitatis vestræ consistit. Vat. 3833, sed tamen in sanctitatis vestræ humanitate positum est. Mss. Chalc., in vestræ tamen sanctitatis humanitate solum consistit. Mox Vat. 3833, si confitens proprium peccatum anathematizaret. Codd. Chalc. siquidem confitens proprium peccatum, persuaderetur anathematizare propriam doctrinam, et consentire nobis.

^f Auctoritate nostrorum codicum addidimus nunc. Mox Vat. 3833, cum veritate dico.

^g Quesn., nobis Dominum Christum? Eutyches. Codicem Vind. aliis suffragantibus expressimus.

A 304 Athanasii, quoniam ex duabus quidem naturis ante adunationem dixerunt: post autem adunationem et incarnationem non duas naturas, ⁱ sed unam. Florentius vir illuster dixit: Confiteris duas naturas post adunationem, dic? si non dixeris, damnaberis. Eutyches presbyter dixit: ^j Legi sancti Athanasii scripta, quoniam nihil tale dicit. Basilius episcopus dixit: Si non duas naturas post adunationem dixeris, commixtionem et confusionem dicis. Florentius vir illuster dixit: Qui non dicit ^k ex duabus naturis, et duas naturas, non credit recte.

Exurgens sancta synodus exclamavit: Omnis ^l quæ ex necessitate est, fides non est. Multi anni imperatorum catholicorum. Imperatoribus catholicis multos annos. Fides ^m vestra semper vincit, non consentit quod illi persuades. Flavianus episcopus dixit: Per omnia Eutyches quondam presbyter et archimandrites, ⁿ et his quæ ante acta sunt, et propositis ejus questionibus, Valentini et Apollinaris perversitate repertus est ^o ægrotare, et eorum blasphemiam incommutabiliter sequens: qui nec nostram reverens persuasionem et doctrinam, rectis voluit consentire dogmatibus. Unde gementes perfectam ejus perditionem, decrevimus per Dominum nostrum Jesum Christum ab eo blasphematum, extraneum esse ab omni officio sacerdotali, et nostram communionem, 305 et primatu monasterii: ^p scientes et hi qui postea cum eo colloquantur, et ad eum convene-

^b Vind., Ego legem Cyrilli. Vercel., Ego legi Cyrilli. Codd. Chalc. cum Crab., Ego sequor legem B. Cyrilli. Dein Quesn. ante quoniam repetit legi, et post dixerunt adhibet Christum fuisse. Delevimus utrumque cum omnibus nostris et vulg. Codicibus.

ⁱ Vulg. Conc. cum mss. addit. Dion., sed unam naturam dixerunt.

^j Vulg. cum codd. Chalc., Legi jubet sancti Athanasii scripta, ut advertatis quoniam nihil tale dicit. Cæterarum collectionum mss. exemplaria præmissam Florentii et hæc Eutychis interlocutionem per saltum transilium.

^k Quesn., repugnantibus codd. Vind. ac Thuan., hujus collectionis, quibuscum consentiunt etiam cæteri aliarum collectionum et vulgati, hunc locum ita expressit: ex duabus naturis fuisse Christum et duas naturas non confitetur, anathematizabitur. Exurgens, etc.

^l Solum Quesn. addit fides. Codd. addit. Dion., omne quod ex necessitate.

^m Sic codd. hujus collect. cum addit. Dion. et antiqua versio ms. Paris. Alias, nostra.

ⁿ Vulg. Conc., et ex his. Codd. addit. Dion. deleto et habent ex his; dein utriusque et propriis ejus confessionibus.

^o Codd. addit. Dion. cum uno Corb. et Paris. concilii Chalc. ægrotans. Mox plerique codd., blasphemias. Dein pro sequens. quod cum ms. Vind. et Vat. 1342, laudatis etiam codicibus approbantibus, reposuimus, Quesnellus habet secutus. Vulg. Conc., sequi; idemque habet cod. Vat. 3833, qui præterea ampliori additamento prosequitur sic: Sequi negando Dominum nostrum veram humanæ carnis habuisse substantiam, sed proprium nescio quod corpus secum de celo asserens exhibuisse, nec nostram reverentiam persuasionem et doctrinam, rectis voluit consentire dogmatibus, ut crederet duas in Christo esse naturas, id est, veri Dei et veri hominis. Unda gementes, etc.

^p Ita cod. Vind. cum cæteris nostris aliarum col-

runt, quoniam rei erunt et ipsi pœna excommunicationis, si qui non declinaverint confabulationes ejus.

Item subscriptiones Flaviani episcopi et confessoris, seu diversorum episcoporum, vel archimandri arum, qui in hujus synodi concilio considerunt.

Flavianus episcopus Constantinopolitanus judicans subscripsi.

Saturninus episcopus Marcianopolitanus judicans subscripsi.

Basilus episcopus Seleucia Isauriensis judicans subscripsi.

Ethericus episcopus de Zmirna jud. sub.

Seleucus episcopus de Amasia et Ponti judicans sub.

Dorotheus episcopus Nova-Cæsareæ legi. consensu, sub.

Timotheus episcopus judicans subscripsi.

Calenicus episcopus Apamæ quæ est in Bithynia judicans sub.

Cæcrops episcopus Sebastopolens judicans sub.

Meliphontus episcopus Heliopoleos jud. sub.

Longinus episcopus Chersoni jud. sub.

Triphon episcopus Insularum judicans sub. manu mea.

306 *Paulus episcopus et Apolloniatis sanctæ Ecclesiæ jud. sub.*

Sabas episcopus Palti piniæ Syriæ judicans sub. manu mea.

Jorinus episcopus Cleti jud. sub.

Julianus episcopus Corizæ sub.

lectionum. Vulg. Conc. cum mss. Chalc., *scientibus hoc omnibus, qui.*

^a Vat. 3833 addit *denuntiantes*. In sequentibus recepimus lectionem codd. Vind. et Oxon. cum quibus ceteri nostri concinunt. Quesn. cum Thuan., *quoniam rei erunt, et ipsi pœna excommunicationis ejus involventur, qui declinaverint ad fabulationes ejus.*

^b Ms. Thuan., *Saturnus*.

^c Mss. addit. Dion., *Hellesponti*. Melius in Vat. 3833 et mss. Chalc., *Helenoponti*.

^d Codd. addit. Dion., *relegens consensu, judicans subscripsi*.

^e Al. *Callinicus*.

^f Vat. 5845, *Chion insulæ*. Vulg. Conc., *Chii civitatis insulæ*. Omnes delect manu mea.

^g Al., *Apolloniadis, vel Apollonitunus*.

^h Mss. addit. Dion., ut in Græco, *Dubelti*.

ⁱ Notat Quesnellus: *Vulgati episcopus Coensis; melius, ni fallor: imperitum quippe interpretem delusit vocum similitudo ἱεροποιος τῶς κῆ ὁπίρας, quæ significant episcopus Coensis judicans, etc.* Errori potius antiqui amanuensis in nostra collectione tribuendum est: nam in codd. addit. Dion. qui hanc eandem interpretationem receperunt, legitur: *Coensis judicans subscripsi*. Vat. 3833, alio errore, *Oasi subscripsi*.

^j Cod. Vind., *Sabianus*. Vat. 1542, *Savianus*. Dein Thuan., *de Thiro*. Vat. 3833, *Thelemissi*. Addit. Dion. *Ermisii, et Eudociadis, et Jobicæ*. In sequentibus subscriptionibus ordinem aliqui codices alicubi mutant. Vulg. Conc., *Termissi, et Eudociadis, et Jorinæ*.

^k Vind., *Eustotius*. Vat. 1542, *Eustocius*. Addit. Dion. cum mss. Chalc., *Euty chius*.

^l Codd. add. Dion. cum mss. Chalc., *Pionius episcopus Troadensis, verius Vat. 3833, Pionius episcopus a Troade*.

^m Sic duo præstantiores codd. hujus collectionis Vind. ac Thuan. cum Vat. 1542 et 3833; idque mi-

ⁿ *Sabiniannus episcopus de Tiromiso et de Eudocia et Jobiniaria jud. sub.*

^o *Eustochius episcopus Docimius jud. sub.*

^p *Pontius episcopus Travidensis civitatis sub.*

^q *Cassianus episcopus Hierocæsareus jud. sub.*

Johannes episcopus Urganæ jud. sub.

^r *Diaferontius episcopus Pulvisiæ jud. sub.*

Julianus episcopus Montenis sub.

Romanus episcopus Eudoxopoleos sub.

Eudoxius episcopus de civitate Bosphoritana jud. sub. per presbyterum meum et Basilium.

Thomas episcopus Valentianæ civitatis jud. sub.

Anrelius episcopus civitatis Popitanæ sub.

Secundinus episcopus Novensis his gestis sub.

Januarius episcopus civitatis Maerianæ sub.

Timotheus episcopus Priscopoleos jud. sub.

Genethius episcopus Argivus jud. sub.

307 *Faustus presbyter et archimandrites monasterii beati Dionysii subscripsi.*

Petrus presbyter et archimandrites monasterii beati Thalassi sub.

Manuel presbyter et archimandrites sub.

Job presbyter et archimandrites monasterii beati Throteci sub.

Abramius presbyter et archimandrites sub.

^v *Theodorus monachus et archimandrites sub.*

Pientius presbyter et archimandrites sub.

Claudius archimandrites sub.

^x *Eusebius presbyter et archimandrites sub.*

nus male quam apud Quesn. *Bassianus*. Vera lectio est in mss. addit. Dion. et mss. Chalc. *Cossiniæ*.

^y Codd. addit. Dion., *Assantiæ*. Melius in Vat. 3833, *Hircanus*; vel, ut in vulg. Conc., *Hyrceanorum*.

^z Vat. 1542, *Diaphron*. Dein pro *Pulvisiæ*, al. *Pulvis*, vel *Pulius*. Verius, ex Græco codd. Chalc., *Olbis*.

^{aa} Sic cum Vind. et Vat. 1542, minus male quam apud Quesn. *Montani*. Melius codd. addit. Dion., *Mustinis*; vel, ut in mss. Chalc., *Mostene*.

^{ab} Lege cum codd. mss. addit. Dion. et Chalc., *Basilicum*. Postrema verba *per presbyterum, etc.* Vat. 1542 ad sequentem Thomæ subscriptionem refert.

^{ac} Mss. Chalced., *Opitanæ*. Dein pro *Novensis* quidam codd. *Noviensis*.

^{ad} Vat. 3833, *Priamopolitanus*. Codd. addit. Dion., *Aurimopolitanus*. Mss. Chalc., *Arimopolitanæ civitatis*. Ex Græco, *Primopolitanæ*.

^{ae} Codd. addit. Dion. cum mss. Chalc. addunt; *Andreas presbyter et archimandrita per presbyterum*

Timotheum subscripsi. Post verba autem *Faustus presbyter et archimandrites*, vulg. et mss. Chalc. addunt

subscripti in depositione Euty chis quondam presbyteri et archimandrita; et dein aliam subscriptionem inserunt: *Martinus presbyter et archimandrita monasterii beati Dionysii subscripti per fratrem Philippum*.

Fausto et Martino S. Leo plures epistolas dedit.

^{af} Codd. addit. Dion., *beatæ memoriæ Theogenis*.

Vulg. Conc., *beati Theoteci*.

^{ag} Vat. 1542 et addit. Dion. cum vulg. Conc. addunt alium Theodorum sic: *Theodorus monachus et archimandrita monasterii Ægyptiorum subscripti*.

^{ah} Mss. Chalc. cum addit. Dion. aliam subscriptionem inserunt: *Flavianus presbyter et archimandrites sancti Hermii subscripti*. Dein in subscriptionibus vulg. et mss. Chalc. deest illa Claudii, dum vero Eusebii leguntur. *Eusebius presbyter et archimandrita*

monasterii Helicæ subsc. *Eusebius presbyter et archimandrita monasterii S. Eulogii*.

Trifon archimandrites sub.

Jacobus diaconus et archimandrites sub.

Helpidius presbyter et archimandrites sub.

Pavus presbyter et archimandrites sub.

Carus presbyter et archimandrites sub.

308 *Asterius* presbyter et archimandrites sub.

^a *Callenicus* monachus et archimandrites sub. ^b

^c Explicit gestorum exemplum synodi ubi damnatur Eutyches hæreticus.

CAPITULUM XLIII.

^d *Narrationis ordo, qualiter Dioscorus Alexandrinus episcopus Eutychem consentiens in ea cui præerat ipse Ecclesia, vel Constantinopolitana, errantem induxerit, usque ad tempus quo Acarius est damnatus, qui Flaviani successor Anatolio successerat.*

Postea quam Dioscorus Alexandrinus episcopus

^a Al., *Callenicus*. Thuan., *Calocius*.

^b Vulg. Chalced. duas subscriptiones adjiciunt: *Germanus presbyter et archimandrita subscripsi in depositione Eutychem per Glycerium diaconum. Marcellus, exiguus presbyter et archimandrita subscripsi.* Hæc ultima subscriptio in codd. addit. Dion. Asterio præmittitur. In his præterea codd. sicut etiam in duobus Chalced. ac in antiquis editionibus Conciliorum post ultimam subscriptionem additur: *Omnes quinquaginta tres subscripserunt.*

^c Hanc clausulam præbuit optimus codex Vindob.

^d Notavit Quæsnellus. Narratio hæc reperitur in mss. codd. Ox., Th., et tertio qui est presbyterorum Otorii Trecothozani collegii, nec non et in Breviculo Historiæ Eutychemistarum jam olim edito, paulo ante medium. Quin et magna ejus pars habetur in Breviario Liberati diaconi cap. 13 et 18. Utrique porro antiquiorem esse existimo eam quæ hic inserta est et ab ea decerpunt id omne quod cum illa commune habeat Breviculum et Breviarium. Ille enim, longe prolixior, de Felice papa sub eoque contra Acacium gestis nonnulla habet, quæ in codice nostro non fuissent ommissa, si ex illo derivata essent. Breviarium vero Liberati cum post annum 546 scriptum fuerit, posterius est codice, qui ultra Gelasii papæ tempora non excurrit. Huic etiam propria videntur quæ in narrationis sine habentur; quæ cum in scriptum suum conjicere vult Liberatus, narrantis in modum retulit: quem non mutas et narrator, noster, si ea mutatus esset a Liberato. Denique ultro profertur diaconus hic Carthagenensis in sua præfatione, se *Breviarium suum ex Historia ecclesiastica et ex gestis synodalibus, vel sanctorum Patrum epistolis collegisse, necens temporum curricula illa quæ in Græco Alexandinæ scripto acceperat*; ut appareat historicum istud opusculum ex pluribus scriptis invicem assutis conartum esse, quorum unum fuit hæc narratio. Quæ quidem primum diffusior non erat quam hic exhibetur. Successu vero temporis, toto illo Eutychemistarum negotio ab origine resumpto, præmissa est narratio de damnatione Eutychemis, deque concilii celebratis Constantinopoli a Flaviano, Ephesi a Dioscoro, et Chalcedone ab universis episcopis; unde et Breviculus historiæ Eutychemistarum appellari meruit. Tum ex gestis sub Felice auctor facta est, qualis est edita a doctissimo Sirmondo. Denique et nonnullis ad eundem Felicem pertinentibus amplius excusa jam pridem habebatur tom. I Epistolarum pontificiarum anni 1591, parte 1, pag. 142; Leonisque ibi epistolæ præfixa. Hæc ille. Hujus opusculi auctorem fuisse Gelasium pontificem ostendimus tom. II, not. 4, in observationes Quæsnelli ad epist. 28 (*Noti Leonis tom. I, col. 1359, not. e*). Tres autem di. lingue quæ sunt hæc editiones ab eodem pontifice vulgatas. In prima opusculum brevius a damnatione Dioscori exorditur, et in his desinit quæ Acacii damnationi

A 309 pro facti sui qualitate, id est, quia consenserat Eutychemi hæretico, et damnaverat Flavianum episcopum catholicum Constantinopolitanum, apud Chalcedonam tam a principe sanctæ memoriæ Marciano, quam ab aulicis potestatibus, vel cuncta synodo damnatus est, Proterius catholicus sit sacerdos. Tunc Timotheus presbyter, cui cognomen erat Ælurus, et Petrus diaconus sectatores Dioscori, ab Alexandria Ecclesia se separaverunt. Quos cum Proterius episcopus ad ministerium proprium revocare non posset, utrumque damnavit. Mortuo principe Marciano, collectis turbis hæreticorum Timotheus et Petrus veniunt Alexandriam, et ordinatur ab hæreticis Timotheus episcopus. Duo igitur apud Alexandriam episcopi cœperunt esse. Ante

B præverunt. Hoc prius a Crabbo editum est ex codice Aquensi summæ antiquitatis; ac dein a Quæsnello e mss. nostræ collectionis. Nos præterea invenimus in collect. Barb. 2888, et Vat. 1542, in alia collectione ad causam Acacianam pertinenti, et contenta in perantiquo cod. Veron. 46, qui ab hoc opusculo incipit; ac tandem in ms. Vat. 1514. Hæc opusculum in mss. nostræ collectionis Thuan. et Viul. titulo caret. Inscriptio quam Quæsnellus huc produxit sumpta est ex præmissa tabula codicis Thuanici. In mss. Crab., Veron. et Vat. 1514 hic titulus legitur: *Incipit narrationis ordo de præfate Dioscori Alexandrini.* Vat. 1542 in corpore collectionis hanc inscriptionem præfert: *Ubi occiditur Proterius episcopus Alexandrinus*; et in margine alio character e aliquanto recentiori: *De occasione beatissimi viri Proterii Alexandrini Patriarchæ, et de nequitiâ Timothei invasoris ejus sedis et hæretici.* In tabula vero huic collectioni præmissa: *Interfectio Proterii episcopi Alexandrini.* Idem opusculum editione secunda eodem Gelasio auctore aliquot in locis reformatum et auctum duo præcipua additamenta recepit; alterum initio, quo historia i. choatur a Nestorio et Eutychemi; alterum in fine, quo eadem historia ad Acacii condemnationem perducitur. Hoc opusculum auctius a Sirmondo editum fuit ex ms. Virdunensi, idemque nos reperimus in cod. Vat. Reginae 1977. Titulus in utriusque mss. est hic *Gesta de nomine Acacii.* Notior vero titulus a Sirmondo compactus hic est: *Breviculus historiæ Eutychemistarum.* Cum porro collectio Vat. Reginae anterior sit Liberato, hunc ex opusculo profectis, non vero ex Liberato sumpsisse opusculi auctorem, manifestum sit. Tandem editio tertia aliud additamentum in fine accepit, quo res sub Felice gestæ paucis indicantur. Integra hæc editio incerta est tom. I Epist. Rom. pontif. et Quæsnelli animadvertit. De hoc autem additamento ne quis dubium moveat, deteximus hanc tertiam editionem exhiberi in mss. præstantissimæ collectionis Avellanæ.

^d Duo codd. cum Crab., qui pro facti, male. Post pauca idem Crab., vel a cuncta synodo.

^e Liberatus ab hoc loco eadem habet, paucis mutatis, c. 15 Breviaril. Sed *Timotheus quidam*, inquit, cognomento Ælurus, et Petrus Moggus diaconus, qui de ordinatione sternerunt Dioscori, ab Alexandria Ecclesia, etc. Breviculus eadem pariter iisdem verbis describit. Hæc Quæsnellus.

^f In Breviculi, suis monitis ad ministeria sua revocare.

^g Quæsn. inseruit ergo; delevimus autem cum mss. Crab. Vind. et Vat. Apud Liberatum sic. *At illi capta morte Marciani imperatoris.*

^h Quæsn. *Ante triduum autem Paschæ, die quo cæna. Seculi unus codd. Vind. et Veron., suffraganibus Brevie, et Liberato. Affinis est etiam lectio Crab. i: Ante triduum paschale, quo cæna.*

trilium Paschæ, quo cœna Domini celebratur, a con-
ductis ab his perditis **310** occiditur in ecclesia
sanctæ memoriæ Proterius, ad quam se timore con-
tulera; ibique ^b supradicto die in baptisterio occi-
ditur, laniatur, efficitur, et funus ejus incenditur,
cineresque ipsius exparguntur in ventos. Interca Leo
sumit imperium, ad quem tanti facinoris ^c catholi-
corum querela pervenit, contra quos hæretici sup-
plicaverunt, petentes ut Chalcedonensis synodus abo-
leretur, ^d e contra illi vindictam sceleris postulantes.
^e Considerans imperator nimis esse grave vexari
tanto itinere sacerdotes, quorum aut ætas, aut infir-
mitas, aut paupertas hunc laborem subire prohibe-
bat, dirigit per totum Orientem magistrianos, dirigit
et Anatolius episcopus ^f Asclepiadem diaconum
suum, per quos omnes illi episcopi, qui Chalcedone **B**
sacerati congregati, quid Alexandriæ gestum sit,
agnoscere. Qui omnes ^g rescripserunt Chalcedo-
nensem **311** synodum usque ad sanguinem defen-
dendam esse, quia non alteram fidem ^h teneret,
quam synodus Nicæna constituit; Timotheum vero
non solum inter episcopos ⁱ non haberi, sed etiam
christiana appellatione privari. Quo facto sit alter
Timotheus episcopus Alexandriæ. Vix ille Timotheus
pellitur et mittitur in exilium Cersonam, fugit et
Petrus hæreticus. Quando ergo vixit imperator
Leo, Timotheus episcopus Alexandriæ vixit quiete.
Sed cum Basiliscus occupasset imperium, damnare
cepit Chalcedonensem synodum, et fugare catholicos.

Tunc ille Timotheus damnatus, accepta libertate,
Constantinopolim venit, et damnatos hæreticos locis
suis reddidit. Vadit Alexandriam, fugit Timotheus
^k catholicus, et in monasterio latuit. Petrus ille ite-
rum se Timotheo junxit, cum quo fuerat ante dam-
natus. Redit Zeno ^l imperator ad regnum. Basili-
scus opprimitur. Mittitur Alexandriam, ut pulso per-
vasore Timotheo, Timotheus catholicus redderetur
Ecclesiæ. Sed illo Timotheo damnato morte præ-
vento, Petrus ^m ab uno hæretico Alexandrinus epi-
scopus ordinatur, quem nihilominus dejecti ju sit
imperator, et reduci Timotheum catholicum, sicut
ⁿ etiam Acacii litteris continetur. Interea scribit ad
sanctæ memoriæ papam Simplicium Timotheus cat-
holicus, rogans et dicens Petrum olim in diaconio
esse damnatum, nunc etiam a christiana societate
remotum, ut scriberet imperatori ut eundem Petrum
longius in exilium dirigeret, quia latebat in Alexan-
drina civitate, et insidiabatur Ecclesiæ. ^o Per trien-
nium **312** ergo ferme et amplius sanctæ memoriæ
papa Simplicius nunquam destitit scribere Acacii
episcopo ^p ut fieret de Petro quod Timotheus epi-
scopus postulabat. Defuncto ergo Timotheo ^q episcopo,
a catholicis Joannes catholicus episcopus ^r ordinatur.
Mittit Joannes episcopus synodicam suam ^s. Super-
venit etiam Urbanus subadjuva contra Joannem
episcopum ^t sacra principis deferendo, ut ab epi-
scopatus illius confirmatione se papa suspenderet. Et
quia in iisdem sacris de restituendo Petro, quem ipse

^a Brevic., collecta multitudine perditorum occupatur
ecclesia, ad quam se sanctæ memoriæ Proterius de-
more contulerat. Liberatus vero sic: Ab ipsis turbis
concluditur in ecclesia sanctæ memoriæ Proterius, quo
se timore contulerat. Mox Quesn., ab his perditis homi-
nibus; quam postremam vocem cum nostris mss.,
et Crabbio subduimus.

^b Solus Crabb., sacrosancto, Veron., suprascripto.
Liberatus, eadem die. Dein Veron. et Crab. delent
ejus.

^c Quesn. inseruit *notitia*, licet fateatur hanc vocem
deesse in utroque, id est, in Breviculo, ac Liberatio.
Deest vero etiam in tribus nostris mss. Vind., Veron.
et Vat. Apud Crabbium vero substituitur rumor. Dein
Quesn., provenit. Nos autem prætulimus *pervenit* cum
mss. Veron., Crab., Brevic. et Liber.

^d Sic mss. Vind., Veron. et Vat. Quesn., et contra
i his.... postulantibus. In Brevic., illi autem vindictam
suis sceleris expectabant. At Liberatus plura

^e Quesn., Considerans igitur imperator difficile esse,
et nimis grave. Nostros codd., Crabbium, et Liberatum **D**
secuti unus. Idem est in Brevic., nisi quod per er-
rorem editum est tantos iterum pro tanto itinere.

^f Apud Quesn. additur qui Flaviano successerat,
repugnantibus omnibus nostris mss. cum Crab., Bre-
vic. et Liber.

^g Codd. Veron. et Crabb., cum Brevic. et Lib.,
rescribunt.

^h Quesn., teneret. Prætulimus cum Veron., Crab.
et Liber., teneret; refertur enim ad synodum Chal-
cedonensem; unde in Brevic. habetur: Quia non
alteram fidem statuit, quam.

ⁱ Sic omnes codd., nostri cum Brevic. et Liber.
Quesnellus, non debe. e haberi.

^j Hucusque Liberatus. Mox, quo deposito sit, in
Brevic. Dein Quesn., et vix ille. Delevimus et cum
omnibus nostris codd. et Crab. atque Brevic. in quo

legitur: Vix Timotheus hæreticus depellitur, fugit
Petrus; mittitur in exilium Timotheus Chersonam, qui
locus est in Ponto abditus. Quando vixit, etc. Solus
Crabbius pro Chersonam habet Gangram; ac deiu, et
quandiu vixit.

^k Liberatus, qui cap. 16 hæc et alia habet, sic:
catholicus in Canopi castellum, e: in monasterio.

^l Solus Quesn. omisit imperator; et post nonnulla
pro Sed illo solus habet Sed interim illo,

^m Brevic. addit consors ipsius; et mox pro Alexan-
drinus cum mss. Veron. habet, Alexandrinus episcopus;
ordinatur, ut infra ordinat Apamensis episcopum.

ⁿ Addidimus etiam cum nostris codd. et Crab. **312**
Brevic., Acacii Constantinopolitani; et post continetur
aliqua inserit.

^o Veron., Vat. et Crab., Per ferme triennium, et
amplius.

^p Brevic. addit ut ageret cum imperatore; et dein
alia inserit, quæ in hac prima hujus opusculi editio
omissa fuerunt.

^q Sic nostri codd. et Crab. suffragante etiam Bre-
viculo. Quesnellus pro episcopo substituit catholico.

^r Brevic., ordinatur, qui cum de consuetudine najo-
rum ad apostolicam sedem synodica per Isidorum pre-
sbyterum et Petrum diaconum scripta misisset, super-
veniente Uranio subadjuva... ab episcopatus illius con-
firmatione papa suspensus est.

^s Quesn. addit ad papam. Delevimus cum nostris
codd. et Crab., licet in Breviculo idipsum postea
expressum fuerit. Mox cod. Veron., Uranius. Bre-
vic., Uranius. Deest subadjuva in Oxon. Apud Crab.
pro Uranius subadjuva legitur quidam.

^t Scripsimus sacra principis, et postea in iisdem
sacris cum mss. Vind., Veron. et Crab., favente Bre-
viculo. Quesnellus, sacra principis; et dein, in ca-
di m s era. Quidam codd. pro episcopatus habent epi-
scopi, vel episcopi illius.

damnaverat, fecerat in actionem, hæc pars est omnino abnegata; unde visus est imperator offensus. ^a Ad-didit etiam Acacius illo tempore quo de Petro Alexandriano damnato retulit, etiam de Petro et Joanne Antiocheno sic scripsit: Petrum apud Constantinopolim monasterium gubernasse; sed hoc propter crimina derelicto, Antiochiam fugisse; ibi pulso Martyrio catholico episcopo per villissimum populum, et hæreticos, sedem ipsius occupasse, continuoque damnatum ab episcopis, atque a Leone imperatore ^b Oasam deportatum; qui fugiens rediisse dicitur Constantinopolim, et dedisse fidem ut compulsis ulterius turbis nihil facere auderet. Sed, sicut superius dictum est, Basilicæ temporibus a Timotheo illo damnato, qui Constantinopolim venerat, ad Antiochiam remissus est, ut iterum illic episcopatum teneret. Quo facto, idem ipse Petrus, Joannem, de quo diximus Acacium retulisse, ordinat Apamenis episcopum. A quibus ^c non receptus redit Antiochiam, et Petrum episcopatus sui pollit auctorem, et invadit ejus Ecclesiam. Quos **313** simul damnatos iterum dicit Acacius, petens apostolicam sedem, ut si ad eandem forte confugerent, ne ipso quidem haberentur digni aspectu; et si jam aliquam indulgentiam forsitan impetrassent, irritam esse debere, nec eorum penitentiam recipendam esse. Quid multa? Hunc ipsum Joannem, quem Acacius cum Petro damnaverat, et sine penitentiae remedio ^d fecerat ab apostolica sede damuari, post tot damnationes Tyriorum misit Ecclesiae præsidere. ^e Nam quod dicit Acacius Petrum illum Alexandrinum, oblata petitione Euty-chianam hæresim vel Nestorianam damnasse, hoc evidenter probatur esse falsissimum. Nam quæ causa fecit ut ^f in episcopatu suo synodo Chalcedonensi, vel tomo sanctæ memoriæ papæ Leonis diceret anathema? Quæ causa fecit ut, sublato nomine Proterij vel Timothei catholici, Dioscori et Timothei hæretici nomen scriberet? Quæ causa fecit, si catholicus erat, ut Timothei catholici corpus de sub terra levaret, qui inter episcopos catholicos sepultus fuerat, et projiceret foras? Ipse non est Petrus, qui damnato Timotheo hæretico semper adhæsit; quomodo postea

^a Illic aliqua in Breviculo addita fuerunt. Dein solus Quæsn. omisit *Alexandriano*.

^b Sic omnes nostri codd. et Crab. Quæsnellus, *Oasim*. In Brevic., *ad Oasitanum exilium esse directum*. At Liber., c. 18, *Sannam deportatum*; male.

^c Quæsn. inserit *illo*, desunt nostri codd., Crab. et Brevic.

^d Codd. Veron. et Crab. cum Brevic., *fecit*.

^e Ita omnes nostri codd. cum Crab. Quæsnellus: *Nam quod postea idem dixerit Acacius*. In Brevic. sequentia omittuntur, alia autem eorum loco reponuntur.

^f Sic nostri tres codd. cum Oxon. et Crabbo. Quæsnellus, *in episcoporum synodo vel Chalcedonensi*.

^g Codd. Veron., Vat. et Crabb. addunt *episcopi*. Mox post vocem *Timotheo* cum omnibus codd. et Crab. adjecimus *hæretico*.

^h Præter mss. hujus collectionis continetur in Veron. 46, in Vat. 1342, in mss. additionum Dionysii, ex quibus Vat. 5845 contulimus, et in collectione additionum Isid. ex qua caetera a Merli o per mium edita

A Acacius miris eum laudibus prosequitur, de quo ante tanta se crimina meminerat retulisse? *In fine cod. Thuan. Contuli.*

CAPITULUM XLIV.

^b *Epistola Simplicii papæ ad Acacium, ut scandala Ecclesie Alexandrinæ auferat.*

Dilectissimo fratri ACACIO SIMPLICIUS.

Cogitationum ferias non habemus; nec enim quiescere nos causa ¹ permittit: quam si relinquamus, apud Christum **314** Dominum nostrum, cujus interest, inexcusabiles sumus. Et mirum est dilectionem tuam tot emensis temporibus, et tot opportunitatibus inde venientibus, nihil nos de Alexandrina Ecclesia, quæ tam graviter quaeritur, instruere voluisse: cum monere te nec increpatio nostra destiterit, ut, participata sollicitudine, litteras meas apud christianissimum et clementissimum principem presentibus tui dilectionis prosequeris alloquitur; et instituti veteris memor in orthodoxorum defensionem nobiscum, sicut semper, incumbes: ne quisquam nostrum christiana plebe pereunte reatum ¹ deditiois incurrat, et mercenarius potius videatur esse, quam pastor. Unde hortamur dilectionem tuam, ut opportuno atque importune piis auribus insinuarè non desinas; quatenus, remotis scandalis quæ in Alexandrinam Ecclesiam recidivis ausibus irruerunt, pax optata reddatur; et celeriter vigilantie ² tuae proventus, posthabitis difficultatibus, inducatur. Data ¹ octavo Id. Nov. Severino consule. *Directa per Restitutum*.

CAPITULUM XLV.

^a *Incipit exemplar epistolæ quam misit Acacius ad sanctæ memoriæ Simplicium papam Romanæ urbis, ubi damnatum retulit Petrum Alexandrinum.*

Domino beatissimo, ^a ac sancto Patri, archiepiscopo SIMPLICIO ACACIUS.

Sollicitudinem omnium Ecclesiarum, secundum Apostolum, circumferentes, nos indesinenter hortamini, quamvis sponte vigilantes ac ^o recurrentes, divinumque zelum in vobis solito demonstratis, statum **315** Ecclesie Alexandrinæ certius requirentes; ut pro paternis canonibus suscipiatis laborem pilsimo stillantes sudore pro his, sicut semper est approbi-

sult, uti est cod. Vat. 1340.

¹ Vat. 5845 addit. Dion., *causa ipsa permittit*.

² Vat. 1342, *perditionis*.

³ Quæsn. omisit *tua*; addidimus ex omnibus nostris codd. et vulg.

⁴ Cod. Vat. 1342 et alius 5845 addit. Dion., *nono*.

⁵ Exstat in iisdem codd. in quibus præcedens, ac præterea in Hisp. et Isid. Titulum exhibuimus ex codd. Vind. et Veron. 46, cum quibus alii duo Vati. 1342 et 5845, aliquibus vocibus omissis concinunt. Quæsn.: *Epistola Acacii ad papam Simplicium: Timotheum hæreticum esse mortuum, Petrum damnatum, Timotheum catholicum restitutum*.

⁶ Codd. Veron. et Vat. 5845, cum Oxon., *sancto patriarchæ episcopo*.

⁷ Quæsn., *præcurrentes*. Prætulimus omnes nostros codices Vind., Veron. et utrumque Vat., quorum postremi habent *recurrentes in vos, divinum zelum solito*. Vulg., *præcurrentes, sed vos divinum zelum solito*.

tum. Sed Christus Dominus no-ter, qui diligentibus se in bonum cooperatur, insidens cogitationibus nostris, ^a et unam nobis in his mentem atque eandem pro gloria sua esse cognoscens, omnem victoriam ipse ^b perfecti, et consortes nos cum tranquillissimo principe faciet. ^c Timotheum quidem de Chersona spirantem procellas, et ecclesiasticam tranquillitatem, sicut apparuit, conturbantem, vitæ subdusk humanæ, dicens: *Tace et obmutescere*. Petrum quoque, qui ab Alexandria more similiter procellas urregerat, dissipavit, atque in æternam lugam, sancto Spiritu flante convertit, unum et ipsam de his qui olim fuerant et ante damnati. ^d Sicut in nostris archivis inventum est, et de vestris scriniis, si dignamini requirere, poteritis agnoscere quæ in tempore de eodem subsecuta, ^e ab Alexandrino episcopo Romam alterum sint relata. Qui Petrus filius noctis existens, et operum diei lucentium al'ennis apparens, omninoque tenebras ad latrocinium peragendum ^f congruas earum cooperatores inveniens, media nocte, adhuc jacente et insepulto cadavere illius qui paternos canones subverterat, subripuit in sedem, sicut ipse arbitratus est, ^g uno solo præsentem, et eo qui consors ipsius existebat insensibilis; ita ut propter hoc majoribus supplicis subderetur, nec ^h quod sperabat effectum est. Sed ille quidem ex parte vel minima iudicans nunquam penitus omnino comparuit; Timotheus autem paternorum **316** custos canonum. ⁱ qui Davidicæ mansuetudinis exemplum, et usque in finem patiens, atque potestati propriæ restitutus a Christo,

propriæ sedis honore lætatur, et spiritualium filiorum voces accepit; gratiam curationis expectat, multiplicato in se honore a Christo principe sacerdotum, propter quem et tolerantis coronam sibi met relinquit. Attentius igitur oret vestra beatitudo pro christianis inno imperatore, et pro nobis ipsis. Nihil enim præmittitur eorum quæ ad custodiam ecclesiasticæ respiciunt discipline. Universam fraternitatem, ^j quæ vobis est in Christo, et ego, et qui mecum sunt, salutamus. *Et alia manu*: In Domino conserveris, sanctissime et beatissime Pater.

317 CAPITULUM XLVI.

^k *Epistola Fel'cis papæ damnantis Acacium Constantinopolitanum episcopum, quia Petrum et alios hæreticos, quos ipse damnaverat, sine apostolica fide recepit.*

FELIX episcopus sanctæ Ecclesiæ catholicæ ^l Urbis ACACIO.

Multarum transgressionum reperiris obnoxius, et in venerabilis Nicæni concilli contumelia sæpe versatus, alienarum tibi provinciarum jura temerarie vindicasti. Hæreticos ^m pervasores, et ab hæreticis ordinatos, et quos ipse damnaveras, atque ab apostolica institisti sede damnari, non modo ⁿ motu tuo recipiendos putasti, verum etiam aliis Ecclesiis, quod nec de catholicis fieri poterat, præsidere fecisti, aut etiam honoribus quos non merebantur auxisti. Testatur hoc Joannes, quem a catholicis Apamiæ non receptum, pulsamque de Antiochia, ^o Tyriis præfectasti: et Humerius tunc de diaconio dejectus, atque

^a Ad didimus et cum tribus nostris mss. et vulg. Dein Oxon. omittit pro gloria sua.

^b Quesn. addit per se; delevimus cum Vind., Thuan., Veron. atque Vulg. Mox scripsimus et... faciet cum ms. Thuan., cui Veron. et Vind. suffragantur. Apud Quesn., deletio et, habetur perficiens; vulg., faciens.

^c Quesn. Timotheum enim de Chersona respirantem procellas. Emendavimus cum Vat. 1542, concinentibus Vind. et Veron., in quibus solum pro spirantem debetur sperantem. Codd. Thuan., Timotheum quidem dissensionis parantem procellas. Idem est in Vat. 5845, nisi quod decessionis legitur pro dissensionis; utrumque mendose pro de Chersona, in quam quidem Timotheum relegatum ex cap. 45 manifestum fit. Vulg. item, perperam, Et Timotheum quidem decesorem.

^d Vulg., Sicut enim in nostris. Melius cod. Veron. sicut et in nostris.

^e Ita Vind. cum tribus aliis codd. qui solum habent ad Romam. Vulg., Romam ad alterutrum. Gelasius in Tractatu quem e ms. Veron. 46 edidit Scipio Maffeiis, v. V. Conc. Ven. edit., col. 185, hæc Acacii litteras allegans, ex eo affirmat Timotheum catholicum de damnatione Petri retulisse ad utramque Romam. Hinc legendum credimus ad Romam utramque vel alterutram, ita ut alterutram pro utramque acceptum fuerit. Quesn. perperam, et ab Alexandrinis episcopis ad Romanos sint relata.

^f Quesn. inserit votis; omittunt omnes nostri codd. et vulg. Solum Vind. et Veron. habent ad latrocinium congruas peragendi earum cooperatores. Oxon. delet earum cooperatores. Mox, deletio et vocem insepulto duo codd. Veron. et Vat. 1542, cum vulg., transfertunt post verbum subverterat.

^g Cod. Veron. cum vulg., uno et solo, et mox in i-

stebat pro existebat, suffragante etiam ms. Vind.

^h Quesn. addit tamen; expunximus cum mss. Vind., Ver. et vulg., ac postea cum omnibus inseruimus penitus.

ⁱ Quesnel.: Qui Davidicæ mansuetudinis exemplo usque in finem patiens fuit, potestati propriæ... lætatur, et spiritualium filiorum voces accepit gratiam curationis. Expectat ergo præmiam multiplicato, etc. Codicum nostrorum lectionem revocavimus, suffragantibus vulg., in quibus solum habetur exemplo subditur, et voces accipiens.

^j Quesn. inserit vestram. Hæc vox abundat, deestque in nostris codd. Mox duo Vat. cum vulg., quæ vobis unum est. Dein et beatissime ex omnibus codd. et vulg. adjecimus.

^k Omnes codd. in quibus est epistola superior etiam istam continent.

^l Sic cod. Vind. In ms. Ver. VR, ex quo forte in vulg. Urbis Romæ. Quesn., Romanæ. Va: 1542, Felix episcopus Ecclesiæ Romanæ Acacio.

^m Duo Vat. 1542 et 5845, et persuasores atque.

ⁿ Vind. et Veron., mut. l., tu tuo. Correximus cum duobus laudatis Vat. Quam emendationem alii ignorantes scripserunt, ut in vulg., non modo communioni tuæ recipiendos putasti; vel, ut apud Quesn., non modo recipiendos esse putasti collegio, verum etiam, etc. Mox Vind. et Veron. delent de ante catholicis.

^o In Vind. et Veron. hic locus valde corruptus effertur sic: Tyriis relinisti: et merito de diaconio dejectos atque christiani nominis appellatione privatos, a te etiam (vel nunc) in presbyterii provectoris officio. Vulgati lectionem in textu exhibent, concordantibus duobus Vat. Solum pro Humerius Vat. 1542 habet Humerius, Vat. 5845, Hieronymus. Harduinus legi mallet Himerius. Quesn. pro etiam habet nunc.

christiani nominis appellatiōne privatus, a te etiam in presbyterii proventus officio. Et quasi hæc tibi minora viderentur, in ipsam doctrinæ apostolicæ veritatem a sensu tuæ superbiæ tetendisti, ut Petrus, quem damnatum sanctæ memoriæ decessori meo ipse retuleras, sicut testantur annexi, beati evangelistæ Marci sedem te conniventem rursus invaderet, et fugatis orthodoxis episcopis et clericis sui procul dubio similes ordinaret; pulsoque eo qui **318** illis fuerat regulariter constitutus, captivam teneret Ecclesiam. Cujus adeo tibi grata persona est, et ministri ejus accepti, ut episcopos plurimos et clericos orthodoxos nunc Constantinopolim venientes detegaris affligere, et spocriarios ipsius confovere; atque anathematizantem eundem Petrum Chalcedonensis decreta concilii, et violentem sanctæ memoriæ Timothei sepulturam, sicut ad nos certiores nunc quoque a nuntii detulerunt, per Vitalem et Misenum credideris excusandum; nec eum laudare desieris, et multis esse præconis; ita ut damnationem ipsius, quam antea retuleras, veram non fuisse jactaris. Tantum autem perseveras in hominis defensione perversi, ut quondam episcopo, nunc vero honore et communionem privatos Vitalem atque Misenum, quos ad ejus expulsionem specialiter miseramus, sublatis chartis custodiæ fueris passus mancipari: ^d et ad processionem, quæ tibi cum hæreticis habetur, exinde productos, sicut eorum professione patefactum est, ad hæreticorum tuamque communionem, contempta quæ vel gentium jure servari debuit

legationem, pertraheres; ^e præmissis quoque corruptos non solum inefficaces redire faceres, sed etiam in illusionem beati Petri apostoli, a cujus sede profecti fuerunt, impugnatores omnium quæ fuerant mandata monstrares. In quorum deceptione tuam nequitiam prodidisti, et ad libellum fratris et coepiscopi mei Joannis, qui te gravissimis objectionibus impetivit, in apostolica sede secundum canones respondere dissidens, objecta firmasti. Felicem quoque defensorem fidelissimum nobis, necessitate faciente serius ^f obsecutum, indignum tuis oculis censuisti. Eos quoque tecum litteris tuis communicare tentans es, quos constat hæreticos. Quid enim sunt alii, qui post obitum sanctæ memoriæ Timothei ad Ecclesiam sub Petro redeunt, vel qui se **319** ex catholicis eidem tradiderunt, nisi quod Petrus ab universali Ecclesia, atque a te fuerat judicatus? Habe ergo cum his quos libenter amplecteris portionem ex sententia præsentis, quam ^h per Tutum tibi direximus Ecclesiæ defensorem, sacerdotali honore et communione catholica, nec non etiam a fidelium numero segregatus sublatum tibi nomen et munus ministerii sacerdotalis agnosce, sancti Spiritus iudicio, et apostolica per nos auctoritate damnatus, **320** nunquamque anathematis vinculis exuendus ⁱ.

Callius Felix episcopus sanctæ Ecclesiæ catholice urbis Romæ subscripsi. Nata v kal. Augusti, Venantio viri clarissimo consule; simulque *septuaginta septem episcopi absque papa subscripserunt* ^h.

^a Duo Vat. et Lib., in margine, ausus tuos et superbiam.

^b Vat. 5845, cum vulg., illic. Mox addidimus ejus ex omnibus nostris codd. et vulg. Heu vocem plurimos vulg. cum Vat. 1312 rejiciunt post clericos, forte melius.

^c Duo Vat., nulli detulerunt; et mox crederes... deineres... jactares.

^d Quesn. inserit sed; et dein, pro hæreticis. Nostros codd. et vulg. prætulimus.

^e Codd. aliarum collect., Veron. et duo Vat., præmissisque corrumpere (forte corrumpere) et in illusionem B. Petri apostoli, a cujus sede profecti fuerunt, non solum inefficaces redire faceres, sed etiam impugnatores, etc. Idem habent etiam vulg., nisi quod præferunt pertraheres... corrueris... faceris... monstraris; ac pro in illusionem exhibent in lesionem.

^f Duo Vat. cum vulg., obsecutum. Dein solus Quesn., eosque pro eos quoque tecum; et mox, constat esse hæreticos. Delevimus esse cum uss. Vind., Veron. et vulgatis.

^g Oxon., minus bene, non quod.

^h Que n., per Toleratum tibi, cum codd. hujus collectionis. Emendavimus ex ms. Veron., cum Tutum Romanæ Ecclesiæ defensorem præferant duas alie Felicis epistolæ, 9 et 11. Liberatus, in vulg., Totum, et in marg. Tutum. Duo codd. Vat., Totum. Vulg., per tuæ tibi, ubi aliquis amanuensis non intelligens vocem Tutum, scripsit tuæ.

ⁱ Illic desinit uterque codex Vat.

^j Ita uterque cod. Quesnelli et non ter Vind. In antiquissimo autem Veron., cum vulg., simul 67 episcopi.

^k Quesnellus, ex cod. Oxon., annotationem, quæ in nullo a in e-dice invenitur, subjectus hæc præmisit: Quæ se junctur manifestum est non esse partem ecclesiæ, sed annotationem ejus cujus sudio decriptus

C est: quem post Gregorii Magni tempora vixisse præsertim evadit; nec revera habentur in codice Thuaneo. Porro quod de Anastasio hic legitur, veloci cum morte sublatus, cum de restituendo Acacio cogitaret, habetur etiam in libro de Romanis Pontificibus, hisque similia suggerit Justinus imperator in epistola ad Hormisdam papam. Tum annotatio ms. Oxon. his verbis exprimitur:

Tempore Theodosii minoris, sub Leone papa, ejus scripta posteriori ponuntur, damnavit Flavianum episcopum Constantinopolitanum Eutychem hæreticum, sicut superius lectum est, consentiente et confirmante papa. Dioscorus vero Alexandrinus episcopus, qui favorebat Eutychi, dejecit Flavianum de sede sua, et ordinavit pro eo Anatolium. Tempore vero Marciani, qui Theodosio successit, eodem jubente papa, congregatus est synodus Chalcedonensis, de qua superius lectum est, in qua Dioscorus damnatur et Anatolius corrigitur. Leoni papæ successit Hilarius; Hilario Simplicius. Simplicio misit Acacius, qui Anatolio successerat, epistolam quæ supra scripta est, dicens Petrum pervas rem Alexandrinæ sedis esse damnatum. Simplicio successit Felix, qui avus beati Gregorii fuit, damnavitque Acacium ob causas superius memoratas. Anastasius successor Gelasii, restituere volens occulte Acacium, non potuit, veloci morte præventus. Gelasius successor Felicis quinque sequentibus epistolis confirmat damnationem Acacii.

In ea autem hujus annotationis verba, Anastasius... restituere volens occulte Acacium, non potuit, veloci morte præventus, hæc Quesnellus subjecit: His similia habet libr. Pontificalis ex quo Gratianus, Yvo et alii descripserunt, in aliquibus tamen mutata et interpolata: In Gratianum tanquam Pontificalis verba corruptentem

^k Fallitur annotator de Anatolio.

321 CAPITULUM XLVII.

Incipit tomus de anathematis vinculo papae Gelasii.

CAP. I. — Ne forte, quod solent, dicant quod si synodus Chalcedonensis admittitur, omnia constare debeant quae illic videntur esse deprompta; aut enim eam ex toto admitti oportere, aut si ex parte repudiabilis est, firmam ex toto constare non posse. Cognoscant igitur illud, quod constituit secundum Scripturas sanctas, traditionemque majorum, secundum canones regulasque Ecclesiae pro fidei communionem, et veritate catholica et apostolica, pro qua hanc fieri sedes apostolica delegavit, factamque

A firmavit, a tota Ecclesia indubitanter admitti; alia autem, quae per incompetentem praesumpti nem illic prolata sunt, vel potius ventilata, quae sedes apostolica gerenda nullatenus delegavit; quae mox a Vicariis sedis apostolicae contradicta manifestum est; quae sedes apostolica, 322 etiam petente Mercuriano principe, nullatenus approbavit; quae (1) praesul Ecclesiae Constantinopolitanae tum Anatolius, nec se praesumpsisse professus est, et in apostolicae sedis antistitis non negavit posita esse potestate: et quae ideo, sicut dictum est, sedes apostolica non recipit, quia quae privilegiis universalis Ecclesiae contraria probantur, nulla ratione subsistunt.

acerbissime invehitur Albertus Pighius. Carpit quoque illam Antonius Augustinus dialogo 6 libri prioris de Emendatione Gratiani, quanquam modestiam in Pighio requirat. Haec sunt verba Pontificalia, prout leguntur tom. III Conciliorum Gr. Lat. Bini... Et quia occulte voluit revocare Acacium, et non potuit. Qui motu divino percussus est. Quae verba Yvo Carnotensis, part. XIV, c. 40 Decorat. et Liber Casaraugustanus referunt, inquit Ant. Augustinus in hunc modum: Et qui occulte voluit revocare Acacium, et non potuit, quia divino motu percussus est Acacius. Videtur Ant. Augustinus Gratiano incensere, eo quod detraxerit e verbis Pontificalis geminum hanc vocem Quia et Acacius: unde evenit ut quod de Acacio divinitus percussus intelligendum est, de Anastasio intellexerit. Verum adjectivis potius arguendus esse Yvonem et alios, quam Gratianum diminutionis, probat tum textus ipse Pontificalis, tum codex noster. Ex quo posteriori, qui caeteris antiquior est, genuinus sensus verborum istorum deprehenditur. Falsum est enim quod aiunt Acacium percussum divinitus, eam ob rem ab Anastasio revocatum non esse; quomodo enim sub Anastasio percussus potuit Acacius, quem ex Nicephoro et Evagrio mortuum narrat sub Felice III. Sole igitur clarius et addititiam esse vocem Acacius apud Yvonem et alios, nec vocem percussus de alio quam de Anastasio intelligi posse. 2º Quod percussus dicitur Anastasius apud nonnullos auctores, videtur ex conjectura et ex commentario scriptum; codicis enim nostri annotatio solummodo morte praeventum ait, nec apud antiquiores scriptores plus aliquid assertum legitur. 3º Quod revocare Acacium omnes citari auctores scribit voluisse Anastasium, cum tempore mortis Acacii conciliari non poterat; illud enim de ipsius Acacii persona necesse est interpretari; vox autem restituere, quae in codicis annotatione usurpatur, de Acacii nomine diptychis restituendo commodissime potest intelligi. Haec tenet Quaesnellus. Haec vero, quae de Anastasio II, quoad Acacii nomen in Pontificali traduntur, ex antiquiori, at maligno aliquo scripto proficisci, quo factiosus aliquis hinc sicut alia commenta contra Symmachum sparsit, ita ad invidiam ei conciliandam, propensiores Anastasio II animum continxit ad restituendum etiam nomen Acacii, non improbabilius conjicit Franciscus Blanchinius tom. III Anastasii Bibliothecarii in notis ad vitam Anastasio II, pag. 209. Justinus Imperator in epistola ad Hormisdam relata post epistolam 73 ejusdem pontificis, non dicit Anastasium voluisse restituere nomen Acacii, sed potius testatur oppositum; cum affirmet eundem Anastasium scriptis ad antecessorem suum satis esse pacem acceptantibus, si nomen tantum retineatur Acacii; quae cum ipsius Anastasio litteris concinunt, suspicionemque Blanchinii confirmant.

Invenitur in mss. hujus collectionis, et in vetustissimo Veron. 46, ac tandem in addit. Isid., ex quibus Meribaus hunc tomum edidit. Recentior codex Oxon., quem Quaesnellus secutus est, locutiones meliores identidem praefere videtur. At cum codi-

cibus Vind. et Veron., nec non Thuan. ipsius Quaesnellii, qui antiquiores sunt, in locis vix conveniant, in codice Oxonensi quaedam loca, quae obscuriora erant, arbitrio amanuensis fuisse emendata nihil ambigimus: unde et dicam nostrorum lectione cum vulgatis Conciliorum fere concinenter revocandas putavimus. Multum opus ex schedis imperfectis exscriptum videtur, ut ne vitrum sit aliquid in locis laboret. Quaesnellus titulum sic expressit: Gelasii papae mirabilis disputatio de anathematis vinculo in Acacium et Petrum. Omnium nostrorum ac Thuanei etiam codicis, et vulgatorum titulum revocavimus, quem etiam Anastasius approbat in epistola ad Joannem diaconum Collettaneis praefixa, ubi sic habetur: Ex tomo Gelasii de anathematis vinculo. Asteriscos praefiximus, quia hoc opusculum initio caret. Plura vero de eodem videsis in praemisso tractatu de Collectionibus, part. III, ubi de Gelasii documentis disserentes, hoc opusculum non solum mutilum et imperfectum, sed et aliquot Gelasii fragmentis non satis apte contextum ostendimus.

Quaes. : Sedes apostolica cautela interest, ut forte quidam quod solent; et in nota marginali: Prima haec verba, inquit, haec tenus desiderata sunt, ut merito Romanae editionis epistolarum pontificiarum procuratores suspicari sint deesse hujus tractatus initium. Cujus autem codicis fide ea verba (quae tamen non satis esse videntur) inseruerit, non memorat. Desunt certe in Vind. hujus collectionis, sicut et in caeteris aliarum collectionum, Veron. 46, et Vat. 1340 additionum Isid., nec non apud Meribaus, ex quibus initium licet mutilum expressi ut. Hoc et sequens caput ad propositum de anathematis vinculo haudquaquam pertinere videntur, nisi forte suspicaris Orientales dixisse ita solvi posse anathema in Acacium, quod ex veteri constituto Chalcedonensi edictum fuerat, uti canon de praerogativa sedis Constantinopolitanae in Chalcedonensi editus a sede apostolica solutus fuerat. Confer tractatum loco allegato.

1 Solus Quaes. cum Oxon. cod., recipi.
2 Vind. del. et constituit. Vulg., quod constituit. Veron., quoniam illud secundum, deletis quod constituit.
3 Mss. Veron. et prima manu Vind., pro fide communionem; secunda vero manu cum vulg. Conc., pro fide communi. At idem pontifex de synodo Chalcedonensi pariter loquens scribit tit. 49 hujus collectionis, c. 5, pro fidei catholicam atque apostolicam veritate communionemque.
4 Sic Veron. et vulg., concinente Vind. Quaesnellus, sed in apostolica.
5 Solus Quaes. cum Oxon. inserit nullum robur habens. Desunt in omnibus nostris codd. etiam Thuan. et vulg. Conc.
6 Vulg., sustinet.

(1) V. ep. 132, c. 4, tom. L.

Cap. II. Quid enim? quia in libris sanctis; quos antequam veneramus et sequimur, quoniam quorundam illis et profanitates esse feruntur, et scelera gesta narrantur, ideo nobis pariter omnia, aut veneranda sunt, aut sequenda, quia in illis sanctis et venerabilibus libris continentur? Sanctus Petrus primus apostolorum sic æstimans novi Testamenti gratiam prædicandam, ut a legis veteris non recederet institutis, quædam per simulationem legitur inter Judæos gentilesque gessisse; nunquid ideo aut illa ejus sequenda sunt, quæ merito et coepostolus ejus facta redarguit, et postea consequenter ipse vitavit: aut pariter assumenda sunt cum his quæ ut pote primus apostolus salubria prædicavit? Nunquidnam aut ejus recta doctrina cum his quæ humanitas acciderant repudianda est, aut illa adhuc imbecillis inscitia cum perfecta ejus doctrina suscipienda est? Nunquidnam in ipsorum hæreticorum libris non multa quæ ad veritatem pertinent posita relegendur? Nunquidnam ideo veritas refutanda est, quia illorum libri, ubi pravitas interest, refutantur? aut ideo pravi libri suscipiendi sunt eorum, quia veritas, quæ illic inserta est, non negatur? At Apostolus: *Omnia probate; quæ bona sunt tenete* (1 Thess. v, 21); scimus Apostolum etiam de paganorum libris aliqua posuisse (Act. xvii, 28); nunquid ideo etiam cuncta recipienda sunt, quæ cum his pariter sunt prolata? Ipse Apostolus ait multos prædicatores aliter atque Christum prædicare: ubi tamen licet quocunque modo Christum prædicatum oportet admitti; non ideo tamen illum morem quo non recte prædicatus est non admonet evitare. Malos operarios ipse conqueritur, quorum alia refutanda, alia docet esse sectanda. Hæc et hujusmodi exempla nos edocent, et testimonia divina confirmant, non omnia passim a quocunque dicta, vel ubicunque scripta, indifferenter accipere; sed, retentis bonis, quæ noceant refutare.

Cap. III. — Peccatori homini mors illata est: et tamen homini Jesu Christo mors illata reum facit

^a Vulg. lectionem cum omnibus nostris ac Thuan. mss. revocavimus. Quæsn. sequimur, quorundam pravitates esse. Mox vulg. et Veron. delent omnia.

^b Quæsn. addit Paulus.

^c Solus Quæsn., salubriter.

^d Ita omnes nostri codd. et vulg. Quæsnellus, in ipsis. Mox vulg. cum Vind., perineant.

^e Thuan. interesse. Vulg., ubi pravitas inest, melius.

^f Addidimus etiam cum nostris codd. et vulg. Concil., ac dein scripsimus prolata; Quæsn., relata.

^g Quæsn., ubi licet dicat Christum quocunque modo prædicatum oportere admitti, non ideo tamen vitari. Vulg. lectionem nostris mss. Vind. et Veron. approbatam revocavimus.

^h Hæc periculis qua ratione cum antecedentibus sequentibusque coherreat, si non probe intelligitur, eo referendum est, qua hic tractatus imperfectus ex fragmentis concinnatus fuit. Melius quidem hac periodo omnia subjiceretur sententia præfigitur, etc. Mox, pro reum facit, vulg. Concil. reum fecit. Dein Quæsn., non erat, id est peccatum, non ibi peccati de-

esse diabolium; quia ubi causa mortis non erat (puta peccatum) non debebatur et poena. Sententia præfigitur, vel præfixa est semper errori. Quæ sententia huic errori præfixa nunquam omnino resolvitur. Sicut enim in quantum est ipse error, nunquam error esse desistit; sic sententia præfixa nunquam resolvitur, quia error qui agnoscitur esse damnatus, eadem, quandiu manet error, probatur astrictus. Itaque qui in errore sunt, sententia erroris obstricti sunt; et quandiu in eo manent, nullatenus absoluti sunt, sicut nec ipse in quo sunt error absoluitur. Error enim ipse nunquam veniam promeretur; sed qui eo veraciter caruerit, atque ab ejus participatione discedit. Quandiu ergo in eis est error, damnationem suam tenet, nunquamque resolvitur, quia error poenam semper meretur. Participes vero ejus, aut semper sunt ejus poenæ participes, si in eodem perstare non desinant; aut si ab errore recesserint, quam alieni facti sunt ab errore, et ab ejus participatione discreti, tam et poenæ ejus erunt consequenter alieni. Cum erranti poena præfigitur, quandiu manet errans, eadem poena constringitur; quia errans non potest esse sine poena errati. Hæc eadem poena perpetua est nunquamque solvenda, quandiu errans esse perstiterit. Qui si errans esse desisterit, poena quæ erranti est præfixa perpetua, non erranti, id est, alteri effectio, quam cui præfixa est, non solum non potest esse perpetua, sed nec esse jam poena. Non est enim ipse cui præfixa est, erranti enim præfixa est, non, non erranti. Quæ enim erranti præfixa, perpetua est, et perpetuo constringit errantem; non errantem non potest jam tenere. Sit erranti dicta fore perpetua: sit erranti dicta nunquam esse solvenda; manet omnino, et verum certumque est quod in eo præfixa est, nec potest prorsus absolvi, quandiu in errore manenti præfixa debetur erranti: non erranti autem nec poena potest esse, quæ non erranti non debet inferri. Nec mutatur illa omnino, nec solvitur, quæ debetur erranti. In suo ergo tenore illa præfixa est, in suo

bebatur poena. Vulgatam lectionem Concil. recepimus, quia probatur duobus nostris codd. Vind. et Veron. in quibus solum pro puta habetur ita.

ⁱ Sic codd. mss. ac etiam Thuan. cum vulg. Conc. Quæsnellus cum solo Oxon., quæ sententia errore manente, nunquam omnino resolveretur. Postea vulg., sic a sententia cum ms. Vind.; ac dein, et eadem quandiu cum Veron.

^j Duo codd. Vind. et Ver., in quo sunt erroris, absoluitur. Dein Quæsn., meretur.

^k Quæsn. cum Oxon., discesserit. Quandiu ergo in aliquo est error, forte melius. Sed codd. etiam Thuan. cum vulg. Conc. secuti sumus.

^l Vulg., ab eodem. Post pauca Quæsn., Cum enim erranti, Vulg., Cui erranti. Nostra mss. exemplari prætulimus, cum quibus etiam mox scripsimus constringitur. Solus Quæsn., perstringitur.

^m Voces quæ enim erranti Quæsnello vel Oxoniensis codicis amanuensis exciderunt.

ⁿ Quæsn., in errante, præfixa, nostri codd., in ea, vel in eo præfixa: hæc postremum magis placuit. Vulg. Conc. in ea præfixum.

jure non potest omnino resolvi : ^a in non suo tenore, quæ esse non potest, jura docetur esse vacuata, et jus illic penitus non habere, ubi causam non habet existendi.

CAP. IV. — Plenæ sunt sanctæ Scripturæ tali forma justitiæ. Dicitur : *Pereant peccatores a terra, ita ut non sint* (Psal. ciii). ^b peccatores, ut desistant esse peccatores; in hoc pereant, ut deficiant esse peccatores. Cæterum, si prorsus peccatores secundum prophetæ sententiam usquequaque deperirent, ut substantialiter **325** ^c non subessent, qui salvari potuissent a Redemptore; qui *venit non justos vocare, sed peccatores* (Luc. v, 32) ^d Vel de quibus dicit Apostolus : *Christus venit in hunc mundum peccatores salvos facere, quorum primus ego sum* (I Tim. i, 15). Et : *Cum peccatores essemus* (Rom. v, 8), *misit Deus Filium suum* (Ga't. iv, 4); et cætera hujusmodi? Illic revera etiam substantialiter plurimi perierunt peccatores, in peccatis suis utique permanentes, veraque in eis sententia dicta permansit, nunquamque resoluta est : et tamen eadem in talibus, quibus præfixa est, permanente perpetua, quodam genere factum est, ut in talibus non usquequaque manentibus, id est, in peccatis suis non usquequaque durantibus, sententia tamen præfixa talibus permaneret. Nam et ipsi pereunt, sed esse peccatores, ut dictum est, non pœnaliter, sed remedialiter quodam et ipsi genere perierunt, quodam genere et in ipsis mansit præfixa sententia : donec permanens eos efficeret non esse peccatores, ^e vel peccatores non esse perficeret. Completa est et in eis sententia; nec quo tenore peracto ^f permanens illa sententia pereuntibus peccatoribus, ita ut non essent utique peccatores. ^g At ea jam in non peccatoribus manere non potuit, quia in eis quibus inflictæ non fuerat, jus manendi penitus non habebat. Ita nec in suo jure vel tramite ullatenus sententia resoluta est, et eodem in his, quibus inflictæ est, permanente, ab his qui ab ejus jure discreti sunt, aliena prorsus effecta est. Nec in his, salva sui conditione, ^h fas haberet manendi quibus inflictæ non esset.

CAP. V. — Dixit Dominus quod in Spiritum sanctum peccantibus nec hic esset, nec in futuro sæculo remittendum : quantos autem cognoscimus in san-

^a Ita codd. nostri cum vulg. Concil. Solum in ms. D Veron. secunda antiqua manu emendatum quo pro quæ. Quæsn., *at in non suo jure, quam esse non potest, tam docetur.*

^b Sic idem codd. et vulg. Quæsnellus, omiſsa prima voce peccatores, habet *ut non sint peccatores.*

^c Quæsn. cum solo Oxon., *non essent*, repugnantibus nostris codd. ac etiam Thuan. atque vulg. Mox vulg. cum Veron., *a Redemptore nostro.* Dein solus Quæsn., *vel quibus Apostolus.*

^d Verba *vel peccatores non esse perficeret* in vulgatis Concil. exhibita Quæsnellus omisit, hac ratione in margine addita, quippe *quæ a conjuncture aliquo addita existit: in neutro enim codice ms. (id est Oxon. et Thuan.) leguntur.* At eadem recepimus auctoritate nostrorum vetustiorum exemplarium Veron. et Vind.

^e Ita codd. nostri cum vulgatis : in quo aliquid deest, vel mendum latet, cui medelam non afferunt mss. libri. Quæsn., *permanet.*

ctum Spiritum delinquentes, sicut hæreticos diversos, Arianos, Eunomianos, Macedonianos, ad fidem catholicam revertentes, et hic remissionem suæ percepisse blasphemiam, et in futurum spem sumpsisse indulgentiam consequendam. Nec ideo non vera est Domini sententia, aut putabitur esse ullatenus resoluta : cum circa tales, si hoc esse permaneant, nunquam omnino **326** solvenda persistat, effectis autem non talibus ^a irrogata. Sicut etiam est consequenter et illud beati Apostoli Joannis : *Est peccatum ad mortem, non dico ut cretur pro eo; et est peccatum non ad mortem, dico ut cretur pro eo* (I Joan. v, 16). Est peccatum ad mortem, in eodem peccato manentibus; est peccatum non ad mortem, ab eodem peccato recedentibus : nullum quippe est peccatum, pro quo aut non cretur B Ecclesia remittendo, aut quod data sibi divinitus potestate, desistentibus ab eodem, non possit absolvere, vel pœnitentibus relaxare, cui dicitur : *Quæcunque dimiseritis super terram, dimissa erunt et in cælis: et quæcunque solveritis supra terram, erunt soluta et in cælis* (Matt. xviii, 18); in quibuscumque, omnia sunt, quantacunque sint et qualiacunque sint. Veraci nihilominus eorum manente sententia, ^b quæ nunquam solvenda esse denuntiat in eodem tenore consistens, non etiam ab hoc eodem post recedens. Quod etiam in Acacii sententia rationaliter intendum est, in qua etiam ei dictum est, ^c *nunquam solvendus* : non est tamen adjectum : *etiamsi resiqueris, etiamsi ab hoc errore discesseris, etiamsi prævaricator esse desitleris.* Quapropter in aperto est ita dictum nunquam ^d solvendus, sed talis, scilicet, qualis est et ligatus : non autem talis effectus, sicut ligandus non erit, sic absolutus esse docebatur. Sicut carebat obligatione, cum obligationis causa caruisset; sic utique absolutus existeret, quatenus ipse non necessitate dictæ sententiæ videretur non posse ^e quoquomodo jam solvi. Nam talis effectus, et obligatione carens, fieret absolutus, et circa tales præfixa sententia nullo modo solubilis redderetur. Nunquid enim misit, quæsit, expetiit et abjectus est? Itaque ipse in se insolubilem fecit esse sententiam, qui talis permanere delegit, qualis veraciter non posset absolvi; et noluit talis effici, circa qualem, permanente sententia circa ^f tales, effectum non talem insolubilis sententia non maneret,

^a Quæsn., *ita ea in non jam peccatoribus permanere.* Vulgatam lectionem sequimur, concipientibus nostris mss. in quibus solum mendose ab pro at legitur.

^b Sic codd. vulgatis suffragantibus, nisi quod habent *erat pro esset.* Quæsn., *fas habet manendi..... non est.*

^c Quæsn., *non irroganda.* Vulg. Concil. *non irrogata.* Codd. Veron. et Vind. deserere nolimus.

^d Quæsn., *quia.* Duo nostri codd., *qua.* Melius cum vulg., *quæ.* Mox vulg. cum Vind., *in eorum tenore consistens.*

^e Solus Quæsn., *nunquam solvendus es.*

^f Idem Quæsn., *solutus solvendus talis, scilicet, qualis et ligatus.* Vulg. Concil. cum nostris codd. conveniunt, cum quibus post pauca addidimus esse.

^g Vind. et Veron., *quomodo.* Vulg., *quodammodo.* Mox cod. Veron., *Non talis.* Dein præfixa ex mss. et vulg. Concil. scripsimus. Quæsn., *fixa.*

^h Vox *tales* Quæsnello excidit

quæ circa effectum non talem non haberet licentiam permanendi. Quo magis, ut dictum est, exemplo atque periculo^a moniti, 327 qui eodem tenore sunt constricti, festinare debent, ut non tales esse permanent, quibus sententia illa non solvenda præfixa est; et ante tales incipiant, qualibus^b non insolubilis præfixa sententia, possit esse solubilis. Quoniam autem effecto non tali, quali non solvenda præfixa sententia est; effecto, inquam, non tali, potest solubilis esse sententia: quia jam Acacio non volenti^c non talem esse, sicut tali usque in finem permanenti, remansit inabsoluta sententia, ita jam non tali effici non volenti, solubilis non potest esse sententia. Nonne tantos habebat Acacius quorum exemplum sequi potuisset antisites, qui in Ephesino prolapsi latrocinio, quolibet modo in consensionem reciderant pravitatis? Utique tamen (et si dictum non erat)^d et perpetuam damnationem ferre potuissent, nisi respicientes, et non tales effecti quales illic facti fuerant; damnationemque perpetuam merebantur, resolvi circa se damnationem, recedentes a perpetuæ damnationis causa, meruerunt: quam, qui perstiterunt, circa se insolubilem reddiderunt. Nihil igitur interest, nihil differit, utrum dicatur nunquam solvendus, an non dicatur: quia ecclesiastica sententia reos et prævaricatores obligat; quia sicut non potest ei suffragari, quod non est dictus nunquam solvendus, sed, si in errore permanserit, insolubilis modis omnibus perseverat, nec potest inde, nisi non talis effectus, absolvi; sic^e cuiquam præjudicare non potest, tametsi dictum est nunquam esse solvendum; manifesta ratione monstrante quia nunquam sit omnino solvendus, si talis, qualis ligatus est, esse persistat, vel talis utique nunquam solvendus, qualis est obligatus. Non adjecto autem, etiamsi respiciat et corrigat, patere prorsus et liberam esse non dubium sit, ut non talis effectus, qualis nunquam dictus est 328 esse solvendus, sed talis, qualis non est dictus, nunquam esse solvendus, id est

A correctus et emendatus, consequenter correctus et possit solvi.

CAP. VI. — Notandumque quod quolibet genere blasphematiibus in Spiritum sanctum, si respiciant et corrigant, et hic eis et in futuro sæculo remittatur: nec inde possit Domini^f mutare sententia, quæ circa tales utique permanentes permanere dicta est, non circa non tales effectos. Quamdiu autem in hoc manent, tales sunt, qualibus non remittendum esse præfixum est; cum autem ab hoc recesserint, non tales efficiuntur qualibus non remittendum esse prædictum est: et ideo non talibus effectis potest et hic, et in futuro^g sæculo, jam remitti. Alioquin, quod absit, frustra videretur Ecclesia hujusmodi^h sua reconciliatione suscipere; quia autem frustrari non potest, hoc intellectu modis omnibus, salva Domini sententia, prædicandum est, quantum ad nos pertinet, omnino non posse. Talis igitur dictus est Acacius, qualis ligatus est, nunquam esse solvendus; talis usque in finem esse permansit, talis esse non destitit. Ita talis est hodie qualis est et dictus; non talis esse jam non potest: nunquam igitur talis permanendo solvendus est; qui si talis esseⁱ desisteret, nec in non tali permansisset, et nunquam esse solvendum; quia non talis, qualis dictus est nunquam esse solvendus posset absolvi, et^j non tali nunquam solvi recederet, et ideo ut solvi posset accederet. Quod sædes apostolica non concessit, nec imperator imposuit, nec Anatolius usurpavit; totumque, ut dictum est, in sedis apostolicæ est positum potestate: ita quod in synodo sedes apostolicæ firmavit, hoc robar obtinuit; quod refutavit, habere non potuit firmitatem: et sola rescindit quod præter ordinem congregatio 329 synodica putaverat usurpandum, non promulgatrix iteratæ sententiæ, sed cum apostolica sæde veteris exæcatrix.

CAP. VII. — Illoc tamen, quod de uno eodentque homine dictum est, sive tali persistente, qualis sententiam competenter accepit, sive non tali effecto,

^a Quæsn. monente.

^b Soles Quæsn., non solubilis.

^c Sic melius cum vulg. Conc. quam cum Quæsn. et nostris codd. non talis. Dein Quæsn., non absoluta; vulg. Conc., non absoluta. Melius cum nostris codd., inabsoluta. Mox solus Quæsn., non tali effici volenti solubilis potest esse; et postea posset pro potuisset.

^d Quæsn. cum Oxon., perpetuam damnationem ferre potuissent, nisi respicientes non tales efficerentur, quales illic facti fuerant. A perpetua ergo damnatione meruerunt resolvi, recedentes a perpetuæ damnationis causa, quam qui, etc. Lectionem vetustiorum nostrorum codd. ac etiam Thuan. cum vulg. Conc. consentientem, licet minus claram, immutare nolimus. Solum vulg. Conc. pro meruerunt habent meruissent.

^e Ita codd. etiam Thuan. et vulg. Quæsnellus, cui-dam præjudicari.

^f Particulam et ex. ms. et vulg. Conc. adjecimus. Mox notandum quod deleta quæ in vulg. Conc. et ms. Veron.

^g Sic ms. Veron. cum vulg. Conc. Concinit etiam Vind., mendose præferens nutari. Quæsn., nutari.

^h Quæsn. omisit sæculo jam. Vulg. minus recte habent sæculo non. Nostris codd. sequitur. Dein cum vulg. et ms. Veron., videretur reposuimus pro videretur, quod Quæsn. receperat.

tur, quod Quæsn. receperat.

ⁱ Quæsn. inserit homines in; delent vulg. Conc. et nostri codd. Mox Oxon., pro frustrari, habet frustra. Vind., frustrare. Dein vulg. Conc., omnino posse, deleta non.

^j Solus Quæsn., itaque talis; ac dein, sed non talis.

^k Quæsn., melius, cum Oxon., destitisset... permansisset, nunquam esset solvendus. Codicum vetustiorum lectionem cum vulgatis concordem etsi minus rectam mutare ausi non sumus.

^l Idem Quæsn., repugnantibus nostris codd. et vulg. Conc., non talis nunquam sola us abcederet.

^m Hæc periculis hoc loco perpetua videtur inserta; aptiusque capiti secundo adicienda esset post illa quæ nocent refutare. Dein et sola rescindit scripsimus ex nostris ms. ac etiam ex Thuan. ipsius Quæsnell., vulgatis Conciliorum suffragantibus. Ille vero, solum ergo rescidit.

ⁿ Solum vulg. Concil., et ita. Dein eodem vulg., si melius esse præfixam, et populo ac gente simul de promptum potius, quam in toto orbe portio est. Idem enim, etc. Vix sensum habeat, inquit Quæsnellus: cujus lectionem probant nostri codices, nisi quod voci disseminata Veron. sufficit portione, Vind. portionem. Oxon., Quæsnello notante, habet portionem adeptu. Vireu

et ab illa sententia, quæ non tali non dicta est abso-
luta, et in unaquaque civitate legitur similiter esse
præfixa, et in populo ac simul gente de-rompta, po-
tiusque in toto orbe disseminata. Idem enim mundus
est, qui et periturus est dictus, et sermo Dei non po-
test excidere, et in ipso mundo nihilominus a pravis
intentionibus recedente non promittitur. Sic Tyrus et
Beryton, Gaza et Ægyptus pronuntiatæ sunt perituras
(Jerem. XLVII, 4; XLIV, 12), quas postea per Evange-
lium novimus esse salvatas. Perierunt itaque duplici
modo, aut permanentes in eo quo talem sententiam
susceperant; aut deficientes ab eo quo tales fuerant,
et incipientes esse quo non tales fuerant, quibus est
illa præfixa sententia; ut consequenter ad non tales
non pertineret illa sententia, quæ non talibus præfixa
non fuerat. Sic etiam de gente Judæorum a Deo
etiam per Isaiam prophetam peremptorie veluti pro-
nuntiatum est: *Claude oculos eorum, et obdura vires
eorum; ut videntes non videant et audientes non au-
diant, ne quando intelligant. Et obdura cor populi hu-
jus, ne nunquam convertantur et sanem illos* (Isa. vi, 10).
Ilic etiam correctio et emendatio interdicta mon-
stratur, et respiciendi quoque spes prorsus abscin-
ditur: de quo tamen populo apostolo: et Ecclesiam
priusquam novimus processisse, et tot millia homi-
num una die baptisinate fuisse salvatos. Ecce et in
persistentibus qualis est illa sententia promulgata
permanet, nec ad correctionem prorsus venire
vanitatis admissi sunt, sed adjudicati sunt in sua ne-
quitiâ deperire: et memento divina sententia, non per
ipsorum propriam emendationem, suave intellectu
vel motu, suaque virtute vel possibilitate conversi
sunt, ut sanentur; sed per gratiam Dei sanati sunt,
ut convertantur. *Ne convertantur*, inquit, *et sanem
eos*; 330 ne sua sponte, ne suis operibus, quibus
aliqui confidebant, ne suam justitiam sectantes, jus-
titiæ Dei non debeant esse subjecti; de suis viribus
confidentes, non divinæ se misericordiæ illuminatio-
nique subdentes. Et ideo inhibetur eis superbiæ præ-
sumptionis effectus, *ne convertantur suis intentioni-
bus, suis viribus, ut putarent; et sanem eos*, ne eorum
quasi meritis ex propria facultate venientibus salva-
trix gratia daretur, atque illa gratia jam non esset
gratia, si non gratis data esset immeritis; se l merces
tanquam meritis restituta. Non ergo ipsi convertantur,
et sanem eos; sed sanati per gratiam, qualiter
ad humilitatem Christi convertantur, agnoscant. Ita

disseminata is sumpsisse videtur ex Thuan. cod. enjus
nullam variantem designavit; ac propterea nequaquam
expressimus.

^a Voces a Deo etiam ex vulg. et nostris codd. ad-
didimus. Dein, pro *obdura*, Thuan. cum vulg. Conc.,
obtura.

^b Vox *sanitatis* in solo Quesn. desideratur.

^c Quesn. inserit *alii*; delent codd. nostri cum vulg.

^d Solus Quesn., non essent subjecti; de suis virtu-
tibus confidentes.

^e Quesn. inserit vocem *imperatores*; codd. nostri
ac Thuanus etiam cum vulg. Conc. ignorant. Subau-
ditur quidem aliquid simile, ut ex sequentibus liquet,
at præter fidem codicum nihil addendum. Quatenus
vero hæc cum antecedentibus cohæreant, explicari po-

in utraque, hoc est, in eo permanentibus, in quo
talem sententiam perreperunt, et in salvatis exinde
Dominica sententia fixa permansit. Et tamen illa per-
manente, sic eis in illo genere sanitas introducta est,
ut illa sententia non mutata videretur; sed eadem
perdurante sanitas, non illorum confidit illa, sed di-
vino munere provenit.

CAP. VIII. — Quod si hæc tentare formidant, nec
ad suam pertinere cognoscunt modulum potestatis, cui
de humanis rebus tantum judicare permissum est,
non etiam præesse divinis; quomodo de his, per
quos divina ministrantur, judicare presumunt? Fue-
rint hæc ante adventum Christi, ut figuratiter quidam,
adhuc tamen in carnalibus actionibus constituti, pa-
riter reges existebant et pariter sacerdotes, quod san-
ctum Melchisedech fuisse sacra prodit historia: quod
in suis quoque diabolus est imitatus (ut pote qui sem-
per, quæ divino cultui convenirent, sibi met tyrannico
spiritu vindicare conendit), ut pagani imperato-
res iidem et maximi pontifices dicebantur. Sed cum
ad verum ventum est eundem Regem atque Pontifi-
cem, ultra sibi nec imperator pontificis nomen impo-
suit, nec pontifex regale fastigium vindicavit: quam-
vis enim membra ipsius, id est, veri Regis atque
Pontificis, secundum participationem naturæ magni-
ficæ, utrumque in sacra generositate subisse
dicantur, ut simul regale genus et sacerdotale subsi-
stant (I Pet. ii, 9). Quoniam Christus memor fragi-
litate humanæ, quod suorum saluti congrueret, dis-
pensatione magnifica temperavit; sicque actionibus
propriis dignitatibusque distinctis officia potestatis
utriusque discrevit, suos volens medicinali humili-
tate salvari, non humana superbia rursus intercipi:
ut et christiani imperatores pro æterna vita pontifici-
bus indigerent, et pontifices pro temporalium cursu
rerum imperialibus dispositionibus uterentur; quate-
nus spiritualis actio a carnalibus distaret incurisibus,
et ideo militans Deo minime se negotiis sæcularibus im-
plicaret (II Tim. ii, 4), ac vicissim non ille rebus di-
vinis præsidere videretur, qui esset negotiis sæcula-
ribus implicatus: ut et modestia utriusque ordinis ca-
raretur, ne extolleretur utroque suffultus; et compe-
tens qualitatibus actionum specialiter professio ap-
taretur.

CAP. IX. — Quibus omnibus rite collectis satis evi-
denter ostenditur, a sæculari potestate, nec ligari
prorsus, nec solvi posse pontificem. Quo manifestius

test, si perinde intelligas, principes nec tentare hæc,
de quibus antea dictum est (nimirum sanare animas
hominum, quod ex divino munere provenit), nec ad
suam potestatem referre, etc. Aliquid vero deesse
credimus, quo objectio a principibus sumpta, cui hic
Geladius respondet, proponatur, et hoc caput cum
præcedenti aptius copuletur.

^f Vocem enim a Quesn. omissam cum editis Con-
cil. et nostris codd. revocavimus. Post pauca fidem
ciliti, *magnifice utrumque*, minus recte; et dein, pro
subiisse, habent *sumpsisse*. Veron., *submissee*.

^g Vulg. Conc., *attamen Christus*; et postea *tempe-
rans pro temperavit*.

^h Quesn., *et Deo militans minime*.

approbatur Alexandrinum Petrum per imperialem A tantummodo sententiam nullo modo potuisse prorsus absolvi. Ubi si ^a pontificum quoque sociatur assensus, quaerimus utrum praecesserit, an fuerit subsecutus. Si subsecutus est ^b imperialem sententiam, nihilominus ad id reditur, ut absolutio a saeculari potestate praecipua et principaliter inchoata valere non possit; pontificumque secutus assensus adulationis potius fuerit, quam legitimae sanctionis. Si praecessit, doceatur a quibus, et ubi ille sit gestus, si secundum Ecclesiae regulam celebratus, si a paterna traditione profectus, si majorum more ^c probatus, si competenti examinatione depromptus. Ubi proculdubio requirendum est, si synodali congregatione celebratus: quod in receptione damnati et depulsione catholici, quia noviter ^d causa, fieri debuisse certissimum est. Si ad primam sedem, cuius intererat sententiam, qua Petrus tenebatur obstrictus, secundum Ecclesiae regulas est restitutum, si eadem quae ligavit absolvit: ^e quod si illa quae non ligaverat resolvente, immo etiam resciente potuisset dissolvi. Si haec gesta non sunt, quo more, quo ritu Alexandrinus Petrus praetenditur absolutus, cum nec ^a pontificibus legitime et ecclesiasticis **332** legibus fuerit expeditus, nec a saeculari potestate potuerit praeter Ecclesiae tramitem prorsus absolvi?

CAP. X.—Sed dicitur forsitan: Non imperator absolvit, sed a pontificibus proposuit absolvi. Tanto magis poscenti imperatori a Pontificibus fuerat suggerendum, ut si eum legitime vellet absolvi, legitima et ecclesiastica tenoris absolutio proveniret; et haec omnia, quae superius dicta sunt, secundum Ecclesiae tramitem servarentur: praecipue cum de secundae sedis ageretur antisite, nec ab inferiori qualibet, sed a prima sede jure possit absolvi. Inferior quippe potiorem absolvere non potest; sola ergo potior inferiori convenienter absolvit. Proinde inferioris loci pontifices, qui nullatenus se noverant potioris sibi ^f sine apostolica sede posse resolvere, praecipue quem ejus sententia noverant obligatum, praevicatoria absolute non illum penitus exuerunt, sed se praevicatoria

lione potius nexerunt. Ita Petri absolutio ex utraque non constat: quia nec praevicatoria absolute rei eum absolvere potuerunt, et depulsis undique pontificibus catholicis, haereticisque suppositis, vel eis qui haereticorum tenebantur communione polluti, et etiam sacrae religionis insinceritate, partem suam tam absolvere nequiverunt, quam ipsi non erant absolvi; ac proinde tam ecclesiasticae regulae praevicatorios quam sacrosanctae communionis integritatem maculantes consortio perditorum ^g, quod de reo simillimo potuerunt ferre iudicium? De catholicis enim pontificibus per totum Orientem, aut quicumque perstitit est ejectus, aut ille restitit, qui non eussit erroris et se ab errantium contagio non retraxit. Quod igitur eorum potuit de cujusquam errore esse iudicium, qui nusquam non errasse monstratur, et haereticorum simul catholicorumque confessione permixta, ^h cuncta religionis veritate et sinceritate turbasse, catholicamque apostolicamque confudisse puritatem? Ecce qui eum absolvere potuerunt, qui rei pro omnibus docebantur effecti. Ecce cum quibus de absolvendo reo synodus sine invidia. Si fides et communio catholica retinebatur, cur catholici pellebantur antisites? Si catholici pellebantur antisites, quomodo ⁱ non tantummodo haeretici servabantur?

333 CAPITULUM XLVIII.

I Sancti Gelasii Commonitorium Fausto magistro sumgenti legationis officio Constantinopolim.

CAP. I.—Ego quoque mente percepi Graecos in sua obstinatione mansuros, ^k nec cui velut inasperatum videri potest, quod est in ante praecognitum. Quapropter ^l non jam propter religionis causas student publicis dispositionibus obviare, sed potius per occasionem legationis regiae catholicam fidem moliantur evertere, et tali commercio nituntur sperata praestare. Quid sibi vult autem quod ^m dixerit imperator, a nobis se in religione damnatum, cum super hac parte et decessor meus non solum minime nomen ejus attigerit, sed insuper quando principia adeptus regiae potestatis exeruit, in ejus se re cripit ⁿ imperii pro-

eum vulg. Conc. exhibent. Finis quoque opusculi desideratur.

^j Exstat in hac collectione in mss. Veron. 47 et apud Isid. Titulum ex eod. et vulgatis Concil. expressimus. Nicolaus I, epist. 4 post medium, *Commonitorium* pariter appellat. Apud Quesn. sic: *Epistola Gelasii papae ad Faustum magistrum contra Acacium*; et dein in epistolae formam: *Gelasius Fausto magistro militum fungenti legationis officio Constantinopolim*. ^k Quesn., nec cuiquam. Codd. Vind., Veron. et Vat. Isid. 630, cum vulg. Conc., secuti sumus. Mox Veron. et Vat., *inspiratum*. Dein in ante scripsimus auctoritate Vind., Veron. et Labbeani codicis in margine laudati. Al., *ante*.

^l Codd. Veron. et Vat., *non tam*. Postea, pro commercio, vulg. Conc., *commento*.

^m Sic codd. Veron., Vind. et vulg. Conc. Quesnellus, *dixit*. Dein pro *exeruit* mss. Thuan., Vat. Isid. et vulg., *exercuit*.

ⁿ Quesn. delevit *imperii*; revocavimus cum mss. Vind., Thuan., Veron. et vulg.

^a Item Quesn. addit sibi.

^b Vulg. omittunt *imperialem sententiam*. Vind., et *imperiali sententia*, quia nihilominus; Veron., et *imperiali sententia* *requis nihilominus*.

^c Vulg. Conc. cum ms. Veron., *prolatus*.

^d Quesn., *noviter erat causa*. Vulg. Conc., *nova est causa*. Tres codd., Vind., Thuan. et Veron., sequi coacti sumus.

^e Quesn., *si ea, quae*. Vulg. Conc., *si illa quae ligaverat non resolvente*. Codd. Veron. et Vind., quos solos conferre licuit, secuti sumus: ubi pro *quod si* *fore legendum quasi*.

^f Vulg. Conc. cum ms. Veron., *sine prima sede*.

^g Quesn., *quod rei simili modo potuerunt*. Oxon., *quod rei simillimo potuerunt ferri iudicio*. Praetulinus lectionem vulg. Conc., concinentibus nostris eod. Vind. et Veron., in quibus solum pro *de reo* *mendo*: o habetur *dirui*.

^h Ita eod. Veron., Vind. ac Thuan. Quesnellus, *cuncta religionis veritate et sinceritate turbasse iudicia, et catholicam*. Vulg. Conc., *cunctas ... sedes turbasse*.

ⁱ Quesn. delet *non*, quam particulam nostri codd.

motione gaudere: et ego nulla ipsius unquam scripta percipiens, honorificis, ut nostis, eum litteris salutare curaverim? Decessores mei, sacerdotes qui pravaricatoribus se communicasse propria voce confessi sunt, a communione apostolica submoverunt. ^a Si isti placet se miscere damnatis, nobis non potest imputari. Si ab eis velit abcedere, tanto magis a nobis non potest esse damnatus, sed potius ad gratiam sine se communionis admissus. Ad senatum vero pertinet Romanum ut memor fidei quam a parentibus suscepisse se meminit, contagia vitæ communionis externæ, ne a communione sedis apostolicæ, quod absit, reddatur externus. Veniam sibi dari debere proponunt. Legatur ex quo est religio christiana, ^b vel certe detur exemplum in Ecclesia Dei a quibuslibet pontificibus, ab ipsis apostolis, ab ipso denique ^B Salvatore, veniam, nisi corrigentibus, fuisse concessam. **334** Audium autem sub isto celo non legitur omnino, nec dicitur, quod eorum voce depromitur: date nobis veniam, ut tamen nos in errore duremus. ^c Id quoque parum est. Ostendant qui nobis canones ^d tuatur opponere, quibus hoc canonibus, quibus regulis, qua lectione, quove documento, sive a majoribus nostris, sive ab ipsis Apostolis, quos potiores merito fuisse non dubium est, sive ab ipso Domino salvatore, qui iudicaturus creditur vivos et mortuos, sive factum est unquam, vel faciendum esse mandatur. Mortuos suscitasse legimus Christum; in errore mortuos absolvisse, non legimus. Et qui hoc certe faciendi solus habuit potestatem, beato Petro principaliter mandat apostolo: *Quæ ligaveris super terram, crunt ligata et in celo; et quæ solveris super terram, soluti erunt et in celo* (Matth. xvi, 19). Super terram, inquit; nam in hac ligatione defunctum nusquam dixit absolvi. Quod ergo nunquam factum est, vel mente concipere formidamus, scientes in divino iudicio non posse penitus excusari. ^d Si autem quod nunc prætendunt a Romana se Ecclesia divisuro, quod iam dudum fecisse monstrantur.

CAP. II. — Euphemium vero miror, si ignorantiam suam ipse non perspicit, qui dicit Acacium ab uno non potuisse damnari. Naue non perspicit secundum formam synodi Chalcedonensis Acacium fuisse damnatum? nec novit, aut se nosse dissimulat? In qua utique per numerosam sententiam sacerdotum erroris hujus auctores constat fuisse damnatos: sicut in ^D

^a Quesn. in marg.: Al., si ita.

^b Sic nostri codd. et vulg. Conc. Quesnellus, vel potius.

^c Vulg. Conc., id quoque pariter; et in marg., par est.

^d Ita potiores codd., Vind., Thuan. et Veron. Affines sunt Vat. Isid. et vulg. Merlino, nisi quod pro divisuros habent divisuri sunt. Vulg. Conc., se sunt divisuri, id jam dudum. Quesn.: Si autem prætendunt a Romana se Ecclesia excisuros, hoc jam dudum.

^e Cod. Vind., Heophimium; Veron., Euphemium; et ita semper deinceps. Post aliquanto, nec novit eam in vulg. Conc.

^f Oxon. cod., instituti.

^g Veron. 46 delet ut, et statim prosequitur cum Vind.: quos licet quemlibet locum secundum regulam.

unquamque hæresi a principio christianæ religionis et factum fuisse et fieri manifesta rerum ratione monstratur; decessoreinque meum executores fuisse veteris ^f constituti, non novæ constitutionis auctorem. Quod non solum præsul apostolico facere licet, sed cuicumque pontifici; ^g ut quoslibet et quemlibet locum secundum regulam hæreseos ipsius ante damnatæ a catholica communione discernant. Acacius quippe non fuit novi vel proprii erroris inventor, ut in eum nova scita ^h procederent, **335** sed alieno facinori sua communione se miscuit. Itaque necesse est ut in illam recideret justa lance sententiam, quam cum suis successoribus per convenientiam synodalem susceperat auctor erroris.

CAP. III. — Nobis opponunt canones, dum nesciunt quid loquantur. Contra quos hoc ipso venire se produunt, quod primæ sedi sana rectaque suadenti parere refugiunt. Ipsi sunt canones, qui appellationes totius Ecclesiæ ad hujus sedis voluere examen deferri; ab ipsa vero prorsus nusquam appellari debere sanxerunt: ac per hoc illam de tota Ecclesia judicare, ipsam ad nullius commutare iudicium, nec de ipsius unquam præceperunt iudicio iudicari; sententiamque illius constituerunt non oportere dissolvi, cuius potius sequenda decreta mandarunt. In hac ipsa causa Timotheus Alexandrinus, et Petrus Antiochenus, ⁱ Petrus, Paulus, Joannes et cæteri, non solum unus, sed plures utique nomen sacerdotii præferentes, sola sedis apostolicæ sunt auctoritate dejecti. Cujus restis etiam ipse docetur Acacius, qui præceptionibus hujus existit execerator. Quod utique, sicut apostolicam sedem juxta formam synodicam fecisse manifestum est, sic neminem resultare potuisse, certissimum. Hoc igitur modo recidens in consortium damnatorum, est damnatus Acacius, qui eorum damnationem antequam prævaricator existisset, fuerat executus. Nobis ausi sunt canonum facere mentionem, contra quos ambitionibus semper illicitis ^j tendisse monstrantur. Qua ipsi synodo, vel secundum cuius synodi formam Alexandrinum Joannem de Ecclesia, cui ordinatus fuerat, expulerunt? qui nullis causis evidentibus, ^k nec ante convinci, nec postea provocatus etiam in iudicio competentis potuit accusari? Quod si dicunt: Imperator hoc fecit, hoc ipsum quibus canonibus, quibus regulis est præceptum? Cur huic tam pravo facto consensit Acacius,

lectionem vulg. Conciliorum uti meliorem recepimus. Quesn. delet et quemlibet locum. Mox damnatus scriptus cum mss. Vind., Thuan. et vulg. Codex Veron., mutilo, damnata. Quesn., damnatos.

^h Vulg., prodirent. Veron. ms., præcederent.

ⁱ Quesn. delevit Petrus, Paulus, licet fateatur legi in vulg. et Thuan. Legitur etiam in omnibus nostris trium diversarum collectionum mss. Vind., Veron. et Vat. Isid. Ille alter Petrus est Petrus Mongus pariter Alexandrinus, Paulus vero et Joannes fuerunt Paulus Ephesinus, et Joannes Apameus.

^j Vulg., fecisse. Veron., tenendi esse, mendose, pro tendisse.

^k Vat. Isid. 630 cum Merlino, nec ante conventus, nec postea provocatus

cum auctoritas divina dicat: *Non solum qui faciunt* A *prætere res esse, sed et qui consentiunt facientibus* (Rom. 1, 32)? Quibus canonibus, quibus regibus Calcedion exilesus est, vel primi urbium divorserum catholici sacerdotes? Qua traditione majorum apostolicam sedem in iudicium vocant? 336 An secundæ sedis antistes, et tertiarumque bono sibi concilii sacerdotes depelli debuerant, et qui exstitit religionis inimicus depelli non debuit? Viderint ergo si alios habent canones quibus suas ineptias exsequantur.

CAP. IV. — Cæterum isti, qui sacri, qui ecclesiastici, qui legitimi celebrantur, a non solum sedem apostolicam ad iudicium vocare non possunt: et Constantinopolitane episcopus civitatis, quem utique per canones inter sedes nullum nomen accepit, in communionem recidens perdidit, non debuit sumoveri? An qui homini b mentiti dicuntur imperatori, et imperatori læsi: se perhibentur, depelli debuerunt; et in Deum, qui summus ac verus imperator est, Acacium delinquentem, sinceramque communionem divini sacramenti cum perfidis miscere studentem, secundum synodum, in qua hæc est damnata perfida, non oportebat excludi? Sed velint, nulli, c ipsius iudicia antiquæ canonum constitutione firmantur. Sed religiosi viri atque perfecti secundum canones concessam sedi apostolicæ potestatem nimirum conantur eripere, et sibi eam contra canones usurpare contendunt. O canonum magistros atque custodes! nobis nullum fas est inire certamen cum hominibus communionis alienæ, divina Scriptura prædicante: *Hæreticum hominem post primam et secundam correptionem devota, sciens d, quod perversus est huiusmodi, proprio iudicio damnatus* (Tit. 11, 10). Ecce cognoscant quia non solum ab alio, sed a se quoque ipse damnatur hæreticus: Illud autem nimis est impudens, quod Acacium veniam postulare conflagant, et nos exstitisse difficiles. Testis est frater vester, filius meo s, vir illustris Andromachus, quia et a nobis abundanter instructus est, ut corroboraretur Acacium, deposita oblatione, re ipsa, et ad sedis apostolicæ remeate consortium, quique se sub iurejurando e magnis cum eodem molitionibus

egisse testatur, nec ad ea, quæ recta sunt, potuisse f defecti, sicut rerum probatur effectus. Certe proferatur iudicium, quando miserit, quando veniam postularit, correctionemque suam nobis promiserit exhibendam. 337 Nisi forte hæc animum grahit, quem successores eius habere perspicimus; ut e tamen veniam etiam postularit, sic sibi vellet impendi, ut nihilominus in errore persisteret: ubi utique non tam a nobis recipi videretur, quam in suam potius nos traduceret pravitate. Quem reatum se confessuros asserunt ante certamen? si reatus est, utique corrigendus est; si corrigendum non putant, fallaciter se reatum h perhibent proferri: nisi, quod est infeliciter, cum et fatentur reatum, et non æstimant corrigendum. Illud quoque ridere me libuit, quod ait: si *necessæ fuerit veniam postulare*; existimans nimirum tunc se necessario veniam peccati postulare, si ei concedamus ne peccare desistat, immo etiam, quod abest, cum eodem consentiamus nos quoque peccare. Nescio inter quæ prodigia mundi hæc vox possit admitti. Remitti culpa de præterito potest, correctione sine dubio subsequente. Nam si deinceps i sinitor mansura perversitas, non est benignitas remittentis, sed consentientis i assentatio. Non mirum si isti sedem beati apostoli Petri blasphemare præsumant, qui talia portenta vel corde gerunt, vel ore diffundunt, et nos insuper superbos esse pronuntiant, cum eis prima sedes quicquid est pietatis non desistat offerre, illi b etiam ipso protervo se spiritu subjungere possent confidant. Sed captos mente facere ista non mirum C est. Sic phrenetici i solent medicantes quoque vel hostes putare, vel cadere. Quæro tamen ab his iudicium quod præterdunt, ubinam possit agitari? an apud ipsos, ut iidem sint iudicis, testes et iudices? Sed tali iudicio nec humana debent committi negotia, nedum divinæ leg's integritas. Si quantum ad religionem pertinet, non nisi apostolicæ sedi juxta canones debetur totius summa iudicii; sic quantum ad sæculi potestatem, m illa a pontificibus et præcipue a beati Petri vicario debet cognoscere, quæ divina sunt, non ipsa eadem iudicare. Nec n sibi hoc quisquam potentissimus sæculi, qui tamen christianus est, vindicare præsumit, nisi religionem forsitan

a Edit. Conc. delent non solum; sed non ita nostri, nec Quænellii codices.

b Veron. et Vat. Is. cum editis, *mentitus dicitur*.

c Thuan. cod., *ipsius iudicio antiquæ canonum constituta firmantur*. Vulg. Conc., *ipsius iudicio antiquæ canonum constitutiones firmabuntur*. Addit Quæsn. in margine: *Codicis Oxoniensis lectionem confirmat similis margini Labbeanæ editionis Conciliorum inscripta ex ms. codice, et totius ratiocinii pontificii series*. Ita etiam nostri eod. Solum in Veron. habetur *firmantur*, et in Vat. Isid. cum Merl., *firmabuntur*.

d Vulg. Conc. cum m-s. Ver. et Vat. Is., *quod huiusmodi delinquat, proprio*. Mox Quæsn., *en recognoscant*.

e Vind. et Veron., *magis*.

f Sic nostri eod. mss. et vulg. Conc. Quæsnellus, *distrahere*. Mox, pro *iudicium*, vulg. cum Thuan. cod., *iudicium*, minus bene. Dein *veniam* cum omnibus m-s. et vulg. inseruimus.

g Quæsnellus, *tametsi veniam sibi postularit*. Vind.,

D *tamen eo si; correximus tamen etsi*, a qua medicum discrepant vulg. Conc., *tamen si veniam postularit*. Coecinit etiam cod. Veron.

h Quæsn. inserit non, minus recte. Sequentia quod ait, *si necesse fuerit, etc.* non de Acacio, utinon nemo credidit, sed de Euphemio, cui hæc in epistola Gelasius respondet, intelligenda sunt.

i Vind. et Labb in margine, *fugitur*.

j Vulg. Conc., *assensio*. Vind. et Ver., *annuntiatio*.

k Sic cum ms. Vind. Affinis est cod. Veron., *illi etiam protervo*. Vulg. Conc., *illi eam ipso protervo*. Quæsn., *illi eam protervo*.

l Quæsn. addit *quique*, refragantibus aliis vulg. ac potioribus nostri is eod.

m Cod. Veron., *ille; ac postea, non ipse*.

n Quæsn., *si hoc; et dein, persequatur*. Præterimus vulg. Concil., continentibus m-s. Veron. et Vat. in quibus solum sicut et in Vind. mendose legitur *persequentes*. Dein pro *sernent*, nisi respiciant, apud Quæsn., *reserrent, nisi respiciant*.

persequens. Quid tamen dicere, si non chartis suis in omnibus **338** vincerentur? Ineptias itaque suas sibi servent, nisi respiciant, potius cogitantes Christi vocem non esse superfluum, quam confessioni beati Petri apostoli inferni portas nequam prevalitaras asseruit. Quapropter non veremur ne apostolica sententia resolvatur, ^a quam et vox Christi, et majorum traditio, et canonum fulcit auctoritas, ut totam potius Ecclesiam semper ipsa dijudicet. Sed cogitent magis, si quis in eis religio est sensus, ne pravitatem suam nullatenus deponentes, apud Deum homine-que sedis apostolicæ constitutione perpetua d. m. entur. Sic autem dicitur fuisse definitum, ut deinceps de negotio nihil dicatur, quasi vel nunc eos, quemadmodum novistis, non duxerim nomine specialiter alloquendos. Neque plane cum istis non corrigentibus incunda congressio, quemadmodum cum aliarum quoque hæresum sectatoribus dimicatio re-
menda. ^b Vos autem salvos et sospites quantocius huc reverti, continuis Divinitatem votis expetimus.

CAPITULUM XLIX.

^c *Epistola sancti Gelasii episcopi ad Anastasium imperatorem.*

CAP. I. — Famuli vestræ pietatis, filii mei Faustus magister et Irenæus viri illustres, atque eorum comites publica legatione fungentes ad Urbem reversi, clementiam vestram ^d dixerunt quæsisse cur ad vos mea salutationis scripta non miserim. Non meo factore instituto; sed cum directi dudum de partibus Orientis vel videndi me licentiam sibi vestris præceptionibus abnegatam, tota urbe disperserint, a litte-
ris credidi temperandum, ne onerosus potius quam officiosus existerem. Videtis igitur non mea dissimulatione provenisse, sed competentis fuisse cautela, ne respicientibus animis molestias irrogarem. Sed ubi clementiæ tue benevolentiam comperi, præfatis indicantibus humilitatis **339** meæ clementer expetisse sermonem, jam revera perpensi ^e reputandum mihi non immerito si tacerem: quia, gloriose filii, et sicut Romanus natus, Romanum principem amo, ^f suspicio, colo; et sicut Christianus, cum enim qui zelum Dei habet, secundum scientiam veritatis habere desidero; et qualiscunque apostolicæ sedi, vicarius, quod ubicunque plenæ fidei catholicæ

desse comperero, pro meo modulo suggestionibus opportunis supplere contendo. Dispensatione enim mihi divini sermonis injuncta, *Vas mihi est, si non evangelizavero* (I Cor. ix, 16). Quod cum Vas electionis beatus apostolus Paulus formidet et clamet, multo magis mihi exiguo metuendum est, si divinitus ^g inspirato et æterna devotione transmissio, subtraxero ministerium prædicandi.

CAP. II. — Pietatem ^h iustis precor, ne arrogantiam judicet divini rationis officium. Absit, quæso, a Romano principe, ut intumescat suis sensibus veritatem arbitretur injuriam. Duo sunt quippe, imperator auguste, quibus principaliter mundus hic regitur, auctoritas sacrata pontificum, et regalis potestas. In quibus tanto gravius pondus est sacerdotum, quanto etiam pro ipsis regibus ⁱ hominum in divino reddituri sunt examine rationem. Nosti etenim, filii clementissime, quoniam licet præsideas humano generi dignitate, verumtamen præsulibus rerum divinarum devotus colla submittis, atque ab eis causas tuæ salutis ^j expetis, inque sumendis cælestibus sacramentis, eisque, ut competitis, disponendis subditi te debere cognoscis religionis ordine, potius quam propro, ^k itaque inter hæc ex illorum te pendere iudicio, non illos ad tuam redigi velle voluntatem. ^l Si enim, quantum ad ordinem publicæ pertinet disciplinæ, cognoscentes imperium tibi superna dispositione collatum, legibus tuis ipsi quoque parvi religionis antistites, ne vel in rebus mundanis exclusæ videantur obviare sententiæ; quo, oro te, decreti affectu eis obedire, qui ^m prærogandis venerabilibus sunt attributi mysteriis? **340** Proinde sicut non leve discrimen incumbit pontificibus sibi se pro Divinitatis cultu quod congruit, ita his, quod absit, non medicare periculum est, qui cum debeant parere, despiciunt; et si cunctis generaliter sacerdotibus recte divina tractantibus fideliū convenit corda submitti, quanto potius sedis illius præsuli cæmensus est adhibendus, quem cunctis sacerdotibus et divinitas summa voluit præeminere, et subsequens Ecclesiæ generalis jugiter pietas celebravit? Ubi pietas tua evidenter advertit nunquam quolibet penitus humano consilio elevare se quemquam posse illius privilegio vel confessioni, quem Christi vox prætulit universis, quem Ecclesia

^a Quesn., quoniam et vox; ac dein, falsis pro fulcit; D postea vero, Ecclesia n. ip. a, deletio semper. Vulg. lectionem cum optimis nostris codd. revocavimus.

^b Hæc postrema verba Commonitorium non ad illum Faustum, sed etiam ad Irenæum legationis officio fungentes, ut ex sequenti epistola cognoscimus, directum ostendunt.

^c Legitur in iisdem codd. in quibus præcedens Commonitorium.

^d Merlin. cum Vat. Is. 630, quæsisse dicuntur.

^e Vulg. Conc., implendum.

^f Vulg. cum mss. Thuan. et Vat. Is., suscipio. Dein cum prætulimus auctoritate præstantiorum codd. Vind. et Veron. E libri, cum eo; qua lectione recepta, Harduinus monuit postea legendum fortassis *juvem habere*.

^g Vulg. Conc. cum Vat. Is. d. et cod. Merlini, in-

spiratum; et postea transmissum.

^h Quesn. inserit ergo; delent nostri codd. et vulg.

ⁱ Vulg. pro hominum habent Domino.

^j Merl. cum ms. Oxon., expectas. Vat. Is. et secunda manu in Veron., expectes; at prima manu ex vestis, mendose, pro expetis.

^k Codd. Vind. et Veron., itaque inter hæc illorum. Vulg. Conc. ad sensum eliciendum præfixo puncto repetunt verbum nosti, et sic habent: Nosti itaque inter hæc ex illorum. Nos interpunctione mutata, et retenta prepositione ex, sensum cum laudatis præstantioribus codicibus satis æquum expressimus. Quesn. itaque tua interest ex illorum.

^l Ita cod. Veron. cum Vat. Is. Merl. et vulg. Conc. Quesnellus, sicut enim.

^m Quesn. cum vulg. Conc., pro erogandis. Melior visa est mss. Veron. Vat. Is. et Merlini lectio.

veneranda confessa semper est et habet devota primatem. Inpeti^a possunt humanis præsumptionibus, quæ divino sunt iudicio constituta; vincî autem quorumlibet potestate non possunt. Atque utinam sic contra nitentibus perniciose non sit au-lacia, quemadmodum quod ab ipso sacræ religionis auctore præfixum est, non potest ulla virtute convelli: ^b *Firmamentum enim Dei stat* (II Tim. II, 19). Nonquidnam enim ab aliquibus religio infestata est, quantacunque potuit novitate superari; et non magis hoc invicta permansit, quo æstimata est posse succumbere?

CAP. III. — Desinant ergo, quæso te, temporibus tuis quidam per occasionem perturbationis ecclesiasticæ præcipitanter ambire quæ non licent, ne et illa quæ male appetunt nullatenus apprehendant, et modum suum apud Deum hominesque non teneant. Quapropter sub conspectu Dei pure, sincere, pietatem tuam deprecor, obtestor, ^c exhortor, ut petitionem meam non indignanter accipias; rogo, inquam, ut me in hac vita potius audias deprecantem, quam, quod absit, in divino iudicio sentias accusantem. Nec me latet, imperator auguste, quod pietatis tuæ studium fuerit in privata vita. Optasti semper fieri particeps promissionis æternæ. Quapropter noli, precor, irasci mihi, si te tantum diligo, ut regnum, ^d *341* quod temporaliter assecutus es, velim te habere perpetuum; et qui imperas sæculo, possis regnare cum Christo. Tuis certe legibus, imperator, pateris nihil perire Romano nomini, ^e nihil admittis ingeri detrimen-ti. Itaque verum est, princeps egregie, qui non solum præsentia Christi beneficia, sed et futura desideras, ut religioni, ut veritati, ut sinceritati catholice communionis et fidei, temporibus tuis patiaris ^f quemquam inferre dispendium? Qua fiducia, rogo te, illic ejus præmia petiturus es, cujus hic damna non prohibes? Non sint gravia, quæro te, quæ pro tuæ salutis æternitate dicuntur. Scriptum legisti: *Meliora sunt vulnera amici, quam oscula inimici* (Prov. XXVII, 6). Quæso pietatem tuam, ut quo affectu dicun-

atur a me, eo tuis sensibus intimentur. Nemo pietatem tuam fallat. Verum est quod figuratè per prophetam Scriptura testatur: *Una est columba mea, ¹ perfecta mea* (Cant. VI, 8). Una est christiana fides, quæ est catholica. Catholica autem veraciter illa est, quæ ab omnium perfidorum atque ² ab eorum successoribus consortibus sincera, pura, immaculata communionem divisa est. Alioquin non erit divinitus mandata discretio, sed ³ miranda confusio. Nec ulla causa jam superest, si hoc in quolibet contagio voluerimus admittere; ⁴ ne cunctis hæresibus aditum januamque pandamus: *Qui enim in uno offenderit, omnium reus est* (Jac. II, 10): *Et, qui minima spernit, paulatim decidit* (Eccli. XIX, 1).

CAP. IV. — Hoc est quod sedes apostolica magnopere ^B præcavet, ut quia mundo radix est Apostoli gloriosa confessio, nulla rima pravitatis, nulla prorsus contagione maculetur. Nam si, quod Deus avertat, et quod fieri non posse confidimus, tale aliquid proveniret, ⁵ vel cui jam resistere auderemus errori, vel unde correctionem errantibus posceremus? Proinde ⁶ pietas tua unius civitatis populum negat posse componi. Quid nos *342* de totius orbis terrarum sumus universitate facturi; si, quod absit, nostra fuerit pravariatione deceptus? Si totus correctus est mundus, profana patrum suorum traditione ⁷ despecta, quomodo non corrigatur unius civitatis populus, si prædicatio fida succedat? Ergo, gloriose imperator, ⁸ nolo ego Ecclesiarum pacem, quam etiamsi cum mei sanguinis impendio provenire posset, amplector; sed, precor te, ejusmodi debeat esse pax ipsa, non utcumque, sed veraciter christiana, mente libremus. Quomodo enim potest esse pax vera, cui charitas intemerata defuerit? Charitas autem qualiter esse debeat, nobis evidenter per Apostolum prædicatur, qui ait: *Et charitas de corde puro, et conscientia bona, et fide non ficta* (I Tim. I, 5). Quomodo, quæso te, de corde erit puro, si contagio inficiatur externo? Quomodo de conscientia bona, si pravis fuerit mystisque commixta? ⁹ Quomodo *fide non ficta*, si maneat

^a Cod. Vind. et Ver., non possunt, male, ut ex contextu liquet.

^b Sic cum Merl. et vulg. Concil. omnes nostri codd. ac etiam Thuan. Quæsnelli, qui cum Oxon. recepit *fundamentum*. Mox Veron. ms.: *Nonquidnam aliquibus infesta religio est, quantumque potuit, minus recte*. Vind.: *Nonquidnam cum aliquibus religio.... quantumque*. Quæsnelli lectionem confirmant vulg. Concil. cum Vat. Is., ex quibus quantacunque reposuimus, ubi Quæsn. scripsit *quacunque*.

^c Quæsn. omisit *exhortor*.

^d Vulg. Conc., *nullum.... detrimentum*. Vat. Isid. cum Merlino, *nulli admittis ingerere detrimentum*.

^e Sic vulg. Conc., conscientibus mss. Vind. et Veron., nisi quod inserunt non ante patiaris, repugnante contextu. Quæsn., *quidquam inferri dispendii*.

^f Cod. Veron. cum vulg. Conc. repetit *una est*.

^g Quæsn., *ab eorum successoribus sincera*. Vat. Isid., *ab eorum successoribus communionem divisa est*, Intermissis onisalis. Lectionem antiquiorum codd. Vind. et Veron. expressimus, cum qua concinnat vulg. Conc., qui cum Merlino solum addunt *atque ante consortibus*. Malletus antea legi *ab omnibus iniquis*, sed

nulli codices suffragantur.

^h Veron. cum edit. Conc., *miseranda*.

ⁱ Ita vulg. Conc. et Vat. Is. Concinnat ceteri nostri codd. Veron. et Vind., qui solum mendose habent *nec pro me*. Quæsn., *ut cunctis*. Post pauca Veron. et Vat., *decidet*.

^j Merlin. cum Vat. Isid., *prætaxavit*. Mox apud Quæsn., *quia munda radix est, Apostoli gloriosa confessio nulla, etc.* Nostros codd. Veron. et Vat. ac vulg. Conc. secuti sumus. Oxon. delet *nulla rima pravitatis*; et post pauca habet *fieri posse non credimus*.

^k Merlin., *vel unicuique*. Vat. Is., *vel cuiquam resistere*. Vulg. Conc., *unde cuiquam resistere*.

^l Vulg. Conc. cum Vat. Is. et Merl. inserunt *si*, Quæsn. cur. Utrumque delent codd. Vind., Thuan. et Veron. Mox editi, *negat pace posse*.

^m Quæsn., *contempta*. Dein, pro *fida*, Merl. cum Vat. Is., *fidei*.

ⁿ Labb. in marg., *non negligo*. Mox, post *pacem*, Quæsn. inserit *turbari*; delevimus cum mss. Vind., Veron. et editis.

^o Sic potiores codd. et vulg. Conc. Quæsnellus cum Vat. Is., *quomodo*.

sociata cum perfidis? Quæ cum a nobis sæpe jam dicta sint, necesse est tamen incessabiliter iterari, et laudis non taceri, quandiu nomen pacis obtenditur; ut nostrum non sit (ut invidiosè jactatur) a facere pacem, sed talem velle nos doceamus, qualis et sola pax esse, et præter quam nulla pax esse monstratur? Eutychanum certe dogma, contra quod apostolicæ sedis cautela pervigilat, si creditur salva catholicæ fidei veritate posse constare, promatur, asseratur, et quantalibet viribus astruatur; ut non solum per seipsum quam inimicum sit fidei christianæ possit ostendi, sed et quantas et quam lethales hæreses in sua contineat colluvione monstrari. Si autem, ut magis confidimus, a catholicis judicatis mentibus excludendum, quæso te, cur non et contagia simul eorum qui hoc probantur esse polluti decernitis refutanda? cum dicat Apostolus: *Non solum qui non faciendæ faciunt, reos videri, sed etiam qui consentiunt facientibus* (Rom. 1, 32). **343** Proinde, sicut non potest, perversitatis communicatore suscepto, non pariter perversitas approbari, sic non potest refutari perversitas, complice et sectatore perversitatis admisso.

CAP. V. — Legibus certe vestris trimum conciliū, susceptoresque latrocinantium pari judiciorum pœna constringuntur; nec expers facinoris æstimatur, qui licet ipse non fecerit, a facientes tamen in fœdus familiaritatemque receperit. Proinde cum Chalcedonense conciliū pro fidei catholicæ atque apostolicæ veritate communionemque celebratum, damnaverit Eutychanum, a detestandi furoris auctorem, non satis habuit, nisi ut pariter ejus quoque consortem Dioscorum cæterosque percelleret. Hoc igitur modo (sicut in unaquaque hæresi, vel factum semper, vel fieri non habetur ambiguum) successores eorum Timotheus,

^a Ita omnes codd. et editi. Quesn., *velle pacem*; et dein, *propter quam nulla*. Mox, pro *monstratur*, vulg. Conc., *monstratur*.

^b Quesn., *monstratur*; et post pauca, *ut magis credimus*. Præstantiores codd. Vind. et Veron. cum aliis vulgatis prætulimus.

^c Vulg. Conc. cum Vat. Is., *facientis tamen familiaritatem fœdusque receperit*. Veron. et Vind. lectionem textus præferunt, deleta præpositione *in*, ob quem defectum in aliis codd. pro *facientes* emendatum fuit *facientis*.

^d Solus Quesn., *damnati furoris*.

^e Quesn., *non vitium, singulariter*. Vulg. Conc. cum Vat. Is., *non vitium propter singulos*, deletis intermediis vocibus *singulariter, nominatim unusquisque pro parte sua*. Has quoque voces ignorat cod. Veron. Vind. autem recipit. Horum vero præstantissimorum codicum auctoritate adverbium *vitium* in suum locum transtulimus. Cum iisdem expunxissemus etiam negativam particulam, et cum Veron. mox scripsissemus *sed et*. Sed idem Gelasius in epistola sequenti, c. 2, totus in eo est, ut probet non fuisse necesse *vitium* cogere synodos; et c. 3, Timotheum ac Petrum non *repetita synodo, sed auctoritate tantummodo sedis apostolicæ* suis e damnatos prodit. Hinc particulam non cum aliis codd. et vulg. retinimus. Quæ tamen si expungenda esset, hunc locum intelligere oporteret de synodis Romanis, quæ ex more in gravioribus causis agebantur, et in quibus eos fuisse damnatos

A Petrus, atque alter Antiochenus Petrus, non singulariter, nominatim, unusquisque pro parte sua, vitium propter singulos quosque rursus facto concilio, sed synodi semel actæ regula consequenter elisi. Quemadmodum ergo non apparet evidenter etiam cunctos simili tenore constringi qui eorum communicatores et complices exstiterunt, atque omnes omnino a catholica atque apostolica merito communione discerni? Hinc Acacium quoque jure dicimus a nostro consortio submovendum, qui maluit in sortem transire perfidiæ, quam in catholicæ et apostolicæ communionis sinceritate constare, cum fere triennium, ne in id veniret apostolicæ sedis epistolis doceatur competenter instructus. Postquam vero communionis **344** est factus alienus, non potuit nisi a catholica et apostolica mox societate præcidi: ne per eum, si vel paululum cessarem, nos quoque subilise videremur contagia perfidorum. Sed revera, vel tali percussus pœna respuit, correctionem promisit, emendavit errorem? aut ille tractatus lenius volnerat coerceri, qui etiam verbera dura non sensit? Quo in sua perfidia et damnatione moriente, tam ejus in ecclesiastica recitatione non potest nomen ascribi, quam externæ contagium non debet communicationis admitti. Quapropter aut doceatur ab hæretica participatione sincerus, quorum se illæ permiscuit communioni, aut cum iisdem non potest non repelli.

CAP. VI. — Sic autem susurrant Orientis episcopi: quod ad eos sedes apostolica non ista conscripserit, quasi vel ipsi de recipiendo legitime Petro sedem apostolicam suis litteris fecerint certiorum; vel hujus receptionis incondita non jam pariter complices exstiterint: quem sicut non possunt docere ab hæretica pravitate fuisse purgatum, ita se hæreticorum nullatenus poterunt excusare consortes. Qui si fortassis asiruxerint quod ad apostolicam sedem de susceptione Petri

nihil dubii est. Cum enim harum synodorum gesta tribuerentur auctoritati sedis apostolicæ, hujus auctoritate solummodo illi damnati dici poterunt, non *repetita synodo*, nimirum generali, vel alia speciali, quam in sua causa defuisse Acaciani opponebant. Vide c. 1 epistolæ sequentis.

^f Quesn. delet *merito*.

^g Idem, *sinceritatis communionis cum solo* cod. Oxon.; ac dein, *triennio*: vulg. Conc., *per triennium*.

^h Solus Quesn. inserit *sedis*: delet nostri codd. ac etiam Thuan.

ⁱ Sic codd. Vind. et Veron. cum vulg. Conciliorum. Quesn., *an ille... voluit*. Vat. Is., *ratulrat*. Merlin., *ratulrat*, et utriusque paulo post *manentis pro moriente*.

^j Ita cum vulg. Conc. præstantiores codd., etiam Thuan. Quænellus, *aut doceantur... sinceri... non posse repell.* Mox vulg., cum Thuan. et Vat. Is., *si autem*.

^k Solus Quesn., *non scripserit*.

^l Quesn., *quam sicut non possunt dicere ab hæretica pravitate fuisse purgatum*. Vind. et Veron. uss., *quam si verum possunt docere... purgatum*. Idem habet Thuan., nisi quod præfert *si vere pro si verum*; utrumque mendose, pro *sicut non*, quam emendationem exigente contextu approbant Vat. Is. et Merlinus. Concinnunt vulg. Conc., in quibus *vere* adijcitur: *Sicut vere non possunt*.

per Acacium cuncti consona ^a voluntate retulerint, A id pati ratione potuisses; ad Divinitatis puram sinceramque devotionem, ut tibi plebs subtilia redigeret, conscientiam tuam non putas interesse? Poterunt ^c si unius populi civitatis animus non putaret offendi ne divina, ut res postulat, corrigantur, quanto magis ne divina offendantur catholici nominis universi piam fidem nec laedere debemus omnino, nec possumus? Et tamen iidem possunt se nostra voluntate sanari. Competentibus ergo se sinant curam posse remedium: alioquin, quod absit, in eorum ^d transcendo perniciem, cum illis perire possumus, ipsos vero salvare non possumus. Jam hic quid sit magis sequendum, sub divino iudicio vestrae conscientiae derelinquo: utrum, sicut nos optamus, simul omnes certam redeamus ad vitam; an, sicut illi possunt, manifestam ^e tendamus ad mortem. Sed adhuc apostolicam sedem sibi medicinalia aggressentem, superbam ^f care arrogentemque contendunt. Habet h. c. qualitas serpe languentium, ut accusent medicos congruis ^g eos observationibus ad salubria revocantes, magis quam ut ipsi suos noxios appetitus deponere vel reprobare consentiant. Si nos superbi sumus, qui animarum remedia convenientia ministramus; quid vocandi sunt qui resiliunt? Si nos superbi sumus, qui obediendum paternis dicimus constitutis; qui refragantur, quo appellandi sunt nomine? Si nos elati sumus, qui divinum cultum puro atque illibato cupimus tenore servari; qui contra Divinitatem quoque sentiant, dicant qualiter nuncupentur. ^h Sic et nos ceteri qui in errore sunt restimant, quod eorum non consentiamus insaniae. Ubi tamen spiritus superbis veraciter pugnet et consistat, veritas ipsa iudicat. ⁱ *Explicit papa Gelasii ad Anastasium principem.*

CAP. VII. — Quod si mihi persona populi Constantino-politani proponitur, per quam dicatur nomen scandali, id est, Acacii, non posse removeri, taceo quia et haeretico quondam Macedonio pulso, et Nestorio nuper ejecto, plebs Constantinopolitana catholica manere deligerit, potiusquam ^l majorum praesulum damnatorum a defectione retineri. Taceo quod ab illis ipsi damnatis praesulibus, a quibus baptizati fuerant, in fide catholica manentes, nulla sint exagitatione turbati. Taceo quod pro rebus Iudicis populares tumultus nunc etiam vestrae pietatis auctoritas refrenavit, atque ideo multo magis pro salute animarum avarum necessario vobis Constantinopolitanam civitatem obtemperat multitudo, si eam ad apostolicam et catholicam communionem vos principes reducat. Etenim, imperator auguste, si contra leges publicas aliquid, quod absit, quispiam ^m fortasse tentaret, nulla

^a Vulg. Conc., voce. Dein pro voce Veron. Vat. Is. et Merl., vice.

^b Quaesn., *rel. hinc*. Dein Oxon., *unius communionis*.

^c Vulg. Conc., *de utraque parte*.

^d Quaesn., *quod Ecclesiarum et catholicae communionis discretionem proculcat, ut sincera pax communionis, et fidei reparatur unitas*. Praetulimus lectionem vulg. cum qua fere concinunt codd. Vind., Veron. Vat. Is. atque Thuan. Solum Vat., Vind. et Veron., habent *a catholicae communionis*, ubi videtur supplementum *compage*, vel aequil simile.

^e Quaesn., nullo nostro cod. nec vulg. suffragantibus, *insiliat*; *quia rapinam rerum ecclesiasticarum posse*. Lectionem codicum licet mendosam credamus, ex arbitrio mutare nolimus. Eadem apud Merl. legitur, nec non in editione Conc., quae solum delet alterum *quis ante rapina*.

^f Quaesn., *amore praesulum damnatorum ac defectione*. Omnes nostri codd. et vulg. delent *amore*, ejusque loco habent *majorum*. Praetulimus cum mss. Veron. *a defectione*, pro quo vulg. cum Vat. Is., *a defectione*. Mox cum nostris codd. adjecimus *ipsis*. Vulg. Conc. delent *a quibus*, et habent *quod qui ab eisdem*.

^g Quaesn. cum Oxon., *si unius populi ... non putatur delere offendi, ne divinae auctoritates, ut res postulat, corrigantur*; et in margine notat, *forte colliduntur*; ac deum ante piam inserit cultores. Codicum auctori-

id pati ratione potuisses; ad Divinitatis puram sinceramque devotionem, ut tibi plebs subtilia redigeret, conscientiam tuam non putas interesse? Poterunt ^c si unius populi civitatis animus non putaret offendi ne divina, ut res postulat, corrigantur, quanto magis ne divina offendantur catholici nominis universi piam fidem nec laedere debemus omnino, nec possumus? Et tamen iidem possunt se nostra voluntate sanari. Competentibus ergo se sinant curam posse remedium: alioquin, quod absit, in eorum ^d transcendo perniciem, cum illis perire possumus, ipsos vero salvare non possumus. Jam hic quid sit magis sequendum, sub divino iudicio vestrae conscientiae derelinquo: utrum, sicut nos optamus, simul omnes certam redeamus ad vitam; an, sicut illi possunt, manifestam ^e tendamus ad mortem. Sed adhuc apostolicam sedem sibi medicinalia aggressentem, superbam ^f care arrogentemque contendunt. Habet h. c. qualitas serpe languentium, ut accusent medicos congruis ^g eos observationibus ad salubria revocantes, magis quam ut ipsi suos noxios appetitus deponere vel reprobare consentiant. Si nos superbi sumus, qui animarum remedia convenientia ministramus; quid vocandi sunt qui resiliunt? Si nos superbi sumus, qui obediendum paternis dicimus constitutis; qui refragantur, quo appellandi sunt nomine? Si nos elati sumus, qui divinum cultum puro atque illibato cupimus tenore servari; qui contra Divinitatem quoque sentiant, dicant qualiter nuncupentur. ^h Sic et nos ceteri qui in errore sunt restimant, quod eorum non consentiamus insaniae. Ubi tamen spiritus superbis veraciter pugnet et consistat, veritas ipsa iudicat. ⁱ *Explicit papa Gelasii ad Anastasium principem.*

347 CAPITULUM L.

^k *Epistola Gelasii Papae ad episcopos Dardaniae.*

^l *Rationis reddendae; Acacium a sede apostolica communitate anteriorum editionum lectionem revocavimus.*

^m Veron. cum vulg. Concil. delent eos, et dein cum Vind. delent magis.

ⁿ Sic cum vulg. Conc. optimus cod. Veron., melius quam, apud Quaesn. et alios codd., *Sic nos et ceteri*.

^o Hanc clausulam habent codd. Vind. et Veron., qui in iisdem lectionibus fere consentiunt.

^p Duplex est hujus epistolae forma, altera brevior, auctior

^q Notat Quaesnellus in margine: *Titulus ille mendius soli debetur Thuanus vs., in quo deest tam prior illa epigraphe, quam posterior; ita ut nec a quo, nec ad quos datum sit scriptum hujusmodi indicet*. Hac de causa intelligitur, cur Hinemarum Laudunensis tom. II, pag. 373, quaedam hujus epistolae testimonia alleget hoc titulo: *Ex epistola Gelasii ad Anastasium principem*. Aliquo nimirum codice hujus collectionis usus est, in quo uti in Thuan. cum deest hujus epistolae inscriptio, hanc datam putavit ad eundem Anastasium principem, ad quem praecedens missa fuit. In utroque nostro cod. Vind. et Veron. deest prima epigraphae epistola Gelasii, etc; secunda vero *Rationis reddendae* usque ad damnatum praestigitur sic: *Incipit rationis reddendae*; integra vero haec eadem epigraphe in fine epistolae appenditur; *Explicit rationis reddendae, etc.*, ubi subauditur *exemplum*.

petenter fuisse damnatum; nec posse quemquam sine discrimine animæ suæ ejus communionis participem effici.

Dilectissimis fratribus universis episcopis per Dardaniam constitutis GELASIVS.

CAP. I. — Valde mirati sumus quod vestra dilectio, quasi novam et veluti difficilem questionem, et adhuc tanquam inauditam quidpiam nos desiderat quod Eutychianus postulentis communicatores, non habentes quid pro suæ perditionis obstinatione respondeant, frequentiam ratione convicti, solum constanti ac murmure: non quia sit alicujus momenti quod garrunt, nec inveniunt penitus quid loquantur. Ubi n. agis e., qui catholicis sensibus instituti sumus, adhuc hæerere e. miramur, quam illos qui a veritate exciderunt, et ab antiqua Ecclesiæ traditione sunt devii, d. profanas vocum novitates, et ineptias cadentis perveritatis obtendere. Quibus vos vestra 348 dilectio retulit jacitare, ideo Acacium non petere jure damnatum, quod non a speciali synodo videatur fuisse dejectus, et insuper dementia suam vanitatis e. accumulare pœniliter, adjectives: *Precipue pontificem regis civitatis.* Quapropter stultitiam respuentes inaniam querelarum, percurrete vos oportet ab ipsis beatis apostolis, et considerare prudenter quoniam patres nostri, catholici videlicet diciturque pontifices, in unaquaque hæresi quolibet tempore f. suscitata, quidquid pro fide, pro veritate, pro communione catholica atque apostolica secundum Scripturarum tramitem p. adicationemque majorum facta semel congregatione sanxerunt, inconvulsam deinceps voluerunt firmumque constare; nec e. in eadem causa de novo quæ præfixa fuerant retractari quilibet recenti præsumptione permiserint; sapientissime providentes, quoniam si decreta salubriter cuiquam liceret iterare, nullum contra singulos quosque prorsus e. errores stabile persisteret Ecclesiæ constitutum, ac semper hinc e. furoribus recidivis omnis integra

definitio turbaretur. Nam si limitibus etiam præfixis positarum semel synodali regularum, non cessant elisæ postes, resumptis certaminaibus, contra fundamentum sese veritatis attollere, et simplicia quæque corda percatere. quid fieret si subinde fas esset perfidis inire concilium? cum i. quælibet illa manifesta sit veritas, nunquam desit quod perniciose depravat falsitas; etsi ratione vel auctoritate deficiens, sola tamen intentione non cedens. Quæ majores nostris 349 divina inspiratione cernentes, necessarie præcaverunt; i. ut quod contra unamquamque hæresim exacta synodus pro fide, communionem et veritate catholica atque apostolica promulgasset, non sinerent novis post hæc retractationibus mutari: ne pravus occasio præberetur quæ medicinaliter fuerant statuta B. palandi; sed auctore eujuslibet insanæ, ac pariter errore damnato, sufficere judicaverunt ut quisquis aliquando hujus erroris communicator existeret, principali sententia damnationis ejus esset obstrictus, quoniam manifeste quilibet vel professione sua, vel h. communionem posset agnoscere.

CAP. II. — Et ut i. brevitatis causa priora taceamus, quæ diligens inquisitor facile poterit investigare, Sabellium damnavit synodus, nec fuit necesse ut ejus sectatores postea damnarentur singulas viritum synodos celebrari; sed pro tenore constitutionis antiquæ cunctis, qui vel pravitate illius vel communionis existerent participes, universalis Ecclesiæ duxit esse refutanda. Sic propter blasphemias Arii, foras fidei communionisque catholice Nicæne prolata conventu, C. Arianus omnes, vel quisquis in hanc pestem e. sive sensu, sive communionem deciderit, sine retractatione conclusit. Sic Eunomium, Macedonium, Nestorium, synodus semel grata condemnans, ulterius ad nova concilia venire non sivit; sed universos quocumque modo e. in has blasphemias recidente, tradito sibi limite synodali, refutavit Ecclesiæ; nec unquam recte cessasse manifestum est, quilibet necesse itate cogente,

auctor altera. Brevior continetur non solum in mss. hujus collectionis, verum etiam in Veron. 46 et in codd. ibid., in quibus ex hac nostra collectione a pseudo-Isidoro tractata fuit. Hujus fragmentum, quod incipit a capite quarto *Nec plane tacemus*, insertum est in mss. additionum Dionysii. Auctor vero est in mss. præstantissimæ collectionis, quam Avellanam vocavimus: cujus auctoritate additamenta ipsi Gelasio curis secundis tribuenda in præmissis tractata, part. III, c. 14, § 4, ostendimus; ibique hanc additionem occasionem, in quibus Gelasius nos pro apostolica sede accepit, hac de re suscipimus, quam in notis ad hoc caput constituendam recuperamus, tom. I, pag. 587. Merlinus e. eod. Isid. breviorum formam autem Quænellum exhibuit; editiones vero Conciliorum post Romanam Epistolarum Romanorum pontificum formam auctorem representant. Variantes, quæ in margine Conciliorum Labbei mutantur ex Justelli codice, cum Vat. Isid. exemplo coincident, eum quoque Isidorianum codicem fuisse declarant.

^a Tres nostri codd., Vind., Ver. et Vat. 630, desiderans; Merl., desideratis.

^b Vulg. Concil., *missa contentione*; et post pauca, *sed quia non inveniunt.*

^c Vind. et Veron., *murmurent.*

^d Vulg. Conc., *profanasque... obtundunt.*

^e Codd. Veron. et Vat. Isid. cum vulg., *accumulant.*

^f Quæm., *resuscitata.* Mox vulg. Conc. debent pro *Isid.*

^g Cod. Veron. et Vat. Is., *in hac eadem causa.* Dein Veron., *sapientissime providentes*; vulg. Conc., *providentes.*

^h Vat. Is. et alius codex in margine Conc. Labbei, *furoris residui omnis, male.* Dein limitibus etiam præfixis cum nostris codd. et vulg. scriptis; Quænellus præterit etiam.

ⁱ Ita codd. Vind. et Veron. Quænellus cum vulg. Conc., *quælibet illa.* Merl. cum Vat. Is., *quælibet illi.* Justelli codex illius. Post pauca vulg. Conc. *pro intentione habent contentione*, melius.

^j Veron. cum Vind., *ut contra... quod acta synodus.* Vulg. Concil., *ut que contra.* Isid. cum Merl., *concta simul synodus.*

^k Cod. Vind., *communicatione.*

^l Voces *brevitatis causa* in auctori editione vulg. Conc. deletæ, e. quod post prolixum additamentum haudquam congruerent.

^m Vulg. Conc., *sive consensu*; et dein, *conclusit*

ⁿ Vulg. Conc., *in hæc consortia.*

• noviter quæ fuerant salubriter constituta temerasse. A Non autem nos latet in tempestate persecutionis Arianae plurimos pontifices de exiliis; pace reddita, respirantes per certas provincias, congregatis secum fratribus, Ecclesias composuisse **350** turbatas; non tamen ut illius synodi Nicænae, quidquid de fide et communione catholica definiverat, immutarent, nec nova quemquam prolapsam damnatione percellerent; sed illius decreti tenore, • nisi resipuisset, iudicavero damnatum, essetque consequens, ut, nisi corrigeret, damnationi proculdubio subjaceret. Quibus convenienter, ut dictum est, ex paterna traditione perpensis, confidimus quod nullus jam veraciter Christianus ignoret uniuscujusque synodi constitutum, quod universalis Ecclesiae probavit assensus, ^d nullam magis exequi sedem oportere præ cæteris, quam primam; B quæ et unamquamque synodum sua auctoritate confirmat, et continuata moderatione custodit; pro suo scilicet principatu, quem beatus apostolus Petrus Domini voce perceptum, Ecclesia nihilominus subsequente, et tenuit semper, et retinet.

CAP. III. — Hæc dum Acacium certis comperisset iudiciis • a veritate deviasse, diutius ista non credens, quippe quem noverat executorem sæpe necessariae dispositionis suæ contra hæreticos existitisse; per triennium fere litteris destinatis eundem monere non destitit, sicut per diversos missa ^f familiariter scripta testantur. Quibus ille primum tanquam dedito silentio nihil respondere proponens, tandem aliquando missis litteris profertur se Alexandrino Petro, quem expulsa apostolicæ sedis auctoritate executus C ipse quoque damnaverat, abque apostolicæ sedis noxia communione permixtum. Beati autem Petri seiles, quæ Alexandrinum Petrum ^g se tantummodo damnasse, non etiam solvisse noverat, non recepit:

^a Idem vulg. Conc. et Merl., *novis ausibus*. Vat. Is. habet tantum, *ausibus*.

^b Sequentia secundis curis sic exhibita fuere, ut in vulg. Conc.: *Propterea tempestate quoque persecutionis Arianae plurimi catholici sacerdotes... respirantes, sic cum catholicis nihilominus fratribus Ecclesias composuere turbatas, ut non tamen illius, etc.*

^c Sic codd. Vind., Veron. et unus cod. Quesnellii, qui omisit nisi resipuisset. Vulg. Conc., *sed illius tenore decreti, nisi resipuissent, censent esse damnatos, quibus convenienter, etc.* Idem est in Vat. Is. et apud Merlinum, nisi quod pro *censent* habent *judicarent*.

^d Vulg. Conc., *non aliquam*.

^e Idem vulg. Conc., *a communione catholica*. Vat. Is. cum Merl., *a veritate apostolica*.

^f Vulg. Conc., *frequent*. Mox Vat. Is., *quibus ille dum primum... proponeret*. Merlin. idem habet, nisi quod pro *dedito* habet *debito*. Vulg. Conc., *quibus ille cum debito silentio diu non respondere proponeret*; et dein multa adduntur ex auctiori hujus epistolæ exemplo, in quæ hæc Quesnellus notavit: *Dux fere paginae integra in aliis editionibus hic inserta sunt, quam tam in Oxon. et Thuan. codicibus quam Justelliano in Labbeana Conciliorum editione citato desiderantur, paucis exceptis. Quam quidem vel huc aliunde translata sunt (filium enim orationis sensumque interceptum), vel forsitan omnino conficta: quod aliis examinandum ad meliora properans relinquo*. Hæc ita scripsit, quia nullam notitiam habuit celeberrimæ collectionis Avellanæ, ex qua Gelasium hanc epistolam secundis curis non tam

atque idem, ne per Acacium in Petri quoque consortium duceretur, ipsum quoque a sua communione submovit, et multis modis transgressorem a sua societate fecit alienum. **351** Illic si examinatio quaeritur, jam iudicio non erit opus, postquam litteris suis ipse confessus est ^h. Si auctoritatis pondus inquiretur, Chalcedonensis synodi ⁱ tenore illius definitionis executio reperitur, quo damnati illic erroris communicator effectus, præfixæ nihilominus damnationis particeps existeret: quoniam idem ipse error, qui semel est cum auctore damnatus, in particeps quolibet prævaæ communionis effecto, et execrationem sui gestat, et pœnam. J Quo tenore Timotheus etiam, atque ipse Alexandrinus Petrus, qui secundam certe sedem tenuisse videbantur, non repetita synodo, sed auctoritate tantummodo sedis apostolicæ, ipso quoque Acacio postulante vel exsequente, ^k probatur esse damnati. Quod si, utrum errori vel prævaricationi communicavit Acacius, forsitan dicatur oportuisse constare, breviter præbemus ad ista responsum: aut enim ipsi doceant Petrum veraciter legitimeque purgatum et ab omni hæreticorum contagione rite discretum, cum ei communicavit Acacius, si ejus communicatorem putant Acacium aliquatenus excusandum; ^l aut si, quod magis est verum, convenienter atque legitime Petrum non probaverint expiatum, restat ut ejus ^m in expiatione fuerit et qui ei communicavit infectus.

CAP. IV. — Nec plane tacemus quod cuncta per mundum novit Ecclesia, quoniam quorumlibet sententiis ligata pontificum sedes beati Petri apostoli jus habeat resolvendi, ut pote quæ de omni Ecclesia fas habeat judicandi, neque cuiquam liceat de ejus judicare iudicio. Si quidem ad illum de qualibet mundi parte canones appellari voluerint, ab illa autem nemo

reformasse quam auxilio exploratum sit. Vide not. 1 in hoc caput, et tractatum de antiquis collectionibus, par. II, c. 11, § 4.

^h Addidimus *se cum codd.* Veron., Vat. Is. et Merl.

ⁱ Vulg. Conc. ex auctiori exemplo addunt: *et ad legitimum iudicium vocatus adire pertinuit*.

^j Ita nostri codd. cum Merl. Quesnellus, *tenore illius executionis definitio continetur, quo damnato illic... existit... et execrationem suam*. In vulg. Conc. ex auctiori exemplo aliter hæc esserunt: *Tenor cum apostolica sede consentiens, et illius definitionis executio reperitur condemnati illic erroris communicator effectus, præfixæ nihilominus ibidem particeps damnationis apparuit, quoniam, etc.*

^k Vulg. Conc., *hoc tenore*; et dein ante tenuisse addunt quoquomodo.

^l Codd. Vind. et Veron. cum vulg. Conc., *probatur esse damnatus*. Mox idem vulg. Conc. delent quod si usque ad ista responsum; et proseguuntur sic: *Nunc autem ipsi doceant, etc.*

^m Vind. et Veron., *aut, sicut magis*.

ⁿ Quesn., *impiatione*. Vind., *expiatione*. Correximus cum Veron., Vat. Is. et Merl. Vulg. Conc. cum auctiori exemplo: *Petrum probare non potuerunt expiatum; propter quod etiam ad apostolicæ sedis iudicium Acacius vel venire, vel destinare non ausus est; restat ut in ejus communicatione fuerit et qui ei communicavit infectus. Non reticemus autem, quod cuncta, etc.*

sit appellare permissus. **352** ^a Quapropter constat A multo magis Acacio non licuisse fatebitur. Dicat ergo satis Acacium nullum habuisse pontificum sententiam sedis apostolicæ sine ulla ejus notione solvendi. Quia certe synodo hoc ille præsumpsit, quod nec sic absque apostolica sede fas quidem haberet efficere? Cujus sedis episcopus? cujus metropolitianæ civitatis antistes? Nonne parochiæ Heracleensis Ecclesiæ? Si illi certe licuit sine synodo sententiam apostolicæ sedis abrumpere, nulla ejus consultatione quæsitâ; hæc vero non licuit primæ sedi, Chalcedonensis synodi constituta, sicut decuit, exsequenti, hujusmodi prævaricatoreni sua auctoritate detrudere? Sed nec illa præterimus, quod apostolica sedes frequenter, ut dictum est, more majorum etiam sine ulla synodo præcedente, ^b exsolvendi quos synodus iniqua damnaverat, et damnandi nulla existente synodo quos oportuit, habuerit facultatem. Sanctæ quippe memoriæ Athanasium synodus Orientalis addixerat, quem tamen exceptum sedes apostolica, quia damnationi Græcorum non consensit, absolvit. Sanctæ memoriæ nihilominus Joannem Constantinopolitanum synodus etiam catholicorum præsulum certe damnaverat, quem simili modo sedes apostolica etiam sola, quia non consensit, absolvit. Itemque ^c sanctum Flavianum pontificem Græcorum congregatione damnatum pari tenore, quoniam sola sedes apostolica non consensit, absolvit: potiusque qui illic receptus fuerat, Dioscorum secundæ sedis præsulum sua auctoritate damnavit, et impiam synodum non consentiendo sola submovit, et pro veritate, ut synodus Chalcedonensis fieret, sola decrevit. ^d In qua ut ergo sola jus habuit absolvendi eos quos synodica decreta **353** perculerant, sic etiam sine synodo in hac eadem causa plurimos etiam metropolitanos damnasse cognoscitur.

CAP. V. — Quod si quis hæc ab apostolica sede ^e vel secundum synodum acta reprehendit; præter quod prisca rerum probatione convincitur, interim

^a Vulg. Conc.: Quapropter cum satis constet Acacium... sententia sedis apostolicæ damnatum sine ulla ejus notione solvendi; dicant certe qua synodo hoc ille præsumpsit.

^b Quæsn., jus habuit solvendi. Præterlimus codd. Vind. et Veron. consentientibus vulg. Conc. in quibus, et absolvendi.

^c Vulg. Conc., sanctæ memoriæ Flavianum pontificum congregatione damnatum. Mox addimus sola cum Veron. et vulg. Conc. Dein Vat. Is. cum cod. Justelli pariter Isid., quia illic receptus non fuerat: ac post pauca submovit, et auctoritate, ut synodus. Vind. et Veron., et veritate, deleta præpositione pro.

^d Quæsn. delet in qua; cum omnibus nostris codd. et Merlino revocavimus. Dein hæc ille scribit in margine: *Lineæ tris subsequentes usque ad Quod si quis hæc, etc., in vulgatis desunt; sed harum loco duas fere paginas habentur, quæ in utroque codice nostro ms. desiderantur. Variæ etiam sequentia leguntur. Hæc autem varietas ob insertam additionem necessaria fuit. Sic enim sequentia: Quapropter, inquit, si quis adhuc secundum Chalcedonensem synodum hæc ab apostolica sede gesta reprehendit, propter quod et hæc, quæ superius astruximus (hæc additionem respiciunt) et multiplici potest ratione convinci, multo magis tamen Acacio non licuisse fatebitur ista tentare. Dicat ergo qua synodo Joannem secundæ sedis antistitem, etc.*

qua ipse synodo secundæ sedis antistitem qualemcumque, certe catholicum, et a catholicis ordinatum, nec de catholica fide et communione aliquatenus impetium, duxerit excludendum; et hæreticum manifestum Petrum, sua quoque executione damnatum, catholico pontifici permiserit ^f subrogari. Qua synodo tertie sedis episcopum sanctum Calendonem fecit expelli, ac nihilominus eidem Petrum tam manifestum hæreticum, ut eidem palam ^g nec se communicare prætenderet, sua passus est dispositione substitui? Qua denique per totum Orientem synodo, ejectis orthodoxis, nullo crimine maculatis, pravos quosque et criminibus involutos sua provisione supposuit? Qua synodo tot aliena privilegia nefandis ^B populator invasit? Sed ^h libri non sufficient si tragœdias ejus, quas per Ecclesias totius Orientis exercuit, singillatim describere moliamur. An illud ipsius argumentum nobis restitutum opponendum, quo facinora sua in imperialem ⁱ visus est jactare personam? Cur igitur, quando voluit, obstitit Basilisco Tyranno, certe et hæretico vehementer infesto? Cur ipsi imperatori Zenoni, quia palam Antiocheno Petro noluit communicare, suam non subdidit voluntatem? Ecce potuit in aliis resultare, ^j si vellet. Annon Apostolus dicit: *Non solum qui faciunt, sed etiam qui consentiant facientibus* (Rom. 1, 32), reatu pariter sunt irretiti? Sed ut ea quæ latius explicanda sunt omittamus, quid, quod ipse Zenon imperator suis litteris profertur cuncta sese ex Acacii gessisse consilio, nec hoc eum fallere litteris suis ipse quoque testatur **354** Acacius, qui et eum nihilominus universa recte gessisse conscripsit, et suo consilio hæc eadem gesta non tacuit. Quasi vero tantum in Alexandrini Petri communione Acacius prævaricator existerit, et non in omnibus, quos vel fecit, depulsis catholicis pontificibus, tanquam tyrannus, Ecclesiis quibuscunque

^e Vat. Is. cum Justelli cod., vel secunda synodo: Merl., vel sancta synodo, utriusque male; vel enim hoc loco pro etiam accipitur. Mox Quæsn., approbatione; nostri codd. Vind. et Veron., probatione.

^f Vat. Isid., Merl. et vulg. Conc., subrogandum. Mox in auctiori exemplo explicatius de catholico antistite subrogando quinque lineæ adjiciuntur, ob quas necesse fuit proseguere sic: *Qua synodo tertie sedis episcopum Calendonem, idem expelli fecit Acacius? Nihilominus eundem Petrum, etc.* Codex quoque Veron. delet sanctum ante Calendonem.

^g Vulg. Conc., necesse communicare. Hæc lectio forte respicit illi tractatus a Masseio editi, ac Felici perperam attributi, ubi Acaciani opponébant: *Sed imperator necessi atri cum Petro communicandi invenit Acacio.* Vid. t. V Conc. Ven. edit. col. 192, d.

^h Vat. Is., non sufficient.

ⁱ Vulg. Conc., nisus est.

^j Ver. et Vind. si nollet, mendose; quod mendum in Vat. Is. emendatum fuit, sed noluit. Verior correctio colligitur ex vulg. Conc., si vellet; similiter c. 6 scribitur; intelligere si vellet, ignorare non poterant. lidem vulg. Conc. omittunt sequentia an non usque ad irretiti. Quæsn. præteriens si vellet scripsit: resultare, an non? Apostolus, etc. Dein in vulg. Conc., quidquid ipse Zenon.

præpositi; vel taliter præpositis perverſa communione permixtus est, qui hoc ipſo ſecundum canones fuerant ab eccleſiaſtica communione pellendi, quo re paſſi ſunt ſucceſſores vivis ſacerdotibus adhiberi. Quis autem non perſpiciat chriſtianos, quod catholicis pontificibus a propria ſede deſectis, non niſi hæretici potuerunt introduci? Quibus tamen cunctis, vel auctor fuit Acacius ſubrogandis, vel ſubrogatis communicator accceſſit, his^a utique qui a communione hæreticorum nullatenus diſcrepabant. Cur ergo vel cum hæc fieri videret, non, ſicut ſub Baſilico jam fecerat, ad apoſtolicam ſedem referre curavit: ut ſi ſolus ipſe non poterat, ^b junctis cum eadem conſiliis atque tractatibus apud imperatorem poſſent que religioni competerent allegari? Nam ſi Baſilicus, ut dictum eſt, Tyrannus hæreticus, ſcriptis apoſtolicæ ſedis vehementer infractus eſt, et a plurimis revocatus exceſſibus; quanto magis legitimus imperator, qui ſe catholicum videri volebat, potuit cum apoſtolica ſede cunctorum quoque pontificum moderata ſuggeſtione mitigari; præcipue cum ejuſdem Acacii eſſet ſpecialis fautor et amator, et qui litteris ſuis tam ipſum Acacium, quam ſanctum papam Simplicium magnis laudibus extolliſſet, ^c quod hæretico conſtantiffime reſtituiſſet? Cur tanto tempore Acacius inter iſta conticuit: niſi quia præpediri volebat ullatenus, quam deſiderabat expleri?

Cap. VI. — Ponamus tamen, etiamſi nulla ſynodus præceſſiſſet, cujus apoſtolica ſedes recte fieret exſecutrix, cum quibus erat de Acacio 355 ſynodus inſeunda? Nunquid cum hiſ qui jam participes tenebantur Acacio et per Orientem totum catholicis ſacerdotibus violenter excluſis et per exilia diverſa relegatis, ſocii evidentiter exiſtebant communionis externæ, prius ſe ad hæc conſortia tranſferentes, quam ſedis apoſtolicæ ſcita conſulerent? Cum quibus ergo erat ſynodus inſeunda? Catholici pontifices fuerant undique jam depulſi, ſolique remanſerant ſocii perfidorum, cum quibus jam nec licebat habere conventum, ^d dicente paſmo: *Non ſedi in concilio vanitatis, et cum iniqua gerentibus non introibo* (Ps. xlv, 4). Nec eccleſiaſtici moris eſt cum hiſ qui pol-

^a Adverbium utique ex noſtris codd. et vulg. Conc. revocavimus.

^b Vind. et Vat., *cunctis cum eodem*, et poſtea allegari ſine verbo poſſent. Hæc mendosa et deſiciens lectio ut corrigereſſet, alii ſcripſerunt ut in Vat. Is., *conjunctis et allegarentur*. Apud Queſn., *cunctorum, et allegarentur*. Veram integramque lectionem, quam contextus exigit, præbuerunt codices vulg. Conciliorum.

^c Vulg. Conc., *quod hæreticis conſtantiffime reſtituiſſet*? Mox Queſn., *tantopere pro tanto tempore*, quam commendationem ex Veron. cod. et vulg. Conc. recipimus. Similiter quidem cap. 8: *Cur tanto tempore cum iſta gererentur, vel gerenda cognoceret, non ad ſedem apoſtolicam ... referre curavit*? Dein pro præpediri Vat. Is. habet *prohibere*. Poſtea vulg. Conc., *quæ pro hæreticis deſiderabat impleri*.

^d Sequentia cum auctiori psalmiſtæ teſtimonio in vulg. Conc. tranſferantur poſt periodum ſequentem ſic: *Quia moris eccleſiaſtici omnino non eſſet, cum hiſ ... mſcere concilium. Propheſta quoque dicente:*

lutam habent communione, permixtamque cum perfidis, mſcere concilium. Recte igitur per Chalcedonenſis ſynodi formam hujusmodi prævaricatio repulſa eſt, potius quam ad concilium^e, quod nec opus erat poſt primam ſynodum, nec cum talibus haberi licebat, adducta eſt. Nam et quid ageretur de ſide catholica intelligere ſi velleat, ignorare non poterant: cum viderent catholicos pontifices, nulla ſynodi diſcuſſione, nullo concilio, præcipue cum novas cauſas eſſe perpenderent, toto Oriente depelli: et cæteri quid caverent, ex illorum qualitate^f diſcernere poterant. Reſtat igitur ut illius partis eos fuiſſe ſit clarum, cui ſe poſt tot experimenta dede- runt; meritoque ab apoſtolica ſede cæteriſque catholicis, non jam conſuleandi erant, ſed potius notandi.

^B Riſimas autem, quod prærogativam volunt Acacio comparari, quia epſcopus fuerit regis civitatis. Nunquid apud Mediolanum, apud Ravennam, apud Sirmium, apud Treviris multis temporibus non conſtitit imperator? Nunquidnam harum urbium ſacerdotes ultra meſuram ſibiſmet antiquitus deputatam quidpiam ſuis dignitatibus uſurparunt? Nunquid Acacius ut Joannem qualemlibet hominem, catholicum tamen, a catholicis ordinatum, de Alexandria excluſerit, Petrumque in hæreſi jam deſectum atque damnatum, abſque ſedis apoſtolicæ 356 conſultatione reciperet, aliqua ſynodo ſaltem illic habita, hoc audacter arripuit, ut Calcedonem^g de Antiochia depelleret, hæreticamque Petram, quem ipſe damnaverat, abſque noſſitia ſedis apoſtolicæ rursus admit- teret, aliqua ſynodo id feciſſe monſtratur? Si certe de dignitate agitur ^h civilium, ſecundæ ſedis et tertie major eſt dignitas ſacerdotum, quam ejus civitatis, quæ non ſolum inter ſedes minime numeratur, ſed nec intra metropolitanorum jura conſetur. Nam quod dicitur, ⁱ *regis civitatis*, alia poteſtas eſt regni ſæcularis, alia eccleſiaſticarum diſtributio dignitatum. Sicut enim quamvis parva civitas prærogativam præſentis regni non minuit, ſic imperialis præſentia meſuram diſpenſationis religioſæ non mutat. Sit clara urbs illa poteſtate præſentis imperatoris, religio ſub eodem tunc firma, tunc libera,

Non ſedi ... non introibo: odium congregationem malignorum, et cum impiis non ſeſebo. Recte igitur, etc. Mox concilium, et dein repulſa eſt non tam cum iſdem vulg. ſcripſimus, quam cum optimo ms. Veron. Apud Queſn., concilium; et dein, depulſa eſt.

^e Queſn. hic inſerit *relata*; deſent omnes noſtri codd. ms. et excuſi. Ex vulg. Conc. paulo poſt ſupplevimus *adducta eſt*, quæ verba ad ſenſum perficiendum neceſſaria erant. Mox, *pro ſi ſellent*, vulg. Conc. habent *ſi voluiſſent*.

^f Codd. Veron. et Vat. Is. cum Merl. et vulg. Conc., *diſcernere qualitate*. Dein Queſn., *hujus partis*. Subſtituimus *illius* cum omnibus noſtris codd. et editis.

^g Queſn., *refragantibus omnibus noſtris ms. et editis, de Eccleſia depelleret*.

^h *Vox civitatum Queſnello excidit*.

ⁱ Vulg. Conc. deſent *regis civitatis, male*.

^j Editi Conc. et Merl. cum ms. Veron. et Vat. Is., *imperii*.

tunc pro electa consistit, si potius hoc presente pro-
prium teneat sine ulla perturbatione mensuram ^a.

CAP. VII. — Sed dicatur forsitan de Alexandrino
et Antiocheno, certus ex causis principem magis illa
quæ gesta sunt, ^b non Acacium præcepisse. Sed
principi christiano decuerat suggerere sacerdotem,
maxime cujus familiaritate et favore frucebatur, sal-
vâ fore de ejus injuria contumeliaque vindictam,
tantum ut Ecclesiæ sineret christianus princeps re-
gulas custodiri: quia et nova in utroque pontifice
causa esset exorta, et novam discussionem conso-
quenter inquireret. Et si, sicut semper esset effe-
ctum ^c, sacerdotali concilio de sacerdotibus judicia
provenerent, non a sæculari viderentur qualescunque
pontifices, et si errore humanitas accedente, non
tamen contra religionem ullatenus excedentes, po-
testate percelli. ^d An et hæc justa ratione principi
suggerenda non erant? Regiæ civitatis honore subli-
mis si factus erat illa regia civitate sublimior, tanto
magis in his suggerendis debuit esse constantior. Si
autem in his, quæ pro religione fuerant ^e exerenda,
existit **357** contemptibilis atque despectus, et aut
segnis, aut fiduciam non habens intimandi, in quo
per regiam civitatem major effectus est? ^f Nathan
propheta palam publiceque in facie regi David, et
commissum pronuntiavit errorem, et ipsum commis-
sione non tacuit, et confessione correctum conse-
quenter absolvit. Hic autem vir bonus et sacerdos
egregius, in tantum se et suggerere ^g potuisse mon-
stravit, et noluisse deprompsit, immo favisse patefecit,
ut et imperator cuncta se ex ejus gessisse consilio
non taceret, et ipse imperatorem magnis præconis
elevaret ista facientem, seseque produceret his agrandis
rebus fuisse participem.

CAP. VIII. — Sed esto Calendion nomen imperatoris
abstulerit, Johannes principi mentitus fuisse jactetur:
quæ tamen, cum novæ essent causæ, nova ^h debuit
ecclesiastica provenire discussio? An qui in hominem
imperatorum peccasse dicebantur, nulla interveniente
synodo dejecti debuerunt: et in Deum, qui summus
et verus est imperator, Acacium delinquentem sinec-
ramque communionem divini sacramenti studentem

^a In vulg. Conc. ex auctiori exemplo hujus epi-
stolæ, quod conservavit collectio Avellana, hoc loco
additur dimidia fere pagina, in qua inter cætera duo
allegantur, quæ in duabus rarissimis Marci et
Anatolii epistolis 110 et 132 ad S. Leonem inveniuntur.

^b Quæsn. cum solo Oxon., quam Acacium. Post
paucâ vulg. Conc., de ejusdem injuria.

^c Vulg. Conc. ex auctiori exemplo deleta antea si
addunt: *ac divina pariter leges humanæque censerent,
ut sacerdotali, etc.*

^d Ibidem vulg. Conc. *An adhuc justa.* Mox addidi-
mus regia cum ins. Vind. et ibidem vulg.

^e Sic omnes nostri codd. et etiam Thuan. cum
vulg. Quæsnellus cum Oxon., *exsequenda.*

^f In vulg. Conc. ex auctiori exemplo hic duæ li-
næ adduntur, et post verbum *absolvit* additur dimi-
dia fere pagina: quod additamentum ab aliquo in-
trusum Quæsnellus præfert. Ejus notationem in tra-
ctatu loco citato descripsimus atque refellimus.

^g Quæsn. cum Oxon. ms., *posse.*

^h Codd. Veron. et Vat. Isid. cum Merlino, *debuorit.*

miscere cum perfidis, secundum synodum, ⁱ quæ hæc
est damnata perfidia, non oportebat excludi? Quid
per totum Orientem de innumeris urbibus pulsi ca-
tholici sacerdotes, et hæretici subrogati? Novæ certe
i erant causæ, et his consequenter nova synodus de-
bebatur. Cur tunc non venit in mentem, ut in talibus
causis peteretur a principe saltem qualiscumque syno-
dus celebranda, ut quocumque vel colorato judicio
traditionis ecclesiasticæ passim pontifices viderentur
^k exclusi, non solum quarumcumque urbium sacerdo-
tes, sed metropolitani incunctanter antistites? His
omnibus cum non restitit suggestione, qua potuit,
consensit Acacius communicando cunctis, qui in ca-
tholicorum locum hæretici fuerant subrogati. Apo-
stolus autem dicit: *Non solum qui faciunt, sed et qui
consentiunt facientibus* (Rom. 1, 32), reos indubitan-
ter ascribi. An hæc licuit sæculari potestati, et actis
talibus Acacio consentienti absque ulla synodo, quam
ipsa rerum novitas exigebat, absque sedis apostolicæ
358 consultatione perficere; et sedi apostolicæ non
licuit secundum tenorem synodi Chalcedonensis in
veteri utique causa et veteri constituto ^l justa defi-
nitione damnatis inimicis synodi Chalcedonensis Aca-
cium communicantem a sua communione depellere?
Sed Acacius, inquit, ^m principibus obviare non po-
tuit. Cur Basilisco, quia voluit, obviavit? cur ipsi
Zenoni, ne palam Petro Antiocheno, quamvis laten-
ter hoc fecerit, communicare videretur, non com-
modavit assensum? Ecce resultanti non restitit im-
perator; ecce vim nolenti non intulit; ecce r. fugienti
contagia manifesta concessit; postremo, cur tanto
tempore cum ista gererentur vel gerenda cognosceret,
non ad sedem apostolicam, a qua sibi curam illarum
regionum noverat delegatam, referre ⁿ curavit? Sed
prius laudator factus est ipse gestorum, quam vel
præmoneret talia esse tentanda, vel ne tentarentur
obstaret, sicut sub Basilisco jam fecerat. Cur illis
ceteris communicare ^o consentit, qui depulsis catho-
licis sacerdotibus, indubitanter hæretici singulis ur-
bibus fuerant substituti? Postremo, si ille defuit suis
partibus, et quæ sacerdoti ^p catholico competere
agere non curavit, ideo sedes apostolica quod ad eam

ⁱ Quæsn., in qua. Dein vulg. Conc., *oportebat ex-
pelli? Quid de innumeris per totum Orientem catholicis
sacerdotibus propria sede depulsis, et indubitanter hæ-
reticis intromissis? Novæ certe, etc.*

^k Quæsn. addit antea; ignorant nostri codd. et ex-
cusi omnes. Dein una synodus habent quidem nostræ
mss. exemplaria cum Merlino. Sed Quæsn. melius
cum vulg. Conc., *nova.*

^l Vulg. Conc., *excludi.*

^m Ibidem vulg., *juxta definitionem damnata.* Melius
codd. Veron. et Vind., *juxta definitione damnata.*

ⁿ Vulg. Conc., *principi.* Mox Oxon., *quia noluit,
male.*

^o Edit. Conc., *maturavit.*

^p Ita omnes nostri codd. ac etiam Thuan. et editi.
Quæsnellus cum Oxon., *præsumpsit.*

^q Vocem *catholico* a Quæsn. omissam ex nostris
codd. et vulg. restitimus. Mox vulg. Conc., *age et
fastidivit, et; dein, pro ad eam, habent ad eandem, ubi
forte legendum ad eandem.*

pertinebat vel potuit vel debuit præterire? Quolibet modo hæreticorum complices refutavit, et consortio communionis externæ a sua communione dinovit; nec opus fuit nova synodo, cum veteris constituti sufficienter hoc forma præscriberet; nec opus fuit ut hæc a faciendis Orientis episcopis intimaret, quos et expulsionem catholicorum, quæ agebantur in causa fidei non ignorasse manifestum sit, et communicando hæreticis subrogatis, facto tali consensisse. Non dubium est etiam externam communionis effectos, atque ideo cum eis jam nec potuisse, nec debuisse sedis apostolicæ scita tractari. Ecce agnoverunt in eorum professione qui constantissime perdurarunt, quid fidei communionique catholicae deberetur.

CAP. IX. — Ecce agnoverunt quemadmodum a talibus recedendo, immortalibus contraria moliendo, 359 a fide et communione catholica deviarit Acacius, seque pariter cum eodem erroris addiderint. Ecce agnoverunt quam justis ex causis pro fide et communione catholica atque apostolica, cui et illi qui in ea perstiterant congruebant, et illi qui perstantibus obviabant, ab eadem docebantur alieni, sedis apostolicæ auctoritate sit remotus Acacius^d, ejusque pariter quæcumque complices existerent; atque ab illa merito communionem cum his discretus, a qua se ipse primum cum suis consortibus, a pontificibus catholicis discrepando, cognoscitur separasse; jureque sententiam ille damnationis excepit, cæteris consortibus promulgandam, qui solus pro omnibus suis consortibus in communionem se recidisse perdidit ad apostolicam sedem missis litteris est professus. Cui si communicaverant Orientales episcopi, antequam huc referret, pari utique sine dubio reatu probentur involvi, jureque per eum sententiam transgressionis susceperat, tanquam facti cum eodem communionis externæ. Qui utique non consulti tan-

^a Idem vulg. scienda.

^b Idem nota, manifestum est; hic vero alia interpolatione: consensisse non dubium est; etiam cum externam communionis effectis, nec potuisse. Mox cum omnibus nostris et excusis addidimus particulam jam a Quæsnello omissam.

^c Cod. Oxon. delet et communione. Mox Vat. Ia. cum Merl. habet catholica atque apostolica. Dein Quæsnellus, deviarit, seque pariter cum eisdem... perstiterunt. Emendavimus cum vulg. et nostris codd.

^d Vulg. Conc. ex auctori epistola adiunt: ad cuius præcipue vocatus examen, vel venire vel mittere non curavit, ut se de his omnibus, ut confidebat, absolvet. Dein a pontificibus scriptum eam cod. Veron. et epistola sequenti, ubi hoc idem capit repetitum est. Vulg. et Quæsn. cum aliis codd. delent præpositionem a.

^e In iisdem vulg. Conc. additur cum suis consortibus.

^f Idem vulg. addunt Acacio. Dein Quæsn., antequam hoc referret. Correximus huc cum vulg. et ms. cuilibet Thuan., Veron. et Vat., concinente inferiori contextu antequam Acacius huc referret. Thuan. præterea et Veron. in epistola sequenti referrent. Mox iidem vulg. probabatur, mæ. Melius Veron. etiam in epistola sequenti, proferantur.

^g Ita nostri codd. et vulg. Quæsnellus, et cum sede.

^h Quæsn., alia interpolatione, et quia illius se videntur sententia. Secuti sumus nostros codd., qui etsi

A quam nostræ communionis homines jam deberent, sed tanquam in contrario positi consortio refutari. Si vero non communicaverant, antequam Acacius huc referret, et communicantem notare debuerant, et ipsi potius de eodem huc referre, atque apostolicæ sedis vigore percussum merito comprobare; et cumque ea sede apostolica tantisque illis catholicis pontificibus magis tenere concordiam. Sed quia ab illorum societate desierant, et eorum successibus communicare delegerunt, ideo cum sede apostolica minime congruebant, 360 quia in sortem reciderant prævaricatoris Acaci, et illius se sine dubio pervidebant sententia consequenter astringi. Ob hoc eam videri volebant esse damnatum, qui se cognoscebant in eadem prævaricatione damnatos, in qua hodieque B manere persistent. Sed sicut hi simili conditione constructi, complices suum non possunt judicare non jure damnatum, neque rei reum passim compellerent absolvi; sic illo prævaricatore justè damnato, isti quoque pari jaceant damnatione prostrati; neque nisi resipiscentes inde poterunt prorsus absolvi, quia sicut per unum scribentem eorum omnium vulgari transgressio est, qui in eandem perdidit reciderant actumque; sic in uno eodemque, qui pro omnibus scripserat, vel scribendo omnium prodiderat voluntates, transgressio est posita cæctorum.

CAP. X. — Quæ ad instructionem vestræ dilectionis satis abunde sufficere judicamus, quamvis eadem latius, si Dominus concesserit facultatem, studemus exponere: quatenus et fidelium quique cognoscant^a, nihil apostolicam sedem, quod absit, præpropere censuisse. Quæ tamen sententia in A. ac un destinata, etsi nomine tantummodo præcullis apostolici, cujus erat utique potestatis, legitime probatur esse de prompta, præcipue cum secutiim dirigenda videretur, ne custodis ubique præsentis dispositio

hoc loco delectant conjunctionem et, sensu tamen exigente ipsam præfiximus cum vulg. Conc. et cum Cod. Veron. qui in epistola sequenti eam exhibet. Mox pro hodieque Vat. Ia. et Melius habent hodie tantum, vulg. Conc., hodie quoque.

¹ Vulg. Conc. ex auctori exemplo Avellanæ collectionis, transgressione posita, pariter quoque cum eodem vel in eodem est comitum transgressio posita cæctorum. Cum in ms. Vind. et Veron. habetur transgressione posita cæctorum, veremur ne antiquior librarius per saltum a voca posita ad aliam transcurrens, præterierit intermedia verba, quæ in eisdem auctoris exempli nobis conservata, hic quoque supplenda videntur.

² Sic omnes nostri codd. Quæsnellus, Hæc. Vulg. Conc. hanc periodum hoc loco ignorant, et transferunt aliquanto post, ubi habent, Hæc vero ad instructionem.

³ Alium de hac eadem re tractatum Heliasius publicetur. Duo autem tractatus ejusdem argumenti subjunguntur in ms. Veron. ad episcopos Orientales, quorum alter capit sequenti nostræ collectionis editus est, alter vero profertur a Sulpitio Mellin ex eodem Veronenis codice vulgatus tom. V Concil. Ven. edit. cul. 183 et seqq.

⁴ Quæsn. inserit infidelium; delevisimus eam omnibus nostris codd. et vulg. Concil. atque etiam Mertini.

⁵ Codd. Ver., Vind. et Vat., Ia., præsentis. Correximus cum vulg. Conc. Apud Quæsn. præsentis.

salutaria quibuslibet difficultatibus impedita, necessarium habere non posset effectum : tamen quia, orthodoxis ubique dejectis, et hæreticis tantummodo eorumque consortibus jam relictis in Oriente, catholici pontifices aut residui omnino non essent, aut **361** nullam gererent libertatem, plurimorum in Italia catholicorum congregatio sacerdotum rationabiliter cognovit sententiam in Acacium fuisse probatam. Quæ congregatio facta pontificum, non contra Chalcedonensem ^a, non tanquam nova synodus contra veterem primamque convenit, sed potius secundum tenorem veteris constituit, particeps apostolicæ executionis effecta est : ut satis appareat Ecclesiam catholicam, sedemque apostolicam, quia alibi jam omnino non posset, ubi potuit, et cum quibus potuit nihil penitus emisisse, quod ad fratrum pertineret pro intemerata ^b fide et sincera communione tractatum ^c.

CAPITULUM LI.

^a Incipit de eadem ratione reddenda ad episcopos Orientis.

Cap. I. — Quid ergo isti prudentes viri, et argutis mentibus totius religionis interna rimantes, in Orientis partibus constituti, si cognoverunt ^a hujusmodi personam in Antiochena Ecclesia constitutam, cur communicando talibus præbuerunt consensum? cur non illico reclamaverunt? **362** cur non se a tali contagio ^b submoverunt, cum jam evidenter animadvertent ideo Calcedionem depulsum, ut hæreticis panderetur introitus? Quare hic nihil de synodo, nihil de re, nihil de fide christiana, nihil de personarum examinatione tractarunt? Si vero illi ^c se communioni voluntarie subdiderunt, ab apostolica sede certe separati sunt, cum talibus et apud tales,

A etiamsi esset necesse fieri, nulla postea omnino synodus provenire. Quod si ignorasse se dixerint, qualis apud Antiochiam post Calcedionem successissent antistes; quid mirum, si qui in Oriente positi, quæ in regione sua ^b contigerant scire nequiverunt, quæ apud apostolicam sedem gesta fuerant, ignorarint? Cur tamen posteaquam ad eorum notitiam pervenit quali esset sacerdos apud Antiochiam constitutus, non ejus consortia continuo respuerint? quid excusationem de ignorantia colore præstulerunt, cum hodieque et ^c manifestata contagia perfidorum, et a nobis sæpius exprobrata sectentur? Quo satis apparet quia ne tunc quidem etiamsi cognoscerent, resisterent, quando nunc etiam publicata non reauunt. Prorsus in quamlibet se partem ^d causationemque convertant, manifestæ veritatis ita laqueis suffocantur, et suis ipsi verbis possint actibusque concludi, ^e nec nisi solam perniciam obstinata perfidia residuam ventilare.

Cap. II. — Hæc autem quæ de Calcedione venerabilis dicta sunt, et in Joannis Alexandrini **363** conveniunt certa ratione personam. Immo, si causa eadem latius inquiratur, tantis illic tragediæ, tanti reporiuntur errores, ut si ipsi sint iudices, qui eadem perpetrarunt, cum evidenter fuerint ^f confutati, a sui damnatione non temperent. Palam enim illic aperteque monstratur, nihil aliud quam quædam causam, quemadmodum catholico qualicumque deusulo pontifice, hæretico Petro reseraretur accessus. Tunc istud nemo discutebat; synodum nemo poscebat. **C** Passim omnia licito fieri a quibuscumque videbantur. Nullum discrimen ^g rerum, nulla examinatio postulabatur Ecclesiæ; sed prout de unoquoque venisset in mentem, de suis urbibus catholicis pellebatur episcopus, non solum metropolitanus, sed etiam tertian

ejusmodi codices indicant. Et vero commune est duobus aliis ejusdem Gelasii tractatibus, quorum alter superius habetur c. 47, alter vero ^h laudato codice Veronensi editus fuit a Scipione Maschio, t. V Concil. Ven. edit. col. 185, cum titulo : *Exemplar rationis reddendæ B. Gelasii papæ de citanda communione Acacii missa ad Orientales episcopos.* Quænellus ut epistolam initio mutilam indicaret, titulum huic capiti, quem in nullo codice invenimus, sic præiixit : *Ex epistola Gelasii papæ. Ratio reddita, unde superius, ad episcopos Orientis; et iterum : Ex epistola Gelasii papæ ad Orientales episcopos, post aliam.*

D ⁱ Intelligit Petrum F.illonem, quæ in præcedentibus, quæ initio desunt, fuisse nominatum haudquam ambigimus.

^j Sirmundus, removerunt, cum tam evidenter advertent. Veron. quoque c. dex habet advertent.

^k Sirm. addit eorum; ac dein, qualis Antiochie. Vat. Is. 639 et Merl., in Antiochia.

^l Al., contigerint; et postea, ignorarent.

^m Oxon., manifesta. Dein quo satis scripsimus cum Vind. et vulg. C. me. Apud Quæsn., quod sat s.

ⁿ Vat. Is. et Merl., excusationemque.

^o Quæsn., conclud, et convincantur non nisi. Prætulimus nostros codic. ac Thuan. quibuscumque etiam Sirm. consentit. Mox Oxon. delet residuum.

^p Apud Quæsn., mendo e, consultati.

^q Quæsn. cum solo ms. Oxon., rel. Dein Vat. Is. et Merl., unicuique venisset; ac post pauca cum Sirm., sedis antistes.

^a Quæsn. addit. *synodum*, delect vulg. ac nostri codd. Mox, pro *convocit*, vulg. Conc., *cognovit*.

^b Oxon. cod. cum vulg. Conc. omittit *fide*.

^c Vulg. Conc. addunt mediam fere paginam, ubi inseritur prima periodus hujus capituli antea omissa. In fine autem epistolæ post congruam clausulam, qua omnia in notitiam deferri jubet, chronica hæc notatio signatur : *Datum kal. Febr. Victore v. c. consule*; legendum ut in codd. 471 et 472 Venetis S. Marci collectionis Avellanæ : *Datum kal. Febr. consulatu Victoris v. c.* Est consulatus anni 495. In codd. Vind. et Veron. hæc clausula describitur : *Explicit rationis reddendæ Acacium a sede apostolica competenter fuisse damnatum, nec posse quemquam sine detrimento animæ ejus communionis participem effici.*

^d Sirmundus hanc epistolam edidit ex ms. Virdunensi. Antè ipsam Merlinus eandem typis dederat, at sine ulla distinctione annexam præcedenti, uti hoc eodem modo uno cunctis exhibetur in mss. Vat. 4340, et Veneto S. Marci 169. Continetur præterea in mss. nostræ collectionis, in cod. Veron. 48, et in exemplaribus Isidori. Titulum quem præfiximus exhibent eodd. Thuan. et Vind. hujus collectionis et Veronensis. Apud Isid. et in cod. Virdun. Sirmondi hæc inscriptio legitur, quam postcrius compactam credimus, tum quod in illis antiquioribus mss. deest, tum etiam quod Gelasius cum Orientalibus non communicans, hæc formula usus non fuisse videtur; *Dilectionis fratibus universis episcopis Orientalibus Gelasius.* Etsi principium videatur deesse, nihil tamen

et secundæ sedis antistites. In his nulla rerum vestigatio quærebatur, nulla faciendæ concilia lætabantur; subrogabantur hæretici, nemo resultabat: sed velut muta pecora in captivum ducta subditis voluntatibus perfiliam sectabantur. Non mirum quidem si nunc eos defendere moliantur, quorum indiscensam cæcis mentibus secuti sunt vilitatem: sed miramur cur eos non pudat in istorum damnatione de synodo non facta cansari, cum sciant tot tantisque pontifices nulla synodo fuisse depulso. In istorum ejectione de non inito concilio conqueruntur, cognoscant se cur non et hoc in aliorum ejectione quæserint accusari: si vero in exterorum rejectione concilia necessaria non fuerunt, nec in istis necessaria fuisse cognoscant. An in catholicorum dejectione non fuit opus synodo, et fuit magnopere congreganda in prævaricatoris damnatione confessi?

CAP. III. — Quid igitur restat, nisi ut dicant hæreticos non fuisse? Non ergo de synodo conquerantur, qui se palam communionis externæ perhibent sectatores. Cur ergo eis synodus necessaria fuisse videatur, qui se 364 contra Chalcedonensem ventose cognoscunt, qua Eutychianus error cum suis auctoribus generalis Ecclesiæ voce damnatus est? Nec dubium, quod, sicut in unaquaque hæresi quod incessabiliter repetendum est, quia firmum esse nullus ambigit (Christianus) omnes complices, sectatores, communicatores damnatæ semel pravitate pari sorte censentur. Ideoque sit consequens ut sicut Timotheus atque Itrius talium sectatorum secundum tenorem illius synodi, nulla recentia facta pontificum congregatione damnati sunt: sic etiam qui Petro communicavit Acacius, ut criminis participet, ita consors sit factus et pœnæ. Quid igitur ambigibus et nebulis ista prætexunt, ut impudentiam suam mentemque vesanam inanibus potius fabulis celare tebaliter, quam prodendo medicinaliter sanare contendant? Nihil enim nobis commune cum hominibus communionis externæ. Ideo certe vocatur ad iudicium quæcunque persona, ut aut fateatur objecta, aut convin-

atur objectis. Post confessionem porro litterarum tenore depromptam, cur ad iudicium vocaretur Acacius, qui se confessus est Petro, quem petita sedis apostolicæ præceptione damnarat, communionem sociasse; nec ei credi jam externæ communionis effecto, vel pro sua, vel pro illorum, vel pro Petri defensione jam posset, cui se prius miscerat arfando consordio, feceratque specum ejus causam sine dubitatione communem? cui, examinatione præmissa et legitima, si ita esset, purgatione suscepto, regulariter misceretur. Sed cum eodem nondum legitime discusso atque purgato communionem sociatus, quam adhuc reo se miscuit, tam pro eo loquendi fiduciam non habuit. Nam cum Acacius nullo privilegio fuit ritar, ut de secunda sede posset ferre iudicium; non potuit jure quocumque damnare: simili modo, nisi primæ sedis 365 auctoritate percepta, nec examinandi Petri jus habuit, nec recipiendi penitus potestatem.

CAP. IV. — Quo regulariter constituto, nec apud nos Petro ullatenus absolute, quem damnasse nos novimus, exami-ase vel absolvisse nescimus, restat ut illud etiam demonstremus, eundem Petrum quem se purgatum communionem recepisse prætendit Acacius, nunquam ab hæreticæ communionis contagione cessasse: ac non solum ipso tempore, quo communicavit Acacius, sed etiam post communionem prævaricatoris Acacii semper Alexandrinum Petrum in hæreticorum collegio perdurasse. Atque ita et per hanc Acacium perfidæ communionis suscepisse contagium, et per eundem illis hæreticis, quibus Petrus communicavit, eadem peste junctum. Qui præsumpsit non servato ordine Petrum suscipere, nec eum examinatum, nec purgatum cognoscitur recepisse: et ideo præter sedis apostolicæ notitiam non legitimam sibi ejus receptionem usurpare voluisse, ut examinationem et purgationem ejus posset pro sua voluntate metiri; atque eum nec examinatum nec omnino purgatum reciperet. Quem si revera vellet examinatum purgatumque recipere, ordinem in ejus examinatione et receptione potius custodisset, sed ut magis vide-

^a Oxon. ms., conciliabula.
^b Ita codd. Vind., Thuan., Veron., Vat. Is. et Merl. Quæsnellus, voluntatem. Sirm., utilitatem. Dein solus Quæsn. adit etiam a. to cum sciant.
^c Sirm. cum Vat. Is. et Merlino adit Si. Mox omnes nostri codd. et vulg., rejectionis; solus Quæsn., dejectionis. Dein habet cognoscant ergo se; delevisimus ergo cum ms. Vind., Veron. et Sirm.
^d Sequentia hujus capitis desiderat cod. Thuan. Postea synodo deest apud Sirm. et in ms. Vind.
^e Quæsn., conquerantur, et post a videtur. Nostros codd. Vind. et Ver. sequimur, nec non Sirm. qui mox habet enim pro ergo, et dein cum ms. Veron., Vat. Is. et Merl., contra Chalcedonensem synodum ventis.
^f Sirm., cum auctoribus generali Ecclesiæ voce, Oxon., vocabulo.
^g Particulam sicut ex nostris codd. et Sirm. atque Merl. adjectimus. Delu Sirm.: Ideoque fit consequens.
^h Sirm., celare.
ⁱ Cod. Oxon. quem repetita præceptione damnarent sedes apostolica. Merl., quem petiis a sedis apostolicæ præceptione damnari, se communionem sociasse. Concluit Vat. Is., et fere idem in ms. Vind. Mox so-

lus Quæsn., nec enim ei jam credi; ac subinde delet vel pro illorum, ac jam aute posset.
^j Quæsn., feceratque ejus causam. Veron., Vat. Is. et Sirm. cum ms. Thuan., feceratque se cum ejus causam. Mellior visa est optimi cod. Vind. lectio. D. in idem Vind. cum Veron., qua examinationis. Post nonnulla codd. Veron., Vat. Is., Sirm. et Merl., tam pro eodem no: habuit loquend. fiduciam.
^k Codd. Veron. et Vind., iudicium, potuit jure damnare, male. Vat. Is. et Merl. emendarunt potuit jure damnari. Oxon., potuit jure a primo damnari. Quæsnelli lectionem a nobis receptam Sirmondii codex approbat.
^l Cod. Vind., Quod regulariter Vat. Is. et Merl., Quia regulariter constiti: utrunque minus recte.
^m Quæsn. cum aliquot nostris codd., ne non solum. Prætelimus, ac non solum, cum Sirm. codice.
ⁿ Ita nostri codd. et Sirm. Quæsnellus male, Petro. Dein idem solus, non prælato ordine. Postea, pro notitiam, Vat. Is. et Merl., licentiam.
^o Sirm., mentiri.
^p Solus Quæsn., et purgationis
^q Sirm., ne videretur magis, quam veraciter posset jure purgare. Hæc tria ultima verba præfert etiam

retur, quam veraciter esset, jure purgari. Sicut ergo ante non prius damnavit, quam et referret, et posceret, apostolica potestate damnandum; sic et in recipiendo modum servare debuisset, ut priusquam se ei communione ^a misceret, per sedem apostolicam posceret examinari eum, et legitima ratione purgari, cum nec examinandi, nec recipiendi eum haberet ipse pontificium; et non nisi per illius sedis auctoritatem consensumque hoc posset implere ^b, sine cujus auctoritate eum non potuerat ipse damnare, et cujus principali diligentia, et discuti potuit, et purgari et ad communionem convenienter, admitti. Cum enim constet semper ^c a sede apostolica **366** hujusmodi personas aut discussas vel esse purgatas, aut sic ab illis quibus competebat episcopis absolutas, ut tamen absolutio earum ex sedis apostolicæ consensione penderet; ubi utrumque defuit, nec discussionem legitimam, nec purgationem firmam, ac per hoc receptionem fuisse constat indebitam. Si tu ^d absque mea communionem Petrum judicasti esse catholicum, neque despecto, tuo eum jure recepisti; quid causaris, si ego illum a communionem mea, quam tu voluisti ^e contemptam, tanquam absque tua notitia vel consultatione repulerim? Vis acquiescere? meus es. Non vis acquiescere? non es meus: *Qui enim mecum non est, contra me est; et qui mecum non colligit, spergit* (Matth. xii, 30).

CAP. V. — Quæro abs te: Petrum hæreticum fuisse putas, an catholicum, an ab hæresi postea ^f esse correctum? Si hæreticum, nullatenus eidem communicare debuisti, eidemque communicando hæretici te manifestum est factum fuisse participem, et ejus consequenter ex synodi tenore venientis damnatione consociari. Si catholicum, palam totius dogmatis es defensor, quod catholicum esse pronuntias: ac nihilominus illius erroris censeris, si hæreticum fuisse delinias, sed postea correxisse prætendas, eique purgato te communicasse pronuntias. Interim in cujus persona me negligendum esse credidisti, causari non potes quod in hac eadem te ejus persona neglexerim. Deinde cum sine me jus non habueris vel absolvendi, vel recipiendi hujusmodi rite personam ^g, nec purgatam legaliter, nec regulariter constat esse; quam

Thuanus codex. *Lectio quam retinimus, inquit Quænellus, clarior erit, si pro sed legeris scilicet, vel saltem.*

^a Sic nostri codd. et vulg. Sulus Quæsn. *miscuisset*. Mox ms. Veron., *posceret et examinari eum*; ac dein, *aut recipiendi*.

^b Veron. et Vind. addunt *et*. Dein Quæsn. *et discuti potuit, et damnari, vel purgari*. Voces *damnari vel delent* cum nostris codd. alii etiam excusi.

^c Vind., *aut sedis apostolicæ auctoritate*. Dein solus Quæsn., *discussus et esse purgatus*.

^d Sic cum Sirm. omnes nostri codd. ac etiam Thuanus Quænellus, qui tamen prætulit cum Oxon. *absque consensione mea*. Hæc per apostropham ad Acacium licet vita functum dirigitur. Ille autem Gelasius *mea, me et ego eo sensu accepit, quem in tractatu exposuimus parte II, c. 11, § 4.*

^e Oxon., *tanquam contemptum absque*.

^f Inserimus esse cum Veron. et Sirm., et dein factum cum illis codd. et Vind.

regulariter non receptam, tam legaliter non constat esse purgatam, ^h et ideo non jure purgatam, quia legaliter non receptam. Mea enim in illum manente sententia, te sine me pontificium, ut meam sententiam resolveres, non habente, qua potestate vel discussus est, vel qua auctoritate receptus assertitur? Ecce interim in his causa vestra tutat et labitur, et si hæc ⁱ sola sint, prorsus tota subtrahitur.

367 CAP. VI. — Sed adjicitur adhuc aliud, quod ad cumulum vestræ convictionis accedat. Quid enim si doceatur, non solum priusquam in ejus communionem veniretis, neque tantummodo cum ad ejus communionem venistis, sed etiam postea, in hæreticorum nihilominus cum communionem durasse? Nonne aut per illum apud vos communitio perveniebat hæretica, aut in hæreticam communionem vos ejus commercio transibatis? Docete igitur Petrum Alexandrinum ab Antiocheni Petri unquam e-communione desisse, et non usque ad diem ^k, cum Antiochenus Petrus in hac luce versatus est, individuum utrisque fuisse consortium. An dicturi estis et Antiochenum Petrum fuisse correctum? ^l cur usque in finem se non communicasse gloriabatur Acacius? Sed quid profuit, quod illi per seipsum communicare non voluit, cum eidem per Alexandrinum Petrum sine ulla se communicare putaret invidia? Quid facimus de tot tantisque civitatibus, ex quibus catholici pontifices sunt repulsi? Si catholici subrogati sunt, cur catholici sunt rejecti? Sed evidenter apparet quia cum catholici sunt rejecti, non catholici fuerunt subrogati. Restat ^m ergo ut catholicis hæretici quicumque successerint. Cur eis tenere communicastis? Cur non ut ista nova facies rerum, et tanta tragœdia de pontificum successione viventium synodo discuteretur, egistis? An de uno dolet Acacio, quod speciali synodo non fuerit consultatus; cum propterea crimen suis litteris ipse detulerit, nec audiri debuerit jam sponte confessus; et de tantis pontificibus catholicis non dolet sine ulla discussione seclusis? Qui utique si catholicos nosset eos quorum communionem vitaverant, his potius communicare maluissent, quam non communicantes eis dura persecutione depelli.

CAP. VII. — Ecce tanti catholici sacerdotes huc

ⁿ Quæsn. addit *quia*. Delevimus auctoritate nostrorum codd. ms. et editorum. ^o

^p Novem voces sequentes a Quæsnello omittas, ex omnibus nostris codd. et aliis editis revocavimus.

^q Ita codd. Veron. et Thuan. Quænellus, *sola sunt*. Sirm., *sola fuit*.

^r Sirm., *sed est adhuc*. Codd. Veron. et Thuan., *sed adducit adhuc*. Vat. Is. cum Merl., *sed adducit adhuc*.

^s Quæsn. inserit *mortis*; delent odd. Veron., Thuan., Vind. ac Sirm. Dein ex his, ac etiam ex Vat. Is. et Merl. expunximus *non*, quam negationem idem Quænellus minus recte addidit ante *fuisse consortium*.

^t Sic codd. præstantiores, Vind., Thuan. et Veron. Quænellus, cum Vat. Isid. et Merl., *cur ergo ei usque in finem non communicasse*. Sirm., *cur usque in finem se non communicasse*.

^u Mss. Veron. et Sirm. delent *ergo*. Delent etiam Vat. Is. et Merl., sed aliter prosequuntur sic: *ut catholici non sint, sed hæretici, quicumque successerunt*

ipso se indicant quid apostolica sedes censuerit cognovisse, constanterque probasse retinendum; a quo communionem catholicam reservantes, et eos qui apostolicæ sedi communicarent eligere consortes; et illos quibus sedes apostolica b in nimo 368 communicaret, usque ad persecutionis incursus non tenere consortes. Certe quæ sedes apostolica decreverat, Orientalibus episcopis non innotuisse jactatur. Unde ergo tot tantique pontifices unum idemque cum apostolica sede sentientes, eamque probantes apta sacrosanctæ religioni veraciter anxios, quæ non solum sibi sequenda judicaverat, sed etiam usque ad persecutionem c viriliter exercenda? Ecce habuistis qui apostolicæ constitutionis et notitiam vobis ingererent, et retinendi constantiam ministrarent. Si apostolica sedes misisset, vix duos aut tres dirigere potuerat. Ecce totq; pontifices apostolicæ sedis acuta sectantes, ingruunt vobis notitiam, et præbent servandæ veritatis exempla. Qui contra tantos clausis oculis, ibidem constitutos, quomodo duos vel tres audire possitis? Ille ipse sine dubio cognovistis, illos apostolicæ sedi placere, quæ vos displicere videbatis. Aut illos ergo sectamini, per quos intelligebatis sedis apostolicæ voluntatem, aut nihil est quod de ignorantia vultis obtinere: cum d iudiciis tantis et talibus abutentes, sedis apostolicæ constituta, tantis testimoniis prædicantibus, respicere potius quam recipere maluistis.

CAP. VIII. — Nunquid omnes isti, quos memoravimus episcopi, imperatori (1) mentiti sunt? Nunquid omnes in; oratoris nomen ex diptychis abstulerunt? Cum igitur pellere, et vivos pontificibus catholicis successores hæretici crearentur, et non de inferioribus quibusque civitatibus, sed etiam metropolitani pontifices, in catholica jugiter communione durantes, e cur igitur compassi non estis tantis fratribus vestris? cur non adiistis imperatorem? cur non Ecclesiæ causam et sacerdotii miserabilem decolorationem continuatis vocibus deservistis; allegantes nunquam de Pontificibus (2) nisi Ecclesiam judicasse; non esse humanarum legum de talibus ferre sententiam absque Ecclesiæ principaliter constitutis pontificibus; obsequi solere principes christianos decretis

a Sirm., quod. Vat. Is. cum Merl., qui.

b Sirm. et Thuan., decreverat minime communicare. D Mox, pro non tenere, codd. Ver. et Vat. Is. cum Merl., tenere, deleta negatione. Melius in Sirm., rannere.

c Quæsn. delet vocem viriliter, quam habent cum Merl. et Sirm. omnes nostri codd. Mox exercenda scripsimus cum Vind. Veron. et Sirm. Codd. Isid. exercenda præferunt. Quæsn. cum Merlino habet exercenda; solus vero addit cognoverunt. Ecce habuistis.

d Quæsn. cum Merl., iudiciis. Vat. Is., inducis. Melius Vind. et Sirm., iudiciis.

e Sic mas. Vind. et Ver. Exemplum Sirm. delet igitur. Quæsn., cur, inquam, compassi non estis tot fratribus.

f Quæsn., pro vocibus repentinis incursionibus, quæ ex omnibus nostris codd. ac etiam Thuan. aliisque vulgatis restitimus, substituit Christi. Mox, pro par-

(1) Vid. cap. 8 tituli precedentis.

(2) Dist. 96, Nunquam de Pontificibus.

A Ecclesiæ, non suam præponere potestatem; episcopis caput subdere principum solitum, non de eorum capitibus judicare: quibus Ecclesiæ conciliis, quæ synodo pellerentur; quid denique 369 commississent, ut sine ulla discussione rerum, tot Ecclesiarum præsumptus pro humano libitu, et secularis potestatis arbitrio pellerentur; inauditos, indiscussos, convictos non debere percelli, maxime cum novæ causæ et nova rerum facies apparet, ut rectores isti plebium f repentinis incursionibus pro mandata pœnitentiæ voluntate sacris dignitatibus privarentur; ex nulla causa veteri, ex nullo collegio reatus, nec participatione excusaret erroris jam ante damnati tæmori ens emvincique consortes, ut tanquam ex præterita definitione judicarentur obstricti: et ideo quia nullis ante B præcedentibus causis e recentes essent, cur ejicerentur, incurus qui illi essent, debere monstrari, et ecclesiasticis legibus, ut semper, oportere constare. Saltem vel pro vestro loco illorum duceretis miseris consulendam, formidantes in vobis quod in aliis cerneretis præter illum morem violenter admitti. Si crimine resparsi erant aliquo, ecclesiastica debuit examinatione cognosci.

CAP. IX. — Taceo b et ad solem apostolicam ex more deferri, ne nostra privilegia carere videamur. Satis sit ostendere, quid secundum regulas et Patrum canones facere deberetis: præcipue cum etiam ipsæ leges publicæ, ecclesiasticis regulis obsequentes, tales personas non nisi ab episcopis sanxerint judicari. Si vero de qualibet hæresi fuerant impetiti, tanto magis eos docuit ista cognoscere, qui et secundum religionis tenorem possent ista discutere, et habere pristinum, ex quo est christiana religio, pontificum judicandi: Aut catholici enim erant, aut hæretici, de quibus illa ludibria passim geruntur et atrocissima detestanda i serviebant. Si hæretici, prodi, discuti, 370 et legitime convinci modis omnibus debuerunt, et vel suis confessionibus, vel aliorum vocibus confutari. Taceo quia ad nos fuerat paterna consuetudine referendum, tantumque commune, quid fieri ecclesiastico jure convenerat. Si vero catholici probabantur, vos qui in eorum non solum depulsionem i con-

participatione, codd. Veron., participatio; melius Thuan. et Sirm.; participio.

e Sirm., retenti. Mox illi addidimus cum omnibus nostris mas. excusatioque codicibus.

f Quæsn. addit quod, minus recte. Dein adjecimus præcipue cum mas. Vind., Vat. Is., Sirm. et Merl.

g Sic iidem codd. Apud Quæsn., serviebant. Dein Veron. cum Sirm., debuerunt vel suis.

h Codd. Thuan., Vat. Is. et Sirm., cessatis. Melius alii cum Quæsn., cessatis, id est otiosi fuistis. Dein idem Quæsn., sed etiam hæreticos subrogatis, et communicare delegatis, indubitanter servatis hæreticis. Secuti sumus mas. Veron., Vat. Is. et Merl. Concinit etiam Sirm., nisi quod pro hæreticis mendose habet hæretici. Idem quoque habet mas. Vind., in quo solum corrupte legitur subrogatis pro subrogatis. Ozon. habet. sed etiam subrogatis communicare; Thuan., indubitanter hæreticis. Mox, pro succedentibus hæreticis, mas. Veron. et Thuan. habent tantum succedentibus. Vind. delet hæreticis. Sirm. habet succedentibus, sine hæreticis.

stis, sed etiam subrogatis communicare delegatis indubitanter hæreticis. Qui depulsis catholicis, succedentibusque hæreticis, non ignorastis causam fidei communionisque catholice per tantos antistites toto orbe perfectam: sed plene spemantes volentesque sine ulla discussione rerum, sine ulla synodali examinatione, sine ulla seculi apostolice reverentia, assensistis hæreticis, libenter habentes patienterque sinentes catholicos antistites inaudita prius et miserabili sorte detradi. Quis nisi a fide integra communionisque catholice putaretis errare, ad apostolicam sedem secundum scripta majorum, et sicut semper est factum, referre debuistis; sicut de Petro Alexandrino, vel de Antiocheno Petro^b, de Joanne et Paulo fecisse monstratur Aracius. Sed quoniam noveratis eos cum apostolica sede sentire, et quid apostolica sedes sua definitione censeret, per illos tantos ac tales episcopos constabat Orientales antistites nullatenus ignorasse, et per illos catholicæ atque apostolice communioni prodidisse contrarios, et ab eadem defecisse, cum illis non estis passione conjuncti, sed potius persecutoribus eorum societate^d connexi. Illi vobis synodus nunquam venit in mentem; et certe de personis, ut dictum est, nulla^e veteri lege constrictis. Illic nullo concilio non unius urbis, vel unius episcopi, sed totius Orientis^f Ecclesiam subit animum 371 vobis factum sacerdotali concilio debere curari. Sed homines, qui in contrariam partem toto proposito et toto reereserat^g affectu, concilia potius necessaria etiam studio declinastis; ne per eadem tale aliquid censeretur, quo vobis rebus eviderent ostentis et legitime confutatis, in hæreticorum non liceret venire consortium.

Cap. X. — Quid igitur de ignorantia prætentidistis, cum per totum Orientem catholicam fidem communionemque sinceram sedi apostolicæ congruentem, non solum cognovistis tot Pontifices videbatis, sed etiam usque ad extremum constantissime defendistis?

^a Oxon., a fide catholica, communionemque integræ.

^b Omnes nostri codd. cum vulg. ac Thuan. Quesnellus addunt de Joanne, et Paulo, nisi quod Vind. et Veron. omittunt, et Merl. cum Vat. Is. habet, de Joanne Pauloque. Quesn. cum solo Oxon., his vocibus expunctis, notavit: *Quæ duo nomina pariter omittuntur in epistola Gelasii ad Fan. tum magistrum, supra, c. 48, et leguntur in vulgatis ejusdem editionibus.* At Joannis nomen vel ipse in ea epistola exhibuit, Paulum vero nos restitimus cum omnibus nostris mss. ac etiam Thuanæo. Confer not. 14 in cap. 48.

^c Sirm., et ros. Dein, prodidisse scripsimus cum Sirm. et Thuan. Quesnellus, prodidisse. Veron., prodidisse.

^d Solum Quesn., connexis.

^e Mss. Thuan. et Veron. cum Vat. Is. habent veteris lege. Hinc forte orta est Quesnellus lectio? seu potius emendatio veteris offensæ lege. Præteritum lectionem Sirm. et Merl. Hic nimirum de catholicis sermo est, quis ut Acaciani damnarent, de cogendo concilio non cogitarant, tametsi ipsi nulla veteri lege, seu nulla anteriori synodi sententia, essent constricti, ut antea quidem dixerat c. 2. Dein cod. Vind., non unius episcopi.

^f Thuan., Ecclesia. Melius Sirm., Ecclesias.

^g Cum in veterioribus codd. legeretur ut in V. ind. et Veron. Quid illos vel, Quesnellus cum recentiori-

A Si nos non audieratis, quid de fide et communione catholica atque apostolica censeremus, illos aspicere debuistis, et aut sequi, si credebatis esse catholicos; aut apud apostolicam sedem potius accusare, si credebatis errasse. Quid illos jurat vel suo proposito illam tenuisse sententiam, an agnoscendo quid sedes apostolica deflueret? Aut igitur collegas et fratres de proximis in conspectu vestro, vel catholicos sequi debuistis, vel impetere, si credebatis errare; nec illis, a quibus nullo discrimine vexabantur, præbere consensum, donec veritas ex omnibus patefacta constaret, et regulariter de eis ecclesiastici iudicii forma præcederet. Si vero apostolice sedis regulam subsequendo, perspicietis illos hanc tenere constantiam, consequenter per illos, et quid nostra definitio contineret, non habuistis incertum, et illorum persecutoribus annuendo, a sedis vos apostolice, non ignorantes ejus sententiam, consortio retraxistis. Et adhuc dicitis ignorasse vos, quid sedes apostolica censuisset, cum ab illis sacerdotibus, catholica fide et communione pollentibus, non verbis aut litteris, sed personis presentibus, didicistis universa, et ab eadem vos proprio iudicio separasse videamini. Et adhuc dicitis synodum in unius hominis persona debuisse tractari, quæ in damnandis tantis pontificibus catholicis non quaesistis? Quibus autem vultis 372 ut de talium causarum relatione credamus: catholicis, an hæreticis? ab omni hæreticorum contagione discretis, an hæreticorum communione pollutis? Quis autem non videat illos esse catholicos, et ab omni hæretica peste prorsus alienos, qui a propriis urbibus detrusi, et in exilium sunt redacti; et eos qui superstitionibus catholicis successores fieri ausi sunt catholicos omnino non esse, sed aut Eutychianos manifestos, aut eorum sectatoribus communicantes?

Cap. XI. — Hæc pestis apud eos hodieque perdurat; siquidem cum Petro Alexandrino et cum Anibus codd. supplevit Quid illos dicitis vel. Magis placuit sufficere jurat cum mss. posterioribus Thuan. et Sirm. Mox Veron., an cognoscendo, Sirm. et Oxon. cum Merl., aut cognoscendo.

^b Sirm. et Veron., Sine vero.

^c Sirm. delat vos, et dein habet retrocessistis.

^d Ita Sirm. codex. Concinnant Vind., Veron., Thuan., Vat. Is. et Merl., nisi quod mendose pro pollentibus habent volentibus. Illic autem error emendatione, ut videtur, arbitraria correctus est in cod. Oxon., cujus lectionem Quesnellus recepit: *catholicam fidem et communionem colentibus.*

^e Tres nostri diversarum collectionum codices, Veron., Vind. et Vat. Is. 630, hic inserunt longum fragmentum epistolæ ad Dardanios, quæ superius describitur capite antecedenti, nimirum a verbis in fine capitis octavi: *Ecce agnoverunt in eorum professione, etc., usque ad illa paulo ante finem capitis noni: Neque nisi resipiscentes inde poterunt prorsus absolvi.* Hoc autem fragmentum non solum idcirco hic præmittimus, quia deest in mss. Oxon., Sirm. et Merlini, verum etiam quia præcedentia ac sequentia personæ secundæ et adhuc dicitis cum hoc additamento personæ tertie *Ecce agnoverunt* non videntur congruere. Illic porro cod. Sirm. habet dicitis etiam, Thuan., Dicitis etiam adhuc.

^f Quesn. inserit enim, delat nostri codd. et excusi.

tioceno Petro indifferenter, hi, qui catholicis successerant, communione permixti sunt, et successoribus utriusque Petri hodieque miscentur. His adde etiam illos, qui licet catholicis non successerint, tamen dum catholicis pontificibus haberentur, talium communione junxerunt. Hæc est illa mixtura, hæc est illa confusio, quæ per Orientem totum inter catholicam hæreticamque communionem nulla discretio est. Immo, qui discerni tentaverit, potius habetur hæreticus, persecutione percussus, exiliis et afflictione mulctatur. Restat ergo ut in hac colluvione cunctorum, sicut quisquis ab eadem separatus est, sinceræ communionis, et ideo catholicus comprobatur; ita quisquis illius detestandi commercii particeps invenitur, quantum a sincera communione, tantum a catholica atque apostolica sit remotus. Nec præterdat quisquam quod alicui forsitan evidentiori non communicasse vel communicare videatur hæretico. Quid enim juvat, si illi non communicet, et his tamen communione jungatur, qui ab illius non sunt communione diversi? Quod si eorum nulli communicavit, vel omnino non communicat, hic erit ille sinceræ, catholicæ, apostolicæque communionis et fidei: alioquin nullo modo poterit indiscretæ illius mixtionis insincerum vitare contagium. Hoc modo etiam ille vir bonus Acacius Antiocheno Petro, cui se palam non communicare jactabat, per alios sine ambiguo **373** communicasse delegitur. Neque enim ab omnium qui Antiocheno Petro communicabant, semet Acacius communione suspendit. Ac per hoc quid profuit, quod videri volebat illi palam non communicare, cui per suos complices subcisivæ communionis necebatur. Alexandrino Petro communicavit Acacius, sed donec advixit Antiochenus Petrus, qui utique post Acacianum cum Petro Alexandrino fœdus ininitum defunctus ostenditur, nunquam Antiocheno Petro Alexandrino Petrus communicare desivit.

CAP. XII. — Quod catholicorum continet relatio sacerdotum cæterorumque in catholica fide durantium, nec conscientiam potest latere totius Orientis. Et ut taceam quod per ipsum Zenonem imperatorem, qui utique Antiocheno Petro, quem introduxerat, et cujus sacerdotium comprobaverat, sine dubio com-

^a Sirm. cum Vind. et Veron., sed dum.

^b Quesn. cum solo ms. Oxon., discernere, et paulo post pellitur pro percussus.

^c Sirm. Veron. et Thuan., non communicasset.

^d Sirm., delet fide.

^e Ita nostri codd. cum Sirm. et Merl. Apud Quesn., commixtus sine communione.

^f Vat. Isid., et Sirm. omittunt quid.

^g Ita codd. Thuan. et Veron. cum Vat. Isid. et Merlin. Idem est in cod. Sirm., nisi quod antea pro per anfractus habet per infotos. Quesn., se docetur co recepto a communione ipse damnasse. Post pauca ms. Sirm., pontifices Orientales... in hæc ceciderunt.

^h Vind. et Veron., teneantur obstricti, nec inde possint. Sirm. quoque habet possint.

ⁱ Sirm., qui insincera communione sunt polluti. Thuan., qui sincera... positi. Melius Veron., qui in insincera... positi.

^j Sirm., non videntur. Mox Quesn., Restat ergo. Delevimus ergo cum præstantioribus codd. Vind.;

munione permixtus communicabat Acacius; plurimos diversarum urbium præsules possumus demonstrare quibus cum Antiocheno Petro communicantibus nihilominus communicabat Acacius, et per illos Antiocheno consequenter communicabat et Petro. Sed hæc apud Græcos facilis et inculpabilis putatur esse permixtio, apud quos nulla est veri falsique discretio; et cum omnibus reprobis volunt esse communes, in nulla monstrantur probitate constare. Hic autem ille est Petrus Antiochenus, quem nec per penitentiam ad catholicam communionem recipi etiam a sede apostolica poposcit Acacius. Ac per hoc quid queratur a nobis Acacium fuisse damnatum, cum hac professione præmissa, et per anfractus Antiocheni Petri recepta communione, se doceatur ipse damnasse. Ubi tamen non solum reus tenetur Acacius, sed et omnes pontifices Orientis qui pari modo in hæc recedere contagia, meritoque simili damnatione teneantur obstricti, nec inde possunt ullatenus expediri, nisi, dum supersunt, a talibus abstinendo. Nec nos oportet in talibus causis nisi illis credere qui aut omnino sciunt se ab hujus perfidiæ nexibus **374** divino beneficio servare discretos, aut his qui a perfidorum consortio recesserunt. Nam in perfidorum contagio constitutis quam fidem pro sinceræ communionis testificatione possumus adhibere, qui in non sincera communione sunt positi? Nec eorum testimonii nisi pro veritate poterimus, qui impugnantur falsitatibus veritatem. Restat ut non nisi illis credere debeamus qui ab omni contagione sunt liberi.

CAPITULUM LII.

^a Epistola Athanasii episcopi ad Epictetum Corinthiorum episcopum, contra eos qui de Domini incarnatione spiritu blasphemias diversa senserunt.

^b ATHANASIUS dilectissimo fratri et amabili consacerdoti EPICETEO in Domino salutem.

CAP. I. — Ego quidem putabam omne vaniloquium universorum qui ubique sunt hæreticorum cessasse ex ea quæ facta est in Nicæna synodo. Quæ enim in ea a Patribus secundum sanctas Scripturas exposita fides est, sufficiens est ad omnem destructionem totius impietatis et ad confirmationem piæ in Christo

Veron. et Sirm.

^c Hanc hujus epistolæ versionem præter codices hujus collectionis, invenimus etiam in exemplaribus additionum Isidorianæ collectionis, inter quæ contulimus ms. Vat. 1340. Hac versione usus est S. Leo in testimoniis subjectis epistolæ 165 ad Leonem Augustinum, eamque una cum sequentis Cyrillianæ epistolæ interpretatione ab ipso S. Cyrillo ad Sixtum papam missam S. Leonem in apostolicis scriptis reperisse coniecimus not. 5 in ep. 109, in qua ipsam Athanasii epistolam laudat, et ad Julianum Coensem Eutylichianis opponendam dirigit. Vide tom. I col. 1177.

^d Hanc solam inscriptionem, non vero titulum præcedentem, præfert codex Vind., qui habet Epicteto, sicut et alius codex Jesuitarum laudatus in novissima editione S. Athanasii.

^e Quesn., mea. Correctionem snppeditavit cod. Vat., quocum concinit Græcus textus.

^f Vind. ms., ad confirmationem autem piæ.

fidel. Et propter hoc et nunc quoque diversis factis A synodis tam in Gallia et Hispania quam in magna Roma, omnes qui convenerunt eos qui adhuc latent et sentiunt eadem quæ Arius sensit, Auxentium dico Mediolanensem, et Ursatium, et Valentem, et Gaium de Pannoniis, unanimitè, utpote ab uno spiritu moti, anathematizarunt, et scripserunt ubique propter hos tales, qui synodi sibi nomen ascripserunt, nullam synodum in catholica **375** Ecclesia nominari, nisi solam quæ in Nicæa facta est, quæ est tropæum adversus omnes hæreses, præcipue adversus Arianam, propter quam maxime tunc synodus congregata est. Quomodo ergo post tantam synodum dubitare aut queri aliquanti conantur? Si de Arianis sunt, nihil mirum si quæ contra se scripta sunt accensat: sicut et Pagani audientes *idola gentium esse argentum et aurum opera B factum esse sumentem carnem ex Maria; sed alterum esse Christum, et alterum Dei Verbum ante Mariam et ante sæcula Filium Patris? Aut quomodo Christiani esse possunt qui dicunt alium esse Filium, et alium Dei Verbum? Hæc fuerunt in gestis diversæ quidem dicta, unam autem mentem et eandem impietatem habentia*¹. Propter hæc disputabant et contendebant inter se invicem, qui gloriantur in confessione Patrum quæ in Nicæa facta est. Ego autem admiratus sum sanctam religionem tuam sic tolerasse et non compescuisse eos talia dicentes, nec fidem plam exposuisse eis, ut vel audientes quiescerent, vel contradicentes, ut hæretici aestimarentur. Quæ autem prædicta sunt, neque dicta, neque audita sunt apud Christianos, sed aliena omnimodo ¹ ab apostolica doctrina. Propterea igitur etiam ego quæ ab illis dicta sunt, scripta pro te in epistola feci, ut solum audiens videas in ipsis pravam confessionem et impietatem. Quamvis oporteret ² pluribus accusare et convincere stultitiam eorum qui ista senserunt; sed melius est hucusque esse epistolam, et nihil amplius scribere. Quæ enim ita manifeste monstrantur prava, tractari diutius et perscrutari non oportet, ne contendentes tanquam dubia putentur.

CAP. II.—Hæc ita scribo, lectis quæ apud sanctitatem tuam acta sunt gestis, quæ nec scribi utique debuerunt, ut nec memoria aliqua eorum in posterum fieret. Quis enim audivit talia unquam? aut quis docuit? aut quis didicit? *Ex Sion enim prodiet lex, et verbum Domini ex Jerusalem (Isaia II, 3)*. Hæc autem unde processerunt? quis infernus ea eructavit? Omnisio dicere corpus ex Maria Verbo Deitatis; aut quia Verbum in carnem et ossa, et capillos, et omne corpus translatum et mutatum est de propria natura. Quis autem audivit in Ecclesia omnino a Christianis, quod figura et non natura corpus indutus est Christus? aut quis in tantam impietatem delapsus est, ut dicat simul et sentiat, quod Deitas ipsa omnisio Patri circumcisa est, et imperfecta ³ ex perfecto facta est; et quod in ligno crucifixum est non fuerit corpus, sed ipsa creatrix substantia? quis autem audiens non ex Maria, sed ex propria substantia effecisse sibi corpus passibile Verbum; aut qualem Christianum existimet hæc dicentem? Quis autem hanc nefariam fecit impietatem, ut in huiusmodi cognitionem veniret, et ⁴ hæc diceret: quoniam qui dicit ex Maria esse Dominicum corpus, non jam Trinitatem, sed quaternitatem in Deitate sentit; propter eos qui sic sentiunt, ⁵ ut de substantia Trinitatis dicant esse carnem qua indutus est ex Maria Salvator? Unde autem qui-

dam iterum eructarunt impietatem similem supra-dictis, ⁶ ut dicant: non novellum esse corpus Verbi Deitatis, sed consepiternum ipsi per omnia fuisse, quoniam ex substantia sapientiæ constituit? ⁷ Quomodo autem ⁸ et dubitare ausi sunt qui dicuntur Christiani, si qui ex Maria processit Dominus, **376** Filius quidem substantia et natura Dei est: quod autem secundum carnem, ex semine David est et carne sanctæ Mariæ? ⁹

CAP. III.—Quid autem ita temerarii fuerunt, ut dicerent carne passum Christum? et crucifixum non esse Dominum, et Salvatorem, et Deum Filium Patris? Vel quomodo Christiani volunt nominari qui dicunt in hominem sanctum, sicut in unum prophetarum, advenisse Verbum, et non ipsum hominem factum esse sumentem carnem ex Maria; sed alterum esse Christum, et alterum Dei Verbum ante Mariam et ante sæcula Filium Patris? Aut quomodo Christiani esse possunt qui dicunt alium esse Filium, et alium Dei Verbum? Hæc fuerunt in gestis diversæ quidem dicta, unam autem mentem et eandem impietatem habentia ¹. Propter hæc disputabant et contendebant inter se invicem, qui gloriantur in confessione Patrum quæ in Nicæa facta est. Ego autem admiratus sum sanctam religionem tuam sic tolerasse et non compescuisse eos talia dicentes, nec fidem plam exposuisse eis, ut vel audientes quiescerent, vel contradicentes, ut hæretici aestimarentur. Quæ autem prædicta sunt, neque dicta, neque audita sunt apud Christianos, sed aliena omnimodo ¹ ab apostolica doctrina. Propterea igitur etiam ego quæ ab illis dicta sunt, scripta pro te in epistola feci, ut solum audiens videas in ipsis pravam confessionem et impietatem. Quamvis oporteret ² pluribus accusare et convincere stultitiam eorum qui ista senserunt; sed melius est hucusque esse epistolam, et nihil amplius scribere. Quæ enim ita manifeste monstrantur prava, tractari diutius et perscrutari non oportet, ne contendentes tanquam dubia putentur.

CAP. IV.—Sed hoc solum respondisse ad hæc et dixisse sufficiat: quod non sunt ista catholicæ Ecclesiæ, nec Patres ista senserunt. At ne in totum ex nostro silentio occasionem impudentem sibi malorum inventores acquirant, bonum est ut ex divinis Scripturis pauca commemoremus. Forsitan vel sic erubescerent quiescent a sordidis cogitationibus suis. ¹ Unde est vobis dicere, o qui tales estis, consubstantiale esse corpus Deitati Verbi? Ex hoc enim bonum fuerat inchoare, ut hoc fragili demonstrato, et omnia alia talia demonstrarentur. Ex divinis ergo

^a Ita cod. Thuan., Vind. et Vat., concinente Græco textu. Solutus Quesn. cum Oxon., omnes qui.

^b Ibidem e. dd. perperam, *Eorum qui putantur*; et postea *Patribus, qui propter*.

^c Ita iidem codices tres. Quesn. cum Oxon., *ex perfecta*.

^d Vat. delet hæc.

^e Thuan., *ut substantiæ*.

^f Ita Thuan. et Vat. Vind., *et dicant*; Quesn., *et dicunt*.

¹ Hæc usque ad asteriscum referuntur ex eadem ista versione a S. Leone nostro ad calcem epistolæ 465 ad Leonem Augustinum, et in eodem testimoniorum delectu, qui habetur supra cap. 41 hujus codicis.

² Ita hoc loco codd., *et pro etiam sumpto*. At apud Leonem, et supra c. 41, *vel dubitare*.

³ Codd. Vind. et Vat. addunt *ruentem*.

⁴ Vind., *apostolicæ doctrinæ*.

⁵ Cod. Thuan., *a pluribus accusari et convinci*.

⁶ Vind. ms., *Unde vobis dicere, qui tales*.

Scripturis non potest inveniri. Deum enim in humano corpore sui se dicunt; sed Patres in Nicæa congregati, non corpus, sed ipsum Filium dixerunt consubstantialem Patri, et **377** hunc quidem ex substantia Patris; corpus autem ex Maria esse confessi sunt ^a iterum secundum Scripturas. Si igitur negatis synodum Nicænam, ut hæretici ista inducitis; aut si vultis filii Patrum esse, nolite sentire præter illa quae ipsi scripserunt. Etiam ex hoc iniquitatem vos videre licet, si consubstantialia sit Verbum corpori de terra habenti naturam, consubstantialia autem Verbum Patri secundum confessionem Patrum, omnia ^b erit et ipse Pater corpori quod ex terra factum est. Et quid accusatis adhuc Arianos dicentes Filium esse creatum, cum dicatis ipsi etiam Patrem consubstantialem esse creaturis? Et ad impietatem alteram transeuntes, dicitis in carnem, et ossa, et capillos, et nervos, et in totum corpus conversum Verbum et mutatum a sua natura. ^c Aliquando enim dicitis evidenter ex terra enim factum esse. Ex terra enim osium et totius corporis natura est.

CAP. V. — Quæ igitur hæc tanta dementia, ut adversum vos ipsos repugnantes sitis? Omnia enim dicentes Verbum corpori, aliud adversum aliud significatis; quod autem in carnem conversum dicitis, ipsius Verbi mutationem arguitis. Et quis vos jam ultra toleret si vel sola ista dicatis? Nam ad impietatem supra omnes hæreses declinastis. Si enim omnia est Verbum corpori, superflua est Mariæ commemoratio, et non necessaria, cum potuisset et ante Mariam semper corpus existere, sicut est ipsum Verbum. Si igitur secundum vos omnia est corpori, quid necesse erat adventus Verbi, ^d ut aut suum omnia non indueret, aut mutatum de propria natura corpus fieret? non enim Deitas seipsam suscepit, ut etiam suum omnia indueret; sed nec peccavit Verbum, quod aliorum peccata liberavit, ut mutatum in carnem semetipsum ^e pro seipso offerret, et sacrificium seipsum libaret. Sed non est ita: ablit. *Abraham semen apprehendit* (Hebr. 11, 16), sicut dixit Apostolus unde debuit fratribus assimilari, et simile nobis corpus assumere. Propterea ergo necessaria verba Maria, ut ex ipsa hoc assumeret, et ut suum pro nobis corpus offerret. **378** Et hæc Isaias prophetizans os endi, dicens: *Eccæ Virgo* (Isaiæ vii. 14)

CAP. VI. — Gabriel autem mittitur ad ipsam non transitorie virginem, sed ad virginem desponsatam viro: ut ^f sponso ostenderet Mariam vere hominem fuisse. Et partus meminit Scriptura, et dicit: *Involvit puerum* (Luc. 11, 7). Et: *Bena sunt ubera e quæ suxit* (Luc. 11, 27). Et oblatum est sacrificium; quoniam qui natus est aperuit vulvam (Luc. 11, 23). Hæc autem omnia parturientis virginis erant indicia. Et Gabriel certissime evangelizavit ipsi, dicens non transitorie: *Quod nascetur ex te* (Luc. 1, 35); et non de foris inductum si corpus putaretur, sed *ex te*, ut ex ipsa naturaliter, quod natum est, esse manifeste credatur; et ^h hoc natura demonstrante, quia impossibile est virginem lac proferre, et impossibile est lacte nutriri corpus, et panis involvi non ante naturaliter natum. Hoc est quod circumcisum est octava die; hoc Simeon in manibus suscepit; hoc factum est infans, et crevit usque ⁱ ad tredecim annos, et ad trigentesimum annum venit. Neque enim, sicut quidam arbitrati sunt, substantia ipsius Verbi mutata, circumcisa est, quæ erat immutabilis et inconvertibilis, dicente quidem ipso Salvatore: *Videte quia ego sum, et non sum mutatus* (Malach. 3, 6). Paulo etiam scribente: *Jesus Christus heri, et hodie, ipse et in sæcula* (Hebr. xiii, 8). Sed circumciso corpori, et portato, et manducanti, et laboranti, et in ligno affixo, et passio, erat ^j impassibile incorporeum Dei Verbum. Hoc erat in sepulcro positum, quando ipse quidem perrexit *predicare his qui in custodia erant spiritibus* (1 Pet. iii, 19); sicut dixit Petrus: quod magis ostendit amentiam dicentium, Verbum in carnem et ossa mutatum. Quod si ita erat, non erat necessarium sepulcrum: ipsum enim per se isset corpus prædicare in inferno spiritibus. Nunc autem ipse perrexit prædicare, corpus vero involutum posuit Joseph in Golgotha (Joan. xix, 38); et ostensum est omnibus, quia non corpus erat Verbum, sed corpus erat Verbi. Et hoc palpavit Thomas (Joan. xx), postquam resurrexisse vidit a mortuis, et vidit in eo figuras clavorum, quos pertulit ipsum Verbum in suo corpore, dum crucifigeretur ^k. **379** Et cum posset prohibere non prohibuit, sed etiam propria sua faciebat, quæ erant propria corporis, Verbum incorporeum. Denique cæso corpore a ministro, ^l sicut ipsum patiens dicebat: *Quid me cædis* (Joan. xviii, 23)? et impassibilis.

^a Adhibimus iterum cum nostris codd. Vind. et V. t., concinente Græco καὶ τῆς.

^b Vat. addit ergo. Mox factum adiecit cum nostris codd. ac Thuan. etiam Quesnellii.

^c Sic nostri codd. cum Thuan. Quesnellus, *Aliquando autem dicitis ex terra.*

^d Addidimus ut cum ms. Vat., concinente Græco textu.

^e Quesn., *in seipso.* Emendavimus ope nostrorum codicum, quibus Græcus textus suffragatur. Mox pro *libaret* Vat. habet *liberaret.* Congruit Græcum exemplum, ex quo Latine: *et seipsum redimeret.*

^f Quesn., *sponso, id est, ex sponso,* ut via Græci textus præferat.

^g Ita Vind., Græco favente. Quoniam, *suxisti.*

^h Quesn., *Acc.* Emendationem præbere nostri

ⁱ Vetus interpres Græcum codicem habuit similem Segueriano, in editione Athanasii laudato, in quo scriptum fuerat *τρεικονταετηρίς, tredecim;* non vero *δωδεκαετηρίς, duodecim* annorum, ut alii codd. præferunt cum Luc. 11, 42.

^j Quesn., *impossibile esse incorporeum.* Delevimus esse cum ms. Vat., ac præterea unius litteræ mutatione emendavimus *impassibile* exigente Græco textu, atque contextu. Dein ex atroque nostro col. Vind. et Vat. adiecit *quidem.*

^k Uterque cod. addit *aspiciens* pro eo quod ex Græco habetur *dum illos corpori suo vidit affigi.* Postea autem Verbum uterque cod. addit *tanquam.*

^l Vat. ms., *sic ipse patiens,* ac dein *impassibilis.* Thuan. quoque habet *ipse,* et *impassibilis.* Sed ipsum, et *impassibile* legendum ex Græco, cum ad Verbum

sibile naturaliter dicebat: *Dorsum meum dedi ad verbera, et faciem meam non averti a confusione spatiorum* (Joan. 1, 6). Quæ enim humanitas patiebatur Verbi, hæc inhabitans Verbum ad se referebat, ut nos Deitatis Verbi participes esse possemus. Et erat admirabile; quia ipse erat patiens, et non patiens: patiens quidem, quoniam proprium ejus corpus patiebatur, et in ipso qui patiebatur erat; non patiens, propterea quia natura Deus manens Verbum est impassibile. Et ipse quidem incorporalis erat in corpore passibilis, corpus autem habebat in se Verbum impassibile, destruens infirmitates ipsius corporis. Faciebat autem hoc, et flebat ita, ut nostra ipse suscipiens, et offerens in sacrificium, destrueret, et suis jam nos operans faceret Apostolum dicere: *Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem: et mortale hoc induere immortalitatem* (1 Cor. xv, 53).

Cap. VII. — Absit autem, ut figurate ista facta sint, sicut quidam iterum arbitrari solent; sed vere, homine facto salvatore, totius hominis facta est salus. Si enim figurate Verbum erat in corpore secundum illos; quod autem figurate dicitur, phantasia est; invenitur opinione et salus hominum et resurrectio dicta secundum impiissimum Manichæum. Sed non per phantasiam est salus nostra nec corporis solum, sed totius hominis, animæ et corporis vere salus facta est in ipso Verbo. Humanum enim erat corpus, vere naturaliter ex Maria secundum Scripturas divinae, et verum erat corpus Salvatoris. Verum autem erat, quia simile erat nostro; soror etenim nostra fuit Maria, quoniam ex Adam omnes sumus; et hoc nunquam aliqui dubitarit, recolens quæ scripsit Lucas. Postquam enim resurrexit a mortuis, arthimantibus quibusdam non in corpore ex Maria videri Dominum, sed pro ipso spiritum videri, dicebat: *Videte manus meas et pedes, et vestigia clavorum, quia ego ipse sum. Palpate et videte, quia spiritus carnis et ossa non habet, sicut me videtis habere* (Luc. xxiv, 39); et hæc dicens ostendit eis manus suas et pedes. Ex quibus confutari possunt iterum qui auri sunt dicere, **380** in carnem et ossa mutatum esse Dominum. Non enim dixit: *Sicut me videtis carnem esse et ossa, sed habere*: ut non ipsam Verbum in hæc mutatum esse credatur, sed ipsum in his, et ante mortem, et post resurrectionem esse credatur. His ergo ita probationem habentibus, superfluum est jam alia tractare, et scrutari aliquid de ipso corpore, in quo erat Verbum inconsubstantiale Deitatis, et ex Maria vere progenito, et ipso Verbo nequaquam in carnem et ossa mutato sed carnem facto. Quod

A autem a Joanne dictum est: *Verbum caro factum est* (Joan. 1, 14), hæc habet intelligentiam, sicut similitudine hoc poterit inveniri; scriptum est enim a Paulo: *Christus pro nobis factus est maledictum* (Gal. iii, 13); et quemadmodum non hoc ipsum factus est maledictum, sed quia pro nobis assumpsit maledictum, dictum est maledictum factum esse; sic et caro factus est, non mutatus in carnem; sed quia pro nobis carnem assumpsit, et factus est homo. Quod autem dixit: *Verbum caro factum est* (Joan. 1, 14), simile est iterum dicere: *Homo factus est*: secundum quod dictum est in Joel: *Effundam de spiritu meo super omnem carnem* (Joel ii, 28); non enim usque ad animalia erat promissio, sed in hominibus est, propter quæ etiam ipse Dominus homo factus est.

Cap. VIII. — Hoc autem dicto hæc habente intelligentiam, profecto reprehendant se omnes qui putarunt ante Mariam esse carnem quæ ex ipsa est; et ante hæc aliquam habuisse animam humanam Verbum, et in ipso ante adventum semper fuisse. Desinant autem et illi qui dixerunt carneem mortis non esse carnem, sed eam immortalis esse naturæ. Si enim non est mortuus, quomodo Paulus tradidit Corinthiis, quod et ipse accepit: *Quod Christus mortuus est pro peccatis nostris secundum Scripturas* (1 Cor. xv, 3)? Aut quomodo omnino resurrexit, si non est mortuus? Erubescant autem maxime qui omnino ita cogitarunt, posse fieri pro Trinitate quaternitatem, si dicatur esse ex Maria corpus. Dicunt enim: Si dicamus consubstantiale corpus Verbo, manet Trinitas, nihil extraneum in ipsam afferente Verbo; si vero humanam dicamus corpus necessario existens extraneum secundum substantiam corporis, et sit in ipso Verbum; erit pro Trinitate quaternitas propter corporis adjectionem. Hæc ita dicentes non **381** intelligunt, quemadmodum in seipsos incident. Nam etsi non ex Maria dicatur corpus, sed consubstantiale ipsi Verbo; nihilominus, quod simularunt, ne forte ut sapientes poterint secundum suum intellectum, ostendantur dicentes quaternitatem: sicut enim Filius secundum Patres omomission est Patri, et non est ipse Pater, sed Filius, ad Patrem dicitur omomission: sic et consubstantiale corpus Verbi non est ipsum Verbum, sed aliud a Verbo. Cum autem aliud sit, erit secundum ipse, ipsorum trinitas, quaternitas. Non enim vera et specialiter perfecta atque indivisa trinitas recipit adjectionem; sed hæc quæ est, quæ ab illis est intellecta: et quomodo adhuc Christiani alium præter eum qui est Deus adveniunt?

referantur; ubi tamen sicut *ἄνθρωπος* masculini generis est, ita *ἀνθρώπος* eodem genere scribendum fuit.

^a Ita nostri codd. Apud Quæsn., quod.

^b Vat. delet iterum.

^c Vind. omittit erat corpus.

^d Ita duo nostri codd. ac Thuan. Quæsnelli, approbante Græco exemplo. Apud illum, post mortem.

^e Quæsn., si per similitudinem. Nostri codd. cum Græco concludunt.

^a Idem Quæsn., etiam. Correximus cum ms. Vat. Dein Vind., *Et quia Christus mortuus est.*

^b Quæsnellus, *ita cogitarunt posse fieri pro Trinitate quaternitatem introducentes, si. Emendavimus ita cum Vat., et alia interpunctione inducta, quæ conuenit cum Græco, deleuimus introducentes cum utroque nostro codice.*

^c Quæsn., *necessario existit extraneum... ut sit in ipso. Græco affinis visa est lectio codicis Vat. l. a Vind., necessario existente... ut sit.*

CAP. IX. — Iterum enim et in alio commento licet eorum insipientiam pervidere, si propter quod est et dicitur in Scripturis ex Maria esse et humanum corpus Salvatoris, putant pro trinitate quaternitatem dici, quasi facta adjectione propter corpus; multum errant facturam coequantes factori, et suspicantes posse Deitatem àliquid adjectionis accipere: et ignorant quia non propter adjectionem Deitatis Verbum caro factum est, sed ut caro resurgat; neque ut melioraretur Verbum processit ex Maria, sed ut humanum genus liberaret. Quomodo igitur putant ut liberatum corpus per Verbum, et vivificatum, in Deitatem Verbo faciat adjectionem? Magis autem ipsi humanitati adjectio magna facta est ex Verbo, in ipsa communionem et unitiōnem. Ex mortali enim factum est immortale, et ex animali factum est spirituale, et ex terrā factum, cœli portas transgressum est. Trinitas vero, et assumente Verbo corpus ex Maria, trinitas est; non accipiens adjectionem, neque diminutionem; sed semper perfecta est, et in Trinitate Deitas una cognoscitur: et sicut unus Deus in Ecclesia prædicatur Verbi Pater. Ex hoc autem jam conticescant et qui aliquando dixerunt eum qui ex Maria processit non esse ipsam Christum et Dominum Deum. Si enim non Deus erat in corpore, quomodo statim procedens ex Maria vocatur Emmanuel, quod interpretatur nobiscum Deus (Matth. 1, 23)? Quomodo autem et Paulus, si Verbum non erat in carne, ad Romanos scribebat: *Ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia benedictus Deus in sæcula* (Rom. ix, 5). Constituteant ergo et qui ante negabant crucifixum esse Deum, errasse se, **382** ac quiescentes sanctis Scripturis et maxime Thomæ, qui posteaquam vidit in ipso clavorum vestigia, exclamavit: *Dominus meus et Deus meus* (Joan. xx, 28). Cum enim Deus et Dominus gloriæ esset, Filius erat in gloria, affixo et exonorato corpore; corpus vero patiebatur dam percuteretur in ligno et fluebat de ejus latere sanguis et aqua. Templum enim Verbi erat plenum Deitatis; propterea igitur sol videns Creatorem suum, injuriato corpore, tolerantem, radios suos subtraxit et obscuravit terram. Ipsum autem corpus habens naturam mortalem, ultra suam naturam resurrexit, propter habitans in se Verbum, et desit quidem de naturali corruptione; induens autem quod supra hominem est, Verbum, indumentum factum Verbi factum est incorruptum.

CAP. X. — De eo autem quod falluntur et dicunt, quod sicut in unumquemque prophetarum factum

* Sic Vind. concinente Græco. Quesnellus, in *Deitate*.
 b Quesn., *facta est immortalis*, et similiter sequentia. Ad codicum fidem neutro genere textum exigimus.

c Val., *ad acquiescendum*.
 d Quesn. addit *et dixit*. Delevimus cum ms. Vind. et Græco textu.

e Quesn., *quod erat de naturali*. Expunximus quod erat auctoritate nostrorum exemplarium. Codex Vind., qui de naturali. Scripsimus quidem cum ms. Val.

est, ita et in unum aliquem hominem ex Maria venit Verbum, superfluum est disputare; manifesta est enim dementia eorum, et indubitata reprehensio. Si enim ita venit, quare hic ex virgine, non ex viro similiter et muliere? sic enim unusquisque sanctorum natus est; aut quare ita veniente Verbo, non uniuscujusque mors dicitur pro nobis facta, sed istius sola? Cur autem per unumquemque prophetarum adveniente Verbo dicitur de hoc solo qui ex Maria natus est, semel in fine sæculorum adveniente? Aut quare, veniente eo, sicut venit in prioribus sanctis, alii quidem omnes mortui nondum resurrexerunt; qui autem ex Maria, solus tertia die resurrexit? aut cur similiter aliis veniente Verbo, dicitur solus ex Maria Emmanuel, corpore pleno Deitatis nato ex ipsa? Emmanuel enim interpretatur nobiscum Deus. Aut quare, si ita venit, manducante unoquoque propheta, et bibente, et laborante, et moriente, non dicitur sicut ipse manducans, bibens, laborans et moriens; sed de solo qui ex Maria est? Quæ enim patiebatur hoc corpus, hæc quasi ipso patiente dicta sunt, et cum de aliis omnibus dictum sit solum, nati sunt et creati; de eo qui ex Maria est solo dictum est: *Et Verbum caro factum est* (Joan. 1, 14). Ex quibus ostenditur, quia ad alios quidem omnes factum est verbum prophetandi gratia, ex Maria autem ipsum Verbum in semetipso carnem assumens, processit homo; natura quidem et substantia Verbum erat Dei, secundum carnem autem, **383** ex semine David, et carne Mariæ factus est homo, sicut Apostolus dixit. Hunc Pater demonstrabat in Jordane, et in monte dicens: *Hic est Filius meus dilectus, in quo bene mihi complacui* (Matth. xvii, 5).

CAP. XI. — Hunc Ariani quidem negaverunt, nos autem agnoscentes adoramus: non dividentes Filium et Verbum, sed ipsum Verbum scientes esse Filium, per quem universa facta sunt, et nos liberati sumus. Propter quod admirati sumus quomodo in vobis omnino de rebus manifestis facta contentio est. Sed gratias Deo, quia quantum contristati sumus lectis gestis, tantum gratulati sumus in fine; quia cum concordia discesserunt et pacifici facti sunt, et consenserunt in confessione piæ et rectæ fidei. Propterea igitur, et post multa ante tractata cogitavi hæc pauca scribere, æstimans, ne forte ex taciturnitate pro lætitia, tristitia nasceretur his qui causa concordia nobis lætitiā præstiterunt. Deprecor itaque ante omnia tuam sanctitatem, et iteram audientes universos, ut hæc bona mente suscipiant;

f Cod. Thnan., non dicitur, sed de hoc solo.

g Sic nostri codd. et Græco. Quesnellus, non resurrexerunt.

h Voces ex ipsa a Quesn. tractatæ post enim, cum nostris codd. et Græco huc revocavimus.

i Val., hominibus.

j Sic Val., concinente Græco. Quesn., complacuit,

k Particulam autem ex nostris mss. inseruimus.

l Val., pacificati sunt.

et si quid deest ad instructionem religionis, corrigant, et me scire faciant; sin vero, ut pote ab ignaro, a sermone nec digne, nec perfecte scriptum est, veniam tribuant nostram in loquendo infirmitati. Saluta cunctos fratres nostros. Te omnes qui nobiscum sunt plurimum salutant ^b.

384 CAPITULUM LIII.

^c *Epistola Cyrilli episcopi Alexandrini ad Joannem Antiuchenum episcopum, contra eos qui de eo prava in fide finxerunt; et de epistola ATHANASI ad EPICETUM, et formula fidei.*

CAP. I.—*Latentur caeli et exsultat terra (Psal. xcv, 11); solutus est enim medius paries septis, et cessavit illud quod efferebat tristitiam, et totius dissensionis sublata est via, omnium nostrum Salvatore Christo suis Ecclesiis pacem praestante; provocante ^d et hortante nos ad hoc ipsum plerimum et Deo amantissimorum principum nostrorum instantia, qui patrum suorum religionis aemuli existentes, veracem, et laconcessam, et rectam in suis animis conservant fidem; egregiam autem faciunt sollicitudinem pro sanctis Ecclesiis: ut inenarrabilem habeant sempiternam gloriam, et suum imperium dignum ^e omni laude conservent. Qui us et ipse omnium virtutum Dominus ditissima manu distribuit bona, et praestat obtinere resistentes, et donat victoriam veritati. Nec enim mentitur, dicens: Vito ego, dicit Dominus, quoniam eos qui me glorificant glorificabo (1 Reg. II, 30). Adveniente igitur nunc Alexandriam domino meo venerabili fratre Paulo, laetitia repleti sumus, et valde necessario, ut pote tali viro mediatore, et de his laboribus et causis quae vires ^f excedunt, animose volente disputare: ut diaboli vincat invidiam, et conjungat divisa, et quae in medio fuerant inter haec aspersa scandala, auferat, et corruet concordia et pax Ecclesias, quae sunt et apud nos, et apud vos constitutae. Quemadmodum enim divisa sunt, superfluum est ^g dicere; oportere autem arbitror ea loqui et sentire quae decent pacis tempora. Gavisus sumus*

^a *Quesn., sermone minus apto scriptum est nec digne, nec apte; veniam, repugnantibus nostris codicibus.*

^b *Idem addit Vale: ignorant nostri codd. et Graecus textus.*

^c *Exstat haec hujus epistolae antiqua versio in iisdem mss. collectiombus in quibus praecedens; ac ex his primum a Crabbo edita fuit, atque Chalcedonensi inserta act. I. Istam vero ab editoribus Romanis ad Graecum textum exactam et emendatam posteriores Conciliorum editiones receperunt.*

^d *Voces et hortante ex nostris codd. Vind. hujus collectionis, et Vat. 1340 additionem hujus. supplivimus. Cod. Thuan., provocantibus n.s. . . principum nostrorum dictis. M. x in Vind. deest instantia, pro qua voce cod. Vat. habet gloria.*

^e *Addidimus omni cum nostris codd.*

^f *Quesn. addit nostras: delevimus cum Vat. et vulg. Conc. Dein ille ante diaboli inseruit Deus: expunximus cum cod. Vind., suffragante etiam Graeco textu.*

^g *Sic codd. Vind., Thuan. et Crab. Quesnellus, enarrare.*

^h *Vox religiosi addita ex codd. nostris, atque Thuan. Quesnelli. Mox Oxon., qui fere leviter. Vat., qui fere*

igitur occurso et notitia memorati ^h religiosi viri, qui vere et non leviter se laborare putabat, **385** ut persuadeat nobis Ecclesias oportere conjungere et adunare ad pacem, et eorum qui nobis adversa sentiunt, dissipare ridicula, obscurare autem et bebettare adhuc malignitatis ⁱ diaboli stimulum. Invenit autem nos ita paratos ^j ad hoc, ut omnino nullum laborem sustineamus. Meminimus enim Salvatoris nostri, dicentis: *Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis (Joan. xiv, 27)*. Docti enim sumus dicere in orationibus ^k: *Domine Deus noster, pacem da nobis; omnia enim reddidisti nobis (Isa. xxvi, 12)*. Si quis igitur fiat particeps hujus a Deo tributae pacis, inops non erit omnis boni. Quoniam ergo superflua et nullis ex causis Ecclesiarum dissensio facta est, nunc maxime ^l plenius docti sumus et cognovimus, domino meo venerabili Paulo episcopo chartam nobis proferente irreprehensibilem habentem fidei confessionem; et hanc ipsam chartam confectam esse ^m astringit et confirmat a tua sanctitate et a venerabilibus illarum partium episcopis. Quae conscriptio ita continetur, et ipsis verbis hic adiungitur ⁿ in hac epistola nostra.

CAP. II.—*De partu autem divinae genitricis Virginis, quemadmodum sentiamus et dicamus de humanitatis assumptione unigeniti Filii **386** Dei, ^o necessario, non partem aliquam addentes, sed plenissima satisfactione et ratione speciali a principio, et de divinis Scripturis et traditione sanctorum Patrum suscipientes ^p et docti breviter dicimus, nihil prorsus addentes in sanctorum Patrum conventu et synodo Niceni concilii expositae et expressae fidei; sicut enim praediximus, ad omnem suavitatis scientiam, et universae haereticae et pravae doctrinae abdicacionem. Dicimus autem non temere audentes de incomprehensibilibus, sed confessione propriae infirmitatis excludentes ^q eos qui oboriri volunt, in quibus ea cogitamus quae sunt ultra hominem.*

^r *Constatemur igitur Dominum nostrum Jesum Christum Filium Dei unigenitum, Deum perfectum et homi-*

non leviter . . . putavit. Legendum cum vulg. Conc., qui forte non leviter.

ⁱ *Vat., diabolicae.*

^j *Quesn., ad pacem. Praetulimus nostros codd. atque Thuanicum q. s. u. Quesnelli.*

^k *Cod. Vat. cum vulg. Conc. addit nostris.*

^l *Adjecimus plenius cum mss. Vind., Thuan., Vat. et Crab.*

^m *Ita nostri codd. Apud Quesn., astringente et confirmante.*

ⁿ *Ms. Vat., huic epistolae nostrae.*

^o *Adverbium necessario omnes nostri codd. ac etiam Thuan. et Crab. suppeditaunt.*

^p *Thuan., sufficienter edocui.*

^q *Vat., eos cogitatus. Mox, pro oboriri, vulg. Come., adesseri nos.*

^r *Quesn. hanc notam appendit. Hanc fidei confessionem, quam Cyrillus irreprehensibilem in hac epistola appellat, non recentem tunc fuisse, sed jam usque a concilio Ephesini temporibus conditam et publicatam a Joanne Antiucheno, docet nos hujus episcopi epistola suo saepe synodi nominis missa ad imperatorem Theodosium per Joannem comitem, qui jussu imperatoris ab utraque parte fidei confessionem erexit, dum adhuc episcopi Ephesi residerent. Illi enim epi-*

nam perfectum ex corpore et anima rationali, ante saecula quidem de Patre natum secundum Deitatem, in novissimis vero temporibus eundem ipsum propter nos et propter nostram salutem de Maria Virgine secundum humanitatem; consubstantium vel consubstantialium Patri secundum Deitatem, consubstantialium nobis secundum humanitatem; duarum enim naturarum unitio facta est: propter quod unum Christum, unum Dominum confitemur. Secundum 387 hanc incomparabilis unitatis fidem confitemur sanctam et divinam generatricem Dei Virginem. Propter hoc etiam Dei ex ea Verbum incarnatum, et humanitatem sumpsit, et ex ipso conceptu adunasse sibi templum quod ex ipso assumpsit. Evangelicas autem et apostolicas voces de Domino nostro nominum veras: aliquas quidem communes facientes tanquam in una persona, aliquas autem dividentes tanquam ex duabus naturis: et illas quidem quas Deo conveniunt secundum Deitatem Christi; humiles vero secundum humanitatem ipsius tradentes.

CAP. III. — Illis ergo cognitis sacris vocibus vestris, et sic vos sentientes cum cognovissemus: Unus enim Dominus, una fides, unum baptisma (Ephes. iv, 5); glorificamus omnium Salvatorem Dominum Deum, invicem congratulantes, quoniam Scripturis, quas a Deo inspiratae sunt, et traditioni sanctorum Patrum convenientem habent fidem, quae apud nos et apud vos: sunt Ecclesiae. Quoniam igitur intellexi quosdam qui amant ex more suo vituperare, et

atola, quae opera Patris Lupi prodit, cap. 17 Ephesios collectionis incertam legitimus eandem prorsus fidei confessionem quae in epistolis de pace tam Cyrilli quam Joannis postmodum locum habuit. Cujus rei testem insuper habemus Alexandrum Hierapolitanum in epistola ad Theodoretum, quae ejusdem collectionis cap. 96 habetur. Scilicet cum de pace componenda inter Orientales et Aegyptios actum est, nec Cyrillus nec Joannes quidquam recantare circa fidei capita voluerunt: quoniam Cyrillus sua non nihil molliuit et exposuit; at Joannes, quam olim ab initio dissidi obtulerat imperatori fidei suae professionem, hanc eandem sufficere contendit, nec aliam a se extorqueri passus est: graviter interim conquestus, quod quae de aliis capitibus in eadem ad imperatorem epistola scripserat, a Paulo Emeseno fuerint mutata. Hoc praetera ex laudata Alexandri Hierapolitani epistola discimus, Theodoretum style esaratam esse priorem illam Joannis epistolam confessionemque fidei, quae illius pars praecipua est. Nimirum totius Orientalis diocesis os manumque fuit Theodoretus. Haecenus Quenellus. Licet vero eadem fides quae a Joanne Antiocheno concilio Ephesini tempore condita, et ad imperatorem Theodosium directa, exhibetur in collectione P. Lupi (Tom. IV Conc. Ven. edit., col. 277) cap. 17 inserta, inveniatur in hac fide, quae paci componendae causam dedit; additam tamen in fine recepit catholicam doctrinam expressius declarans, quod eo cap. 17 nequaquam reperies; ac praetera omnia fuerunt ea quibus eundem cap. 17 praeter fidem S. Cyrillus ejusque anathematismi porrelebantur: quae de re Alexander Hierapolitanus S. Cyrillo Iulensisissimus in epistola ad Theodoretum laudatæ collectionis cap. 96 conquestus est. Nullam autem Joannis Antiocheni querelam hac in re invenire potuimus. Neque Paulo Emeseno succurrere potuit, quod quae in aliis capitibus in epistola ad imperatorem Joannes scripserat, in aliis litteris ad Cyrillum mutasset; neque enim Paulus per se, sed ipse Joannes mutationem inlaxit, cum praeter-

ut velut crabrones agrestes circumstrepere, et molestum oraculo contra me verba, eo quod dixerim de consue advenisse, et non de sancta Virgine sanctum corpus Christi: oportere arbitratus sum pauca super hoc ad eos dicere. O stulti, et solum calumnias movere scientes! quomodo ad hoc consilium delecti estis, et tanta stultitia egrotastis? Oportebat enim, et valde oportebat sperte vos intelligere, quoniam post omnia nobis quod pro fide est lactamen advenit, affirmantibus quoniam sancta Virgo divini partus est genitrix. Sed si dixerimus de caelo, et non ex ipsa sancta natum esse corpus omnium nostrum Salvatoris Domini, quomodo eam dicimus genitricem Dei? quem enim omnimodo peperit, nisi est illud verum, quod peperit secundum carnem qui est Emmanuel? Deridantur igitur qui de me ista garriverunt; non enim mentitur beatus Isaias propheta dicens: Ecce virgo in utero concipiet, et pariet filium, et vocabitis nomen ejus Emmanuel, quod interpretatur Nobiscum Deus (Isa. vii, 14; Matth. i, 23). Verum quoque testatur et sanctus 388 Gabriel ad eandem beatam Virginem dicens: Noli timere, Maria; invenisti enim gratiam apud Dominum. Ecce concipies in utero, et paries filium, et vocabis nomen ejus Jesum; ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum (Matth. i, 20).

CAP. IV. — Quando autem dicimus de caelo et de superis Dominum nostrum Jesum Christum, non

missa Cyrilli, et anathematismorum ipsius condemnatione, quae priori epistola erat inserta, Nestorii errorumque ejus proscriptionem in litteris ad Cyrillum palam exposuit: unde a memorato Alexandro Hierapolitano perstringitur apud P. Lupum c. 93. Vides igitur non priorem fidei professionem sufficere putari Joannes, qui alia fidei addidit; quod caetera vero capita, alia praeterivit, alia substituit.

• Vulg. Conc. ex Graeco addunt unum Filium. Ita etiam in collectione P. Lupi cap. 17. Dein pro generatricem eund. Thuan. habet genitricem. Vulg. Conc. cum Graeco textu: sanctam Virginem Dei genitricem, propter quod Deus Verbum incarnatum et humanitatem assumpsit, et ex ipso conceptu univit, etc. Vind., Virginem. Confitemur hoc, quod Dei Verbum incarnatum est.

• Sequentia hujus fidei addita sunt, quippe quae in Joannis epistola ad imperatorem Theodosium apud P. Lupum c. 17 non leguntur.

• In integra Joannis epistola ad S. Cyrillum hujus fidei subjicitur expressa condemnatio Nestorii et errorum ipsius, nec non consensus in ordinationem Maximiani, qui Nestorio deposito ad Constantinopolitanam sedem promotus fuerat.

• Quaes. addit acquiescant, repugnantibus nostris eodd. et Graeco textu.

• Sic Vat. et Crab. cum Graeco. Apud Quesn., interrogari. Mox pro crabrones Vind. acrabrones, Vat. acrabones.

• Vocem sanctum ex eodd. Vat. et Crab. cum Graeco inseruimus.

• Solus Quesn. quid. Alias, quae pro quem.

• Sic Vat. et vulg. Conc. cum Graeco textu. Quesn., de his verbis ita garrivat. Mox idem Vat., non enim mentitus est.

• Cod. Vind., salvabit.

• Quesn. addit venisse: delevimus cum Vind. et vulg. Conc. ac Graeco textu.

tanquam de caelo deposita sancta ejus carne, talia dicimus; sed sequimur magis mirabilem Paulum clamantem aperte: *Primus homo de terra terrenus, secundus homo de caelo caelestis* (I Cor. xv, 47). Memorandum autem et ipsum Salvatorem dicentem: *Nemo ascendit in caelum, nisi qui descendit de caelo, Filius hominis* (Joan. iii, 13) ^a. Natus est enim secundum carnem, sicut paulo ante praedixi, de sancta Virgine; et quoniam qui de caelo et de superioribus advenit, Deus Verbum, *exinavit semetipsum formam servi accipiens* (Philip. ii, 7); appellatus est Filius hominis, manens quod erat, hoc est, Deus (immutabilis enim et inconvertibilis est secundum naturam); tanquam jam unus intellectus cum propria carne, dicitur descendisse de caelo. ^b Appellatus est etiam homo de caelo perfectus, cum esset etiam idem in Deitate perfectus, idem ipse in eadem humanitate perfectus, et tanquam in una persona intelligendus; unus enim Dominus Jesus Christus, etsi naturarum differentia non ignoretur, de quibus inenarrabilem unionem actam fuisse sentimus ac dicimus. Eos autem qui dicunt quoniam temperamentum, aut confusio, aut conspersio facta est Dei Verbi ad carnem, d'guetur tua sanctitas refrenare. Forsitan enim esse quosdam non aubigo, qui haec de me jactitent, tanquam garricutes ac dicentes. Ego autem in tantum ab his longe sum, ut nihil tale sentiam: usque adro, ut insanire putem eos qui hoc de me suspirati sunt, quod omnino mutationis adumbratio accidere potest circa divini Verbi naturam. Manet enim id quod semper est, et non mutatur, nec unquam mutabitur, nec suscipiet mutationem. Impassibile enim ad hoc Dei Verbum esse confitemur universi; ^c tamen sapientissime ipse disponens mysterium. **389** Video in propria carne passiones quae acciderunt. Eadem et sapientissimus Petrus: *Christo*, inquit, *pro nobis passus in carne* (I Petr. iv, 1); et non ^d in natura inenarrabilis Deitatis. Ut enim ipse omnium salvator esse credatur secundum dispositionem propriam, in se, ut dixi, propriae carnis revocat passiones; quale est illud secundum prophetam vocem praedictum, tanquam ex ipso intelligendum: *• Dorsum meum dedi ad flagella, et maxillas meas ad verbera; faciem autem meam non averti a confusionibus sputorum* (Isa. l, 6).

CAP. V. — Quoniam autem sanctorum Patrum doctrinis obtemperantes ubique sumus, maxime autem beati et per omnia laudabilis nostri Patris Athanasii

^a Quesn. addit qui est in caelo. Delet cum Graeco idem codd.

^b Sex voces sequentes ex nostris codd. Graeco textu exigente adjecimus.

^c Clarius in Vulg. Conc. ex Graeco: *tametsi sapientissime ipse disponens mysterium sibi eas attribuere perspicitur, quae carni passiones proprie acciderunt.*

^d Vat. codd. cum Crab. delet in.

^e Sic codd. Vind. et Crab. Apud Quesn., *Dorsum meum, inquit, dedi.*

^f Vulg. Conc. cum Graeco, *ambigat.*

^g Vat. addit *transferendo terminos aeternos.*

^h Ita uterque ins. codex. Alias, *Mysiam*. Ques-

praecepto, de his omnino aliquid foras eicere recusantes, discat quidem tua sanctitas, et nullus alius societur. Possissem autem etiam illorum plura verba, quibus meis dictis fidem adhiberem, si non prolixitatem scriptorum revererer: ne ex hoc ipso fieret horribile. Nullo autem modo patitur a quibusdam concenti diffiniam fidem, sive fidei symbolum, a sanctis Patribus nostris qui apud Niczam conveniunt illis temporibus, nec permittitur aut nobis, aut aliis, mutare aliquod verbum ex his quae ibi continentur, aut e unam syllabam imutare, memores ejus dicentis: *Ne transferas terminos aeternos, quos posuerunt patres tui* (Prov. xxii, 28): non erant enim ipsi loquentes, sed Spiritus Dei et Patris, qui procedit quidem ex ipso, non est autem alienus a Filio secundum essentiam rationem. Et ad hoc nos eorum sanctorum qui mysteria tradiderunt, dicta confirmant; in Actibus enim Apostolorum scriptum est: *Venientes autem circa Mactem tentabant in Bithyniam ire, et non permisit eos Spiritus Jesus* (Act. xvi, 7). Scribit etiam et venerabilis Paulus: *Qui enim in carne sunt, Deo placere non possunt; vos autem non estis in carne, sed in spiritu, si tamen Spiritus Dei habitet in vobis: si quis autem Spiritum Christi non habet, hic non est ejus* (Rom. viii, 9). Quando autem quidam qui consueti sunt quae recta sunt pervertere, meas voces deviare et austrahere aestimant ad id quod eis videtur, non miretur hoc sanctitas tua, sciens quoniam qui sunt ab omni haeresi, ex divinis Scripturis erroris sui colligunt causas; et ea quae per Spiritum sanctum recte dicta sunt, malignitatibus mentis suae corrumpentes, propriis **390** capitibus suis ignis inexstinguibilis exhauriunt flammam. Et quoniam cognovimus quod et ad beatum Epictetum epistolam per omnia laudabilis Patris nostri Athanasii rectam fidem habentem, immutantes eam ediderint, et hiuc quasi ladi plurimos, propter hoc necessarium et utile intelleximus et fratribus nostris edere de antiquis exemplaribus, quae apud nos sunt bene explanata, et similia tuae venerabilitati dirigere.

1 Formula libelli fidei sub eodem capitulo.

Ego ille ^h hanc scripturam, quam manu mea perscripsi profiteor, sequens sanctum iudicium Patrum Nicenae synodi trecentorum et decem octo, vel Chalcedonenis synodi universale concilium, ejus diffinitionem sodes apostolica confirmavit, quod etiam beatissimi papae Leonis epistola ad sanctae memoriae

nellas.

ⁱ Sic nostri codd. et Crab. cum Graeco. *Quoniam Dei, idem mox brevius, quidam consueti raris pervertere; sed nostris indices deserere nolimus.*

^j Burchardus lib. i, c. 252, hanc fidei formulam exhibet ex aliquo nostrae collectionis exemplo; illam enim allegat: *Ex epistola Cyrilli ad Joannem Antiochenum, quod in nostrae collectionis codicibus praecedenti Cyrilli epistola subjicitur. Haec contractior legitur in fine capituli 55. Confer quae ibidem annotabimus.*

^k Apud Burchardum, *hac scriptura.*

Flavianum Constantinopolitanæ urbis episcopum nostrum data prædicatione lucidissimæ veritatis exposuit. Confiteri unum eundemque Dominum nostrum Jesum Christum, unigenitum Dei Patris, eundem in Deitate perfectum, eundem in humanitate Deum vere, et hominem vere; ipsum eundemque ex anima rationali et carne, consubstantiali Patri secundum Deitatem, consubstantiali eundem nobis secundum humanationem; in omnibus nobis similem absque peccato; ante sæcula quidem de Patre genitum secundum Deitatem, in novissimis vero diebus, eundem propter nos et propter nostram salutem de Virgine Maria, quæ eundem Deum peperit secundum humanitatem, unum eundemque Christum, Filium Dei, Dominum unigenitum in duabus naturis, inconfuse, inconvertibiliter, et individue, et inseparabiliter cognium: nequaquam naturarum differentia sublata propter unitiorem; sed potius, salva manente proprietate utriusque naturæ, in unam non in duas concurrisse personas; sed unum eundemque Filium unigenitum Deum Verbum, Dominum Jesum Christum sicut olim propheta de eo, vel ipse nos Christus per semetipsum Dominus erudit. Qui autem ita **391** non sentiunt, cum Nestorio et Eutyche vel eorum sectatoribus æterno anathemate dignos esse pronuntio.

CAPITULUM LIV.

* *Definitio sanctæ synodi Chalcedonensis.*

Ad cognoscendam quidem confirmandamque perfectissime pietatem consultissimum satis hoc divine gratiæ symbolum saluberimumque sufficeret. De Patre namque et Filio, ac Spiritu sancto, quod plenissime fuerat institutionis edocuit, et incarnationem Domini fideliter excipientibus evidenter insinuat. Verum quoniam quidem ea quæ sincera veritas prædicat depravare conati, novis auditu suas hæreticas perfidias ediderunt, et alii quidem dispensationis Dominicæ sacramentum, quod nostri causa est celebratum, ausi fuere corrumpere, dum a sancta Virgine partum processisse divinum vocis abnegatione dissimulant, et alii confusionem sive permutationem rursus inducunt, ut unam esse naturam Divinitatis et carnis stulte conflungunt, ac per hoc unigeniti confusionem portentosa, divinam naturam passibilem esse significant; ea propter ab universa contra veritatem machinatione veniente volens eos excludere quæ modo præsto est sancta et magna hæc synodus,

^a Sic cod. Vind. cum Burch. Quesnellus, in *divinitate*.

^b Burch., secundum humanitatem.

^c Adjectivus *Filium* cum ms. Vind. et Burch. Mox idem Burch. pro *verbum* habet *verum*.

^d Voces *vel eorum sectatoribus*, a Quesnello omittas codd. Vind. et Burch. suppeditarunt.

* Quesnellus huic capitulo ejusmodi admonitionem præmisit. In Thuaneo codice præmittitur legibus ex Theodosiano codice decernitis, quæ caput 54 continent, *Definitio sanctæ synodi Chalcedonensis*: ita enim ibi inscribitur tractatus ille quem editiones antiquiores alteram definitionem appellant, nonnulli vero

quod antiquitus in fide prædicatur, immobile hæc dicens, ante omnia statuit ut trecentorum decem et octo Patrum venerabilium fides illibata permaneat. Et propter eos quidem qui cum Spiritui obviare nituntur, eam traditionem, quam in augustissima Constantinopolitana urbe postea, congregatis centum et quinquaginta Patribus, de substantia sancti Spiritus fuerat decreta, confirmat. Hanc etenim cunctis innotescere memorati fecerunt, non quasi aliquid deesse præcedentibus indicentes, sed de Spiritu sancto quid ipsi sentirent, contra illos qui ejus potestati refragari conati sunt, sanctarum Scripturarum testimoniis illustrantes. Propter eos autem qui dispensationis Dominicæ tentare pervertere sacramentum, et **392** hominem solum de sancta Maria Virgine procreatum esse vaniloquiis suis autumant imprudenter, sancti Cyrilli, qui Alexandrinæ fuit pastor Ecclesiæ, synodales epistolas ad Nestorium scriptas atque Orientales utique sibi convenientes, amplecti est, ad arguendum quidem Nestorianam dementiam, interpretationem vero desiderantium pio zelo concipere saluberrimi sacramenti sententiam. Quibus epistola quoque beatissimi Romani antiquioris urbis antistitis atque venerabilis papæ Leonis Flaviano sanctæ memoriæ archiepiscopo scriptam, ad expugnandam pravitatis Eutychiæ perfidiam, ut potestæ maximi Petri confessioni salutis convenientem, et velut monumentum cujusdam statum communis existantem, contra cubetos hæreticos merito copulavit, ut recto dogmati sua firmitas inconcussa permaneat. Nam et in duos filios dispensationis tentantibus dividere sacramentum restitit hostiliter, et eos qui passibilis audent dignitatis Unigenitum dicere, collegio sacerdotali detrudit; et confusionem et commixtionem in duabus Christi naturis excogitantibus relictat; et cælestem vel alterius cujusdam substantiæ esse quam de nobis assumpsit sibi formam servilem, delirantes, exterminat, nec non et eos qui duas quidem ante unitiorem, unam vero post unitiorem in Christo naturas fabulose conflungunt, anathematizare non cessat. Beatissimos igitur sequendo Patres, unum et eundem Filium confiteri Dominum Jesum Christum concordantibus omnes institutionibus edocemus, eundem in Deitate perfectum, eundem in humanitate perfectum, Deum vere et vere hominem eundem ex anima rationali et corpore, consubstantiali Patri secundum Deitatem, consubstantiali nobis eundem secundum humanitatem, per omnia similem no-

partem autumant unice definitionis quartæ synodi. Eam hic præmittimus, tum quia non habetur in Oxoniensi codice, tum quod nihil aliud sit quam prima quatuor versionum in editionibus Crabbi, Surii, Nicolini, etc., excusarum, quas quisque facile adire possit. Donique eadem definitio superius habetur ex alia versione in capitulo 25 post fidei symbolum; et ita incipit: *Suffecerat quidem ad plenariam pietatis agnitionem*, etc. Hactenus ille. Cum vero, uno recentiori Oxoniensi codice excepto, cætera hujus collectionis exemplaria hanc definitionem exhibeant, ea ab ejusdem collectionis editoribus præmittenda non fuit.

his sine sordē peccati, ante sæcula quidem a Patre A
progenitum secundum Deitatem, in ultimis vero die-
bus eundem propter nos, et propter nostram salu-
tē ex Maria Virgine, quæ Deum peperit secundum
incarnationem unum et eundem Christum, Filium,
Jesum, Dominum, unigenitum, quem in duabus natu-
ris inconfuse et immutabiliter, indivise atque in-
separabiliter omnes agnoscimus, nusquam sublata
differentia naturarum propter unitiōem, sed potius
utriusque naturæ proprietate servata, et in **393**
unam concurrente personam, non in duas dedu-
ctam divisumque personas, sed unum et eundem
Filium, Deum verum, Dominum Jesum Christum,
sicuti nos ab initio prophetæ de eo, et ipse nos Je-
sus Christus instituit, et paternum nobis tradidit
symbolum. Illis igitur a nobis undique cum omni de-
liberatione ac diligentia pariter ordinatis, decrevit
sancta atque universalis hæc synodus aliam fidem
nemini licere proferre, sive conscribere, aut expone-
re, vel sentire, vel aliter tradere. Sed eos qui audent
vel componere aliam fidem, vel proferre, vel docē-
re, vel tradere aliud symbolum volentibus ad cogno-
scendam se convertere, veritatem ex ritu pagano sive
Judaico vel qualicumque hæretico, eos, si quidem
episcopi vel clerici sunt, alienos esse episcopos ab
episcopatu, et clericos a clero; quod si monachi vel
laici fuerint, anathematizari.

*Leges ex libro xvi Codicis Theodosiani sub titulo, De
fide catholica.*

Imperatorum GRATIANI, VALENTINIANI, et THEODO-
SII Augustorum edictum ad populum urbis Constan-
tinopolitanæ. (*Cod. Theod. lib. xvi, tit. 1, l. 2.*)

Cunctos populos quos clementiæ nostræ regit tem-
peramentum, in tali volumus religione versari quam
divinum Petrum apostolum tradidisse Romanis, reli-
gio usque ad nunc ab ipso insinuatā declarat, quam-
que pontificem Damasum sequi claret, et Petrum
Alexandrinæ urbis episcopum, virum apostolicæ san-
ctitatis: hoc est, ut secundum apostolicam disciplinam
evangelicamque doctrinam, Patris, et Filii, et Spi-
ritus sancti, unam Deitatem sub patris majestatis et
sub pia Trinitate credamus. Hanc legem sequentes
Christianorum catholicorum nomen jubemus amplecti;
reliquos vero dementes vesanosque judicantes,
hæretici dogmatis infamiam sustinere, nec concilia-
bula eorum Ecclesiarum nomen accipere, divina pri-
mum vindicta, post etiam motus nostri, quem ex cos-
lesti arbitrio sumpserimus, ultione plectendos. Data
tertio kal. Martias, Thessalonicæ, Gratiano quinto
et Theodosio primo, Augustis consulibus.

* Cod. Theod. Gothofr., *egresso*, ac dein, vel *con-
sili.*

† Ita codd. Vind. et alii a Constantio laudati in
præfatione ad tom. I Epistolarum Romanorum pon-
tificum, pag. 79, nec non Gothofredi editio, quæ
addit *Sicobis*. Apud Quesn., *Augusti*.

‡ Quesn. *perperam, præposito*. Correximus ex no-
stro ac ex Constantii codicibus, nec non cum edi-
tione Gothofredi.

§ In aliquibus editionibus Codicis Theod. male,
illos hæreticos; et mox, *ad ex-cerendi animi*.

PATROL. LVI.

394 *Item eodem libro sub titulo, De his qui contra
religionem contumaciter.*

Imperatores VALENTINIANUS, THEODO-
SII Augusti, TATIANO præfecto prætorio. (*Idem,
tit. iv, l. 2.*)

Nulli egressum ad publicam vel discipulandi de
religione, vel tractandi, nec consilii aliquid deferendi
patescat occasio. Et si jam posthac ausu gravi atque
damnabili contra hujusmodi legem veniendum esse
crediderit, vel insistere motu pestiferæ perseveratio-
nis audebit, competenti pœna et digno supplicio coer-
ceatur. Data xvi kalend. b Julius, Theodosio Augusto
ii et Cynegio consulibus.

Item eodem libro sub titulo, De hæreticis.

Imperatores GRATIANUS, VALENTINIANUS et THEODO-
SII Augusti, EUTROPIO c præfecto prætorio. (*Id.
tit. v, l. 6.*)

Nullus hæreticis misteriorum locus, nulla ad
exercendam animi obstinationis dementiam pateat
ocasio. Sciant omnes, etiam si quilibet
rescripto per fraudem elicto ab hujusmodi hominum
genere impetratum est, non valere. Arceantur cun-
ctorum hæreticorum ab illicitis congregationibus
turbæ. Unius et summi Dei nomen ubique celebretur.
Nicænæ fidei dudum a majoribus tradita, et divinæ
religionis testimonio atque assertione firmata obser-
vantia semper mensura teneatur. Photinianæ labis
contaminatio, Ariani sacrilegii venenum, Euno-niana
perfidia crimen, et nefanda monstruosis nominibus
auctorum prodigia sectarum ab ipso etiam aboleantur
auditu. Is autem Nicænæ assertor fidei, et catholicæ
religionis verus cultor accipiendus est, qui omnipo-
tentem Deum, et Christum e Filium Dei uno nomine
constitetur, Deum de Deo, lumen ex lumine; qui Spi-
ritum sanctum, f qui id quod ex summo rerum pa-
rente speramus et accipimus, negando non violat;
apud quem intemeratæ fidei sensu viget incorruptæ
Trinitatis indivisa substantia, quæ Græci assertionem
verbi g omœousia recte credentibus dicitur. Hæc pro-
fecto nobis magis probata, **395** hæc veneranda sunt.
Qui vero h hisdem non inserviunt, desinant affecta-
tis dolis alienum veræ religionis nomen assumere, et
suis i apertis criminibus denotentur: ab omnium
summoti ecclesiarum limine penitus arceantur, cum
omnes hæreticorum illicitas agere intra oppida con-
gregationes vetemus. Ac si quid eruptio factiosa ten-
taverit, ab ipsis etiam urbium mœnibus, exterminato
furore, propelli jubemus, ut cunctis orthodoxis
episcopis qui Nicænæ fidem tenent, catholicæ Eccle-
siæ toto orbe reddantur. Data quarto iduum i Junia-

* Apud Gothofr., *Filium Deum unum nomine*.

† Sic cod. Vind. cum Gothofr. editione. Quesnel-
lus, *quique id quod*. Emendaremus libenter a quo id
quod ex summo rerum parentis speramus, accipimus, si
quis codex suffragaretur.

‡ Edit. Cod. Theod., *ovœia*.

§ Quesnellus, *his nominibus non inserviunt*. Prætu-
limus codd. Vind. ac Thuan. cum edit. Gothofr.

¶ Sic Gothofr. cum Vind. Apud Quesn., *aperte cri-
minibus denudentur*. Ab omnium ergo summoti.

¶ Cod. Theod. et Justinian.. Jan. At Gothofredus

rum, Constantiopoliti, Eucherio et Syagrio consulibus. A

396 *Item libro et titulo quo supra.*

Imperator THEODOSIUS Augustus et VALENTINIANUS
Cæsar, ad FAUSTUM præfectum Urbis.

Manichæos hæreticos ^a sive Mathematicos, omnem-
que sectam catholicis inimicam, ab ipso aspectu ur-
bis ^b Romanæ exterminari præcipimus, ut nec præ-
sentis criminorum contagione ^c fœdetur. Circa hos
autem maxime exercenda commotio est, qui pravis
sensationibus a venerabilis papæ sese communionem
suspendunt, quorum schismate plebs etiam reliqua
vitatur. His conventionem præmissa viginum dierum

optime ostendit corrigendum Jun.; quam emenda-
tionem nostræ collectionis exemplaria comprobant.

^a Cod. Theod. Gothofr., *schismaticos*, et omittit
sive Mathematicos. Aliæ vero editiones ejusdem codi-
cis ante Parisensem utrumque præferunt. Aliæ vero
lex 64, eodem anno data Aquileiæ VIII *idus Augusti*,
habet *Manichæos hæreticos, sive schismaticos, omnem-
que sectam*, etc.

^b Item cod. Theod., *Romæ*.

^c Ms. Vind. et Gothofr., *sedentur*; subauditur *ca-
tholici*. Mox Gothofr., *maxime urgenda commotio*.
Edi. Tilian. et Guiciana, *maxime exercenda commo-
tio*, perperam.

^d Cod. Theod., *condonavimus*.

^e *Quesn.*, *Theodosio Aug. decies*. Cum mss. Vind.,
Constantii, et vulg. cod. Theod. emendavimus.

^f Hæc Damasi epistolæ eadem forma ac in exem-
plaribus hujus collectionis reperitur etiam in mss.
collectionis Hisp. et in duobus codicibus encyclii episto-
larum ad Leonem Augustum, quos Constantinus lau-
dat. Aliæ vero forma edita ab Holstenio ex alio ms.
Barberino *confessionem fidei catholicæ* inserit ipsi
epistolæ ad Paulinum post verba secundæ periodi
volverit sociari, dilectissime frater. Hæc forma a
Constantino inventa est in duobus antiquissimis col-
lectionibus Corbeicensi et Fossatensi; eademque ex
alio vetustiori exemplo inserta legitur lib. II *Con-
flictus Arnobii cum Serapione*, quem Fovardeus vul-
gavit in appendice Operum S. Irenæi, Coloniae anno
1596. Collectio vero Additionum Dionysii epistolam
ad Paulinum sejungit a confessione fidei, ac si duo
essent documenta distincta; istam enim profert tit.
86, cum inscriptione, *confessio fidei catholica*, etc., ut
in nostrâ collectione; illam vero tit. 88, cum epigra-
phe: *Rescriptum Damasi papæ ad patrum Hieronymi
ad Paulinum*. Hæc eadem distinctio invenitur in ve-
tustiore collectione quæ exstat in duobus mss. Vat.
1512 et Barb. 2838. Nam confessio fidei non solum
præmittitur epistolæ ad Paulinum, et utraque distin-
ctis titulis describitur, illa tit. 36, ista tit. 37; verum
etiam sub eodem tit. 36 post confessionem fidei ad-
ditur ea confessio presbyterorum seu diaconorum
Ecclesiæ Constantinopolitanæ quæ in præsentî col-
lectione hoc eodem capite legitur. Aliæ vero colle-
ctiones solum confessionem fidei ita exhibent, ut Ni-
cænum symbolum eidem præfigant. Ita codd. Lucen-
sis et Colb. 784, de quibus vid. not. 10 (*Infra col. 185*).
In mss. codd. Vat. 1337 et 1338, qui Hadrianeæ col-
lectionis non nulla inter erunt, eo titulo quo profertur Ni-
cænum concilium, hæc eadem confessio fidei post sym-
bolum ipsius concilii sine ulla peculiari inscriptione sub-
jicitur. In aliâ vetustissima collectione ms. Vat. 1322
cum Nicæno Constantinopolitano symbolo pariter
jungitur, uti videre est tom. IV Conc. Venetæ editionis,
col. 2064. Hanc eandem confessionem sine epistola
ad Paulinum Theodoretus Græce redditam inseruit
lib. V *Hist.*, cap. 11. Laudatur etiam a Patribus Con-
cilio Chalcedonensis in allocutione ad imperatorem
Marcianum tom. IV Conc., col. 1766. S. Cælestinus
I, in fragmento sermonis quod nobis conservavit Ar-

^d condonamus induciis, intra quos nisi ad commu-
nionem redierint unitatem, expulsi usque ad centesi-
mum lapidem, similitudine quam eligunt macerentur.
Data XVI kalend. Aug., Aquileiæ, ^e Theodosio Aug.
XI et Valentiniano Cæsare consulibus.

CAPITULUM LV.

^f *Damasi papæ 397 ad Paulinum Antiochenum epi-
scopum.*

^g *Formula fidei subrogata cui debent hi qui ab hæ-
resi revertuntur subscribere.*

Dilectissimo fratri PAULINO DAMASUS.

^h Per filium meum Vitalem ad te scripta direxe-

nobis lib. II *Conflictus cum Serapione*, duo testi-
monia Damasi allegans, alterum ex *confessione fidei*,
alterum ex epistola ad Paulinum, quæ in nostrâ col-
lectione confessioni præmittitur, non solum prius
laudat confessionem fidei, verum etiam hanc velati
epistolam ad eundem Paulinum scriptam commemorat.
Sic enim inquit: *Item præcessor meus Damasus
scribens ad Paulinum Antiochenum Ecclesiæ episcopum,
inter cætera ait: Anathematizamus eos qui duos filios
Dei asserunt, alterum qui ex Patre ante sæcula est ge-
nitus, et alterum qui ex assumptione carnis natus est ex
Virgine*. Sunt fere eadem verba ex confessione fidei.
D in sequitur: *Item ipse apostolicæ memoriæ vir Da-
masus in altera epistola ad Paulinum: Anathematiz-
amus eos qui duos in Salvatore filios confitentur, alium
ante incarnationem, et alium post assumptionem carnis
ex Virgine, et non eundem Dei Filium et antea et
postea esse Christum Domini Dei Filium, qui
natus est ex Virgine, confitentur*. Hæc in epistola ad
Paulinum invenies. Duas igitur Damasi ad Paulinum
epistolæ Cælestinus I distinguit, et eodem quidem or-
dine quo distinguuntur in duabus memoratis Italicis
collectionibus, nimirum Additionum Dionysii, et al-
tera antiquiore, quam continent mss. exemplaria
Vat. 1342 et Barb. 2888. Hinc harum collectio-
um auctores eas ita in suis codicibus distinctas invenire,
ut easdem Cælestinus in apostolicis scribitis separa-
tas reperit. Ex his autem Italicis collectionibus cum
Cælestini testimonio concinentibus Baluzii sententia
de duabus Damasi epistolis plurimum confirmatur.
Id quoque probari posse videtur ex iis verbis epi-
stolæ quæ secunda a Cælestino vocatur, *idem mis-
imus, quibus confessio fidei ad ipsum Paulinum antea
missa significatur*. P. Constantinus in motto ad epi-
st. 5 Damasi, num. 2, opponit antiquos codd. Regium,
Corbeicensem et Bellovacensem, qui dum epistolæ ad
Paulinum confessionem fidei subjungit, hunc titulum
eidem præfigunt: *Incipit papæ Damasi urbis Romæ ad
Paulinum episcopum Antiocheni civitatis de capitulis
fidei contra Macedonium, Eunomium, et Apollinarem
hæreticum*; et ad cæteram confessionem fidei addunt:
*Explicit confessio catholica quam subdidit Damasus
papæ epistolæ suæ ad Paulinum contra Macedonium,
Eunomium et Apollinarem, hæreticos*. At horum co-
dicum auctoritas, quæ mss. exemplaribus duarum
memoratarum collectionum eliditur, haudquaquam
comparanda videtur cum testimonio Cælestini I, quod
laudatis ipsius Damasi verbis *fidem misimus plurimum
confirmatur*.

ⁱ Ita *Quesn.* cum ms. Thuaneo, cui concinant cæ-
tera antiqua hujus collectionis exemplaria: ubi voces
formula fidei subrogata ablativo casu accipiendæ, re-
feruntur ad eam breviorum formularum in fine adje-
ctam, cui Eutychiani ab hæresi revertentes debebant
subscribere. Recentior codex Oxon., *Formula fidei ab
hæresi revertenti, ubi formula nominativi significat one
ipsam Damasi formulam indicat*.

^h Codd. Additionum Dion., et per ipsum filium
meum. Holsteii editio, *Per ipsum filium meum*.

ram, tuæ voluntati et iudicio omnia derelinquens; et A statim ei et humanas vitiorum adiungimus passiones; per Petronium presbyterum breviter indicaveram me in articulo jam profectiois ejus aliqua ex parte commotum. Unde ne aut tibi scrupulus resideret, ^a et volentes forsitan Ecclesiæ copulari **398** tua cautio profunda differret, fidem misimus non tam tibi quæ ejus fidei communioni sociaris, quam his qui in ea subscribentes, tibi, id est nobis per te voluerint sociari, dilectissime frater. ^b Quapropter si suprædictus filius meus Vitalis, et hi qui cum eo sunt, tibi voluerint aggregari, primum debent in ea expositione fidei subscribere quæ apud Nicæam ^cia Patrum voluntate firmata est. Deinde quoniam nemo potest futuris vulneribus adhibere medicinam, ea ^c hæresis eradicanda est quæ postea in Oriente dicitur pullulasse; id est, confitendus ipse Sapientia, Sermo, Filius Dei, humanum suscepisse corpus, animam, sensum, id est, integrum Adam; et, ut expressius **399** dicam, totum veterem nostrum sine peccato hominem. Sicuti enim constitentes cum humanum suscepisse corpus, non

confirmatur. Forte Damasus missam antea *fidem* (ut in rebus ejusmodi fieri solet) secundis litteris iterum adjunxit, et ideo in aliquibus collectionibus, sicut et in nostra, liisdem litteris subjecta, in aliis vero inserta legitur. Unum tantummodo huic opinioni de duplici Damasi epistola adversatur, quod simpli confesso fidei nullam epistolæ formam exhibet. Cum vero confessio fidei in aliquibus pervetustis collectionibus, nec non a Theodoro sine ulla epistola proferatur, id argumento eam distinctam fuisse a prioribus litteris, quibus missa, vel separatam annexa fuit, quarque Coelestinus ab altera epistola separatas invenit. Fieri ergo potuit ut illa confessio sine litteris prioribus exscripta conservaretur, illæ vero litteræ interciderent.

^a Quæsn., aut volentes.... probando. Lectionem antea vulgatam, quam cæteri codices approbant, revocavimus. Mox post *fidem* vulg. ante Quæsn. inserunt nostram, ac deia habent qui nobis ejus, vel ejusdem fidei communionem.

^b In editione Lucæ Holstenii et ms. Barberino, nec non in codd. Carbeiensi et Fossatensi, hoc loco inseritur professio fidei *Post Nicænum concilium*, etc., paulo post subjicienda.

^c Præcavetur ab Apollinaristarum hæresi, in cujus suspicionem Vitalis presbyter venerat: qui tamen postea eandem hæresim secutus, Apollinaristarum Antiochie degenium episcopus institutus fuit.

^d Quæsn. inseruit igitur; delevimus cum aliis vulgatis nostrisque codd.

^e Canones ecclesiasticos a Nicæna fide distinguit. Sardicenses autem canones, qui cum Nicænis copulati, Nicænorum nomine apud Romanam Ecclesiam circumferabantur, ut in Tractatu probavimus part. n. c. 1, hoc loco Damasus potissimum videtur respicere, cum unum ex his canonibus, qui translatione episcoporum prohibet, in professione fidei mox subjicienda construet. Vid. not. 18 (*Infra col. 688 s*). Mox Holstenius cum editoribus Romanis, in ecclesiasticos canones, quos optime nosti, et in Nicænam fidem. Plures quidem codices habent in Nicænam fidem, at nulli in ecclesiasticos canones. Dein apud Quæsn., subscribat, refragantibus vulg. nostrisque codd. Postea pro debetis edit. Rom., Holst. et Labb. habebis; veteres edit. Conc. cum quibusdam mss., debetis: Vat. 1342, debet.

^f Edit. Rom. Holst. et Labb., conversorum.

^g Ita codd. Thuan. et Vind. cum mss. Barb. et Vat. 1342, et Additionem Dion. Solut Oxon., Item regula fidei sub eodem capitulo. In aliis diversæ originis exemplaribus titulus aliter offertur. Collectio

statim ei et humanas vitiorum adiungimus passiones; ita et dicentes eum suscepisse et hominis animam, et sensum, non statim dicimus eum et cogitationum humanarum subjacuisse peccato. Si quis autem dixerit Verbum pro humano sensu in Domini carne versatum, hunc catholica Ecclesia anathematizat, nec non et illos qui duos in Salvatore filios constituent, id est, alium ante incarnationem, et alium post assumptionem carnis ex Virgine; et non eundem Dei Filium et ante et postea constituent. Quicumque ^d huic epistolæ subscribere **400** voluerit, ita tamen ut in ecclesiasticis ^e canonibus, quos optime rosti, et in Nicæna fide ante subscripserit, hunc debetis absque aliqua ambiguitate suscipere. Non quod hæc ipsa quæ nos scribimus non poteris ^f convertentium susceptioni proponere, sed quod tibi consensus nostræ liberum in suscipiendo tribuat exemplum.

^g Confessio fidei catholice, quam papa Damasus misit ad Paulinum Antiochenum episcopum.

^h Post concilium Nicænum, quod in urbe Roma

Lucæ sis Colbertina omittit præmissam epistolam; hanc vero epigraphen præfigit: *Incipit de synodo Nicæna scripta papæ Damasi ad Paulinum Antiochenum urbis episcopum*. Inchoat à symbolo Nicæno, quod profertur ex versione antiqua Romana, quæ legitur in epistola Leonis 165. Solum contra Mæcedonianorum errorem post voces et (*supple in*) Spiritum sanctum, hæc adjiciuntur: *nec facturam, neque creaturam, sed de substantiam (sic) Deitatis*; ac tandem Nicænum anathematismum integre describitur, uti videre est ex cod. Lucensi apud P. Dominicum Mansi in Append. Concillorum tomo II pag. 21. Dein similito titulo præsens confessio fidei subnectitur: *Post hoc concilium Nicænum, quod in urbe P. Constantius tom. I epist. Rom. pontif., col. 810, not. v, duos alios codices laudat Colbert. 1863 et 1868, qui Nicænum symbolum non absimiliter præmittunt. Cod. 1868 hunc titulum exhibet: Incipit fides apud Nicænam conscripta ab episcopis 318: Credimus in unum Deum, etc., ut in Nicæno symbolo: quo toto descripto subditur: Et quia postea hic error inolevit, ut quidam ore sacrilego audent dicere Spiritum sanctum factum esse, etc. Alter vero codex 1863 sic: Incipit pars fidei de ea quæ apud Nicænam scripta est; ab eo loco (lege ad eum locum, id est ad extrema Nicæna fidei verba) ubi dicit, illos anathematizat catholica et apostolica Ecclesia; quæ fides cum synodo Nicæna in hoc libro (Damasi) scripta est. Tum sequitur: Et postea quia hic error inolevit, etc., quidam ore sacrilego, etc. Horum codicum auctoritas, nec non ex præcedentibus ipsius Damasi verbis, quibus Nicæna fidei subscriptæcom efflagitat, dicendum est eundem pontificem confessioni fidei quam ad Paulinum misit, Nicænam fidem præmississe. In cod. Vat. 1323, de quo sermonem fecimus tom. II in Observat. ad dissert. v, huic confessioni fidei symbolum Nicæno-Constantinopolitanum præmissum legitur. Hæc confessio apud Orientales celebris; Græcè reddita profertur a Theodoro lib. v, c. 11.*

ⁱ Ita codd. Vind. et alii bujus collectionis, quos P. Constantius laudat: Apud Merl. et Crab., *Post concilium Nicænum aliud in urbe Romana postea congregatum est, in quo catholici episcopi addiderunt de Spiritu sancto. Quia postea is error, etc.* Sane hæc lectio magis perspicua est; sed ea non invenitur nisi in codd. Hisp. originis Gallicanæ, et in Isidorianis, in quibus, ut alibi monuimus, arbitrariæ emendationes frequenter occurrunt. Justelli codex a Lahhen citatus tom. II, col. 1061, Isidorianus est. Quæsnellus hanc lectionem exhibuit: *Post Nicænum concilium in*

postea congregatum et **401** a catholicis episcopis addiderunt de Spiritu sancto; et quia postea is error inolevit, ut quidam ore sacrilego audent dicere Spiritum sanctum factum esse ^b per Filium; anathematizamus eos qui non tota libertate proclamant ^c cum cum Patre et Filio unius potestatis esse a^{que} substantiæ. Anathematizamus quoque eos qui Sabellii sequuntur errorem, eundem ^d dicentes esse Patrem quem Filium. Anathematizamus Arium atque Eunomium, qui peri impietate, licet sermone dissimili, Filium et Spiritum sanctum asserunt esse ^e creaturas. Anathematizamus Macedonianos, qui de Aril stirpe venientes, non perfidiam mutavere, sed nomen. Anathematizamus Photinum, qui Hebionis heresim instaurans, Dominum Jesum Christum tantum ex Maria constitetur. Anathematizamus eos qui duos filios asserunt, unum ante sæcula, et alterum post assumptionem carnis ex Virgine. Anathematizamus eos qui pro hominis anima rationali et intelligibili, **402** dicunt Dei Verbum in humana carne ver-

urbe Roma postea congregati catholici episcopi addiderunt de Spiritu sancto. Quia, postea error Ariani inoleverat, ut quidam, etc. Num hæc ex Oxoniensi codice, a^o ex ingenio scripserit, ignoramus. Hic certe nixus elucet hominis intricatum locum emendare studentis. Veteres autem libri magno consensu habent is, vel hic error inolevit, nec in ullo is error Ariani tribuitur. Quædam exemplaria not. 1 (Supra col. 683¹), laudata hanc confessionem fidei aduersus Macedonium, Eunomium et Apollinarem missam tradunt. Cod. Vat. 1542 et duo alii apud Constantium, dum nostram lectionem præferunt, pro a catholicis episcopis alia interpolatione habent catholicis episcopis. Libentius recepimus lectionem duorum codd. Vat. 1537 et 1538, si ad nostram collectionem pertinerent. Post concilium Nicænum in urbe Roma concilium congregatum est a catholicis episcopis, et addiderunt de Spiritu sancto, etc. Verior autem lectio profertur in mss. Lucensi et Colb., in quibus Nicænum symbolum huic confessioni fidei præmittitur, continente etiam cod. Vat. 1532, qui symbolum Nicæno-Constantinopolitanum præbigit. Post hoc concilium Nicænum, quod in urbe Roma concilium congregatum est a catholicis episcopis, addiderunt de Spiritu sancto. Et quia postea hic error inolevit, etc. Notat Quesnellus in margine: Vulgati et Theodoretus lib. v, c. 41, hæc tantum habent ab initio: Quia post concilium Nicænum is error inolevit, etc. Theodoretus scilicet, ex quo vulgata ejusdem versio t. II Concil. inserta est, col. 1061, quædam ex-rdii verba prætermittenda credidit.

^a Duo codd. laudati Vat. 1537 et 1538, et addiderunt. Henricus Valesius in notis ad lib. v Theodoret, c. 41, hanc additionem factam putat in Romano concilio sub S. Silvestro. At quæ post Nicænum de Spiritu sancto Romæ gesta fuere, Damaso Vigilus tribuit in priori constituto n. 26. Hæc autem additio symboli non in ea synodo in qua hæc fidei confessio scripta fuit, sed in anteriori facta videtur, ut indicat verbum addiderunt, quod præterea non decretum de Spiritu sancto separatim a symbolo, sed symboli additamentum proprius significat. Quodnam vero fuerit hoc additamentum, ex collectione Lucensi et Colbertina colligere licet: ubi in symbolo Nicæno, ut not. 10 (Supra col. 685^s) observavimus, post vocem et Spiritum sanctum hæc adjecta leguntur, non factum, neque creaturam, sed de substantia Deitatis, que Macedonianum errorem subvertunt.

^b Cod. Oxon. delet per Filium. Mox post anathematizamus Quesn. addidit inquit: ignorant cum

vulgatis omnes nostri et Constantii codd.

^c Sic codd. Vind., Vat. Lucen. et alii plures apud Constantium. Unus Quesn., Spiritum sanctum unius cum Patre et Filio potestatis et substantiæ.

^d Quesn., dicentem. Vind. et Coust. mss. lectionem prætulimus, cui Græca Theodoretis versio concinit. Mox quem et Filium in codd. Luc. et nonnullis aliis. Lectionem retinimus exemplarium nostræ collectionis, cum qua Theodoretus concordat.

^e Cod. Luc., creatum.

^f Mss. aliarum collectionum addunt particulam et, quam mox delet ante in substantivum. Solus Quesn. inserit esse ante separatim.

^g Licet sequentem periculum Quesnellus inveniit non solum in vulgatis, verum etiam in cod. Thuan. et apud Theodoretum, uti legitur in omnibus nostris codicibus; nihilominus Oxoniense exemplar secutus, eandem in margine inferiorum rejectit. P. Constantius, qui plures antiquos libros contulit, eam deesse non ait in unico Colbertino diversæ collectionis, qui et epistola Damasi caret. Quod si in mss. Ildori pariter hoc loco constituitur, id arbitrio ejus tribuendum est qui hanc particulam separatim subjiciendam credidit sub hoc titulo: De sacerdotibus qui de Ecclesiis suis ad alias migrant. Hanc vero omnes nostri libri hoc loco recipiunt, ac inter ceteros cod. Vat. Palat. 574, qui vetustissimam Gallianam collectionem continet similem Morbascensi, hoc unicum decretum ex hac Damasi epistola recitat cum titulo: Auctoritas S. Damasi ad Paulinum. Hic ponitur, qui cum Paulino Antiocheno communicabat, hoc decretum inseruit adversus Melotum, qui e Sebastiana Ecclesia ad Antiochenam transierat. Concluit hoc decretum cum Sardicensi can. 4. Lectionem ex nostris codd. exhibui us. Quesnellus autem sic: Eos autem qui ab Ecclesiis ad Ecclesias migraverint, tandiu a nostra communione alieni habentur, donec a eis redierint civitates in quibus primitus sunt constituti. Quod si quis alius alio transmigrante, etc., donec successor, etc.

^h Ita nostri codd. Vind., Vat. 1532 et Lucen., cum tribus mss. Constantii. In Vat. 1542 cum Merlino et Crabbo desideratur esse. Holstenius cum collectione Corb., fuisse et esse. Solus Quesn., exstitisse.

ⁱ Cod. Luc. cum vulgata Theodoretis versione: Si quis non dixerit verum Deum Filium, sicut Deum verum Patrem ejus. Idem in Vat. 1522, nisi quod pro verum utrobique mendose legitur verbum.

lem; anathema sit. Si quis dixerit quod in carne constitutus Filius Dei cum esset in terra, ^a in coelis cum Patre non erat; anathema sit. Si quis dixerit quod in passione crucis dolorem ^b sustinebat Filius Dei Deus, et non caro cum anima, quam induerat formam servi, quam sibi acceperat, sicut ait Scriptura; anathema sit. ^c Si quis non dixerit quod in carne quam assumpsit sedet ad dexteram Patris, in quo venturus est iudicare vivos et mortuos; anathema sit. Si quis non dixerit Spiritum sanctum de Patre esse vere ac proprie, ^d sicut Filium de divina substantia, et Deum verum; anathema sit. Si quis non dixerit omnia posse Spiritum sanctum, omnia nosse, et ubique esse, sicut Patrem et Filium; anathema sit. Si quis dixerit Spiritum sanctum facturam, aut per Filium factum; anathema sit. Si quis non dixerit omnia per Filium ^e et Spiritum sanctum Patrem fecisse, id est, visibilia et invisibilia; anathema sit. Si quis non dixerit Patris, et Filii, et Spiritus sancti unam Deitatem, potestatem, majestatem, ^f potentiam, unam gloriam, dominationem, unum regnum atque unam ⁴⁰⁵ voluntatem ac veritatem; anathema sit. Si quis non dixerit veras tres personas Patris, et Filii, et Spiritus sancti, æquales, semper viventes, omnia continentibus visibilia et invisibilia, omnia potentes, omnia iudicantes, omnia vivificantes, omnia facientes, ^g omnia salvantes; anathema sit. Si quis

non dixerit Spiritum sanctum adorandum ab omni creatura, sicut Filium et Patrem; anathema sit. Si quis de Patre et Filio bene senserit, de Spiritu autem sancto ^h non recte habuerit, hæreticus est: quod omnes hæretici de Filio Dei et de Spiritu sancto male sentientes, in Judæorum atque Gentilium perfidia inveniuntur. Quod si quis ⁱ partiatur, Deum Patrem dicens, et Deum Filium ejus, et Deum Spiritum sanctum, Deos dici, et non Deum propter unam divinitatem et potentiam, quam credimus esse et scimus Patris, et Filii, et Spiritus sancti, ^j subtrahens Filium aut Spiritum sanctum, solum existimet Deum Patrem dici aut credi unum Deum; anathema sit. ^k Nomen enim Deorum et angelis et sanctis omnibus a Deo est impositum et donatum. De Patre autem, et Filio, et Spiritu sancto, propter unam et æqualem divinitatem, non nomen Deorum, sed Dei nobis ostenditur atque indicatur; ut credamus quia in Patre, **405** et Filio, et Spiritu sancto, solum baptizatur, et non in archangelorum nominibus ^l et angelorum, quomodo hæretici aut Judæi aut etiam Gentiles dementes. Hæc ergo est salus Christianorum, ut credentes Trinitati, id est, Patri, et Filio, et Spiritui sancto, ^m in eam veram solamque unam Divinitatem et potentiam, majestatem et substantiam ⁿ ejusdem, hæc sine dubio credamus.

^o Ego ille Constantinopolitane Ecclesie diaconus

^a Sic mss. Vind., Lucen. et Vat. 1322, cum Constantino. Apud Quesn., non esset in caelo cum Patre, anathema sit.

^b Cod. Lucen., sentiebat; et mox cum Holstenio, quam induerat forma servi. Const. cum ms. Corb., quia induerat formam servi. Melius vulg. Concil. ex Theodoro, quam induerat in forma servi. Lectionem codicis Vind. hujus collectionis et Vat. 1342, et quæque antiquiorum Constantii receperimus. Quesnellus quibusdam vocibus omisit: quam induerat, et formam servi sibi acceperat, anathema sit.

^c Vulgata versio Theodoretii Concilii inserta addit: Si quis non dixerit exercitatum carnis Dei Filium, et carnem mortem gustasse, fuisseque primogenitum ex mortuis, quatenus vita est vivificus Deus; anathema sit. Huic vero anathematismum nulli nostri, neque Constantii codd. Latini diversarum collectionum exhibent. Immo idem Epiphanius Scholasticus, qui hoc documentum ex Theodoro Latine reddidit lib. ix Tripartitæ, c. 16, hunc anathematismum omittebat, ipsum in suo Theodoretii Græco codice non invenisse significat: quod indicio esse potest eundem anathematismum in aliis Græcis Theodoretii exemplaribus posteriori additamento esse deputandum.

^d Cod. Vat. 1342, sicut Filius Dei; Const., sicut Filius. Mox vulg. versio ex Theodoro, et Deum Dei Verbum.

^e Vulg. versio Theod. addit postea incarnatum. In Græco Theodoretii deest postea, et solum legitur τοῦ ἀρχαρχιδυτοῦ: quod nomen cum ignoret interpretatio Epiphanius, nec in ullis ms. Latino quæpiam æquivalentibus legatur, additum agnosceatur, ut Constantius animadvertit.

^f Voces potentiam, unam adjecimus ex mss. Vind., Thuan., Lucen., Vat. 1342, aliisque Constantii.

^g Codd. Lucen., Corb. et duo Colbert., cum Holstenio et Constantio, omnia quæ sunt salvanda salvantur.

^h Cod. Oxon. habet tantum non recte, anathema sit Si quis dicat Deum Patrem, et Deum Filium, etc.

ⁱ Constantius cum tribus suis mss. et nostris Vatt.

630, 1340, 1341, 1342, et Vat. Palat. 575, prætulit partiatur. At partiatur non solum habent codd. hujus collectionis, verum etiam vetus Corb. Lucen., nec non illud exemplar quod Theodoretus Græce reddidit. Holstenius legit: partiatur Divinitatem, singillatim Deum Patrem. Licet vero cum sequentibus melius cohæreat partiatur..... Deos dici; nostræ tamen collectionis lectionem aliis antiquissimis mss. armatam expungere noluimus. Vat. 1342, etsi habeat partiatur, postea tamen præfert Deos dicit. Cod. Luc., Deus dicere.

^j Codd. Thuan. et Vat. 1342 addunt Deum, quæ vox abundare videtur. Holstenius, Deum verum. Epiphanius ex Theodoro, Deum unum; qui cum non adjerit in tribus personis, voces Græcæ apud Theodoretum ἐν τριῶν ὑποστάσεων addititiæ videntur. Mss. Luc. et Vat. 1342 cum Const., subtrahens autem Filium aut Spiritum sanctum, ita solum existimet esse Deum Patrem, dici aut credi, etc.

^k Sequentia usque ad gentiles dementes desunt in ms. Oxon. Post anathema sit, in mss. Vind., Luc. et Vat. 1342, intrusa leguntur hæc: Omnibus, immo Judæis, quod; et sequuntur nomen Deorum in angelis. Voces a Deo adjecimus ex omnibus nostris et Const. codicibus, suffragante etiam Theodoretii Græca versione.

^l Codd. Lucen. et Vat. 1342, cum Const., aut angelorum; ac dein post dementes addunt faciunt.

^m Constantius legendum credit in ea. Holstenius, Theodoro suffragante, et baptizati in eam.

ⁿ Voces ejusdem hæc, a Quesnello omittas inseruimus ex mss. Vind., Lucen., Vat. 1342, et duobus antiquis P. Constantii. Holstenius retinet ejusdem sine hæc; vetus Corb. hæc habet sine ejusdem. Const. cum cod. Colb. prætulit eandem sine dubio credamus, ut æternam attingere mereamur ad vitam.

^o Quesnellus huic formulæ fidei præfixit titulum: Hæc autem scriptura recipiatur ab hæresi veniens, quem delevisimus cum optimo cod. Vind. hujus collectionis. Dux at æ collect ones veteræ hanc eandem formulam exhibent, altera exempli Vat. 1342 post præ-

vel presbyter hac scriptura, quam manu mea perscripsi, profiteor me de Incarnatione Domini nostri Jesu Christi eam fidem tenere quam a sacrosancta synodus Nicæna, et venerandum Chalcedonense concilium evangelica et apostolica auctoritate firmarunt, et quam beatissimi papæ Leonis epistola ad sanctæ memoriæ Flavianum Constantinopolitanæ urbis episcopum data predicatione lucidissimæ veritatis exposuit; Nestorium vero et Eutychem cum dogmatibus et sectatoribus suis æterno anathemate dignos esse pronuntio.

CAPITULUM LVI.

Eusebii episcopi Mediolanensis epistola ad Leonem papam.

Domino sancto et beatissimo Patri LEONI EUSEBIUS.

Reversis Domino annuente fratribus nostris quos ad Orientem, etc. *Integra exhibetur epist. 97, tom. I.*

406 CAPITULUM LVII.

Epistola Ravennii aliorumque episcoporum Gallorum ad Leonem papam.

Domino vere sancto merito in Christo beatissimo et apostolico honore venerando papæ LEONI RAVENNIS, RUSTICUS, etc.

* Perlatæ ad nos epistola beatitudinis vestræ, etc., uti habetur ep. 99, tom. I.

407 CAPITULUM LVIII.

* *Constitutæ sancti Gelasii papæ.*

† Dilectissimis fratribus universis episcopis GELASIUS. Necessaria rerum * disputatione constringimur, et

dentem fidei confessionem, altera in Vallic. A. 5 Additionum Dionysii, n. 125; et utraq; hunc titulum præfert: *Confessio presbyterorum seu diaconorum Ecclesiæ Constantinopolitanæ.* Hæc autem formula est contractor illa quæ antea exhibetur c. 53, in fine; eamque ex S. Leonis mente scriptam, cum de recipiendis Constantinopolitanis clericis Eutychiænæ hæresis suspectis ageretur, coniecerimus not. 9 in ep. 163, tom. I, col. 1343 (Col. 1147, n. 8 *nost. edit.*). Quesnellus sic initium dedit: *Ego ille illius Ecclesiæ presbyter, vel diaconus hac scriptura.* Nostros codd. tres Vind., Vat. et Vallic., nec non Thuaneum ipsius Quesnelli secuti sumus.

* Sic iidem tres nostri codd. Apud Quesn., *sancta.* † Ordinem præstantiorum codicum Vind. ac Thuan. revocavimus: Quesnellus recentioris ms. Oxoniensis ordinem secutus hoc capite 56 descripserat epistolam Cyrilli ad Nestorium, quam cum memoratis codicibus exhibebimus cap. 66. Idem autem codex Oxon. hanc epistolam una cum cæteris Leoninis antea descripserat.

* Hæc Gelasii constitutio, inquit Quesnellus, *habetur in solo codice Thuaneo; deest vero in Oxoniensi: cuius postremi ordo, quem jam ab initio tenendum nobis proposuimus, ne hic interromperetur, constitutionem istam sine capituli titulo vel numero inserendam curavimus. De eadem hoc adhuc monco, non mihi videri ex eodem fonte hauritam esse ex quo cæteræ hujus codicis partes. In pluribus enim inemendata, sectioque decretorum minus commoda. Licet autem hæc constitutio desit in ms. Oxon., qui in aliis minus exactus est; continetur vero non solum in cod. Thuan., verum etiam in duobus Vindebonensibus, ac in Ubertino, aliisque hujus collectionis: unde ad ipsam collectionem pertinere nihil dubii est. Cofinetur præterea in aliis collectionibus Vat. Regiæ 1997, Lucensi 88, Colbertina 784, Vat. 1342, Barb. 2888 Dion., Hisp. et Isid., in quibus alia decretorum sectio, nimirum*

A apostolicæ sedis moderamine convenimur, sic canonum paternorum decreta librare, et retro præsertim decessorumque nostrorum præcepta metiri, ut quæ præsentium necessitas temporum ^{re;} arandis Ecclesiis relaxanda deposcit, adhibita consideratione diligenti, quantum potest fieri, temperemus; quæ nec in totum formam videamur veterum excedere regularum, et reparandis militiæ clericalis officiiis, et quæ per diversas Italiæ partes ita belli famisque consumpsit incurio, ut in multis Ecclesiis, sicut fratris et coepiscopi nostri Joannis Ravennatis Ecclesiæ sacerdotis frequenti relatione comperimus, usquequoque deficiente servitio ^h ministrorum, nisi remittendo paulisper ecclesiasticis promotionibus antiquitus intervalla præfixa, remaneant (sine quibus administrari ^l nequeunt) sacris ordinibus Ecclesiæ funditus destitutæ; atque in plurimis locis per inopiam competentis auxilii ⁴⁰⁸ satutare subsidium redimendarum desit animarum, nosque magno reatu, si tanto coarctante periculo non aliquatenus ^l consulamus, innecti. Præcis igitur pro sui reverentia manentibus constitutis, quæ ubi nulla vel rerum vel temporum perurget angustia, regulariter convenit ^h custodiri, eatenus Ecclesiis, quæ vel cunctis sunt privatæ ministris, vel sufficientibus usque adeo dispositæ servitiis, ut plebibus ad se pertinentibus divina munera supplere non valeant, tam instituendi quam promovendi clericali ^l officii sic spatia dispensantia concedimus.

C in capita 19 vel 28, aliæque variantes peculiare hos collectores ex aliis fontibus ebibisse significant.

* Mss. trium collectionum Vat. Regiæ, Lucen. et Vat. 1342, hanc inscriptionem præferunt: *Gelasius episcopus universis episcopis per unamquamque provinciam constituitis.* Codd. Dion., Hisp. et Isid., *Gelasius fratribus universis episcopis per Lucaniam, et Brutios, et Siciliam constituitis.* Similis inscriptionum varietas in aliis quoque aliorum pontificum epistolis nonnumquam in diversis collectionibus exhibetur, ut videre est inter cæteras in Leonis ep. 7, quæ in codd. Dion. aliisque ex Dionysio profectis data traditur *universis episcopis per Italiam constituitis.* At in duobus aliis coll. Corb. et nostræ collectionis legitur: *universis episcopis per diversas provincias constituitis.* Id ex eo profectum videtur, quod hujusmodi epistolæ primum ad certas provincias a Romanis pontificibus directæ, postea vero per harum provinciarum episcopos vicinioribus communicatæ fuerint; et sic subinde in alias atque alias provincias transierint, ita ut *universis episcopis per unamquamque provinciam traditæ* dici poterint. Confer annot. 2 ad Quesnelli notas in ep. 4 S. Leonis, tom. II.

* Melius apud Dion., *dispensatione.* Vat. Reg. et Isid.

† Aliæ collect., *restaurandis.*

‡ Ita cum Dion. meliores codd., exigente etiam contextu. Apud Quesn., *qua.* Mox Vat. 1342, *consumpserrat.* Vat. Reg., *consumpsertit.*

§ Al., *ministeriorum.*

¶ Quesn. cum vulg. Concil., *nequeant.* Nostros codd. secuti sumus.

¶ Vulg. Conc. pro *consulamur* habent *videamur.* Magis placeret utrumque recipere, ita ut post *consulamur* scriberetur *videamur innecti.*

¶ Al., *custodire;* et dein, *u quequoque adeo.*

¶ Vulg. Conc. cum Vat. 1312, ac Vat. Hisp. et Isid., *obsequii.*

I. De ordine monachorum.

Ut si quis etiam de religioso proposito et disciplinis monasterialibus eruditus ad clericale ^a munus accedit, imprimis ejus vita præteritis acta temporibus inquiratur; vel si nullo gravi facinore probatur infectus, si secundam non habuit fortassis uxorem, nec a marito relictam sortitus ostenditur, si poenitentiam publicam fortassis non gessit, nec ulla corporis parte apparet vitatus; ^b si servilis aut originariæ non est conditionis obnoxius, si curiæ jam probatur nexibus absolutus; si assecutus est litteras, sine quibus viz fortassis ^c ostiarium possit implere; ut si his omnibus quæ sunt prædicta fulcitur, continuo lector, vel notarius, aut certe defensor effectus, post 409 tres menses existat acolythus, maxime si huic ætas etiam suffragatur; sexto mense subdiaconi nomen accipiat; ac si modestæ conversationis honestæque voluntatis existit, nono mense sit diaconus, completoque anno presbyter: cui tamen quod annorum fuerant interstitia collata, sancti propositi sponte suscepta doceatur præstitisse devotio.

II. De laicis.

Si vero de laicis quisquam ^d ecclesiasticis est aggregandus officis, tanto sollicitius in singulis quæ superius comprehensa sunt, hujusmodi decet examinari personam, quanto inter mundanam religiosamque vitam constat esse discriminis; quia utique ^e convenientia Ecclesiæ ministeria reparanda sunt, non inconvenientibus meritis ingerendi; tantoque magis quod sacris aptum possit esse servitiis, in eorum ^c quærendum est institutis, quanto de tempore quo fuerant assequenda decerpitur: ut morum habere doceatur hoc probitas, quod prolixior consuetudo non contulit: ne per occasionem supplendæ penuriæ clericalis, vitia potius divinis cultibus intulisse, non legitime familiæ computemur compendia procurasse. Quorum promotionibus, ^f super anni metas sex menses nihilominus prærogamus; quoniam, sicut dictum

A est, distare convenit inter personam divino cultu deditam, et de laicorum conversatione venientem. Quæ tamen eatenus indulgentia credidimus, ut ^g illis Ecclesiis quibus infestatione bellorum vel multa penitus, vel exigua remanserunt ministeria, renoventur; quatenus his Deo propitio restitutis, in ecclesiasticis gradibus subrogandis canonum paternorum vetus forma servetur, nec contra eos ulla ratione prævaleat, quod pro accidentis defectus remedio providetur, non adversus scita majorum nova lege ^h proponitur.

410 Cæteris Ecclesiis ab hac occasione cessantibus, quas non simili clade vastatas ⁱ cognoscitis, pristinam faciendis ordinationibus convenit tenere sententiam. Quo magis hac opportunitate communiti observantiam reverendorum canonum propensius ^j diligamus: singulorum graduum conscientias admonentes ne ad illicitos prorumpere moliantur excessus, ^k nec fas esse confidat quisque pontificum bigamos, aut conjugia sortientes ab aliis derelicta, seu quolibet post poenitentiam, vel sine litteris, vel corpore vitatos vel conditionarios, aut curiæ publicarumque rerum nexibus implicatos, aut passim nulla temporis congruentis expectatione discussos, divinis servituros applicare mysteriis.

III. De dedicandis basilicis.

Ne qui pro suo libitu jura studeant aliena pervadere, absque sedis apostolicæ justa dispositione mandante, basilicas noviter institutas non petitis ex more præceptionibus dedicare non audeant; et non ambiant ^m sibi vindicare clericos potestatis alienæ.

IV. De baptizandis.

Baptizandis consignandisque fidelibus pretia nulla præstigent, nec illationibus quibuslibet impositis exagitarè cupiant renascentes; quoniam quod gratis ⁿ accipimus, gratis dare mandamur. Et ideo nihil prorsus exigere moliantur, quo vel paupertate cogente deteriti, vel indignatione revocati, redemptionis eorum causas adire despiciant, certum habentes quod qui

^a Ita ms. Vind. cum aliis omnibus coll. Solus Quæsnellus, unus. Post pauca, aliquæ mss. collectiones delent vel.

^b Al., si servilis aut originariæ non est conditioni obnoxius.

^c Ita etiam Vat., Hisp. ac Isid. Vulg. cum Dion., ostiarii possit implere ministerium. Vat. 1342 pariter addit ministerium. Vat. Reg. 1997, ostiarius possit implere ministerium.

^d Vind., ad ecclesiastici ... officium. Apud Quæsn. emendatum ad ecclesiasticum ... officium. Ad aliarum collectionum lectionem textum corrigere magis placuit.

^e Vocem convenientia antiqua manu additam in ms. Vind., suffragantibus aliis mss. et editis collectionibus, recepimus. Mox pro ingerendi vulg. Concil. habent ingerenda.

^f Cod. Vind. mendose, super anni ætas. Vat. 1342, super anima ætas. Vat. Reg., super enim ætam. Veram lectionem suppeditant mss. Dion., Hisp., et Is. Apud Quæsn., si permittit ætas. Dein, pro prærogamus, alia collect., subrogamus.

^g Vocem illis ex nostris codd. et aliis vulg. adjectimus.

^h Apud Quæsn., proponuntur. Aliarum collectio-

num et vulgatorum lectionem contextu exigente prætulimus.

ⁱ Vind cum vulg. Conc. delet cognoscitis. Mox Quæsn., factis; Vind., facientibus. Melius Vat. 1342 et Vat. Reg., cum Dion. Hisp. et Isid., facientis.

^j Vat. Reg., Dion. et vulg. Conc., delegamus.

^k In cod. Vind. prima manu legebatur: ne forsitan esse confidat quisque pontificum bigamus aut conjugia sortiens. Hinc forte prodiit emendatio quam Quæsnellus recepit: ne forsitan sint quique pontificum bigami atque conjugia sortientes. At non de pontificibus, sed de laicis ordinandis hoc capite agitur. Porro in Vind. secunda antiqua manu pro ne forsitan correctum fuit nec fas; quam lectionem dum aliæ mss. collectiones et vulgatæ approbant, reliquum textum ex iisdem emendavimus.

^l Codex Vat. 1342, qui hanc constitutionem in duodecim capita dividit, hic signat cap. 4, cum titulo: In dedicatione basilicæ.

^m Vulg. adiunt episcopi.

ⁿ Iidem vulg. cum Vat. Reg., accepimus. Dein in mss. Vat. Reg. et alio Vat. 1342, cum Dion., Hisp. et Isid., nihil a præditis prorsus. Post pauca idem Vat. Reg., causas adhibere despiciant.

prohibita deprehensi fuerint admisisse, vel commissa non potius sua sponte correxerint, periculum subituri proprii sint honoris.

411^a V. De presbyteris.

Nec minus etiam presbyteros ultra suam modum tendere prohibemus, nec episcopali fastigio debita sibi met audacter assumere: non consociendi chrismatis, non consignationis pontificalis^b adhibenda sibi met arripere facultatem; non praesente quolibet antistite, nisi fortasse jubeantur,^c vel orationis, vel actionis sacrae suppetere sibi praesumant esse licentiam; neque sub ejus aspectu, nisi jubeantur, aut sedere praesumant, aut veneranda tractare mysteria; nec sibi met meminerint ulla ratione concedi sine summo pontifice subdiaconum vel acolythum jus habere faciendi; nec prorsus addubitent, si quidquam ab episcopale ministerium specialiter pertinens suo motu putaverint exsequendum,^d continuo se presbyterii dignitate et sacra communione privari. Quod fieri necesse est, censemus, si^e eorum praesule referente hujusmodi fuerit praevaticatio comprobata; nec ipso eorum episcopo^f a culpa cohibente et ad ultionem vocaturo, si immoderata facientem dissimulaverit vindicare.

412^a VI. De diaconibus.

Diaconos quoque propriam constitutimus servare mensuram, nec ultra tenorem paternis canonibus deputatam quippiam tentare permittimus; nihil eorum penitus suo ministerio applicare quae primis ordinibus proprio decrevit antiquitas, et absque episcopo vel presbytero baptizare non audeant, nisi praedictis fortasse officii longius constitutis, necessitas extrema compellat, quod et laicis Christianis facere plerumque conceditur; non in presbyterio residere,^h ubi divina celebrantur, vel ecclesiasticis habetur quicunque tractatus. Sacri corporis 412^a prerogationem sub conspectu pontificis sive presbyteri, nisi his absentibus, jus non habeant exercendi. Cum enim decreta venerabilium sanctionum nos quoque magnopere custodire nitamur, ac sine eorum dispendio

etiam illa quae pro alicujus utilitate fortasse compendio videantur laxandaⁱ celamus; cumque contra salutarium reverentiam regularum cupiamus tenere nihil licere, et cum sedes apostolica^j super his omnibus favente Domino, quae paternis canonibus sunt praefinita, pio devotioe studeat tenere proposito; satis indignum est quemquam vel pontificum vel ordinum subsequentium hanc observantiam refutare, quam beati Petri sedem et sequi videat et docere; satisque conveniens sit ut totum corpus Ecclesiae in hac^k sibi observatione concordet, quam illic vigere conspiciat, ubi Dominus Ecclesiae totius posuit principatum. Dicente^l autem Scriptura: *Ordinate in me charitatem* (Cant. II, 4); item: *Omnia cum ordine fiant* (I Cor. XIV, 40); atque iterum Psalmista praedicant: *Circumdate Sion et complectimini eam, narrate in turribus ejus; ponite corda vestra in virtute ejus; et distribuite gradus ejus, ut enarretis^m in progenie altera: quia hic est Deus noster in aeternum, et ipse regit nos in saecula* (Psal. XLVII, 13): hic procul dubio, qui in ecclesiasticarum narratur altitudine dignitatum, et in cujus virtute bonis operibus corda ponenda sunt, gradibus utique distributis, cunctis Deus noster et rector populi praedicandus est Christianis; ubi nemo sibi met aliquid aestimet imminutum, cum et de uniuscujusque gradus perfectione nihil deperit, et convenienter retinendo quod caelesti dispensatione collatum est, pariter nobis et cognoscibilem Deum fieri et tribuit esse rectorem. Nam etsi quid indugetur de temporum quantitate, moribusⁿ aggregata strenuitate pensatur, si vitae jam proposito continetur, quod protelata fuerat aetate curandum, dummodo illa 413^a dissimulata nullatenus surripiant, quorum quodlibet^o inesse claruerit, merito clericalibus infulis reprobabilem constat esse personam. Etsi illa nonnunquam sinenda sunt quae, si caeterorum constet integritas, sola nocere non valeant; illa tamen sunt magnopere praecavenda quae recipi sine manifesta decoloratione non possunt; ac si ea ipsa quae nullo detrimento aliquoties indulgenda creduntur, vel re-

^a In Vat. 1342 est cap. 2, cum titulo: *Ne presbyteri sibi velint illicita vindicare.*

^b Vind., *adhibente*: mendose. Hinc orta videtur emendatio a Quesnello recepta *adhibere, nec sibi met arripere illicitam facultatem*. Aliarum collectionum Vat. 1342, Dion., Hisp. et Isid., lectio verani emendationem suggestit. Haec omnes cum Vind. ignorant *illicitam*.

^c Quesn. inseruit *ut*, refragantibus omnibus nostris mss. et vulg. codicibus. Edit. Conc. pro *suppetere* habet *supplendae*.

^d Idem Quesn. addidit *in alias*: quas voces a contextus sententia exclusas auctoritate aliarum collectionum expunximus.

^e Codices de presbyteris nunc plurali, nunc singulari numero loquuntur. Sicut autem antecedentia ob coherentiam plurali numero elata fuerunt, ita hic et postea eorum pro *ejus* cum vulg. scribendum fuit. Mox, pro *referente*, alias, *deferente*.

^f Melius in vulg., *a culpa conniventis et ultione vocaturo*. Dein, pro *vindicare* cod. Vat. Reg. habet *indicare*.

^g In Vat. 1312 est c. 3, cum eodem titulo.

^h Aliae collect. mss. et editae, *cum divina*.

ⁱ Vulg. Rom. et Dion., *credamus*. Editio Moguntia, *dicamus*. Mox in eam vulgati cum aliis collectionibus, *cumque nobis contra salutarium*.

^j Vulg. concil., *superior his*. Dein pro *praefinita*, aliae mss. coll. cum vulg., *praefixa*.

^k Al., *sibi met*.

^l Auctoritate vetustiorum codd. Vind., Vat. Reg., alius Vat. 1342 ac Dion. Justelli, addidimus *autem*, ac idecirco interpunctionem mutavimus.

^m Editi Conc., *in progenies alteras*. Mox *regit* ex antiquioribus mss. collectionibus Vind. et Vat. 1342 scripsimus. Al., *regit*.

ⁿ Duo codd. Vind. et Vat. 1342, *aggregati, et strenuitate*. Quesn. cum Vat. Hisp. et Isid. *aggregata, et strenuitate*. Vat. Reg., *aggregari, et strenuitate*. Melior visa est lectio Dion. Just. et vulg. Conciliorum. Dein in his vulg. Conc., *surrepant* pro *surripiant*.

^o Vat. 1342 et Vat. Reg., *in se*. Vulg., *si inesse*. Postea pro *constat* aliae collectiones mss. et vulg., *convincat*.

^p Ita Vind. cum omnibus aliis mss. et vulg. collectionibus. Solus Quesn., *numquam*; minus recte.

rum temporumve cigit intuitus, vel acceleratæ provisionis respectus excusati; quanto magis illa nullatenus mutilanda sunt quæ nec ulla necessitas, nec ecclesiastica prorsus extorquet utilitas.

[CAP. X Dion.]^a Baptizandi sibi quisquam passim quocunque tempore nullam credat^b fiduciam, præter Paschale festum et Pentecoste venerabile sacramentum, excepto dumtaxat gravissimi languoris incursu, in quo verendum est, ne morbi crescente periculo, sine remedio saluari fortassis ægrotans exitio præventus abscedat.

• VII. De ordinationibus.

^d Ordinationes etiam presbyterorum diaconorumque, nisi certis temporibus et diebus exercere^e non audeant, id est, quarti mensis jejunio, septimi, et decimi, sed etiam quadragesimalis initiis, ac mediana Quadragesimæ die sablati jejunio circa vesperam novem: celebrandas; nec cujuslibet utilitatis^f causa sive presbyterum sive diaconum his præferant, qui ante ipsum fuerint ordinati.

• VIII. De sacris virginibus.

Devotis quoque Deo virginibus, nisi aut in Epiphaniarum, aut in Albis paschalibus, aut in Apostolorum^h Natali sacrum 414 minime velamen imponant, nisi forsitan, sicut de baptismo dictum est, gravi languore correptis, ne sine hoc munere de sæculo transeant, implorantibus non negetur.

• IX. De viduis.

Viduas autem velare pontificum nullus attentet; et quod nec auctoritas divina delegit, nec canonum forma præstituit, non est penitus usurpandum; eisque sic ecclesiastica sunt ferenda præsidia, ut nihil committatur illicitum.

• X. De servis sine dominorum voluntate non admittendis.

Generalis etiam querelæ vitanda præsumptio est, quæ propemodum causantur universi, passim servo, et originarios, dominorum jura possessionumque fugientes sub religiosæ conversationis obtentu, vel ad

^a In Vat. 1342 est c. 4, cum titulo: *De Baptismo.*

^b Vulg. Conc. cum Vat. Reg. et Dion. addunt *in esse.*

^c Ita cod. Vind. Que-nellus, *De ordinatione certis temporibus, id est quarti, septimi, decimi, et quadragesimalis initiis ordine.* In coll. ms. Vat. 1342 est cap. 3, cum titulo: *De ordinatione presbyterorum et diaconorum.*

^d Quesn., *Ordines*; et dein *celebrandos.* Sed melius *ordinationes... celebrandas* a ii codices et vulg., suffragante Vind. hujus collectionis, in quo, nisi *ordines* librarii ositantia scriptum sit, postea tamen *celebrandas* legitur.

^e Vulg. Conc., *non debent.* Dion. Just., *non debent.*

^f Vind. cum Dion. et Isid. delent *causa.* Mox aliquot aliæ collectiones mss. et vulg. pro *præferant* habent *preferre*; et dein Vat. Reg. ac Dion. Just., *qui ante ipsos.*

^g In Vat. collect. 1342 est cap. 6, cum titulo: *De velamine puellarum Dei.*

^h Vulg. Concil., *natalitiis.* Dion. Just., *natalibus*; ac dein utriusque *excant pro transeant.*

ⁱ In Vat. laudato est c. 7, cum titulo: *De viduis, ne velamen sacrum accipiant.*

^j Ita codd. nostræ collectionis. Vulg. cum Dion.,

A monasteria sese conferre, vel ad ecclesiasticum famulatum, conniventibus quoque præsulibus, indifferenter admitti. Quæ modis omnibus est¹ prohibenda perniciosa, ne per Christiani nominis institutum aut aliena pervadi, aut publica videatur disciplina subverti; præcipue cum nec ipsam ministerii clericalis hac obligatione fuscari dignitatem, cogaturque pro stata militantium sibi² conditioneque jurgari, aut videri, quod absit, obnoxia. Quibus sollicita competenter interdictione prohibitis, quisquis episcopus, presbyter, diaconus, aut eorum qui monasteriis præesse noscuntur, hujusmodi personas apud se tenentes, non restituendas patronis, aut deinceps vel³ Ecclesiæ servitio, vel religiosis congregationibus putaverit applicandas, nisi voluntate forsitan dominorum sub scripturæ 415 testimonio primitus absolutas, aut legitima transactione concessas, periculum se honoris proprii non ambigat communionisque subiturum, si super hac re cujusquam vera nos querela pulsaverit. Magnis quippe studiis secundum beatum Apostolum (*Rom. II, 24*) præcavendum est ne fides et disciplina Domini blasphemetur.

• XI. De negotio clericorum.

Consequens fuit ut illa quoque quæ de Piceni partibus⁴ ad nos missa relatio nuntiavit, non prætercunda putaremus: plurimos clericorum negotiationibus inhonestis et lucris turpibus imminere, nullo pudore cernentes evangelicam lectionem, quia ipse Dominus noster negotiatores e templo verberatos flagellis asseritur expulsi (*Matth. XXI, 12*); *Joan. II, 14*); nec Apostoli verba recolentes, quibus ait: *Nemo militans Deo⁵ obligat se negotiis sæcularibus* (*II Tim. II, 4*); Psalmistam David surda dissimulantes auro cantantem: *Quoniam non cognovi negotiationes, introibo in potentias Domini* (*Psal. LXX, 15*). Proinde hujusmodi⁶ ab indignis post hæc quæstibus noverint abstinentium, et ab omni cujuslibet negotiationis ingenio vel cupiditate cessandum: aut in quocunque gradu sint positi, mox a clericalibus officiis⁷ abire cogant.

Hisp. et Isid. delent *et*; et postea alia in erpunctione habent: *Non est ergo penitus.* In nostra autem lectione et interpunctione melius Vat. 1342, *quoniam quod.* Mox in vulg. Conc. et Dion. Just., *delegat pro delegit.*

¹ In Vat. est cap. 8, cum titulo: *De servis originariis.*

² Aliæ collect. mss. et vulg., *amovenda.* Mox Vind. et Vat. delent *per*; minus recte.

³ Quesn., *conditiones jurgari videri.* Prætulimus lectionem vulg., cui aliæ collectiones favent, nec non Vind. hujus collectionis, in quo sicut et in Vat. Reg. legitur *jurgare aut videri.*

⁴ Aliæ collect. mss. et vulg., *ecclesiasticæ servituti.*

⁵ In Vat. 1342 est cap. 9, cum titulo: *Ut nulli clerico liceat negotiari.*

⁶ Vulg. et codd. aliarum collect. addunt *nufer*, et dein *id est ante plurimos.*

⁷ Quesn. inseruit *non attendentes*, et omisit *ipse*, refragantibus nostris et vulgatis codicibus.

⁸ Aliæ collect. mss. et vulg., *implicat se*; ac mox, *psalmistam quoque David.*

⁹ Vat. Reg. et alius Vat. 1342 cum vulg. addit *aut.*

¹⁰ Vulg. Conc. ac Dion. Just., et secunda manu in ms. Vind., *abstinere.*

bor; quoniam domus Dei domus orationis et esse debet et dici, ne officina negotiationis et spelunca potius sit latronum.

• XII. *De illitteratis.*

Illitteratos quoque ^b et cum aliquo corporis immi-
nutione sine ullo respectu ad ecclesiasticum didici-
mus venire servitium; quod simul antiqua traditio et
apostolica sedis vetus forma non recipit; quia nec
litteris carens sacerdos esse potest aptus officii, et vi-
tiosum nihil Deo prorsus offerri legalia præcepta
sanxerunt (*Lev. xxi, 18; Deuter. xvii, 1*). Itaque de
cætero modis omnibus hæc ^c vitentur; nec quisquam
416 talis suscipiatur in clerico. Si qui vero vel teme-
ritate propria, vel incuria præsentium tales ante
suscepti sunt, in his quibus constituti sunt locis eate-
nus perseverent, ut nihil unquam promotionis ^d arri-
pian, satique habeant hoc ipsum sibi pro nimia mi-
seratione permissum.

• XIII. *De his qui semetipsos absciderunt.*

Paterni canones evidenter sequenda posuerunt,
quorum tenorem sufficit indidisse. Dicunt enim, talia
perpetrantes mox ut agniti fuerint, a munere clericali
debere secludi. Quod modis omnibus custodire nos
convenit; ^e quia fas esse nulli suppetit, præter illa
quidquam quæ memorabilis decrevit forma censere.

XIV. *De his qui implicantur criminibus.*

Comperimus etiam horrendis quibusdam criminibus
implicatos, tota discretionem submoti, non solum de
factis atrocibus necessariam penitentiam non ha-
bere, sed nec aliqua correctione penitus succedente
ad divinum ministerium honoremque contendere.
Nonnullos autem etiam in ipsi ordinibus constitutos
gravibus delinquentes facinoribus non repelli; cum

^a In ms. Vat. 1342 est c. 10, cum titulo: *Nulli licent illitteratum vel debilem ad ecclesiasticos ordines promoveri.*

^b Non arripit hæc lectio. Prior vero in Vind., et nulla corporis. Verior aliarum collectionum ms. et vulg. lectio et nonnulla (Vat. R. g., et ulla) parte corporis immiutos.

^c Vat. R. g., vitentur. Dein aliæ collect. ms. et editæ, in clericum.

^d Al., accipiant.

^e In Vat. 1342 est c. 11, cum eodem titulo; qui tamen titulus pars ipsius canonis est: unde apud Dionysium Just. post titulum *De his qui se ipsos abscidunt*, canon incipit: *De his autem qui semetipsos absciderint, paterni canones, etc.* Vat. Reg., qui titulus caret, canonem ab hoc titulo exorditur.

^f Quædam cum ms. hujus collectionis, quia forsitan esse nulli suppetit, et præter illa non est quidquam, quæ memorabilis ordo decrevit, et forma censuræ. Hanc mendosam et minus rectam lectionem exigimus ad ms. Vat. 1342, cum quo vulgati Dion., Hisp. et Isid. concordant, nisi quod pro *suppetit* habent *suppedital*. Sic enim sensus satis est obviu: quia scilicet *suppetit*, seu incurrit in oculos, nulli fas esse censere quidquam præter illa quæ memorabilis forma Nicænorum Patrum decrevit. Vat. Reg. concinit cum nostra lectione, nisi quod post *memorabilis* addit *ordo*.

^g Ita aliæ collect. ms., concinente etiam ms. Vind. hujus collectionis, in quo *quæque* et *irretitæ* pariter legitur; at pro *tribuat* habet *tribuantur*. Vulg. quoque suffragantur, nisi quod *irretitis* præferunt. Quædam, quosque præsumere, ut... irretiti... tractare permittantur.

A et Apostolus (*I Tim. v, 22*) clamat nemini cito manus imponendas, neque communicandam peccatis alienis; et majorum veneranda constituta (*Nicæna. 9, 10*) pronuntiant, hujusmodi, etiamsi forte subreperint, tam qui ante peccaverint, detectos oportere depelli, quam sacræ professionis oblitos prævaricatorumque sancti propositi procul dubio submovendos.

417 XV. *De his qui a demonio vel similibus passionibus occupantur.*

Usque adeo sane comperimus illicita ^a quæque prorumpere, ut demoniis similibusque passionibus irretito ministeria sacrosancta tractata tribuantur. Quibus si in hoc opere positus aliquid propriæ necessitatis occurrat, quis de sua ^b fidelis salute confidit, ubi ministros ^c curationis humanæ tanta perpererit calamitate vexari? Atque ideo necessario renovandi sunt, ne quibuslibet, pro quibus Christus est mortuus, scandalum generetur infirmis. Postremo si corpore sauciatus fortasse aut debilem nequaquam sacra contingere lex divina (*Lev. xxi*) permisit, quanto magis doni celestis dispensatores esse non convenit, quod est deterius, mente percussos?

XVI. *De sacris virginibus et his qui eis sociantur illicite.*

Virginibus ^b sacris temere se quodam sociare cognovimus, et post ^c dedicatum propositam incesta fœdera sacrilegæque **418** miscere. Quos protinus sequum est a sacra communione detradi, et nisi per publicam ^d probatamque penitentiam omnino non recipi, atque his certe vaticum de sæculo transeuntibus, si tamen penituerint, non negari.

XVII. *De viduis.*

Nam de viduis ^e sine ulla benedictione velandis,

^a Aliæ collect. ms. et vulg., *fideliæ*. Vat. Hisp. et Isid., ac *fideliæ*, quod emendationi deputandum videtur.

^b Omnes aliæ collect. ms. et vulg. addunt *ipsas*.

^c Sic Vind. ms. cum cæteris et ms. et vulgatis collectionibus. Solus Quæsn., *Qui necessario*.

^d Vulg. Conc. cum Vat. Hisp. ac Isid. addunt *entem*. Mox temere, in Vind. antiqua manu adjectum, cum aliis omnibus ms. et vulg. codicibus restitimus.

^e Omnes aliæ collect. ms. et vulg., *Dicatum Deo propositum*. Dion. Quæsn., *Quos publicatos æquum est*. Cod. Vind. prima manu, *quis pristinus*; secunda vero quos protinus emendatum fuit, ut aliæ omnes collect. ms. cum vulgatis præferunt.

^f Quæsn., *privatamque penitentiam non recipi*. Ita quoque Vind. prima editis; secundis vero additum adverbium omnino. Porro emendatio *probatamque* ex aliis ms. et vulg. codicibus sensu exigente necessaria fuit. Mox pro *atque his certe* Dion. Justelli habet *aut his certe*. Vulg. Conc., *sed tamen vaticum*.

^g Cod. Vind. prima manu, *sin ulla*. Hinc in aliis codd. emendatum fuit *sine ulla*, quod a Quæsnello receptum et optimo cod. Vat. Regiæ probatum retinimus, postposita lectione in eodem Vind. secunda a curis inducta *sub ulla*: pro quo aliæ collect. ms. et vulg., *sub nulla*. Dein vulg. Conc. cum Vat. Hisp. et Isid., *superius late sufficienterque prædiximus*. Dion. Justelli, *superius late diximus disserendum*. Vat. 1342 cum nostra collect. concinit, nisi quod pro *diximus* mendose habet *diximus*.

superius latius duximus disserendum. ^a Quæ si pro-
pra a voluntate professa, pristinam conjugii castitatem
mutabili mente calcaverit, periculi ejus intererit
quali Deum debeat satisfactione placare ^b. Sicut enim
si se forsitan continere non poterat, secundum Apo-
stolum, nullatenus nubere vetabatur; sic habita se-
cum deliberatione promissam Deo pudicitiam fidem-
que debuit custodire. Nos autem nullum talibus la-
queum debemus injicere, sed adhortationes præmii
sempiterni pœnasque proponere divini judicii: ut et
nostra sit absoluta conscientia, et illarum pro se ra-
tionem Deo reddat intentio. Cavendum est quippe,
quæ de eorum moribus actisque beatus Paulus testa-
tur apostolus, ^c quod planius **419** exponere præter-
imus, ne sensus sexus instabilis, non tam deterere
quam admonere videamur. ^d Secundas nuptias sicut
sæcularibus inire conceditur, ita post eas nullus ad
clericale sinitur venire collegium: alia est enim hu-
manæ fragilitati generalis concessa licentia, alia de-
bet esse vita divinarum rerum servitio dicandorum.

XVIII. De his qui ad alias Ecclesias convolant.

Quisquis propriæ desertor Ecclesiæ, nullis exi-
stentibus causis, ad aliam putaverit transeundum,
^e temereque susceptus fuerit et promotus, reveren-
dorum canonum vel ipse, vel receptor ejus atque
provector constituta non fugiet, quæ de hujusce-
modi præsumptoribus præfixere servanda. De mona-
chis ^f quoque copiosius in prima præceptionis hujus
parte digesta sunt, quæ vel quatenus pro rerum ac
temporum necessitate concessa sint, vel quemadmo-

^a Ita cum ms. Vind. omnes aliæ collect. mss. et
vulg. Solus Quesn. emendationem recepit nullo no-
stro aut vulgato antiquo exemplo probatam, *Quarum
aliqua. Dein vulg. cum Dion. Just., professam pristinam
conjugii castitatem... calcaverint/periculi earum inter-
erit, quali Deum debent; et similiter* deinceps. Cold.
Vat. Reg. et Vat. 1542 nostram lectionem approbant,
nisi quod habent *pristinam conjugii*.

^b Vulg. Conc. addunt, *quia juxta Apostolum pri-
mam fidem irritam fecerunt.* I. in nostra aliisque an-
tiquis collect., nec non apud Dion. Justelli omissum,
gossuati ascribendum videtur. Vat. Reg. pro *placere*
habet *placere*. Postea omnes aliæ collectiones
mss. et vulg., *pudicitiam fidem*, et ante *adhortationes*
addunt *solas*, vel cum Isid. *solum*. Dein vulg. Conc.,
quippe ut de earum moribus actibusque.

^c Quesn., quod nunc *planius exponere poteramus,
sed pro tempore libet suppressere, ne sensus detestabili
quosdam non tam deterere quam admonere videamur*.
Hæc lectio, quam nullæ aliæ collectiones, nec anti-
qui codices nostræ collectionis subindicant, ex eo
inducta videtur, ut emendaretur lectio minus recta
eorundem codicum antiquorum nostræ collectionis
qui cum Vind. habent: *quod dum planius exponere
poterimus, ne sensus instabilis non tam deterere quam
admonere videamur*. Verum pro poterimus corrigend-
um esse præterimus exemplaria Vat. Reg., Dion. et
vulg. Concil. ostendunt; ac proinde superfluum est illa
additio nullo codice antiquo recepta, *sed pro tempore
libet suppressere*. Porro si addatur ante vocem *sexus*
alia vocula *sensus*, quam suppeditant mss. Vat. Reg.
et cod. Vat. 1542, sententia optime constituit. Lec-
tio Dion. Justelli et vulg. Conciliorum affinis est,
nisi quod habeat *ne sensus instabilis non tam deterere
quam admoneri videatur*.

^d In Vat. 1542 est cap. 12, cum titulo: *De secundis*

*dum, ubi nullius facti necessitas interesse probabi-
tur, non nisi vetus institutio debeat custodiri.*

XIX. De his qui pretio ordinantur.

Quos vero constiterit indignos meritis sacram mer-
catos esse pretio dignitatem, convictos oportet ar-
ceri: non sine periculo facinus tale ^e vendentes;
quia dantem pariterque accipientem damnatio Si-
monis, quam lectio sacra testatur (*Act. viii*), in-
volvit.

420 XX. ^a De locorum consecratione sanctorum.

Quamvis superius strictim fuerit comprehensum,
nobis quoque patefactum, quod absque præcepto ar-
dis apostolicæ nonnulli facias ecclesias vel oratoria
sacrare præsumant, hoc sumus tamen indicio dete-
stabilioris permoti, quod in quocunque nomine de-
functorum, et quantum dicitur, nec omnino fidei-
um constructiones edificatas sacris ⁱ processionalibus au-
dacter instituere memorantur. Quæ tam acerba, tam
dura sunt, ut eadem vix noster possit ferre aulicus.
Si revera Christianitatis affectus in illis regionibus
certus et fixus est, districtius ista querantur, et a
quibus ^j fuerint gesta prodantur. Quoniam sicut, la-
tentibus in hac atrocitate nominibus, non existit in
quem sententia debita proferatur; ita cum mani-
festis fuerit documentis expositus, ^k quam scelerns
tanti possit immanitas, non effugiet ullatenus ul-
tionem.

XXI. De feminis quæ ministrare præsumunt.

Nihilominus impatienter audivimus, tantum divi-
narum rerum subiisse despectum, ut feminæ sacris

^C *nuptiis. Dein aliæ collect., cum vulg. pro generalis
habent generaliter. Mox Dion. Just. et vulg. Conc.,
servitio dedicata.*

^e Cum in Vind. aliisque vetustioribus hujus colle-
ctionis codicibus haberetur *temere*, quod cum correxo-
runt *si temere*; hancque lectionem Quesnellus forte
ex cod. Thuan. recepit. At emendandum *temereque*
Vat. 1542 aliæque collectiones mss. et vulg. suase-
runt, cum præsertim sequens contextus melius cohæ-
reat. Mox pro *fugiet* mss. Dion., Hisp. et Isid. *effugiet*.

^f Dion. Just. cum cæteris collect. e litis et mss.
addit *laicique*, ac delet *quoque*. Paulo post vulg.
Conc. cum Vat. Hisp. ac Isid., *quæ vel quatenus his
pro rerum*. Idem legitur in Dion. Just., qui solum
omittit *his*. Ex iisdem supplivimus *quatenus*; licet
enim hanc particulam hujus collectionis exemplaria
ignorant, contextui tamen necessaria est, ac respon-
det illis quæ superius dicta fuerunt c. 1. Dein Vind.
cod., *nullius facti interesse probabitur*. Ut sensus con-
staret apud Quesn. additum *aliquid ante probabitur*.
^D At *necessitas* supplendum fuit *ante interesse*, uti legi-
tur apud Dion. Justelli. In mss. Vat. Hisp. et Isid.,
cum vulg. Conc. aliter legitur: *nullius necessitatis
interesse probatur*. Idem est in Vat. Reg., nisi quod
habet *probabitur*.

^g Melius Dion. Just., *patrantes*; vel vulg. Conc.
cum Vat. Hisp. et Isid., *perpetrantes*.

^h Ille titulus pars ipsius canonis est, uti ex Vat.
Reg., Dion. et vulg. Concil. intelligere liceat.

ⁱ Dion. Just. cum Vat. Hisp. ac Isid., *professioni-
bus*. Post pauca Dion. Just. cum mss. Vat. Reg.,
Vat. Hisp. ac Isid., *quæ quoniam tam acerba*.

^j Sic Vind. cum aliis vulg. et mss. collectionibus
melius quam apud Quesnellum *et nisi gesta*.

^k Solus Quesn., *tanquam ac'eris*. Mox Vat. Hisp.
ac Isid., *non vita: ut pro non effugiet*.

abstrahere ministrare^a armentar, et cuncta quæ non A
nisi virorum famuletoi deputata sunt, sexum cui non
competens exhibere. Nisi quod omnium delictorum
b quæ sigillatim perstrinximus, noxiorum reatus
omnis et crimen eos respicit sacerdotes qui vel ista
committunt, vel committentes minime publicando
previs excessibus se favore significant. Si tamen sa-
cerdotum jam sint vocabulo **491** nuncupandi, qui
delegatum sibi religionis officium sic prostruere mol-
liuntur, ut in perversa quæque profanaque declives,
c sine ullo respectu regulæ Christianam præcepta
fanatica sectentur. Cumque scriptum sit: *Minimus
qui spernit, paulatim decidit (Eccli. xix, 1)*: quid est
de talibus meliusandum qui immensis ac multiplicibus
privatæ molibus occupati, ingentem ruinam mal-
tamedia impulsionebus ediderunt, quæ non solum B
ipsos videatur obruere, sed Ecclesiis universis mor-
tiferam, si non sanentur, inferre perniciam? Nec
ambigant qui hæc exerceere sunt ausi, sed etiam qui
hæc cognita siluerunt, sub honoris proprii se
facere dispendio, d si non quanta possunt celeritate
festinant ut lethalia vulnera competentis medicationis
curantur.

XXII. De episcopis scientibus vel ignorantibus.

Quo enim e jure teneant jura pontificum, qui pon-
tificibus excubiis eatenus injuncta dissimulant, ut
contraria domui Dei, cui præsedent, potius operentur?
f quantumque apud Deum possent, si nonnisi con-
venientia procurarent; tantam quid mereantur aspi-
ciant, cum execrabili studio sectantur adversa. Et
quasi magis hæc regula e sit quæ Ecclesia debeat
gubernari, sic quidquid est ecclesiasticis inimicum re-
gula perpetratur. Cum etiam cognitos habuit canones
inuisquisque pontificum, intemerata debuerit tenere
custodia; et si forsitan necessebat, consulere fidenter
oportuerit scientem. Quo magis excusatio nulla sup-

^a Volg. Conc., *ferantur*. Mox Dion. Just. cum Vat. Hisp. et Isid., *cunctaque non nisi virorum famuletoi deputata, s: cum qui non competit exhibere*.

^b Quesn., *quæ saltem*; et ita etiam prima manu in ms. Vind. At manu secunda antiqua pro *saltem* emendatum fuit *sigillatim*, ut in aliis omnibus mss. co lect. et vulgatis præfertur. Dein apud Quesn., *reos respicit*. Correximus eos cum ms. Vind., aliis mss. collectionibus et vulgatis suffragantibus.

^c Quesn., *nullo respectu*, nisi erat etiam prima manu in ms. Vind. Prætulimus vero lectionem in eodem Vind. secunda antiqua manu scriptam, quæcum omnia fere aliarum collectionum et mss. et vulgata exemplaria concordant.

^d Dion. Just., *si non tanta qua possunt*. Mox pro curentur Vat. 1342, sanentur. Vat. Hisp. et Isid., *medicina sanentur*.

^e Quesn., *Quo enim jure teneantur ad pontificum*. Cod. Vind., *Quo enim jure teneantur jura pontificum*. Emendavimus teneant ex Vat. Reg. aliisque mss. et vulg. collectionibus. Vat. 1342, Dion. Justelli et vulg. pro *jure* habent *more*, minus recte.

^f Sic codd. Vind., Vat. Reg. et Vat. 1342, cum Dion., Vat. Hisp. et Isid. S. Ius Quesn., *quæ quæ nimum apud Deum*. Mox Vind., *si hoc nisi*. Melius Vat. 1342 et Vat. Reg., *si hoc nisi*. Vat. Hisp. et Isid., *si ei convenientia*.

^g Ita Vind. cum aliis mss. et vulg. Apud Quesn.,

currit errantibus; quia nesciens proposuit servare quod norat, nec ignorans curavit nosse quod gereret.

492 XXIII. De reditu Ecclesiarum.

Quantum autem tam de reditu quam de oblatione fidelium, prout cujuslibet Ecclesiæ facultas admittit, sicut dudum rationabiliter est decretum, convenit fieri portiones, quarum sit una pontificis, altera clericorum, tertia pauperum, quarta fabricis applicanda. De quibus h sicut sacerdotis intererit integram ministris Ecclesiæ memoratum dependere quantitatem, sic clerus ultra delegatam sibi summam, nihil insolenter noverit expotandum. Ea vero quæ i ecclesiasticis ædificiis attributa sunt, huic operi veraciter prærogata locorum deest instructio manifesta sanctorum. Quia nefas est, si sacris ædibus destitutis in læcrum suum præsul impondia his designata convertat, i ipsa nihilominus ascripta pauperibus portione. Et hanc quamvis divinis rationibus se dispensasse monstraturus esse dicatur, tamen juxta quod scriptum est: *Ut videant opera vestra bona et magnificent Patrum vestrorum, qui in cælis est (Math. v, 16)*; oportet etiam præsentem iustificationem prædicari, et bonæ famæ præconio non taceri. Quapropter nec clericorum quisquam k se hujus offensæ futurum confidat immunem, si in his quæ salubriter sequenda de-prompsimus, sive episcopum, sive presbyterum, seu diaconum viderit excedentem, non protinus ad aures nostras l referendum curaverit, probationibus duntaxat competentem exhibitis, ut transgressoris ultio fiat cæteris interdictio delinquendi. Sui vero modis omnibus erit unusquisque pontificum ordinis et honoris elisor, si cuiquam clericorum vel Ecclesiæ totius auditui hæc putaverit suppressenda m. Et alia manus: Deus inco-lumes vos custodiat, fratres charissimi.

possit. Dein Quesn., *oportuit scientem*. Nostra exemplaria cum aliis vulgatis, melius oportuerit. Vat. 1342 et Vat. Reg. cum Vat. Hisp. et Isid. pro *scientem* præferunt *ignorantem*, et dein pro *quod norat* Vat. Reg. *quod ignorat*.

^h Auctoritate omnium aliarum collectionum mss. et editarum inseruimus *sicut*, exigente præsertim subsequenti particula *si*.

ⁱ Solus Quesn., *Ecclesiæ ædificiis*. Mox cum plerisque mss. et editis præulimus *prærogata*, Al., *prærogata*. Dein *instructio* est in mss. nostræ collectionis. Aliæ collectiones cum vulg., *instauratio*.

^j Vulg. cum aliarum collectionum exemplaribus alia interpunctione: *Ipsam nihilominus ascriptam pauperibus portionem, quamvis divinis rationibus se dispensasse monstraturus esse videatur*, etc. Co. l. Vind. textus lectionem approbat, et solum pro verbo *dicitur*, quod prima manu scriptum fuerat, secunda suppositum est *videatur*.

^k Vat. 1342, *hujus rei se futurum*. Dein in his cum nostris codd. et aliis editis scripsimus. Quesn., *h. s.*

^l Aliæ collectiones mss. et editæ, *deferre curas vit.*
^m Sequentia in aliis collectionibus Vat. Reg., Vat. 1342, Dion., Hisp. et Isid., desunt. Porro Vat. 1342 et Barb. 2888, cum Dionysio, Vat. Hisp. et Isid. addunt: *Data vidus Martii, Asterio et Præudio VI. G. coss.*, id est an. 491. Vat. Reg., *Data vi idus Martii*, etc.

423 CAPITULUM LIX.

Incipit concilium Antiochenum.

Sancta et pacatissima synodus ^b Antiochiae in unum congregata, his qui per singulas provincias sunt, unanimibus sanctis consacerdotibus in Domino salutem.

Gratia et veritas Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi sanctam Antiochenam Ecclesiam visitans, et in eodem connectens per concordiam pacatissimi Spiritus, multa quidem et alia ^c perfecit: in omnibus autem suggerente sancto et pacifico Spiritu etiam hoc perfecit, ut quae visa sunt recte constitui, cum plurima consideratione et iudicio una omnibus ^d Antiochiae ex diversis provinciis in unum collectis episcopis in vestram notitiam deferrentur. ^e Credimus **B** autem gratiae Domini, et sancto Spiritui pacis, quod et ipsi conspirabitis nobiscum tanquam in una iustitiae virtute, et nobiscum orationibus ^f annitentes, magis autem uniti, et in Spiritu sancto praesentes, hisdem ipsis quae definita sunt consentientes, et ea quae recta visa sunt roborantes, cum consensu sancti Spiritus consignabitis. Sunt autem praescripti canones ecclesiastici hi qui infra scripti sunt. **424** In qua synodo fuerunt ^g Eusebius, Theodoros, Narcissus, Antiochus, Archelanus, ^h Eustachius, Mucimus, Hiscius, ⁱ Mucius, Ethernus, Jacobus, Agapinus, Magnus, Eneus, Theodolus, ^j Alpius, Niceas, Agapius, Tharcodinnantus, Bassus, Alexander, Petrus, Moses, Patricius, Anatolius, Macedonius, Petrus, Cyrion, Theodorus, Theodosius, de provincia Syriae-Coeles, Phoenicis, **C**

A veteris Arabiae, Mesopotamiae, Ciliciae, Isauriae; et haec constituerunt quae infra scripta sunt.

^k I. Omnes qui audent dissolvere regulam sancti et magni concilii Nicaeni, quod celebratum est in praesentia domini amantissimi Constantini imperatoris nostri, de sancta ^l festivitate paschali Salvatoris nostri, incommunicabiles et ejectos ab Ecclesia esse debere, maxime si ^m perseveraverint studio contentionis ad subvertenda ea quae optime constituta sunt. Et haec quidem ⁿ dicta sunt de laicis. Si autem de praepositis Ecclesiae ^o aliquis, id est, vel episcopus, vel presbyter, vel diaconus post hanc definitionem et hunc terminum in subversionem populorum et Ecclesiarum perturbationem nitatur, ac sic renitens cum Judaeis Pascha voluerit celebrare; hunc sancta synodus ab hoc jam alienum ab Ecclesia iudicavit, tanquam eum qui non solum proprii peccati, sed et aliorum corruptae mentis et conversationis supplantator extiterit reus. Et non solum huiusmodi ^p deponit a sacerdotio, sed et hos qui eis ausi fuerint communicare post damnationem. ^q Depositos autem etiam honore **425** qui extrinsecus est privari oportet, ^r quem sanctus canon et Dei sacerdotium meruit.

II. Omnes qui ingrediuntur Ecclesiam Dei et sacras Scripturas audiunt, non autem cum populo in oratione communicant, ^s adversantur etiam sanctam assumptionem Dominici sacramenti secundum suam aliquam disciplinam, hos ejici ab Ecclesia oportet, donec contritentes, fructum poenitentiae demonstrent, et deprecari fuerint, ^t ut data venia suscipi mereantur. Non autem liceat communicare incommunicatis,

municatos.

^u Veron. cum vulg., *perseverent.*

^v Melius cod. Ver., *dicta sunt.*

^w Quesnellus, *aliquis est vel episcopus, vel presbyter, vel diaconus, qui post hanc, etc.* Correximus cum ms. Vind., Veron. et vulg. Mox Vind., deletis vocibus et hunc terminum, prosequitur sic: *ausus fuerit in subversionem populorum, et perturbationem Ecclesiarum renitere, et cum Judaeis Pascha celebrare; hunc sancta synodus jam jamque ab Ecclesia alienum esse iudicabit, tanquam qui non solum proprii peccati reus sit, sed et aliorum subversionis et mentis corruptae fuerit causa.* Haec lectio ab ea quam alii codd. Isid. versionis praefert nimium discrepat. Cod. Veron. cum nostra lectione concinit, nisi quod habet *alienum ab Ecclesia iudicabit.* Vulg. Isid. in hoc solum variant, et hunc terminum *ausus fuerit in subversionem populorum et perturbationem Ecclesiarum seorsim colligere, et cum Judaeis Pascha, etc.*

^x Cod. Veron., *deponet; Vind., deponi sinit a sacerdotio et ministerio.* Vulg. quoque addunt et ministerio.

^y Depositos cum nostris codd. et vulgatis praetultimus. Solus Quesn., *Depositum.*

^z Ita codd. Oxon. et Veron. cum vulg. Isid. Concinit Vind., qui solum pro *sanctus canon* habet *sancta regula.* Quesn. cum ms. Thuan., *quem sanctis canonibus et Dei sacerdotio meruit.*

^{aa} Oxon., *exsecrantur etiam.* Quesn., *adversantur etiam sanctae assumptioni.* Mox Vind. cum vulg. Isid., *secundum aliquam propriam disciplinam.*

^{ab} Cod. Vind., *ut tantum mereantur;* et post pauca pro *incommuni atis* cum vulg. Isid. praefert *excommunicatis.* Deinde ignorat voces in oratione.

^a Huius concilii occasionem ac tempus deteximus in praemisso tractatu part. 1, c. 4, § 2. Haec versio est illa antiqua quae ab Isidoro recepta, Isidoriana vocari solet. Praeter codices huius collectionis, ac praeter exemplaria collectionum Hisp. et Isid., nos eandem nacti sumus in praestantissimo cod. Veron. 58, qui puram eiusmodi versionem omnium Graecorum canonum continuata serie exhibet.

^b Cod. Veron. cum vulgato Graeco textu delet *Antiochiae.* Deinde idem cod. ignorat *sanctis consacerdotibus.*

^c Sic codd. Vind. et Veron. cum vulg. Conc. Apud Quesn., *fecit.* Postea pro *recte* ms. Veron. habet *recta.*

^d Cod. Veron. cum vulg. Conc. addit *nobis.*

^e Idem cod., *Credimus enim.*

^f Oxon., *adjuvantes.* Mox Veron. cum vulg., *magis autem uniti et in Spiritu sancto.* Cum his inserendam credidimus praepositionem in, quam Quesn. et cod. Vind. ignorant.

^g Cod. Vind. secunda manu addit *episcopi.*

^h Ms. Veron., *Eustathius, Mucimus, Esicius.*

ⁱ Ita codd. Vind. et Veron. Quesnellus, *Manicus;* et notat in margine codicem Thuan. habere *Manitius.*

^j Veron., *Amplius.* Versio prisca, *Alphion;* melius *Alpheus* ex epistola Constantini apud Eusebium, de qua in praemisso tractatu plura.

^k Cod. Vind. notat nomen **11**, et sic deinceps unum numerum auget, eo quod praemissam epistolam signet num. 1. Postea Veron. cod. et vulg. cum Graeco τὸ θεοφιλοτάτω coherentius habent *Dei amantissimi,* ac delent *nostrum.*

^l Vind. secunda manu cum vulg. Isid. addit *et salutari.* Deinde pro *incommunicabiles* vulg. habent *excom-*

neque per domos ingredi et cum eis orare qui Ecclesiam in oratione non participant, nec in alteram Ecclesiam recipi qui ab alia ^a excommunicantur. Quod si visus fuerit quilibet episcoporum, vel presbyterorum, aut diaconorum, vel etiam qui in canone detinentur, incommunicatis communicare, et hunc oportet communione privari, tanquam Ecclesiae regulas confundentem.

III. Si quis presbyter, vel diaconus, vel quilibet clericus, deserta sua ^b diocesi ad aliam transeundum esse crediderit, et ibi paulatim ^c tentat quo migraverit communicare perpetuo, ulterius ministrare non debet, praesertim si ab episcopo suo ad revertendum fuerit exhortatus. Quod si ^d et post evocationem sui episcopi non obediat, sed perseveraverit, omnibus modis ab officio deponi ^e debere, nec aliquando facultatem habere ad ecclesiasticum ordinem redeundi. Si quis vero alius episcopus propter hanc culpam ^f depositum suscipere tentaverit, et ipse a communi synodo arguatur, tanquam ecclesiastica jura dissolvens.

426 IV. Si quis episcopus a synodo fuerit depositus, vel si presbyter vel diaconus a proprio episcopo ^g condemnatus, et praesumpserit sacerdotii seu sacri ministerii aliquam actionem, non ei amplius liceat, neque in altera synodo spem restitutionis habere, ^h neque alicujus assertionis locum; sed et communicantes ei omnes abjici de Ecclesia ⁱ; et maxime si postquam cognoverunt sententiam adversus eum fuisse prolatam, ei contumaciter communicarunt.

V. Si quis presbyter aut diaconus, contempto suo episcopo, seipsum ab Ecclesia segregaverit, et privatim apud se collectis populis altare erigere ausus fuerit; et nihilominus episcopo se exhortante, et se-

^a Quaesn. inserit *Ecclesia*. Vind. pro *excommunicantur* habet *segregantur*. Mox vulg. Isid., *Quod si quis episcoporum ... excommunicatis communicare deprehensus fuerit, et hunc, etc.*

^b Vind. cum vulg., *Ecclesia*; et ita legit etiam Ferrandus tit. 99.

^c Vulg. Isid., *tentet quo vis, ravit perpetuo manere*.

^d Adjicimus et auctoritate cod. Veron. et vulg.

^e Quaesn. omittit *debers*. Mox Veron. cum vulg. habeat. Vind. autem hanc peculiarem lectionem exhibet: *nec aliquando spem restitutionis habere. Si quis vero, etc.*

^f Vulg. Isid. cum Vind., *depositum susceperit*. Mox solus Quaesn. praeterivit *et ipse*. Vind. habet: *et ipse a communi synodo poenam merebitur increpationis, tanquam, etc.*

^g Ita cod. Veron. cum vulg. Isid. Vind. ms., *fuerit exauctoratus*. Quaesn., *condemnatus fuit*. Mox voces *sacerdotii seu desunt* in Vind.

^h Quaesn., *neque alienas assertionis locum*. Cod. Thuan., *neque satisfactionis locum*. Secuti sumus lectionem cod. Vind. et vulg. Isid., cum qua Veron. coecidit.

ⁱ Quaesn. inserit *jubentur*, ac dein omittit *adversus eum*, repugnantibus omnibus nostris codd. et vulg. Isid.

^j Solus Quaesn. addit *censemus*.

^k Ita codd. Vind., Veron. et vulg. Apud Quaesn., *ab alio suscipi oportet episcopo, nisi a suo fuerit receptus,*

mel et iterum revocante, inobediens existerit, hunc modis omnibus deponendum; nec aliquando concilio qui curationem aut proprium honorem recipere speret. Quod si etiam perseverat conturbans et concilians Ecclesiam, per eam quae Toris est potestatem, tanquam seditiosum corripitur oportet.

VI. Si quis a proprio episcopo excommunicatus est, non eum prius ^k ab aliis debere suscipi, nisi a suo fuerit receptus episcopo, aut concilio facto occurrat et respondeat; ut si synodo satisfecerit, statuat eum sub alia sententia recipi oportere. Quod etiam circa laicos, et presbyteros, et diaconos, et omnes qui in clero sunt, convenit observari.

VII. Nullum peregrinorum clericorum absque formata, ^l quam Graeci *epistolium* dicunt, suscipi oportere; ^m neque presbyterum ad regiones longinquas easdem formatas dare; 427 et nisi ad episcopos finitimos simplices epistolas mittere.

VIII. Vicariis vero episcoporum, qui a Graecis chorepiscopi appellantur, formatas facere liceat.

IX. Per singulas provincias constitutos episcopos scire oportet episcopum ⁿ metropolitanum, qui praest, totius provinciae curam et sollicitudinem suscepisse; propter quod ad metropolitanam civitatem ab his qui causas habent, sine dubio concurratur. Quapropter placuit ^o eum et ^p honore praesire, et nihil ultra sine ipso reliquos episcopos agere secundum antiquum Patrum nostrorum, qui obtinuit, canonem, nisi haec tantum quae unicuique Ecclesiae per suam diocesim competunt. Unumquemque enim

episcopum oportet ^q suae diocesis potestatem habere, ad hanc gubernandam secundum competentem sibi reverentiam, ad providendum ^r regioni quae sub ipsius est civitate; ut etiam ordinare presbyteros et diaconos ei probabili iudicio liceat, et de singulis

aut, etc. Dein, et respondeat cum Vind. scripsimus; et sub alia ... convenit observari cum eodem Vind. et vulg. Isid. reposuimus. Quaesn., *ut respondeat, et sub alius ... oportet observari.*

^l Quatuor sequentes voces, a Quaesnello omittis in textu, et in marginem rejectas, ex ms. Vind. inseruimus et ex vulg. Isid., qui pro *epistolium* praefert *epistolam*.

^m Quaesn., *neque presbyteros ad regiones longinquas formatas, id est epistolas dare; nisi, etc.* Vulg. Isid., *neque presbyter ... formatas, id est canonicas epistolas dare; et nisi ... mittere praesumat*. Lectionem Vind. recepimus, ac solum ex vulg. inseruimus et. Cod. Veron. non suffragatur, cum in eo folium desideretur.

ⁿ Ita Vind., concinente Ferrando tit. 80. Vulg. Isid., *Vicariis vero episcopi*. Quaesn., *Vicario vero episcopi, qui a Graecis chorepiscopus dicitur*.

^o Cod. Oxon. delet *metropolitanum*. Quaesn. voci totius praemittit vocem *Ecclesiarum*, quam cod. Vind. cum vulg. Isid. expungit.

^p Sic Vind. et vulg. Isid. Quaesn. delet *eum*, habetque *et metropolitanum honore*. Dein cod. Vind., *secundum antiquum ... quae obtinuit, regulam*, ac post pauca cum vulg. Isid., *unicuique Ecclesiam*.

^q Oxon., *per suam diocesim*.

^r Vulg. Isid. addit *omni*; ac dein *ita ut etiam; et postea de singulis illius regionis causis cum moderatione*.

cum moderatione et p̄ndere disceptare. Ultra autem nihil agendum ei permitti a citra metropolitani episcopi conscientiam.

X. Qui ^b in vicis et villis constituti sunt chorepiscopi, tametsi manus impositionem ab episcopis susceperunt et ut episcopi consecrati sunt, placuit sanctæ synodo scire eos oportere modum proprium retinere, et gubernare adjacentes Ecclesias sibi commissas, et esse contentos propria sollicitudine et gubernatione quam susceperunt. Constituire autem his permittitur lectores, et subdiacones, et exorcistas: quibus ^c sufficit istorum tantum graduum licentiam accepisse; non autem presbyterum, non diaconum audeant ordinare, præter conscientiam episcopi vel civitatis vel Ecclesiæ ^d cui adjacens in-venitur seu ipse, seu regio in qua ipse præesse dignoscitur. Quod si quis prævaricari ausus fuerit constituta, **428** deponi eum, et dignitate qua præditus est debere privari. Chorepiscopus autem ab episcopo civitatis vel loci cui idem adjacet ordinandus est.

XI. Si quis episcopus, vel presbyter, ^e vel omnis omnino qui est sub ecclesiastica regula constitutus, præter consilium vel litteras eorum episcoporum qui sunt in ^fra provinciam, et maxime metropolitani, ad imperatorem perrexerit, hunc abdicari et ejici non solum a communione debere, sed et propria dignitate prævari, tanquam molestum et importunum imperialibus auribus, contra ecclesiastica constituta. Si autem necessitas cogit ad imperatorem excurrere propter aliquam actionem, cum deliberatione et consilio metropolitani episcopi provinciæ, et cæterorum ^gconscientia episcoporum qui in eadem provincia sunt, et litteris, ire de obit.

XII. Si quis a proprio episcopo depositus, vel presbyter, vel diaconus, aut etiam si a synodo quilibet episcopus fuerit exautoratus, molestiam imperialibus auribus inferre ^h non debet; sed ad majorem synodum episcoporum se convertat, et quæ putat habere se iusta, in eorum judicio alleget, atque ab his expectet quæ de se fuerit deprompta sententia. Quod si deficiens pusillanimitate hoc noluerit facere, se

imperatori fuerit importunus; hujusmodi nullam veniam habeat, neque locum ullius assertionis suæ, nec spem recipiendi gradus habeat in futurum.

XIII. Nullum episcopum ⁱ audent debere ex alia provincia ad aliam transitum facere, et ordinare aliquos in Ecclesiis, aut provehere ad sacrum ministerium, nec alios illuc secum attrahat episcopos, nisi forte per litteras rogatus abierit, non solum a metropolitano, sed et ab his qui cum eo sunt ^j provincie episcopis. Quod si nullo invitante inordinate superveniat, et aliquos vel ordinare præsumperit, vel quoslibet **429** actus illi Ecclesiæ competentes ad seque minime pertinentes usurpare tentaverit, vacua quidem et inania erunt omnia quæ gesserit; ipse vero hujus indisciplinati ausus et irrationabilis coepi dignas causas expendat tanquam depositus a sancta synodo, et propter huiusmodi præsumptionem jam prædamnatus.

XIV. Si quis episcopus de aliquibus causis criminalibus in judicio episcoporum fuerit accusatus, contingat autem de ipsis provinciæ episcopis ^k qui cognoverunt, diversas eos habere sententias, ut alius quidem innocentem pronuntiet, alius reum: propter hujusmodi itaque controversiam amputandam placuit sanctæ synodo metropolitanum ^l vicinæ provinciæ advocari oportere, et aliquantos cum eo alios episcopos, qui pariter residentes, ^m quæcunque fuerit, dirimant quæstionem; propter hoc ut firmum sit iudicium quod ab unius provinciæ episcopis fuerit promulgatum.

XV. Si quis episcopus criminaliter accusatus, ab omnibus qui sunt intra provinciam episcopis exceperit unam consonamque sententiam, ab aliis ulterius judicari non poterit; sed manere circa eum oportet, ⁿ tanquam convenientem, quæ ab omnibus prolata est, firmam ratamque sententiam.

XVI. Si quis episcopus vacans in Ecclesiam vacantem supervenerit, et hanc ^o obrepenter, præter plenariam synodum, arripiendam esse crediderit, hunc abjici oportet, tametsi eum plebs quam arripuit veli sibi episcopum retinere. ^p Illa autem dicitur synodus

^a Cod. Thuan., præter episcopi metropolitani. Quesn. delet episcopi. Vulg. Isid. in fine hujus canonis addit eum Græco aliisque versionibus: nec metropolitanus sine cæterorum... gerat consilio.

^b Cod. Vind., in fundis et villis. Mox et ut episcopi consecrati sunt inseruimus auctoritate ejusdem codicis et vulg. Isid.

^c Vulg. Isid., sufficiat. Mox adjecimus tantum cum ms. Vind. et vulg. Isid.

^d Sic idem cod. et vulg. Apud Quesn., quæ adjacens, minus recte.

^e Ita cod. Vind. Affinis est lectio vulg. Isid., in qua vel quicumque clericus, et omnis omnino, etc.; ubi quicumque clericus et abundat. Apud Quesn. minus bene, vel quicumque clericus, quem Græci appellant omnem sub canone constitutum.

^f Vulg. Isid., non præsumat. Post pauca pro iudicio er d. Vind. cum vulg. Isid., concilio.

^g Septem voces sequentes desunt in ms. Vind.

^h Quesn. inserit decernimus. Delent Vind. et vulg. Isid., cum quibus postea scripsimus attrahat pro attrahere.

ⁱ Vulg. Isid. addit omnibus ipsius.

^j Cod. Oxon. desiderat actus. Veron. præterit competentes. Mox Vind., ad se minime pertinentes: vulg. Isid., quæ ad se minime pertinent.

^k Vulg. Is., qui convenerunt; ac post pauca, sententias, et alios quidem innocentem eum pronuntiare. u. l. os reum. Affinis est ms. Vindebonensis lectio. Veron., et alius quidem, etc.

^l Sic cod. Vind. cum vulg. Is. Apud Quesn., alterius provinciæ. Mox idem Vind. omittit oportere.

^m Cod. Thuan., quæcunque statuta fuerint, dirimant quæstionem, pro eo firmum statuunt iudicium, quod primo ab unius provinciæ, etc.

ⁿ Ms. Vind., tanquam conveniens, quod ab omnibus prolatum est, firmum ratumque iudicium.

^o Idem cod., subreptive.... occupandam esse. Vulg. Is. cum ms. Veron., diripiendam esse crediderit: et dein, quam diripuit. Hoc postrosum est etiam in ms. Vind.

^p Quesn., Illa porro datur synodus perfecta, in qua, etc. Licet autem vox perfecta legatur etiam in ms. Veron., prætulimus tamen lectionem codicis

esse plenaria in qua etiam metropolitanus episcopus adfuerit.

XVII. Si quis episcopus, suscepta manus impositione, et deputatus populis praesens, non suscipiat ministerium sacerdotii, nec consentiat ibire in Ecclesiam cui fuerat ordinatus; huic incommunicabilem esse debere, donec coactus consentiat plebem suscipere a se ibi deputatam, aut plenaria synodus episcoporum provinciae de eo aliquid statuatur.

XVIII. Si quis episcopus ordinatus non abierit in parochiam cui est ordinatus, non suo visio, sed plebis forsitan contradictione; hic honorem susceptum retinere debet et sacerdotio fungi, ita ut nulli molestus alteri ecclesiae illi in qua constitutus est. Expectare autem eum oportet plenariam synodum provinciae, donec de eo quod competit statuatur.

XIX. Episcopus non est ordinandus praeter consilium et praesentiam metropolitani provinciae, cui melius erit si ex omni provincia congregentur episcopi. Quod si fieri non potest, hi qui adesse non possunt, propriis litteris consensum suum de ipso designent. Et tunc demum post plurimorum, sive per praesentiam, sive per litteras sententiam consonam ordinetur. Quod si aliter quam statutum est fiat, nihil valere huiusmodi ordinationem. Si vero etiam secundum definitas regulas ordinatio celebretur, contradicant autem aliqui propter proprias et domesticas similitudines, his contemptis sententia de eo obtineat plurimorum.

XX. Propter ecclesiasticas curas et quas existant controversias dissolvendas, sufficere visum est his in anno per singulas provincias episcoporum concilium fieri: primo quidem post tertiam hebdomadam paschalis festivitatis; ita ut in quarta hebdomada quas consequitur, id est, mediae Pentecostes, concilium compleatur. Admovent autem provinciales episcopos hi qui in amplioribus civitatibus, id est, in metropolitanis degunt. Secundum vero concilium idibus Octobris habeatur, qui dies apud Graecos hy-

Vind. et vulgat. m. ls., eo quod etiam Ferrandus tit. 144 plenariam legerit.

^a Vind., sibi commissam. Mox episcoporum cum omnibus nostris codd. et vulg. ls. inseruimus.

^b Cod. Vind., constitutus fuerat.

^c Vulg. Isid. cum ms. Vind., episcopum non ordinandum. Dein., metropolitani provinciae scripsimus cum mss. Vind. et Veron. Al., metropolitani episcopi.

^d Quesn. addit censemus. Delevimus cum mss. Vind. et Veron., atque vulg. ls. Mox idem Quesn. delevit etiam, et pro celebretur praetulit compleatur, nostris codd. et vulg. repugnantibus.

^e Vulg. ls., causas.

^f Sic cod. Vind. Al., semel. Dein vulg. ls., ita ut in quarta septimana sancti Paschas perfici concilium possit, convocante metropolitano episcopo omnes provinciae episcopos. Secundo autem concilium fieri idibus, etc. Scripsimus id eum mediae Pentecostes cum mss. Vind., Thuan. et Veron. Quesnellus, id est media ad Pentecostem.

^g Vulg. ls., decimus quintus invenitur: ita ut in his conciliis procedant omnes presbyteri, diacones et reliqui, qui se laicos dicunt, ut in concilio eorum causa examinata, ad debitum iudicium perveniant. Nec liceat ulli proprie apud semetipsum concilium celebrare praeter eos quibus metropoles creditas sunt.

perberet mensis et decimus invenitur. In ipsis autem conciliis et presbyteros et diaconos praesentes esse oportet, et omnes quotquot se laicos existimant, et synodicam expectare sententiam. Nec liceat aliquibus apud semetipsos concilia praeter metropolitano- rum episcoporum conscientiam facere, quibus de omnibus eorum constat permissum esse iudicium.

XXI. Episcopus de diocesi ad diocesim alteram non debet transire; neque si seipsum ingesserit, neque si a populis fuerit violenter attractus, neque si etiam hoc ei ab episcopis surdeatur. Manere autem eum in Ecclesia Dei debere quam ab initio sortitus est, et non ab ea alio demigrare, secundum regulam super hoc a Patribus olim constitutam.

XXII. Episcopus non debet in aliam civitatem quam illi non videtur esse subjecta irruere, neque in regionem quae ad eius curam minime nocetur pertinere, ad aliquam ordinandam; neque presbyteros vel diaconos constituere ad alios episcopos pertinentes, nisi forte cum consilio proprii episcopi regionis. Quod si quisquam horum aliquid audere voluerit, irrita erit huiusmodi ordinatio, et is qui male usurpaverit, a synodo arguetur.

XXIII. Episcopo non licet tanquam successorum sibi futurum constituere alterum, quamvis circa viciniam mortis habeatur. Quod si tale aliquid factum fuerit, irrita sit huiusmodi ordinatio. Custodiri enim oportet ecclesiastica constituta, quae ita se continent, non posse episcopum aliter fieri, nisi in concilio et cum consensu episcoporum eorum quantaxat qui post obitum ejus qui praecessit habuerint potestatem eum qui dignus fuerit provehendi.

XXIV. Quaeque res Ecclesiae sunt, bene debent cum omni diligentia et bona fide servari: ita scilicet fide quae Deo servatur omnia providenti atque iudicanti. Quaeque gubernari atque dispensari oportet cum iudicio et potestate episcopi, cui totius plebis animae videntur esse commissa. Manifesta au-

^h Cod. Veron. cum vulg. Isid., Episcopum... non debere transire.

ⁱ Ita nostri codd. et vulg. ls. Solus Quesn., neque si sibi etiam ab episcopis hoc suadeatur; et postea solus omisit Dei, ac post debere addidit oportet.

^j Veron. cod. cum vulg. ls., Episcopum non debere irruere in alienam civitatem. Mox idem vulg. ls., quae illi probatur non esse subjecta.

^k Vulg. ls. addit et voluntate. Dein voluerit cum nostris codd. et vulg. ls. scripsimus: apud Quesn., tentaverit. Mox Veron. et vulg., irrita quidem erit.

^l Vulg. ls. addit: Nam si ordinare non potuerit, nullatenus alterius parochiam iudicare praesumat. Aliquid simile est in versione Dionysii Exigui, aliquid etiam in Prisca; nihil autem in Graeco, nec in nostris codicibus Vind. et Veron., qui Isidorianam interpretationem repraesentant.

^m Veron. cod., Episcopum non licere. Vulg. Isid., Episcopos non licere. Mox Quesn. omisit voces futuram, et alterum, quas ex nostris mss. et Thuanco Quesnellus, nec non ex vulg. ls. rovocavimus.

ⁿ Vind. ms., alterum fieri.

^o Idem cod., debetur. Dein vulg. ls., pro quaque gubernari melius easque gubernari. Mox voces atque dispensari et totius ex omnibus nostris codd. et vulg. inseruimus.

tem oportet esse quæ Ecclesiæ competunt a sub conscientia eorum presbyterorum et diaconorum, id est, qui circa ipsum sunt; ut ipsi non ignorent, nec eos aliquid lateat eorum quæ sunt propriæ Ecclesiæ; ut si contigerit episcopum ex hac vita migrare, cum manifestæ sint et notæ res ecclesiasticæ, non interdicant atque deperant. Sed nec res propriæ episcopi tanquam obnoxie, rerum ecclesiasticarum occasione, ullius pulsantur injuria, quia justum et b decibile est apud Deum et homines, quæ propria sunt episcopi, quibus ipse jussit, derelinqui; et quæ Ecclesiæ sunt ipsi servari. Ita enim fiet, c ut nec Ecclesia damno aliquo affligatur, nec episcopus occasione rerum ecclesiasticarum proscibatur, neque pertinentes ad eum causas incurrant, quod post mortem memoria ejus maledictis aliquibus oneretur.

XXV. Episcopum d habere ecclesiasticarum rerum potestatem, ad dispensandum omnibus indigentibus cum omni timore et reverentia Dei. Ipsum quoque ex eis percipere atque uti debere quibus indiget, si tamen indiget, vel ad suas necessarias expensas, vel fratrum qui apud eum hospitalitatis gratia commorantur: ut nulla ex parte per inopiam defraudentur, secundum Apostolum dicentem: *Habentes e victum quotidianum et tegumentum corporis, his contenti sumus* (I Tim. vi, 8): Quod si iis minime contentus atque sufficiens, transferat in necessitates domesticas ecclesiasticas res, vel commoda quilibet Ecclesiæ, aut agrorum ecclesiasticorum fructus, citra conscientiam presbyterorum f aut diaconorum apud se redigat, et domesticis suis, vel etiam affinibus, aut fratribus, aut illis earum rerum tribuat potestatem,

a *Quæsn., conscientias presbyterorum et diaconorum, id est, qui circa episcopum sunt, ut non ignorent nec quidquam eos lateat, etc.* Nostros codd. Vind. et Veron. cum vulg. ls. secuti sumus.

b *Vulg. ls., acceptum est.* Porro decibile pro eo quod decet olim usurpatum Quæsnellus notavit. Dein pro jussit, Vind. habet *judicaverit*.

c *ita nostri codd. et vulg. ls. Apud Quæsn., ut non Ecclesiæ... affligantur... neque pertinentes ad eum in causas occurrant.*

d *Quæsn. inserit convenit, repugnantibus nostris ms. et vulg. ls.*

e *Quæsn., victum et vestitum corporis, his contenti sumus.* Lectionem nostrorum codicum, et Thuanoi, ac vulg. ls., recepimus.

f *Vulg. ls. et Vind. delent voces aut diaconorum; sunt tamen in aliis versionibus et in Græco.*

g *Quæsn., causas is qui hujusmodi est, apud metropolitanum prestare debet.* Nostri cum codicem et vulg. lectionem prætulimus. Solum Vind. habet *debere*.

h *Quæsn. hic signavit numerum XXVI, ac si canon esset a præcedenti distinctus.* Notavit tamen in margine: *Est pars canonis præcedentis apud Isidorum et alios.* Nulli sane nostri codices dividunt, neque ipsam exemplar Vind. hujus collectionis. Quæsnelli autem lectionem *Quod si aliter reprehendatur episcopus, vel qui apud eum sunt, ad nostros codices et vulg. exequivit; ac sub finem hujus canonis ex communi eorumdem suffragio inseruimus igitur.*

i *Voces in sancta synodo omittunt nostri codd. Vind. et Veron. Porro Vind. subscriptiones sic exhibet: Eusebius, Theodorus et ceteri, quorum nomina in Græco jam superius continentur, consentimus. Amen. Finit concillium Antiochanum.* Codex autem Ve-

ut per eorum secretam diligentiam ceteri ecclesiastici lædi videantur; e reatum hunc qui hujusmodi est, apud metropolitanum provincie præstare debet. h Quod si et aliter reprehendatur episcopus, vel ii qui cum ipso sunt presbyteri, quo dicatur, hæc quæ ad Ecclesiam pertinent, sive de agris, sive de aliis quibusque ecclesiasticis causis eos sibi met usurpare; pauperes vero necessitate et fenurfa opprimi, atque ex ipso non solum ecclesiasticæ rationi, verum etiam dispensatoribus ejus maledicta et reprehensio augeantur; hos igitur correptionem oportet mereri quæ concedet, sancta cognoscente synodo.

Eusebius omnibus quæ constituta sunt i in sancta synodo præsens consensu; Theodosius, Nicetas, Macedonius, et ceteri prænominati consentimus.

B

434 CAPITULUM LX.

i *Incipit concillium Laodicium Phrygiæ Pacatiana.*

Sancta synodus secundum Laodiciam Phrygiæ Pacatiana convocata ex diversis provinciis Asiae regulas exposuit ecclesiasticas, sicut infra scriptum est.

I. De eo quod oportet, secundum ecclesiasticum canonem, eos qui libero et legitime k secunda nuptiis conjuncti sunt, nec occultam permixtionem operati sunt, pauco tempore exemplo, vacare orationibus et jeuniis, et secundum veniam reddi eis communionem.

II. His qui diversorum peccatorum lapsus incurrun, et instant orationi, confessioni, l ac penitentia malorum suorum, perfectam conversionem demonstrantes, pro qualitate peccati penitentis tempus tribuendum est, et propter misericordiam bonitatem-

ron. sic: *Eusebius omnibus quæ constituta sunt præsens consensu; Theodorus, Nicetas, Macedonius, Anacletus, Tarcodimantus, Etherius, Narcissus, Alphius, Archelaus, Bassus, Siricius, Eucius, Mauricius, Theodosius, Moses, Mucimus, Magnus, Agapius et Agapius, Magnus, Sneas, Paulus consentimus.* Vulg. ls. eadem episcoporum nomina et eodem ordine præferunt usque ad Narcissum; post quem addunt *Eustachius, Erychius, Mauricius, Paulus et ceteri consentunt, et subscriperunt triginta episcopi.*

j *Est ea versio antiqua quæ Isidoriana vulgo appellatur. Exstat in codd. hujus collectionis, nec non in Hisp. et Isid., ac præterea in alla vetustissima col. Vat. 1342 ac in duobus mss. Veron. 55 et 58, ita tamen ut in hoc ultimo codice, qui mutilus est, desinat in canone 16. Titulum ex Vindobonensi exemplo expressimus. Quæsn., *Canones concillii secundum Laodiciam Phrygiæ Pacatiana;* notatque in margine codicem Thuan. habere: *Incipiunt regulæ seu definitiones secundum Laodiciam Phrygiæ Pacatiana;* et id ipsum legitur in ms. Veron. 58. De tempore hujus synodi vide quæ constituimus in Tractatu part. 1, c. 3, § 1.*

k *Quæsnellus cum vulg. ls., secundo nuptiis conjuncti sunt. Scripsimus autem secundis nuptiis cum omnibus quatuor nostris codd. Vind., Vat. 1342 ac duobus Veron. Duo priores suggererunt conjuncti sunt. Dein permixtionem prætulimus cum omnibus codd. et vulg. Apud Quæsn., *commixtionem.**

l *Conjunctionem ac inseruimus cum tribus mss. Vat. et duobus Veron., vulg. ls. consentiente. Iidem duo codd. Veron. cum vulg. postea omittunt et ante propter misericordiam.*

que Dei, qui hujusmodi sunt, revocandi et ad communionem sunt applicandi.

III. ^a Non oportet neophytum promoveri ad ordinem sacerdotalem.

IV. Non liceat ^b ordinationem clericis ullius, **435** presentibus catechumenis, celebrare.

V. Non liceat fenerare ministris altaris, vel in sacerdotali ordine constitutis, ^c et vel usuram, vel lucra que seculpta dicuntur, accipere.

VI. Non concedendum hæreticis ingressum domus Dei in hæresi permanentibus.

VII. Novatianos ^d etiam excludendos, et Quartadecimanos, quos Tetrastecadecattas appellant, id est, qui XIV luna primi mensis Pascha cum Judæis celebrant; sed et catechumenos eorum, vel fideles, non recipi, priusquam condemnem omnem hæresim plenissime, ante omnia autem illam in qua delinabantur. Et tunc qui apud eos fideles dicuntur, symbolum fidei doceantur, ^e atque ita unctos sancto etiam chrismate, divino sacramento communicare conveniet.

VIII. Eos qui convertuntur ab hæresi que dicitur ^f secundam Phrygas, seque in clero constituto existimant, quamvis magis dicantur, hujusmodi ^g cum omni diligentia catechizari oportet, et baptizari ab Ecclesie catholice episcopis et presbyteris.

IX. Non concedendum ^h catholicis que dicuntur ræmeteria vel martyris hæreticorum orationis gratia et petende caritatis in rare; sed et qui ierint, si sunt fideles, ⁱ incommunlicabiles factos ad penitentiam usque ad aliquod tempus redigi: penitentes autem ^j eos, et errasse se confessos, recipi oportere.

436 X. Eos qui ad Ecclesiam pertinent, in-

^a In hoc ac duobus sequentibus canonibus Quesn. præmittit *De eo quod ante voces non oportet, vel non liceat. Delevimus cum n. mss. Vind. et Vat. ac vulg. Is.*

^b Quesn., *manus impositionem super ordinatos presentibus catechumenis celebrare.* Item est in duobus mss. Veron., nisi quod habent celebrari. Vulg. Is., non licere manus impositionem super ordinandos presentibus catechumenis fieri. Lectionem optimorum codd. Vind. et Vat. textui inseruimus.

^c Vat. ms., *sed nec usuras.* Duo Veron., *et vel usuras;* vulg. Is., *vel usuras.* Delin. cum in Vind. hujus collectionis scribatur *que seculpta*, alii transcribere ex simili aliquo codice *qua ex culpa ducuntur.* Veram lectionem cum vulg. Is. suppeditant tres nostri codd. Vat. et duo Veron. Notavit Quesnellus: *Idem habet Dion. ex Græco quodius, quod centesimas interpretatur codex Ecclesie universæ Justelli;* verius Justellus, qui oditurus Græcum codicem, ab eodem perperam inscriptum *Eccle. in univ. sæc.* in afferenda versione Dionysii Exigui, *centesimas*, pro *seculpta* substituit.

^d Mss. aliarum collectionum Veron. et Vat. cum vulg. Isid., *vel etiam Quartadecimanos, quos Græci Tetrastecadecattas appellant.* Duo codd. Veron. omittunt vocem Græci.

^e Quesn., *et sic unctos chrismate.* Tres nostros codd. Vind., Veron. 55 et Vat. secuti sumus. Vulg. Is. delet solum etiam. Veron. 55 pro *conveniet* habet *permittantur.*

^f Ita codd. Vind., Vat., Oxon. et Veron. 18. Quesnellus cum vulg. Is., *Cataphrygarum.* Veron. 55, *Cataphrygas, id est Montanistæ;* Græc. τῶν λογοπέτων φρυγῶν. Postea Vind., *quamvis magnifici dicuntur.*

^g Sic Vind., Vat. et vulg. Apud Quesn. cum aliis mss., *cum magna.*

A differer et filius proprios hæreticorum nuptiis minime sociare debere.

XI. Mulieres que apud Græcos presbyteræ appellantur, apud nos autem videtur ^k seniores, univiræ, et matriculariæ nominantur, in Ecclesia tanquam ordinatas constitui non licet.

XII. Episcopos non oportet ^l præter iudicium metropolitano- rum et finitiorum episcoporum constitui ad Ecclesie principatum. ^m Nec eligantur nisi hi quos multo ante nota et probabilis vita commendat; et nihilominus ⁿ si in sermone fidei et recti ratione per suam conversationem fuerint comprobati.

XIII. De eo quod non sit populis concedendum electionem facere eorum qui ^o altaris ministerio sunt applicandi.

B XIV. Sanctas oblationes, ad vicem eulogiarum, per festivitatem paschalem ad alias parochias nulli minime oportere.

XV. Non liceat, præter canonicos ^p psaltas, qui pulpitu ascendunt, et de codice legunt, aliam quælibet in Ecclesia psalere.

XVI. Sabbatis Evangelia cum aliis Scripturis legenda esse.

XVII. In processionibus non conuocare, id est, ex diversis versibus, et sensibus libri unum canticum minime conjungere; sed singulorum psalmerum ordinabiliter de medio ^q debere fieri lectionem.

XVIII. De eo quod semper easdem supplicationes **437** orationum, et ad horam nonam et vesperam oportet celebrari.

C XIX. Quoniam catechumenorum orationem se-

^h Mss. Vat. et Veron. cum vulg., *in cæmeteria, vel que martyris dicuntur hæreticorum, catholicos orationis gratia, etc.*

ⁱ Cod. Veron. 55, *Sciunt se incommunicabiles esse factos. Ad penitentiam usque ad aliquod tempus redigantur; post penitentiam vero cum errasse confessi fuerint, tunc suscipi in communionem debent.*

^j Hic canon cum in utroque codice Oxon. ac Thuan. desset, a Quesnello ex vulg. Isid. in margine descriptus fuit. Nos vero eundem nacti in cod. Vind. hujus collectionis, nec non in duobus aliis, scilicet Veron. 55 et Vat. 1342, textui inseruimus. Desideratur tantum in nostro Veron. 58.

^k Voces *seniores, univiræ,* a Quesnello omittas, cum omnibus nostris codd. et vulg. Is., suffragante etiam Ferrando tit. 221, revocavimus.

^l Sic codd. Thuan., Vat. et vulg. Is. Quesnellus cum aliis mss., *præiudicio metropolitano- rum.*

^m Quesn., *Nec enim debent eligi, nisi quos. Lectio- nem codd. Vind. et vulg. l. recipimus. Conventum etiam Vat. et Veron. 58, nisi quod ignorant hi. Veron. 55 sic legit: Nec eligantur nisi hi qui multo ante vite merito probabiles judicantur; et nihilominus, etc.*

ⁿ Ita quatuor nostri codd. cum Thuaneco Quesnellus, qui suspiratur *pro ratione legendum fortassis actione.* Vulg. Is. discrepant solum et *rec: a operationis.* Quesnellus, *si in ratione fidei et recti sermone.*

^o Cod. Vind., *ad altaris ministerium.*

^p Cod. Vind., *psalmistas.* Vulg. Isid. addit *id est, qui regulariter cantores existunt, quique pulpitu, etc.*

^q Verbum *debere* ex omnibus nostris codd. et vulg. Is. adiectus. Oxon. desiderat *de medio.*

^r Notat Quesn. in margine: *hic qui canones hujus concilii ex cod. Thuaneco interdicere ab hoc canone us-*

paratum et prius post tractatum episcoporum orationem celebrari. Quibus egressis, orant etiam hi qui in poenitentia sunt constituti, et post manus impositionem, his quoque abscedentibus, tunc fideles orare debent, quorum tres orationes sunt, una quidem, id est, prima per silentium, secunda vero et tertia per vocis pronuntiationem; ac tunc demum osculo pacem dari debere, et posteaquam pre-byteri episcopo pacem dederint, tunc etiam laicos dare, et sic ubi iteratur. Solis autem ministris altaribus licet ingredi ad altare, et communicare.

XX. Quoniam non oportet diaconum sedere presbytero, sed ex iussione presbyteri sedeat; similiter autem et diaconus honorificetur a ministris inferioribus et omnibus clericis.

XXI. Quoniam non oportet ministros licentiam habere in sacro-arium, sive sacrarium, quod Græci diaconicon appellant, ingredi et contingere vasa dominica.

XXII. Ministrum non oportet orario uti, nec estia derelinquere.

XXIII. Quoniam non oportet lectores aut prelatos orario uti, et sic legere aut psallere.

XXIV. Quoniam non oportet altari deservientes a presbyteris usque ad diaconos, et deinceps ecclesiastici ordinis homines usque ad ministros, aut lectores, aut psaltas, aut exorcistas, aut osarios, aut etiam eos qui in proposito continentie sunt, tabernas intrare.

XXV. Non oportet ministros panem dare, nec calicem benedicere.

XXVI. Non oportet exorcizare eos qui necdum ab episcopo sunt protracti, neque in ecclesiis, neque intra domos.

XXVII. Non oportet ministros altaribus, vel quolibet clericos vel etiam laicos ad agapen vocatos partes tollere, propter injuriam quæ ex hac occasione ecclesiastico ordini deputari poterit.

que ad finem 51, qui est in hoc Oxon. 54; in quo 55, 56 et 57, sunt in Thuan. 52, 53 et 54. Apud eundem Quesn. hic canon incipit sic: Quod catechumenorum orationes. Nostros eodd. et vulg. Is. secuti sumus.

^a Vulg. Is. addit ibidem.

^b Vulg. Is., subdiaconos licentiam. Mox sive sacrarium ex omnibus nostris mss. adjicitur.

^c Auctoritate nostrorum codicum et vulg. Is. vocem quoniam in hoc et sequenti canone a Quesnello omissam revocavimus.

^d Quesn., aut officarios, qui in proposito, etc. Invenimus et supplevimus ex nostris eodd. atque vulg. Is.

^e Al., panes dare, sive calicem etc.

^f Al., non decet, vel non debet, vel non licet.

^g Quesn., in eadem die. Dominica vero si eis placet, etc. Vulg. Is., in eadem die, Dominicam proponendo eidem diei. Si hoc eis placet, etc. Quod si inventi fuerint, etc. Prætulimus lectionem Vind. et Vat., nisi quod mendose præserunt eundem diem. Cod Veron. 55 sic, in eodem die. Dominico (leg. Dominicam) vero proponendum eidem diei; nam si vacare voluerint sabbato die, vacent sicut Christiani. Nam si inventi fuerint, etc.

^h Sic nostri eodd. Apud Quesn., continentem, a: ultum omnino.

XXVIII. Non oportet in Dominicis vel in ecclesiis agapen facere, et intus manducare, vel accubitus sternere.

XXIX. Non oportet Christianos judaizare, et in sabbato vacare; sed operari eos et in eadem die. Dominica vero proponenda eidem diei. Si hoc eis placet, vacent tanquam Christiani. Qui vero inventi fuerint judaizare, anathema sunt.

XXX. Quoniam non oportet ministros altaribus, vel etiam clericos quolibet, aut continentas, sed et omnem omnino Christianum cum mulieribus lavacra habere communia; hæc est enim apud gentiles prima reprehensio.

XXXI. Quoniam non oportet cum omnibus hæreticis miscere connubia, et vel filios, vel filias dare; sed potius accipere, si tamen profiteantur Christianos se futuros esse catholicos.

XXXII. Non oportet hæreticorum benedictiones accipere; quoniam istæ maledictiones sunt magis quam benedictione.

XXXIII. Non oportet cum hæreticis vel schismaticis orare.

XXXIV. Non oportet omnem Christianum, derelictis martyribus Christi, abire ad falsos martyres factos: hi enim alieni a Deo sunt. Quicumque autem abire voluerit, anathema sit.

XXXV. Quoniam non oportet Christianos, derelicta Ecclesia Dei, abire, et angelos nominare, et congregationes facere: quæ omnia interdicta sunt. Quicumque autem inventus fuerit huic idololatricæ occulte vacans, sit anathema. Quoniam derelinquens Dominum nostrum Jesum Christum Filium Dei accessit ad idola.

XXXVI. Quoniam non oportet ministros altaribus, aut clericos, magos et incantatores esse, aut facere quæ dicuntur phylacteria, quæ sunt magna obligamenta animarum. Hos autem qui talibus rebus utuntur projici ab Ecclesia jussimus.

¹ Quesn., cum vllis hæreticis miscere connubia, v l filias dare; ac dein futuros et catholicos. Correximus ex nostris eodd. et vulg. Is.

² Vocem omnem adjecimus cum mss. Vind. et Vat., continente Græco textu.

³ Ita eod. Vat. et duo Harduini. Conclunt ex parte Ferrandus, eod. Veron. et vulg. Is., qui habent ut falsos martyres, suppressa v ce factos. Quesn. cum Vind., ad falso martyres factos.

⁴ Hanc lectionem, quæ concordat cum versione Dion. et Græco textu, præferendam duximus. Hanc autem suppeditavit codex Vind., nisi quod mendose nominari exi bet pro nominare. Duo eod. Vat. et Veron. 55, cum tribus Harduini, et ad angelos nominantes congregationem, vel congregationes facere. Ferrandus tit. 184 legit ad angelos congregationem facere. Vulg. Is., et angelos idololatricæ abominandæ congregationes facere. Quesn., ad angelos nominantes congregationem: quæ omnia. Ex contextu manifestum est veronem esse de cultu idololatricæ, qui extra Ecclesiam Dei angelis præstabatur. Sicut autem in antecedenti canone cultus falsorum martyrum perstringitur, ita hic prohibetur cultus falsorum angelorum, seu demonum, vel indebitus cultus Judaicæ seu ethnico more angelis tributus a quibusdam hæreticis, qui Angelici ab Epiphania appellatur hæres. 607.

⁵ Cod. Veron. 55 addit Græce.

XXXVII. Non oportet a Judæis vel hæreticis quæ a chrismatis quoque cœlestis et regni Christi participes mittantur accipere^a feriatice, neque cum eis dies agere festos.

XXXVIII. Non oportet a Judæis azyma accipere, aut communicare impietatibus eorum.

^b XXXIX. Non oportet cum paganis festa celebrare, et impietatis eorum habere societatem.

XL. Non oportet episcopos ad synodum vocatos contemnere, sed abire debere; et aut docere aut doceri quæ sunt ad Ecclesiam cæterorumque correctionem. Quod si contempserit, seipsum videbitur accusasse; nisi forte per infirmitatem ire non possit.

XLI. Non oportet ministrum altaris, vel etiam laicum sine canonicis litteris, id est formata, aliquo proficiaci.

^c XLII. Non oportet altaris ministrum, vel quemlibet clericum præter jurisdictionem episcopi ad peregrina proficiaci.

440 XLIII. Non oportet^e ministros vel brevi tempore ab oculis deesse et orationi vacare.

XLIV. Non oportet post duas hebdomadas quadragesimæ quemquam ad baptismum suscipi.

XLV. Non oportet mulieres ingredi ad altare.

XLVI. Oportet baptizandos et fidei symbolum^f discere, et quinta feria ultimam septimanam vel episcopo vel presbytero reddere.

XLVII. Qui in ægrotudine constituti baptismum perceperunt, sani facti fidei symbolum edocentur, ut noverint quæ donatione digni sunt habiti.

XLVIII. Oportet baptizatos, et post baptismum,

^a Ita omnes codd. et vulg. Is. cum Ferrando tit. 185. Quæsn., *zemia*; et in marg.: Alias, *munera feriatice*, quod apud Dionysium legitur. Reliqua, *neque cum eis dies agere festos*, desunt in ms. Vind. et Vat. Codex Veron. pro *festos* habet *feriatos*.

^b Hic canon a Quæsnello descriptus post sequentem, ex omnibus nostris codd. et vulg. in suum locum revocavimus.

^c Auctoritate ms. Vind. et Veron. 55, cum vulg. Is., adiecit *cæterorumque*; et mox scripsimus *videbitur*: pro quo Vat. habet *videatur*; Quæsn., *judicabitur*.

^d Hic canon ob concursum ejusdem initii *Non oportet*, per saltum omissus est in ms. Vind. et Veron. 55. In hoc tamen ultimo secunda manu descriptus fuit. Ex hoc autem additamento, nec non ex Vat. ms. ac vulg. Is. adiecit *clericum*, quam vocem etiam Ferrandus recepit tit. 112. Dein iidem codd. Veron. et Vat. pro *ad peregrina* habent *ad peregrinationem*.

^e Ita omnes nostri codd. et vulg. Is. Solut Quæsn., *Ostarios... deesse, quin orationi vacent*. Hic canon apud vulgatum Is. sequenti postponitur; et canon 45 post canonem apud nos 46 in eodem vulg. exhibitur.

^f Sic omnes nostri codd. et vulg. Is. Apud Quæsn., *accipere*.

^g Quæsn., *post baptismum quoque chrismatis et cœlestis regni participes fieri*. Codicum et vulg. lectionem recepimus.

^h Hunc canonem omisit codex Oxon. et cum eo Quæsnellus; idque ea de causa accidisse putat, quia (ut in postilla marginali notavit) usui Romanæ Ecclesiæ contrarius. Verum hic canon non solum legitur in Græco et aliis versionibus, verum etiam in Ildoriana, quæ a nostro collectore recepta fuit. Id patet ex

cod. Vind. hujus collectionis, ex Vat. 1348 et vulg. Is., nec non ex Ferrando tit. 207, qui Ildoriana, uti appellant, interpretatione usus est. In cod. Veron. 55 prima manu deest, sed curis secundis additus fuit. Hujus vero canonis defectus in quibusdam codicibus eidem saltim tribuendus est quo canonem 42 in aliis codicibus omissam animadvertimus not. 58 (Sup., n. 4).

ⁱ Sic cod. Vind., concinente Ferrando tit. 308. Quæsn., *quiniam ser am ultimam septimanam solvi, et totam*. Cod. Veron. prima manu, *quiniam feriam ultimam septimanam solvere, et tota Quadragesima in oratione*; et sic canon desinit. Secundis vero curis emendatum: *quinta feria ultimam septimanam jejuniis solvere, et totam Quadragesimam sine veneratione jejuniis transire, nec amplius in hoc canone legitur*. Dein Quæsnellus pro *inhonorari* scripsit *exhonorari*; omisit autem voces *id est aridioribus*, quas auctoritate codicis Vind. cum vulg. Is. inseruimus.

^j Quæsn. cum ms. Vind. et Ferrando tit. 188, concinente ms. Vat., in quo *canere*. Mox hic codex emendatus habet pro *competit*.

^k Vulg. Is. cum m. Veron. 55, *aceni*, repugnantes cæteris codd. et Græco textu. Dein idem Quæsnellus *insurgere, et de convivio abire*. Omnium nostrorum codicum et vulg. Is. lectio nem revocavimus.

^l Quæsn. omisit *ministros altaris vel*, ac dein scripsit *symbola celebrare, quæ vulgus competalia contri: in appellat*. Nostrorum codicum concordem lectionem recepimus. Conclinit etiam vulg. Is., in quo solum pro *commensalia* legitur *commensalia*.

^m Vulg. Is., *sed visitatores, id est, qui circumciant constitui*. Cod. Veron. 55, retenta lectione textus post circumciant addit, *pro salute plebis ab episcopo civitatis constitui*. Post pauca Quæsn., *Qui autem ante hæc or-*

tem qui antehac ordinati sunt, nihil agere sine conscientia episcopi civitatis. Similiter etiam presbyteri nihil sine precepto et consilio episcopi agant.

LVIII. Non oportet oblationes in domibus ab episcopis vel presbyteris fieri.

LIX. Non oportet psalmos ab idiotis compositos et vulgares in Ecclesiis dici, neque libros qui sunt extra canonem legere, nisi solos canonicos et veteris Testamenti. Quæ autem oporteat legi, et in auctoritatem recipi, hæc sunt: Genesis mundi, Exodus Ægypti, Leviticus, Numeri, Deuteronomium, Iesu Nave, Judicium, Ruth, Regnorum libri IV, Paralipomenon, id est, Abrelietorum libri II, Ezechiel duo, liber Psalmorum cL, Proverbia Salomonis, Ecclesiastes, Cantica Canticorum, Job, Hester, duodecim Prophetæ, id est, Osee, Amos, Joel, Abdias, Jonas, Micheas, Nahum, Abacuch, Sophonias, Aggæus, Zacharias, Angelus Malachi, item Esaias, Hieremias, Ezechiel, Daniel. Novi Testamenti Evangelia quatuor, secundum Mattheum, secundum Marcum, secundum Lucam, secundum Joannem; Actus Apostolorum, epistolæ canonicæ septem, Petri duæ, Jacobi una, Joannis tres, Judæ una; epistolæ Pauli XIV, ad Romanos, ad Corinthios

distanti sunt, nihil agere sine conscientia civitatis; ac omisit reliqua. Veram integramque lectionem, quam ille ex vulg. Is. et cod. Thuanæo rejectit in marginem, nos cum nostris codicibus restitimus.

Quoniam omisit sequentem catalogum Scripturarum, hancque notationem subiecit: *In aliis versionibus (scribendum fuerat in vulgatis editionibus Isid.) et etiam in Græco sequitur catalogus librorum veteris et novi Testamenti, qui deest in utroque ms. codice, nimirum in Thuanæo et Oxoniensi hujus collectionis, quos ipse consuluit. At eum reperimus in præstantissimo cod. Vind. ejusdem collectionis, ac præterea in duobus aliis Vat. 1312 et Veron. 55, qui Isidorianam versionem similiter exhibent. Hinc iste catalogus ab auctore hujus interpretationis omissus non fuit, ac proinde duo illi codices Thuan. et Oxon., qui Laodiceos canones ex eadem versione sumperunt, dum hoc catalogo carent, imperfecti sunt.*

Vind., id est Abrelietorum, mendosa: correximus ex ms. Veron. Vulg. Isid. et Vat. has duas voces ignorant.

Ita vulg. Is. cum Græco. Alii nostri codd. omitunt duo.

Sic cod. Vind. cum vulg. Is. in Vat. deest duodecim; et id est. Veron., duodecim prophetarum libri, id est, etc. In Græco vulgato nomina prophetarum duodecim desiderantur.

Ita cod. Vind. in mss. Vat. et Veron., Aggæus, Malachias; ita tamen ut in Vat. Aggæus antea iterum legatur, in Veron. autem omitatur. Vulg. Is. hic habet tantum Malachius, et supra Aggæus.

Veron., Item libri quatuor, Esaias, etc.

Idem Veron., Item novi Testamenti. Vulg. Is., Novi autem Testamenti.

Vind., epistolæ canonicæ Petri, etc. Vulg. Is., Epistolæ catholicæ septem. Codices Veron. et Vat. præstatimus; ordinem vero codicis Vind. retinimus. In Vat. alius ordo legitur, ut in Græco et vulg. Is. Jacobi I, Petri duæ, Joannis tres, Judæ una. Idipsum secunda manu etiam in ms. Veron., qui postea hac ratione Pauli epistolæ recenset: Ad Romanos I, secunda et tertia ad Corinthios, quarta ad Galatas, quinta ad Ephesios, sexta ad Philippenses, septima ad Colossenses, octava et nona ad Thessaloni-

I et II, ad Galatas, ad Ephesios, ad Philippenses, ad Colossenses, ad Thessalonicenses I et II, ad Timotheum I et II, ad Titum, ad Philemonem, ad Hebræos I. Finit concilium Laodicæ Phrygiæ Patianæ.

443 CAPITULUM LXI.

Incipiunt Regulæ sive Definitiones expositæ ab episcopis cL qui in unum Constantinopolim convenerunt, quando ordinatus est B. Nectarius episcopus; quorum nomina et provincias in Græco continentur; sub Theodosio principe

CAN. I. Non spernendam esse fidem Patrum trecentorum decem et octo, qui in Nicæam Bithyniæ convenerunt; sed manere eam ratam oportet, et anathematizari omnem hæresim, specialiter autem Ennomianorum, qui Latine sine lege dicuntur; et Arianorum, sive Eudoxianorum, et Semiarianorum, nec non Pneumatomachorum, id est, qui contra Spiritum sanctum pugnant; Photinianorum, et Sabellianorum, et Apollinaristarum.

II. Episcopi qui super diocesium sunt, ad Ecclesias quæ extra terminos eorum sunt non accedant, neque confundant et permisceant Ecclesias, sed

decima et undecima ad Timotheum, duodecima ad Titum, decima tertia ad Philemonem, decima quarta ad Hebræos.

In ms. Veron. 55 additur Apocalypsis Joannis. Hic concludi debet canon ecclesiasticus. Explicit.

Hanc clausulam ex ms. Vind. subjecimus.

Hic titulus in Vind. ms. legitur... Quoniam hunc alium prætulit: *Canones concilii Constantinepolitani a 150 episcopis, quando B. Nectarius eidem archiepiscopo ordinatus episcopus, sub primo Theodosio piissimo Augusto. Horum canonum versio est illa quæ ab Isidoro recepta, Isidoriana vocatur. Hanc eorundem canonum versionem reperimus in ms. Veron. 55, cum hoc titulo: Incipiunt statuta seu definitiones synodi Constantinopolitane episcoporum 150, quando ordinatus est B. Nectarius.*

Vulg. Isid. addunt cum Græco sive Anomæorum, huiusque voci respondent sequentia, qui Latine sine lege dicuntur. Dein voces sive Eudoxianorum desunt in ms. Vind.

Codd. Veron. 55 et vulg. Is., continent eum Græco, et Sabellianorum, et Marcellianorum, et Photinianorum, et Apollinaristarum. Vind. post nomen Apollinaristarum addit et Marcellianorum, et Manichæorum, et omnium qui a sana doctrina et Ecclesia catholica discedunt.

Vind. cum vulg. Is., extra. Veron. 55 cum Oxon., ultra.

In mss. hujus collectionis varia est canonum partitio. Vind. dividit in canones XI, ac propterea hic notat can. III; deinde ad vocem Orientis canonem IV, ad illa Sed et Asiæ can. V, Pontis autem can. VI, Thraciæ vero can. VII, Non invitatos can. VIII, Ecclesias autem can. IX, Constantinopolitanæ can. X, De Maximo can. XI. Codex Oxon. quem Quonellus secutus est, tres tantum canones præstat. Sub secundo enim canone Episcopi quintum a nobis receptum complectitur, quod Dionysianæ versionis proprium est. Amplexi sumus sex canonum divisionem quam præbuit codex ms. Thuanæus hujus collectionis. Totidem enim canones alii codices Isidorianam interpretationem præferentes distinguunt: ut Veron. 55 et vulg. Is., cum quibus Ferrandus excipit. Illi autem in eo solum discrepant, quod cano-

secundum regulas, **444** Alexandria quidem episcopus eas tantum quae sunt in Aegypto gubernet; Orienti autem episcopi solius Orientis curam gerant, servatis honoribus primatus Ecclesiae Antiochenae, qui in regnis synodi Nicænae continentur.

III. Sed et Asiae diocesis episcopi ea quae sunt in Asia et ad Asianam tantummodo diocesim pertinent gubernent; Ponti autem episcopi Ponticae tantummodo diocesis habeant curam; Thraciae vero ipsius tantummodo Thraciae.

IV. Non invitatos episcopos ultra diocesim non debere accedere super ordinandis aliquibus vel quibuscunque disponendis ecclesiasticis causis, servata regula quae ascripta est de unaquaque diocesi. Manifestum est enim quod per singulas quasque provincias synodus administrare debeat et gubernare omnia, secundum ea quae sunt in Nicæa definita. Ecclesiam autem Dei quae sunt in barbaricis gentibus constituta, regi et administrari oportet secundum consuetudinem quae a Patribus obtinuisse dignoscitur.

V. Constantinopolitanae autem civitatis episcopum oportet habere primatus honorem post Romanum episcopum, propter quod sit nova Roma

nem tertium ex Thuanon codice a nobis receptum jungunt cum secundo, quartum vero secant in duos; nam ad verba *Non invitatus* signant eum omni III, ad illa vero *Ecclesias autem* notant canonem IV.

^a Cod. Vind. et vulg. Is., *ea quae sunt*, etc. Veron. 55. *ea*, e post in Aegypto addit Ecclesias.

^b Sic nostri codd. cum vulg. Is. Apud Quesn., *procurrunt*.

^c Ita codd. Vind. et Veron. Sic porro Quesn., *Non invitatus enim episcopus ultra diocesim non debet accedere*; ac deinde cum illi quibuscunque, et pro servata habet salva. Vulg. Is., *Non invitatus episcopus non debet*, etc.

^d Cod. Veron. et vulg. Is. cum Graeco addunt *provincialis*.

^e Quesn., *regionibus*; ac mox omittit regi. Scripsimus *gentibus* cum Vind. et vulg. Is. Adiecimus autem regi, omnibus nostris mss. et vulg. suffragantibus.

^f Cod. Vind., *habeat honoris primatum post Romanum episcopum, propter quod Urbs ipsa sit*.

^g Codd. Vind. et Veron. delect *doctrina*. Nec in Graeco, quidem aut in aliis versionibus aliquid simile reperitur; ac probabile est ob errorem lectionis totius *indisciplinationis eius* ad sensum proficiendum arbitrio librarii additum fuisse vocem *doctrina*, vel in vulg. Is. *propter doctrinam*. Corrigendum videtur *tota indisciplina eius*, vel *ob totam indisciplinae eius*.

^h Ita codd. Vind. ac Thuan. Vulg. Is., *revocatis. Quesn., deductis*. Sequentia episcoporum nomina in nostris codd. Vind. et Veron. non leguntur. Quesnellus in codd. Thuan. et Oxon. illa invenit.

ⁱ Ita cod. Thuan., concinente vulg. Is. aliisque versionibus. Quesn. cum cod. Oxon., *Dorotheus ex Corintho*.

^j Cod. Thuan., *Galasius*; vulg. Is., *Talassius*. At Gelasium hoc tempore fuisse episcopum Caesariensem, praeter alios codd. Is. Harduinus profert Leonum lib. i contra Nestorium et Eutychem, ac Theodorem lib. v, c. 8. Deo vulg. Is. *perperam, Priscianus-Sebastensis, Saturnianus Sythopolitanus, Rufus Nicopolitanus*. Melius codd. Thuan. et Oxon., ut ex subscriptionibus versi nris praeferri poterit.

^k Ita cod. Thuan. et vulg. Is. cum aliis versionibus. Quesnellus, *Ebanis*, male.

VI. De Maximo cynico philosopho et totius disciplinationis eius doctrina, **445** quae Constantinopoli orta est, statutum est, ut neque Maximus esse, nec fuisse impotetur episcopus; neque qui ab eo ordinati sunt, qualemcunque gradum clericatus obtineant, omnibus scilicet quae circa eum, vel ab eo gesta sunt in irritum devocatis. Nomina vero episcoporum haec sunt: *Nectarius Constantinopoli, Timotheus Alexandria, Dorotheus ab Oziringo, Cyrillus Ierosolymitanus, Gelasius Caesariensis, Mecer Jericontinus, Dionysius Diusopolitanus, Priscianus Nicapolitanus, Saturnianus Sebastenus, Rufus Scythopolitanus, Auxantius Ascalonita, Elianus Jamnicensis, Zeno Tyrius, Paulus Sidoniensis, Nestorius a Plomaide, Philippus Damascenus, Baracus Panacedensis, Timotheus Berythius, Basilides a Byble, Mochimus Aradensis, et ceteri centum triginta*.

CAPITULUM LXII.

^a Incipit concilium Telense super tractatoriam sancti Siricii papae urbis Romae per Africam.

Post consulatum gloriosissimi Honorii xi et Con-

¹ Qui cum viginti supra scriptis numerum centum quinquaginta episcoporum implent. Quesnellus.

² Hoc concilium, seu potius concilii fragmentum cum sequenti Siricii epistola hactenus inventum est in solis mss. collectionibus Gallicanis, nimirum in celebri Cortheensi, in Fossatensi, in codicibus hujus nostrae collectionis, in exemplo Colbertino 3368, ubi his inventur; in Vat. 3827. in Regio Parisensi quondam S. Petri Pictaviensis, in mss. additionum Lido i, quale est Vat. 1340, quae omnes sunt collectiones originis Gallicanae, ut in Tractatu suis locis ostendimus. Aeneas Parisiensis in lib. adversus Graecos e II, t. I Spicil. Acher., pag. 155, ex sequenti Siricii epistola, quae in Gallicano codice nactus est, longum testimonium recitat. Codex epistulae Veronensis 59, qui vetustissimus e nonnum abbreveationem exhibet, e Gall canis scriptibus hujus concilii seu fragmenti compendium praefert. Discrepat in manuscriptis hujus concilii inscriptione. Codex Thuanicus nostrae collectionis *Telepense* appellat: quod item legitur in ms. Regio olim S. Petri Pictaviensis teste Buzio in Dissert. de Conilio Telepensi inserta post libros de Concordia Petri de Marca, edit. Parisiensis anni 1744, col. 1344. In abbreviatura quoque vetustissimi codicis Veron. 59 idem nomen deprehenditur num. 40. Ex Synodo Telepense. Codex praenotatus Lucensis eandem canonum abbreviaturam continens, qui primas quorundam nominum litteras identidem negligit, titulum sic exhibet apud P. Marsi tom. II Supplement. Concil., pag. 252, *Ex Synodo Telepense*: ubi de Lepimio Byzantii urbe suspicandum non est; neque enim *Leptense*, sed *Leptimense* scribendum fuisset. Retinimus vero versionem a Quesnello editam e ms. Oxon., quae quam comprobant duo exemplaria Vindobonensia hujus collectionis. Corrigatur etiam duobus mss. collegi Soc. Jesu a P. Harduino

³ Sic cod. Thuan., p. stea Colbert., apud Constantinum loco citato pag. 649. Vind. omittit *Honorii*, at xi retinet. Cod. Vat. 1340 concini. Quesnellus, *gloriosissimorum Augustorum Honorii xi et Constantii vi kal. Martii*; perperam; secundum enim Constantii consulatum cum undecimo Honorii nominibus fuerat; ac praeterea Constantius an. 417 non tum Augustus fuit.

stantii u, vi kalendas Martias, congregato a concilio A
la ecclesia Apotolorum plebis Telensis, beatus Pater
447 primæ sedis episcopus Donatianus civitatis
Telensensis, cum sedisset, consententibus secum
Januario, Felice, Secundo, Cyrio, Victore, Secun-
diano, Geta, Eudonio, Maximiano, Donato, Cres-
conio, J cundo, Soprato, Restituto, Juliano, Maxi-
miano, Romano, Tertio, Micilo, Maximo, Dona-
tiano, Basilio, Papiniano, Januario, Porphyrio,
item Porphyrio, Donato, Juliano, Tuto, Fortunio,
Quintiano, Capione et cæteris episcopis, nec non
etiam Vincentio et Fortunatiano, legatis provinciæ
preconularis ad Byzacenum Concilium directi, s et
reliqua;

Vincentius et Fortunatianus dixerunt: Etiam h enim
Thudrum fuisse, sicut necum recolit memoria-
lis auditio vestra, et episcopas sanctæ memoriæ Siri-
cii sedis apostolicæ episcopi i dederamus recitandas,
ex quibus cum unam legeret sanctimonium fratris
nostri episcopi i Latonii, utraq; nos i nunc referre
suggestio indicat: has recitari donate. Episcopi dixe-
runt: Recitentur epistolæ venerabilis memoriæ s n-
cti Siricii, ut noverimus quid earum textus conti-

l'ardino laudatis, nec non Gallicana collectione
Fassatensi, apud P. Constantium tom. I Epist. Rom.
pont., col. 685, n. t. a, et præstantissimo codice
Corbeiensi, in quo legitur: *Incipit concilium Telensim
p r tractatus sancti, etc. Codex Va. 3827 paululum
d serapat: Incipit concilium Telense; cum quo con-
cinit aliud exemplar Regium apud Baluzium, quod
quondam fuerat archiepiscopi Remensis. Tandem
codex Vat. 1540 additionum Isid., Incipit concilium
Thelense; sed in textu habet plebis Telensis. Anti-
qua editiones Conciliorum post Merlinum præferunt
Telense. Binius ex auctoritate card. Baronii emenda-
vit Teptense, idque in posteriores editiones transi-
vit. Verum hujus concilii nomen cum Trecenti ms.
F. rrandi credimus Zellense, ex quo, mutata littera
Z n T, scribitur fuerit Telense. Vide hac de re plura
in Observationibus ad disert. 4 Quesnelli, cap. 4.*

* Codex Thuan., cum m. Regis olim Pictaviensis
apud Baluzium, *concilio... plebis Telensensis*. Præstuli-
mus lectionem mss. Oxon. et utriusque Vind. ac
Vat. 1540, quæ cum inscriptione coheret. Vetus
exemplar Corb., *concilio plebis Telensis*, omnis in-
termediis vocibus. Vat. 3827 et aliud exemplar Reg-
um quoniam archiepiscopi Remensis, *concilio bre-
ve Telensensis*. Mox vocem episcopus adiecit, ex
mss. Vind., Thuan. et Vat. 3827. Tres autem codi-
ces Corb. 3363, in secundo hujus synodi exemplo; Vat.
3827, et Regius quondam archiepiscopi Remensis
ms. e Dionysium Teptensem vocant episcopum ci-
vitat s Telensensis.

^b Cod. Corb. et Vat. 3827, Zeta.

^c Vetus Corb. et Vat. laudatus cum vulg. Concil.,
Synatro.

^d Thuan., *Tertio, Micilo*. Vat. 3827, *Temolo, Mi-
lito*. Vat. 1540, *Ticilo, Micilo*.

^e Vat. 3827, *Papiano*.

^f Item mss. Vat. 3827, *Forano*. Duo mss. apud
Constantium, *Fortino, Quantiano*.

^g Voces et reliqua, quas omnes et nostri, et Balu-
zii, et Constantii, et vulgati codices præferunt, Ques-
nellus emisit. Hæc autem indicant primum collecto-
rum non transcripsisse integram synodum, sed prius
præcipuum cetera præterisse, ut ad Siricii litteras,
quas præcipue excipiendis duxerat, accederet.

ne t. Camque traderentur, Privatus notarius dixit:
Exemplar tractatoris episcopi urbis Romæ.

448 *Dilectissimis fratribus et coepiscopis per Africam
Siricius*.

Cum in unum plurimi fratres convenissemus ad
sancti apostoli Petri reliquias, per quem et aposto-
latus et episcopatus in Christo cepit exordium, pla-
cueritque propter emergentes plurimas causas, quæ
in aliquantis non erant canæ, et erimina, de cætero
solicitudo esset unicuique in Ecclesia curam hujus-
modi habere, sicut apostolus prædicat Paulus (Epist.
r, 27), talem Deo Ecclesiam exhibendam, non ha-
bentem maculam aut rugam, ne per alicujus morbida
ovis afflatum conscientia nostra contaminata videret.
Qua de re melliori consilio id sedit, propter eos
maxime qui in præsentii, valetudine corporis aut
fessæ ætatis causa minime adesse potuerunt, quo
perpetua istiusmodi forma servetur, litteras tales
dare placuit, non quæ nova præcepta aliqua impe-
rent; sed quia ea quæ per ignaviam desidiamque
aliquorum neglecta sunt, observari cupiamus, qua
tamen apostolica Patrum constitutione sunt consti-

^h Corb., cum *Theodrum*. Unus Colberti. apud
Const., cum *Thiodrum*. Oxon., cum *Tiadre*. Vat. 3827,
Cum ante hos dies simul fuissemus.

ⁱ Quesn., *dedissemus, unaque eorum recitata esset a
sanctimonia fratris nostri*. Seculi sumus Thuan. et
nostros codices. Solum Vind. et Vat. 1540 habent
recitantes pro recitandas. Thuan. vero pro *legeret*
præfert r. *legeret*.

^j Ita codd. Thuan., Vind. et Vat. 1540. Apud
Quesn., *utrasque nos afferre suggestio indicavit*. Vat.
3827, *utrasque nos referre suggestisistis, et indicatas re-
citare*. Donatus et cæteri episcopi dixerunt, etc.

^k Quidam mss. codd., *Exemplum tractorie, seu
tracturie*.

^l Mss. Vind. Vat. 1540 et Merl. cum tribus codi-
colb., Fassat. et veteri Corb. addunt: *diversi quavis*.
Vat. 3827, *diversis quavis*. Num his verbis inducitur
Sirici epistolam ad diversas provincias missam,
nimirum primum ad episcopos suburbicarios, qui, ut
in exordio innuitur, Romanæ synodo adesse non po-
terant, dein vero ad alios aliarum provinciarum, ac
tandem ad Africanos, ad quos nostrorum codicum
exemplum Africanæ synodo insertum pertinet?

^m Ita cum Merlino omnes nostri tres, et omnes
Constantii codd., uno Colb. excepto, ut quo *placere-
que*. Quesn., *placuit ut propter*. Const. nullo codice
allegato, *placuitque propter*.

ⁿ Sic omnes idem codi. et vulg., excepto Quesn.,
apud quem legitur: *Ut exhibeat Deo Ecclesiam non
habentem, etc.*; ac mox idem Quesn. tantum *omittit
conscientia nostra*; sicut etiam post pauca præterit,
*quo perpetua istiusmodi forma servetur, una cum se-
quenti verbo placuit, repugnantibus iisdem mss. et
editis*.

^o Vat. 3827, *quo nova*. Dein idem end. et alius
Vat. 1540, cum mss. Const. et Merlino, *Sed ea quæ*.
Const. præstitit lectionem editionis Conciliorum, *sed
quibus ea*. Postea cupiamus scripsimus cum omnibus
mss. et vulg. Solum Quesn., *capimus*.

^p Const. et vulg. Conc. post Merlinum cum Vat.
1540, et Parrum. Solum Quesn., *sanctione prius con-
stitutione*. Mox Vat. 3827 cum vulg., sicut scriptum
est: *State, etc.*

tuta; scriptum est enim: *State et tenete traditiones nostras sive per verbum sive per epistolam* (II Thess. II, 14). Illud certe debet mentem vestram, dilectissimi fratres, vehementius excutere, ut ab omni labe sæculi istius immunes a ad Dei conspectum securique veniamus. Non enim erimus immunes, b qui præsumus plebibus, cum scriptum sit: **449** *Cui multum creditum fuerit, plus ab eodem requiritur* (Luc. XII, 18). Ergo quoniam non pro vobis tantum, sed et pro populo credito cogimur c præstare rationem, populum disciplina deifica humilem erudire debemus. Existerunt enim nonnulli qui, statuta majorum d non tenentes, castitatem Ecclesie sua præsumptione violarent, voluntatem populi sequentes, et Dei iudicium non timentes. Ergo ne pari more silentio connivere atque adhibere consensum talibus videamur, unde B gehennæ poenas possimus incurrere, dicente Domino: *Videbas furem, currebas cum eo, et cum adulteris portionem tuam portetas* (Psal. XLIX, 18); hæc sunt quæ dilectus intuitu divini iudicii omnes catholicos episcopos expedit custodire.

Primum, ut extra conscientiam sedis apostolicæ, et hoc est primatis, nemo audeat ordinare; integrum enim iudicium est quod plurimorum sententia h consecratur.

II. Ne unus episcopus episcopum ordinare præsumat propter arrogantiam, ne fortitum beneficium præstitum videatur; hoc enim in synodo Nicæna constat esse definitum (Nicæna. c. 4).

III. Item si quis post remissionem peccatorum cin-

a Vat. 3827, ante Dei conspectum; ac dolet securique. Cid est. Ferrandus tit. 3, et Innocentius I in epistola ad Victricium omittunt etiam viduam. Hinc iure suscipiatur Constantius voces id est viduam glossæ esse, quod e margine irrepsit in textum.

b Cod. cum tribus suis codd. et nostro Vat. 1340, quia præsumus. Alii, qui et præsumus.
c Sic codd. Vind., Vat. 1340, cum aliis vulg. Quesnellus cum Vat. 3827, reddere. Dein vocem humilem, omnibus nostris nuss. et vulg. approbatam, idem Quesnellus prætermisit. Habet vero cum aliquot codicibus disciplinam deificam. Scripsimus disciplina deifica cum nostro Vat. 3827 ac duobus Colb., nec non antiquo Corb. Constantii; ad quos accedit Fossat. et alius Colb. ubi legitur disciplina Dei humilem. Alius Colb., disciplinam deificam humiliter.

d Vulg. Concil. cum uno nostro Vat. 1340, contententes. Mox duo Vat. delent sua.

e Quesn., si videbas. Delevimus cum Vind. aliisque codd. et vulg., in quibus, Furem videbas, et currebas cum eo.

f Cod. Fossat. teste Constantin delet intuitu divini iudicii omnes.

g Cod. Vind. cum duobus Constantii, hoc est primatis. Quesn. omisit hoc est, et retinuit primatis. In Vat. 3827 et in alio ms. Const. mendose hæc est prima testatio. Verior lectio in Thuan. hujus collectionis, in Vat. 1340, in antiquo Corb. aliisque mss. et editis, hoc est, primatis. Hæc voces additæ fuerunt sive a Siricio, sive ab Africanis, ut hic canon aptaretur Afrorum disciplinæ; sicut Innocentius in epistola ad Victricium Rothomagensem eundem canonem repetens, ut eam Gallicanæ disciplinæ accomodaret, sic exposuit: *Primum ut extra conscientiam metropolitani episcopi nullus audeat ordinare.*

h Ita cum Quesn. cod. Vind. Exemplaria Thuan. et Vat. 1340, consequitur. Vulg. Concil. et duo mss. apud Const., consequatur. Rectius Vat. 3827, Corb. et duo Colb. confirmatur, uti apud Innocentium.

i Sic nostri et Constantii codd. Quesnellus omisit

gulum militiæ secularis habuerit, ad clerum admitti non debet.

IV. Ut mulierem i, id est, viduam clericus non debeat uxorem.

450 V. Ut is qui laicus viduam duxerit, non admittatur ad clerum.

VI. Ut de aliena Ecclesia ordinare clericum nullus usurpet.

VII. Ut objectum clericum alia Ecclesia non admittat.

VIII. Ut venientes a Novatianis vel Montensibus, per manus impositionem suscipiantur, i ex eo quod rebaptizant.

IX. Præterea, quod dignum et pudicum est et honestum suademus, ut sacerdotes et levitæ cum uxoribus suis non coeant, quia h in ministerio ministri quotidianis necessitatibus occupantur; ad Corinthios enim Paulus sic scribit, dicens: *Abstineat vos ut recetis orationi* (I Cor. VII, 5). Si ergo abstinenda laicia imperatur, ut possint deprecantes audiri, quanto magis sacerdos i atque omni momento paratus esse dei et munditiæ puritate securus, no aut sacrificium offerat, aut baptizare cogatur? Qui si carnali concupiscentia contaminatus fuerit, quid faciet? excusabit? quo pudore, m qua mente usurpabit? qua conscientia? Quo merito hic exaudiri se credit, cum dictum sit: *Omnia munda mundis; coquinatis autem et infidelibus nihil mundum* (Tit. I, 15)? Qua de re hortor, moneo, rogo, tollatur hoc opprobrium, quod potest iure etiam gentilitas accusare. Forte n hoc creditur,

Cid est. Ferrandus tit. 3, et Innocentius I in epistola ad Victricium omittunt etiam viduam. Hinc iure suscipiatur Constantius voces id est viduam glossæ esse, quod e margine irrepsit in textum.

i Sic antiquiores nostri et omnes Constantii codd. cum vulg. Conc. Lab., nisi quod in Thuan. est rebaptizantur, in Vat. 3827 et in alio Const. rebaptizant. Verior lectio, quæ concordat cum textu Innocentii, exstat in vetustioribus editionibus post Merlinum, præter eos quos rebaptizant. Vat. 1340 propter pro præter exhibet.

h Ita cum Merlino duo nostri codd. Vind. et Vat. 1340 ac tres Constantii. Vulg. Conc. post Crabbum cum Vat. 3827, in ministerio divino quotidianis. Quesn., in ministerii quotidianis. P. Coust. cum uno Colb., in ministerio, ministerii quotidianis. Melius et brevius apud Innocentium, quia ministerii quotidiani necessitatibus occupantur. Dein post abstinete vos cod. Oxon. addit a fornicatione.

i Solus Quesn. delet atque; ac mox pro offerat habet offerre. Post pauca Vat. 3827 cum uno Const., Quid faciet? Quid excusabit?

m Quesn. inserit sacrificabit, vel baptizabit, refraganibus omnibus nostris et Const. codd. atque aliis vulgatis; cum quibus dein adiecimus hic, et scripsimus dictum sit, ubi ille scriptum sit; et qua de re substituvimus pro quapropter.

n Voculam hoc cum Constantii mss. adiecimus, eamque approbat explicatque Innocentius iniquus in epistola laudata: *Sed forte licere hoc credit, quia scriptum est.* Hujus vocis defectu alia voces apud Quesnellum inseruntur: *Fortè creditur possit præbiterum, vel potius debere uxorem habere, quia scriptum est.* Id glossemati tribuit Constantius, nihilque ejusmodi ille in suis, nec non in nostris mss. etiam hujus collectionis reperimus.

quia scriptum est: *Unius uxoris virum* (1 Tim. iii, 2)? Non permancntem in concupiscentia **451** generandi dixit, sed propter continentiam futuram; neque enim integros non admisit, qui ait: *Vellem autem omnes homines sic esse sicut et ego* (1 Cor. vii, 7). Et apertius ^a declarat dicens: *Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt; eos autem ium non estis in carne, sed in spiritu* (Rom. vii, 8).

Hæc itaque, fratres, si plena vigilantia fuerint ab omnibus observata, cessabit ambitio, dissensio conquiescet, hæreses et schismata non emergent, lucum non accipiet diabolus æviendi, manebit unanimitas, iniquitas superata calcabitur, charitas spirituali fervore flagrabit, pax prædicata labiis cum voluntate concordabit: pax utique ^b Dei nostri Salvatoris, quam proximus passioni servandam esse præcepit, ^B et hæreditario eum jure dereliquit, dicens: *Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis* (Joan. xiv, 27). Et dictum Apostoli: *Ut unanimes unum sentientes, permaneamus in Christo. Nihil per contentionem nobis, neque per inanem gloriam vindicantes* (Philip. ii, 2), ^c non hominibus, sed Deo Salvatori nostro placeamus. His præceptis omnibus si fideliter voluerimus obedire, custodiet Dominus corpora nostra et animas nostras in die qua redditurus est unicuique jux-

^a Quæsn. addit alibi, nullis nostris codd. aut vulg. suffragantibus.

^b Vat. 3827 cum aliis vulg., *Dei nostri, quam Salvator ipse jam proximo passi. et hæreditariam nobis jure dereliquit.*

^c Vulg. Conc. et Coust. cum aliquot codd., *neq. hominibus; ac deo, secundum opera sua.*

^d Vat. 3827, a canonicis rationibus. Vulg. Conc. et Coust. cum aliis codd., *ab hac canonis ratione.*

^e Quæsn. addit nos; delevimus cum nostris mss. et vulgatis. Mox duo Vatt. et vulg., *qui sic currentem non pertrahant.*

^f Hæc formatarum regula non solum in mss. hujus collectionis, verum etiam in aliis aliarum tum vetustiorum tum recentiorum collectionum inserta legitur. Tres vetustiores collectiones Italice Vat. Reginae 1997, Lucensis 88 et Vat. 1342 eam præferunt post concilium Carthaginiense anni 419 in quo primi canones 35 Codicis Africani cum lectionibus peculiaribus distinguuntur in canones xl. Ibi autem sine ullo titulo exhibetur in fine post ea verba: *Edidi canones sanctorum Patrum olographa manu et subscriptos a me. Amen*: quæ Attici Constantinopolitani episcopi subscriptionem esse Nicæni canonibus abs se ad Africanos transmissis subjectam, ut hujus exempli adfertur firmaret, coniecimus in Tractatu de Collectionibus part. ii, c. 3, § 8, n. 8. In mss. vero additionum Dionysii Nicæni canonibus subditur cum titulo: *Incipit quemadmodum formata fieri debeat*. Et post brevem annotationem de concilio Nicæno sequitur: *Et alia manu: Atticus episcopus Ecclesie Constantinopolitane dicit: Edidi canones sanctorum Patrum olographa manu a me subscriptos. Amen*. Tum subijcitur formata: *Græca elementa*, etc. Eandem ratione post Nicænos item canones eadem formata describitur in collectione Vat. 1342, in qua eadem potest, ut diximus, repetitur post concilium Carthagiense anni 419. Tandem in codicibus non solum Isidorianis, ex quibus ipsam formatam Meribius edidit, verum etiam in mss. collectionis Hispanice, ex quibus illam Isidorus exserpsit, in fine concilio um Græcorum proponitur cap. 11 cum hac inscriptione: *Epistola formata Attici Constantinopo-*

ta opera sua. Si quis sane inflatus mente carnis suæ ^d ab hac canonum ratione voluerit **452** evagari, sciat se a nostra comunione seclusum et gehennæ penas habiturum. Præterea misericordia cum iudicio esse debet. Talibus enim oportet ^e labentibus inanum perfringere, quæ sic currentem non pertrahat in ruinam. Data Romæ in concilio episcoporum octoginta, sub die octavo idus Januarii, post consulatum Arcadii Augusti et Bautois v. c. consulum.

CAPITULUM LXIII.

(Regula formatarum.)

Græca elementa litterarum numeros etiam exprimere, nullus qui vel tenuiter Græci sermonis notitiam habet, ignorat. Ne igitur in faciendis epistolis canonicis quas mos Latinus formatas appellat, aliqua fraus falsitatis temere præsumeretur, hoc a Patribus ¹⁴ Nicææ congregatis saluberrime inventum est et constitutum, ut formatæ epistolæ hanc calculationis seu supputationis habeant rationem; id est, ut assumantur in supputatione ^e primum Græca elementa Patris, et Filii **453**, et Spiritus sancti ^h ΠΥΑ, quæ elementa octogenarium, quadringentesimum, et primum significant numeros; Petri quoque apostoli prima littera, id est Π, qui numerus octoginta signi-

litani episcopi. Ex his duo consequuntur: 1° hanc formatam Attico Constantinopolitano in omnibus his codicibus et collectionibus tribui; 2° hujus scribendam occasionem præferri Nicænorum canonum exemplum, quod cum Atticus ad Africanos, qui illud petierant, direxit, ipsum sua authentica subscriptione ^C munivit. Confer quæ hac de re animadvertimus in Tractatu loco citato. Cum porro harum diversæ originis collectionum concordia hoc documentum inter Latinos vulgatum evincit, tum vero eorum antiquitas, quæ Isidri ætatem multo exsuperat, Isidorianæ imposturæ suspicionem prorsus excludit. Quod si impostura credatur, hanc formatarum regulam vel Nicæni Patribus, vel Attico Constantinopolitano tribuere, Latinique potius quam Græci auctoris fetus eadem judicetur: certum tamen est ipsam in formatis scribendis usu fuisse receptam, ut videre est inter cæteros apud Reginonem lib. 1 de Ecclesiasticis disciplinis, c. 438 et 439, ubi duæ epistolæ formatæ referuntur, altera Rathidi Trevirensis ad Rotherum Metensem, altera Dadonis Wiridunensis ad Rathidum Trevirensis. Aliam ejusmodi epistolam Litardi Vincensis ad Wenilonem Rothomagensis reperimus in cod. Vat. 630, pag. 4. In primo quoque folio ms. Vat. Reginae 1997 duas alias similes epistolas nacti sumus.

^D ^e Cold. Colbert., qui antea Thuanicus fuerat, apud Justellum t. I Biblioth. canonicæ, pag. 442, Vat. Reginae, et vulg. Isid., prima.

^h Sic noster codex Viudob. Concinit vulg. Is., hoc est ΠΥΑ. Quænellus solum litteram Græcam Π in textu expressit, adijciturque numerum 481. In mss. Vat. Reginae, Vat. 1342 et Colbert., aliæ substituantur Græcæ litteræ quibus alii numeri designantur, id est ΠΟΑ, quæ elementa octogenarium, septuagesimum, ducentiesimum, et primum significant numeros. Sed minus recte; nam litteræ ΠΟΑ Patris, Filii, et Spiritus sancti, elementa non exhibent. Justellus has litteras emendandas credidit sic ΠΥΠΑ; sed tum numeri non respondent; uti respondent litteris ΠΟΑ. Nostra vero lectio, quam omnes quidem formatæ epistolæ not. 1 indicat et receperunt, cum numeris in textu expressis concordat.

quæ: quæ quæ scribitur episcopi prima littera, cui A
a. Pater secunda littera, accipientis tertia littera.
et tertia quæque de qua scribitur, quarta, et indici-
o. quæquæ in tempore fuerit, et idem qui fue-
rit numerus assumatur; atque his omnibus litteris
Græcis, quæ ut diximus, numeros expriment; in
quibus duobus, unam, quæcumque fuerit, summam
epistolæ tenent. Hauc qui suscipit, omni cum cautela
*requirat expressam. * Addat præterea separatim*
in epistola etiam unagenarium 454 et nonnum
numorum, qui secundum Græca elementa significant
*AMM. * Explicunt canones.*

CAPITULUM LXIV.

Epistola Clementis papæ ad S. Jacobum apostolum fratrem Domini.

455 CLEMENS JACOBO domino et episcopo episcopo-
 rum, regenti rebrorum sanctam Ecclesiam Hiero-
 solymis, sed et omnes Ecclesias quæ ubique Dei
 providentia fundatæ sunt, cum præ-byteris et diacono-
 nibus, et cæteris omnibus fratribus. Pax tibi sit
 semper.

Notum tibi facio, domine, quia Simon ¹, qui veræ
 fidel merito et integræ prædicationis obento, fun-
 damentum esse Ecclesiæ defuitus est, qua de causa
 etiam Domini ore divino cognominatus est Petrus,

^a Codd. Vat. Regius et Colb., eorumdem qui fuerit numerus.

^b Sic omnes nostri et Justelli codices. Quesnellus, collectis. Mox in ms. Vind. post quæcumque additur collecta. Deinde pro expressam vulg. lat., expressæ.

^c Ms. Vat. Reg., Colb. et Vat. 5815, cum cæteris additionum Dionysii: Addat 46 præterea separatim: C

^d Idem codices subjiciunt numerus his Græcis litteris respondens 1, XL, VIII, L.

^e Has duas voces Quesnellus titulo hujus capituli præfixit, et in notatione quam inserimus nostram not. 44 (nobis c. 1. 37, n. *) in tabulam capituli hujus collectionis, his verbis, explicunt canones, suam collectionis indicavit. At hæc clausula in incod. Vi. delectum in Thuanæ, ipso Quesnelo ibidem facente, et iterum confirmante disert. 12, c. 2, post regulam formatarum subjicitur. His autem vocibus ianitur suis canonum Nicænorum, qui a Attico Constantinopolitano ad Africanos transmissi, authentica ipsius Attici subscriptio et hæc formatarum regula firmati fuerant, ut ex not. 4 (nobis col. 725, n. 4) intelligere licet. Ipsi canon ex versione Philonis et Evaristi ab Attico transmissa, et subscriptio Attici præmittendi fuerant formatæ, quam hæc clausula exciperet. At cum idem canones a nostro collectore ex alia versione exhibitus fuissent cap. 1, hic omittendus creditur; omnis autem pariter subscriptio Attici, quam codices additionum Dionysii alique antiquissimarum collectionum not. 1 laudati nobis conservant, solum formatam cum clausula explicunt canones ad nos transmittit. Ceterum cum in nostra collectione præter canones Conciliorum describantur etiam plures constitutiones Romanorum pontificum; si collector hæc clausula totius collectionis finem indicare voluisset, scribendum ipsi fuerat coherentior cum inscriptione, quam collectioni præfixit: Explicunt canones ecclesiasticæ et constitutionis sedis apostolicæ. Lege not. 4 in cap. 67 (Col. 743, n. *), ex qua cum ipsas S. Leonis epistolas cum cæteris quæ subjiciemus capitibus ad hæc collectionem pertinere intellexeris, Quesnel-

qui facti primitia electionis Domini, apostolus et primus, cui et primo Deus Pater Filium revelavit, cui et Christus competentiter beatitudinem contulit, qui et vocatus est et electus, et contra Domini et comes effectus, tanquam bonus et probatissimus discipulus, qui obscuritatem mundi plagam occidentis (velut omnium potentior) illuminare præcepit. Sed quique et integro potuit implere præceptum. Sed quousque sermonem protraho, refugiens indicare quod iriste est, quod quidem necesse est, licet tarde, proferre? Ille denique ipse Petrus, qui pro immensa charitate quam erga omnes homines gerebat, palam eum omni fiducia (adversante etiam tyranno tutius mundi) bonum prædicare non destitit, et Regem omnium sæculorum per orbem terræ et usque ad ipsius Romæ urbis hujus notitiam, et etiam ipsa salvaretur, investit; hic, inquam, pro pietate in patendo volens præsentem vitam finivit. In ipsis autem diebus quibus vitæ finem sibi imminere præcensit, in conventu fratrum positus, apprehensa manu mea, repente consurgens, in auribus totius ecclesiæ hæc protulit verba: Audite me, fratres et conservi mei. Quoniam, sicut edoctus sum ab eo qui misit me, Domino et magistro meo Jesu Christo, dies mortis meæ instat, Clementem hunc episcopum vobis ordino, cui

hanc interpretationis, qua hæc clausulam ad finem collectionis indicandum appositam reddunt, inanitatem, nostræque explicationis probabilitatem multo evidentius perspicies.

^f Tamest hæc epistola in ms. Ottonensi hujus collectionis desideretur, eaque de causa a Quesnello omissa fuerit, nihil tamen minus cum eadem legatur in aliis omnibus et vetustioribus, et exactioribus ejusdem collectionis exemplaribus, Thuanæ, utroque Vindebonnensi, Trevisitanorum, duobus Bellovacensibus, etc., cumque præterea allegetur in tabula capitulorum, quæ primæ originis indicium esse solet, nihil dubitandum quin hæc caput ad eandem collectionem pertineat. Supposititia quidem hæc epistola est, ut plures eruditi manifestissime demonstrarunt. At cum Rufino interprete edita fuerit ac ita invaluerit præsertim in Gallia, ut laudem in synodo Vavensi anni 442, can. 6, non solum in nostro, verum etiam in aliis antiquis Gallicanis codicibus recepta legitur. Nonnulli dubium insererant de Rufino, num hujus supposititii documentum auctor exstiterit. At Græcus textus, qui a Cotelerio inventus et impressus fuit, ipsam documentum apud Græcos constatum suadet. Solum Rufinus more suo in versione liberius excurrit, ut ex collatione cum Græco quicumque voluerit intelliget. Præter collectorem ms. Vind. hujus collectionis, tres alii nobis suffragati sunt, unus Labbei et alter Justelli, quorum variantes notatæ sunt in marginibus editionis Conciliorum; tertius vero collegi Parisiensis Societatis Je-u, quo Harduinus in notis usus est. Eandem epistolam etiam legitur in pervetusta collectione Italica quæ continetur in ms. Barberino 2888 et Vat. 1312.

^g Ita noster codex Vind. Vulgati Court., fratri Domini. Græcus textus apud Cotelerium pro discrimine codicum utramque lectionem exhibet.

^h Cod. Vind., et omnibus Ecclesiæ. Vulgatum lectionem cum Græco concinentem haud immutandam putavimus.

ⁱ Vulg. inserunt Petrus. Deleimus auctoritate ms. Harduini, cum et in Græco hæc vox desit.

^j Ita codd. Vind. et Hard. in vulg., pati.

soli meo prædicationis et doctrinæ cathedram (Constit. vii, 46) trado: qui mihi ab initio usque in finem eorum in omnibus fuit, et per hoc veritatem totius meæ prædicationis agnovit; qui in omnibus tentationibus meis socius existit, fideliter perseverans; quem præ cæteris expertus sum Deum colentem, homines diligentem, casum, discendi studiis deditum, subrum, benignum, justum, patientem, et scientem ferro nonvellorum (etiam ex his qui in verbo Dei instruuntur) injurias. Propter quod ipsi trado a Domino mihi traditam potestatem ligandi et solvendi; ut de omnibus quibuscumque **453** decreverit in terra, hoc decretum sit et in cælis. Ligabit enim quod oportet ligari, et solvet quod expedit solvi, tanquam qui ad liquidum Ecclesiæ regulam noverit. Ipsum ergo audite, scientes quia quicumque contristaverit doctorem veritatis, peccat in Christum, et Patrem omnium exacerbat Deum, propter quod et vita carcebit. Ipsum autem qui præest cæteris, oportet medici vicem agere, et non feræ bestię furore commoveri. Hæc eo dicente, ego proci dens ad pedes ejus, rogabam, excusans me et declinans honorem cathedre vel potestatem. At ille respondens: Pro hoc, inquit, ne me rogaveris. Hoc enim fieri statutum est mihi, et eo magis quod excusas; quia hæc cathedra eum qui cupit eam, et audacter expetit, non requirit, sed ornatum moribus et in verbis eruditum. Quod si es et alius melior, si quis mihi alius adiutor tam sedulus aspitisset, si quis tam plene doctrinæ meæ rationem cepisset, sed et ecclesiasticas dispositiones a me tam plene dilicissimè; habens alium talem, non te cogere opus bonum suscipere volentem. Superfluum est ego alium querere, cum primi eas eorum qui ex gentibus per me salvantur, et præcipue hujus orbis, te primum obtulerim Deo. Sed et aliud intuo, quia si periculum peccati timens, suscipere refugium Ecclesiæ gubernacula, certus esto quia amplius peccas, qui populum Dei velut in fluctibus positum et periclitantem, cum juvare possis, subterfugis: tui tantummodo habens considerationem, et non quod in commune omnibus expedit providens. Sed certus esto quod necesse est te suscipere omne periculum, quia nec ego pro salute omnium ab obsecrando cessabo. Quanto ergo mihi citius acquieveris, tanto me citius laboris et tristitiæ meæ mœrore releabis. Novi etiam hoc, o Cæcæns, quod tibi læta et molestias, pericula etiam et opprobria ineruditi vulgi **b** indocilisque concilium; quæ tu tamen, scio quod constanter et fortiter feres, respiciens ad illam spem quæ tibi apud Deum patientiæ præparat coronam. Sed et illud cupo, te necum justa ratione perspicere, quando maxime opera tua iudicat Christus, nunc cum inimicus adversus sponsam ejus commovet bellum, an fuero in tempore, quando jam Christus post victoriam triumphabit, nec ultra ullus opera indigebit?

A Quis non etiam parvi sensus intelligat, quod istud est tempus in quo operam tuam Christus requirit? Tota igitur mente in præsentis necessitate præbe operam tuam, et auxilium in præliis exhibe **457** regi optimo, remunerationes magnificas post victoriam reddituro. Libenter ergo suscipe episcopatus officium, eo maxime quod ecclesiasticas dispositiones a me probabiliter didicisti, ut salus eorum qui per nos confugerunt ad Deum, nequaquam vacillet. Verumtamen et breviter te de ipsius dispensationis ordine coram omnibus commonere necessarium **c** duco.

Te quidem oportet irreprehensibiliter vivere et summo studio niti ut omnes vitæ hujus occupationes abijcias: ne fidejussor existas, ne advocatus litium fias, neve in ulla aliqua occupatione prorsus inventaris mundialis negotii occasione perplexus. Neque enim judicem aut cogitorem sæcularium negotiorum hodie te ordinare vult Christus, ut ne præferatus presentibus hominum curis, non possis verbo Dei vacare, et secundum veritatis regulam revertere bonus a malis. Ita namque opera, quæ tibi minus congruere superius exposuimus, exhibeant tibi invicem discentes, id est laici; et te nemo occupet ab his studiis per quæ salus omnibus datur.

Sicut enim tibi impietatis crimen est, neglectis verbi Dei studiis, sollicitudines suscipere sæculares: ita et unicuique laicorum peccatum est, nisi invicem sibi etiam in his quæ ad communis vitæ usum pertinent, operam fideliter dederint. Te vero securum facerem **d** et his quibus debes vacantem, omnes communiter elaborant. Quod si forte a se metipsis hoc laici non intelligunt, per diaconos edocendi sunt, ut tibi solus Ecclesiæ sollicitudines derelinquant; quo ipsam, ut dignum est, dispensare sufficias, et veritatis verbo abundantius et studiosius deservire. Si enim mundanilibus curis fueris occupatus, et teipsum decipies, et eos qui te audit: Non enim poteris quæ ad salutem pertinent plenius singulis quibusque distinguere. Et ex eo fiet ut et tu tanquam qui non docueris quæ ad salutem hominum pertinent, pauperis, et discipuli per ignorantiam peresant.

Idcirco tu quidem ad hoc solum vacato, ut opportune et sine intermissione doceas verbum Dei, per quod salutem consequi possint. Illi vero cum tanta reverentia tua verba suscipiant, **e** ut qui solent legatum te et præconem esse veritatis, et quodcumque super terram ligaveris, esse ligatum et in cælo; et quodcumque solveris super terram, etiam tibi esse **f** solvendum. Quoniam quidem et tu, ut dixi, quæ oportet ligabis, et quæ expedit solvas. Et ad te quidem qui præes, ista sunt monita, et his similia.

Ad presbyteros vero sint ista: Ante omnia, **459** ut pulcritudine studentes, adolescentes nuptiis jungant, quo calorem ferventis ætatis conjugii lege præveniunt. Sed ne in protectionibus quidem curam habere

a Vulg., et illud intore. Melius cod. Vi d., cum Cæcæns concinens, et aliud i tuere.

b Ms. Viul., in locililisque.

c Al., curi.

d Ita codic. Viul. et alius Justelli. Vulg., ex his quibus non debes vacare.

e Vulg., tanquam qui sciunt. Præcullius lectionem us. Viul.

lujusemodi negligant, quia in multis, etiam cum senerit corpus, concupiscentia viget. Ne forte ergo fornicationis labe, occasione accepta, tanquam venenum pessimum serpat in vobis, cavere et antevnire necessarium est, ne quod in vobis adulteri occultum^a coalescat incendium. Et quid in omnibus peccatis adulterio gravior? Secundum namque in penis obtinet locum, quoniam quidem primum illi habent qui aberrant a Deo, etiam si sobrie vixerint. Propter quod vos, o presbyteri, Ecclesiam excolite, et^b ordinate sponsam Christi ad pu licitiam. Sponsam autem dico omnem Ecclesie congregationem, quæ si pudica inventa fuerit a sponso suo, ingentibus ab eo donis et muneribus honorabitur; et vos, velut ministri sponsæ, et amici sponsi, ingenti gaudio et lætitia perfruemini. Si vero sponsa hæc reperta fuerit^B commaculata peccatis, ipsa quidem, tanquam indigna, extrudeatur a regalibus toris. Vos autem penas dabit, si forte per vestram negligentiam vel desidiam obreperit contagio sæva peccati. Idcirco ante omnia sobrietatis et pudicitie sollicitudinem gerite. Valde enim apud Deum grave crimen ducitur fornicatio, cuius species sunt quidem plures, sicut vobis et ipse Clemens diligenter exponet. Verumtamen prima species adulteri est, virum propria uxore solummodo non esse contentum, et mulierem non proprio tantum servare se viro. Si ergo castus fuerit quis, potest et humanus et misericors fieri, per quod et ipse æternam a Deo misericordiam consequatur. Sane sicut adulteri venenum cunctis malis perniciosius est, ita amor fraternus et charitas totius boni fastigium tenet.^C Et ideo diligite omnes fratres vestros, et cum religione ac misericordia respicite ad omnes. (Const. iv, 2) Orphanis exhibete vesmälpsos parentes. Viduis virorum curam impendite, cum omni castitate, quæ necessaria sunt præbentes. Juniores tamen viduas nuptiis copulate. His qui ignorant artificia, exquirite honestas aliquas occasiones quibus victum necessarium querant; artificibus vero operam providete, debilibus misericordiam facite. Scio autem hæc omnia facturos vos, si charitatem præ cæteris et ante omnia in vestro corde figatis. Cujus charitatis, et recipiendæ, et habendæ, maximum erit fomentum, si frequenter inter vosmetipsos communem cibum vestrum mensamque faciatis, et in quantum unusquisque prævalet, crebrius panes ac sales suos cum⁴⁵⁹ fratribus suis sumat. Per hæc enim præcipue charitas comparatur, et causa totius boni in hujusmodi communiõne consistit. Ubi autem pax et bonitas, ibi et salus. Propter quod communes facite cibos vestros cum his qui secundum Deum fratres sunt, quia per hæc temporalia officia, pacis et charitatis fructibus gaudia æterna merebimini. Multo autem sollici-

tius esurientes reficite, et sitientibus potum date, nudis vestimentum; ægros visitate, et eos qui in carcere sunt, prout possibile est, juvate; peregrinus autis prompte in domibus vestris suscipite. Et ne omnia nunc singulatim dicam, omne bonum ipsa per se (si in vobis fuerit) charitas vos facere docebit, sicut et e contrario eos qui a salute alieni sunt, omne malum facere odium docet.

Si qui ex fratribus negotia habent inter se, apud cognitores sæcra non judicentur, sed apud presbyteros Ecclesie, quidquid illud est dirimatur; et omni modo obediant statutis eorum. Super omnia autem avaritiam fugite, quæ homines occasione præsentis lucri ab æternis separat bonis. Poudera, mensuras, stateras, pro locis quibusque æquissima custodite; deposita fideliter restituite. Quæ omnia, et si qua sunt similia his, ita demum sollicito et diligenter implebitis, si futurum Dei iudicium sine intermissione in vestro corde volvatis. Quis enim peccare poterit, si semper ante oculos suos Dei iudicium ponat? Quod in fine mundi certum est agendum, ut tandem qui bene in hac vita egissent, consequantur bona repõta; peccatores autem ut consequantur præparatas et reconditas penas, de quibus ita futurum dubitare omnino non possumus. Siquidem hæc omnia ita esse ventura verus nobis Propheta prædixit: unde et vos, qui estis veri Prophetæ discipuli, abjicite a cordibus vestris ante omnia discordias et animorum dissensiones, ex quibus omne malum opus procedit, et benignitatem ac simplicitatem tota mente servate. Quod si forte alicujus cor, vel livor, vel infidelitas,^d vel aliquid malum ex his quæ superius memoravimus, latenter irrepserit; non erubescat, qui animæ suæ curam gerit, confiteri hæc huic qui præest, ut ab ipso per verbum Dei et consilium salubre curetur, qui possit integra fide et operibus bonis penas æterni ignis effugere et ad perpetuam vitæ præmia pervenire.

Diaconi vero Ecclesie tanquam (Const. ii, 41) oculi sint episcopi, oberrantes et circumlustrant et⁴⁶⁰ cum verecundia actus totius Ecclesie, et perscrutantes diligentius si quem videant vicinum fieri præcipitio et proximum esse peccato, ut referant hæc ad episcopum, et commoneri ab eo possit is qui in præcipitium lapsus est, uti revocetur, et non corruat in peccatum. Negligentiores quoque, et eos qui rarius ad audiendum verbum Dei accedunt, nec sollicito ad episcopi tractatum conveniunt, ipsi commoneant et hortentur. Si enim assidui sicut ad audiendum, non solum vitæ æternæ ex salubri commoniõne capiunt lucra, verum et quæcumque illæ sunt tristitiæ vel morores quæ ex præsentis vitæ necessitatibus et cladibus temporum veniunt, quæque malorum sermonibus in corde suo valut jacula dolæta

^a Cod. Labhei, *calescat*.

^b Idem cod., *adornate*.

^c Ms. Vind., *tradetur regalibus*; quod cum non cohæreat, in aliis codicibus mss. et vulg. emendatum fuit *non tradetur regalibus*. Veriorem lectionem sup-

editavit codex Labhei, Græco textu approbante.

^d Cod. Vind. omittit *vel aliquid malum*.

^e Cod. Hard. prima manu, *qui, recentiori quæ;* et post pauca, *veniunt, quæcumque sermonibus suis velut.*

circumferunt, abjiciuntur omnia prædicatione veritatis, ^a et vitæ æternæ doctrina, et eruditione purgata. Alioquin si multo tempore auditum subtrahant a verbo Dei, et remaneant ^b in cultu vitiorum, sine dubio spinis erunt ac sentibus occupati. Et quid aliud, nisi ad ignem talis hæc terra præparabitur? De his ergo, ut diximus, ^c diaconi cura sit. Sed et eos qui secundum carnem ægrotant, sollicite perquirant, et plebi (si forte plebs ignorat) indicent de his, ut et ipsi visitent eos, et quæ necessaria sunt præbeant eis cum conscientia ejus qui præest. Quod tamen etiamsi clam fecerint, non peccabunt. Sed et de peregrinis similiter episcopo suggerant referendis; et cætera his similia quæ ad cultum Ecclesiæ et disciplinam ejus pertinent, diaconi ^d curæ sint. Qui catechizant, id est, qui verbo instruunt incipientes, primo oportet ut ipsi instructi sint, de anima enim agitur hominum. Et oportet eum qui docet et instruit animas rudes, esse talem ut pro ingenio discientium semetipsum possit aptare, et verbi ordinem pro audientis capacitate dirigere. Debet ergo ipse ^e apprimè esse eruditus et doctus, irreprehensibilis, maturus, impavidus, sicut ipsi probabitur fore Clementem hunc post me. Multum est autem, si ego nunc de singulis quæ unusquisque habere debeat prosequar.

Verumtamen illud est quod præ cæteris ab omnibus vobis cupio in commune servari, ut concordiam tenentis, ^f per quod solum potestis portum quietis intrare et civitatem summi Regis, quæ pax nominatur. Similis namque est status omnis Ecclesiæ magnæ navi quæ per undosam pelagus diversis e locis et regionibus viros portat, ad unam ^g potentis regni urbem properare cupientes. Sit ergo navis hujus dominus (Const. II, 61) ipse omnipotens Deus, gubernator vero sit Christus. Tum deinde prætoris officium episcopus impleat, presbyteri nautarum, diaconi dispensatorum locum teneant; hi qui catechizant, naustologis conferantur; epibatis autem totius fraternitatis multitudo similis sit; ipsum quoque mare hic mundus habeatur; ventorum vero varietates et turbinum, diversis tentationibus conferantur; persecutiones, tribulationes et pericula, fluctibus exæquentur. Terroni vero spiritus, qui vel de torrentibus, vel de convallibus spirant, pseudo prophetarum et seductorum, seu prævaricæ doctrinæ verba ^h ducantur; promontoria vero et loca confragosa, hi qui in potestatibus sæculi sunt iudices, et pericula ruinantur et mortes. ⁱ Dithalassa vero loca, quæ duplicibus undæ fallacis æstibus verberantur, dubiis

A mente et de repromissionum veritate nutantibus conferantur, atque his qui irrationabili fidem nostram ratione discutunt. Hypocritæ autem et dolosi, piratis similes habeantur. Jam vero rapidus vortex, et tartarea charybdis, et saxa illisa naufragia, ac morditeræ submersiones, quid aliquid aliud æstimanda sunt, quam peccata? Restat igitur ut hæc navis cursu prospero ita possit portum desideratæ urbis intrare, ita Deo precem fundere navigantem, ut mereantur audiri. Audiri autem a Deo ita demum merebitur quis, si orationes ^j ipsæ bonis moribus et bonis operibus adjuventur. Sed ante omnia cum quiete et silentio, epibatæ (id est laici) in suis unusquisque resident locis, ne forte per inquietudinem et inconditos inutilesque discursus, si passim vagari cœperint, vel ab officio suo nautas impediunt, vel in alterum latus per inquietudinem eorum navis pressa demergatur. Naustologis ^k de mercedibus commoneant, et nihil omnino quod ad diligentiam vel ad disciplinam pertinet, diaconi negligant. Presbyteri, velut nautæ aptent singula ad instructionem navis diligenter, et instruant quæ in suo tempore requirenda sunt. Episcopus tanquam prætor vigilanter et sollicite gubernatoris verba custodiat Christi. Salvator Dominus, gubernator Ecclesiæ suæ, diligatur ab omnibus, et ipsius solius præceptis ac jussis credat et obediat omnis Ecclesia. Deo quoque indesinenter supplicetur a cunctis de prosperitate ventorum ^l. Navigantes omnem tribulationem et omne periculum superent, tanquam mare profundum mundi ætius et vitæ humanæ pelagus navigantes, in quo esuriendum sit et sitiendum; ^m nuditatem quoque ferendam, morbos etiam corporis et ægritudines tolerantis. Insuper et hominum insidiis ac dolis sæpe laborandum, quippe qui dispergendos se nunquam noverint, sed aliquando etiam congregandos; vomitus quoque et sugillationes ferendas, cum ex confusione peccatorum et rejectione criminum, velut male congregati in visceribus fellis, jactura faciendæ est, et abjiciendæ prorsus e corde omnis intrinsecus quæ latet amaritudo peccati, si qua forte ex desideris iniquis, velut ex cibis noxiis, congregata est. Quam utique cum evomerit quis et abjecerit, ingentis ægritudinis liberabitur morbo; si tamen post vomitum, quæ ad sanitatem pertinent sumat. Verumtamen scitote cuncti quod supra omnes vos laboret episcopus; quia unusquisque vestrum suum proprium fert laborem, ille vero et suum et singulorum. Propter quod, o Clemens, tanquam qui omnibus præesse te noveris, singulos (prout poteris) juva.

^a Idem codex, vitæ æternitate, doctrina et eruditione.

^b Codd. Vind. et Hard., a cultu. Ms. Labb., in cultu vitiorum. Mox, sine dubio dimiserunt in ms. Vind., erroneo, ubi pro dimiserunt videtur legendum dimissis erunt. Cod. Labb., sine dubio Deum amiserunt spinis, etc.

^c Cod. Hard., Diaconi, et post pauca delet plebs.

^d Idem cod., cura sit.

^e Vulg. addunt præcipue: delevisimus cum ms. Vind. et Hard.

^f Melius cod. Labb., per quam solam. Dein post

verbum nominatur vulg. addunt habitare. Redundat hoc verbum. nec legitur in ms. Vind. et Hard.

^g Ms. Labb., vocentur. Vind., in prævaricæ doctrinæ verba docentur.

^h Ms. Hard., Dithalassa.

ⁱ Cod. Labb., ipsius.

^j Idem ms. male, de mercedibus.

^k Vulg. alia interpunctione inserunt ut; quam particulam cum ms. Vind. et Græco textu delevisimus. Mox pro superent cod. Vind. sperent; ex Græco reddendum expectent.

et singulos releva, qui et singulorum onus et sollicitudinem portas. Unde et ego nunc hanc tibi iungens dispensationem, scilicet quia accipis gratiam magis quam praecepto. Sed esto confidens et fortiter ferens; certus quia laboris tui meritum recipies, cum ad portum quietis incommotum hanc prorexeris navem. Ibi mercedes et gratia pro omnium salute suscipies, si hic pro omnium incolumitate vigilaveris. Itaque si te multi a fratribus propter rigorem justitiae odio habuerint, ex hoc quidem non laederis, sed ex huiusmodi odus amor tibi concilietur Dei. Et ideo satage magis et relege ne lauderis ab iniquis, et ne a pessime agentibus diligaris; sed potius propter justam dispensationem et exquisitam regulam disciplinae a Christo collaudari merearis. Haec cum dixisset, et his similia quamplurima, rursus respiciens ad populum, dixit: Sed et vos, charissimi fratres et conservi mei, hanc qui praesedit vobis ad veritatem descendam, in omnibus obedite; scientes quod si quis huic contristaverit, Christum, qui in hoc docendi credidit cathedram, non recipit. Et tanquam qui Christum non receperit, nec Deum Patrem suscipiase iudicatur, et ideo nec ipse suscipietur in regno caelorum. Propter quod satage ad omnem ecclesiam et congregationem semper convenire, ut non velut negligentes et desides a iudice Christo condemnemini. Convenientes vero semper ad Cl. venientem, date omnes operam pro ipso venire, et summo studio favorem vestrum erga ipsum ostendere; **463** scientes quia propter singulos vestrum, ipsi magis soli infestat inimicus, et in ipsum majora aesciat bella.

Oportet ergo vos summo studio nili ut, omni erga illam vinculo amoris inplexi, plenissimo erga eum inhaeratis affectu. Sed et vos quoque ipsi unanimiter in omni concordia perdurate, quo facilius etiam illi obedire omnes pari et consensu et unanimitate poteritis. Propter quod et vos salutem consequi, et illo possit, obtemperantibus sibi vobis, promptius imponit onera non ut evadere. (*Conc. Vancus II, cap. 6, an. 442.*) Quendam etiam ex vobis ipsis intelligere debetis, si qua sunt quae ipse propter insidias hominum a vobis non potest evidenter et manifestius prol-qui. Verbi gratia (*Conc. Metense ann. 885, cap. 8*): Si inimicus est alicui pro actibus suis, vos nolite expectare ut ipse vobis dicat: Cum illo solite amici esse; sed prudenter observare debetis, et voluntati ejus utraque commotione obsecundare et avertere vos ab eo cui ipsum sentitis adversum; sed nec loqui his quibus ipse non loquitur, et unusquisque qui in culpa est, dum cupit omnium vestrum amici-

^a Ms. Hard., *justitiae dispensationem.*
^b Cod. Vind. *de et docendi.* Mox ex eodem ms. addidimus *tanquam.*
^c Cod. Labb., *dependere.*
^d Ita codd. Vind. et Hurd. In vulg., *infestus est.*
^e Cod. Hard., *aversum.*
^f Cod. Labb., *inimica.*
^g Ms. Hard., *natural.*
^h Codd. Labb. et Just., *ministerium.*
ⁱ Ms. Hard., *in otium.*
^j Vulg. *inscrunt non;* approximus auctoritate mss.

tas reparare, festinet citius reconciliari ei qui omnibus praestet, et per hoc redcat ad salutem, cum obedire coeperit monitis praesidentis. Si vero qui amicus fuerit hi quibus ipse amicus non est, et locutus fuerit his quibus ipse non loquitur, unus est et ipse ex illis qui extirminare volunt Ecclesiam Dei; et cum corpore vobiscum esse videatur, mente et animo contra vos est. Et est multo nequior hos is hic quam illi qui foris sunt, et evidenter inimici sunt. Ille enim per amicitiarum speciem, quae nimici sunt gerit, et Ecclesiam dispergit ac vastat. Et cum haec dixisset, in medio coram omnibus manus mihi imposuit, et in cathedra sua, ingenti reverentia fatigatum, sedero me compulit. Cumque sedissem, haec ad me rursus locutus est: Deprecor te, o Clemens, coram omnibus qui praesentes sunt, ut posteaquam (sicut naturaliter debitum est) vitae praesentis finem fecero, Jacobo fratri Domini, descripta breviter, vel quae ad initium fidei tuae spectant, vel etiam quos a te fidem animos gerere, sed et qualiter mihi ab initio usque ad finem comes itineris et actuum fueris, quaeque per singulas civitates (me disputante) sollicitus auditor exceperis, quique in praedicationibus meis vel verborum fuerit ordo vel actuum, sed qui me finis in hac urbe reperit, sicut dixi, omnia, quam potes, breviter comprehensa, **464** ad ipsum te destinare non pigrat. Nec verearis, ne forte multum de meo exitu contristandus sit, cum id me pro pietate sustinere non ambigat. Erit autem ei grande solatium si didicerit quod post me non Imperitus vir aliquis, aut indoctus, atque ignorans divini verbi mysterium, et ecclesiae aeternae ordinis disciplinam, vel doctrinae regulam nesciens, susceperit cathedram meam; scit enim quia si indoctus et incivis officium doctoris accipiat, sine dubio discipuli et auditores ignorantiae tenebris obvoluti, in interitum demergentur. Unde et ego, mi domine Jacobe, cum haec ab eo praecipia suscepissent, necesse habui implere quod jusserrat, indicans tibi et de his ipsis, simul et de illis breviter comprehendens, quae per singulas quasque urbes digrediens, aut in praedicationis sermones protulerit, aut in gestorum virtute perfecit; quamvis tibi de his plurima jam et plenius ante descripta, ipso jubente, transmiserim, sub eo ipso titulo quem ipse praecipit affigi, id est, Clementis itinerarium I praedicationis Petri.

D Sed et nunc exponere jam quae praecipit, Domino opem ferente, incipiam.

^k *Explicit epistola Clementis ad Jacobum fratrem Domini de obitu Petri et de ordinatione sua feliciter.*

Vind. et Labb., continent Græco textu. Dein post verbum *praecipit* iidem vulgati addunt *Domino opem ferente.*

^l Hanc clausulam exhibet codex Vind. In vulgatis Conciliorum longum ad titamentum subjicitur, quod ex officina Isidori Mercatoris prodiit. Græcus textus et Rufini interpretatio nihil amplius praefertunt; sicut mihi amplius similiter legitur in aliis antiquis collectionibus, quae hanc epistolam et Rufini versione, non vero ex Isidoro derivarunt.

CAPITULUM LXV.

Domino sancto beatissimo Patri et apostolica sede dignissimo papæ LEONI CÆSTRIS, SALONIUS ET VERANUS.

Reconita epistola beatitudinalis vestra, etc., uti habetur, tom. I hujus editionis, inter Leonis litteras epist. 68.

465 CAPITULUM LXVI.

• Cyrillus Nestorio, ut rectum fidei dogma sequatur.

Comperi quosdam existimationi meæ detrabentes, apud reverentiam tuam multa garrire, et id crebro frequenterque agere, et maxime tunc cum virorum illustrium atque præstantium præsen esse plurimos vident; et fortasse opinantes tuas aures delectari, non adeo ex voluntate, tales adversum nos voces emittunt: homines nulla quidem in re^b prorsus offensi, nec læsi, sed modestè a nobis clementerque convicti. Unus, quia cæcis egentibusque vim faciebat; aliter quia super matrem suam erexit gladium; alius, quia cum ancilla aorum rapuit alienum, et hæc semper existimatione vixit, quam nullus^c inimicissimo suo optet evenire. Cæterum talium hominum nullam omnino^d habeo curam, ne videar supra D. nulum aut magistrum, vel supra patres nostros mensuram meæ mediocritatis extendere. Neque enim fieri potest ut aliquis maledicorum virus et molestiam vitare possit, quamvis rectissime vivat; sed illi maledictionis et amaritudinis plenum habentes, rationem^e iudicij omnium reddituri sunt. Ego autem me convertito ad illud, quod me maxime decet, et te nunc quoque adinoneo, quasi fratrem in Domino, ut doctrinam verbi et sensum fidei caute et cum omni observatione facias semper ad-populos; sciens plane quod si quis 466 ex his qui in Christum credunt, unum duntaxat scandalizaverit (Matth. xviii, 6), indignationi subiacebit ingenti; si vero non unus sit, sed multitudo decepta; tunc omni nobis arte

A^f nitendum est ut circumcidamus scudala, et illis qui quarunt veritatem, sanam rectamque fidei diligamus rationem. Id autem facile fiet, si Patrum recensentes scripta sanctorum, eos plurimi faciamus; et nosmetipsos consulentes, et in fide consistimus, secundum quod scriptum est (I Cor. xvi, 5), tum demum rectis illorum atque irreprehensibilibus^h institutis sensus nostris animosque formemus.

Igitur sancta et magna synodus, ipsum qui est ex Deo Patre naturaliter natus, unigenitum Filium, Deum verum de Deo i vero, lumen de lumine, per quem et cum quo omnia fecerit Pater, hunc descendisse, incarnatum esse et hominem factum, passum esse, resurrexisse tertia die, et ascendisse rursus in caelos. Hæc nos sequi verba debemus; his nos convenit obtemperare dignitatibus, considerantes quid sit incarnatum esse, et hominem factum Verbum. Non enim dicimus quod Dei natura immutata vel conversa facta sit caro; nec quod in totum hominem, qui est ex anima et corpore, transformata sit; sed illud magis quod carnem animatam animam rationali sibi copulaverit, et Verbum substantialiter, ineffabiliter etⁱ irreprehensibiliter factus sit homo et nuncupatus sit etiam filius hominis, non nuda tantummodo voluntate, sed nec assumptione solummodo personæ; sed quod diversæ quidem naturæ in unum tamen convenerint, unus tamen ex ambobus Christus et Filius non evacuata aut a dilata diversitate naturarum per conjunctionem, sed quia nobis simul essecerunt 467 unum Dominum et Christum^m et Filium. Et cætera quæ jam scripta sunt in capitulo xli, De testimoniis sanctorum Patrum. Adjectum autem in fine. Hæc igitur pro charitate in Christo scribo; quærens tanquam fratrem, et contestans coram Christo et electis angelisⁿ, ut hæc nobiscum et sentias, et dicas; ut Ecclesiarum pax salva servetur, et concordia charitatisque vinculum indissolubile maneat sacerdotibus Dei.

• Versio hujus epistolæ, quam, ut Leo inquit epist. 69, ab eo (Cyrillo) missam apostolicæ sedis scribita susceperunt, Cælestino pontifice, ipso, ut videtur, Cyrillo curante lurubrata fuit. Confer tom. I nostræ editionis, col. 557 (numeris cras toribus expressa). Porro ab eodem Cælestino probata cognoscitur ex epist. 41 ipsius pontificis apud P. Constantium, pag. 4102. Hæc autem versione S. Leo usus est in testimoniis Patrum subjectis epist. 165 ad Leonem Augustum; eandemque antea miserat in Gallias, ut animadvertimus not. 5 in epist. 67, tom. I, col. 1002 (Nobis col. 836, n. 6). Hinc in duabus Gallicanis collectionibus descripta legitur, nimirum in nostra et in additionibus Isidorianis, ad quam pertinent eod. Vat. 1340 et Hierovalianus a Quæsnello laudatus. Ex codice additionum Isidori ipsam primus edidit Crabbus, ac ex eodem inserta fuit in Conciliis tom. IV editi Ven., col. 2049.

^b Crabbus et cod. Vat. 1340 addunt a me.

^c Quæsn. inserit etiam, repugnantibus nostris codd. Vind., Vat. et Crabb. Dein Crabb. et cod. Vat. habent optat pro optet.

^d Ita nostri codd. et Crabb. Apud Quæsn., habeam.

^e Sic melius cum Græco codice Crabb. et Vat. quam apud Quæsn., in iudicio omnium.

^f Crabb. cum v. s. Vat., ut videtur est.

^g Quæsn., dirigere. Crabb. lectionem prætulimus. Idem mox ante vocem Patrum addit priter.

^h Sic nostri codd. et Crabb. Apud Quæsnellum, eos intis. Dem Crabbus, firmemus.

ⁱ No at Quæsnellus in margine: Hæc non habet ms. Thuus., haud dubie quia superius posit. i sunt c. 41 inter testimonia de Incarnatione.

^j Addidimus vero cum mss. Vat. et Crabb., ac dein inseruimus hunc cum eodem Crabb. et eod. Vind.

^k Crabbus mutata interpunctione de et et, uti supra etiam habetur inter testimonia cap. 41.

^l Ita cum Crabb., uti supra cap. 41. Quæsnello: recepit irreprehensibiliter; at no:avit in margine: Lege vel irreprehensibiliter, ut mss. a ignot. vel incomprehensibiliter, quod in ms. Corb. habetur, et Græco concinit. Confer nostram not. 78 in testimonia Patrum subjecta Leonis epist. 165 tom. I, col. 1398.

^m Solus Quæsn. hoc loco omittit sed.

ⁿ Coniunctio et, a Quæsnello ommissa, ex nostris et Crabb. codd. adlita fuit. Mox quæ cursivo characteri subjiciuntur, exstant in utroque cod. Quæsnelli et in nostro Vind. hujus collectionis. At integer hujus epistolæ textus apud Crabbium hoc loco legitur, sicut etiam in mss. Vat. 1340.

^o Quæsn. i scribit ejus.

CAPITULUM LXVII.

Leo episcopus Leoni Augusto.

Promissae me memini, etc., uti habetur, tom. I hujus editionis, epist. 166.

CAPITULUM LXVIII.

Item Leo episcopus Jurenali episcopo Hierosolymitana.

Acceptus dilectionis tuae litteris, etc., uti tom. I, epist. 159.

CAPITULUM LXIX.

Leo episcopus Flaviano episcopo Constantinopolitano.

Lectis dilectionis tuae litteris, etc., uti eodem tom. I, epist. 28.

CAPITULUM LXX.

Epistola Leonis papae ad Theodorum episcopum.

Dilectissimo fratri Theodoro episcopo Forojulensi Leo episcopus.

Sollicitudinis quidem tuae, etc., uti tom. I, epist. 108.

CAPITULUM LXXI.

Dilectissimo fratri Turribio episcopo Asturicensi Leo episcopus.

Quam laudabiliter pro catholicae fidei veritate, etc., uti tom. I, epist. 15.

CAPITULUM LXXII.

Incipit epistola sancti Leonis papae ad Rusticum Narbonensem episcopum, subditis responsionibus ad ejusdem consulta respondentibus.

E. i. totas fraternitatis tuae, quas Hermes archidiaconus, tuas detulisti, etc., uti tom. I, epist. 167.

CAPITULUM LXXIII.

Incipit epistola decretalis ad Anatolium (lege Anastasium) episcopum Thessalonicensem.

Quanta fraternitati tuae a beatissimi Petri apostoli auctoritate, etc., uti tom. I, epist. 11.

Cum Quesnellus ex praedictio recentioris ms. Oxoniensis censeret sequentia capitula aliquot S. Leonis epistolae continentia ad hanc collectionem non spectare, eas indicare contentus in tabula capitulorum, quam ex ms. Thuaneo praemisit, in ipsa collectione edenda non solum praerivit, verum etiam exinde excludenda contendit. Cum vero eandem capitula seu epistolas in caeteris omnibus et antiquioribus, et sincerioribus hujus collectionis exemplaribus in fine inveniantur descripta, ut in tabula capitum manuscriptorum Thuanei indicantur, nihil dubii esse potest quin ad eandem collectionem pertineant. Quod si in unico ms. codice quem Quesnellus secutus est, vel etiam in alio antiquiori, ex quo idem codex Oxoniensis exscriptus fuit, desunt in fine collectionis, quae ibidem concluditur capitulis sexaginta; his praerogandi sunt caeteri codices omnes et praestantiores, et antiquiores. Auctor autem collectionis quae in Oxoniensi ms. ex alio antiquiori exemplo transcripta fuit, ideoque Leonis epistolae ab ipsa collectione separasse videtur, quia aliam collectionem sermonum et epistularum S. Leonis in uno eodemque codice scripturas, Leonis epistolae nostrae collectionis proprias cum caeteris quas invenit ejusdem pontificis litteris conjungendas, et in corpore sermonum et epistularum ipsius Leonis post collectionem canonum separatim ab hac collectione describere. Das crederit. Illic ille titulus quem Ques-

CAPITULUM LXXIV.

Incipit ejusdem ad Nicetam.

Leo Nicetae episcopo Aquileiensi.

Regressus ad nos filius meus Adeodatus, etc., uti tom. I, epist. 159.

CAPITULUM LXXV.

Item incipit epistola papae Leonis ad Januarium de haereticis et schismaticis.

Leo episcopus Januario episcopo Aquileiensi.

Lectis fraternitatis tuae litteris, etc., uti tom. I, epist. 18.

CAPITULUM LXXVI.

Leo universis episcopis per Campaniam, Picenum, Tusciam et universas provincias constitutis, in Domino salutem.

Ut nobis gratulationem facit, etc., uti tom. I, epist. 4.

CAPITULUM LXXVII.

Item epistola Leonis de Manichaeis.

Leo universis episcopis per diversas provincias constitutis in Domino salutem.

In consortium vos nostrae sollicitudinis, etc., uti tom. I, epist. 7.

CAPITULUM LXXVIII.

Leo universis episcopis per Siciliam constitutis in Domino salutem.

Divinis praecipis, etc., uti tom. I, epist. 16.

CAPITULUM LXXIX.

Epistola Leonis papae ad Pulcheriam Augustam.

Quantum praesidii Dominus Ecclesiae tuae, etc., uti tom. I, epist. 51.

CAPITULUM LXXX.

Epistola Leonis ad Constantinopolitanos.

Licet de his, quae in Concilio Sacerdotum, etc., uti tom. I, epist. 59.

nellus in apographo Oxoniensi invenit ante collectionem canonum: *Continet codex iste canones ecclesiasticos et constituta sanctae sedis apostolicae sub titulis sexaginta. Quae adjecta sunt ex scriptis B. Leonis papae, non sunt ex corpore canonum; hic inquam, titulus, qui in aliis ms. non invenitur, memoratam distinctionem repleit duarum collectionum, quarum postrema plures S. Leonis epistolae simul et sermones ejus complectens, certe ad antecedens corpus canonum non pertinet; tametsi non paucae ex illis epistolis tot aliorum exemplarum fide ab hoc corpore separari non possint. Hae autem vetustiora exemplaria praeter Thuaneum sunt duo Bellovacensis, et unum Pithonum a Petro Pithone laudata, quae desinere tractatur in epistola Leonis ad Dorum cap. 98 (non 60); praeterea codex Attrebatensis et Hubertinus memorati a P. Constantio, et duo nostri Viudebonenses, qui Leonis epistolae collectionem concludunt. Idem erit de caeteris, quae invenire et conferre cupiam licet. Has ergo epistolae uti proprias hujus collectionis eodem ordine quo non minus in tabula quam in corpore canonum praeruntur, hoc loco appendimus. Solum cum ea inter Leonis epistolae hujus collectionis impressae fuerint, ne bis repetantur, titulus et initio ejusque epistolae indicatis, lectores ad tomum I ubi integrae (notatis etiam hujus collectionis lectionibus) exhibentur, remittemus.*

CAPITULUM LXXXI.

Item epistola Leonis papæ ad Palæstinæ.

Sollicitudinē meam quam universali Ecclesie omnibusque ejus filiis debeo, etc., uti tom. I, epist. 121.

CAPITULUM LXXXII.

Incipit epistola papæ Leonis ad Aquileiensem episcopum.

Relatione sancti fratris et coepiscopi nostri Septimi, etc., uti tom. I, epist. 1.

CAPITULUM LXXXIII.

Incipit epistola papæ Leonis ad Septimum episcopum.

Lectis fraternitatis tuæ litteris, etc., uti tom. I, epist. 2.

CAPITULUM LXXXIV.

Incipit epistola papæ Leonis ad Maurov episcopos.

Cum in ordinationibus sacerdotum, etc., uti tom. I, epist. 12.

471 CAPITULUM LXXXV.

Leo sanctæ synodo quæ apud Ephesum convenit.

Religiosa clementissimi principis fides, etc., uti tom. I, epist. 35.

CAPITULUM LXXXVI.

Leo episcopus et sancta synodus quæ in urbe Roma convenit, Theodosio Augusto.

Litteris clementiæ vestræ, etc., uti tom. I, epist. 44.

CAPITULUM LXXXVII.

Leo episcopus et sancta synodus quæ in urbe Roma convenit, Pulcheria Augusta.

Si e istoræ quæ in fidei causa, etc., uti tom. I, epist. 45.

CAPITULUM LXXXVIII.

Incipit epistola Leonis papæ ad Julianum episcopum.

Licet per nostros quos ab Urbe pro fidei causa direximus, etc., eodem tom. I, epist. 35.

CAPITULUM LXXXIX.

Incipit epistola Leonis papæ ad Theodosium Augustum.

Cæsari THEODOSIO religiosissimo et piissimo Augusto Leo papa Ecclesie catholice urbis Romæ.

Quantum rebus humanis conculere providentia divina dignetur, etc., *ibidem*, epist. 29.

CAPITULUM XC.

Leo episcopus Murciano Augusto per Lucianum episco-

pum et Basilium diaconem de ambitu Anatolii episcopi.

Magna munere misericordie Dei, etc., tom. I, epist. 104.

CAPITULUM XCI.

Leo Anatolio episcopo.

Manifestato, sicut optavimus, per gratiam Dei lumine veritatis, etc., uti tom. I, epist. 106.

472 CAPITULUM XCII.

Leo episcopus sanctæ synodo apud Chalcedonem habitæ.

Omniem quidem fraternitatem vestram nosse non ambigo, etc., *ibidem*, epist. 114.

CAPITULUM XCIII.

Leo episcopus Anatolio episcopo.

Diligentiam necessariam sollicitudinis quam fraternitas tua in dirigendis ad nos litteris exsequitur, etc., tom. I, epist. 155.

CAPITULUM XCIV.

Leo episcopus Leoni Augusto per Philoxenum agentem in rebus.

Multo gaudio mens mea exultat, etc., *ibidem*, epist. 102.

CAPITULUM XCV.

Leo Anatolio episcopo per Patricium diaconum.

Lectis dilectionis tuæ litteris, quas per filium nostrum Patricium, etc., tom. I, epist. 103.

CAPITULUM XCVI.

Leo Anatolio episcopo per Nestarium agentem in rebus.

Si firmo incommutabile propositio, etc., uti tom. I, epist. 135.

CAPITULUM XCVII.

Leo episcopus sanctæ synodo apud Chalcedonem constitutæ.

Dilectissimis fratribus in Domino salutem.

Optaveram quidem dilectissimi pro nostri dignitate collegii, etc., eodem tom. I, epist. 93.

CAPITULUM XCVIII.

Item ad Dorum Beneventanum episcopum.

Dilectissimo fratri Dono Leo.

Judicium nostrum, quod de te sperabamus, etc., uti tom. I, epist. 19.

ADMONITIO IN COLLECTIONEM SEQUENTEM.

477 1. Priscam canonum editionem Latinam ex antiquissimo ac prorsus singulari ms. exemplo, cui nullum aliud simile invenire uspiam Leuit, Gulielmus Voellus et Henricus Justellus Christophori filius Parisiis ediderunt ann. 1661, tom. I Bibliothecæ Juris canonici veteris, pag. 277 et seqq. Cum vero hæc editio ab ipso Dionysio Exiguo *Priscæ translationis* nomine allegata, et ob ejus antiquitatem venerabilis, in hac sola Parisiensi editione invenitur, quæ et rarissima et prohibita paucissimis usui esse potest; cumque præterea ex unico codice typis impressa, aliquot locis sit mutila, ac nonnullis etiam mendis vitata; interesse non modicum credidimus si eam hoc loco integram, et, quoad fieri poterit, emendatam recuderemus. Licet autem modicum codicem Justelliano similem, in quo tota prisca editio continenter exhibeatur, nancisci potuimus, aliquot tamen manu-criptas collectiones diversæ originis et antiquas reperimus, in quibus, licet disjunctim ac separatim, omnia et singula ejusdem priscae editionis monumenta inserta fuerunt; ac ex his delectus supplere, et errores non paucos emendare feliciter obtigit. Tales sunt mss. collectiones Vaticana Regina 1997, in qua præter Nicænos canones ceteri omnes ex Priscæ sumpti fuere; Lucensis 88, in qua Antiocheni, Constantinopolitani, et Chalcedonenses canones ejusdem versionis Priscæ describuntur; Barberina 2888, et Vat. 1342, ubi Nicæni, Antiocheni, Constantinopolitani et Chalcedonenses ex Priscæ inventiuntur decerpti; et codices præcedentis collectionis Quonellianæ, quæ Chalcedonenses ex eadem interpretatione recepit. Sardicenses vero canones priscae editioni inserti, cum profectantur ex originis Latino, ut alibi demonstravimus, ad manuscrip-
ta exemplaria Lucense 88 et Vat. 1342 potissimum exegimus, emendavimus atque supplavimus.

2. Nonnulli hujus versionis barbarie et difficultatibus offenduntur. At quæ remotiori ævo Latinitate donata fuere, eodem plerumque vitio laborant, uti animadvertimus in præfatione ad epistolas S. Leonis num. 51, tom. I, neque propterea eruditi viri ejusmodi interpretationes antiquas negligendas putarunt; sed